

IDAD
CCION

ICARD

PRÆLECTIONES
IURIS CANONICI

TOMUS III

BX1935

P7

1867

V.3

C.1

348

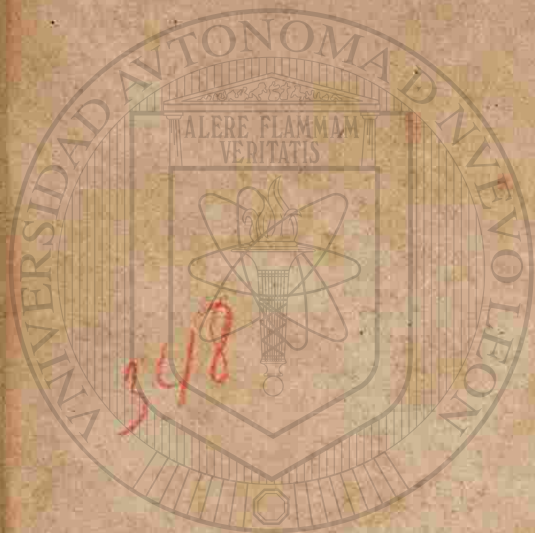

1080044189

Autor - Enrique José Icard.

E# 86#191

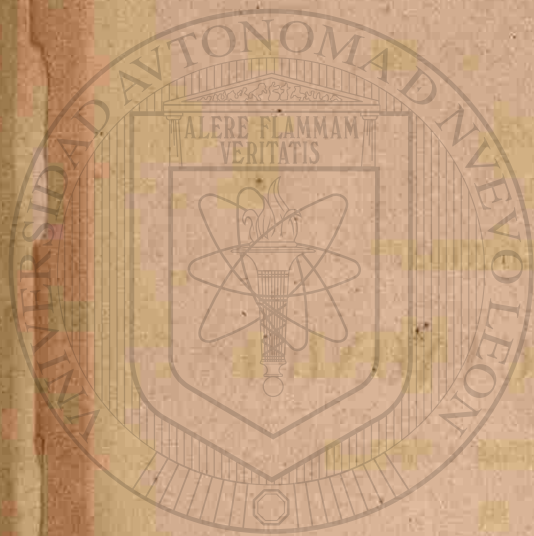
UNANL

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN

DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS

Handwritten text, possibly a library or collection mark.

PRÆLECTIONES

JURIS CANONICI

HABITÆ IN SEMINARIO SANCTI SULPITII

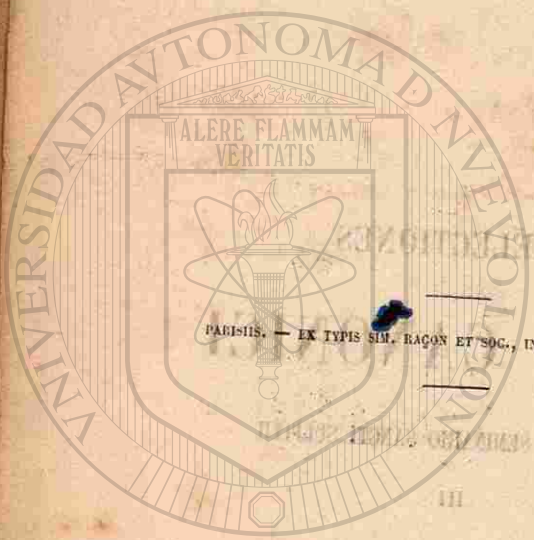
III

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN

DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS

PARISIS. — EX TYPIS SMI. RAÇON ET SOC., IN VIA DICTA BONAPARTE, I.

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN
DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS

PRÆLECTIONES JURIS CANONICI

HABITÆ
IN SEMINARIO SANCTI SULPITII

TERTIA EDITIO
ACCURATE RECOGNITA AB AUCTOR

Capilla Mariana
Biblioteca Universitaria

APUD LECOFFRE FILIUM ET SOCIOS, BIBLIOPOLAS
PARISIS, VIA DICTA BONAPARTE, 90
LUGDUNI, VIA MERCATORIA, 47 (IN VETERI-PERISSE FRATRUM DOMO)

1867
BIBLIOTECA PÚBLICA
UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN

BX 1935

P 7

1863

FONDO BIBLIOTECA PUBLICA
DEL ESTADO DE NUEVO LEON

PRÆLECTIONES

JURIS CANONICI

PARS QUARTA

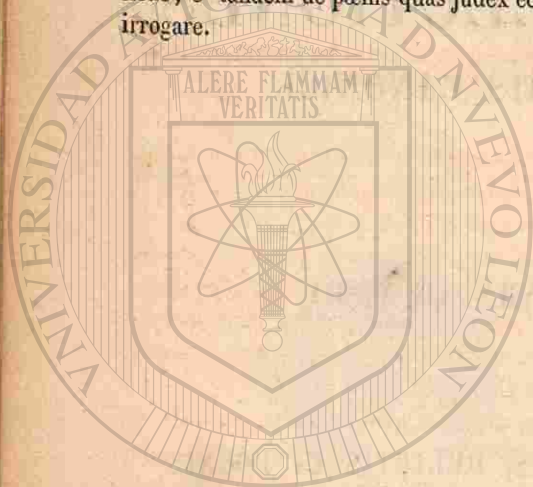
DE JUDICIIS, DELICTIS ET POENIS

Devenimus ad partem ultimam *Prælectionum*, in qua de *Judiciis*, de *Delictis* et de *Pœnis* disseritur.

Cum Dominus noster Jesus Christus voluerit constituere societatem perfectam in ordine spirituali, et suæ Ecclesiæ præposuerit pastores cum officio docendi et regendi, consequens fuit ut iisdem tribueret facultatem statuendi de omnibus causis, tum realibus, tum personalibus quæ ad ordinem spirituales referuntur, et salubribus pœnis coercendi perveraces; alioquin non prævaleret disciplina, nec ordini publico fuisset provisum. Quidquid vero ad illam potestatem judicariam et cœrcitivam attinet, complectitur pars juris canonici quæ est de *Judiciis*, *Delictis* et *Pœnis*, quam absolvere conabimur, pro ra-

tione nostri propositi, dicendo: 1° de natura et diversis speciebus judiciorum; 2° de competentia fori ecclesiastici; 3° de ordine servando in judiciis solemnibus; 4° de judiciis summaris; 5° de actibus extrajudicialibus qui judiciis affines sunt; 6° de remediis canonicis contra judicia et actus extrajudiciales quibus reus se præter æquitatem gravatum queritur; 7° de delictis; 8° tandem de pœnis quas judex ecclesiasticus potest reis irrogare.

SECTIO I^a

DE NATURA ET DIVERSIS SPECIEBUS JUDICIORUM ECCLESIASTICORUM.

* 644. — I^o *Quid et quotuplex sit judicium ecclesiasticum?*

I. Judicium (a verbo *jus-dicere*) est definitio causæ, per judicem competentem, præmissa discussione.

Tria sunt igitur elementa judicii: causa quæ in litem venit, causæ legitima discussio, pronuntiatio ab auctoritate competente.

Causam dicimus objectum seu materiam litis: sive disceptetur de jure et obligatione, sive de doctrina, sive de personis, *causa* nuncupatur in stylo forensi.

Præmittitur examen causæ ut appareat in quo sensu lis sit dirimenda, quid jure debeat; judicium enim non est actus arbitrarius superioris, sed definitio causæ ad præscriptum legis naturalis et canonicæ; causa autem non definitur nisi prævia accurata discussione omnium quæ ad quæstionis solutionem legitimam attinent.

Judex competens est ordinarius, vel delegatus, prout vi juris suo muneri per canones annexi, aut vi nudæ commissionis a judice ordinario delegatæ, sententiam pronuntiat (278-279).

Hinc sequitur 1° judicium esse actum jurisdictionis in foro externo; quamobrem quæstiones solutæ in prima parte *Prælectionum*, de jurisdictione voluntaria et contentiosa, materiæ præsentis connectuntur.

Sequitur 2° actus *judiciales* merito dici qui proxime referuntur ad judicium, quales sunt: informatio prævia, citatio juri-

dica, interrogatio testium, etc... Ea vero quæ ad judicia proprie dicta non ordinantur proxime; v. g., quæ a privatis fiunt, vel etiam a superiore, sed intra fines meræ administrationis, licet aliquando analogiam habeant cum judiciis, vocantur actus *extra-judiciales*.

II. *Judicia in diversas species distinguuntur, ratione objecti, judicis, et formæ.*

1° *Ratione objecti* judicium est civile, criminale, vel mixtum. *Civile* appellatur, quando actor deducens causam in judicium, non prosequitur vindictam, sed suum aut alterius commodum; puta si agatur de collatione sacramentorum, de valore matrimonii, de obtinenda reparatione damni; seu etiam quando irroganda est reo pœna levis, quæ non excedit paternam correctionem, et indicitur in bonum delinquentis ut emendetur, potiusquam in pœnam delicti. Erit *Criminale*, si agitur in vindictam delicti, tutandi causa ordinem publicum, et generatim quoties infertur pœna gravis, v. g., suspensio presbyteri a sacris in perpetuum infligenda, excommunicatio major, privatio tituli ecclesiastici... Quando judex utrumque finem intendit, vindictam et emendationem, judicium vocatur *mixtum*, quia est simul, sub vario respectu, civile et criminale.

2° *Ratione formæ*, judicium dividitur in *solemne* et *summariū*. *Solemnia* judicia sunt, quando servantur omnes formæ usitatæ in tribunalibus, quas in sectione III^a explicabimus; *summaria*, quando ad dirimendam citius litem, judex ea tantum retinet processus judicialis, quæ necessaria habentur ad cognitionem veritatis. In priori casu *sedet pro tribunali*, ut aiunt; in altero casu agit *de plano*. Hæc suo loco fusius exponentur, quo magis appareat distinctio inter judicia et actus extrajudiciales.

3° *Ratione judicis*, judicium est *primæ* vel *secundæ instantiæ*, vel *definitivum*, prout datur, vel non, facultas provocandi ab inferiori iudice ad superiorem, ut dicitur in quæstione de *appellationibus*.

645. — II° *Qui interveniant judiciis ecclesiasticis?*

Ex ipsa definitione judicii sequitur tres præcipue personas judiciis intervenire, judicem scilicet, reum et actorem. Judex potest quandoque sententiam ferre absente reo, si reus rite citatus comparare detraxerit. Potest etiam pronuntiare quin ullus actor intervenerit, quando delictum est notorium et flagrans; nihil quippe obstat quin in ea hypothese sententiam ex suo officio ferat. Verum regula generalis, ordoque consuetus est ut judicium provocetur ab aliquo, personam actoris sustinente.

In causis ordinis publici, ad servandam tuendamque disciplinam, actoris partes habet promotor curiæ Episcopalis, quoad causas diœcesanas; in cæteris vero quæ ad privatorum vel communitatum jura, commoda, seu injurias spectant, unusquisque potest pro suis negotiis actorem se constituere, v. g., in causis beneficialibus, matrimonialibus, parochianis. Clericus beneficiarius qui se injuste gravatum prætendit ab altero, conjugatus qui suum matrimonium reputat contractum fuisse contra jus cum impedimento dirimente, parochus qui queritur de injuria suæ parochiæ illata: uno verbo quisvis unus cujus interest, agere potest suas causas deferendo coram iudice, sive per se, sive per procuratorem quem elegerit. Jura excludunt tantummodo minores qui nec agere, nec respondere possunt in iudicio nisi per tutorem aut per curatorem, et excommunicatos denunciatos, quos sacri canones decernunt repelli ab agendo et testificando in curiis et judiciis.

Utile arbitramur hæc paulo enucleatius explicare, exhibendo notionem compendiosam officii personarum ex quibus componitur tribunal ecclesiasticum, aut quæ in eo admittuntur. Dicemus igitur 1° qui partem præcipuam habeant in judiciis; 2° qui in gradu humiliori inserviant; 3° denique qui ad defendendum causas reorum admittantur⁴.

⁴ Hæc passim exposita reperias apud plerosque canonistas in commentariis tituli I DE JUDICIIS, lib. II Decret.

I. Primum locum occupant Officialis, Assessores, et Promotor.

Officialis nuncupatur qui vicem Episcopi supplet, et cui potissimum demandatur exercitium jurisdictionis contentiosæ ordinariæ Episcopi, intra fines diœcesis (nº 195). Juristæ civiles affirmabant olim Officialem non aliter quam in solo *Auditorio* episcopali posse jus dicere; hæc autem assertio non consentit principiis generalibus. « Cum Episcopus in sua tota diœcesi jurisdictionem ordinariam noscatur habere, dubium non existit, » ait Bonifacius VIII, quin in quolibet ipsius diœcesis loco non « exempto, per se vel per alium, possit pro tribunali sedere; » causas ad forum ecclesiasticum spectantes audire. » Cap. *Cum Episcopus*, 7, DE OFFICIO ORDINARIÏ, in VIº. Hodie, sublatis veteribus officialitatibus, quibus ad sententiarum executionem princeps conferebat auxilium brachii sæcularis, et quarum exinde ordinem judiciale statuere præsumebat, nulla superest difficultas¹.

Officiali quandoque consociantur *Assessores*, qui nempe judici assident, eumque juvant in discussione causæ, unde etiam consilarii vocantur. Debent, ex suo officio, considerate perpendere quæcumque ad litem interpositam referuntur: an ordo judiciorum rite servetur, an et quatenus valeant probationes adductæ, an exceptiones oppositæ admittendæ sint, an demum sententiæ quam judex prolaturus est juris canonici sanctionibus consentiat; et si quid animadverterint contra jus disponi, tenentur judicem admonere uti provideat; alioquin merito arguuntur neglecti officii et injustitiæ sententiæ.

Canones vix mentionem habent de assessoribus, nec requirunt illorum præsentiam in curia ecclesiastica, nisi agatur de

¹ Cum veteres officialitates suppressæ sint lege civili, et gubernium exinde non agnoscat titulum *officialis*, judex ecclesiasticus prudenter abstinere a perferenda hac denominatione, et potius titulum *vicarii generalis*, vel *delegati* ab Episcopo, assumet, quando talis est causa ut a partibus judicium forte deferendum sit ad *Consilium status*.

processu criminali in causa hæresis, quando nomina testium non possunt communicari reo, vel etiam quando agitur de depositione clerici (nº 677, 838). Forte expedit, in statu præsentis, ut assessores sint in causis præsertim criminalibus, ne reus queratur hæc negotia gravioris momenti unius judicio definiri: sed ad Episcopum solum pertinet pronuntiare an et quatenus inducenda sit hujusmodi institutio; ipsius est etiam, si opportunum duxerit adsciscere consiliarios officiali, simul statuere an assessores futuri sint solummodo a consiliis, an veri judices, cum voto decisivo, adeo ut sententiæ pronuntiare necessario debeat ab officiali ex pluralitate suffragiorum, quod non parum recedit a regulis judiciorum hucusque servatis. Si votum decisivum attributum sit assessoribus in omnibus cujusvis speciei causis, nobis videtur officialem agere vices delegati, potius quam judicis ordinarii; qua enim ratione ille habeatur uti ordinarius, eandem jurisdictionem cum Episcopo habens et idem auditorium, cujus jura sic limitantur ut non valeat aliter sententiæ pronuntiare, quam ex assensu majoris partis consiliorum sibi assidentium¹?

Promotoris officium est invigilare conservationi disciplinæ, sacrisque juribus tuendis, et provocare judicium in delinquentes. Potest, imo debet, ut suo munere rite fungatur, intervenire omnibus causis quæ referuntur ad ordinem publicum quando judicialiter aguntur; dare conclusiones, instare pro servanda disciplina, et promovere ad tribunal superius, si male judicatum arbitretur.

II. Secundo loco reponimus notarios et apparitores, seu nuntios judiciales, qui ex parte judicis adhiberi solent in curiis ecclesiasticis.

¹ In omnibus diœcesibus ditionis Sanctæ Sedis statutum fuit ab an. 1851 ut tribunal criminale cujuslibet Episcopi constet Ordinario et quatuor aliis judicibus. (*Appendice del regolamento criminale*, 5 nov. 1851.) Omnia judicia quæ in materia criminali, ea forma non servata, proferri contigerit, rescinduntur auctoritate superiori.

1º *Notarii* dicuntur qui ex officio constituti sunt, ut gesta fori externi, vel etiam quæ privatorum sunt, scriptis authenticis excipiant¹.

Jus canonicum præscripsit ut notarius intersit judicio, qui omnia in tabulas referat: « Statuimus ut tam in ordinario judicio quam in extraordinario judex semper adhibeat, aut personam publicam si habere potest, aut duos viros idoneos, qui fideliter universa judicii acta conscribant. » Cap. *Quoniam*, 41, DE PROBATIONIBUS, lib. II Decret.

Plures canonistæ dicunt Episcopum non posse, ex jure sibi proprio, sed solummodo ex generali consuetudine, creare notarios; « quia, ait Pirrhing, solus princeps supremus potest quidpiam a jure communi omnium gentium veluti dispensando, constituere; id autem valde exorbitans est a jure communi gentium, ut unius hominis scripturæ quæ est testis mortuus et inanimatus, sine vivæ vocis contestatione, et alio adminiculo, plena fides adhibeatur. » (In tit. XXII, lib. II Decret.) Rectius sentiunt, juxta nos, qui arbitrantur solum quidem Papam posse creare notarios « quoad effectum ut possint suum officium exercere per totum orbem; » Episcopum autem posse creare notarios intra suam diœcesim, qui scilicet non possint conficere instrumenta extra territorium constituentis, « licet intra territorium confecta, faciant ubique locorum plenam fidem, » ut ait Fagnan (in cap. *Sicut te*, n^{is} 43-45, NE CLERICI VEL MONACHI, etc.). Nedum id exorbitet a jure communi gentium, ubique potius moribus gentium insitum est ut quis superior jurisdictionem habens legislativam, administrativam et judicariam, constituat notarios et cancellarios qui ex officio actus publicæ auctoritatis, intra suæ ditionis fines, conscribant et asservent, et quorum scripturæ in locis exteris fidem faciant,

¹ Dicuntur *Notarii* a *notis*, seu ex abbreviato scribendi modo, quibus olim gesta in vel extra judicium excipiebant; *Actuarii*, dum acta, dicta et gesta judicialia notant; *Tabelliones*, quia annotationes suas olim referebant in tabulas. (Schmalzgrueber, in tit. DE JUDICIIS, n° 14.)

quod sicut in societatibus politicis, ita in Ecclesia observatur. Cæterum, cum omnes admittant Episcopum id valere saltem ex universali consuetudine, non est cur diutius in ea quæstione immoremur.

Notarii possunt assumi ex ordine clericorum aut ex ordine laicorum, pro arbitrio Prælati. Quod clerici valeant obire munus notariatus in curia ecclesiastica non est dubium; ab antiquis enim temporibus concilia et antistites elegerunt e clero qui gesta fori ecclesiastici scriptis authenticis consignarent. Quapropter canones qui officio tabellionis clericis interdixerunt, interpretamur de tabellionatu in foro sæculari. Certum etiam est laicos adhiberi posse in notarios; hoc quippe nulla lege vetatur, quinimo licitum supponunt canones, et praxis plurimum curiarum ecclesiasticarum firmat. Decretales quibus interdictum fuit ne laicis demandentur negotia clericalia, non hic faciunt, quandoquidem munus notarii est nudum ministerium, quod jurisdictionem non includit. Magis tamen opportunum videtur ut clerici laicis anteponantur, quia ratione sui officii notarius pluribus negotiis regiminis episcopalis, et causis personalibus clericorum, se admiscet, quæ vix expedit viris sæcularibus communicari.

Mos est, quamvis nulla lex canonica id statuerit, ut notarii, quando constituuntur, juramentum præsentent de officio rite implendo.

2º *Apparitores*, qui et nuntii judiciales dicuntur, jussa judicis exsequuntur, citationes partibus intimando, litigantes in jus vocando: hos etiam, quatenus fieri possit, expedit eligere e clero ut multa removeantur a notitia laicorum, quæ dignitatem status ecclesiastici afficiunt.

III. Tertio loco veniunt qui causam rei gerunt, scilicet: *procuratores et advocati*.

Procuratores negotium causæ suscipiunt; juramentum præstant, consensum dant ad aliquam compositionem, si opus sit; et hæc cuncta agunt nomine rei cujus præsentiam et vices sup-

plent. Advocati reo assistunt scriptis et verbo, et etiam procuratori in curia agenti.

Quisque valet sua ipse negotia tractare; si autem nolit, aut impediatur, liberum ipsi relinquitur ut ea gerenda committat procuratori. Constitui possunt procuratores clerici, aut sæculares, quod etiam de advocatis dicimus, nisi intercesserit decretum superioris, vel localis consuetudo, in contrarium. « Non « indiscrete iudex censetur egisse, procuratorem laicum ad « agendum vel defendendum in causis spiritualibus admittendo, « ait Bonifacius VIII; cum regulariter qui non prohibetur ex- « presse ad exercendum procuratoris officium, idoneus debeat « reputari. » Cap. I, DE PROCURATORIBUS, lib. I, in viº. Jure communi excluduntur ab officio procuratoris, infames, excommunicatione majori innodati, minores viginti quinque annis, religiosi demum, qui, nisi id exposcat sui monasterii utilitas, et mandatum aut licentiam a Prælo habuerint, non possunt, ne in foro quidem ecclesiastico, procuratoris officium obire, ut supponitur in cap. *Ex parte tua*, 2, DE POSTULANDO, lib. I Decret. ¹. Cæteri omnes, jure communi, admitti possunt in utrumque officium procuratoris et advocati; verumtamen Episcopi jus certum habent statuendi condiciones et præsertim, ut clericis committantur negotia tractanda in curia ecclesiastica, laicis omnino exclusis, si ratio temporum et locorum id postulerit.

¹ Cf. Reiffenstuel, Schmalzgrueber, Pirhing in titulum xxxvii, DE POSTULANDO, et in tit. xxxviii, DE PROCURATORIBUS.

SECTIO IIª

DE COMPETENTIA FORI ECCLESIASTICI.

*646. — Forum ecclesiasticum dicimus ipsam jurisdictionem Ecclesiæ, seu potestatem ipsi propriam cognoscendi et pronuntiandi de causis quæ ad ordinem spiritualem referuntur¹. Totum proinde distinguitur forum quotuplex est jurisdictio: forum *internum* et *externum*, forum *voluntarium* et *contentiosum*.

Forum internum ordinatur ad regimen conscientiæ. Dicitur forum sacramentale, vel simpliciter internum, prout exercetur intra sacrum tribunal pœnitentiæ vel extra confessionem. Forum externum ordinatur ad regimen societatis christianæ. Vocatur voluntarium vel contentiosum, prout superior exercet alterutram jurisdictionem, voluntariam aut contentiosam (nº 278). In præsentî, de foro contentioso potissimum agimus; et dicendum nobis est, tum de competentia fori externi in genere, quousque extendatur, quodnam sit illius objectum et subjectum; tum de competentia respectiva judicum in specie, ut statuatur regulæ canonicæ quibus definitur et circumscribitur singulorum jurisdictio.

¹ *Forus*, genere masculino, designat locum quo lites aguntur. Cap. *Forus*, 10, DE VERBORUM SIGNIFICATIONE. Consensus judicum sæpius vocatur *Auditorium*; in curia Romana dicitur *Consistorium*, quando S. Pontifex præsidet conventui Cardinalium.

plent. Advocati reo assistunt scriptis et verbo, et etiam procuratori in curia agenti.

Quisque valet sua ipse negotia tractare; si autem nolit, aut impediatur, liberum ipsi relinquitur ut ea gerenda committat procuratori. Constitui possunt procuratores clerici, aut sæculares, quod etiam de advocatis dicimus, nisi intercesserit decretum superioris, vel localis consuetudo, in contrarium. « Non « indiscrete iudex censetur egisse, procuratorem laicum ad « agendum vel defendendum in causis spiritualibus admittendo, « ait Bonifacius VIII; cum regulariter qui non prohibetur ex- « presse ad exercendum procuratoris officium, idoneus debeat « reputari. » Cap. 1, DE PROCURATORIBUS, lib. 1, in viº. Jure communi excluduntur ab officio procuratoris, infames, excommunicatione majori innodati, minores viginti quinque annis, religiosi demum, qui, nisi id exposcat sui monasterii utilitas, et mandatum aut licentiam a Prælo habuerint, non possunt, ne in foro quidem ecclesiastico, procuratoris officium obire, ut supponitur in cap. *Ex parte tua*, 2, DE POSTULANDO, lib. I Decret. ¹. Cæteri omnes, jure communi, admitti possunt in utrumque officium procuratoris et advocati; verumtamen Episcopi jus certum habent statuendi condiciones et præsertim, ut clericis committantur negotia tractanda in curia ecclesiastica, laicis omnino exclusis, si ratio temporum et locorum id postulerit.

¹ Cf. Reiffenstuel, Schmalzgrueber, Pirhing in titulum xxxvii, DE POSTULANDO, et in tit. xxxviii, DE PROCURATORIBUS.

SECTIO IIª

DE COMPETENTIA FORI ECCLESIASTICI.

*646. — Forum ecclesiasticum dicimus ipsam jurisdictionem Ecclesiæ, seu potestatem ipsi propriam cognoscendi et pronuntiandi de causis quæ ad ordinem spiritualem referuntur¹. Totum proinde distinguitur forum quotuplex est jurisdictio: forum *internum* et *externum*, forum *voluntarium* et *contentiosum*.

Forum internum ordinatur ad regimen conscientiæ. Dicitur forum sacramentale, vel simpliciter internum, prout exercetur intra sacrum tribunal pœnitentiæ vel extra confessionem. Forum externum ordinatur ad regimen societatis christianæ. Vocatur voluntarium vel contentiosum, prout superior exercet alterutram jurisdictionem, voluntariam aut contentiosam (nº 278). In præsentî, de foro contentioso potissimum agimus; et dicendum nobis est, tum de competentia fori externi in genere, quousque extendatur, quodnam sit illius objectum et subjectum; tum de competentia respectiva judicum in specie, ut statuatur regulæ canonicæ quibus definitur et circumscribitur singulorum jurisdictio.

¹ *Forus*, genere masculino, designat locum quo lites aguntur. Cap. *Forus*, 10, DE VERBORUM SIGNIFICATIONE. Consensus judicum sæpius vocatur *Auditorium*; in curia Romana dicitur *Consistorium*, quando S. Pontifex præsidet conventui Cardinalium.

ARTICULUS I. — DE POTESTATE JUDICIARIA ECCLESIE.

*647. — 1° *Utrum Ecclesia habeat potestatem judicariam in foro externo contentioso?*

Potestas judiciaria fori contentiosi tria complectitur : jus definiendi causas ecclesiasticas de quibus litigatur; obligationem reo impositam se sistendi coram giudice, ipsique obsecundandi; jus tandem cogendi reum, si damnatus sit, ut pœnam ipsi inflictam subeat.

Potestatem his conditionibus expeditam Ecclesiæ competere negaverunt novatores quorum opiniones in 1^a parte exposuimus (n° 61). Contra illos statuitur, cum omnibus doctoribus catholicis :

PROPOSITIO. *Ecclesia potest, jure proprio, ferre sententias quæ suum effectum sortiantur in foro tam contentioso quam voluntario, reo etiam invito.*

Prob. 1° *Divina Christi ordinatione.* Verba Christi : *Quæcumque alligaveritis... quæcumque solveritis...* ad utrumque forum internum et externum, seu voluntarium, seu contentiosum, referuntur; siquidem declarant, absque ambiguitate et distinctione, Deum ratihabitorum in cœlis sententias quas primi pastores protulerint in terra; ligaturum et solutorum quæ alligaverint aut solverint in Ecclesia, in ordine ad finem supernaturalem. Ergo, dummodo suam actionem non protendant ultra fines sacris traditionibus, vel ipsa natura rerum, præfinitos, valent ferre sententias quæ effectum sortiantur in foro externo, reo etiam invito. — Idem sequitur ex aliis verbis Christi : *Si peccaverit in te frater tuus, vade et corripe eum... si autem te non audierit, adhibe tecum unum vel duos testes... si non audierit eos, dic Ecclesiæ; si autem Ecclesiam non audierit, sit tibi tanquam ethnicus et publicanus.* Habemus

in hoc textu omnia quæ sunt judicii propria : accusatorem, reum, judicem, causæ cognitionem, sententiam, coercionem. Causa defertur ad pastores Ecclesiæ, uti judices; reus adducitur coram tribunali, adsunt testes, profertur sententia, et tandem reus, si non obtemperaverit, separatur a communione publica Ecclesiæ, a fidelium consortio, quæ cuncta indicant forum contentiosum.

2° *Praxi apostolorum.* Apostoli usi sunt potestate judiciaria, et regulas insuper dederunt quas in hujus juris exercitio sequi debeant pastores. S. Paulus excommunicavit incestuosum Corinthi; præcepit, in epistola quæ est ad Thessalonicenses, ne fideles se admisceant illis qui non obtemperaverunt ipsius mandatis; alibi admonet Timotheum quod tradiderit Hymæneum et Alexandrum Satanæ, in pœnam blasphemiorum; ad eundem scripsit ne accusationem reciperet contra presbyterum, nisi sub duobus vel tribus testibus. Similia egit S. Joannes in epistola III^a, ubi conqueritur de ambitione et invidia Diotrophes cujus opera mala *commonebit*, si venerit ad Ecclesiam in qua Diotrophes primatum affectat. Quis non videat in hac agendi ratione exercitium potestatis judiciariæ?

3° *Traditionibus Ecclesiæ.* Primi pastores, exemplo et monitis apostolorum instructi, adhibuerunt formas fori contentiosi, ab ipsis initiis Ecclesiæ, antequam jus humanum mutuari possent a principe sæculari. Duo testimonia conferre satis erit, alium e Tertulliano, alterum e S. Cypriano. « Coimus in cœtum, ait Tertullianus... Ibidem fiunt exhortationes, castigationes, et censura divina. Nam et judicatur magno cum pondere, ut apud certos de conspectu Dei; summumque futuri judicii præjudicium est, si quis ita deliquerit ut a communitate orationis et conventus, et omnis sancti commercii relegetur. » (*Apologet.*, cap. xxxix.) S. Cyprianus mandavit ad Cornelium : « Cum statutum sit omnibus nobis, ut uniuscujusque causa illic audiatur ubi crimen est admissum... oportet utique eos quibus præsumus non circumcursare, nec

« Episcoporum concordiam cohærentem sua subdola et fallaci
« temeritate collidere, sed agere illic causam suam ubi et accu-
« satores et testes sui criminis possunt. »

Multa hujusmodi referunt *Constitutiones apostolicæ*, ex quibus in aperto est Ecclesiam prioribus sæculis usam fuisse jurisdictione coercitiva in foro externo. Auctor libri fuse exponit ordinem qui suo ævo servabatur apud judicem ecclesiasticum, diem judiciorum, modum quo adducebantur et deponebant testes, pœnas in calumniatores inferendas, moderamen tenendum in castigatione rei : « Nec de omni peccato idem iudicium pronuntietis; sed de unoquoque suum, singulis delictis, tum parvis, tum magnis, multa prudentia judicetis... Alios solis minis et terroribus, alios mulctatione largiendi pauperibus, rursus alios jejuniis comprimis : item alios ex Ecclesia ejicies pro magnitudine et gravitate criminis. » (Lib. II *Constitutionum*, cap. XLVIII.)

4° *Definitionibus Sanctæ Sedis*. Joannes XXII condemnavit, uti erroneam et hæreticam, hanc propositionem Marsilii Patavini, « quod Papa vel tota Ecclesia simul sumpta nullum hominem quantumcumque sceleratum potest punire, punitione coercitiva, nisi imperator daret eis potestatem. » (Bulla *Licet juxta doctrinam*, an. 1327.) Benedictus XIV proscripsit librum gallice scriptum : *Principes sur l'essence, la distinction et les limites des deux puissances spirituelle et temporelle*, auct. Laborde, cui maxime exprobat quod « collatam a Christo Domino Salvatore nostro Ecclesiæ suæ potestatem, non solum dirigendi per consilia et suasiones, sed etiam jubendi per leges, et devios contumacesque exteriori iudicio et salubribus pœnis coercendi atque cogendi, labefaciet, convellat, et prorsus eliminat, ecclesiasticum ministerium ita sæculari dominationi subjiciens, ut ad hanc spectare pronuntiet de externa omni ac sensibili gubernatione cognoscere ac judicare. » (Breve *Ad assiduas*, an. 1755.) Eandem doctrinam in synodo Pistoriensi renovatam damnavit Pius VI. his

verbis : « Propositio affirmans *abusum fore auctoritatis Ecclesiæ, transferendo illam ultra limites doctrinæ et morum, et eam extendendo ad res exteriores et per vim exigendo id quod pendet a persuasione et corde*; tum etiam, multo minus ad eam pertinere exigere, per vim exteriorem, subjectionem suis decretis, quatenus indeterminatis illis verbis : extendendo ad res exteriores, notet velut abusum auctoritatis Ecclesiæ, usum ejus potestatis acceptæ a Deo, qua usi sunt et ipsimet Apostoli in disciplina exteriore constituenda et sancienda, hæretica. Qua parte insinuat Ecclesiam non habere auctoritatem subjectionis suis decretis exigendæ, aliter quam per media quæ pendent a persuasione; quatenus intendat Ecclesiam non habere collatam sibi a Deo potestatem, non solum dirigendi per consilia et suasiones, sed etiam jubendi per leges, ac devios, contumacesque exteriori iudicio ac salubribus pœnis coercendi, atque cogendi, ex Benedicto XIV in Breve *Ad assiduas*, inducens in systema alias damnatum ut hæreticum. »

5° *Ratione theologica*. Essentiale est societati externæ cui præsumt legislator et magistratus, ut habeat tribunalia erecta ad solutionem dubiorum, ad litium et dissidiorum conclusionem, ad cohibitionem pravorum qui ordinem publicum sua temeritate perturbant. Societas quæ hoc jure ad sui tuitionem privaretur, subsistere non posset. Ergo certo certius est hanc eandem potestatem inesse in Ecclesia, siquidem Christus composuit societatem perfectam.

In eam sententiam consentiunt omnes catholici, ne iis quidem exceptis qui propensiores se exhibuerunt ad restringendum jura exteriora Ecclesiæ. « L'Église, ait Fleury, a par elle-même le droit de décider les questions de doctrine, soit sur la foi, soit sur la règle des mœurs... Elle a le droit d'établir des pasteurs, et elle peut les destituer, s'il est nécessaire... Elle a le droit de corriger tous ses enfants, leur imposant des pénitences salutaires, soit pour les péchés secrets qu'ils con-

« fessent, soit pour les péchés publics dont ils sont convaincus. « Enfin, l'Église a le droit de retrancher de son corps les membres corrompus, c'est-à-dire les pécheurs incorrigibles qui « pourraient corrompre les autres. Voilà les droits essentiels de « l'Église, dont elle a joui sous les empereurs païens, et qui « ne peuvent lui être ôtés par aucune puissance humaine. » (*Institutions au droit ecclésiastique*, liv. II, chap. I.)

Quæ sint salubres pœnæ quibus Ecclesia coercere valeat perveracēs, fusius expendemus infra, ubi de Pœnis irrogandis. Concludimus in præsentī, ex traditionibus et definitionibus ecclesiasticis, primos pastores posse condemnare delicti reos judicio exteriori; censuram publicam illis inurere; eos relegare a consortio fidelium ne conventibus ecclesiasticis intersint ac divinis officiis communicent, vim etiam adhibendo, si opus sit, ut repellantur qui, invito pastore, sacris adesse præsumerent; clericos contumaces e suo gradu, dignitate et beneficiis, dejicere, ut in illorum locum alii substituantur. In his, et aliis similibus, potissimum se exerit auctoritas coercitiva Ecclesiæ (n° 753, 754).

648. — II° Quodnam sit objectum potestatis judiciariæ Ecclesiæ?

Objectum potestatis judiciariæ idem est ac potestatis doctrinalis, legislativæ et administrativæ; hæc enim cuncta eodem jure reponuntur, in eundem finem conspirant. Itaque :

I. Ecclesia habet exclusive jus sententias ferendi de *causis, sive juris sive facti personalis, quæ sunt ordinis spiritualis*... hujusmodi sunt quæ respiciunt ad fidem, sacramentorum valorem et administrationem, cultum divinum, observantiam præceptorum divinatorum quibus informatur vita christiana, officia personalia clericorum, Ordinum religiosorum approbationem, regulas et vota... Hæc cuncta, si ratione sui ac finis proximi considerentur, sunt solius fori ecclesiastici, quia non ad alium finem directe ordinantur quam ad finem supernaturalem.

Magistratus sæcularis qui se immiscere præsumit hujusmodi negotiis spiritualibus, sua potestate abutitur, fines naturales ordinis civilis excedendo, nisi tamen in id consentiat Ecclesia. SS. Pontifices, concilia et Episcopi, laudibus quidem extulerunt christianos principes qui multa sapienter præscripserunt in disciplina etiam canonica, de ipsorum pastorum consensu, ipsius Ecclesiæ votis obsecundando; graviter vero conquesti sunt libertatem ecclesiasticam vi oppressam, quando principes præsumpserunt invadere sacra jura, statuendo sponte sua, et auctoritate propria, de negotiis ordinis spiritualis.

Abstrahimus ab ordinationibus accidentalibus politiæ quas auctoritas sæcularis statuere necessarium ducit, quo cærtius removeantur occasiones periculosæ perturbationis publicæ, et de quibus dicitur in articulo 1° concordati an. 1801 : « Cultus « publicus erit, habita tamen ratione ordinationum quoad poli- « tiam quas gubernium pro publica tranquillitate necessarias « existimabit. »

649. — II. Ecclesia jus habet pronuntiandi de *rebus mixtis, quatenus ad suum finem referuntur*.

Res mixtas dicunt canonistæ ea quæ, licet sua origine sint sæcularia, sub quodam tamen respectu respiciunt etiam ad forum ecclesiasticum, et vicissim, res, sua natura ecclesiasticas, quæ, sic statuente jure, in utroque foro agitari possunt, ita ut sit *locus præventioni*, ut aiunt : id est, judex qui prior hæc ad suum tribunal adduxit, sive laicus sit, sive clericus, non possit ab altero impedi quominus de iis suam sententiam proferat¹. Res mixtas, alio modo, plures appellant causas quæ, pro vario respectu quo consideranda veniunt, ratione proxima ad utrumque simul forum ecclesiasticum et civile reducuntur. Res hujusmodi *annexas* etiam dicemus, quia ex duobus veluti elementis componuntur, altero ordinis ecclesiastici, altero ordinis civilis.

¹ Cf. Engel in tit. DE FORO COMPETENTI, § 11, n° 67, 68. — Reiffenstuel, ibidem, n° 151-158.

Non sunt apud nos, in statu præsentis, res fori mixti quæ dent locum præventioni sensu mox exposito; sed plurima sunt quæ, natura sua ad utrumque forum, diversa ratione, referuntur. Citare sufficiat, exempli gratia, causas personales, matrimoniales et beneficiale.

Causæ personales clerici, aliæ clericum qua talem, aliæ qua civem afficiunt. Priores sunt fori ecclesiastici; posteriores fori sæcularis, in regionibus ubi, ex assensu saltem tacito Ecclesiæ, non amplius subsistunt immunitates personales clericorum (nº 365).

Causæ matrimoniales, aliæ substantiam vinculi conjugalis attingunt, aliæ effectus civiles qui connectuntur matrimonio. Sub priori respectu, matrimonium recensetur inter res spirituales, quia connubium est contractus, divina institutione formatus, ad morum sanctitatem, et sublimatus ad dignitatem sacramenti. Idecirco concilium Tridentinum definivit causas matrimoniales spectare ad iudices ecclesiasticos; quod SS. Pontifices interpretandum censuerunt in sensu exclusivo, quod nimirum ad solos iudices ecclesiasticos pertineat pronuntiare de validitate matrimonii christianorum. Sub altero autem respectu, matrimonium est res temporalis, quapropter iudicis sæcularis est lites exortas de dote et regimine communitatis, de successione, de bonorum administratione, dirimere.

Causæ beneficiale proprie dictæ, seu quæ directe referuntur, tum ad institutionem, unionem, divisionem, collationem officii spiritualis; tum ad jus adipiscendi bonum temporale ecclesiasticum officio spirituali annexum, regimen et usumfructum ejusdem boni ad præscriptum sanctorum canonum, sunt per se fori ecclesiastici, quia, vel ex suamet natura sunt mere spirituales, vel sunt rei spiritualis accessorium et consecarium, atque consequenter idem forum sortiuntur. Servandæ sunt tamen regulæ de quibus convenit inter utramque potestatem in concordatis. Causæ quæ ad bonum temporale, qua tale, referuntur, abstrahendo a ratione officii et beneficii ecclesiastici,

v. g., quæ moveri possunt de servitutibus, hypothecis, oneribus realibus, ordinationibus politiæ ruralis et urbanæ, sunt fori civilis, in regionibus ubi non subsistunt immunitates reales.

Graves olim ortæ sunt difficultates Ecclesiam inter et iudices sæculares circa possessorium et petitorium in materia beneficii. *Possessorium* nuncupatur processus in quo disputatur de possessione adipiscenda, vel retinenda, vel recuperanda, quod importat fruitionem bonorum temporalium et exercitium functionum spiritualium. *Petitorium* dicitur actio ad vindicandum jus permanens ad aliquod beneficium, in qua scilicet non agitur solum de possessione et prærogativa facto possessionis connexis, sed de jure in re, vel ad rem beneficiale. Ab initio, neutrum, nec possessorium, nec petitorium deferebatur ad magistratus civiles; postea vero possessorium fuit usu devolutum ad illorum tribunal, sive causam usurpaverint magistratus, sive, quod verisimile arbitramur, res fuerit concordati animo ita constituta inter Episcopos et Reges, ut efficacius reprimerentur, brachio sæculari, invadentes beneficia jam legitime titulari asserta, vel perturbantes contra fas possessionem pacificam. SS. Pontifices Martinus V, Eugenius IV, Leo X, hanc consuetudinem, in partibus Galliarum ubi a diuturno tempore inducta fuerat, custodiri annuerunt, declarando pœnas jure canonico sancitas contra confugientes ad magistratum sæcularem, in causa possessorii, non habere locum in Gallia et Delphinatu, hac tamen adhibita restrictione: « Per hoc nullum jus, « seu jurisdictionem in præmissis cognoscendi, regi de novo « acquiri volumus, sed antiquum, si quod habeat, conservari¹. » Paulatim, labentibus annis, jurisdictio magistratuum protensa est ad petitorium, ob maximam rerum connexionem et exinde graviter labefactam scimus auctoritatem Ecclesiæ, et libertatem ordinis clericalis in causis maxime spiritualibus. « C'est

¹ Gohard, *Traité des bénéfices*, tom. VII, pag. 279-281.

« une maxime générale, *ait* Pey, qu'on a appliquée non-seulement en matière de dime et de bénéfice, mais à tous les « droits spirituels, droit de juridiction, droit d'exemption, droit « de collation ; droits honorifiques, pouvoir de prêcher, d'ad- « ministrer les choses saintes, de visiter les paroisses, et à « toutes les fonctions sacrées. En conséquence, tout a été « porté devant les tribunaux laïques, sous la forme du posses- « soire¹. »

650. — III. Ecclesia non habet, jure divino, potestatem judicariam in res mere temporales, qua tales; præcipere tamen potest ea quæ, in usu rerum temporalium, necessaria sunt ad finem supernaturalem, et vetare quæ eidem ordini sunt contraria; quamobrem de temporalibus, sub eo respectu consideratis, judicare potest.

Ratio primæ partis deducitur e distinctione utriusque societatis, religiosæ et civilis.

Ratio secundæ partis deducitur e relatione quam usus rerum temporalium habet ad finem supernaturalem, prout consentit cum lege divina, vel ab ea dissentit. Nemo catholicorum dubitat quin Ecclesia, pro officio quod a Christo Domino suscepit nos docendi et regendi in ordine supernaturali, possit, imo debeat, ratione habita circumstantiarum: 1° nos docere cum summa auctoritate quid licitum, quid vetitum sit lege divina in usu rerum temporalium; 2° nobis præcipere ut mores nostros ad præscriptum legis divinæ, tum naturalis tum evangelicæ, accommodemus, ageudo quæ divinitus sunt imperata, præcavendo quæ vetita; 3° inobedientes et contumaces afficere pœnis canonicis, uti explicatum fuit in I^a parte.

Hac ratione Ecclesia condemnat usuras, præcipit jejunia et abstinentiam, vetat fieri diebus festivis opera servilia, mercatus et actus forenses, quæ sunt res temporales. Primævis sæculis prohibuit ne christiani suas causas civiles deferrent ad

¹ Pey, *Autorité des deux puissances*, tom. II, chap. III, § 7.

tribunalia judicium ethnicorum, quia id periculosum arbitratur (n° 64, 65, 66).

IV. In dubio an causa, sit ordinis spiritualis vel temporalis, ad forum ecclesiasticum vel ad forum civile deducenda, Ecclesiæ est litem definitivo judicio dirimere. Probatum fuit in I^a parte (n° 64).

651. — III° In quibus resideat potestas judiciaria Ecclesiæ, et quatenus primi pastores possint per seipsos, aut per delegationem exercere hanc potestatem?

I. Jure divino potestas judiciaria residet in S. Pontifice et in Episcopis, uti explicatum fuit in prima parte *Prælectionum*, ubi etiam actum est de causis majoribus reservatis Sanctæ Sedi (n° 78).

Jus canonicum non definivit omnes causas majores; quod sapienter provisum est ne limitata præsumatur jurisdictio pontificia; sed firmum stat principium, ubi vis gentium per Ecclesiam catholicam admissum, referendas esse ad Sanctam Sedem difficiliore quæstiones, quæ ad fidem, ad sanctitatem morum, ad disciplinæ integritatem, ad libertatem Ecclesiarum multum conferunt.

Sic, ut exemplum inter plura alia citemus, nullibi, quod saltem noverimus, expressa lege declaratum fuit causam de validitate aut nullitate matrimonii principum annumerandam esse inter causas majores. Nihilominus tamen, cum res sit per se gravissimi momenti, et aliunde pertimescendum sit ne desit sufficiens libertas judici in partibus quibus dominatur princeps cujus interest, usus obtinuit ut ad Ecclesiam Romanam deferatur. Desinente sæculo XII, Cœlestinus Papa III graviter conquestus est de nonnullis Episcopis Galliarum qui sententiam divortii dixerant inter Philippum regem Franciæ et Ingelburgem; et judicium, præter fas pronuntiatum, irritavit. « Non « est, inquit, a temeritatis vitio alienum, quod in tam arduo « et difficili negotio, non fuit censura Sedis Apostolicæ requisita « per quam vel ipsum canonicè finiretur, vel committeretur

« aliquibus qui idem, servato juris ordine, secundum canonica
 « statuta terminarent. Hic revera contra sanctorum Patrum
 « veneranda concilia processum est manifeste, qui majores et
 « difficiliore quæstiones ab universis ad Sedem Apostolicam
 « censuerunt debere præferri, quod usque in hodiernum diem
 « non solum a Gallicana Ecclesia, præterquam in præsentis ar-
 « ticulo, verum etiam a longe remotioribus devotissime obser-
 « vatur¹. »

Reservatio igitur causarum, præter casus præfinitos a jure, pendet a gravitate rerum, et in his ratio maxime habetur ad junctorum temporum et locorum, nam multa eveniunt quæ legislator non prævidit. Nostra ætate, cum moveretur in Galliis quæstio de amovibilitate succursalistarum, de pensionibus a gubernio solutis clero parochiarum et Episcopis, de oblationibus percipiendis occasione functionum sacri ministerii; atque multis videretur opportunum fore statum rerum immutari, quem parum decere dicebant dignitatem et libertatem cleri, SS. noster Pius Papa IX declaravit hujusmodi causas, pro rei gravitate, deferendas esse ad Sanctam Sedem.

Jure ecclesiastico potestas judiciaria residet in patriarchis, primatibus, metropolitanis, conciliis provincialibus, prælatis regularibus jurisdictionem quasi-episcopalem obtinentibus; quod in prima parte etiam expositum fuit.

652. — II. Omnes qui jure divino, aut humana institutione, habent potestatem ordinariam fori externi, illam exercere valent, pro suo arbitrio, vel per seipsos immediate, vel per delegationem, suas partes officiali committendo, dummodo, tum in delegatione, tum in exercitio juris, servent regulas sanctis canonibus præstitutas.

Neminem fugit Episcopus usos fuisse sua jurisdictione per seipsos immediate, absque Coepiscoporum concilio, et etiam sine cleri sui respective interventu, per priora sæcula.

¹ *Annales Ecclesiastici* Baronii, ed. Mansi, tom. IX, pag. 695, 694, anno 1195.

S. Paulus excommunicavit incestuosum Corinthi, et alios quosdam etiam *Satanæ tradidit in interitum carnis*, ad procurandam salutem animarum. Eodem jure, discipuli Apostolorum, qui Ecclesiarum regimini præpositi sunt, sententias tulerunt, seu reales, seu personales, in causis ordinariis disciplinæ et correctionis morum, quin necessarium arbitrarentur sibi e clero consiliarios adsciscere, vel rem in conventu Episcoporum componere; quod tamen nunquam prætermiserunt in negotiis majoribus.

Sæculis ætatem Apostolicam secutis, præsertim a sæculo iv et v, invaluit in plerisque Ecclesiis ut Episcopi non aliter definirent causas graviores quam in concilio provinciæ, et sibi consociarent clericos in cognitione causarum inferiorum, in quibus scilicet agebatur de clericis minoribus et de laicis; quam disciplinam sanxerunt multa concilia, in Africa, in Hispania, Germania et cæteris regionibus habita. Præscripserunt synodum trium Episcoporum pro judicio presbyteri, et duodecim Episcoporum, si in causam veniret Episcopus. Velut axioma dicebatur: *Episcopus sacerdotibus et ministris honorem solus dare potest, solus autem auferre non potest*. Concilium Carthaginense IV providit causis clericorum inferiorum et laicorum, præcipiendo ut « Episcopus nullius causam audiat absque præsentia suorum clericorum, alioquin irrita erit sententia « Episcopi, nisi clericorum præsentia confirmetur. » — Nulla tamen ea de re fuit lex generalis eundem ordinem judiciale præscribens in universali Ecclesia; et exempla citantur sanctorum præsulum qui ab ea regula identidem recedendum putaverunt, in iis etiam Ecclesiis ubi disciplina conciliorum Africanorum statuta fuerat¹.

Versus sæculum xiv instituta fuerunt tribunalia officialitatum, quibus Episcopi, non jam immediate per seipsos, sed per suum vicarium generalem seu officialem, jurisdictionem con-

¹ Apud Grat. *Causa* xv^a, quest. vii. — Thomassin, *Discipl. Eccles.*, part. II, lib. III, cap. ci-cxiv.

tentiosam exercuerunt in clericos et laicos suæ diœcesis. Hæc immutatio disciplinæ facta est, non ex abrupto, nec ulla lege generali, sed sensim, ut plerumque fit in moribus Ecclesiæ. Causæ criminales Episcoporum paulatim ad Sanctam Sedem exclusive devolutæ sunt, in prima etiam instantia, quando de privatione sedis agebatur: quoad vero causas minores cleri, cum synodi provinciales rarius haberentur, Episcopi providebant, pro diversa natura rerum, ut causæ tum personales tum reales in sua diœcesi subortæ, examinarentur et definirentur in sua præsentia, convocatis senioribus Ecclesiæ, vel coram suo Archidiacono. Cum autem postea Archidiaconi quorum officium erat inamovibile, aliquam independentiam in suis functionibus affectare viderentur, et aliunde huic muneri non sufficerent, siquidem multum per mediam ætatem excreverant attributiones jurisdictionis ecclesiasticæ, a sæculo xiv post concilium Lateranense, Episcopi plerumque instituerunt vicarium generalem ad nutum revocabilem, cui jurisdictionem contentiosam, maxima ex parte, commiserunt (nº 188).

*655. — Ex notionibus historicis quas summam delineavimus, sequitur 1º Episcoporum arbitrio et prudentiæ dimitti ut sibi reservent, vel officiali committant, exercitium jurisdictionis contentiosæ, dummodo in utroque casu serventur regulæ jure canonico sancitæ in ferendis judiciis, quas infra exponemus. — Canones qui olim requisierant synodum Episcoporum pro causis diaconorum et presbyterorum, in desuetudinem abierunt; concilium autem Tridentinum plenam libertatem relinquit Episcopis judicandi per seipsos; nec mentionem quidem habet de interventu officialis.

Sequitur 2º Episcopum, si officialitatem instituerit, libertatem retinere causas sibi reservandi, vel sententias ipse ferendi, quando expedire judicaverit.

654. — Solutis quæstionibus de natura, objecto et subjecto jurisdictionis ecclesiasticæ, necessarium non videtur ut inquiramus in quos potestas judiciaria exserenda sit, cum evidenter

sequatur Ecclesiam sua jura, quæ ad bonum regimen societatis christianæ et ad omnium Christifidelium salutem suscepit, in omnes, absque ulla distinctione exserere posse, prout in Domino judicaverit expedire. Non excipiendi sunt qui se ab unitate catholica, hæresi vel schismate, sejunxerunt; absit enim ulli fas esse abrumpere, propria voluntate, vincula quibus vi baptismi ad Ecclesiam pertinet. Nec meliori jure magistratus sæculares se subducere præsumunt jurisdictioni Ecclesiæ, pro excessibus commissis in exercitio sui muneris, independentiam potestatis sæcularis prætextentes. De independentia potestatis sæcularis in suo foro nequaquam contendimus; verum, si fines sui fori prætergrediantur, si, inquam, sub obtentu regiminis civilis, jura sacerrima, legesque naturales et evangelicas violent, Ecclesia, quæ interpres atque custos constituta est juris divini, in eos auctoritate certo animadvertere valet (nº 65).

Omnes proinde christiani, quocumque in statu versentur, subditi sunt potestati judiciariæ Ecclesiæ; cum autem hujus exercitium diversis prælatis demandetur, quorum certis finibus determinata est jurisdictio, reliquum est ut singulorum competentia definiatur, quod in articulo subsequenti aggredimur.

ARTICULUS II. — DE COMPETENTIA FORI SINGULORUM JUDICUM ECCLESIASTICORUM.

*655. — 1º *Quibus regulis determinetur competentia judicis in foro ecclesiastico?*

Regulas canonicas exposuimus in 1ª parte *Prælectionum*, quæ in solutionem præsentis quæstionis viam aperiant; ex illis enim regulis sequitur neminem reputari judicem competentem, nisi 1º constitutus fuerit auctoritate publica cum jurisdictione, seu ordinaria, seu delegata, in foro externo; 2º suam

tentiosam exercuerunt in clericos et laicos suæ diœcesis. Hæc immutatio disciplinæ facta est, non ex abrupto, nec ulla lege generali, sed sensim, ut plerumque fit in moribus Ecclesiæ. Causæ criminales Episcoporum paulatim ad Sanctam Sedem exclusive devolutæ sunt, in prima etiam instantia, quando de privatione sedis agebatur: quoad vero causas minores cleri, cum synodi provinciales rarius haberentur, Episcopi providebant, pro diversa natura rerum, ut causæ tum personales tum reales in sua diœcesi subortæ, examinarentur et definirentur in sua præsentia, convocatis senioribus Ecclesiæ, vel coram suo Archidiacono. Cum autem postea Archidiaconi quorum officium erat inamovibile, aliquam independentiam in suis functionibus affectare viderentur, et aliunde huic muneri non sufficerent, siquidem multum per mediam ætatem excreverant attributiones jurisdictionis ecclesiasticæ, a sæculo xiv post concilium Lateranense, Episcopi plerumque instituerunt vicarium generalem ad nutum revocabilem, cui jurisdictionem contentiosam, maxima ex parte, commiserunt (nº 188).

*655. — Ex notionibus historicis quas summam delineavimus, sequitur 1º Episcoporum arbitrio et prudentiæ dimitti ut sibi reservent, vel officiali committant, exercitium jurisdictionis contentiosæ, dummodo in utroque casu serventur regulæ jure canonico sancitæ in ferendis judiciis, quas infra exponemus. — Canones qui olim requisierant synodum Episcoporum pro causis diaconorum et presbyterorum, in desuetudinem abierunt; concilium autem Tridentinum plenam libertatem relinquit Episcopis judicandi per seipsos; nec mentionem quidem habet de interventu officialis.

Sequitur 2º Episcopum, si officialitatem instituerit, libertatem retinere causas sibi reservandi, vel sententias ipse ferendi, quando expedire judicaverit.

654. — Solutis quæstionibus de natura, objecto et subjecto jurisdictionis ecclesiasticæ, necessarium non videtur ut inquiramus in quos potestas judiciaria exserenda sit, cum evidenter

sequatur Ecclesiam sua jura, quæ ad bonum regimen societatis christianæ et ad omnium Christifidelium salutem suscepit, in omnes, absque ulla distinctione exserere posse, prout in Domino judicaverit expedire. Non excipiendi sunt qui se ab unitate catholica, hæresi vel schismate, sejunxerunt; absit enim ulli fas esse abrumpere, propria voluntate, vincula quibus vi baptismi ad Ecclesiam pertinet. Nec meliori jure magistratus sæculares se subducere præsumunt jurisdictioni Ecclesiæ, pro excessibus commissis in exercitio sui muneris, independentiam potestatis sæcularis prætextentes. De independentia potestatis sæcularis in suo foro nequaquam contendimus; verum, si fines sui fori prætergrediantur, si, inquam, sub obtentu regiminis civilis, jura sacerrima, legesque naturales et evangelicas violent, Ecclesia, quæ interpres atque custos constituta est juris divini, in eos auctoritate certo animadvertere valet (nº 65).

Omnes proinde christiani, quocumque in statu versentur, subditi sunt potestati judiciariæ Ecclesiæ; cum autem hujus exercitium diversis prælatis demandetur, quorum certis finibus determinata est jurisdictio, reliquum est ut singulorum competentia definiatur, quod in articulo subsequenti aggredimur.

ARTICULUS II. — DE COMPETENTIA FORI SINGULORUM JUDICUM ECCLESIASTICORUM.

*655. — 1º *Quibus regulis determinetur competentia judicis in foro ecclesiastico?*

Regulas canonicas exposuimus in 1ª parte *Prælectionum*, quæ in solutionem præsentis quæstionis viam aperiant; ex illis enim regulis sequitur neminem reputari judicem competentem, nisi 1º constitutus fuerit auctoritate publica cum jurisdictione, seu ordinaria, seu delegata, in foro externo; 2º suam

jurisdictionem exserat intra species causarum quæ jure communi, aut data delegatione, definiuntur; 3° eam denique exserat in personas quæ eidem jurisdictioni subditæ sunt.

De prima conditione satis dictum fuit loco citato, ubi etiam discussæ sunt variæ quæstiones magni momenti de judice existimato, qui titulum coloratum, aut invalidum, habet (n^{is} 279-287). De secunda conditione stabilita sunt principia in eadem parte, ubi de restrictione jurisdictionis (n° 305). Addere sufficiat certas causas in specie occurrere posse pro quibus judex non esset competens ob personales circumstantias quæ illum suspectum reddunt, quando nempe in eadem causa advocatum gessit antequam officium judicis obtineret, aut inimicitias gerit contra partes, quod infra explicabitur ubi de recusatione judicis (n° 669).

Quod ad tertiam conditionem attinet, ut definiatur in quas personas judex valeat suam jurisdictionem protendere, attendere necesse est ad tres regulas subsequentes :

I^a Regula : GENERALE EST UT ACTOR SEQUATUR FORUM REI. Cap. *Cum generale*, 8, DE FORO COMPETENTI; lib. II Decret. Ratio dicitur neminem in jus vocandum esse apud judicem cujus auctoritatem non agnoscit, nec tenetur agnoscere. Si quis, v. g., causam habeat cum religioso ordinis exempti a jurisdictione episcopali, eum convenire debet, non apud Ordinarium diocesis, sed apud prælatum regularem sub cujus jure constituitur reus... Si clericum judicio persequatur, in causis fori spiritualis, eum convenire debet non apud Metropolitanum, sed apud Episcopum respectivum, exceptis casibus appellationis et cæteris nonnullis jure canonico præfinitis.

Quando causæ sunt connexæ, ratione personarum quæ insimul conveniuntur, vel ratione objecti circa quod quæstiones diversæ principaliter aut accidentaliter in judicium deducuntur, adeo ut una causa sine altera plene ac liquido cognosci ac definiri nequeat, adeundus est ille judex qui competens sit respectu omnium co-reorum qui citantur, et negotiorum quæ definiri debent, ut servetur regula.

A regula receditur in casu quem *reconventionis* dicunt, quando nempe reus coram judice conventus, vicissim ipse suum actorem convenit coram eodem judice, et in eodem judicio. Hæc agendi ratio vocatur etiam in jure *mutua petitio*, eo quod reus mutuo reagat in actorem, et sic oriuntur duæ reciprocae petitiones. (Schmalzgrueber in tit. DE MUTUIS PETITIONIBUS, lib. II Decret.)

Leges canonicæ concedunt reo facultatem conveniendi suum actorem, cum in causis civilibus, tum insuper in criminalibus, quando præsertim intendit prosequi suam vel suorum injuriam. Tunc vero, causa criminalis a reo objecta discuti, elucidari ac judicari debet, antequam causa civilis examinetur. Effectus reconventionis est prorogare jurisdictionem judicis in actorem, licet sibi incompetentis, adeo ut actor non possit recusare hunc judicem coram quo ipse causam agit. Ita olim statutum fuerat in jure Romano : *Cujus actor in agendo observat arbitrium, aiebat percelebris jurisperitus Papinianus, eum habere contra se judicem in eodem negotio non dedignetur*. Eadem sententia in jurisprudentiam canonicam translata est.

II^a Regula. REUS JURIDICE CITATUS TENETUR AD JUDICIUM ADESSE, NISI MANIFESTA SIT INCOMPETENTIA JUDICIS. Auctoritas superioris inducit obligationem parendi; reus tenetur proinde vadimonium obire. Suas, si habeat, rationes afferet contra competentiam, servata libertate appellandi. In jure Romano scriptum erat : *Prætoris est dicere an sua sit jurisdictio; vocati autem est non contemnere auctoritatem prætoris*. (Cap. *Cum personæ*, 7, DE PRIVILEGIIS, in VI°.) Non obijciatur neminem esse judicem in sua propria causa; judex enim, quæstione suborta de competentia, non pronuntiat in causa quæ sua sit, et ex qua emolumentum percipiat, sed jurisdictionem declarat quam in bonum commune recepit ab Ecclesia.

III^a Regula : QUISQUE FORUM SORTITUR RATIONE DOMICILII, DELICTI, CONTRACTUS ET REI DE QUA LIS MOVETUR. Cap. *Licet*, 20, DE FORO COMPETENTI. Hanc regulam explicabunt solutiones quæstionum proxime subsequentium.

*656. — II° *Utrum et quatenus domicilio determinetur competentia judicis?*

Domicilium est locus commorationis diuturnæ. Distinguitur locus originis, domicilium proprie dictum, quasi-domicilium, simplex habitatio, et domicilium legale.

I. Nihil dicendum de *loco originis*, ad quem in causis judicialibus non attenditur, nisi lis moveatur de clericorum ordinatione, de quo sufficienter explanatæ sunt sanctiones canonicæ (n° 164).

II. *Domicilium* proprie dictum est locus quo aliquis suam sedem posuit cum intentione illic stabiliter commorandi, nisi quid inexpectatum avocet. Duo proinde ad domicilium constituendum faciunt: intentio commorandi perpetuo, id est stabiliter per tempus indefinitum, et factum externum habitationis saltem inceptæ, quo intentio manifestetur. Domicilium haberi simul potest in pluribus locis, si in duobus vel tribus locis aliquis stabiliter commoretur per notabilem partem anni. Si dubium forte oriatur circa conditiones domicilii, judicis erit pronuntiare, qui, ut super hoc sententiam ferat, considerare debet attente circumstantias loci, personarum, et causarum diuturnioris commorationis in loco¹.

Domicilium est ratio universalior sortiendi forum; siquidem exinde aliquis fit vere incola et subditus judicis qui in locum habet jurisdictionem ordinariam. Cap. *Dilecti*, 17, eod. tit. supponit regulam certam esse ut singuli, *ubi domicilium habent, valeant conveniri*.

Hinc 1° judex potest inquirere in subditum, etiam absentem, pro delicto in loco domicilii patrato; ubicumque enim reus actu versetur, remanet sub eadem jurisdictione, quamdiu domicilium non mutaverit.

2° Judex potest similiter inquirere in subditum præsentem pro delicto extra territorium patrato, etiamsi illud commiserit ante

¹ Cf. Schmalzgrueber, in tit. DE FORO COMPETENTI, n° 8-16.

domicilium obtentum; nam forum domicilii generale est; ad omnia extenditur quæ non excipiuntur formaliter a jure.

3° Utrum etiam possit judex convenire subditum absentem pro delicto patrato extra locum territorii, non ita aperte constat. Affirmandum tamen arbitramur, quia juxta opinionem communem doctorum, forum domicilii habetur ordinarium et generale quoad omnia. Quamobrem, licet judex domicilii non possit exercere jura fori contentiosi extra territorium suum, ut alibi dicitur, potest nihilominus reum absentem citare per nuntium vel per litteras, et contumacem punire pœnis spiritualibus, v. g., suspensione, excommunicatione. Intimatio judicii non est actus judicialis, et exsecutio istius modi pœnarum fit absque strepitu judicii; utrumque igitur fieri potest in territorio alieno¹.

III. *Quasi-domicilium* acquiritur facto habitationis cum animo degendi per tempus diuturnum, puta majorem vel saltem notabilem partem anni. Controvertitur apud canonistas utrum habens alicubi quasi-domicilium possit ibidem conveniri pro delictis extra territorium patratis, adeo ut eadem sit, sub illo respectu, conditio domicilii et quasi-domicilii.

Plures, quos citat Schmalzgrueber, n° 17, negant, quia jura statuunt de domicilio; porro, inquiunt, in tali causarum genere, recedendum non est a sensu naturali verborum.

Alii, ut videtur communius, affirmant: 1° Quia per quasi-domicilium acquiritur jus parochiæ ad omnia sacramenta, excepta solum ordinatione; habetur proinde forum internum, et non est ratio cur non sortiatur simul forum externum; 2° quia non decet illum qui diutius in loco commoratur, et ibi juribus et privilegiis parochialibus gaudet, eximi ab obligatione respondendi de suis actibus ubicumque gestis. Ita præ cæteris Reiffenstuel et Pirhing.

Alii tandem, distinctione facta inter varios casus, arbitrantur conformius fore principiis generalibus juris, ut qui habet simul

¹ Pirhing, eodem tit., n° 14.

quasi-domicilium in uno loco, et verum domicilium in altero, non conveniatur a iudice quasi-domicilii pro gestis extra territorium. Si vero supponatur reum nullibi, aut nonnisi in remotissimis regionibus, habere verum domicilium, existimant nihil obstare quominus conveniatur a iudice quasi-domicilii.

Hæc ultima opinio servare videtur regulas æquitatis, et applicanda præsentibus temporum circumstantiis. Iudicis quasi-domicilii erit decernere, attentis circumstantiis, an ipse debeat reum convenire, vel causam dimittere Ordinario domicilii. Hoc pendere arbitramur, tum a ratione diuturnæ commorationis rei in loco quasi-domicilii, ubi forte majorem partem vitæ suæ degit, aut saltem indefinite et indeterminato tempore moratur, donec occasio data eum alibi transferat; tum a ratione impossibilitatis moralis in qua esset iudex domicilii causam cognoscendi et definiendi, si in exteris procul regionibus suam habeat sedem. — Cæterum quæstio non est magni momenti quoad praxim, siquidem superior potest interdicare sacris functionibus sacerdoti alieno, quem noverit indignum ob crimina extra suum territorium perpetrata, quin necesse sit adhibere formalitates processus judicialis, et hoc ipsi sufficit ad finem intentum.

IV. *Simplex habitatio* sufficit respectu vagorum qui nullibi habent quasi-domicilium. Necesse est ut adsit iudex qui jus habeat illos animadvertendi, si necessitas postulaverit; ergo subduntur iudici loci ubi degunt, illisque applicatur axioma: *Ubi te invenero, ibi te iudicabo.*

V. *Domicilium legale*, quod alii fictitium appellant, est illud quod lex assignat iis qui, ratione conditionis aut status sui, alicubi manere censentur, v. g., minoribus, clericis beneficiariis, religiosis. Minores, quamdiu sunt sub potestate paterna, aut sub cura tutoris, idem habent domicilium legale quod parentes aut tutor; clerici beneficiarii domicilium habent in loco beneficii quod obtinent, si beneficium illud residentiam postulet, etiamsi de facto, vi dispensationis, aliamve ob causam alibi morentur;

religiosi habent suum domicilium in loco monasterii cui adscripti sunt, quamdiu superior regularis eos non transtulit ad alium conventum. Clerici igitur possidentes beneficium residentiale, possunt ab Ordinario loci conveniri quoad omnes causas, eadem ratione qua unusquisque conveniri potest a iudice veri domicilii. Idem de religioso dicendum, si in causam venerit; obnoxius est jurisdictioni, tum superioris regularis loci, tum Episcopi diœcesis in qua situm est monasterium, juxta dispositiones juris, pro diversa conditione causarum. Quoad minores, ratio domicilii paterni potissimum habetur, ubi agitur de denuntiationibus ac celebratione matrimonii; quoad alias causas, non putamus iudicem domicilii paterni illos convenire posse, nisi illic præsentem morentur.

* 657. — III° *Quandonam aliquis forum sortiatur ratione delicti?*

Caput *Licet*, supra citatum, declarat unumquemque sortiri forum iudicis loci in quo deliquit; quod sapienter ordinatum est ut debita satisfactio detur diœcesi cui injuriam intulit delinquens, et etiam ut facilius habeantur probationes delicti, in loco ipso ubi fuit patratum.

Ut vero statuatur modus applicandi regulam, distinguendi sunt casus. Vel delinquens est in loco delicti, vel ab eo discessit post juridicam citationem, vel ab eo recessit, nulla adhuc facta citatione.

1° Iudex potest convenire reum adhuc præsentem in loco delicti, et illum etiam titulo quo fuerit provisus privare, si natura criminis id requirat. Prob. ex capite *Postulasti*, 14, DE FORO COMPETENTI. Proposito dubio utrum sacerdos qui possidet beneficium ecclesiasticum in una diœcesi, et in altera deliquit, debeat in loco delicti iudicari, in causis præsertim que privationem officii exposcunt, Innocentius III respondit: « Per « Episcopum in cujus diœcesi deliquit sententia poterit pronuntiarî in eundem, sed ab eo in cujus diœcesi beneficium obtinet, erit quoad illud executio facienda. » Reiffenstuel, merito

animadvertit Episcopum loci delicti non ferre tantummodo sententiam declaratoriam, dimittendo alteri sententiam privationis, sicut quidam dixerunt; hoc enim non concordat cum textu juris, qui Episcopo beneficii relinquit solam executionem sententiæ.

Nec dicatur Episcopum se immiscere negotiis alterius diœcesis, privando clericum extraneum suo titulo. Titulus beneficalis est jus incorporeum residens in persona clerici, atque illi inhærens, non secus ac alia jura; ergo cum idem clericus subdatur, ratione delicti, Episcopo loci, potest utique ab eo privari suo jure. Hæc cum ita jure communi ordinentur, sequitur Episcopum loci in quo situm est beneficium, non constitui judicem, sed simplicem executorem in tali casu. Si tamen perspexerit sententiam aliquo defectu laborare qui locum dare possit nullitati, supersedebit ab executione, usquedum res plene ac peremptorie definita sit.

2º Reus præventus juridica citatione, antequam e loco discesserit, tenetur comparere; et jure punietur uti contumax si non obtemperaverit. Gregorius IX interrogatus de reo qui, citatus tempore opportuno, contendebat declinare judicium, allegando se e loco recessisse, respondit: « Tuæ prudentiæ dubium esse non credimus, quod is in prædicta causa, jus revocandi forum non habet, quasi ab altero præventus. » (Cap. *Proposuisti*, 19, eod. tit.) Est proinde regula generalis, causam semel juridice incœptam oportere ad sententiam usque perducere, tum ut honos judici deferatur, tum ne perturbetur ordo institutus processus judicialis.

3º Reus qui e loco delicti discessit ante citationem, non tenetur respondere judici ejusdem loci. Ita communiter canonistæ qui ad casum propositum apponunt axioma juris: *Extra territorium jus dicenti, non paretur impune.*

Quamvis tamen judex loci delicti non valeat convenire reum, potest dirigere litteras requisitorias ad judicem domicilii, qui, positus certis conditionibus, debet cogere reum, etiam sub com-

minatione censurarum si opus sit, ad se sistendum coram Ordinario loci delicti. Cum ita fuerit ordinatum jure Romano pro judicibus sub eodem principe constitutis, et sit aliunde æquitati bonoque communi consentaneum, eadem disciplina prævaluit in jure canonico. « Istud congruit bono communi Reipublicæ, » ait Reiffenstuel: tum ut ad exemplum et ad terrorem aliorum delicta gravia ibi publice puniantur ubi fuerunt perpetrata; tum ut hac ratione satisfiat illi communitati quæ per delictum in suo territorio commissum graviter offensa et injuriata fuit; tum tandem quia alibi non tam facile reus convinci posset super crimine¹. » Conditiones requisitæ ut fiat remissio sunt: 1ª ut res sit adhuc integra; id est, Ordinarius loci domicilii illam ad suum tribunal, facta legitima citatione, non revocaverit; 2ª ut judex loci delicti remissionem postulaverit, et simul, cum suis litteris requisitoriis, transierit summariam causæ cognitionem, et probationem delicti, ne forte innocens infametur; 3ª ut delictum sit grave et causa criminaliter tractetur; non enim expedit hæc media extrema assumi in negotiis levioris momenti.

658. — IVº *Quandonam quis sortiatur forum ratione rei et contractus?*

1º Causæ reales remittuntur ad judicem loci in quo sita est res. Si quis proinde possideat beneficia in duabus diœcesibus, tenetur causas agere coram Episcopo diœcesis in qua est beneficium de quo litigatur. Hæc regula, quæ vix locum habet extra causas beneficales, non est in usu apud nos, quandoquidem paucissima quæ supersunt beneficia residentiam personalem requirunt, unde fit ut, sub eo respectu, judex *rei sitæ*, idem sit qui judex domicilii.

2º Contractus est etiam ratio sortiendi forum, quod sapienter statuerunt leges civiles et canonicæ, cum in loco contractus facilius constare possit de solemnitatibus requisitis in celebra-

¹ Cf. Reiffenstuel, in tit. DE FORO COMPETENTI, nº 67-74.

tione contractus, et de sensu atque stipulationibus inite conventionis, juxta locorum consuetudines. Regulam intelligimus de ipsis quasi-contractibus, et de alio quocumque actu, seu rerum gestione unde enascitur obligatio. Judex ecclesiasticus potest proinde citare clericum, licet extraneum, qui in loco contraxit, et in eum ratione contractus jurisdictionem exercere, quamdiu ibidem versatur. Si clericus e loco discesserit, nulla adhuc facta citatione, subducitur foro judicis loci, nisi tamen contractu sponderit se in loco conventionis responsurum, quo casu, idem animadvertendum putamus quod mox dictum est de foro delicti. Cap. *Romana*, 1, DE FORO COMPETENTI, in VI°.

Eadem regula locum insuper habet, et quidem maxime, in causis matrimonialibus, quando dubitatur an matrimonium celebratum sit ad præscriptum juris canonici, an coram proprio pastore, an adhibitis testibus, an præviis proclamationibus jure requisitis. Supponimus tamen partes adhuc versari in loco contractus.

Nota. Cum ex dictis multiplex sit forum competens, nec unum excludat alterum, sequitur reum posse conveniri pro eadem causa coram diversis judicibus: si vero reapse id contingat, erit inter judices locus præventioni; ille scilicet causam definiet qui prior eam occupaverit, citando reum.

* 659.—V^o *Quid jure statutum sit de cognitione causarum in curia Romana?*

Forum Rom. Pontificis universale est quoad omnes Christifideles, et Roma, locus scilicet quo sedet S. Pontifex, communis est omnium christianorum patria pro suis causis ecclesiasticis. Cum tamen curia pontificalis negotiis pene obrueretur, et impar foret singulis providere, si cunctæ causæ undequaque ad illam indiscriminatim referrentur; cum aliunde auctoritas episcopalis non leve detrimentum pateretur ex relatione immediata omnium causarum, etiam minoris momenti, hæc fuere jure communi constituta?

1° Quivis, seu clericus, seu laicus, dum præsens est Romæ,

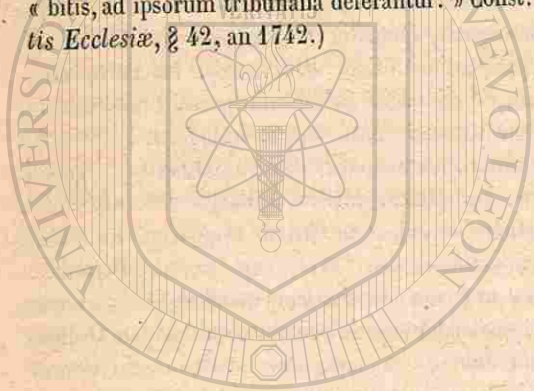
potest ibidem conveniri, quamvis nec delictum in eo loco patriverit, nec res de qua litigatur sita sit Romæ. Cap. *Licet*, 20, DE FORO COMPETENTI. Ipsi tamen fas est, ex eodem capite, *causam domum advocare*; postulare scilicet ut sibi liceat ad propria redire, et in suo domicilio judicari, si Romam venerit ob causam necessitatis.

2° Qui, dum Romæ præsens est, ad vadimonium venire compellitur coram Ordinario sui domicilii, potest hujus judicis forum declinare, postulando ut causa promoveatur ad curiam Romanam, si Romam venerit aliqua ratione necessitatis, v. g. ad expedienda negotia, quamdiu in ea moram trahit, durante negotiorum prosecutione. Cap. *Divina*, 3, DE PRIVILEGIIS, Extrav. comm. Eo privilegio excluduntur parochi non residentes. (Conc. Trident., sess. XXIII, cap. 1, *de Reform.*)

3° Cæteræ causæ, non majores, debent regulariter cognosci atque in prima instantia definiri ab Ordinariis locorum, antequam appellatione deveniant ad curiam Romanam. Ita statuit Concilium Tridentinum, sess. XXIV, cap. XX, *de Reform.*: « Causæ omnes ad forum ecclesiasticum quomodolibet pertinentes etiamsi beneficiales sint, in prima instantia coram Ordinariis locorum duntaxat cognoscantur... Ab his excipiantur causæ quæ juxta canonicas sanctiones apud Sedem Apostolicam sunt tractandæ, vel quas ex urgenti, rationabilique causa judicaverit S. R. Pontifex per speciale rescriptum, signaturæ Sanctitatis Sux propria manu subscribendum, committere, aut advocare. » Ea lege magis conservatur tribunalibus inferioribus sua auctoritas, et simul cavetur ut causæ sint maturius discussæ atque explicatæ quando, si opus sit, devolventur ad curiam pontificiam. Benedictus XIV præscripsit ordinem hocce decreto concilii indictum servandum omnino esse, adeo ut ipsimet Legati a latere abstinere teneantur a cognitione causarum, præter casum legitimæ appellationis postquam judicatæ sint ab Ordinariis locorum. « Volumus, inquit, statuimus et mandamus, quod omnes causæ, tam civiles quam crimi-

« nales, exceptis privilegiatis quæ ex eodem concilio, vel alias
 « juxta sanctiones canonicas, apud nos et Sedem Apostolicam
 « tractari possunt, aut debent, coram Ordinariis locorum dun-
 « taxat in prima instantia cognoscantur, neque a Metropolitanis,
 « Patriarchis, aut Primatibus, aliisque judicibus ecclesiasticis,
 « etiam nostris et Sedis Apostolicæ Nuntiis, vel de latere Lega-
 « tis, aut cameræ nostræ generali auditore, et cæteris quibus-
 « libet curiæ nostræ judicibus ad se vocari, vel aliis committi
 « possint, nisi per viam appellationis, et in casibus non prohi-
 « bitis, ad ipsorum tribunalia deferantur. » Const. *Ad militan-*
tis Ecclesiæ, § 42, an 1742.)

SECTIO III^a

DE ORDINE SERVANDO IN JUDICIIS SOLEMNIBUS.

660. — Judices procedere debent ad cognitionem et defini-
 tionem causarum, servatis formis quas leges constituerunt.
 Sunt judicia in quibus omnes condiciones processus forensis
 accurate servandæ sunt, et quæ idcirco *solemnia*, seu *ordina-*
ria, nuncupantur : alia possunt modo summario pertractari,
 et dicuntur *summaria*. Dicendum nobis est de ordine præfixo
 judiciis ordinariis, sive civilia sint, sive criminalia. Tres erunt
 articuli : 1us de jure prærequisitis ad discussionem judicialem
 causæ ; 2us de litis contestatione et discussione causæ usque ad
 prolationem sententiæ ; 3us de sententia et sententiæ execu-
 tionem.

ARTICULUS I. — DE CONDITIONIBUS PRÆVIIS AD JUDICIALEM DISCUS-
 SIONEM CAUSÆ.

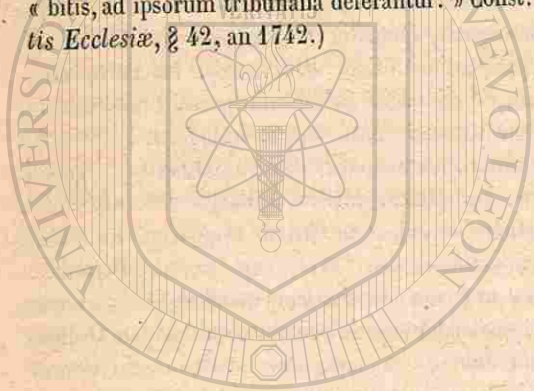
Tria requiruntur ut causæ in judicium deferantur : libellus,
 informatio prævia, et citatio rei.

*661. — I^o *Quid jure constitutum sit de libello, de accusa-*
tionem et denuntiationem?

I. *Libellus* est scriptum judici oblatum continens causam,
 nomen rei et nomen actoris. Libello inseruntur 1° nomen acto-
 ris, ut judex sciat quis agat, utrum proprio suo nomine, vel
 uti procurator alterius cujus vices gerit ; 2° nomen rei, qui
 actione convenitur ; 3° narratio brevis facti principalis cum nec-
 cessariis circumstantiis ; 4° delicti locus et tempus, si sit libel-
 lus criminalis.

« nales, exceptis privilegiatis quæ ex eodem concilio, vel alias
 « juxta sanctiones canonicas, apud nos et Sedem Apostolicam
 « tractari possunt, aut debent, coram Ordinariis locorum dun-
 « taxat in prima instantia cognoscantur, neque a Metropolitanis,
 « Patriarchis, aut Primatibus, aliisque judicibus ecclesiasticis,
 « etiam nostris et Sedis Apostolicæ Nuntiis, vel de latere Lega-
 « tis, aut cameræ nostræ generali auditore, et cæteris quibus-
 « libet curiæ nostræ judicibus ad se vocari, vel aliis committi
 « possint, nisi per viam appellationis, et in casibus non prohi-
 « bitis, ad ipsorum tribunalia deferantur. » Const. *Ad militan-*
tis Ecclesiæ, § 42, an 1742.)

SECTIO III^a

DE ORDINE SERVANDO IN JUDICIIS SOLEMNIBUS.

660. — Judices procedere debent ad cognitionem et defini-
 tionem causarum, servatis formis quas leges constituerunt.
 Sunt judicia in quibus omnes condiciones processus forensis
 accurate servandæ sunt, et quæ idcirco *solemnia*, seu *ordina-*
ria, nuncupantur : alia possunt modo summario pertractari,
 et dicuntur *summaria*. Dicendum nobis est de ordine præfixo
 judiciis ordinariis, sive civilia sint, sive criminalia. Tres erunt
 articuli : 1us de jure prærequisitis ad discussionem judicialem
 causæ ; 2us de litis contestatione et discussione causæ usque ad
 prolationem sententiæ ; 3us de sententia et sententiæ execu-
 tionem.

ARTICULUS I. — DE CONDITIONIBUS PRÆVIIS AD JUDICIALEM DISCUS- SIONEM CAUSÆ.

Tria requiruntur ut causæ in judicium deferantur : libellus,
 informatio prævia, et citatio rei.

*661. — I^o *Quid jure constitutum sit de libello, de accusa-*
tionem et denuntiationem?

I. *Libellus* est scriptum judici oblatum continens causam,
 nomen rei et nomen actoris. Libello inseruntur 1° nomen acto-
 ris, ut judex sciat quis agat, utrum proprio suo nomine, vel
 uti procurator alterius cujus vices gerit ; 2° nomen rei, qui
 actione convenitur ; 3° narratio brevis facti principalis cum nec-
 cessariis circumstantiis ; 4° delicti locus et tempus, si sit libel-
 lus criminalis.

Actor præterea suggerit judici, et reo, quid petat, quid sibi adjudicari prætendat, ut reus sibimet consulat, cedendo, aut de re contendendo, prout visum fuerit; quod si vero in materia criminali procedat, sufficit enarrasse factum, quia lex ipsa concludit, et certam pœnam delictis imponit. Petitio scriptis consignatur, ut judex ab exordio litem ordinare valeat absque ulla ambiguitate.

Leges præscribunt libellum offerri in omni judicio ordinario, civili, aut criminali (cap. *Ignarus*, 1, DE LIBELLI OBLATIONE), exceptis solummodo casibus in quibus judex ipse motu proprio et ex officio procedit, aut de notoriis agitur in quibus nec ordo juris consuetus servandus est, aut tandem res per appellationem ad judicem superiorem deferitur; quia idem libellus, qui in prima instantia semel oblatus fuit, sufficit.

In causis civilibus libellus offertur ab eo cujus interest: exponendum ipse curat quid prætendat et quonam jure.

In causis criminalibus libellus exhibetur ab accusatore vel denunciatore, aut a promotore ex officio agente, de quo memorandum illud decretum concilii Lateranensis, habiti an. 1216: « Ut in omnibus diligens adhibeatur cautela, ne forte per leve compendium ad grave detrimentum veniatur, sicut accusationem legitima debet præcedere inscriptio, sic et denuntiationem charitativa monitio, et inquisitionem clamosa prævenire insinuatio. » Cap. *Qualiter et quando*, 24, DE ACCUSATIONIBUS.

662. — II. *Accusatio* est delatio alicujus criminis facta apud judicem competentem, in vindictam publicam, assumpto onere probandi. Jura requirunt ab accusatore ut libellum proferat quo accusati nomina, criminis speciem, locum et tempus quo patratum asseritur, perspicue designet, cum sua subscriptione, qua se ad talionis pœnam obstringit, si in criminis probatione defecerit.

Modus ille crimen ad judicium deferendi diu vixit in Ecclesia. Pœnam talionis canones sanxerant ad efficacius removen-

dum calumniatores, unde dicitur in cap. *Nullus*, 2, Causæ IV, quæst. IV: « Inscriptio primo semper fiat, ut talionem accusator recipiat; quia ante inscriptionem nemo judicari debet, vel damnari, cum et sæculi leges eadem retineant. »

Recentiori tempore eandem sanctionem innovavit Pius V in Bulla *Cum primum* adversus eos qui aliquem calumniaverint de crimine simoniæ, blasphemiæ, et concubinatus. « Si aliqui ex calumnia aliquos denunciassent comperti fuerint, eos ad pœnam talionis teneri volumus et mandamus. » Canonistæ arbitrantur hanc legem extendi ad omnes calumnias in materia criminali, coram judicibus factas. (Schmalzgr., tit. II, lib. V, n° 17.)

A pluribus sæculis accusationes criminales in desuetudinem abierunt; ex eo scilicet tempore quo moribus publicis indutum fuit ut privati partes contra reum non sustineant nisi ad reparationem sui damni, et dimittatur ministro publico officium prosequendi vindictam criminum, ad tuitionem ordinis publici. Vetitum quidem non est se accusatorem constituere, subsistunt enim vetera jura; sed invaluit alia consuetudo.

663. — III. *Denuntiatio* est delatio facta alicujus criminis apud superiorem, quin denuntians velit accusatorem se constituere.

Duplex est denuntiatio, *charitativa* et *judicialis*: charitativa, si fiat superiori, ut reum paterna admonitione corrigat; judicialis, si eidem superiori fiat, ut reum puniat pro ratione delicti, ad vindictam publicam.

Denuntiatio charitativa fieri debet servato ordine quem textus evangelicus indicat, et theologi exponunt in tractatu *de Decalogo*, ubi *de correctione fraterna*. Regula generalis est non deveniendum ad superiorem, nisi postquam alia media sunt insufficientia, aut impossibilia. Denuntiatio charitativa communiter præcedere debet judicialem; si tandem fiat, rem desert ad judicem ut reum inquirat ac puniat. In eo differt denuntiatio ab accusatione quod denuntiator non se constituat

accusatorem, ut publice litem sustineat, nec pœnam talionis incurrit, si deficient probationes; libellum nihilominus offert in quo nomen suum inscribit.

Denuntiatio judicialis fieri debet scriptis quibus indicatur nomen denuntiatoris, judicis et rei; natura delicti, locus ubi patratum fuerit, et tempus. Hæc denuntiatio duplicem effectum habet: 1° respectu quidem judicis, ut debeat ex officio inquirere et processum incipere, citando et examinando testes¹, si tamen delictum non sit occultum, et sufficientia ipsi videantur media probationum. In casu quo delictum esset occultum, abstinere deberet, nisi illud delictum sit nocivum bono communi; 2° respectu denuntiantis, ut teneatur designare nomina testium, et suggerere media probationis. Quod si defuerint probationes, denuntians præsumitur calumniator, et qua talis punitur pro gravitate delicti denuntiati, nisi probet se non animo calumniandi denuntiasse, sed bona fide existimasse probationes delicti sufficientes. Cap. *Cum dilectus*, 2, DE CALUMNIATORIBUS.

Denuntiatio judicialis a privatis facta, moribus obsolevit eadem fere ratione qua accusatio; nemo hodie partes assumit denuntiandi reum, et causam coram iudice prosequendi, in materia criminali, præter officialem publicum qui vulgo *Promotor* nuncupatur. Remanet vero obligatio privatim monendi superiorem de delictis quæ jure naturali, aut jure positivo ecclesiastico, unusquisque denunciare tenetur, ut superior providere valeat. Tenentur, v. g., denunciare superioribus qui noverunt impedimenta matrimonii celebrandi, indignitatem clerici ad sacros ordines promovendi, confessarios sollicitantes, etc..., de quibus in specie non est dicendum in præsentis loco.

* 664. — II° *Quid jure statutum sit de prævia informatione?*

Informatio est inquisitio facta a superiore, seu illius auctoritate, de veritate aut falsitate delicti.

¹ Cf. Schmalzgrueber, in tit. I libri V Decret., n° 125.

Canonistæ triplicem informationem distinguunt, generalem, specialem et mixtam. Est informatio *generalis*, quando superior inquit generatim de personis et delictis in communi, an statuta servantur, an patrata sint delicta. Informatio dicitur *specialis*, quando ex officio, vel ad alicujus querelam seu denuntiationem, inquit de delicto in specie contra certam personam. Demum *mixta* nuncupatur, si superior de aliquo crimine patrato inquirat quis illud commiserit, nulla expressa in particulari persona.

I. In causis civilibus iudex potest, absque ulla prævia informatione, cum libellus sibi oblatus fuerit, partes citare ad litem contestationem. Si tamen causa sit difficilis, et ambagibus implicata, ut sunt causæ matrimoniales, opportunum erit præmitti informationes ne nimium res protrahantur in tribunali, et iudex cum cognitione negotii secure procedat.

II. In causis *criminalibus notoriis* non requiritur prævia informatio. *Notorium* dicitur delictum quando fuit perpetratum coram pluribus, in loco publico, adeo ut nulla tergiversatione celari aut negari queat; quod iudicis prudenti arbitrio declarandum committitur, siquidem jura non præcisis conditionibus statuunt quando sit notorietas facti. Supposito igitur quod factum sit reapse notorium, iudex nequaquam adstringitur ad ordinis judiciarii observantiam, in iis quæ ad accusationem, denuntiationem et præviam informationem referuntur; hæc enim non ad alium finem introducta sunt quam ad criminis dubii veritatem investigandam, modo quo removeantur scandalum et periculum infamandi reum si forte sit innocens; qui finis cessat ubi est notorietas facti. Idem a fortiori dicendum est si reus constituatur *in delicto flagranti*, si nempe coram ipso iudice, pro tribunali sedente, delinquat: nec processu, nec probatione, nec alia juris solemnitate opus est in tali casu, « quia aspectus iudicis, ait Schmalzgrueber, inducit ipsi evidentem probationem quoad decisionem causæ. » (In tit. I, lib. V Decret., n^{is} 1-20.)

III. Extra casus memoratos fieri non debet regulariter informatio specialis in aliquem de causa criminali, etiamsi crimen posset probari, nisi præcesserit infamia.

Certum quidem est superiorem posse inquirere generatim de statu diocesis, licet nulla diffamatio præcesserit; ea siquidem agendi ratione bono communi providet, et nulli injuriam irrogat. Quod si detegat generali informatione, aliquem esse merito suspectum super crimine, locus erit inquisitioni speciali quam illico aggredi poterit, quin sit alia prævia infamia. Certum etiam est superiorem instituere posse inquisitionem mixtam, specialem quoad tale delictum, generalem autem quoad personas, nulla præcedente infamia contra aliquem privatim. Requirit ratio boni publici ut superior inquireat quoties perpetratum est delictum; alioquin populus offenderetur in neglecta justitia, et pravi homines invalescerent spe immunitatis... Quod vero ad informationem specialem attinet, diximus illam regulariter fieri non posse nisi præcesserit diffamatio.

Probatum 1º *Ex principio generali juris*. Innocentius III statuit in cap. *Qualiter et quando* supra relato non esse de aliquo inquirendum, nisi præveniat contra illum *insinuatio clamorosa*. Idem plures alii textus adstruunt, præsertim Decretalis ejusdem Pontificis, *Inquisitionis*, 21, DE ACCUSATIONIBUS, in qua ad dubium propositum respondit: « Nullum esse pro crimine, « super quo aliqua non laborat infamia, seu clamorosa non præcesserit insinuatio, propter dicta hujusmodi (duorum aut plurium testium juratorum) puniendum: quinimo super hoc « depositiones contra eum recipi non debere, cum inquisitio « fieri debeat solummodo super illis de quibus clamores aliqui « præcesserunt. » 2º *Auctoritate doctorum*, qui in eam sententiam communiter consentiunt, ut videre est passim apud interpretes in jure versatissimos quales sunt Fagnan, Barbosa, Pirhing, Reiffenstuel, Schmalzgrueber. 3º *Ratione boni publici*. Maxime expedit bono privatorum, et etiam bono communitatis, ut delicta remaneant occulta, quamdiu nec societas nec

cæteri privati ullum exinde detrimentum patiuntur. Tali agendi ratione vitantur scandala; consultitur famæ rei, cui relinquuntur aliud medium sæpe efficacius emendationis in foro penitentia, et in foro voluntario superioris qui illum paterna correctione ad meliorem frugem adducere tentabit. « Merito « quisque queri potest, ait Schmalzgrueber, sibi fieri injuriam, « si in vitam ejus juridice inquireretur, cujus fama alioquin « est integra; nam per talem inquisitionem redditur suspectus, « et jacturam famæ atque existimationis suæ patitur, quod sine « gravi causa non licet. » (In tit. 1, lib. V, nº 196.)

Canonistæ ex citatis Decretalibus concludunt processum institutum contra aliquem super crimine, non præcedente infamia, esse irritum; et ita quidem ut neque per subsecutam plenam probationem, ipsamque criminis confessionem, convalescat, ut de eo inquisitus condemnari et puniri possit.

Diximus *regulariter*, quia nonnullæ admittendæ sunt exceptiones: 1ª Si sint indicia verisimilia delicti; v. g., si reus convictus sit de crimine quod conjunctum esse solet cum alio de quo instituitur inquisitio; aut si occurrant circumstantiæ quæ gravem præsumptionem contra reum inducunt; hæc enim non immerito ipsi diffamationi æquiparantur. 2ª Si delictum vergat in detrimentum societatis, v. g., si agitur de crimine hæresis... de promotione indigni ad sacros ordines, vel ad officium pastorale..., de sollicitatione ad turpia in foro penitentiali, aut de morum corruptore qui sub velo hypocrisis malum operatur; nam communis est opinio in his sufficere gravem suspicionem, ut superior instituat specialem informationem. 3ª Si delictum directe tendit in præjudicium tertii privati; siquidem nemo jus habet suam famam servandi in detrimentum proximi: sive ergo in bonis animæ, sive etiam in bonis fortunæ, nocumentum grave alicui ex prava illius agendi ratione, imminet, potest inquisitio fieri, dummodo prænoscat ad futuras fore sufficientes probationes delicti, in foro externo. Ita communiter canonistæ, teste Reiffenstuel, nºs. 185-189, eod. tit.

Exceptis casibus adductis, non arbitramur fas esse superiori operas dare inquisitioni speciali, ad denuntiationem hominis privati, nec etiam ad denuntiationem quidem officialis publici; alioquin vis legi inferretur, et illusoria evaderet disciplina canonica, in materia gravi.

665. — Judex ad quem causa criminalis defertur, aut qui ex officio informat, debet: 1° inquirere de *corpore delicti*; ut certo ipsi constet delictum fuisse perpetratum; 2° de diffamatione rei in quem instituenda est informatio specialis; an sit reipsa diffamatus in loco, quod supponit eum non ab uno vel altero male audire, sed a pluribus, aliter non esset diffamatio: an diffamatio originem habeat a personis honestis et fide dignis, an a malevolis et maledicis; si enim ex qualibet fama contra aliquem inquiri posset, nullus quantumvis honestus vir unquam securus foret a speciali inquisitione, et ab præjudiciis exinde sequentibus, cum vix ullus sit contra quem malevoli non loquantur; 3° informare citato reo et præsentem, nisi contumaciter absentaverit; aut saltem si non citatus sit, ita concedente consuetudine, ipsi tradere capitula, seu articulos inquisitionis, cum depositionibus testium, ut sciat de quo accusatur, suam innocentiam tueri valeat, et exceptiones, si quæ sint, opponere. 4° Deberet insuper, ad præscriptum Decretalis *Qualiter et quando*, nomina testium exprimere, ut habeat reus facultatem se defendendi... *ne per suppressionem nominum, infamandi audacia præbeatur*; at illa communicatio nominum testium gravissimis sæpe difficultatibus obnoxia est; timendum scilicet ne grave periculum exinde testibus immineat, et consequenter ne se subtrahant, aut veritatem dissimulent; de quo infra iterum dicturi sumus. 5° Tandem judex audiet ac ponderabit rei exceptiones et defensiones; quibus, una cum ex adverso urgentibus indiciis, præsumptionibus ac depositionibus, accurate perpensis, videbit an debeat reum dimittere, an ulterius ad citationem procedere.

Dum fit informatio, superior potest suspendere ad tempus

reum ab exercitio sacrarum functionum, ut vitetur scandalum. Eadem ratione obsistere debet illum promoveri ad dignitates, seu ad officium.

*666. — III° *Quid sit citatio, quatenus sit necessaria, quos effectus producat?*

I. *Citatio* est actus quo aliquis vocatur, ex mandato judicis, in subeandum iudicium.

Judex aliquando ex officio reum citat, ad nullius instantiam; aliquando ad instantiam actoris cujus personaliter interest, aut promotoris. In utroque casu exprimere debet: 1° nomen sui ipsius, et titulum suæ delegationis si delegatus sit; 2° nomen rei qui vocatur in iudicium; 3° diem et locum quo reus debeat se coram iudice sistere; 4° causam cur vocetur, ut sibi consulat, an cedere, an contendere expediat. Si tamen iudex existimet opportunum, potest dissimulare causam usque ad diem obiti vadimonii.

Citatio multiplex distinguitur: 1° Publica seu edictalis, et privata seu personalis. *Publica* dicitur, si fiat per vocem præconis in loco publico, vel per edictum; *privata*, si notificetur reo aut illius procuratori. 2° Realis et verbalis; est *realis*, si manus in reum injiciantur; *verbalis*, si fiat viva voce aut scripto. Prior non est amplius in usu apud iudices ecclesiasticos in nostris regionibus. 3° Simplex et peremptoria. *Simplex* continet merum præceptum se sistendi coram tribunali, et tribus vicibus repeti debet, antequam reus censeatur contumax, si ad vadimonium non venerit; *peremptoria* dicitur, quando declaratur unam locum trium tenere, et ea sola reum constitui contumacem, si die præfinita non paruerit. Intercedere debet certum tempus intra singulas citationes simplices, ut puta quinque vel decem dierum: si fiat citatio peremptoria, concedi etiam debet tempus conveniens reo, ut sibi consulere valeat, suasque res disponere. Quantum vero temporis debeat assignari, nullo jure præfinitur; id iudex determinat ex æquitate, ratione habitâ circumstantiarum.

Citatio fieri potest ab ipsomet giudice : vel, quod magis decere videtur, a nuntio judiciali; vel etiam litteris ad reum directis, modo tamen medium certum adhibeatur certiorandi litteras ad locum destinatum pervenisse et reo fuisse traditas, quod hodie facilius obtinetur. Judex potest eodem jure adhibere seu nuntium judicialem, seu litteras, si reus degat extra locum suæ jurisdictionis; nisi malit dirigere litteras remissorias ad judicem loci, ut iste citationem exsequi curet per suos ministros.

II. Citatio est omnino necessaria, adeo ut ipso jure irritum sit judicium prolatum contra absentem non requisitum.

Lex naturalis vetat quominus judex se periculo exponat condemnandi innocentem; hoc autem in discrimen incurrit qui partes non auditas judicare præsumit. Dato etiam factum materiale, seu corpus delicti, ut aiunt, certum esse, possunt multa concurrere quæ forte reum excusant, aut saltem notabiliter imminuunt delicti gravitatem, quasque judex plerumque ignorabit nisi detur reo facultas se tuendi. Jus canonicum suis præscriptionibus sancitas voluit regulas æquitatis. « Nos contra partem inauditam non possumus aliquid definire, » ait S. Gregorius Magnus. In alio textu juris qui Cornelio Papæ tribuitur, legitur : « Omnia quæ adversus absentes in omni negotio aut loco aguntur, aut judicantur, omnino evacuentur : quoniam absentem nullus addicit, nec ulla lex damnat. » Cap. *Susceptis*, 1, DE CAUSA POSSESSIONIS; cap. *Omnia*, 4, caus. III, quæst. IX.

Nonnulli excipiunt si delictum sit notorium, et certo constet nullam causam exceptionis intercedere; quam exceptionem probant ex adducto exemplo judicii quod S. Paulus protulit contra incestuosum Corinthi, licet inauditum. Non negamus dari quandoque delictum adeo notorium ut certissimum sit nullam superesse reo exceptionem, seu defensionem, ne quidem ad extenuandam culpam, et tunc citationem non requiri, quod insinuat Alexander III, in cap. *Cum sit Romana*, 5, DE APPELLATIONIBUS : « Si raptor sit, aut violentus detentor alienæ

« rei, qui appellat, hujusmodi appellatio facta in judicio apud ecclesiasticas personas solet audiri, nisi forte manifestus raptor, aut fornicator existat, sicut ille quem absentem et irrequisitum Apostolus excommunicavit. » Sed res est periculo plena, et jure communi sapienter providetur ne judex, etiam sub prætextu notorietatis, prætermittat citationes canonicas. Aliunde, citatione opus erit ut reus præsens sit, quando profertur sententia.

III. Citatio plures effectus operatur.

1º Reum addicit ut se sistat coram giudice, personaliter aut per procuratorem.

Canonistæ communiter asserunt judicem non posse obligare reum ad veniendum personaliter, si agatur de causa civili; quod etiam dicendum de ipsomet giudice delegato Sanctæ Sedis, nisi id fuerit ipsi specialiter concessum. Ita statuitur in cap. I, DE JUDICIS, in VIº : « Juris esse ambiguum non videtur judicem delegatum, qui a S. Sede mandatam ad hoc speciale non acceperit, jubere non posse alterutram partium coram se personaliter in judicio comparere, nisi causa fuerit criminalis, vel nisi pro veritate dicenda, vel pro calumniæ juramento faciendo, vel aliàs juris necessitas partes coram eo exegerit personaliter præsentari. »

Regula proinde generalis est liberum relinqui reis in causa civili, si sese sistant personaliter, vel sui loco procuratorem constituant qui ipsorum vices agat, eorum nomine respondeat, et etiam juramenta valeat præstare. Verumtamen, ex ipsomet jure, notabilis apponitur exceptio pro varis casibus in quibus judex necessariam arbitratur præsentiam personalem rei, in iis præsertim quæ ad factum referuntur, ut ex illius qualitate, maturitate, enarratione, compositione vultus, veritas occulta certius detegatur, et justa feratur sententia.

2º Juridice citati, si mandato judicis obtemperare renuant, possunt post trinam citationem, vel unicam peremptoriam, judicari et pœnis canonicis affici, quia *contumacia pro præsentia*

reputatur; modo tamen nulla ratione adversæ valetudinis, aut alia causa legitima, impediti fuerint :

3° Citatio inducit præventionem inter plures iudices, habentes jurisdictionem in eadem causam ; quapropter reus sortitur forum iudicis qui illum prior, ac tempore opportuno, citaverit.

4° Citatio prorogat jurisdictionem iudicis delegati, qui lite introducta per citationem, causam ad exitum usque perducit, etiamsi contigerit illius titulum, id est delegationem, perimi morte mandantis. (N° 305.)

5° Tandem inducit *pendentiam litis*, ut aiunt, quando ad reum pervenerit; porro, lite pendente, nihil innovatur, ad præscriptum juris, quod super hac regula integrum titulum habet XVI^{mo} lib. II Decretalium.

667. — *Quæ personæ citari possint et conveniri a iudice?*

Regula generalis est omnes qui subsunt jurisdictioni iudicis, posse citari, si causa requirat : difficultas autem est quoad parvulos, minores, fœminas, religiosos, et excommunicatos.

De *pupillis* et *minoribus* perraro, ne dicamus nunquam, agetur in hodiernis curiis ecclesiasticis, quia sublatae sunt causæ beneficiales respectu ipsorum ; et vix est causa personalis quæ illos adigat se sistere coram iudice ecclesiastico. Sufficiat memorare Constitutionem Bonifacii VIII, *Si annum*, 3, de *Judiciis*, in 6°, qua statuitur minores quatuordecim annis non posse, ne quidem pro causis spiritualibus, per seipsos stare in iudicio ; ipsis, si conveniantur, dandum esse curatorem ab Episcopo, vel ab Episcopi officiali, qui causam agat, nisi iudex opportunum existimet, habita ratione ætatis et rationis, ipsis potestatem faciendi ut aliquem sibi procuratorem constituent.

Quod ad *fœminas* attinet, idem S. Pontifex Bonifacii VIII prohibuit ne iudices citent fœminas quæ sub regula canonice vivunt, ac præsertim quæ sub clausura morantur ; et ne illas, vel etiam consentientes, admittant personaliter ad iudicium. Iudex ad eas accedet, si necessarium sit ; vel delegatos deputabit qui illas interrogent et responsa referant. Si quid in con-

trarium contigerit attentari, declaratur « ipso jure irritum et inane. » Aliæ mulieres citari possunt, in causa criminali, et cogi censuris ut se sistant personaliter : in cæteris causis nunquam adducuntur invitæ. Cap. *Mulieres*, 2, eod. titulo.

De *religiosis* dictum fuit in II^a parte *Prælectionum canonicarum* ; jura iudicis ecclesiastici in religiosos determinantur regulis ibidem præfinitis (n^{is} 491-499). De *excommunicatis* infra tractabitur, ubi de *Censuris*.

ARTICULUS II. — DE PROCESSU JUDICIALI A CITATIONE FACTA USQUE AD SENTENTIAM.

Ut exponatur ordo processus judicialis qui vias parat sententiæ, dicendum est 1° de litis contestatione, 2° de exceptionibus, 3° de præstatione juramenti, 4° de probationibus.

668. — 1° *Quid sit litis contestatio et quem effectum producat?*

I. *Litis contestatio* consistit in petitione actoris coram iudice proposita, et contradictione rei, qui scilicet factum, seu debitum, negat, et litem suscipit. Nulla lis constituitur si quod actor affirmat, reus fateatur ; si quod unus requirit, alter se facturum spondeat ; reliquum est solummodo ut iudex tempus reo indicet, quo rem pollicitam præstari oporteat.

Litis contestatio dicitur, apud canonistas, basis et fundamentum iudicii in causis civilibus quæ forma solemniter tractantur. Est adeo necessaria, ut iudex non debeat, lite non contestata, testes audire ; quanto minus proferre sententiam, quod inscribitur in ipsomet titulo VI° UT LITE NON CONTESTATA, NON PROCEDATUR AD TESTIUM RECEPTIONEM, VEL AD SENTENTIAM DEFINITIVAM. Admittendas tamen exceptiones declaratur in cap. *Quoniam* ejusdem tituli, pro casu quo timet iudex ne cognitio veritatis subtrahatur morte testium, vel illorum futura absen-

reputatur; modo tamen nulla ratione adversæ valetudinis, aut alia causa legitima, impediti fuerint :

3° Citatio inducit præventionem inter plures iudices, habentes jurisdictionem in eadem causam ; quapropter reus sortitur forum iudicis qui illum prior, ac tempore opportuno, citaverit.

4° Citatio prorogat jurisdictionem iudicis delegati, qui lite introducta per citationem, causam ad exitum usque perducit, etiamsi contigerit illius titulum, id est delegationem, perimi morte mandantis. (N° 305.)

5° Tandem inducit *pendentiam litis*, ut aiunt, quando ad reum pervenerit; porro, lite pendente, nihil innovatur, ad præscriptum juris, quod super hac regula integrum titulum habet XVI^{mo} lib. II Decretalium.

667. — *Quæ personæ citari possint et conveniri a iudice?*

Regula generalis est omnes qui subsunt jurisdictioni iudicis, posse citari, si causa requirat : difficultas autem est quoad parvulos, minores, fœminas, religiosos, et excommunicatos.

De *pupillis* et *minoribus* perraro, ne dicamus nunquam, agetur in hodiernis curiis ecclesiasticis, quia sublatae sunt causæ beneficiales respectu ipsorum ; et vix est causa personalis quæ illos adigat se sistere coram iudice ecclesiastico. Sufficiat memorare Constitutionem Bonifacii VIII, *Si annum*, 3, de *Judiciis*, in vi^o, qua statuitur minores quatuordecim annis non posse, ne quidem pro causis spiritualibus, per seipsos stare in iudicio ; ipsis, si conveniantur, dandum esse curatorem ab Episcopo, vel ab Episcopi officiali, qui causam agat, nisi iudex opportunum existimet, habita ratione ætatis et rationis, ipsis potestatem faciendi ut aliquem sibi procuratorem constituent.

Quod ad *fœminas* attinet, idem S. Pontifex Bonifacii VIII prohibuit ne iudices citent fœminas quæ sub regula canonice vivunt, ac præsertim quæ sub clausura morantur ; et ne illas, vel etiam consentientes, admittant personaliter ad iudicium. Iudex ad eas accedet, si necessarium sit ; vel delegatos deputabit qui illas interrogent et responsa referant. Si quid in con-

trarium contigerit attentari, declaratur « ipso jure irritum et inane. » Aliæ mulieres citari possunt, in causa criminali, et cogi censuris ut se sistant personaliter : in cæteris causis nunquam adducuntur invitæ. Cap. *Mulieres*, 2, eod. titulo.

De *religiosis* dictum fuit in II^a parte *Prælectionum canonicarum* ; jura iudicis ecclesiastici in religiosos determinantur regulis ibidem præfinitis (n^{is} 491-499). De *excommunicatis* infra tractabitur, ubi de *Censuris*.

ARTICULUS II. — DE PROCESSU JUDICIALI A CITATIONE FACTA USQUE AD SENTENTIAM.

Ut exponatur ordo processus judicialis qui vias parat sententiæ, dicendum est 1° de litis contestatione, 2° de exceptionibus, 3° de præstatione juramenti, 4° de probationibus.

668. — 1° *Quid sit litis contestatio et quem effectum producat?*

I. *Litis contestatio* consistit in petitione actoris coram iudice proposita, et contradictione rei, qui scilicet factum, seu debitum, negat, et litem suscipit. Nulla lis constituitur si quod actor affirmat, reus fateatur ; si quod unus requirit, alter se facturum spondeat ; reliquum est solummodo ut iudex tempus reo indicet, quo rem pollicitam præstari oporteat.

Litis contestatio dicitur, apud canonistas, basis et fundamentum iudicii in causis civilibus quæ forma solemniter tractantur. Est adeo necessaria, ut iudex non debeat, lite non contestata, testes audire ; quanto minus proferre sententiam, quod inscribitur in ipsomet titulo VI° UT LITE NON CONTESTATA, NON PROCEDATUR AD TESTIUM RECEPTIONEM, VEL AD SENTENTIAM DEFINITIVAM. Admittendas tamen exceptiones declaratur in cap. *Quoniam* ejusdem tituli, pro casu quo timet iudex ne cognitio veritatis subtrahatur morte testium, vel illorum futura absen-

tia, et etiam pro casu quo urget necessitas agendi, et reus litis contestationem retardat frustratorii dilationibus.

Prætermitti potest litis contestatio in iudiciis summaris, aut saltem fit modo minus solemnis; item in causis appellationis, si in prima instantia locum habuerit; in notoriis quæ hanc conditionem nullatenus exposcunt; et tandem « universim, « ait Schmalzgrueber, in omnibus casibus quibus non requiritur libellus; cum enim libellus sit origo litis, remisso libello, « remittitur etiam litis contestatio. »

In causis criminalibus, cum pluribus abhinc sæculis, non procedatur per viam accusationis, nec etiam denuntiationis privatæ (n°s 663, 664), locum litis contestationis tenet petitio promotoris qui ex officio causam producit, vel etiam ipsamet iudicis interrogatio juridica, et responsio rei qui delictum sibi objectum negat, aut extenuat.

II. Litis contestatio tres effectus producit: 1° partes tenentur causam inceptam proseguere, nec recedere valent quin contumaces habeantur; 2° interruptitur præscriptio longi temporis; 3° lite contestata, iudex non potest amplius recusari, nisi supervenerit nova suspicionis ratio; quia partes præsumuntur in eum consensisse.

* 669. — II° *Quid sint exceptiones, et quatenus iudex recusari possit a partibus?*

I. *Exceptio nuncupatur exclusio actionis, qua scilicet reus actionem contra se intentatam retardare vel penitus eludere contendit (gallice: moyen de décliner une action, ou d'en retarder la poursuite). Duplicis speciei sunt exceptiones, aliæ dilatoriaræ, aliæ peremptoriæ.*

Exceptiones dilatoriæ actionem non tollunt, sed differunt ad tempus: v. g. si reus objiciat sibi minime sufficere tempus assignatum ut præparet negotia, ut articulos probationum componat, testes necessarios perducatur, locum iudicii adeat; item si objiciat libelli ambiguitatem; si dicat se fuisse in eadem causa ab altero iudice præventum. Exceptiones peremptoriæ

actionem perimunt, juri enim actoris etiam in futurum obstant: hujusmodi sunt sententia quæ in rem judicatam transit, compromissum ex mutuo partium consensu, præscriptio quæ debito tempore completa est⁴, recusatio iudicis suspecti.

Reus jus certum habet opponendi exceptiones, quas et probare debet, ad sui tuitionem; sed debet eas objicere ab initio, nempe ante aut immediate post litem contestatam, nisi rationes excipiendi per decursum processus noverit. Iudicis est pronuntiare de exceptionum valore, una solum excepta de qua specialim dicendum. Itaque:

II. Licetum est recusare iudicem propter causas quæ illum suspectum reddunt; v. g., si inimicitias cum reo exercuerit; si necessitudines, ex cognatione, affinitate, aliasve, habeat cum parte adversa; si antequam officium iudicis susceperit, partes advocati gesserit in eadem causa; hæc enim timorem injiciunt ne iudex, præoccupato animo, præter fas pronuntiet; unde jura canonica voluerunt in talibus rerum adjunctis liberum fore reo recusare iudicem. « Quod suspecti et inimici iudices « esse non debeant, et ipsa ratio dictat, et multis exemplis « probatur, » ait sanctus Nicolaus papa. (Cap. 15, causæ III, quæst. v.)

Recusatio proponitur in libello, in quo simul rationes exceptionis allegantur. Nullus est iudex, præter unum S. Pontificem, qui non possit recusari; siquidem jura sunt absoluta, et respectu omnium militat eadem ratio æquitatis naturalis.

Judicium de objecta exceptione ob iudicem suspectum fertur, non ab ipso iudice cujus interest, sed a superiore, vel ab arbitrario, juxta dispositiones decretalium *Secundo requiris*, 41, et

⁴ Actiones criminales præscribuntur spatio xx annorum, a die commissi criminis; quinquennio præscribitur actio ad accusandum de peccato carnis, exceptis adulterio, incestu, stupro vi illato, et sollicitatione ad turpia in sacro tribunali. Reiffenstuel, n° 179; Schmalzgrueber, n° 120, in tit. de PRÆSCRIPTIONIBUS.

Cum speciali, 61, DE APPELLATIONIBUS. In priori Cœlestinus III præcepit ut qui affirmat habere judicem suspectum, suspicionis causam coram eodem allegare teneatur, et partes constituent arbitros qui non sint valde remoti, « coram quibus si causa « suspicionis intra terminum competentem probata non fuerit, « auctoritate sua judex demum utetur. Quod si coram ipsis « causa suspicionis probata fuerit, causæ cognitioni supersedere « tenebitur recusatus. » Quomodo autem eligi debeant arbitri, declarat Innocentius IV in altero textu : reus nempe et judex arbitros mutuo consensu assumunt ; si non possint in eosdem consentire, « ipse unum, et ille alium eligat, qui de suspicionis « causa cognoscant ; et si nequiverint in unam concordare sententiam, advocent tertium, ut quod duo ex ipsis decreverint « robur obtineat firmitatis... Causa suspicionis probata legitime, « de recusatoris assensu personæ idoneæ committat negotium « recusatus, vel ad superiorem transmittatur. » Est igitur regula sanctis canonibus sancita pro casu exceptionis contra judicem suspectum, arbitros pronuntiare de ipsa causa suspicionis, non de substantia processus.

Recusato iudice suspenditur negotium, cum judex superedere debeat cognitioni causæ donec sublata fuerit exceptio. Dubitatur apud doctores, utrum eo usque suspendatur jurisdictio judicis, ut irrita sit sententia, si forte judex pronuntiaverit, non obstante recusatione. Dicendum videtur suspendi omnino jurisdictionem in duplici casu : 1° si causa suspicionis sit notoria ; 2° si electi fuerint arbitri. His exceptis, probabilius est sententiam non irritari ipso jure, sed obnoxiam fore rescisioni, si appellatio intercesserit apud superiorem judicem, juxta statutum Innocentii III : « Quod si justam recusationis causam « noluit admittere delegatus, sed coram suspectis eum litigare « cogebat, a tali gravamine potuit licite ad nostram audientiam « appellare : quodque post appellationem hujusmodi est præsumptum, judicari debet irritum et inane. » Cap. *Super quæstionum*, 27, § 5, DE OFFICIO JUD. DELEGATI.

* 670. — III° *Quæ juramenta præstentur in judiciis ecclesiasticis?*

Triplex est species juramentorum quæ præstari consueverunt in curiis ecclesiasticis, nempe : juramenta de *calumnia*, de *malitia*, et de *veritate dicenda*. (Cap. *Sæpe contingit*, 2, DE VERBORUM SIGNIFICATIONE, Clem.)

I. Juramentum de *calumnia* præstatur ab utraque parte, actore et reo, qui protestantur se non animo calumniandi, nec partem adversam frustrandi, litem intentare, aut excipere, sed bona fide, intentione jura sua tuendi. Juramentum de *malitia* præstatur, non super integro negotio, sed super parte negotii ; nimirum, super singularibus articulis, et super exceptionibus, ante vel post litis contestationem, quando est aliqua ratio præsumendi dilationem, aut exceptionem proponi fraudulenter protrahendæ litis causa. Juramentum de *veritate dicenda* præstatur a reo, actore et testibus, ut constringantur obligatione veritatem sincere detegendi.

II. Juramentum de *calumnia* et de *malitia* præstari necessario debet, jure communi Decretalium, si ab alterutra parte litigantium petatum fuerit. Actor qui ad litem provocavit, juramentum primus præstat ; deinde reus qui litem excipit. Si alteruter juridice requisitus abnuat jurare, causa eo ipso cadit ; scilicet actor suam actionem deserere, reus pro confesso haberi censetur. Verum obsolevit, a diuturno tempore, praxis hujus juramenti in curiis ecclesiasticis ; quapropter cum illud memorandum duxerimus solummodo ad intelligentiam canonum, non diutius immorari expedit in discussione quæstionum practicarum quas canonistæ pertractant in commentariis tituli VII DE JURAMENTO CALUMNIE, lib. II Decret. Juramentum de *veritate dicenda* usu constanti tribunalium retinetur. Judex illud necessario exigere debet a testibus, ut infra dicetur ; quatenus autem illud deferre possit aut debeat actori et reo, paucis dicemus, distinctione prius habita causarum civilium et criminalium.

III. In causis civilibus, juramentum defertur aliquando ab alterutro litigantium approbante iudice, aliquando ab ipsomet iudice ex officio, ei qui probationem semiplenam dedit, ut religione juramenti suppleat id quod suis probationibus deest; quæ melius ex dicendis enucleabuntur. (Nº 678.)

In causis criminalibus, actor non præstat juramentum, et si præstiterit, nihil exinde roboris accedit actioni; nisi enim plene probaverit delictum reo objectum, sententia condemnatoria nequam proferenda est.

Nec etiam reus tenetur in iisdem causis juramentum præstare de dicenda veritate contra semetipsum. Benedictus XIII juramentum per reos criminaliter inquisitos præstandum sustulit atque submovit, in concilio provinciali Romæ celebrato an. 1725, quia quotidiana experientia compertum erat nihil ex praxi veteri utilitatis elici, quin potius multis perjuriis occasionem dari. « Nec juramentum hujusmodi, inquit, ullatenus a reis in futurum per quoscumque iudices et ministros, sub quocumque prætextu, causa et quæsito colore, volumus, existatur; alias examen, sive constitutum, ac acta omnia nulla sint in eo ipso et irrita, omnique careant contra reos effectiva. » (*Conc. prov. Rom.*, tit. XIII, cap. II.)

Tametsi hoc decretum solis Ecclesiis in ditione temporali Sanctæ Sedis constitutis indietum sit, ubique eadem prævaluisse videtur disciplina, quia ubique urgent eadem rationes, quas brevi compendio indicat concilium Romanum: *ne illa penitus exigantur, sacri ipsa juramenti ratio postulat et suadet.*

671. — *Nota.* Clericis olim vetitum fuit præstare juramentum de *calumnia*, non obtenta prius licentia sui superioris. Episcopi tenebantur adire S. Pontificem, et clerici suum respectivum Episcopum. Cap. *Inhærentes*, I, DE JURAM. CALUMNIE. Huic disciplinæ in honorem clericalis ordinis, ab ipsismet principibus sæcularibus inductæ, derogatum est consuetudine. « Quoad facultatem obtinendam a S. Pontifice pro præstando

« juramento ab Episcopo, ait Giraldi, et obtinendam ab hoc « respectu clericorum, derogatum est contraria consuetudine, « propter difficultatem recurrendi in omnibus casibus ad Pontificem respectu Episcopi et ad Ordinarium respectu clericorum... et hoc procedit de quocumque juramento. »

Idem canonista animadvertit invaluisse consuetudinem ut Cardinales, Episcopi, et clerici in sacris constituti juramentum præstent in judiciis, non tactis, nec exhibitis Evangeliiis, sed manu pectori admota. Extra iudicium, quando, v. g., emittunt professionem fidei, jurare consueverunt tactis Evangeliiis (*Expositio juris Pontificii*, part. I, sect. CCXXXIII et CCXXXVII. Cf. *Devoti*, lib. III, tit. VIII, § 5.)

* 672. — IVº *Quid et quotuplex sit probatio, et qualis requiratur ad ferendam sententiam?*

I. Probatio, de qua in præsentia agitur, est argumentum ex quo iudex deducit quid sentire, ac pronuntiare debeat de re, aut de facto dubio et controverso.

Probatio vocatur *judicialis*, quando producit intra curiam, lite incepta, et ordinatur ad sententiam. Probatio fit ut veritas incerta et occultata detegatur coram iudice. Porro, veritas detegitur per argumenta idonea, id est, quæ ad rem propositam faciant, et sic veritati connectantur, ut ex illis attente discussis iudex necessario concludere debeat, aut probabiliter inferre, in quonam sensu causa definienda sit.

Probatio duplex est: alia plena, altera semiplena. Probatio *plena* dicitur quæ plenam fidem facit iudici de re in litem deducta, et ita ejus mentem circa causam instruit, ut nullo alio requisito sententiam ferre valeat, et controversiam definire. Probatio *semiplena* ea est quæ vim quidem habet movendi et inclinandi animum iudicis versus unam partem, sed non cum morali certitudine quæ sufficiat ad proferendam sententiam, in causis præsertim gravioribus. Hujusmodi probationem supplet depositio unius testis, vel etiam depositio plurium, si non sint omni exceptione majores. Sunt gradus diversi utrius-

que probationis quos determinare solent homines æstimatione morali, et quandoque semiplena probatio ad plenam propius accedit. Animadvertere præterea oportet duas semiplenas probationes, si conjungantur, et ad unum eundemque finem tendant, quandoque dare moralem certitudinem, ac proinde æquiparari probationi plenæ: quæ enim non probant singula, collecta juvant.

* 675. — II. Probationem requiri nemo est qui non fateatur, sed duo inquirenda veniunt: 1° Cuinam incumbat, onus probandi; 2° utrum plena probatio semper requiratur; an semiplena quandoque sufficiat.

Ad 1um: dicendum est onus probandi incumbere regulariter actori, eoque non probante, reum absolvi. « Accusator, quod « asseverat probare se non posse confitendo, reum necessitate « contrarium probandi non adstringit, cum per rerum naturam, factum negantis probatio nulla sit, » ait sanctus Gregorius, cap. *Accusator*, 2, caus. vi, quæst. v.

Regulam statuit jus naturale; æquum enim est ut ille probet qui affirmat rem dubiam in alterius præjudicium, nisi tamen habeat pro se præsumptionem juris: atqui actor est qui affirmat, et reus negat. Si contingat reum ipsum affirmare, uti quando exceptiones opponit, tenebitur probare, quia sub eo respectu, quoad scilicet oppositionem exceptionum actorem quadamtenus gerit; tenebitur etiam quoties intercedit in gratiam actoris præsumptio juris, siquidem mox dicetur eam esse vim præsumptionis ut onus probandi transferat in illum contra quem militat.

Ad 2um: probatio plena requiritur in causis criminalibus, et etiam in causis civilibus quæ possunt nocentem grave inferre.

In jus canonicum translata est regula juris Romani quæ principiis legis naturæ innititur: « Sciant cuncti accusatores « eam se rem deferre debere in publicam notitiam, quæ munita « sit idoneis testibus, vel instructa apertissimis documentis,

« vel indicis ad probationem indubitatis et luce clarioribus « expedita. » Caus. II, quæst. VIII, cap. 2. Verba *luce clarioribus* intelligas de documentis quæ veram certitudinem moralem inducant, quod sufficit; alioquin vix ulla esset causa quæ perduci posset ad sententiam.

Semiplena probatio quandoque sufficit in causis civilibus; quod nonnullis casibus adductis explicare opportunum est.

1° Unius testis depositio probat sufficienter in iis quæ nemini nocent et alteri prosunt; v. g., si testis ætatis maturæ et indolis quæ suspicionem removeat, testetur de baptismo collato. (Cap. *Cum itaque*, 112, dist. IV DE CONSECRATIONE.)

2° Semiplena probatio sufficit ut iudex sententiam ferat de matrimonio non contrahendo, id est interdicat partibus quominus contrahant matrimonium. (Cap. *Præterea*, 12, DE SPONSALIBUS; — *Super eo*, 2, DE CONSANGUINITATE.)

3° Quando gravia sunt indicia delicti, quamvis non plenam probationem asserant, potest iudex, ratione habita circumstantiarum, reum pœna moderata afficere, interdicens ad tempus sacris functionibus, vel etiam ab officio manuali remove. Probatur auctoritate Innocentii III, et ratione. — Innocentius III interrogatus an deponi debuerit Abbas quem accusaverant crimine simoniæ, testes non omni exceptione majores, respondit: « Tales contra talem diximus admittendos, non secundum « rigorem juris, sed secundum temperantiam æquitatis, cum « ageretur non criminaliter ut deponeretur ab ordine, sed civili- « liter ut amoveretur tanquam immeritus et damnosus; et « utique tales prælati ex levioribus causis possunt ab administratione removeri. » (Cap. *Per tuas*, 52, DE SIMONIA lib. V Decretalium.) Licet in illa decisione non agatur de clerico sæculari, inde tamen deduci potest aliqua confirmatio nostræ assertionis, ob rationum paritatem. Superior, in illis casibus, dirigitur, tum ex præsumptione gravi quam suppeditat probatio semiplena quæ non eliditur ab aliis argumentis productis in gratiam rei; tum ex necessitate avertendi periculum scandali,

si fideles, ob indicia publica vel famam popularem, reputent clericum esse delicti reum.

Notandum præterea est, gravia indicia delicti dare locum præsumendi clericum se temere et inconsiderate gessisse, quod superior attendere debet, ut salubri monito eum ad sapienterem agendi rationem reducat.

* 674. — V^o *Quæ sint præcipua capita probationis?*

Præcipua capita probationis sunt: confessio rei, instrumenta, præsumptiones et depositio testium.

I. CONFESSIO REI.

Confessio est *judicialis*, si fiat coram iudice pro tribunali sedente; dicitur *extrajudicialis*, si fiat extra iudicium etiamsi coram iudice, sed ut privata persona.

1° Confessio *extrajudicialis* non suppeditat per se probationem plenam, quia reus potuit extra tribunal confiteri factum, non seria mente, sed levitate animi, inconsiderantia, jactatione; si tamen factum fassus fuerit coram adversario, et idoneis rogatisque testibus, vel etiam absente adversario, coram viris fide dignis, haberi aliquando potest pro certo argumento veritatis.

2° Confessio *judicialis* plenam probationem affert in causis criminalibus, non secus ac in civilibus, modo fiat coram iudice competenti, sponte, et ex certa scientia, non ex errore facti.

Requiritur ut fiat coram iudice competenti, unde Alexander III, Cap. *At si*, 4, DE JUDICIIS, decernit clericos coram sæculari iudice convictos, vel confessos de crimine, non esse propter hoc a suo Episcopo condemnandos, quia, inquit, « sicut sententia a non suo iudice lata non tenet, ita et facta confessio coram ipso. Si vero coram Episcopo de criminalibus in jure confessi sunt... suspendendi sunt a suis ordinibus, vel ab altaris ministerio perpetuo removendi. »

Requiritur insuper spontanea confessio; si extorqueatur importunis instantiis, pœnarum metu, vel etiam fallaci promis-

sione veniæ, suspecta esse debet iudici; cum reus forte adducatur ad confitendum delictum metu gravioris mali, vel spe veniam certius obtinendi, potius quam amore veritatis¹. Æquitati aliunde naturali minime convenit aliquem induci promissione dolosa ad confessionem sui delicti, ita ut dispendium sustineat unde debuerit misericordiam impetrare. (Cap. *Sane*, 7, DE RENUNTIATIONE.)

Alia conditio est ut reus confiteatur ex certa scientia. Si quis errore facti aliquid asseveret in sui præjudicium, poterit, donec saltem causa non fuerit finita, errorem retractare. Id dictat jus naturale, et consonat statutis canonicis. (Cap. *Ex parte*, 5, DE CONFESSIS.)

3° Disputant canonistæ utrum et quatenus reus confiteri teneatur præsertim in criminalibus. Omnes admittunt reum qui non interrogatur juridice, non teneri aperire veritatem, etsi aliunde non debeat mentiri, quod lege naturali vetitum est. Iudex non interrogat juridice, quando non est in suo foro vel de occultis interrogat, quin præverint certa indicia, vel præcesserit accusatio, seu denuntiatio criminis cum semiplena probatione.

Si iudex interrogaverit, servato juris ordine, generaliter dicunt reum teneri aperire veritatem, quia iudex jus habet interrogandi. Hanc obligationem supponit, nihil tamen de ea definiendo, Benedictus XIV in Const. *Paterna* (an. 1755), dum commendat confessariis ut admoneant incarceratos de obligatione delicta sua aperiendi iudici; alioquin absolutionem sacra-

¹ Olim tortura adhibebatur in causis criminalibus ad obtinendam confessionem rei quando gravia erant indicia criminis, et ad moralem certitudinem prope accedentia; sed confessio facta in torturis non sufficiebat ad imponendam pœnam ordinariam, nisi reus post intervallum unius aut plurium dierum, extra locum torture constitutus, suam confessionem sponte renovavisset in præsentia iudicis et assessorum. (Reiffenstuel, in tit. I, lib. V Decret., n° 472-482.) A diurno tempore cessavit usus torture in curiis sæcularibus; et cum Ecclesia in hunc modum inquirendi de crimine non consentiret nisi propterea quod erat in moribus omnium gentium, illico ab illo abstinendum voluit.

mentalem sine fructu perciperent, cum majori suarum animarum detrimento.

Multi exceptionem apponunt pro casu quo grave damnum reo imminet ex sua confessione : adeo ut, quemadmodum (n° 670) non tenetur in causa criminali præstare juramentum de dicenda veritate contra se, ita nec, semoto etiam juramento, veritatem dicere teneatur. Quinimo in talibus adjunctis reus, juxta eosdem doctores, jurare posset se non commisisse crimen, subintelligendo se non commisisse *quatenus teneatur confiteri*. S. Liguori habet hanc opinionem satis probabilem¹, etiam intrinsece, quia non videtur urgere legem adeo duram, ac humano modo impossibilem, ut quis teneatur sese aliquatenus condemnare ad pœnam gravissimam, suum delictum confitendo, nisi commune periculum ex reticentia immineat : porro ubi delictum est semioccultum, et desunt probationes, non tanti interest boni publici ut reus puniatur. Quidquid sit de illa quæstione speculative considerata, cum theologi non consentiant, et plerique rei non existiment se teneri aperire veritatem cum tanto sui periculo, caute omnino procedendum omnes admonent, ne illis delegatur ac imponatur obligatio, cui probabiliter non obtemperabunt.

* 675. — II. INSTRUMENTA.

Instrumenta sunt scripturæ aptæ ad fidem faciendam : alia sunt publica, alia privata.

1° Duplex distinguitur instrumentum publicum : primum vocatur *protocollum*, « quod est, ait Schmalzgrueber, summaria quædam et succineta actus gesti annotatio, memorie causa facta, ex quo postea instrumentum in solemnem formam redigitur. Alterum vocatur *transumptum* : est authenticum originale, quod ex protocollo sumitur et debita forma seu requisitis solemnitatibus conficitur². » Conditio essentia-

¹ S. Liguori, lib. III, n° 156 ; lib. IV, n° 274.

² In tit., DE FIDE INSTRUMENTORUM, n° 2, §.

lis utriusque scripti, ut habeatur instrumentum publicum, est quod confectum sit manu notarii seu tabellionis creati et constituti auctoritate competenti. Libri parochiales quibus consignantur nomina baptizatorum, matrimonio junctorum et defunctorum, videntur annumerandi instrumentis publicis ; siquidem parochi constituuntur, jure canonico ex decretis concilii Tridentini, testes juridici in hac materia.

Instrumentum publicum, tam protocollum quam transumptum, suppeditat plenam probationem. Qualitas personæ notarii quem publica auctoritas constituit, ejus fides juramento obfirmata, solemnitates ipsæ quibus instrumentum conficitur, remouent suspicionem fraudis : sunt præsumptiones graves veritatis quæ sufficiunt ad testificandum quod gestum narratur, nisi certis argumentis demonstretur intervenisse fraudem seu errorem.

2° Instrumenta privata dicuntur quæ sunt confecta a persona privata vel sine debitis solemnitatibus. Hæc instrumenta sunt authentica, vel non. Authentica habentur scripta ex archivo publico deprompta ; item quæ munita sunt sigillo publico, nimirum principis, Episcopi, capituli, alteriusve communitatis habentis jus sigilli. Cætera scripta, v. g. scripturæ privatae, epistolæ, regesta individuorum, non reputantur authentica. Instrumenta authentica æquiparantur publicis, eo quidem sensu quod certo constet scripta non esse supposita, etsi disputari possit de veritate factorum in iisdem instrumentis relatorum.

Quæ autem nullo authenticitatis signo vestiuntur, possunt suppeditare plenam, aut semiplenam probationem ; vel e contra vi penitus destitui ad probandum, pro varia illorum conditione. Scripturæ privatae, plurium testium signatura munitæ, plane sufficiunt. Idem dicemus de scriptis quibus reus factum contra se ipsum testatur ; hæc est enim confessio quæ magis probat in scriptis, v. g. in epistolis, vel registris obsignata, quam si oretenus fieret.

* 676. — III. PRÆSUMPTIONES.

Præsumptiones sunt conjecturæ probabiles ortæ ex indiciis factum immediate attingentibus. — Duplicis generis sunt præsumptiones : alia *hominis*, alia *juris*.

Præsumptio *hominis* est conjectura quam ducimus ex rei aut personæ qualitate, ex fama, aliisque signis. Præsumptio est levis, temeraria, probabilis, gravis, vehemens, prout indicia sunt magis, minus aut gravius apta ad inclinandum assensum viri prudentis ; prout scilicet, attentis humanis moribus et communi æstimatione, habent connexionem probabilem, probabiliorem aut moraliter certam cum rei veritate.

Præsumptio *juris* locum habet, ubi, lege ita ordinante, factum præsumitur, et verum reputatur, quamdiu præsumptio contraria probatione elisa non fuerit. Sic, ut nonnulla exempla citemus : 1° Præsumitur baptizatus, qui natus est et educatus inter christianos. (Cap. *Veniens*, 5, DE PRÆSB. NON BAPTIZ.) 2° Præsumitur legitimus, qui natus est ex uxore cum suo marito cohabitante. 3° Præsumitur mala intentione egisse, qui maleficium perpetravit. (Cap. *Sicut noxius*, 1, DE PRÆSUMPTIONIBUS.) 4° Præsumitur contra illum qui iudicium subterfugit. (Cap. *Nullus*, 4, eod. tit.) 5° Qui semel malus fuit, præsumitur in eodem genere delicti malus, nisi probetur fuisse emendatum ; unde illa regula juris 8^a in 11°, *Semel malus semper præsumitur malus*. Hoc non eo sensu sumendum quod iudex debeat condemnare reum ob illam solam præsumptionem ; verum sic valent huiusmodi præsumptiones ut antea vita multum faveat aut præjudicet reo prout conversationem bonam aut malam habuerit, in eo genere causæ propter quod coram tribunali adducitur.

Porro, hæc est generatim vis præsumptionum :

1° Præsumptio *juris* illum liberat ab onere probandi in cuius favore stat, et sufficit communiter ad sententiam ferendam, nisi elidatur probationibus in contrarium. Ita omnes canonistæ, et huic regulæ conformis est jurisprudentia tribunalium. Quinimo, est aliqua præsumptionis species quam doctores vocant

juris et jure, ita firma ut regulariter lex non admittat probationes in contrarium, ut in casu capitis *Ad id*, 21, DE SPONSALIBUS, de muliere quæ per notabile tempus commorata est cum marito. Licet ei tradita fuerit invita et renitens in matrimonium, si postmodum ipsi cohabitaverit libere, consensisse præsumitur, nec est admittenda postea ad probandum per testes quod non dederit consensum.

2° Præsumptio *hominis* non sufficit in causis criminalibus ad ferendum iudicium ; sufficere autem potest in causis civilibus, si sit vehemens ; si autem sit probabilis tantum, dat probationem semiplenam quæ, nisi adjungatur aliis adminiculis, est insufficiens.

Ratio primæ partis hujus asserti est quod ad condemnandum in criminalibus requirantur indicia indubitata, documenta certa : porro, tales non sunt præsumptiones hominis quæ non transcendunt limites conjecturæ. (Cap. *Litteras*, 14, DE PRÆSUMPTIONIBUS.) Excipimus tamen præsumptiones quas canonistæ vocant vehementissimas, quæ nimirum exoriuntur ex actibus delicto proximis, et, attentis moribus humanis, huic ordinarie annexis, adeo ut moralem certitudinem facti inducant, ut in casu capitis *Litteris*, 12, eod. tit., de muliere reperta cum viro in eodem lecto decumbente, in circumstantiis quæ indubia argumenta dant peccati carnalis. Hæc indicia eandem, ad minus, dant certitudinem ac depositio duorum testium, et si recte loqui volimus non meram præsumptionem, sed veram et plenam probationem subministrant ; sufficiunt proinde ad iudicium ferendum... Multa sunt crimina, v. g. incestus, adulteria, simonia, quæ vix unquam puniri possent, si tales probationes non haberentur sufficientes. (Schmalzgrueber, n^{is} 15-25.)

Ratio secundæ partis est quod, ex antea dictis, in causis civilibus quandoque sufficiat probatio semiplena quæ ad moralem certitudinem accedit, quod in nostra assertionem evenire supponimus. Textus Decretalis *Afferte*, 2, eod. titulo, ubi adducitur exemplum iudicii Salomonis, et cuius summarium hoc

est : *Ex violenta præsumptione fertur definitiva*, probat assertionem.

Ratio tertie partis est satis manifesta : quapropter, nisi alia probationes huic præsumptioni se admisceant, simulque conjunctæ certam rei cognitionem producant, abstinere debet judex a ferenda sententia. Cap. *Quia verisimile*, 10, eod. titulo.

* 677. — IV. DEPOSITIO TESTIUM.

Multa sanxit jus canonicum circa depositionem testium, quæ præcipuum locum tenet inter probationes juridicas.

Præscripsit 1º quinam testes sint admittendi; 2º modum quem servare debeant deponendo; 3º conditiones ut valeat illorum depositio.

I. *Qui in testes admittendi sint.* Regula generalis est tales admittendos testes, ut nihil possit rationabiliter opponi ad rejiciendam illorum depositionem.

Hinc excluduntur qui ob suam conditionem servilem, vel morum pravitatem, aut cognationem cum iis quorum interest, in legitimam suspicionem veniunt, ne lucri causa vel prava calumniandi intentione, aut affectu familiæ, falsum deponant. Servi, infames, excommunicati, notorie criminosi non admittuntur. (Cap. *Denique*, 1, DE EXCEPTIONIBUS.) Parentes, conjuges, affines, amici, domestici, non admittuntur in causis parentum, dominorum, amicorum... Advocatus non admittitur in causa quam defendit, nec judex in ea quam judicat, nec quisvis alter in iis quæ suis commodis inserviunt.

Hæ tamen exceptiones non sunt ita absolutæ ut nunquam judex valeat testes advocare quos regulariter jus canonicum arcet, si alii desint qui testificari possint; modo pars cujus interest nullam exceptionem fundatam illis opponat.

Testes non debent, generatim loquendo, sponte sua adire judicem; sed si juridice advocentur, comparere personaliter debent, nisi justa causa excusetur.

Caput *Illi*, 4, Caus. v, q. v, admonet judicem ne facile admittantur qui aliorum crimina sponte confitentur; quia perti-

mescendum est ne alio motivo ad id incitentur, quam amore sincero justitiæ et religionis. Quos autem judex citat, debent citationi obsequi; si enim superiori incumbat officium prosequendi vindictam delictorum, ut servetur disciplina, necesse est ut ipsi præsto sint media quibus veritas detegatur, et regulariter non alia dantur media præter testium depositionem : ergo judex valet renuentes cogere per censuras ecclesiasticas. (Cap. *Pervenit*, 4; *Dilectorum*, 10; *Venerabilis*, 11, DE TESTIBUS COGENDIS, VEL NON.)

Excusantur senes et alii quos valetudo domi detinet; mulieres quas non convenit advocare coram tribunali (nº 667); parentes quos judex cogere non debet ad testificandum contra suos; qui secretum sponderunt, si tamen rem noverint sub prævia conditione secretum servandi; est quippe in eo casu depositum rei alienæ, quod violari vetat lex naturalis, præsertim quando secretum alicui commissum fuit ratione officii.

II. *Juramentum a testibus præstandum.* Testes debent juramentum præstare coram giudice judicisve delegato, in præsentia partium, et in loco actibus judicialis destinato, nisi judex ad testium domum, accedere debeat. Jurare tenentur se veritatem, sicut in conscientia noverint, ad articulos et interrogatoria sibi proponenda, fideliter dicturos.

1º Juramentum necessario præstandum est : omnes in eo consentiunt. « Nullius testimonio, quantumcumque religiosus existat, nisi juratus deposuerit, in alterius præjudicium credi debet. » (Cap. *Nuper*, 51, DE TESTIBUS ET ATTESTATIONIBUS.) Regula servatur sine ulla exceptione in judiciis solemnibus; in judiciis summaris servari etiam debet quoties, vel judex requirit, vel postulat pars cujus interest.

2º Juramentum regulariter præstandum est in præsentia partium. Ita statuitur in decretali *In nomine Domini*, 2, DE TESTIBUS. « Admonendus est semper adversarius ut ad audiendum testes veniat : quod quia hic omissum est, necesse est ut quod contra legem actum est, non habeat firmitatem. » Idem sup-

ponunt alii plures canones; unde concilium Lateranense hæc statuit: « non solum dicta sed nomina testium sunt reo publicanda, ne per suppressionem nominum, infamandi audacia præbeatur. » (Cap. *Qualiter et quando*, 24, DE ACCUSATIONIBUS.) Ratio est quod reus habere debeat plenam libertatem sese defendendi et legitimas exceptiones, si quæ sint, opponendi contra testes; atqui plerumque difficillimum erit defensionis opus, si reus ignoret nomina et dicta testium: quid, enim si inimicitias habeant contra reum, ob circumstantias quas ipse solus noverit? (Cf. Schmalzgrueber in tit. xx lib. II Decret.)

5° Necessitas præstandi juramentum coram reo, admittere potest, exceptiones de quo hæc notanda: 1° Lex naturalis id solum requirit ut reus non condemnetur absque prævia probatione delicti: at vero, etiamsi testes non producantur in publicum, nec nomina eorum reo communicentur, illorum qualitates aliunde bene cognitæ, rerum adjuncta, aliæque circumstantiæ, possunt producere certitudinem moralem; ergo iudex, illæsa æquitate, procedet contra reum, non adductis coram illo testibus, quoties moraliter impossibile fuerit aliter agere¹. 2° Doctores canonistæ tradunt legem canonicam habere exceptiones in variis casibus, inter quos allegant casum quo gravissimum periculum immineret testibus. Ita Leurenus, Pirhing, Reiffenstuel... Ergo lex non ita urgere censetur, ut debeat iudex potius abstinere ab exercitio jurisdictionis contentiosæ, quam a regula scripta recedere. 3° Bonifacius statuit in cap. *Statuta*, 20, DE HERETICIS, in VI°: « Si accusatoribus vel testibus, in causa hæresis intervenientibus, videant Episcopum vel inquisitores grave periculum imminere, si fieri contingat publicationem nominum eorum, ipsorum nomina non publice, sed secreto aliquibus personis providis et honestis (quas ad hoc vocari, et eis totum proces-

¹ Hæc fuit praxis tribunalium Inquisitionis, quam viri gravissimæ auctoritatis, inter quos unum memorabimus Cardinalem Ximenes, necessariam omnino arbitrati sunt (n° 688).

sum super quem deliberandum est serio manifestari et integraliter explicari, et de ipsorum concilio ad sententiam procedi volumus) exprimentur, sicque adhibeatur plena fides depositioni testium. » S. Pontifex voluit efficacius providere securitati testium, indicta lege secreti, sub comminatione pœnæ excommunicationis, personis quas Episcopus, seu inquisitores, sibi ad causæ deliberationem associarunt. Id indixit quidem pro causa hæresis; sed eadem ratio militat in aliis causis, quando maxime refert ad bonum Ecclesiæ, et eadem urgent pericula.

Casu igitur adveniente, hæc esse videtur ratio tenenda: 1° conferri debet necessitas providendi bono Ecclesiæ cum periculo infamandi reum, si forte deficient probationes; 2° si ratio boni publici urgeat causam prosequi, iudex expendere debet indicia delicti, accuratius; majori certe cura quam si reo daretur facultas se tuendi contra adversarios, ut eo modo compensetur discussio testium coram reo, et removeatur periculum erroris; 3° opportunum valde esset sequi regulam agendi a Bonifacio VIII datam, sibi nimirum consociare idoneas ac discretas personas in iudicio causæ. Si cuncta eo ordine moderentur, præsumitur, et merito quidem ut nobis videtur, Ecclesiam consentire ut in ea parte recedatur, quantum temporum necessitas requirit, a regula canonica præfixa in cap. *Qualiter et quando*, et in cap. *In nomine Domini*, 2, DE TESTIBUS¹.

¹ D. D. Episcopus Nanceiensis regulas dedit, ad instaurandam officialitatem suæ diocesis, doctrinæ quam exposuimus omnino consonas. Legitur in Proemio: « Dans la situation actuelle de l'Église de France, plusieurs dispositions du droit commun ecclésiastique ne peuvent, on le sait, être appliquées pour des raisons indépendantes de l'autorité des Ordinaires. C'est afin de ne point laisser notre tribunal livré à l'arbitraire dans des matières aussi importantes et aussi délicates, que nous avons cru devoir établir des règles fixes et certaines pour l'exercice de notre juridiction contentieuse. Ces règles, nous les publions pour qu'elles fassent loi à l'égard de notre clergé, jusqu'à ce que le saint-siège en ait ordonné autrement. » Porro, ex regulis quibus constat edictum Episcopale, sequentes in specie citabimus quæ ad rem præsentem faciunt, « Art. 40. Si les témoins ne voulaient pas être nommés à l'audience, ou s'ils n'avaient pas les conditions requises par les canons, leur témoignage serait tou-

III. *Quomodo testes deponere debeant.* Postquam testes coram judice juramentum emiserunt, examinantur sigillatim et secreto, remotis partibus, a judice cum notario super articulis et interrogatoriis, et debent viva voce respondere, causamque scientiæ afferre, an ipsi viderint factum, an audierint... Recepta responsio in scripturam redigitur a notario et eidem testi legenda est, ut videat an aliquid adjungere, aut detrahere, aut mutare debeat; est etiam per judicem, ipsumque testem, subsignanda. Omnibus testibus rite examinatis, depositiones clausæ asservantur penes judicem, usque ad publicationes earum, ne ad partium notitiam perveniant ante tempus opportunum. (Schmalzgrueber, n^{is} 86, 101, 102.)

IV. *Quatenus valeat, in judiciis, depositio testimonii.* Ut valeat testimonium et producat probationem plenam, requiritur depositio duorum saltem testimonii qui contestes sint, et ex propria scientia testentur.

« Licet quædam sint causæ quæ plures quam duos exigunt
« testes, nulla est tamen causa quæ unius testimonio, quamvis

« jours reçu, mais seulement à titre de renseignement dont la valeur sera
« laissée à l'appréciation des juges, auxquels leur nom sera toujours révélé
« avec l'obligation du secret. » — « Art. 62. Si les témoins ont refusé de
« venir à l'audience, il est donné lecture des dépositions de ceux qui ont
« paru à l'enquête, devant la commission rogatoire. » — « Art. 63. Les
« membres de la commission rogatoire sont, du reste, toujours cités pour
« rendre compte aux juges de leurs appréciations et impressions au sujet
« des témoignages qu'ils ont recueillis et des témoins qu'ils ont enten-
« dus. » — « Art. 77. Les formes communes de la procédure ne pouvant
« être complètement suivies en France, parce que les officialités n'y ont
« point de pouvoir coercitif, les votes doivent être exclusivement le résul-
« tat de la conviction consciencieuse du juge..., de quelque manière que
« cette conviction soit formée. » — « Art. 78. Les exceptions du droit an-
« cien ne peuvent pas non plus être appliquées à l'article ci-dessus, pour
« les mêmes raisons, et la décision est laissée tout entière au discerne-
« ment et à la conscience des juges, lesquels n'en répondent qu'à Dieu
« seul. » — *Mandement de l'Officialité de Nancy*, an. 1864. — Statuta
hujus officialitatis fuerunt commissa, non ex officio tamen, examini theo-
logorum et canonistarum S. Congregationis Concilii, quos designaverat
Secretarius Congregationis, et ipsis visa sunt valde utilia et commendanda,
quamvis recedant, in quibusdam punctis, a jure communi.

« legitimo, terminetur. » (Cap. *Licet*, 25, eod. tit.) Olim plures testes requirebantur in judiciis Episcoporum; sunt ea de re canones antiqui quos memorare necesse non est, cum in desuetudinem a multis sæculis abierint, et juxta præsentem disciplinam omnes causæ terminari possint depositione duorum aut trium testimonii, omni exceptione majorum.

Verumtamen omnino requiritur ut sint *contestes*, ut aiunt canonistæ, id est de eodem facto testentur; nam juxta axioma vulgare apud jurisperitos: *mille testes singulares, tantum probant quantum unus*; quod intelligendum de attestationibus vere singularibus circa res quæ nullam inter se connexionem habent¹. Si attestationes, quamvis sint de circumstantiis diversis, vel adjunctis, ad idem factum principale referantur, multum inservire valent ad detegendam veritatem et ad promovendum judicium. Addidimus attendendum esse an depositiones testimonii sint ex propria scientia, quod judex considerare sedulo debet; vis enim moralis testimonii inde procedit quod sit clarum, firmum, de scientia propria. « Mandamus, ait Innocentius III, quatenus recipias testes de singulis circumstantiis diligenter inquirens, de causis videlicet, de personis, loco, tempore, visu, auditu, scientia, credulitate, fama, certitudine, cuncta conscribas. » (Cap. *Cum causam*, 37, DE TESTIBUS.)

678. — VI° *Utrum et quatenus judex debeat communicare reo seriem processus, cum petitionibus seu articulis partis adversæ, deferre juramentum partibus, et constituere terminum ad exceptiones, defensionem, ac conclusionem causæ?*

I. Concilium Lateranense eodem decreto quo statuit ut judex adhibeat notarium, qui fideliter universa judicii acta conscribat,

¹ Ne delictum sollicitantis ad inhonestam in confessionali remaneat impunitum, ob defectum probationis, Gregorius XV, const. *Universi dominici* statuit ut admittantur testes singulares, *concurrentibus præsumptionibus, indicibus, et aliis adminiculis*, sine quibus sufficiens non foret depositio testimonii, ut crimen probatum censeatur.

videlicet : citationes, dilationes, recusationes, exceptiones, petitiones, responsiones, interrogationes, confessiones rei, depositiones testium, instrumentorum productiones, interlocutiones, et cætera quæ occurrerint, addit : « Omnia sic conscripta « partibus tribuantur, ita quod originalia penes scriptores « (notarios) remaneant, ut si super processu judicis fuerit sub- « orta contentio, per hoc possit veritas declarari. » (Cap *Quoniam*, 11, DE PROBATIONIBUS.) Hæc communicatio ita necessaria reputatur a canonistis peritioribus in praxi juris canonici, ut, si non fiat, processus judicialis debeat rescindi.

Simul, cum exemplari actorum judicialis processus, communicantur *petitiones*, seu *articuli* partis adversæ, quas actor viva voce ponet et scripto dare curabit, ut reus plene noverit in quo constituatur causa. Scilicet ab exordio, in ipsa litis contestatione, actor posuit assertiones alicujus facti, vel juris ad causam controversam pertinentis, quæ assertiones, in stylo forensi, *petitiones* seu *articuli* nuncupantur. In causis criminalibus *capitula* dici solent. Cum autem in processus decursu, reus alias forte ex petitionibus confessus fuerit, alias sufficienter confutaverit, reliquum est ut actor declaret quasnam retinere ac probare contendit, ut de his petitionibus reus respondeat, ac deinceps iudicium feratur.

II. Judex constituit reo et actori terminum, ut suas exceptiones, defensiones, et replicationes proponant, ne causa indefinito tempore protendatur. Jura volunt arbitrio judicis dimitti diei indictionem : si tamen præstitutum tempus non videatur reo sufficiens, æquitatis est ut judex illud proroget, modo non expetatur nimia dilatio ad procrastinandum.

Præfinita die, reus exceptiones exhibet contra probationes e sua confessione, ex instrumentis, e præsumptionibus, e testium attestationibus, vel aliunde datas ; et defensiones ad suam tuitionem proponit. Quod ad testes attinet, non debet excipere contra ipsam testium personam si eos, antequam juramentum præstarent, admisit sine ulla exceptione, nisi tamen post

publicationem actorum processus, innotuerit causa suspicionis. Sed jus habet excipiendi contra dicta testium ; v. g., si vacillare et variare visi sint, si dubitative vel obscure et confuse testimonium dixerint ; item si duo, aut plures testes sub eadem verborum forma deposuerint, quia præmeditatum sermonem afferre videntur.

Posteaquam reus suas exceptiones ac defensiones expedierit, licet actori replicare ut hæc media propellat, si vana esse reputaverit ; vicissim replicare datur reo, et sic deinceps, quamdiu iudici expedire videbitur ad causæ elucidationem, ita tamen ut ultimus sit semper reus in respondendo.

III. Actor potest, approbante iudice, deferre juramentum reo in causis civilibus ordinariis, ut ex eo litis decisio pendeat ; reus item potest actori juramentum referre. Oblatum autem juramentum neuter recusare potest, nisi habeat justam causam recusandi, v. g., si deferatur reo contra quem nihil probavit actor, aut actori qui plenam probationem attulit. Delato et emisso juramento, ex dictis illius qui juravit ferendum est iudicium ; in id enim consentit pars deferens juramentum : idcirco hujusmodi juramentum *decisorium* vocatur.

Judex potest etiam juramentum *suppletorium* ex officio deferre ei qui factum controversum semiplene probavit, ut ipsam probationem compleat ; et juramentum *purgatorium* illi deferre contra quem aliqua est probatio semiplena, ut a petitione se liberet. Sed summo cum moderamine et perraro hoc jure utatur in causis civilibus, ne perjuriis detur occasio ; nunquam in criminalibus, nec in causis matrimonialibus, ubi de dissolutione matrimonii agitur, cum in hujusmodi causis probationes perspicuæ et plenæ tantummodo admittantur.

Post editas probationes, judex constituit finem certamini juridico partium, et illas pro certa die citat ad audiendam sententiam.

ARTICULUS III. — DE SENTENTIA ET RE JUDICATA.

679. — I^o *Utrum et quatenus iudex teneatur pronuntiare juxta allegata et probata?*

Ex dictis colligitur iudicem non posse ferre sententiam condemnatoriam in causis criminalibus, nisi data sit probatio plena contra reum; posse vero pronuntiare in causis civilibus juxta probabiliorem partem, cum scilicet semiplena probatione, quæ eo propius accedere debet ad plenam probationem, quod est gravioris momenti negotium; tandem teneri pronuntiare in gratiam rei, eum dimittendo a petitione liberum, quando res dubia remansit post expeditam litis discussionem; siquidem juxta regulas juris: *cum sunt partium jura obscura, reo favendum est potius quam actori... In obscuris minimum est sequendum... In pari causa potior est conditio possidentis.*

Canonistæ et jurisperiti consentiunt iudicem teneri regulariter ad pronuntiandum juxta allegata et juridice probata. Controvertitur utrum ordinem præstitutum servare etiam debeat in casu quo propria scientia certo noverit rem aliter esse quam instrumenta, attestaciones, et juris præsumptiones declarant. Multi, duce sancto Thoma, affirmant: dicunt iudicem in tali casu debere testes consideratius examinare; ea proponere quæ ex sua parte novit, modo non didicerit sub legè secreti sacramentalis; si autem nullum medium suppetat tuendi innocentem posse, imo debere pronuntiare juxta allegata et probata. (2^a 2e, quæst. 67, art. 2, ad 3um.) Alii contrariam opinionem tenent; quia, inquit, non licet mentiri, nec damnare innocentem, quod utrumque accidet, si iudex pronuntiet contra reum quem noverit a delicto immunem.

Primam opinionem arbitramur magis fundatam principiis generalibus juris naturalis. Iudex non mentitur quando gerens personam publicam, pronuntiat reum esse juridice convictum

delicti, et qua talem condemnat; siquidem objectæ sunt in eum probationes plenæ quæ nulla exceptione elidi poterunt. Ratio præterea boni publici suadet ut ordo præscriptus iudicibus inferioribus accurate servetur, ne voluntate arbitraria iudicis, illiusve errore personali, seu insita jam animo opinione, a recto tramite justii deficiat sententia.

* 680. — II° *Quid et quotuplex sit sententia judiciaria?*

Sententia judiciaria est iudicis pronuntiatio, quæ causam, sive incidentem sive principalem, definit. Multiplex distinguitur: est nempe *interlocutoria, provisionalis et definitiva.*

Sententia *interlocutoria* dicitur ea quam iudex, inter litis contestationem et conclusionem, pronuntiat super his quæ in eadem causa incidunt vel emergunt: non dirimit causam principalem, sed juvat ad illam promovendam; v. g., si pronuntietur de concedenda vel deneganda dilatione, de admittendo vel repellendo teste contra quem excipitur.

Sententia *provisionalis* ea est qua iudex providet necessitati præsentis, antequam de causa principali pronuntiet; v. g., si jubeat custodiri tale instrumentum, fieri talem inquisitionem, curam haberi beneficii de cujus possessione litigatur. Est potius cautio adhibita atque præscripta a iudice, quam sententia proprie dicta.

Sententia *definitiva* causæ finem imponit absolute, condemnatione, vel declaratione. Præter discrimen essentielle quod ex ipsa definitione intercedit inter sententiam definitivam et interlocutoriam, aut provisionalem, illud notandum quod iudex valeat suam sententiam interlocutoriam retractare et revocare, etiamsi fuerit ab ea appellatum, modo appellatio non sit admissa (cap. *Cum cessante*, 60, DE APPELLATIONIBUS); dum sententiam definitivam, si tamen valide eam tulerit, servatis formis iudicis, atque intra fines sui fori, retractare non potest, excepto casu restitutionis in integrum, de quo infra (N° 697). Dicitur in jure Romano: « Iudex postquam semel sententiam dixit, « iudex postea esse desinit » L. 15 ff. *de Re judicata*; et in

jure canonico : « quod bene semel definitum est, nulla debet iteratione, nisi forte ubi major fuerit auctoritas, retractari. » (Caus. vi, quæst. 4, cap. 6.) Ratio est quod quamdiu de re solummodo incidente agitur, judex in illam servat suam jurisdictionem, donec causam principalem, ad quam res illa referatur, in suo foro retinet; semel autem ac causam principalem sententia definitiva absolvit, suo officio functus, desinit quoad illam esse judex¹. Ita fuit sapienter provisum ne causæ infinitum protrahantur, relicta facultate sententias prolatas, iterum atque iterum retractandi. Ita communiter canonistæ, qui hanc regulam tradunt de ipsomet iudice ordinario, non secus ac de delegato.

* 681. — III° *Quomodo ferenda sit sententia definitiva?*

Agimus de forma adhibenda in prolatione sententiæ et de solemnitate quæ illam præcedit et comitatur, non vero de illius substantia; perspicuum est enim omnino requiri ut sententia sit consentanea canonibus, statutis, legitimisque locorum consuetudinibus.

I. Sententia debet esse certa, absoluta, et scripta.

1° *Certa*, nihil scilicet ambiguum exprimens. Judex reum condemnat, si delicti sit convictus; vel absolvit, si non fuerit convictus, nec sponte confessus; aut denique jus de quo litigabatur declarat. Fertur sententia ut finis liti imponatur; quem finem non assequitur judex, si verbis ambiguis pronuntiaverit.

Quando causa principalis elucidari non potuit, et urget tamen necessitas statuendi regulas agendi, judex ferre debet sententiam provisionalem qua huic necessitati consulat, quoadusque adductis novis probationibus, si obtineantur, valeat proferre sententiam definitivam. In causis matrimonialibus, v. g., si post celebratum matrimonium, dubitatur an adfuerint testes idonei, an intercesserit impedimentum dirimens, an dispensationes

¹ Cf. Reiffenstuel, in tit. DE SENTENTIA ET RE JUDICATA, n° 55-57.

obtentæ fuerint, etc... Judex potest partibus præscribere ut recurrant ad media jure præscripta quibus matrimonium certius stabiliatur, si velint simul more conjugum cohabitare; aut vice versa ipsis interdicare ne novas nuptias ineant, inconsulta auctoritate ecclesiastica, si alterutra pars separari velit. Hæc sententia relinquit quidem in incerto causam præcipuam litis, sed partibus significat quid ipsis agendum sit, quidve præcavendum.

2° *Absoluta*, id est, sine conditione de futuro, vel de præterito incerto; alioquin judex nedum rem definiat, causam in suspensio relinquit; nihil vero obstat sententiæ apposita conditio, quæ nec obscuritatem neque incertitudinem inducat.

3° *Scriptis consignata*, ut de ea certius constet, et removeantur diversæ interpretationes quibus sententia oralis locum dare potest. Decretalis *Etsi*, 5, DE SENTENTIA, in VI°, declarat sententiam judicalem aliter prolatam, nec nomen sententiæ mereri, nec ab ea appellari necessum fore, et sic concludit: « Sententia quam scriptam edi a iudice litigatoribus, non recitari, vel quam ab ipso stando, non sedendo proferri contingit, nullius penitus est momenti. »

An causa sententiæ exprimi debeat ambigitur. Concilium Lugdunense motivum exprimi voluit in sententia excommunicationis: « Quisquis excommunicat, excommunicationem in scriptis proferat, et causam excommunicationis expresse conscribat propter quam excommunicatio proferatur. » (*Cum medicinalis*, 1, DE SENTENTIA EXCOMM., in VI°.) Causam etiam exprimi expedit quando annullatur sententia iudicis inferioris a quo fuit appellatum; et in casu quo receditur a jure communi, ob rescriptum speciale, vel ob consuetudinem localem quæ juri derogavit. Extra hos casus iudicis prudentiæ relinquitur ut causas enuntiet, vel ab illarum expressione absteat. Causarum expressio, si plene ac liquido deducantur, valde prodest reo, ut, de justitia sententiæ convictus, non perseveret amplius litem protere. At caveat judex ne quid ambiguum, aut incertum admis-

ceat causis suæ sententiæ, ne potius exinde reus queratur male fuisse pronuntiatum, et ad appellandum excitetur. Sive autem iudex declaret, sive prætermittat causas, nihil officit valori sententiæ; quandoquidem id nullibi jure præscribitur sub pœna nullitatis, et silente jure, præsumptio stat ex parte sententiæ: « Propter auctoritatem judicariam præsumi debet omnia legitime processisse. » (Cap. *Sicut nobis*, 16, DE SENTENTIA ET RE JUDICATA.)

II. Sententia recitari debet ex scripto, a iudice pro tribunali sedente, citatis et præsentibus partibus, die non feriato.

1° *A iudice*, nisi sit ipse Episcopus, seu alius prælatus major, cui ob dignitatis prærogativam conceditur, ut sententiam proferendam per alium recitet. (Cap. *Etsi*, 5, DE SENTENTIA, in VI°.)

2° *Pro tribunali sedente*, non in plano, nec stante; quod jure sancitum fuit ut major auctoritas demonstraretur, meliusque appareat causam sedato deliberatoque animo, et omnibus accurate perpensis, definiri.

3° *Citatis partibus et præsentibus*, nisi contumaces sint. Ita omnes canonistæ tenent, ac supponunt plures textus juris; quamobrem necesse est ut trina citatione, aut una peremptoria, partes advocentur, ne vi careat sententia. (Schmalzgrueber, n^{is} 50, 51.) Decet sententiam proferri in loco publico, ubi iudex jus dicere consuevit; verumtamen, cum Episcopus in quolibet loco suæ diœcesis, non exempto, possit pro tribunali sedere, nihil obstat quominus officialis, vel delegatus qui certam sedem non habet, locum non consuetum sibi eligat, prout existimaverit.

4° *Die non feriato*. Jure cavetur ne iudex suas sententias dicat per noctem, unde dicitur in cap. *Consuluit*, 24, DE OFF. JUDICIS DELEGATI. « Ne iudicium ecclesiasticum exerceatur in tenebris... Nos eam procedendi horam intelligimus ex qua possis ante noctis tenebras perficere quod incumbit. » Excipe si consuetudo aliter induxerit, vel id fiat cum assensu saltem tacito partium, quæ præsentibus non contradicunt.

Præterea mandatum fuit « judicialem strepitum conquiescere diebus feriatis, qui ob Dei reverentiam noscuntur esse « statuti... quibus solemnibus feriis, nisi urgeat necessitas, « vel pietas suadeat, usque adeo convenit ab hujusmodi abstinerere, ut consentientibus etiam partibus, nec habitus processus teneat, nec sententia, quam contingit diebus hujusmodi promulgari. » (Cap. *Conquestus*, 5, DE FERIS, lib. II Decret.)

* 682. — IV° *Quid sit res judicata, et quandonam sententia sortiatur vim rei judicatæ?*

I. *Res judicata* nuncupatur sententia quæ retractari amplius non potest. Parit consequenter actionem et exceptionem legitimam: scilicet actor qui causam obtinuit, valet proseguere in foro externo executionem sententiæ, ad obtinendum quod fuit ipsi a iudice attributum; vicissim, reus in cujus favorem pronuntiatum fuerit, potest hanc sententiam invocare, uti exceptionem legitimam, si deinceps nova lis contra ipsum super eadem re, moveatur. Res judicata constituit præsumptionem juris et de jure; uno verbo, pro veritate habetur, adeo ut, etiamsi novæ in contrarium probationes producerentur, causa maneat judicata, nisi forte obtineatur beneficium restitutionis in integrum, de quo postea dicemus.

II. Sententia definitiva vim generaliter sortitur *rei judicatæ*, positis duabus conditionibus: 1^a si lata sit a iudice competente, servatis regulis substantialibus juris; quæ enim sententia fertur a iudice incompetenti, aut contra jus, « retractari potest, » ait Schmalzgrueber, secundum doctrinam communem, usque « ad triginta annos. Neque appellatio eo casu necessaria est, » quia appellatio tantum interponitur, quando sententia valet. » 2^a Si intra decem dies non appelletur, aut si reus sponte, cum cognitione, non errore ad id inductus, sententiæ acquieverit; assensus enim spontaneus eundem effectum operatur, ac omisio appellationis tempore opportuno.

Nonnullæ tamen exceptiones apponuntur regulæ generali: 1° In causa matrimoniali, quod sequitur ex jure naturali et

divino de unitate et indissolubilitate matrimonii; quovis enim tempore agnoscitur errorem irrepsisse in judicio, retractari debet. 2º In causa beneficii, quod intelligimus in gratiam Ecclesiæ, ne sententia lata præjudicium ipsi afferat, si beneficium indigno attributum sit, si vitio simoniæ fœdata sit institutio, si probetur electionem vi et metu factam fuisse. Quamobrem iudex ipse potest ex officio, si a sententia non fuerit appellatum intra decem dies, inquirere de titulo legitimo, et procedere contra clericum illegitime electum vel institutum. 3º Si sententia lata sit ex falsis instrumentis, vel falsis testimoniis, præsertim si testes pecunia corrupti fuerint. Necessè est vero ut hæc certa sint, absque ulla ambiguitate probata. (Schmalzgrueber, in tit. DE SENTENTIA ET RE JUDICATA, n^{is} 64-70. Pirhing, eod. tit. n° 60.)

685. — Vº *Ad quem spectet sententiam exsequi?*

Sententia quæ transiit in *rem judicatam* executioni mandanda est; ad quem vero attineat eam exsequi, pendet a circumstantiis, et ab ipso objecto sententiæ.

1º Si talis est sententia ut effectum per se inducat, nec opus sit alio exsecutore quam ipsomet reo, v. g. sententia suspensionis, interdicti, excommunicationis, nulla urget difficultas si reus ultro iudici obsequatur. Sententiam exsequitur, abstinendo ab actibus sibi vetitis.

2º Si sententia requirit actionem superioris, v. g., quando agitur de ablatione tituli beneficii, atque e possessione beneficii deturbatione, iudex ordinarius per litteras exsecutoriales sententiæ executionem suis ministris committit, ex quo sententia transiit in *rem judicatam*. Expectare enim debuit antequam ad illam executionem deveniret, ut reus declararet se sententiæ obtemperare, vel elapsa essent *fatalia*, ut infra dicitur. Si executio fieri debeat in territorio alterius, in aliena scilicet diocesi, iudex mittit litteras requisitorias ad iudicem hujus territorii, quibus ab eodem requirit ut sententiam ipse exsequi velit (nº 657).

Iudex potest, si opus sit, et id ferat status legislationis civilis, recurrere ad magistratum, per implorationem, ut aiunt, brachii sæcularis contra reum legitime condemnatum et reluctantem; v. g., si parochus, suo titulo privatus juridice, nolit dimittere parochiam nec deserere domum presbyteralem; si clericus habitu sui ordinis iudicio canonico spoliatus, contendat nihilominus, contra mandatum Episcopi, vestem clericalem in publicum deferre. Magistratus vero sæcularis cujus auxilium postulatur, non debet, nec potest, de causæ justitia cognoscere, neque aliquid definire, quia in hujusmodi negotiis jurisdictione non potitur: id solum præstat, ut potestas civilis auctoritatis ecclesiasticæ iudicia exsequi juret, servata cæteroquin libertate non interveniendi, si arbitretur iudicem ecclesiasticum suæ jurisdictionis limites excessisse.

SECTIO IV^aDE JUDICIIS SUMMARIIS, ET DE ACTIBUS
EXTRAJUDICIALIBUS.

684. — Nonnulli canonistæ de judicio summario et de actu extrajudiciali, præsertim de sententia *ex informata conscientia*, indistincte agunt, perinde ac si eadem esset utriusque ratio. Essentiale discrimen intercedit, cum judicium summarium procedat a jurisdictione contentiosa, nec a judiciis ordinariis differat nisi ratione solemnitatis, dum actus extrajudiciales referuntur ad jurisdictionem voluntariam. Hæc tamen, propter connexionem materiarum, et aliqualem rerum analogiam, in eadem sectione conjungemus.

ARTICULUS I. — DE JUDICIIS SUMMARIIS.

* 685. — I^o *Quid sit judicium summarium?*

Judicium summarium illud nuncupatur in quo omittuntur plures solemnitates, solo jure positivo inductæ pro judiciis ordinariis, retentis solummodo quæ natura rerum, et jure gentium, reputantur necessariae ad legitimam litem discussionem, id est, ad cognoscendam veritatem.

Innocentius III, eodem decreto quo formas adhibendas in judiciis solemnibus statuit pro introducenda lite in causa criminali, cautum voluit ne ordinem præstitutum servare tenerentur prælati regulares erga suos subditos qui, « cum causa requirit,

« facilius et liberius possunt a suis administrationibus amoveri. » (Cap. *Qualiter et quando*, 24, DE ACCUSATIONIBUS.) Idem postea sanxerunt alii SS. Pontifices de ipsis sæcularibus, pro causis quas citius expediri relet, uti exponendum curabimus in quæstione mox subsecutura. Insuper Sancta Sedes statuit Congregationes Romanas, præsertim S. Congregationes præpositas interpretationi Concilii, negotiis Episcoporum et Regularium, et sacris ritibus, causas ad se devolutas definire posse *sola veritate inspecta, simpliciter ac de plano, absque strepitu et figura judicii*; quod ita in plerisque causis observatur a SS. Congregationibus.

Cum igitur plures sint causæ quas licet pertractare summarie, resecatis pluribus solemnitatibus adhiberi solitis in judiciis, quæsitum fuit quid a judice observari tunc debeat, quid prætermitti possit. Constitutio Clementis V, *Sæpe contingit*, 2, DE VERBORUM SIGNIFICATIONE, quæstionem sic resolvit: « Hac in
« perpetuum valitura constitutione sancimus, ut judex cui ta-
« liter causam committimus, necessario libellum non exigat,
« litem contestationem non postulet, in tempore etiam feriarum
« ob necessitates hominum indultarum a jure, procedere valeat,
« amputet dilationum materiam, litem quanto poterit faciat
« breviorum, exceptiones, appellationes dilatorias et frustrato-
« rias repellendo, partium, advocatorum contentiones et jurgia,
« testiumque superfluum multitudinem refrænando. Non sic
« tamen judex litem abbreviet, quin probationes necessariae et
« defensiones legitimæ admittantur. Citationem vero, ac præ-
« stationem juramenti de calumnia, vel malitia, sive de veritate
« dicenda, ne veritas occultetur, per commissionem hujusmodi
« intelligimus non excludi... Interrogabit etiam partes, sive ad
« earum instantiam, sive ex officio, ubicumque hoc æquitas
« suadebit. Sententiam vero definitivam, citatis ad id, licet non
« peremptorie, partibus, in scriptis, et prout sibi magis pla-
« cuerit, stans vel sedens proferat... Quæ omnia etiam in illis
« casibus in quibus per aliam constitutionem nostram, vel alias,

« procedi potest simpliciter et de plano, ac sine strepitu et figura judicii, volumus observari. »

Hæc igitur ad præscriptum constitutionis Clementinæ, et ex jurisprudentia recepta, animadvertenda veniunt :

1° Judex non tenetur exigere libellum, nec postulare litem contestationem forma assueta; verumtamen petitio actoris, et etiam rei, in ipso exordio litem fieri debet, sive scripto, sive verbo, et actis continuo inseri, ut possit haberi plenior certitudo eorum quæ obijciuntur vel postulantur, et ut fiat definitio clarior, prout in eadem constitutione Clemens indixit.

2° Judex potest repellere exceptiones dilatorias, multitudinem testium remove, advocatorum contentiones ac superfluas dissertationes cohibere, sic tamen ut partibus detur libertas sufficiens suam causam tuendi. Ut vero finem intentum assequatur, debet deferre testibus juramentum de veritate dicenda, postulare a partibus juramentum de calumnia vel de malitia, si opus sit, illas interrogare ex officio quoties æquitas suadebit, eis assignare diem certum, post dationem articulorum, ut exhibere possint omnia acta et munimenta quibus uti volunt in causa, quandocumque sibi videbitur expedire ad legitimam defensionem.

Non existimamus judicem teneri, quemadmodum præscriptum fuit pro judiciis ordinariis, exhibere partibus integra scripta omnium quæ producta sunt in processu, instrumenta, interrogationes, responsiones, depositiones testium; horum tamen compendium accurate confectum denegandum non videtur, si postulaverint.

3° Concessit Clemens V ut judex procedere valeat tempore feriarum jure indultarum, ob necessitates hominum, quod intelligitur de *feriis rusticanis* olim indultis, *gratia vindemiarum vel messium*, ob necessitates hominum, uti dicitur in cap. *Conquestus*, 5, DE FERIS; non de feriis sacris ad festorum celebrationem institutis, diebus nempe dominicis et festivis de præcepto. (Reiffenstuel, DE FERIS, n° 44.)

* 686. — II° *Quandonam adhiberi possit forma summaria judicii?*

Judicia fieri possunt summarie : 1° in casu notorietatis; 2° in causis jure præfinitis quas celerius expediri decet; 3° in causis levioris momenti; 4° demum in causis pro quibus modus ille procedendi fuit legitima consuetudine inductus.

I. *Casus notorietatis* si occurrant, opus non est libelli oblatione, nec accusatione seu denuntiatione, nec litem contestatione. Non præstatur juramentum calumniæ; non admittitur recusatio judicis ob suspicionem; nec etiam requiritur ut judex ferat sententiam solemniter. Hæc cuncta inducta sunt ad investigationem veritatis, ut certius removeatur periculum erroris; quapropter cessat ratio hujus ordinis communis judiciorum quando factum est notorium, et nulla oritur quæstio de jure. « In manifestis et notoriis non credimus te teneri servare subtilitatem ordinis judicarii, quam in his non servari per omnia, ipsa juris ratio postulat et requirit. » (Cap. *Ad nostram*, 21, DE JURE JURANDO.)

Supponitur delictum esse revera notorium, scilicet patratum in loco publico, coram multis testibus qui illud certo cognoverint, atque de ipsa notorietate testificentur, adeo ut nulla tergiversatione celari possit, nec ulla ratione excusari. Judex sedulo debet ad hæc animum attendere; multa quippe sunt notoria ratione facti materialis, quæ nihilominus occulta et incerta dici possunt ratione delicti, ob varias circumstantias quas reus forte allegabit in sui tuitionem. Non semel etiam contigit rem habitam fuisse in communi existimatione notoriam, de qua postea, facta seria investigatione, nihil certum asseri potuit.

Hinc sequitur judicem posse condemnare reum in *flagranti* delicto deprehensum, si coram ipso sedente pro tribunali, crimen perpetrare præsumserit; est tunc quam maxima notorietas, ut judex nulla alia probatione indigeat ad pœnam indicendum¹.

¹ Cf. Schmalzgrueber, in tit. DE ACCUSATIONIBUS, lib. V Decret., n° 4-20.

II. *Casus jure præfiniti*, ut forma summaria citius expediantur, declarantur in Constitutione Clementis v, *Dispendiosam*, 2, DE JUDICIIS, in qua legitur: « Dispendiosam prorationem litium restringere in subscriptis casibus cupientes, statuimus, ut in causis super electionibus, postulationibus, vel provisionibus, aut super dignitatibus, personatibus, officiis, canonicatibus, seu quibusvis beneficiis ecclesiasticis... necnon super matrimoniis, vel usuris, et eas quoquo modo tangentibus, ventilandis, procedi valeat de cætero, simpliciter, et de plano, ac sine strepitu judicii et figura. » Idem statutum fuit de causa hæresis, a Bonifacio VIII, cap. *Statuta*, 20, DE HÆRETICIS; de causa concubinitus adversus clericos, a concilio Tridentino, sess. xxv, cap. xiv. Adjunguntur causæ minores, in quibus scilicet agitur de negotiis levioris momenti, vel de damno facile reparabili... Hæc sunt igitur quæ jure communi pertractare licet ac definire judiciis summariis: *causæ beneficiales*, in quibus lis movetur de validitate electionis, provisionis, tituli, etc., *causæ matrimoniales* de validitate aut nullitate matrimonii, *causæ hæreseos et concubinitus*, *causæ minores*. Ex illis causis, alias convenit citius expediri ut remedium gravibus malis afferatur; de aliis vero non tanto apparatu tractare, id non exposcente natura rerum quæ in litem veniunt.

III. *Casus consuetudine a lege communi excepti*. Dubium non est quin consuetudine locorum fas sit alias causas simili ratione definire.

« Summarium judicium, ait Card. de Luca, est illud quod solemnitatibus (libelli, litis contestationis, publicationis, ac conclusionis, aliorumque ab utroque jure canonico et civili præscriptorum) non subjacet, sed nullas vel aliquas respective exigit pro diversis stylis... Istas autem formalitates curia Romana, commendabiliter quidem, rejecit, præsertim vero in tribunalibus rotæ, cameræ, et in quibus causæ curiales proprie aguntur... De ista vero praxi curiæ moniti esse debent

« Episcopi, et vicarii generales, aliique judices ecclesiastici, utpote procedere debentes cum praxi et stylo eorum curiæ metropolitæ, ad quam in gradu appellationis causæ devolvendæ sunt. » (*De Judiciis*, discursus 1, n° 25; xxxiv, n° 6 et 12.)

In causis regularium judex procedit juxta formas judicii summarii, etiamsi penæ gravioris infligendæ sint. Gregorius IX admonuit ut in negotiis fratrum, monasterii superior ageret de plano, absque judiciorum strepitu, *cum talibus non deceat servos Dei involvi*. (Cap. *Olim*, 26, DE ACCUSATIONIBUS) Innocentius III idem statuerat in Constitutione quam supra citavimus. Sive igitur causa introducatur ad prolationem censuræ, sive ad reorum depositionem ab officio, imo ad ejectionem ab ordine, minime necessarium est servari solemnitates juris, dummodo ea serventur quæ sunt de substantia judicii summarii, aut quæ consuetudinibus probatis, vel statutis ordinis, præscripta sunt¹.

Hæc praxis tribunalium Romæ, Sacrarum Congregationum, et Ordinum regularium, inducere paulatim debuit curiis ecclesiasticas ad resecandum e praxi multas formalitates quibus olim veluti involvebatur jurisprudentia, quasque, in locis citatis, Card. de Luca vocat *subtiles et superstitiosas solemnitates, judaismorumque reliquias*; induxit simul praxim definiendi plures causas forma summaria.

Subtilitates ad quas alludit Card. de Luca ablegare curavimus, exponendo in sectione præcedenti ordinem judiciorum ordinariorum, quia nobis visum est plures formalitates de quibus agunt scriptores canonistæ, nunquam fuisse stricto jure præscriptas, alias vero diuturna praxi obsoletas. Si simul componamus regulas ibi explanatas cum ordine quem Clemens V constituit pro judiciis summariiis, non apparebit latum discrimen.

¹ Cf. Reiffenstuel in tit. DE ACCUSATIONIBUS, n° 513-565, ubi inseruit compendiosam instructionem practicam de rite formando processu criminali apud Regulares; quæ forma processus in ordine fratrum minorum, maxime consonat regulis juris communis.

men inter utrumque ordinem processus judicialis. Exinde ultimo concludimus, multo tutius acturum judicem ecclesiasticum qui, extra casus sacris canonibus, aut inconcussa consuetudine præfinitos, retinebit in suo foro, quoties criminalis causa agitur, formas substantiales judicii ordinarii.

687. — *Nota.* Diximus judicia fieri *posse* forma summaria in casibus memoratis; verum in iisdem casibus judex potest etiam procedere servato ordine consueto, nisi in delegatione aut in jure, ipsi specialiter mandetur procedere de plano absque strepitu et figura judicii. Quando autem jus habet utendi forma summaria, nihil obstat validitati sententiæ, si aliquos ritus judicii solemnem adhibeat, cæteris prætermissis.

688. — III° *Quid jure statutum fuerit pro judiciis quæ a S. Officio proferebantur?*

Præter S. Congregationem Inquisitionis de qua alibi diximus (n° 97), et quæ summam ac universalem jurisdictionem habet in omni Ecclesia; alia constituta fuere, in gradu inferiori, tribunalia, quæ nuncupabantur etiam *Sanctum Officium*, et invigilabant, unâ cum Episcopis, integritati fidei, inquirendo de crimine hæreseos et de aliis criminibus quæ suspicionem hæresis ingerunt; scilicet, de schismate, profanatione sacramentorum, magia, etc... Tametsi hæc tribunalia non amplius existant in plerisque regionibus a diuturno tempore, utile putamus nonnulla notare historice de illorum origine, constitutione, et forma procedendi, ut ex æquo judicetur de querelis in *S. Officium* toties excitatis, non solum ab hæreticis et novatoribus, sed etiam a nonnullis viris catholicis, qui rem animo præoccupato considerant.

I. Officium inquisitorum institutum fuit a SS. Pontificibus, tempore quo hæresis Albigenium renovare moliebatur infandas doctrinas Manichæismi, quibus mores publici depravantur; ætate insuper qua populi christiani omnem hæresim repellebant tanquam perniciem publicam, quia nihil antiquius habebant quam unitatem fidei catholicæ. Non alia ratione inducti sunt

principes sæculares ad postulandum a S. Sede ut in suis regnis introduceretur tribunal Inquisitionis; quod reipsa in omnibus fere gentibus christianis constitutum fuit, licet decursu temporum pluribus populis exosum visum fuerit.

II. Munus Inquisitoris demandatum fuit clericis et regularibus, præsertim ex ordinibus Mendicantibus Sancti Domini et Sancti Francisci. Jurisdictio Inquisitoribus delegata a S. Sede, nihil detraxit Episcoporum potestati; siquidem Episcopi poterunt, eodem jure quo antea, causas fidei ad suam curiam vocare, et inquirere de omnibus suspectis criminis hæresis intra fines suæ diocesis. Ipsi dati sunt Inquisitores in auxiliares, ut ad tantum opus juvarent, et si quid ex parte Episcoporum neglectum fuisset, ipsi explerent. (Cap. *Per hoc*, 17, DE HÆRETICIS, in VI°.) Injungebatur solummodo Episcopis, ut sive ordinaria, sive delegata potestate procederent, servarent eandem formam qua utebantur Inquisitores, juxta ordinationes Sedis Apostolicæ.

III. Modus procedendi tribunalibus S. Officii præscriptus, aut saltem servari solitus, ab ordine consueto aliorum tribunalium in multis recedebat. Etenim:

1° Omnes testes, etiam infamia notati, admittebantur, exclusis tantum qui inimicitias personales gerebant contra reum. Judicis erat ponderare vim depositionum ex indole testium, et ex modo quo testimonium ferebant, ut judicium non proferret nisi obtenta probatione plena delicti.

2° Non communicabantur reo nomina testium, saltem quando periculum grave imminere videbatur testibus ex illa communicatione. Tacito proinde illorum nomine, ipsæ depositiones explicabantur, ut si quid haberet reus objiciendum in sui defensionem, id reponere omni libertate posset.

3° Judex facultatem habebat sibi adsciscendi viros graves ac peritos qui illum suis consiliis, more assessorum, juvarent in examine ac discussione probationum et negationum; imo hujusmodi assessores necessario vocare debebat quoties opportunum arbitrabatur non revelare nomina testium reo; illis exponere

tenebatur totum processum super quo deliberandum erat, qualitates testium, nec aliter quam de eorumdem consilio procedere ad sententiam, vel condemnationem. (Cap. *Ut commissi*, 12, *Statuta*, 20, DE HÆRETICIS, in IV°.)

4° Inquisitoribus liberum erat adhibere formam summariam processus, dummodo nihil præmitteretur ex cautionibus, jure naturali et canonico præscriptis ad assecurandam libertatem defensionis, prout supra diximus.

5° Prolato judicio, reus pœnas experiebatur non obstantibus appellationibus; secundum enim ordinationes SS. Pontificum, et leges principum sæcularium, appellationis beneficium expressè fuit hæreticis et credentibus, ac eorum receptoribus, fautoribus et defensoribus interdictum, ut dicitur in cap. *Ut inquisitionis*, 18, ejusdem in VI°. Pœnas autem temporales, etiam gravissimas indixerant imperatores Romani, Constantinus Magnus, Theodosius Junior, Justinianus, quas per decursum temporum innovarunt reges christiani omnium fere gentium catholicarum, contra hæreticos, schismaticos, et auctoritatis Ecclesiæ contemptores¹.

IV. Hæc fuit ratio procedendi in tribunalibus S. Officii, et severitas pœnarum in causis criminalibus inflictarum quæ locum dederunt tot querelis contra Inquisitionem. Non dicemus inquisitores semper fuisse ab omni abusu immunes in executione sui officii; nec unquam limites excessisse nimia severitate in inquirendo de hæreticis, et de suspectis in materia hæresis: asseverare vero fidenter possumus plerasque objectiones removendas fore, si ad subsequenda notamina serio attendatur.

1° Officium Inquisitionis fuit ordinariè demandatum viris probitate et religione commendabilibus, et Ecclesia prohibuit sub comminatione gravissimæ censuræ, quidquid Inquisitores agere præsumerent in præjudicium reorum, causis non mature discussis juxta præscriptum regularum.

¹ Cf. *Pouvoir du Pape au moyen âge; Introduction*, art. II.

2° Usitatum fuit apud plerosque populos ut instituerentur tribunalia extraordinaria pro certis delictis quæ ordinem publicum, statumque societatis periculosius perturbant; porro nationes catholice nihil gravius esse arbitrabantur crimine hæresis et schismatis, quia quod *in religionem committitur, in omnium ferri injuriam* omnes existimabant; non mirum proinde si ad repressionem horum delictorum instituta fuerint tribunalia S. Officii.

3° Ordo servari solitus in S. Officio, tametsi recederet a forma communi, nihil tamen habuit contrarium legi naturali. De forma summaria processus, item de communicatione nominum testium sufficienter dictum fuit supra. (N^{is} 677, 685, 686.) Quod si admitti potuerint ad ferendum testimonium testes quos jus commune inhabiles declarat, non exinde concludendum illorum testimonio rem actam fuisse; judices certe tenebantur attendere ad indolem, ad agendi rationem testium, ad modum quo deponebant, et omnia adjuncta considerare ut vis testimonii ex æquo ponderaretur. Severior fuit lex hæreticos a S. Officio condemnatos excludens a beneficio appellationis; sed non videtur hanc disciplinam fuisse in suo rigore servatam, nisi de casu notorio ageretur in quo scilicet nulla erat probabilis ratio appellandi. Observare est præterea aliquid simile nostra etiam ætate reperiri in societate sæculari; sunt enim apud nos tribunalia a quorum sententiis non datur appellatio.

4° Quod ad pœnas attinet infra exponemus (n° 754) quid sit animadvertendum. Sufficiat in præsentia hæc citare ex S. Thoma, quibus exprimitur opinio generaliter olim recepta apud populos catholicos: « Multo gravius est corrumpere fidem per quam est animæ vita, quam falsare pecuniam per quam temporali vite subvenitur. Unde si falsarii vel alii malefactores statim per sæculares principes juste morti traduntur, multo magis hæretici statim ex quo de hæresi convincuntur, possunt non solum excommunicari, sed et juste occidi. » (II^a II^æ q. XI, art. 5.)

ARTICULUS II. — DE ACTIBUS EXTRAJUDICIALIBUS, ET IN SPECIE DE SENTENTIIS EX INFORMATA CONSCIENTIA.

689. — Actus extrajudiciales qui cum sententiis judiciariis aliquam similitudinem habent, licet non iisdem regulis subjiciantur, sunt: 1° actus administrationis episcopalis qui gravamen inferunt, revocationes nempe facultatum et ministeriorum, et præsertim sententiæ quas Episcopi ferunt *ex informata conscientia*; 2° sententiæ ab arbitrariis pronuntiata; 3° transactiones.

Quod ad actus episcopales attinet, de tribus potissimum agemus, scilicet: de interdicto a susceptione sacrorum ordinum, de suspensione ab exercitio ordinum susceptorum et officiorum, et de revocatione ab officio, vel ad alterum officium translatione. A duobus prioribus exordimur.

* 690. — 1° *Utrum Episcopus possit interdicare extrajudicialiter ne quis ordines suscipiat, aut ne ordines susceptos, et officium, exerceat?*

Episcopus utrumque prohibere potest extrajudicialiter.

Prob. 1° *Ex concilio Tridentino*, quod sess. XIV, cap. 1, de *Reform.*; sic statuit: « Ei cui assensus ad Ordines a suo prælato ex quacumque causa, quomodolibet, etiam extrajudicialiter, etiam ob occultum crimen, fuerit interdictus; aut qui a suis Ordinibus, seu gradibus, vel dignitatibus ecclesiasticis fuerit suspensus, nulla contra ipsius Prælati voluntatem concessa licentia de se promoveri faciendo, aut ad priores ordines, gradus, dignitates, sive honores, restitutio suffragetur. »

Vi hujus decreti Episcopus jure potest alicui extrajudicialiter, seu, ut aiunt, *ex informata conscientia*, interdicare exercitio ordinis et officii, non secus ac susceptione ordinis superioris, modo verba *quomodolibet etiam extrajudicialiter*, æque referantur ad utramque partem textus; atqui hunc esse sensum

decreti probat, tum series procemii et capitis, tum contextus verborum, tum interpretatio fere communis DD. 1° Procemium capitis in quo concilium declarat suam mentem esse disciplinam instituendi qua Episcopus valeat exsequi liberius suum officium, impediendo quominus clerici, præsertim ad curam animarum constituti, vitam inhonestam ducant, et in hujus officii executione ullo prætextu retardetur: porro, si facultas quam ad illum finem, in capite immediate secuturo, Episcopis largitur procedendi extrajudicialiter, referretur solummodo ad ordinum susceptionem, non ad illorum exercitium, suum scopum concilium non attingeret; ergo clausula *extrajudicialiter* ad utramque partem refertur. 2° Contextus capitis, de quo sapienter annotat Fagnan: « verbo *quomodolibet*, » etc., repetita censi debent in secunda parte, tum quia concilium sub unica oratione ac verborum structura complectitur interdictionem a suscipiendis ordinibus et dejectionem a susceptis: ... tum quia alioquin concilium in secunda parte nullam potestatem Episcopis attribuisset; nemini enim dubium esse poterat quin ob crimen manifestum, et judicialiter probatum, liceret Episcopis suspendere sacerdotes. » (In cap. *Ad aures*, n° 7, DE TEMPORIBUS ORDINATIONUM.) 3° Interpretatio communis doctorum, et præsertim Sacræ Congregationis quæ multoties responsa dedit in eo sensu¹.

Prob. 2° *Ex constitutione Auctorem fidei*, qua Sancta Sedes proscripsit duas propositiones synodi Pistoriensis, scilicet 49^{am} et 50^{am} asserentes Episcopo fas non esse uti potestate infligendi suspensionem *ex informata conscientia*; suspensiones eo modo illatas esse nullas et invalidas. Has utique duas propositiones declaravit *falsas, perniciosas, læsivas jurisdictionis prælatorum*.

691. — Facultas Episcopis attributa ad duos tantum casus extenditur, interdictionem suscipiendi ordines, et suspensio-

¹ Benedictus XIV, de *Synodo*, lib. XII, cap. VIII, n° 3. — Giraldis, *Expositio juris Pontificii*, part. II, sect. XLIII.

nem temporariam ab ordinibus susceptis, gradibus, officiis et dignitatibus. Decretum concilii ad alios casus non debet extendi, cum sit derogativum juri communi.

I. Episcopus igitur potest ob causam gravem, etiam non criminalem, arcere a sacris ordinibus, quos ex informata conscientia judicat non necessarios, nec utiles suæ Ecclesiæ multo magis quos ob crimen occultum indignos novit statu clericali.

Non quidem fas est Episcopo denegare ordines, absque fundata ratione, laicis qui signa præferunt aptitudinis ad statum clericalem, et multo minus clericis qui, jam initiati prima tonsura, habent beneficium quod requirit ordines majores, vel qui sacro subdiaconatus ordine alligati sunt; qui enim in alterutro casu sunt constituti, habent quoddam jus in foro externo ascendendi ad altiorem ordinem, quo non privarentur sine gravi detrimento. Verumtamen concilium voluit dimittere prudenti arbitrio, conscientiæ nimirum Episcopi, ut illos etiam arceat extrajudicialiter a sacro sacerdotio, quos novit non convenire, data cæteroque in eisdem libertate recursus ad superiorem⁴.

II. Quoad suspensionem ab ordinibus susceptis, et officiis, duo sunt notanda: 1° suspensio afficit ordinem, gradum, vel

⁴ Fagnan, loco citato, n° 22. — Quoties Episcopo recusante quemcumque ordinare, recursus habetur ad Sedem apostolicam, S. Pontifex Metropolitano, aut viciniore Ordinario, committit, ut ab eodem Episcopo prius requirat causam recusatationis, quo legitimam non allegante, datur facultas recusata ordines suscipiendi. Quo autem temperamento utatur erga Episcopum, ut removeantur in praxi difficultates, concludi potest ex decisione data, anno 1848, pro clerico diocesis Neapolitanæ. Cum Archiepiscopus recusaret ordines conferre, et etiam litteras excommunicationis, Raphael Caldosa, clerico acolyto suæ diocesis, nec daret rationes quæ S. Congregationis viderentur sufficientes, S. Congregatio concessit litteras excommunicationis a clero et diocesi Neapolis, et aggregationis clero Abbatæ Nullius Casertensis, verum adjecta conditione ut postquam Caldosa fuerit promotus, ordines non exerceret in diocesi Neapolitana, absque consensu Archiepiscopi, etiamsi capellaniam vel beneficium in eadem possideret. Decisionem approbavit S. Pontifex. V. *Thesaurum Resolutionum* S. Congr., tom. cviii. Supplementum: *Causæ per summaria precum*, 15 julii, 1848. — Bened. XIV, de Synodo, lib. XII, cap. viii.

dignitatem. Utrum Episcopus suspendere etiam possit simili modo a beneficio, dubitatur. (Ferraris, v^o *Suspensio*, art. 1, n^{is} 14-25.) Dicendum videtur id non posse, quia concilium nihil statuit de beneficio, et suspensio ab officio non inducit necessario per se suspensionem a beneficio. In his autem quæ derogant juri communi, et gravia consecraria habent, lex stricta interpretatione sumenda est... Observandum tamen quod, parochæ a suo officio suspenso, Episcopus poterit applicare ex fructibus beneficii parochialis, partem necessariam honestæ sustentationi presbyteri cui demandat regimen provisorium parochiæ; id autem æquivalet partiali suspensioni a beneficio.

2° Suspensio lata *ex informata conscientia* non est perpetua, sed vel ad tempus determinatum, vel quousque reus sufficientia dederit signa emendationis, vel ad beneplacitum superioris. Prob. 1° *Ex communissima doctorum interpretatione*, qui nostris præsertim temporibus, ita intelligunt decretum Tridentinum, et testantur non aliter in praxim adduci. 2° *Ex tenore decreti*, quod de suspensione statuit: porro suspensio, etiam quando in pœnam imponitur, ut in casu, censetur correctiva simul et medicinalis, in tempus, non in perpetuum, inflictæ, alioquin esset potius privatio officii quam mera suspensio; qui enim in perpetuum suspenditur ab officio, ab eodem officio reapse privatur. *Æquitas* suadet ut pœna tam gravis, qualis foret suspensio absolute inflictæ in perpetuum, nemini inferatur absque formis consuetis iudicii, saltem summarii. 3° *Ex interpretatione practica S. Congregationis concilii*. Secretarius S. Congregationis, cum in suo discursu super causa Lutionensi, an. 1848, memorasset decretum concilii fuisse olim interpretatum de suspensionibus etiam perpetuis, addidit: « Recentiori autem ævo, ab illa sententia recedere consuevit « S. Congregatio, aliamque constanter secuta est, qua id velle « videtur ut hujusmodi sententiæ præsertim perpetuæ seu indefinitæ, quæ idem valent ac perpetuæ et sunt mera privationes, haud unquam sint ferendæ, nisi præmissis monitioni-

« bus, aliisque solemnitatibus ad præscriptum concilii Tridentini, sess. XXI, cap. VI, latas fuisse reperit¹. » Eodem sensu usos fuisse apud nos Episcopos potestate procedendi extrajudicialiter, manifeste supponit declaratio Ludovici XIV, an. 1698, qua cæterum nimis restringebatur jus Episcoporum².

Nota. Potestas quam ex decreto conc. Trid. Episcopis asseruimus, competit etiam Prælatibus regularibus, jurisdictione quasi-episcopali munitis, ut pluries declaravit S. Congregatio. (Giraldi, *Expositio juris Pontificii*, part. II, sect. 43.) Probabile est eandem potestatem tribui capitulo sede vacante, ac proinde vicariis capitularibus qui nescuntur habere jurisdictionem episcopalem, præter casus jure, sen Ecclesiarum consuetudine exceptos (nº 206). Quoad vicarios Episcopales, non videntur comprehendi in Decreto Tridentino; quamobrem, abstinere debent a ferendis istius modi suspensionibus, nisi specialem delegationem habuerint ab Episcopo.

692. — IIº *Quid præcavere debeat Episcopus, quando utitur potestate alicui interdicens, extrajudicialiter, accessu ad ordinem superiorem, vel ordinis suscepti, aut officii ecclesiastici exercitio?*

I. Episcopus non debet sententias ferre *ex informata conscientia* nisi quando hunc modum extrajudicialem necessarium existimat; nec, regulariter loquendo, nisi quando delictum est occultum.

1º Modus ille procedendi concessus est ad providendum necessitatibus Ecclesiarum, nec expedit ut adhibeatur præter casus necessitatis, alioquin exosa redderetur auctoritas præsulum, et periculum incurrerent condemnandi innocentes, aut nocentes plus æquo puniendi.

2º S. Congregatio cujus auctoritate potissimum innititur in interpretatione concilii Tridentini, supponit, variis decisionibus

¹ *Thes. Resol. S. Cong.*, tom. CVIII, pag. 165.

² *Mémoires du clergé*, tom. VII, pag. 142.

bus quæ apud canonistas leguntur, delictum esse publicum, et nullibi innuit has sententias ferri etiam ob delictum occultum. Benedictus XIV in Const. *Ad militantis*, percurrit casus multiplices in quibus non datur appellatio, et ubi venit inter alia ad sententias de quibus agimus, sic habet: « 25º Item a denegatione sacrorum ordinum, prout etiam adversus suspensionem ab ordinibus susceptis, *ob crimen occultum, sive ex informata conscientia*, juxta dispositionem S. Concilii, sess. XIV, cap. I. »

3º Tandem, præcipua ratio cur concilium induxit modum a jure communi exorbitantem, est necessitas avertendi scandalum et dandi medium sufficiens amovendi a sacris functionibus clericum indignum, quando nimium difficilis foret informatio juridica: si vero delictum supponatur publicum, non est communiter ratio procedendi extrajudicialiter.

Hinc Benedictus XV dicit reprehensibilem fore Episcopum qui declararet se deinceps, ex privata tantum scientia, pœna suspensionis animadversurum in clericos quos graviter deliquisse compererit. (*De Synodo*, lib. XII, cap. VIII, nº 6.)

An suspensiones latæ *ex informata conscientia* in casu delicti publici, et ubi nulla ratio urgebat recedendi ab ordine judiciario, sint validæ, controvertitur apud canonistas. Non pauci negant et in patrocinium suæ opinionis, afferunt decisiones S. Congregationis quæ ipsis favere videntur, tametsi rem non definiant¹. Existimamus suspensiones, de quibus agitur esse quidem validas in rigore juris, sed posse irritari a S. Congregatione, si deprehendatur Episcopum abuti suo jure. Validas reputamus, siquidem concilium potestatem ferendi suspensiones *ex informata conscientia* Episcopis concessit sine restrictione, seu limitatione ad casus occultos; imo casus non occultos comprehendere voluisse innuunt hæc verba: *ex quacumque causa, etiam ob occultum crimen...* Præterea, concilium scopum, quem intendit atque declarat in præmio,

¹ *Thesaur. Resol.*, tom. cxii, pag. 46.

non attigisset limitando decretum ad casus occultos; nam præter quod sæpe non satis constat de publicitate delicti, insuper possunt occurrere plures casus in quibus Episcopus non valeret cohibere malum, sive desint testes qui velint deponere in curia ecclesiastica, sive suboritura prævideantur gravia scandala, sive alias ob causas. Sapienter proinde demandavit prudentiæ Episcoporum, qui melius norunt hæc rerum et temporum adjuncta, ut determinent, ratione habita circumstantiarum, quonam modo sit magis opportunum procedere, ordine consueto judiciorum, vel extrajudicialiter, id est *ex informata conscientia*, servato semper recurso ad sanctam sedem et jure abusum removendi, si locus sit.

II. Episcopus habere debet probationem certam delicti, et motivum grave, ut procedat extrajudicialiter contra reum.

Eo majori cautione utendum est quod reus non habeat media consueta se tuendi antequam feratur sententia, et Episcopus debeat cum misericordia judicium exercere, et lenitate temperare severitatem. Aliunde, in casu quo reus recurret ad superiorem, necesse est ut de justitia sententiæ constare possit.

Hinc quidam concludunt Episcopum non posse condemnare, si ipse solus testis fuerit delicti, vel si delinquens in colloquio privato suum crimen confessus fuerit, quia hujusmodi probationes valent pro solo Episcopo, et non possunt crimen certum facere apud Sacram Congregationem. Non arbitramur repugnare quin Episcopus, sin ut iudex, saltem quatenus superior et administrator suæ diocesis, procedat contra aliquem, quando, ex scientia privata illum noxium certo cognoverit... Aliunde Episcopus qui se asserit testem ocularem delicti, obtinere potest, pro sua integritate et prudentia in agendo, ut S. Congregatio habeat illius affirmationem pro sufficienti probatione.

III. Servanda est æquitas in præfinitione temporis quo durabit interdictum, et potius inclinandum in benignitatem quam in severitatem. Cæterum, dicere cum nonnullis duo vel tres menses efficere tempus notabile, quod *raro* protrahere decet, est

omnino arbitrarium: res enim tota pendet a natura delicti, a dispositionibus subditi, item a consideratione ordinis publici et necessitate providendi decentiæ status clericalis, ædificationique fidelium. Quamobrem Ecclesia sapienter hæc commisit prudenti arbitrio Episcopi. Verum, si suspensio in tempus diuturnum protrahatur, videaturque privationi tituli æquiparari, in detrimentum clerici beneficiati, Sacra Congregatio intervenire potest ut Episcopus suas rationes sic agendi exponat.

IV. Reliquum est ut ponderentur verba concilii: *Ex quacumque causa, etiam ob occultum crimen; quomodo iibet, etiam extrajudicialiter*, quibus ratio agendi determinatur Episcopis, in prolotione sententiæ ex informata conscientia.

Priora verba indicant qua ratione Prælati procedere debeat extrajudicialiter: illorum sensus est causam qualemcumque, quam in foro suæ conscientiæ Episcopus judicat gravem et sufficientem, ipsi revera sufficere, sive agatur de decentia cultus divini, sive de periculo infamandi ordinem clericalem, sive de delicto; hæc enim cuncta possunt movere Episcopum ut clericos vitæ suspectæ, vel infamatos, arceat, ad tempus, a sacro ministerio, etiamsi forte grave delictum non commiserint coram Deo.

Verba ultima decreti plenam libertatem Episcopo asserunt agendi modo quem magis opportunum arbitrabitur: extra vel intra visitationem diocesis, præviis vel omissis monitionibus et citationibus, scriptis vel viva voce, adhibitis quibusdam iudicii ordinarii solemnitatibus et cæteris prætermisissis. Quin etiam tam late patent ea verba, ut Episcopus ne teneatur quidem reo declarare causam sententiæ. Decretum concilii haud semel non assequeretur finem intentum, si necessitas urgeret Episcopum causas allegare, quia hujusmodi manifestatio vias aperiret suspicionibus, acerbisque querimoniis in eos quos reus reputaret denunciatores. Benedictus XIV refert decisiones S. Congregationis, quæ nostram interpretationem confirmant; responsum enim ab ea fuit Episcopum posse, ex causa sibi nota,

interdicere tam sacrorum exercitio quam ascensu ad altioris ordinis gradum, « ut neque teneatur causam suspensionis, seu « delictum ipsi reo manifestare. » (Loc. cit., n° 4.)

Utrum suspensiones late ex *informata conscientia*, cessent morte Episcopi qui illas tulit, expendemus infra (n° 790).

693. — III. *Utrum et quatenus Episcopus possit extrajudicialiter clericum ab officio remove, vel ad aliud transferre?*

Non agitur de facultatibus ad beneplacitum concessis, quas pro arbitrio superior revocare potest, quoties expedire judicaverit. Quoad officia stabiliter in futurum concessa, distinctione opus est inter ea quæ, licet modo stabili, non in certum tempus concessa, sunt tamen ad nutum revocabilia; et alia quæ sunt inamovibilia.

I. Officia, quæ *manualia* dicuntur, possunt auferri extrajudicialiter, etiamsi revocatio grave nocumentum inductura sit clerico. Ita omnes canonistæ. « Beneficiatus, ait Leurenus, « non potest possidere tale beneficium, nisi pro tempore quo « non fuerit ab eo revocatum; quia solum pro eo tempore fuit « concessum: ergo revocatione facta, non habet jus illud diutius possidendi. Et hinc spoliatus sine causa nullo modo potest « contradicere prælato spoliante; quia nullam in tali spoliatione patitur injuriam: neque recurrere ad superiorem ut « injustitiam repararet, sed, ad summum, ut impediatur malitiosam revocationem. » (*Forum beneficiale*, part. I, quæst. lxxii, n° 2.) — Revocatio igitur ab hujusmodi officiis non excedit fines mere administrationis; non est necessario adducenda ad forum contentiosum.

II. Alia est ratio officii, et beneficii, inamovibilis jure canonico. Episcopus potest quidem titulari, si intercesserit gravis causa, exercitio officii interdiciere suspensione temporaria, quod ex modo probatis certo constat; sed nullatenus valet eum a munere remove, nisi sponte cesserit, vel delicti gravis convictus fuerit, servatis regulis jure canonico statutis.

III. Clericus qui habet officium etiam inamovibile, potest ad aliud transferri, servatis servandis. Est textus juris valde notandus, cap. *Quæsitum*, 5, DE RERUM PERMUTATIONE, lib. III Decret., in quo statuitur: « Si Episcopus causam inspexerit « necessariam, licite poterit de uno loco ad alium transferre « personas; ut quæ uni loco sunt minus utiles, alibi se valeant « utilius exercere. »

Canonistæ doctiores qui de illa sanctione juris disseruerunt, non eam interpretantur solummodo de casu quo duo beneficiarii mutuo consenserint in permutandis suis titulis, sed etiam de facultate quam Episcopo tribui sentiunt transferendi clericum ad aliud officium, quando necessitas exposcit. « Episcopi, ait Pirhing, suos subditos, seu clericos ab una ad aliam « Ecclesiam transferre possunt, si justa et rationabilis causa « subsit... » « Episcopus, ait Engel, potest cogere clericum ut « suum beneficium cum altero permutet, si nimirum sit minus « idoneus ad administrandum, si causaverit scandalum in populo, inimicitias et persecutiones patiatur, aut similis aliqua « causa necessitatis vel utilitatis Ecclesiæ subsit. » Sufficit, juxta Schmalzgrueber, Garcias et alios, ad translationem hujusmodi faciendam, si causa adsit ex parte unius permutantis, et permutatio non sit alteri perniciosa¹.

Ratio a canonistis allegata, quod scilicet beneficia, non clericorum, sed fidelium causa fundata sint, magis urget si de beneficiis agitur quibus annexa est cura animarum, v. g. de parochiis. Ea de re, Episcopus Limburgensis, de quo mox, merito animadvertibat « Episcopum facultate carere non posse, parochum a parochia amovendi, quando illam ad emolumentum « et salutem fidelium amplius administrare non valeat, neque « parochi in tali casu constituto, cæteroque tamen criminis « non obnoxio, plus postulandi jus esse, quam ut beneficium

¹ Engel. in tit. DE RERUM PERMUT., n° 6; Schmalzgrueber, n° 77; Pirhing in tit. DE TRANSLATIONE EPISCOPI, n. 15; Leurenus, *ibid.*, quæst. 418; Garcias de BENEFICIIS, part. XI, cap. IV, n° 49.

« paris valoris, in quantum fieri potest, sibi conferatur. »

S. Congregatio Concilii decretum dedit, die 19 dec. 1857, quo plene confirmatur nostra sententia Episcopus Limburgensis parochum a sua Ecclesia removendum duxerat, et ad aliam transferendum. Parochum propterea mutaverat quod sua aspera indole, animo flecti nescio, atque inconsiderantia in agendo, a se abalienaverat plerosque incolas loci, adeo ut eum amplius perferre non possent. Nihil cæteroquin objiciebatur de moribus, fidei vitæque integritate. Cum parochus obtemperare detrectaret mandatis Episcopi, et hanc ob causam res utrinque perlata fuisset ad Sacram Congregationem, duo dubia proposita sunt: 1um *an sustineatur decretum amotionis latum a curia episcopali Limburgensi*; 2um *an sint infirmandæ pœnæ canonice inflictæ in casu*. Responsum sic habuit: Ad 1um *affirmative*; ad 2um *scribatur Episcopo, ut sacerdotem a censuris absolvat ac rehabilitet, eumque provideat de alia parœcia, seu beneficio redditus æquivalentis*¹.

Clericus qui se injuste læsum reputat sive insufficientia ipsi videantur motiva translationis, sive æquivalens non arbitretur beneficium ad quod translatus est, potest postulare humiliter a suo Prælato restitutionem sui beneficii, vel causam provocare ad judicem superiorem, servato juris ordine, de quo in subsequenti sectione.

694. — IV° *Quid sit, et quam vim habeat, jure seu naturali seu canonico, sententia ab arbitris pronuntiata?*

I. Arbitri dicuntur personæ idoneæ, a judicibus distinctæ, quæ sive ex legis præscripto, sive ex partium conventionem, electæ sunt ut circa exortam controversiam, suam sententiam pronuntient. Lex aliquando præcipit ut arbitri a partibus eligantur (n° 669); tunc vocantur *arbitri juris*. Alias assumuntur ex libera partium conventionem, et tunc vocantur *arbitri volun-*

¹ Allegata ex utraque parte coram S. Congregatione, referuntur in *Thesauri Resolutionum S. Congr.*, tom. CXVI, pag. 320-328, 572 et seq.

tarii, aut etiam *compromissarii*, quia ex nulla legis necessitate, sed ex privata duntaxat voluntate et concordi partium compromisso, assumpti sunt.

Eligi generatim possunt in arbitros omnes qui jure non excluduntur. Excluduntur minores viginti annis, excommunicati vitandi quorum societatem refugere jubemur, mulieres. Laici non possunt esse arbitri in causa spirituali, nisi cum Episcopi auctoritate clericis adjunguntur, vel de mandato S. Pontificis arbitrium susceperint. (Cap. *Contingit*, 8, et *Per tuas*, 9, DE ARBITRIS, lib. I Decret.)

Partes eligere valent unum aut plures arbitros; si autem plures, consultum est ut sint impari numero, ut si in suo judicio forte dissentiant, ratum firmumque habeatur quod a pluribus fuerit definitum.

II. Non in omnibus causis indiscriminatim adhiberi possunt arbitri, sed in negotiis tantum quæ sunt privati arbitrii, quæ scilicet non pertinent ad jus publicum. Quamobrem canonistæ unanimiter excludi dicunt ab arbitrio causam *restitutionis in integrum* (n° 691), causas matrimoniales in quibus de validitate vinculi controvertitur, causas beneficiales, seu super beneficiis conferendis, causas criminales, causas de exemptione Ecclesiæ, congregationis religiosæ, aut alterius qui immediate subjicitur Sanctæ Sedi. Hæc requirunt publicam auctoritatem; nec consequenter per compromissum partium expediri possunt, nisi forte superior assensum arbitrio præstiterit.

III. Arbitri suo officio funguntur, quando, auditis partibus, re discussa, suam sententiam pronuntiant de tota controversia, absolvendo aut damnando. Sententiam semel regulariter prolatam immutare non possunt, siquidem res acta est; sed debent ejus executionem relinquere judici ordinario rei. Ideo suam sententiam non ipsi exsequuntur, quia non habent jurisdictionem fori externi.

A pronuntiatione arbitrorum non appellatur, saltem si sint arbitri voluntarii, ex concordi compromisso partium electi ad

litem finiendam; partes sibimet ipsis imputare debent, si omisso iudice competenti, adire voluerint arbitrum, eumque minus sapientem elegerint.

695. — N^o *Quid sit transactio; quem effectum operetur?*

I. Transactio est actus extrajudicialis quo lis incepta dirimitur, aut lis movenda præcavetur. Definitor apud canonistas: *Pactum de re dubia ac lite incerta, quo aliquid datur aut promittitur, ut litigantium alter litem deserat.* Duo proinde in omni transactione necessario includuntur: 1° quod fiat de re dubia, seu lite incerta; 2° quod hinc inde aliquid detur, retineatur, promittatur, seu remittatur. Si pars transigens certo sciat nullum sibi jus competere; si lis definita fuerit, in scis partibus, per sententiam juridicam, quæ nemine appellante, in rem judicatam transierit, non valet transactio, et quod ab altera parte datum fuit, restitui debet.

II. Fas est transigere de rebus dubiis, et litibus incertis, exceptis tantum causis de quibus transactio jure prohibita noscitur. Transigi non potest, v. g., in causa matrimoniali, quia hujusmodi causa non aliter quam secundum legem divinam et sanctiones canonicas definienda est; nec in causa beneficii in qua remitteretur jus spirituale ea conditione ut obtineretur res temporalis, aut vice versa, quia pactum istiusmodi labe simoniaca infectum est. (Cap *Super eo*, 7, DE TRANSACTIONIBUS.) Aliter dicendum si in transactione detur spirituale pro spirituali; tunc enim cessat ratio simoniæ; v. g. si exorta lite inter duos parochos de jure spirituali subjectionis, seu jurisdictionis in partibus confinibus parochiarum, mutuo consensu utriusque transactio fiat.

III. Effectus proprius transactionis, si fiat bona fide, secluso quovis dolo, est imponere finem litibus motis aut movendis, adeo ut res finita censeatur, nec possit revocari, aut pactum rescindi, nisi de mutuo partium consensu. Ita omnes canonistæ, qui exinde dicunt transactionem parere exceptionem litis finitæ.

An vero, et quousque transactio facta a curatoribus Ecclesiarum, seu a Prælati in rebus ipsis commissis, obliget successores, quæstio est. « Successor in dignitate vel officio, ait Engel, « regulariter non aliter tenebitur stare pacto vel transactioni sui « antecessoris, quando exinde sibi vel Ecclesiæ præjudicium « generatur, quam si pactum illud cum auctoritate superioris « factum sit: res enim inter alios acta aliis obesse non debet. « Neque hic successor habet causam vel titulum a suo antecessore, sicut hæres, sed a collatione aut institutione collatoris, « seu superioris. » (Engel, in tit. DE TRANSACTIONIBUS, n° 17.) Hinc transactio facta, v. g., inter duos parochos vicinos, sine auctoritate Episcopi, est personalis, non realis, ut ita dicam: illos obligat ad invicem, non ipsum beneficium parochiale afficit, nec in successores protenditur.

 SECTIO V^a

 DE REMEDIIS CANONICIS CONTRA JUDICIA ET ACTUS
EXTRAJUDICIALES.

Cum contingere possit ferri sententias minus consentaneas regulis canonicis, aut æquitati naturali, leges sapienter provide-
runt bono subditorum, concessa ipsis facultate obtinendi revisio-
nem causæ, et correctionem sententiæ seu actus extrajudicialis,
quibus se gravari contra fas arbitrantur. Hæc remedia sunt :
Oppositio nullitatis, restitutio in integrum, appellatio, et re-
cursus simplex ad superiorem.

 ARTICULUS I. — DE OPPOSITIONE NULLITATIS, ET DE IN INTEGRUM
RESTITUTIONE.

696. — *Quid sit oppositio nullitatis, et quid restitutio in integrum?*

I. *Oppositio nullitatis* est exceptio ob nullitatem sententiæ a
iudice late.

Nullitas sententiæ oritur sive a defectu jurisdictionis in ju-
dice, sive a violatione solemnitatum substantialium iudicii :
undecumque autem oriatur, obstat quominus sententia effectum
habeat; etenim « Sententia contra leges, canonesve lata, licet
« non sit appellatione suspensa, non potest tamen subsistere ipso

« jure. » (Cap. *Sententia*, 1, DE SENTENTIA ET RE JUDICATA.)
Cum tamen sententia lata in foro externo præsumatur legi-
tima, donec nullitas pronuntiata sit, nisi nullitas manifesta
omnibus appareat, deferri debet ad iudicem a quo lata fuit,
vel ad superiorem, pro arbitrio gravati. Canonistæ sunt una-
nimes in asserendo fas esse iudici suam sententiam retractare,
si compertum habeat eam fuisse nulliter pronuntiatam. In
eo differunt juxta illos appellatio, de qua mox dicetur, et que-
rela nullitatis, quod « appellatio semper proponenda est co-
« ram superiore; nullitas vero sententiæ proponi potest vel
« coram eodem iudice, dummodo ordinarius sit, qui senten-
« tiam tulit; vel si principaliter intentetur, etiam coram ju-
« dice superiore, adeo ut hoc sit in arbitrio gravati. » (Reif-
fenstuel, in tit. DE APPELLATIONIBUS, n° 28.) Multum aliquando
expedit ita procedere, ut causa citius ac pacifice expediatur;
nihil aliunde novimus cur non liceret hodierna ætate, non secus
ac præteritis temporibus, regulam traditam servare in praxi.
Verum, si reus timeat ne iudex, ex malitia, seu præoccupato ani-
mo, vel errore, minus dispositus sit ad retractandam senten-
tiam quam tulit, et ad rescindendum quod prima vice male egit,
licitum ipsi est causam nullitatis referre immediate ad supe-
riorem.

Hinc concludas Episcopum posse reformare sententiam ipso
jure nullam, quæ prolata fuerit a suo vicario generali, cum
eadem sit Episcopi et Vicarii jurisdictio.

Actio in nullitatem perimitur præscriptione triginta anno-
rum, quo elapso tempore, exceptio non potest amplius invocari,
juxta communem sententiam. (Reiffenstuel, tit. citato, n° 27.)

697. — II. *Restitutio in integrum* est remedium juris
extraordinarium, quo læsus reducitur, officio iudicis, in eum
statum in quo erat antea, obtenta scilicet facultate causam re-
tractandi.

1° Restitutio in integrum dicitur *remedium juris extraordi-
narium*, quia « datur hoc remedium extra ordinem, ait Devoti,

« ut subsidio sit iis quibus desunt aliæ actiones per quas jus
 « suum persequantur. Quare, cum actus ipso jure irritus est,
 « aut cum aliud suppetit remedium ordinarium civile, restitutio
 « in integrum dari non solet. » (Part. III, tit. XVI, § 1.) In eo
 consentiunt omnes canonistæ.

2º Jura voluerunt potissimum favere minoribus, qui fragili-
 tate ætatis et rerum humanarum experientiæ defectu, graviori
 periculo sunt obnoxii detrimentum subeundi in rebus suis;
 item communitatibus, Ecclesiis, congregationibus regularibus
 aut sæcularibus, quibus judex, etiam ex officio, succurrit in bo-
 num religionis et reipublicæ; sed ipsos majores natu a beneficio
 restitutionis non repellunt, si gravem læsionem experti sint, et
 probare possint id non ex sua culpa, nec sua aut procuratorum
 negligentia accidisse, sed ex metu gravi, aut inculcata ignora-
 tia, vel alterius dolo seu fraudulenta circumventionem. Hoc solum
 discrimen servatur inter minores seu Ecclesias et majores, quod
 priores facilius admittantur, et etiam judex ex officio causas illo-
 rum promoveat, dum majores promovere ipsi debeant suam cau-
 sam, et non obtinent nisi gravi intercedente causa, et ubi nulla
 alia media juris suppetunt. Ita communiter doctores, quod con-
 cludunt ex cap. *Ex litteris*, 4, et aliis textibus juris sub titulo
 DE IN INTEGRUM RESTITUTIONE, lib. I Decret., ex praxi curiarum
 ecclesiasticarum.

3º Causa propter quam postulari potest restitutio in inte-
 grum est læsio in causis civilibus, ex contractu cæteroque va-
 lido sed rescindibili, ex transactione, ex quovis actu prælati
 judiciali aut extrajudiciali in rebus fori ecclesiastici, v. g. in
 contractibus, in causa beneficii, in iuribus, prærogativis, præ-
 eminentiis Ecclesiarum, et aliis similibus, de quibus, orta oca-
 sione, data sunt rescripta quæ leguntur in citato titulo Decreta-
 lium. De restitutione contra professionem religiosam dictum
 fuit alibi. (Nº 469.)

Non datur restitutio in causis criminalibus, eo sensu quod
 reus qui se graviter læsum reputat ob calumniosam accusatio-

nem et injustam sententiam, obtinere valeat a judice revisionem
 et reformationem sententiæ. In Decretalibus agitur solummodo
 de restitutione in causa civili: de ea unice dixerunt canonistæ;
 quamobrem concludere est non ad alias causas protendi posse a
 judice inferiori; eo magis quod beneficium illud restitutionis
 deroget regulæ communi juxta quam judex non debet senten-
 tiam definitivam semel prolatam retractare (nº 680).

4º Judex quem adire debent partes, obtinendi restitutionem
 causa, est ipse judex qui sententiam tulit, vel illius superior,
 pro arbitrio reorum. De superiore res in aperto est; sed nec de
 judice qui sententiam tulit est ambigendum. « Causa restitu-
 « tionis in integrum, ait Gregorius IX, coram judicibus ordina-
 « riis administrationem habentibus, vel delegatis ab eis, tractari
 « poterit et finiri, sive hoc ipsis delegatis specialiter demanda-
 « tum fuerit, sive in commisso eis negotio contingat incidere
 « hujusmodi quæstionem. » (Cap. *Causa*, 9, DE IN INTEGRUM
 RESTITUTIONE.) Canonistæ exinde communiter deducunt Ordina-
 rium adversus suam aut judicis inferioris sententiam restituere
 posse, nequam vero idem posse quemlibet judicem contra
 superioris sententiam. Animadvertit ea de re Wiestner, de Ger-
 mania scribens, quod « hodiernis moribus, in pluribus provin-
 « ciis, in integrum restitutionem, quasi non tam gratiæ sit
 « quam justitiæ, solus princeps, aut supremum ejus concilium
 « (prece duntaxat, quibus ea supplicatur, an veritate nitantur,
 « examine inferioribus commisso; decreto autem ipsius prin-
 « cipis nomine concepto et publicato) concedit. » (Nº 85 in
 eumd. titulum.) Quidquid sit de praxi curiarum sæcularium,
 quam nonnulli canonistæ cum Wiestner allegant, nulla est con-
 suetudo in nostris regionibus, ubi cæteroque causæ hujusmodi
 perraro tractantur; quapropter si forte acciderit casus, juri
 communi in Decretalibus asserto inhærendum esset. Cæterum,
 judex nihil detrimenti patitur in publica opinione, si causam
 retractet, et, errore aut alterius dolo detecto, suam senten-
 tiam mutet. Quod vero ad partes attinet, ipsis sufficientur pro-

visum est, relicta libertate adeundi superiorem, si maluerint ¹.

5° Judex ad quem causa refertur, inquirat summatim de justitia petitionis, et, si locus sit, omnia restituit in statum pristinum, concesso ut causa iterum tractetur, et sententia reformetur, aut rescindatur actus, prout ratio postulaverit. Ne autem causæ diutius protrahantur, præfixum fuit tempus, quadriennium scilicet, quo elapso, non admittitur regulariter petitio restitutionis. In causis Ecclesiarum et majorum, tempus illud currit a die quo læsio contigit, simulque cessavit legitimum impedimentum. « Ecclesia quæ ad retractandam sententiam... » postulat se admiti, si quadriennii spatium sit lapsum et negligenter omiserit, non est ad beneficium hujusmodi admitenda; nisi prævaricationis vel fraudis manifeste probetur super hoc intervenisse commentum; aut alia rationabilis causa subsit, quæ superiorem movere debeat ad idem beneficium concedendum. » (Cap. *Ecclesia*, 1, eod. tit. in vi°.)

ARTICULUS II. — DE APPELLATIONE.

* 698. — I° *Quid et quotuplex sit appellatio?*

I. Appellatio est provocatio ab inferiore ad superiorem judicem, ratione gravaminis illati vel inferendi.

Appellatio differt ab oppositione nullitatis quæ fieri potest apud eundem judicem, et quæ fundatur nullitate sententiæ ob defectum competentiæ, aut violationem regularum juris, potius quam ratione gravaminis: item differt a postulatione restitutionis in integrum qua reus ad superiorem recurrit ut ex æquitate dignetur concedere revisionem sententiæ prolatae, quando elapsum est tempus opportunum pro appellationibus.

Diximus: *Ratione gravaminis illati, vel inferendi*. Cælestinus III, statuit, cap. *Præterea*, 40, DE APPELLATIONIBUS:

¹ Cf. Reiffenstuel in tit. DE SENTENTIA ET RE JUDICATA, n° 155-158.

« Requisite sumus, si quis judex ita protulerit sententiam: Nisi « Sempronio intra viginti dies satisfeceris, te excommunicatum, « vel suspensum... esse cognoscas: ille, in quem fertur sententia, medio tempore appellans, ad diem statutum minime satisfecerit, utrum ille tali sententia ligetur, aut interpositione « appellationis tutus existat? Videtur nobis, quod hujusmodi « sententiam appellationis obstaculum debeat impedire. » Licetum est igitur appellare a gravamine inferendo, si intervenierit comminatio damni. Canonistæ dicunt appellari etiam posse extra judicium a gravamine futuro, non comminato; sed semper supponendum est aliquam esse rationem præsumendi, aut saltem peritescendi gravamen; alioquin inutile foret confugere ad præsidium appellationis.

II. Appellatio duplex distinguitur: alia *judicialis* qua provocatur ab actu judiciali, v. g. a citatione, a sententia interlocutoria, vel definitiva; altera *extrajudicialis*, qua provocatur a mandato quovis, vel ab actu regiminis ecclesiastici, quo reus se gravatum præter fas arbitratur.

Appellatio potest esse verbalis, si fiat intra tribunal, et inseritur tabulis curiæ, officio notarii; si fiat extra tribunal, debet scripto consignari. In neutro casu appellans tenetur explicare causam provocationis, nisi tamen in casibus appellet de quibus agimus infra n° 701. Quando enim judex procedere debet omni *appellatione remota*, vel jura appellare concedunt solummodo ratione gravaminis, necesse est ut appellans declaret causam appellationis.

Appellationes sunt, aliæ legitimæ, aliæ frustratoriæ, aliæ frivolæ, quod explicabitur infra (n°s 700, 709).

* 699. II° *Quinam appellare possint?*

Omnes generatim appellare possunt, suo proprio vel procuratoris nomine, qui se gravatos contra fas sentiunt, et etiam quorum interest sententiam reformari, nisi appellationi sponte sua renuntiaverint, vel beneficio appellationis interdicantur a jure.

visum est, relicta libertate adeundi superiorem, si maluerint ¹.

5° Judex ad quem causa refertur, inquirat summam de justitia petitionis, et, si locus sit, omnia restituit in statum pristinum, concesso ut causa iterum tractetur, et sententia reformetur, aut rescindatur actus, prout ratio postulaverit. Ne autem causæ diutius protrahantur, præfixum fuit tempus, quadriennium scilicet, quo elapso, non admittitur regulariter petitio restitutionis. In causis Ecclesiarum et majorum, tempus illud currit a die quo læsio contigit, simulque cessavit legitimum impedimentum. « Ecclesia quæ ad retractandam sententiam... » postulat se admiti, si quadriennii spatium sit lapsum et negligenter omiserit, non est ad beneficium hujusmodi admitenda; nisi prævaricationis vel fraudis manifeste probetur super hoc intervenisse commentum; aut alia rationabilis causa subsit, quæ superiorem movere debeat ad idem beneficium concedendum. » (Cap. *Ecclesia*, 1, eod. tit. in vi°.)

ARTICULUS II. — DE APPELLATIONE.

* 698. — I° *Quid et quotuplex sit appellatio?*

I. Appellatio est provocatio ab inferiore ad superiorem judicem, ratione gravaminis illati vel inferendi.

Appellatio differt ab oppositione nullitatis quæ fieri potest apud eundem judicem, et quæ fundatur nullitate sententiæ ob defectum competentiam, aut violationem regularum juris, potius quam ratione gravaminis: item differt a postulatione restitutionis in integrum qua reus ad superiorem recurrit ut ex æquitate dignetur concedere revisionem sententiæ prolatae, quando elapsum est tempus opportunum pro appellationibus.

Diximus: *Ratione gravaminis illati, vel inferendi*. Cælestinus III, statuit, cap. *Præterea*, 40, DE APPELLATIONIBUS:

¹ Cf. Reiffenstuel in tit. DE SENTENTIA ET RE JUDICATA, n° 155-158.

« Requisite sumus, si quis judex ita protulerit sententiam: Nisi « Sempronio intra viginti dies satisfeceris, te excommunicatum, « vel suspensum... esse cognoscas: ille, in quem fertur sententia, medio tempore appellans, ad diem statutum minime satisfecerit, utrum ille tali sententia ligetur, aut interpositione « appellationis tutus existat? Videtur nobis, quod hujusmodi « sententiam appellationis obstaculum debeat impedire. » Licetum est igitur appellare a gravamine inferendo, si intervenierit comminatio damni. Canonistæ dicunt appellari etiam posse extra judicium a gravamine futuro, non comminato; sed semper supponendum est aliquam esse rationem præsumendi, aut saltem peritescendi gravamen; alioquin inutile foret confugere ad præsidium appellationis.

II. Appellatio duplex distinguitur: alia *judicialis* qua provocatur ab actu judiciali, v. g. a citatione, a sententia interlocutoria, vel definitiva; altera *extrajudicialis*, qua provocatur a mandato quovis, vel ab actu regiminis ecclesiastici, quo reus se gravatum præter fas arbitratur.

Appellatio potest esse verbalis, si fiat intra tribunal, et inseritur tabulis curiæ, officio notarii; si fiat extra tribunal, debet scripto consignari. In neutro casu appellans tenetur explicare causam provocationis, nisi tamen in casibus appellet de quibus agimus infra n° 701. Quando enim judex procedere debet omni *appellatione remota*, vel jura appellare concedunt solummodo ratione gravaminis, necesse est ut appellans declaret causam appellationis.

Appellationes sunt, aliæ legitimæ, aliæ frustratoriæ, aliæ frivolæ, quod explicabitur infra (n°s 700, 709).

* 699. II° *Quinam appellare possint?*

Omnes generatim appellare possunt, suo proprio vel procuratoris nomine, qui se gravatos contra fas sentiunt, et etiam quorum interest sententiam reformari, nisi appellationi sponte sua renuntiaverint, vel beneficio appellationis interdicantur a jure.

Censentur renuntiavisse appellationi qui declaraverunt coram iudice se acquiescere sententiæ absque intentione provocandi; qui iudice confessi sunt delictum propter quod fuerunt condemnati, nisi forte coacta sit confessio, aut pœna gravior ipsis irrogata sit; qui sua agendi ratione intentionem non appellandi, absque ambiguitate, manifestant. Si, posteaquam renuntiaverint appellationi, appellare nihilominus velint, audiendi non sunt, utpote sibi in eo non consentientes. (Cap. *Sollicitudinem*, 54, eod. tit.)

Excluduntur a beneficio appellationis: 1° contumaces, qui, donec satisfecerint, iudicis citationi obtemperando, sibi occludunt omnem aditum ad tribunal superius; 2° illi contra quos tres sententiæ, in eadem causa, prolatae sunt conformes. Dicitur in cap. *Directæ*, 59: *Secundum jura licet in eadem causa bis appellare*. Si autem sententiæ non sint conformes, sed altera sit præcedentis revocatoria, fas erit rem ulterius ad quartam instantiam promovere. 3° Excludebantur olim qui fuerant condemnati sententia definitiva in causa hæresis. (Cap. *Ut inquisitionis*, 18, DE HÆRETICIS in VI°.)

* 700. — III° A quonam gravamine liceat appellare?

Licitum est ab omni actu generatim appellare, seu judiciali seu extrajudiciali, qui gravamen contra jus inducit, etiam in levioribus. « De appellationibus, ait Alexander III, pro causis « minimis interpositis, volumus te tenere quod eis, pro quibus fierent, deferendum. » (Cap. II ejusdem tituli.) Bonifacius autem VIII: « Statuimus ut ab electionibus, postulationibus, « provisionibus, et quibuslibet actibus extrajudicialibus in quibus appellatio potest interponi, quisquis ex eis se gravatum « reputans, per appellationis beneficium gravamen illatum desideraverit revocari, intra decem dies, postquam sciverit, si « velit, appellet; post decennium vero aditus vero eidem non « pateat appellandi. » (Cap. *Concertationi*, 8, eod. tit. in VI°.)

Regula est generalis quam sacri canones, aut expressis verbis

indicant, aut alias inconcussam supponunt, et in quam omnes canonistæ consentiunt, absque ulla ambiguitate et controversia. Ratio hujus disciplinæ perspicua est: cum jura voluerint unumquemque præsidio auctoritatis superioris tutari ab omni injuria, necessum fuit concedi facultatem provocandi etiam ab actu extrajudiciali, qui non minus gravamen sæpe infert quam sententia a iudice prolata.

Quodcumque igitur gravamen contra jus alicui allatum, tametsi leve videatur, potest deferri ad superiorem, per appellationem. Si, v. g., casu accidat ut in publica admonitione prælatus alicui delictum, culpam, vel defectum, exprobet injuste, et, quamvis de eo humiliter deprecatus, nolit verbum injuriosum revocare, inferior potest, si de rigore juris ratiocinari velimus, ad superiorem confugere. Pro causis hujusmodi canones volvere appellationi deferendum, quia vel in minimis jus alterius violari non debet: aliunde difficile fuisset, ac periculosum, discernere gravius damnum a damno leviori, quamobrem magis expedire visum fuit nullam causam excipi a regula generali.

Diximus *gravamen contra jus*, nempe contra leges canonicas, aut contra æquitatem; quapropter removeri debent appellationes *frivolæ*, quæ scilicet ex minimis ac futilibus rationibus fiunt, quales interponuntur quoties querelans id præterdit quod nullo jure sibi debetur, vel contendit contra leges statutas. Si quis, v. g. clericus extraneus conqueritur de Episcopo quod nolit eum suo clero cooptare, quod ipsi deneget facultatem prædicandi, confessiones excipiendi; si vicarius Ecclesiæ parochialis queritur quod ad aliam Ecclesiam invitatus transferatur; si parochus de suo Episcopo querimoniam habet quod legem residentiæ, aliasve leges ad statum clericalem referentes, stricte velit observari. « Cum verba accipienda sint cum effectu... non debet patrocinari appellationis diffugium, si contra « hujusmodi intentionem decreti fuerit interjectum. » (Cap. *Relatum*, 4, DE CLERICIS NON RESIDENTIBUS.)

701. — *Nota.* 1° Quando inserta est in decretis concilii Tridentini et in rescriptis Sanctæ Sedis clausula: *omni appellatione remota*, sensus non est quod omnis appellatio interdicitur¹. Appellare licet quoties id jure fuit expresse concessum, v. g., si judex nolit admittere exceptiones legitimas; appellare etiam licet quando reus objicit gravamen notorium. Quod ad alios vero casus, non licet quidem appellare cum effectu suspensivo; quamobrem judex non tenetur supersedere negotio incepto, nec ab executione abstinere ob interpositam appellationem, nisi jam sibi certo constiterit appellationem esse receptam a superiore: sed potest reus, non obstante clausula, appellare cum effectu devolutivo, et « si appellans fuerit gravatus injuste, gravamen hujusmodi per superiorem poterit emendari, » uti declaravit Innocentius III in cap. *Pastoralis*, 53, eod. titulo.

702. — 2° Quæ diximus de jure appellandi omnibus asserto, oportet, cum aliquo moderamine, applicare regularibus qui de actibus suorum respective superiorum queruntur. Ipsis certe licitum est appellare, quando de notabili gravamine agitur; verum si quæstio sit de simplici correctione regulari quæ non excedit limites paternæ disciplinæ, intercluditur via appellationis, ne majus malum inde exoriat contra debitam subjectionem, unde dicitur in cap. *Reprehensibilis*, 26, eod. tit.: « Ne religiosi, cum pro aliquo excessu fuerint corrigendi, contra regularem prælati sui et capituli disciplinam appellare præsumant, sed humiliter ac devote suscipiant quod pro salute sua fuerit eisdem injunctum. »

703. — IV° *Quid jure præscriptum sit pro appellatione super nullitate matrimonii?*

In causis matrimonialibus, ubi de validitate aut nullitate matrimonii agitur, injunctum est appellare, quando pronuntiata fuit nullitas matrimonii, adeo ut necessario intercedere debeat

¹ Cf. Pirhing, in tit. DE APPELLATIONIBUS, n° 68-79.

secunda sententia, ut res finita censeatur. Edita est ea de re Constitutio Benedicti XIV, *Dei Miseratione*, an. 1741, cujus præcipuas sanctiones referemus¹.

1° Injunctum est omnibus et singulis locorum Ordinariis, ut, in suis respective diocæsis, personam aliquam idoneam eligant, quantum fieri potest ex ecclesiastico cœtu, juris scientia et vitæ probitate præditam, quæ munus habeat defensoris matrimoniorum. Ad officium defensoris matrimonii spectat, ut in judicium veniat quotiescumque contigerit matrimoniales causas super validitate vel nullitate coram legitimo iudice disceptari, eumque oportet in quolibet actu judiciali citari, adesse examini testium, voce et scriptis matrimonii validitatem tueri, eaque omnia deducere quæ ad matrimonium sustinendum necessaria censebit. Suum officium fideliter obiturum se juramento obstringet. Præsentiam defensoris necessariam omnino ad integritatem et validitatem judicii voluit Benedictus XIV, quod his sanctionibus significavit: « Quæcumque eo non legitime citato aut intimato, in judicio peracta fuerint, nulla, irrita, cassa declaramus, ac pro nullis, cassis ac irritis haberi volumus, perinde ac si citata et intimata non esset ea pars, cujus citari intererat et quam, juxta legum et canonum præscripta ad legitimam judicii validitatem, citari aut intimari omnino necessarium erat. » § 7.

2° Cum igitur coram Ordinario, ad quem causas hujusmodi cognoscere pertinet, controversia proponitur in qua de validitate matrimonii dubitatur, defensor ita suum officium adimplere tenetur, ut si pro matrimonii validitate judicetur, appellatione absteat; sin autem contra matrimonii validitatem sententia feratur, et nullus sit qui pro matrimonii validitate insistat, ipse inter legitima tempora ad iudicem superiorem provocabit. Appellatione pendente, vel si nulla appellatio ob

¹ Eadem fere sancita sunt, alia constitutione ejusdem Pontificis, super appellationibus in causa nullitatis professionis religiosæ, de qua alibi egimus (n° 469).

negligentiam defensoris interposita sit, vetitum est partibus, quoadusque altera sententia prolata sit, ne novas nuptias celebrare præsumant, alioquin subjacebunt pœnis canonicis, contra polygamos sacris canonibus et constitutionibus apostolicis statutis.

3° Postquam causa, in secunda instantia, ad alterum judicem appellatione delata fuerit, omnia quæcumque coram judice in prima instantia servanda præfinita fuerant, etiam coram altero exacte custodiri debent, citato in quolibet iudicii actu defensore matrimonii, qui matrimonii validitatem pro viribus tueatur. Si iudex in secunda instantia fuerit Metropolitanus, matrimonii defensor erit qui ab ipso deputatus fuerit; si autem iudex sit commissarius Sanctæ Sedis, cui S. Pontifex causæ cognitionem demandaverit, illo defensore matrimonii utetur qui fuerit constitutus ab Ordinario in cujus diocœsi causam cognoscat, etiamsi idem Ordinarius sit qui primam sententiam in eadem causa pronuntiavit.

4° Instructo in hunc modum iudicio, si secunda sententia alteri conformis fuerit, et ab eo pars, vel defensor pro sua conscientia non crediderit appellandum, vel appellationem interpositam prosequendam minime censuerit, in potestate et arbitrio conjugum erit novas nuptias contrahere. Si autem a secunda sententia super nullitate, altera pars appellaverit, vel defensor matrimonii non putet sententiam fuisse legitime latam, « volumus, ait Benedictus XIV, ut firma remanente utrique « conjugum prohibitione ad alias nuptias transeundi... causa in « tertia, vel quarta instantia cognoscatur, servatis diligenter « omnibus quæ a Nobis in prima et secunda instantia deman- « data fuerunt, nempe, in quolibet iudiciali actu citato et audito « defensore matrimonii, qui a iudice tertiæ instantiæ deputatus « fuerit. » § 11. Cæterum, causæ matrimoniales nunquam transeunt in rem iudicatam ob cujuscumque temporis lapsum, sed semper reassumi possunt, si quid novum detegatur quod ignoratum fuerit.

In Const. Benedicti XIV agitur solum de causis dubiis super validitate aut nullitate vinculi conjugalis, non vero de sponsalibus, nec de separatione conjugum quosd thorum et habitationem, quæ possunt tractari ac definiri modo consueto.

*704. — IV° *A quo iustice et ad quem appellare liceat?*

I. Licet appellare a quovis iudice, qui habet superiorem relative ad causam controversam.

Hinc fas non est appellare a S. Pontifice ad concilium generale (n° 220). Istiusmodi appellationes S. Sedes olim proscripsit tanquam faventes hæresi et schismati, contrarias principis constitutionis Ecclesiæ catholice. « Insuper, ridiculum est, « ait Pius II in Bulla *Execrabilis*, appellare ad id quod non « est, neque scitur quod futurum sit. Eo obtentu remanen- « scelera impunita, nutritur adversus Sanctam Sedem rebellio, « libertas delinquendi conceditur, et omnis disciplina confundi- « tur. »

II. Appellatio fieri debet ad superiorem hierarchicum, et communiter quidem ad superiorem immediatum: a parochio, si quis queratur de gravamine per parochum illato, ad Episcopum; ab Episcopo ad Metropolitanum; a Metropolitano ad Primate, si sit Primas; et deinceps ad S. Pontificem. Appellatio fit immediate ad S. Pontificem quando iudex, quicumque ille sit, egit tanquam delegatus Sanctæ Sedis; in causis enim hujusmodi non alium habet superiorem immediatum, quam S. Pontificem (n° 322). Regulares a jurisdictione Episcoporum exempti, eadem ratione appellare debent a suo v. g. priore ad provincialem, a provinciali ad præpositum generalem, servatis regulis sui instituti.

1° Ad superiorem hierarchicum provocandum est, cum appellatio ut effectum sortiatur, supponat in iudice veram jurisdictionem in ordine causarum ecclesiasticarum.

2° Ad superiorem immediatum fieri communiter debet appellatio. Quamvis omnes causæ possint jure divino ad Sanctam Sedem immediate referri, valde expedit ut causæ, exceptis

majoribus, et negotiis quæ juxta canones vel jurisprudentiam vigentem ad S. Pontificem necessario reducenda sunt, ad superiorem immediatum devolvantur. Provisum olim fuerat concordato inito inter Leonem X et Franciscum I, ne ulla causa, præter causas majores, ad Sanctam Sedem deferretur omissio medio. Tit. XI. Nihil ea de re definit jus commune, et decretum quod Concilium Tridentinum edidit ut causæ ab ordinariis locorum judicarentur antequam ad S. Sedem promoveantur, exceptis majoribus, refertur tantum ad cognitionem causarum in prima instantia, non vero ad casum appellationis, de qua mentio non fit in decreto (nº 659).

705. — Vº *An liceat appellare a vicario generali ad Episcopum, et ab officiali diœcesano Archiepiscopi ad officialem metropolitanum ejusdem Archiepiscopi?*

I. Non licet deferre sententias et actus extrajudiciales vicarii generalis ad Episcopum, appellatione proprie dicta; siquidem ex modo dictis appellatio canonica fit a judice inferiori ad superiorem, et alibi ostensum fuit eandem esse jurisdictionem, idem tribunal Episcopi et vicarii generalis (nº 191). Nihil vero obstat quominus recurratur ad Episcopum ut dignetur revocare sententias ipso jure nullas, quas præter regulas canonicas vicarius generalis forte tulerit, uti supra animadvertimus; et actus extrajudiciales quos Episcopus posset reformare, si ipsemet eosdem actus fecisset, quales sunt plures actus administrationis, concessiones et denegationes facultatum, pœnæ injunctæ intra limites correctionis paternæ, et alia multa quæ penes arbitrium est superioris revocare, aut temperare, prout sibi visum fuerit magis expedire.

II. Jure communi non potest appellari a sententiis officialis diœcesani, ad officialem metropolitanum ejusdem Archiepiscopi. Etenim non datur appellatio ab officiali ad Episcopum, quia idem utriusque est auditorium, eadem auctoritas; porro si causa provocetur ab officiali Metropolitanam quatenus judicis ordinarii immediati, ad officialem ejusdem Metropolitanam, quate-

nus Metropolitanam, eadem etiam est auctoritas, idem auditorium. Cum idem sit Metropolitanus qui Episcopus diœcesis in casu, idem est utriusque officialis tribunal, proindeque ab æquali ad æqualem appellabitur, quod destruit naturam ipsam appellationis. Nec videtur sustineri posse consuetudinem contrariam, quia hujusmodi consuetudo, quatenus est contra substantiam appellationis, reprobatur juxta declarationem Bonifacii VIII, in cap. 2, DE CONSUETUDINE, in VIº, ubi dicitur: « Non putamus illam consuetudinem, quantumcumque tempore de facto servata tam consonam rationi quod ab officiali Episcopi ad eundem valeat appellari; ne ab eodem ad seipsum, cum sit idem auditorium utriusque, appellatio interposita videatur. » Idem confirmatur praxi communi Ecclesiarum.

Pluribus tamen abhinc sæculis invaluit disciplina in plerisque archidiœcesibus Galliæ, usque ad concordatum anni 1801, ut Metropolitanam haberent duplicem gradum officialitatis. Cum in diœcesi Parisiensi, a tempore quo Ecclesia Parisiensis in dignitatem metropolis erecta fuerat, Constitutione Gregorii XV, *Universi orbis* anno 1622, ad annum 1775, officialis metropolitanus nullam exercuisset jurisdictionem in officialem diœcesanum, cujus sententiæ, appellatione interposita, ad curiam Ecclesiæ Lugdunensis devolvebantur, Archiepiscopus consilia petiit a clero Gallicano, in comitiis generalibus congregato, utrum hunc morem immutari expediret.

Quæstio perpensa fuit sub multiplici respectu, principiorum generalium juris, praxis Ecclesiarum, et commodi incolarum.

Ad regulam communem quæ vetat ne ab officiali ad Episcopum, et proinde ab officiali ad officialem ejusdem præsulis appelletur, notatum fuit hanc regulam non apponi ad quæstionem præsentem, ubi non agitur de officiali Episcopi, sed Metropolitanam; nihil scilicet repugnare quominus in jurisdictione ejusdem præsulis sint duo gradus jurisdictionis, quando duplicem titulum præfert, alium ab altero distinctum, et jurisdictio non ab eadem persona exercetur. Aliunde fas est appel-

lare a delegato super causa speciali ad officialem generalem, quamvis utriusque jurisdictio ab eodem Episcopo procedat¹; quidni liceret appellare ab officiali diœcesano ad metropolitanum, qui suo titulo superior est?

Quoad disciplinam vigentem, animadverterunt vetustissimam ac immemorabilem esse in plerisque provinciis Galliarum praxim duplicis officialitatis pro causis Archidiœceseon. Conclusio deputatorum cleri pro discutienda quæstione hæc fuit: « Nous croyons qu'il est convenable que Mgr l'Archevêque de Paris se rapproche de l'usage commun, qu'il ait deux officiaux distincts et séparés, et que celui qui remplira les fonctions d'official métropolitain reçoive les appels de l'official diocésain. Il y a toujours de l'avantage à faire observer par toutes les Églises ce qui est observé par le plus grand nombre et à mettre les justiciables à portée d'être jugés sans quitter leur domicile. Si les trois degrés ne peuvent être épuisés sur les lieux, il faut au moins qu'ils y trouvent tous ceux qu'il est possible de leur procurer². » Huic conclusioni assensum dedit clerus et ipse Archiepiscopus Parisiensis in cujus diœcesi ab eo tempore, non secus ac in aliis archidiœcesibus, instituta fuit duplex officialitas.

A tempore concordati, constitutæ sunt duæ officialitates distinctæ in plerisque curiis Archiepiscopalibus, una diœcesana, altera Metropolitana; sed rariores fuerunt casus appellationis ab una ad alteram. In praxi hodierna non videmus causas Ecclesiarum metropolitanarum judicari nisi in prima instantia. Si contigerit veterem jurisprudentiam, casu adveniente servari, et res deferatur ad Sanctam Sedem discemus ex illius ratione agendi an retineri possit, an debeat in posterum relin-

¹ Vid. Glossam in cap. *Non putamus*, 2, de CONSUETUDINE, VI°.

² *Collection des procès-verbaux des assemblées générales du clergé de France*, tom. VIII, IIe partie, pag. 2555-2558. — Cf. *Mémoires du clergé*, tom. VII, col. 1446-1449.

qui, disciplina quæ recedit a regulis consuetis juris et a praxi aliarum Ecclesiarum.

* 706. — VI° *Quandonam appellationes fieri debeant?*

I. Quando actus extrajudicialis, aut sententia, habet *tractum successivum*, ut aiunt canonistæ, scilicet effectum continuum, appellatio fieri potest sine ulla temporis præfinitione. Quamdiu perdurat gravamen, tamdiu licitum est gravato provocare causam apud judicem superiorem. Ita communiter doctores qui regulam apponunt ad casus sequentes: 1° si quis citetur ad locum non tutum; 2° si quis excommunicetur; 3° si sit suspensus, seu interdictus... In hujusmodi casibus gravamen protrahitur de die in diem, ac singulis diebus respondet; dummodo igitur reus paratum se teneat ad obsecrandum judici statim ac poterit, et interea absineat actibus sibi vetitis, a sententia seu decreto superioris poterit appellare, cum id sibi opportunum duxerit.

II. In aliis casibus appellatio fieri debet intra *fatalia*. Fatalia dicuntur tempora intra quæ appellatio inchoari, vel prosequi, vel terminari debet, ne sententia transeat in rem judicatam.

1° Ad declarandam appellationem, conceditur *decendum*. Ita cap. *Quod ad consultationem*, 15, de SENTENTIA ET RE JUDICATA: « Cum per decem dierum spatium, sententia in auctoritatem rei judicatæ transeat; qui ad provocationis subsidium intra id temporis non recurrit, appellandi sibi aditum denegavit, cum per hoc videatur, per interpretationem juris, lata sententiæ paruisse, præsertim ubi causa non redditur appellandi. » Hanc dispositionem renovavit Bonifacius, in cap. *Concertationi* quod supra citavimus (n° 700).

Decendum currit a momento latæ sententiæ, si reus fuerit præsens, vel a die quo illam noverit, si fuerit absens.

2° Appellans debet, intra spatium triginta dierum, obtinere a iudice literas remissorias directas ad superiorem, alioquin præsumitur renuntiassè appellationi.

Tempus illud probabiliter currit a die productæ appellationis. Judex posset assignare breviorum terminum, ut celerius causa finiatur, et reus qui, præfixo tempore, litteras non requisierit, privatur beneficio appellationis. (Cap. *Quamvis*, 2, DE APPELLAT. Clem.)

Hujusmodi litteræ vocantur in jure *Apostoli*, quia reus appellans mittitur ad judicem superiorem; dicuntur insuper *Reverentiales*, si judex illas simpliciter tradiderit ad testandum suam reverentiam erga superiorem, tametsi non arbitraretur appellationem esse fundatam; vocantur *Refutatoriæ*, si judex a quo, appellationem rejiciendam arbitretur et eo in casu rationes subindicat cur illam non admittat. « Nunc, ait Devoti, « nullus fere est usus *apostolorum* in foro, ac per libellum appellationis, intra decendum in actis exhibitum, appellatio « interponitur. » (DE APPELLAT., n° XI.)

3° Ad prosequendum appellationem datur annus, intra quem si appellans suam appellationem non fuerit prosecutus coram tribunali superioris judicis, eam deseruisse censebitur. « Sicut appellationem judicialem, sic et extrajudicialem, intra « annum a die interpositionis ejusdem, vel a die illi gravaminis, prosequi et finire tenetur appellans. Quod si justo cense « sante impedimento non fecerit, debet ejus appellatio deserta « censeri. » (Cap. 5, DE APPELLATIONIBUS. Clement.) Non præjudicat igitur reo lapsus temporis, nec currunt contra illum fatalia, si constiterit impeditum fuisse quin suam causam prosequeretur; quod etiam intelligendum putamus de prima appellationis interpositione. (Cap. *Ex ratione*, 8; et cap. *Si justus metus*, 75. eod. titulo lib. II Decretalium.)

III. Lex fatalium semper viget; est enim fundata ratione boni publici, ne processus in infinitum protrahantur: illam præterea confirmat consuetudo; omnes siquidem ex tant sua negotia accelerari quantum sinunt rerum adjuncta. Legem suo tempore vigere satis clare admonebat Benedictus XIV, Constitutione *Ad militantis*, in qua dicebat: « Appellationes non

« recipiantur nisi prius constiterit... quod intra legitima tem-
« pora appellatum fuerit. » § 43.

Ilinc 1° judex potest suam sententiam exsequi, ex quo lapsus est decendum, quin reus declaraverit se ad superiorem provocare; 2° elapso tempore, si reus velit suam causam retractari, id non poterit per viam appellationis, sed vel per oppositionem nullitatis, sensu supra explicato, vel per supplicationem ad obtinendum beneficium restitutionis in integrum.

Potest etiam judex suam sententiam exsequi non obstante appellatione, si sit manifeste frivola, nec ei detulerit; id est si eam non admiserit concedendo *apostolos reverentiales*, aut alio modo significando causam a se deferri ad superiorem. (Cap. *Cum appellationibus*, 5, eod. tit. in vº.)

* 707. — VIIº. *Qui sint effectus appellationis?*

Duo effectus tribuuntur generatim appellationi: effectus *devolutivus*, qui est jus acquisitum superiori retractandi causam ab inferiore definitam, et effectus *suspensivus*, qui est suspensio jurisdictionis judicis a quo appellatur quoad causam, et suspensio executionis sententiæ.

I. Omnis appellatio, facta canonice, producit *effectum devolutivum*. Hoc sequitur necessario ex natura et fine appellationis, quæ non alio tendit quam ad sublevandum reum a gravamine: porro, gravamen non potest reparari nisi causa devolvatur ad superiorem cum jure competenti illam retractandi... Judex ad quem appellatur, non limitat suum jus ac officium ut pronuntiet an bene vel male fuerit appellatum, ut res de novo ad priorem judicem remittatur, si quid contra canones commissum fuerit; sed ipse causam judicat, sequendo regulas consuetas in judiciis, quales exposuimus in sectione III et IV... Potest nihilominus, quod magis sæpe optandum si possibile sit, causam componere extrajudicialiter per benevolam interpositionem inter superiorem immediatum et reum.

II. Appellatio habet etiam *effectum suspensivum*, nisi ta-

men opponatur ob causam nullitatis, vel provocetur in iis quæ ad morum reformationem, vel ad pastoralement administrationem spectant.

« Appellatione interposita, sive ea recepta fuerit sive non, « medio tempore nihil innovari oportet. » (Cap. *Post appellationem*, 31, caus. II, quæst. 6. Cap. *Non solum* 7, DE APPELLATIONIBUS, in VI°.) Est principium juris Romani, quod in canonicum translatum est.

Hinc iudex a quo appellatur, tenetur abstinere, post interpositam appellationem, ab omni actu qui vergeret in detrimentum appellantis, in ipsamet causa appellationis. Quæ in contrarium fierent vocantur *attentata*; iudex ad quem potest ea revocare ad petitionem illius cuius interest, et etiam ex officio, antequam pronuntiet de legitimitate appellationis.

Diximus 1° nisi appellatio opponatur ob *causam nullitatis*. Ita statuit Benedictus XIV Const. *Ad militantis Ecclesiæ*, anno 1742, § 36. Sequitur ex notatis supra (n° 696).

Diximus 2° vel provocetur in iis quæ ad *morum correctionem* spectant.

Concilium Lateranense IV hæc sanxit: « Ut correctionis et « reformationis officium libere valeant exercere (Prælati), de- « cernimus ut executionem ipsorum... nulla appellatio valeat « impedire, nisi formam in talibus excesserint observandam. » Cap. *Irrefragabili* 13, DE OFFICIO JUDICIS ORDINARI. In Cap. *Is cui*, 20, DE SENT. EXCOMM. in VI°, dicitur: « Sicut excom- « municatio, sic ab officio et ab ingressu Ecclesiæ lata sus- « pensio, aut ipsius effectus, per appellationem sequentem « minime suspenduntur. » Tandem conc. Tridentinum velat ne quando « de visitatione, aut morum correctione agitur, ulla « inhibitio, appellatio, seu querela, etiam ad Sedem Aposto- « licam interposita, ab executione eorum quæ ab his (Epi- « scopis) mandata, decreta, aut iudicata fuerint, quoquomodo « impediatur aut suspendatur. » Sess. XXIV, cap. X., *de Reform.*

Ad plenioram intelligentiam decretorum quæ attulimus, non-

nulla admadvertere necesse est de iis quæ fiunt in visitatione, et in causa correctionis, nec non de censuris.

I^{um}. Quoad *visitationem*, concilium Tridentinum ea solummodo intendit quæ Episcopus egit uti pater, seu administrator, in ordine ad visitationem; si vero procedat quatenus iudex, servato juris judiciarii ordine, item si statuatur de re quæ ad visitationem nullatenus ordinatur, dari potest appellatio cum effectu suspensivo, pro varia conditione rerum. Decretum Tridentinum in favorem visitationis edictum, non habet in iis locum.

II^{um}. *Correctio morum*, quæ non admittit appellationem suspensivam, illa intelligitur, ad mentem canonum, quæ non excedit limites paternæ correptionis et fit extrajudicialiter. Si imponantur pœnæ graviores, ad vindictam delicti potius quam ad rei emendationem, v. g., reclusio per diuturnum tempus in monasterio, interdictum ab officio perpetuum, privatio tituli inamovibilis, item si ordo judicialis adhibeatur in imponenda correctione, superior *excedit formam in talibus observandam*, ut dicitur in cap. *Irrefragabili*, quapropter datur facultas appellandi cum effectu suspensivo (n° 709, 8°).

III^{um}. Appellatio a *censuris absolute latis*, non habet effectum suspensivum, quia cum censuræ sint medicinales, ad corrigendum inflictæ, Ecclesia præcavere voluit ne prætextu appellationis impediatur illarum effectus. Id insuper speciale habent censuræ ut *executionem secum trahant*, id est ut qui in illam inciderit, illarum effectum statim subeat. — Potest igitur iudex qui ille tulit, easdem etiam denunciare publice, non obstante appellatione interposita; denuntiatio siquidem nihil innovat, res *in statu quo* servat; est simplex declaratio facti quod subsistit, donec a iudice superiore revocetur.

Si censura non sit *absolute* sed *sub conditione*, vel si sit solummodo *comminata* ab homine, aliter dicendum est, juxta opinionem communissimam canonistarum, quæ innitur textibus juris (n° 698). Reo appellante antequam lata fuerit

censura, vel in absolutam transierit, per conditionis eventum, iudex non debet ultra procedere. — Ne autem homines temerarii abutantur eo moderamine, pensandum est illud intelligi de censura comminata *ab homine, non a jure*; quando enim jus ipsum censuras indixit, et superior tantummodo comminatur illas pronuntiare, si delictum patratum fuerit, non daretur locus appellationi suspensivæ. (Const. *Ad militantis Ecclesiæ*, § 56.) Item considerandum est prohibitiones factas a superiore, sub comminatione censuræ, subsistere et veram obligationem imponere, non obstante appellatione, in iis omnibus quæ ad correctionem morum, vel ad disciplinam attinent, ut constat ex dictis, et ex dicendis modo, etiamsi effectus censuræ simpliciter comminatæ in transgressores suspendatur per interpositam appellationem⁴.

Diximus 3° nisi provocetur in iis quæ ad pastorem administrationem attinent. Exceptionem hanc non levioris momenti quam præcedentem de correctione morum, assert concilium Tridentinum decreto supra allato. Est præterea constitutio Benedicti XIV, *Ad militantis Ecclesiæ*, quam partim transcribere operæ pretium duximus, quia multa complectitur scitu necessaria.

708. — Benedictus XIV Constitutionem edidit, ut compescerentur graves, diuturnæ, nulloque unquam tempore intermissæ Episcoporum querimonie adversus tribunalia majora. Statuit igitur ne ulla appellatio suspendat mandata Episcoporum, in iis quæ ad curam animarum, cultum divinum, diocesis regimen spectant.

« 5... Districte præcipimus, et mandamus, ne deinceps ab executione decretorum dicti Sac. Concilii Tridentini, in omnibus illis causis, et negotiis, in quibus executio hujusmodi Episcopis et locorum Ordinariis, etiam ut Sedis Apostolicæ delegatis, ab eodem sacro concilio, vel dictis apostolicis consti-

⁴ Cf. Fagnan, in cap. *Ad nostram*, et *Super eo*, DE APPELLAT. Reiffensuel, in eundem titulum, § VII; Ferraris, v^o *Appellatio*, art. v.

tutionibus, appellatione, vel inhibitione quacumque postposita, commissa est, appellatio aliqua in tribunalibus prædictis recipiatur, vel inhibitiones..., per quæ dictorum decretorum executio retardetur, aut processus ad ulteriora in eadem executione suspendatur aut impediatur, quoquomodo concedantur.

« 6. Itaque a quibuscumque mandatis, prohibitionibus et statutis tam in visitatione, quam extra, pro divino cultu conservando et augendo, et præsertim circa ea quæ observanda et evitanda sunt in celebratione Missæ...

« 7. Item a decretis cogentibus clericos tam sæculares quam regulares, etiam monachos et exemptos ad publicas processiones..., necnon super observatione censurarum, etiam episcopali, et festorum diocesis, juxta dispositionem ejusdem Sacri Concilii, sess. xxv, *de Regular.*, cap. XII et XIII.

« 8. Item in omnibus iis quæ ad curam animarum et sacramentorum administrationem quoquomodo pertinent...

« 9. Item adversus deputationem vicariorum etiam perpetuorum cum assignatione congrua, per quos cura animarum exerceatur; quoties beneficia curata cathedralibus collegiatis, seu aliis Ecclesiis, vel monasteriis, beneficiis seu collegiis aut piis locis quibuscumque perpetuo unita et annexa reperiuntur; juxta præscriptum dicti Sacri Concilii, sess. VII, *de Reform.*, cap. v et VII, et juxta Constitutionem sanct. mem. Pii V quæ incipit: *Ad exsequendum*...

« 11. Item a decretis, seu mandatis per quæ Episcopi, etiam uti Apostolicæ Sedis delegati, in Ecclesiis parochialibus, aut baptismalibus in quibus populus ita numerosus est, ut unus rector non possit sufficere ecclesiasticis sacramentis ministrandis, et cultui divino peragendo, cogant rectores, vel alios ad quos pertinent, sibi tot sacerdotes ad hoc munus adjungere, quot sufficiant ad sacramenta exhibenda et cultum divinum celebrandum: aut etiam invitis rectoribus, procedant ad constitutionem novarum parochiarum cum assignatione competentis portionis, ubi ob locorum distantiam, sive difficultatem, paro-

chiani, sine magno incommodo, ad percipienda sacramenta, et divina officia audienda accedere non possunt, vel denique propter paupertatem, et in cæteris casibus a jure permissis, deveniant ad uniones perpetuas aliorum beneficiorum simplicium, non tamen regularium, juxta dispositionem Sacri Concilii, sess. XXI, *de Reform.*, cap. IV et V, et sess. XXIV, similiter *de Reform.*, cap. XII.

« 12. Item a deputatione coadjutorum aut vicariorum pro tempore, vel aliis provisionibus ab Episcopo capiendis, etiam tanquam Apostolicæ Sedis delegato, quando illiterati, et imperii parochialium Ecclesiarum rectores sacris minus apti sunt officiis; cum assignatione partis fructuum pro sufficiente illorum victu: necnon a suspensione, atque etiam a privatione illorum qui turpiter et scandalose vivunt, et postquam præmoniti sunt, in sua nequitia incorrigibiles perseverant, juxta præscriptum ejusdem Concilii, sess. XXI, *de Reform.*, cap. VI...

« 14. Item a censuris, sequestratione, et subtractione fructuum, aut aliis quibuscumque provisionibus, pro cogendis ad residentiam parochis, cæterisque omnibus, quibus cura animarum incumbit, juxta decretum ejusdem Sacri Concilii, sess. XXIII, *de Reform.*, cap. I.

« 15. Item a denegatione, revocatione, suspensione, vel restrictione, et limitatione facultatis audiendi confessiones, respectu eorum qui parochiale beneficium non obtinent, etiam si fuerint regulares, pro excipiendis confessionibus sæcularium, juxta ordinationem Sacri Concilii, sess. XXIII, cap. XV, et prædecessorum nostrorum constitutiones, ac præcipue illam fel. rec. Clement. X, quæ incipit: *Superna*...

« 17. Item a deputatione vicarii, vel economi, cum assignatione congrua pro tempore quo vacat Ecclesia parochialis: etiam ab indictione concursus, relatione examinerum, necnon præelectione, et provisione Episcopi in eodem concursu, juxta definitionem Sacri Concilii, sess. XXIV, *de Reform.*, cap. XVIII.

« 18. Item a mandatis seu decretis inhibentibus prædicationem, vel publicas lectiones, aut coercentibus, vel punientibus quoscumque, etiam exemptos, tam sæculares, quam regulares qui in alienis Ecclesiis, quæ suorum ordinum non sunt, absque Episcopi licentia, et in Ecclesiis suis, aut suorum ordinum, non petita illius benedictione, aut ipso contradicente, prædicare præsumperint...

« 19. Et generaliter in omnibus iis quæ pertinent ad curam animarum, et rectam sacramentorum administrationem, adversus visitationem, correctionem, coercionem, et quascumque alias provisiones Episcopi diocæsani, etiam quoad exemptos, sive sæculares, sive regulares, juxta laudatam Constitutionem Gregorii XV quæ incipit: *Inscrutabili*.

« 20. Item adversus quascumque provisiones, et decreta pro conservanda aut restituenda clausura sanctimonialium, aut pro correctione seu punitione eorum qui circa personas intra monasteria degentes, aut circa clausuram, vel circa honorum administrationem deliquerint.

« 21.... Necnon similiter a quibuscumque decretis, et provisionibus etiam extra visitationem, pro conservatione et reparatione ecclesiasticæ disciplinæ, quoad vitam, mores et honestatem quoruncumque clericorum, luxum, comessationes, choreas, lusus, crimina, et sæcularia negotia fugienda, atque evitanda, juxta plura decreta dicti Sacri Concilii...

« 23. Item a denegatione sacrorum ordinum, vel adscensus ad alios majores: prout etiam adversus suspensionem ab ordinibus jam susceptis, ob crimen occultum, sive ex informata conscientia, juxta dispositionem Sacri Concilii, sess. XIV, *de Reform.*, cap. I et III; sess. XXI, cap. I; et sess. XXIII, cap. XVI.

« 24. Item a præfixione termini, intra quem regularis Episcopo non subditus, qui intra claustra monasterii degat, et extra ea ita notorie deliquerit, ut populo scandalo sit, a suo superiore puniri debeat, ac de punitione ipse Episcopus certior fieri...

« 25. Item a censuris aut aliis provisionibus contra concubinarios, et præsertim clericos etiam retinentes domi, aut extra, mulieres suspectas, juxta præscriptum Sacri Concilii, sess. xxiv, *de Reform. matrim.*, cap. viii, et sess. xxv, *de Reform.*, cap. xiv.

« 26. Item adversus privationem privilegii fori, et alias provisiones contra clericos non accedentes in habitu et tonsura, et in aliis casibus a Sacro Concilio præscriptis sess. xiv, *de Reform.*, cap. vi, et sess. xxiii, cap. vi.

« 27. Prout etiam ab examine, approbatione vel reprobatione patrimonii sacri, pensionis ecclesiasticæ, aut beneficii, quoad clericos promovendos ad sacros ordines, juxta dispositionem ejusdem Concilii, sess. xxi, *de Reform.*, cap. ii.

« 28. Item adversus convocationem capituli, quam faciat Episcopus ad aliquid deliberandum, et juxta vota ipsorum capitularium concludendum, quoties de re ad suum vel suorum commodum spectante non agatur, juxta decretum Sacri Concilii, sess. xxv, *de Reform.*, cap. vi.

« 29. Item a mandatis seu decretis super conversione tertiæ partis fructuum et quorumcumque proventuum, et obventuum, portionum et officiorum, in distributiones quotidianas, earumque divisione inter dignitates obtinentes, et cæteros divinis interestes, in Ecclesiis tam cathedralibus quam collegiatis, in quibus nullæ sunt distributiones hujusmodi quotidianæ, vel ita tenues ut verisimiliter negligantur; juxta Constitutionem ejusdem Concilii, sess. xxi, *de Reform.*, cap. iii, et sess. xxii similiter, *de Reform.*, cap. iii...

« 31. Item a visitatione hospitalium, collegiorum quorumcumque et confraternitatum laicorum, eleemosynarum, montium pietatis, sive charitatis, et omnium piorum locorum, quomocumque nuncupatorum etiamsi eorum cura ad laicos pertineat, aut exemptionis privilegio sint munita: ac denique a cognitione et executione eorum omnium quæ ad Dei cultum, aut animarum salutem, seu pauperes sustentandos instituta sunt juxta dictum

decretum Sacri Concilii, sess. xxii, *de Reform.*, cap. viii.

« 32. Item a decretis seu a mandatis cogentibus administratores tam ecclesiasticos quam laicos, etiam exemptos, fabricæ cujusvis Ecclesiæ, etiam cathedralis, hospitalis, confraternitatis, eleemosynæ, montis pietatis, quorumcumque piorum locorum, ad reddendam singulis annis ipsi Ordinario rationem suæ administrationis, nisi aliud in institutione et ordinatione talis Ecclesiæ seu fabricæ expresse cautum fuerit...

« 34. Item ab erectione seminarii, et taxatione quarumcumque dignitatum, personatum, officiorum, præbendarum... necnon a decretis cogentibus eos qui scholasterias obtinent, vel quibus lectionis, vel doctrinæ munus est annexum, ad docendum per seipso, vel idoneos substitutos: et generaliter a mandatis et provisionibus, quæ quoquomodo respiciunt curam, directionem et administrationem seminarii, plenamque executionem decreti editi a Sacro Concilio super collegio puerorum in singulis cathedralibus instituendo. Sess. xiii, *de Reform.*, cap. xviii.

« 35. Item a mandatis, seu decretis cogentibus œconomos, vicarios capitulares, ad reddendam rationem administrationis per eos gestæ, sede episcopali vacante, juxta præscriptum Sacri Concilii, sess. xxiv, *de Reform.* cap. xvi.

« 36. Item a comminatione excommunicationis a jure latæ, et a sententia excommunicationis latæ ab homine, suspensionis et interdicti, nisi appellatio fuerit interposita ex capite nullitatis: et e converso a sententia absolutionis ab eisdem censuris ecclesiasticis.

« 37. Et generaliter ab executione aliorum quorumcumque decretorum dicti Sacri Concilii Tridentini, Episcopis atque Ordinariis locorum demandata ab ipso Concilio, et in Constitutione fel. record. Pii Papæ IV, quæ incipit: *Benedictus Deus*.

« 38. Volumus, præcipimus et mandamus quod ab Archiepiscopis, Patriarchis, seu Primatibus aliisque judicibus ecclesias-

ticis, etiam nostris et Sedis Apostolicæ Nuntiis vel de latere Legatis... citationes generales vel speciales cum commissione inserta, monitoria, et alia hujusmodi cum inhibitione, per quam executio decretorum, mandatorum et provisionum hujusmodi retardetur, suspendatur aut impediatur, minime concedantur; et quatenus nunc, aut in posterum concessa fuerint nullatenus inhi-beant, atque ab Episcopis, aliisque locorum Ordinariis impune sperni possint; quacumque consuetudine etiam immemorabili, vel quovis privilegio, aut stylo concedendi inhibitiones in causis prædictis, tametsi temporarias, penitus exclusis. Nos enim citationes et monitoria, aliter quam ut præfertur, concessa, vel in posterum concedenda, nulla atque irrita declaramus, et pro nullis atque irritis haberi volumus et mandamus: decernentes, quod adversus decreta, mandata et provisiones ejusmodi, quas vel quæ ab Episcopis, aliisque locorum Ordinariis fieri, vel capi contigerit in causis et negotiis prædictis, vel simplex duntaxat, et extrajudicialis recursus per viam supplicis libelli ad Nos et successores nostros Romanos Pontifices, vel respective, et juxta causarum naturam et qualitatem, appellatio ad quos de jure, in solo devolutive, et sine retardatione, vel præjudicio legitimæ executionis, recipi et admitti possit. »

709. — VIII° *Quomodo procedere debeat iudex ad quem fit appellatio?*

Non possumus quæstionem propositam accuratius resolvere, quam referendo decreta quæ S. Congregatio, causis Episcoporum præposita, tulit an. 1600, relatione prius habita Clementi VIII, ad tollendas ambiguitates et controversias jurisdictionales quæ quandoque oriuntur inter iudices primæ instantiæ et iudices appellationum.

« 1° Metropolitanis... in suffraganeos, eorumve subditos non judicent nisi in casibus a jure expressis.

« 2° Item nec alii superiores, etiam Legati de latere, specificam facultatem majorem non habentes, causas in curiis Or-

« dinariorum, vel aliorum inferiorum iudicum pendentes ad se non advocent, nisi per viam legitimæ appellationis ad ipsorum tribunalia deferantur.

« 3° Appellationes nunquam recipiantur, nisi per publica instrumenta, quæ realiter exhibeantur, prius constiterit appellationem a sententia definitiva, vel habente vim definitivæ, aut a gravamine, quod per definitivam sententiam reparari non possit, in casibus a jure non prohibitis, per legitimam personam, et intra tempora debita, fuisse interpositam ac prosecutam...

« 5° Inhibitiones post appellationem receptam non concedantur nisi cum inscriptione tenoris sententiæ, aut decreti definitivi, vel vim definitivæ habentis...; alias inhibitiones et processus, et quæcumque inde secuta, sint ipso jure nulla, eisque impune non parere liceat.

« 6° Si appellans asserat sententiæ aut appellationis exemplum, culpa iudicis a quo, vel actuarii, habere non posse, non ideo recipienda erit appellatio, aut aliqua inhibiti-o concedenda; sed eis tantum ad quos pertinet injungi poterit ut exemplum authenticum appellanti intra brevem aliquem competentem terminum tradatur... Si per actum publicum, aut per depositionem testium, constiterit acta denegari appellanti, tum mandato tradendi acta possit iudex appellatio-nis adicere ne interim aliquid novi contra appellantem attemptetur.

« 7° Ab executione decretorum Sacri Concilii Tridentini aut visitationis apostolicæ, appellationes a Metropolitanis non recipiantur, nec si Episcopi virtute ejusdem Concilii procedunt uti Sedis Apostolicæ delegati in causis quæ sub eorum jurisdictione ordinaria non comprehenduntur, salva tamen, in hoc casu, Legatorum Apostolicorum et Nuntiorum auctoritate...

« 8° In causis visitationis ordinariorum, aut correctionis morum, quoad effectum devolutivum tantum admittuntur,

« nisi de gravamine per definitivam irreparabili agatur, vel
 « cum visitor, citata parte, et adhibita causæ cognitione,
 « judicialiter procedit: tunc enim appellationi locus erit, etiam
 « quoad effectivum suspensivum.

« 11° Acta originalia processus primæ instantiæ ad judicem
 « appellationis notarius mittere non cogatur, nisi probabilis
 « aliqua falsitatis causa et suspicio incidat, quæ judicialiter
 « objiciatur; et tunc terminata causa remittenda sunt ad Ordi-
 « narium, ut in suo archivo conserventur.

« 12° Censura ecclesiastica in appellansem prolata relaxari,
 « aut nulla declarari per judicem appellationis non possit, nisi
 « auditis partibus et causa cognita; tuncque, si constiterit
 « eam justam esse, ad judicem, qui excommunicavit, appel-
 « lans remittendus est, ut ab ipso, juxta sacros canones, bene-
 « ficiam absolutionis, si humiliter petierit, debitamque emen-
 « dationem præstiterit, obtineat; si vero injustam esse clare
 « apparet, superior absolutionem impendat; si dubitetur, ho-
 « nestius est, ut ad excommunicatorem, intra brevem aliquem
 « terminum, absolvendus remittatur, licet etiam superior hoc
 « casu idipsum per se præstare jure possit.

« 13° Absolutio ad cautelam, non nisi parte citata, et visis
 « actis, cum dubitatur de nullitate excommunicationis ab ho-
 « mine prolatae vel a jure, si occurrat dubium facti, vel pro-
 « babile dubium juris, concedenda erit; tuncque ad tempus
 « breve cum reincidentia, et præstita per excommunicatum
 « cautione de stando juri, et parendo mandatis Ecclesiæ tan-
 « tum: et si, juxta formam a jure præscriptam, apparebit ali-
 « quem ob manifestam offensam excommunicatum fuisse,
 « debitam etiam satisfactionem præstare; et si ob contuma-
 « ciam manifestam, expensis pariter satisfacere, et cavere de
 « judicio sisti coram excommunicatore is tenebitur, prius-
 « quam ad cautelam absolvatur.

« 14° A sententia etiam definitiva contra verum contumacem
 « prolata appellatio, non recipiatur; nec inhibitiō, aut alia quæ-

« vis provisio, quamdiu appellans in hujusmodi vera contuma-
 « cia persistit, concedatur¹. »

Quando igitur judex *ad quem* rite noverit, documentis sci-
 licet authenticis, quæ sit sententia, decretum, actusve inferioris
 judicis a quo ad suum tribunal appellatur, ita procedit:

I^{um}. Expendit an appellatio interponatur tempore opportuno,
 an reo non interdicitur beneficio appellationis ob contumaciam,
 an renuntiaverit expresse aut tacite appellationi. Si enim per
 negligentiam appellantis, vel per desertionem appellationis, lapsa
 fuerint fatalia, sententia transiit in rem judicatam; ratificata est
 lapsu temporis, perinde ac si non fuisset ab ea appellatum; quam-
 obrem judex *ad quem* nihil juris habet in eam. Cap. *Si appella-
 tionem* 6, *Clement.* — Si appellationem interpositam appel-
 lans deserat, re adhuc integra, judex *ad quem* abstinet a pro-
 secutione litis, nisi tamen de causa agatur quam valet cognoscere
 ex officio, ad bonum publicum, seclusa etiam appellatione
 (n° 157). Cf. Pirhing, in tit. *de Appell.*, n^o cclx-cclxii.

II^{um}. Expendit an sit causa justa appellationis. Duplici præ-
 sertim in casu judex *ad quem*, non defert appellationi; nimirum
 1° si sit frivola; 2° si judex *a quo* removerit causam propter
 quam appellabatur.

Primo quidem, si appellatio sit manifeste *frivola* et mere
frustratoria, adeo ut ex ipsis causis appellandi vel ex subjecta
 materia, appareat appellationem fieri ex futilibus rationibus,
 omni jure destitutis, nec interponi nisi ad protrahendam litem,
 judex illam non admittit. Ei qui ita appellavit, si petierit *Apos-
 tolos*, non alios dat quam *refutatorios*, quibus attestetur appel-
 lationem frivolum non fuisse receptam. ®

Secundo, si judex *a quo* causam revocaverit, v. g., si senten-
 tiam interlocutoriam, a qua appellatur, ipse reformaverit; si de-
 cretum quo querebatur gravamen injuste inferri, retraxerit; non
 datur amplius in eo casu locus appellationi, et cessante causa,

¹ Textus hujus declarationis S. Congreg. ex integro refertur apud Reif-
 fenstuel, in tit. *de APPELLAT.* § IX.

cessare debet effectus, ut statuit Innocentius III, in Concilio Lateranensi, cap *Cessante* 60, tit. de APPELLATIONIBUS.

III^{um}. Si probabilis appareat causa appellandi, iudex *ad quem* inhibere potest iudici *a quo* ne ultra in causa procedat, vel quid attentet in præjudicium appellationis, et si non obstante illa inhibitione fiant *attentata*, jus habet illa revocandi et, ante omnem causæ principalis discussionem, omnia reducendi in statum primitivum. Cap. *Non solum*, 7, hujus tituli, in VI°. Ratio est quod appellatio a sententia definitiva eximat appellantem a jurisdictione sui iudicis ordinarii, eamque suspendit quoad illam causam; ideo quod interim attentat, censetur factum a iudice non competente, et revocari debet a superiore ad quem, vi appellationis, jurisdictione devolvitur. Quod si appelletur a sententia interlocutoria, caute procedendum est, quia quamdiu causam principalem non definiert iudex, servat suam jurisdictionem; nihilominus in illo etiam casu, si sententia interlocutoria gravamen inductura sit, per appellationem a definitiva non reparabile, et fundata appareat ratio appellandi, ipsi injungi potest ne ultra procedat, donec de sententia interlocutoria iudex *ad quem* pronuntiaverit.

Quæ de appellatione judiciali dicimus, applicandum etiam videtur ad appellationem extrajudicialem. Regula enim generalis est in ipso titulo juris inserta, *ut lite pendente nihil innovetur*. Porro adest lis pendens coram tribunali competenti, ex quo causa provocatur per appellationem extrajudicialem (n° 700): ergo superior a quo appellatur supersedere debet negotio incepto, nihil innovando in præjudicium appellantis quoad causam ipsam appellationis; quod vero jam statuit aut egit, manet donec iudex ad quem pronuntiaverit, si appellatio hujusmodi sit quæ effectum devolutivum solummodo habeat, non suspensivum.

IV^{um}. Tandem devenitur ad iudicium causæ. Servantur omnes regulæ jure præscriptæ pro judiciis canonicis, citationes, instrumentorum examen, testium auditio, etc., etc., quibus rite

peractis, definitur an *bene appellatum fuerit et male judicatum* prima vice, an e contra *bene judicatum et male appellatum*.

Si *male judicatum* fuisse arbitratur, non debet causam remittere ad iudicem *a quo*, ut suam sententiam reformet, sed causam propria ipse auctoritate definire tenetur, quod præstare curabit prout justum visum fuerit, sententiam reformando, aliquid ei addendo vel retrahendo; aut, si plura capitula complectatur, illam ex una parte cassando, ex altera confirmando. Iudicium quod profert, exsequi etiam mandabit.

Si *bene judicatum* fuisse et reum minus rationabiliter appellasse constiterit, sententiam confirmabit, et appellantem ad iudicem *a quo* remittet, ut iste suam primam sententiam executioni demandet; nisi tamen iudex inferior videatur suo juri renuntiasse, deferendo appellationi et apostolos reverentiales ad superiorem concedendo. Cap. *Ut debitus* 59, DE APPELL., lib. II Decret. — *Cum appellationibus* 5, in VI°. In ultimo casu penes arbitrium superioris est causam sibi retinere, vel ad iudicem inferiorem remittere.

ARTICULUS III. — DE RECURSU EXTRAJUDICIALI.

710. — Ex dictis sequitur licitum fore appellare a quocumque gravamine, etiam extrajudicialiter illato, et appellationem interponi ad iudicem superiorem immediatum, exceptis casibus jure præfinitis. Difficultas est quoad sententias ex *informata conscientia* latas, et quoad appellationes quas ab aliis sententiis reus vult interponere, quando lapsa sunt fatalia.

In utroque casu reus potest relevari a gravamine, si ad superiorem recursum habuerit libello supplici, et superior annuerit ut causa retractetur. Quæstio est quem superiorem adire debeat.

In pristino rerum statu apud Ecclesias Galliarum, recursus

cessare debet effectus, ut statuit Innocentius III, in Concilio Lateranensi, cap *Cessante* 60, tit. de APPELLATIONIBUS.

III^{um}. Si probabilis appareat causa appellandi, iudex *ad quem* inhibere potest iudici *a quo* ne ultra in causa procedat, vel quid attentet in præjudicium appellationis, et si non obstante illa inhibitione fiant *attentata*, jus habet illa revocandi et, ante omnem causæ principalis discussionem, omnia reducendi in statum primitivum. Cap. *Non solum*, 7, hujus tituli, in VI°. Ratio est quod appellatio a sententia definitiva eximat appellantem a jurisdictione sui iudicis ordinarii, eamque suspendit quoad illam causam; ideo quod interim attentat, censetur factum a iudice non competente, et revocari debet a superiore ad quem, vi appellationis, jurisdictione devolvitur. Quod si appelletur a sententia interlocutoria, caute procedendum est, quia quamdiu causam principalem non definiert iudex, servat suam jurisdictionem; nihilominus in illo etiam casu, si sententia interlocutoria gravamen inductura sit, per appellationem a definitiva non reparabile, et fundata appareat ratio appellandi, ipsi injungi potest ne ultra procedat, donec de sententia interlocutoria iudex *ad quem* pronuntiaverit.

Quæ de appellatione judiciali dicimus, applicandum etiam videtur ad appellationem extrajudicialem. Regula enim generalis est in ipso titulo juris inserta, *ut lite pendente nihil innovetur*. Porro adest lis pendens coram tribunali competenti, ex quo causa provocatur per appellationem extrajudicialem (n° 700): ergo superior a quo appellatur supersedere debet negotio incepto, nihil innovando in præjudicium appellantis quoad causam ipsam appellationis; quod vero jam statuit aut egit, manet donec iudex ad quem pronuntiaverit, si appellatio hujusmodi sit quæ effectum devolutivum solummodo habeat, non suspensivum.

IV^{um}. Tandem devenitur ad iudicium causæ. Servantur omnes regulæ jure præscriptæ pro judiciis canonicis, citationes, instrumentorum examen, testium auditio, etc., etc., quibus rite

peractis, definitur an *bene appellatum fuerit et male judicatum* prima vice, an e contra *bene judicatum et male appellatum*.

Si *male judicatum* fuisse arbitratur, non debet causam remittere ad iudicem *a quo*, ut suam sententiam reformet, sed causam propria ipse auctoritate definire tenetur, quod præstare curabit prout justum visum fuerit, sententiam reformando, aliquid ei addendo vel retrahendo; aut, si plura capitula complectatur, illam ex una parte cassando, ex altera confirmando. Iudicium quod profert, exsequi etiam mandabit.

Si *bene judicatum* fuisse et reum minus rationabiliter appellasse constiterit, sententiam confirmabit, et appellantem ad iudicem *a quo* remittet, ut iste suam primam sententiam executioni demandet; nisi tamen iudex inferior videatur suo juri renuntiasse, deferendo appellationi et apostolos reverentiales ad superiorem concedendo. Cap. *Ut debitus* 59, DE APPELL., lib. II Decret. — *Cum appellationibus* 5, in VI°. In ultimo casu penes arbitrium superioris est causam sibi retinere, vel ad iudicem inferiorem remittere.

ARTICULUS III. — DE RECURSU EXTRAJUDICIALI.

710. — Ex dictis sequitur licitum fore appellare a quocumque gravamine, etiam extrajudicialiter illato, et appellationem interponi ad iudicem superiorem immediatum, exceptis casibus jure præfinitis. Difficultas est quoad sententias ex *informata conscientia* latas, et quoad appellationes quas ab aliis sententiis reus vult interponere, quando lapsa sunt fatalia.

In utroque casu reus potest relevari a gravamine, si ad superiorem recursum habuerit libello supplici, et superior annuerit ut causa retractetur. Quæstio est quem superiorem adire debeat.

In pristino rerum statu apud Ecclesias Galliarum, recursus

habebatur ad superiorem immediatum, ab Episcopo nempe ad Metropolitanum contra quosvis actus extrajudiciales et judiciales quibus gravamen inductum erat.

1° Concordatum Leonis X cum Francisco I statuerat omnes et singulas causas, exceptis majoribus, terminandas et finiendas esse apud iudices in partibus, qui jure aut consuetudine earum cognitionem habebant: porro causarum nomine continebantur expostulationes subditorum pro illato gravamine etiam per quosvis actus extrajudiciales; sensu enim obvio verborum, *causæ* dicuntur negotia quæ in controversiam adducuntur coram superiore.

2° Canonistæ Galli non aliter interpretabantur decretum Concilii Tridentini, sess. xiv, cap. I (n° 690), quod, juxta illos, voluit interdiceri Prælati majoribus quominus ex favore relevare præsumant clericos suorum suffraganeorum a pœna suspensionis, quocumque modo, judiciali aut extrajudiciali, lata fuerit; non vero illis prohibere quin, facto canonico recursu, de eisdem pœnis judicent, uti Metropolitani. Eodem sensu Episcopus Diemensis mentem suam aperiebat, in opere anno 1845 edito: « En examinant avec attention le but que le Concile s'est proposé dans ce canon, ait D. Sibour, nous regarderions comme plus probable qu'il n'a pas voulu empêcher, dans ce cas d'interdit, la réhabilitation par sentence émanée d'un pouvoir juridictionnel supérieur à l'Évêque, mais seulement la réhabilitation par grâce. » (*Institutions du diocèse de Digne*, tom. I, pag. 478, 479.)

5° Huic interpretationi consonabat praxis: et est ratio cur, dum canonistæ exterarum regionum adeo frequentem mentionem habent recursus immediati ad Sanctam Sedem occasione sententiarum *ex informata conscientia*, nulla ejusdem recursus pro hujusmodi causis vestigia, aut nonnisi rarissima, appareant in scriptis canonistarum e Gallia, et in actis cleri Gallicani. Clerus Gallicanus non existimabat decreto Concilii excludi recursum ad Metropolitanum.

* 711. — Quidquid sit de veteri Galliarum disciplina, vi concordati et consuetudinis inducta, jus commune, interpretatione quam dedit S. Congregatio firmatum, statuit recursum libello supplici contra sententias *ex informata conscientia* habendum esse ad S. Pontificem.

1° Concilium Tridentinum, concessa Episcopis facultate procedendi extrajudicialiter in casibus supra memoratis, addidit: « Nulla contra ipsius Prælati voluntatem concessa licentia de se promoveri faciendo, aut ad priores ordines, gradus, dignitates, restitutio suffragetur. » Hæc verba Concilii, si littera solummodo inspiciatur, possunt quidem sumi vel eo sensu quod Prælati majores non debeant, pro sui arbitrio, ex mera indulgentia, relevare clericos a pœna suspensionis contra voluntatem respectivi eorumdem clericorum Episcopi, vel eo sensu quod nullo modo, seu sententia judiciali, seu licentia extrajudicialiter data, restituere in pristinum statum, contra voluntatem Episcopi clericos ex informata conscientia a suis ordinibus suspensos. Porro, Sacra Congregatio, cujus est explicare disciplinam concilii, secundam interpretationem dedit, cui consentit praxis atque jurisprudentia curiæ Romanæ. Plures decisiones ea de re datas referunt canonistæ, quas legere est apud Benedictum XIV. Anno 1848, proposito dubio in huncce modum in causa Lucionensi: *An ab hujusmodi suspensionis (ex informata conscientia) decreto, detur appellatio ad Metropolitanum, seu potius sit tantum locus recursus ad S. Sedem, in casu.* Respondum est: *Negative, ad primam partem; affirmative, ad secundam.* 2° Metropolitana jurisdictio in suffraganeos Episcopos jure tantum canonico, non divina institutione, innititur; Metropolitanus igitur recipere non debet appellationes nisi intra limites ab eodem jure, interpretatione nimirum authentica decretorum et praxi Ecclesiæ præfixos.

S. Pontifex causam S. Congregationi, vel alicui ex Episcopis in partibus, committit. Postulatur ab Episcopo qui sententiam tulit, ut suspensionis irrogatæ causas aperiat, quas delegatus

judex a S. Sede sub secreto servat, quatenus justitia exigat, aut christiana charitas suadeat. Recursu pendente, quoadusque causa definita sit, cuncta in eodem statu permanent: clerici exercere nullatenus valent ordines a quibus suspensi fuerunt. (Ferraris, vº *Suspensio*, art. 1, nº 25, refert instructionem in eo sensu datam a S. Congreg.)

712. — Hæc de appellatione a sententiis ex *informata conscientia*, dicta sint pari jure de revisione judicii, quando quis, elapsis fatalibus, exoptat suam causam retractari, excepto tamen casu petitionis *restitutionis in integrum* in causa civili, de qua superius egimus (nº 697). Perspicuum est, ex sanctionibus canonicis supra relatis, non amplius dari jus ad appellandum transacto tempore præfinito; si vero reus destituatur jure appellandi, nec Metropolitano fas erit causam cognoscere, nisi ex consensu Episcopi res componatur. Ergo recurrendum erit ad S. Pontificem qui, utpote supremus Antistes, omnes causas potest ad se evocare, quin lædantur jura singulorum Episcoporum.

APPENDIX AD SECTIONEM V^{am}

DE APPELLATIONIBUS AB ABUSU.

712. — I. Appellatio *ab abusu* nuncupatur in Galliis recursus ad magistratum sæcularem adversus judices, aut superiores ecclesiasticos, abutentes sua potestate, intra exercitium officii publici, et lædentes jura quorum tuitio lege politica et civili demandatur principi.

Tribunal ad quod appellationes deferuntur est Consilium

Status (Conseil d'État); causæ autem delatæ duplicem quæstionem sæpius involvunt: aliam *abusus*¹ quæ refertur ad jus publicum et administrationem; alteram negotii seu rei ipsius principalis, quatenus crimen, delictum, aut injuriam in aliquem privatum, importat. Consilium *Status* judicat *de abusu*: declarat nempe an sit abusus, an non; et si affirmative pronuntiaverit, rescindit actum, nulla cæteroquin pœna indicta. Deinde, si locus sit, declarato abusu, negotium ipsum defert ad tribunalia ordinaria, quæ statuent, v. g., de crimine patrato, de injuria alicui illata.

His præmissis, nonnulla notanda sunt, per modum appendicis ad sectionem præcedentem, de origine, fundamento et periculis appellationum ab abusu: quamvis enim rarius nostra ætate interponantur, et aliunde magistratus sæculares moderatius utantur potestate lege civili ipsis data, magni tamen interest ut clerici noverint quid ea de re constitutum fuerit².

713. — II. Jurisperiti Galliarum passim asserunt appellationem a sententiis judicis ecclesiastici ad magistratum sæcularem ob abusum, seu excessum jurisdictionis, semper in usu fuisse, vel a prioribus temporibus. « L'appel comme d'abus, » aiebat Portalis, se trouve consacré par toutes les ordonnances et par les plus anciens monuments. » Hæc gratuito affirmantur. Omnibus notissimum est Ecclesiam sæpius ad principes christianos confugisse, a tempore Constantini Magni, ut potestate sæculari tutaretur auctoritas spiritualis, et canonica disciplina; sed nulla sunt monumenta, nec vestigia quidem apparent in tota retro antiquitate ante sæculum xv, tribunalis civilis quod præpositum fuerit, auctoritate principis, excipien-

¹ Jurisperiti *abusum* definiunt: « Un acte qui, sans constituer un crime ou un délit, est contraire aux lois et aux règlements spéciaux sur l'exercice du culte. » Vuillefroy, *Administration du culte catholique*, vº *Abus*.

² Cf. Dissertationem in tom. VI Memorialium cleri insertam, sub eo titulo: *Traité de la juridiction ecclésiastique*. — *De l'Appel comme d'abus*, auctore Affre, arch. Parisiense, chap. 1, II, III.

dis appellationibus a sententiis iudicium ecclesiasticorum, ad præcavendos abusus seu excessus jurisdictionis spiritualis. Tantum abest ut Imperatores Romani et reges christiani pertimescendum sibi existimaverint ab excessu jurisdictionis ecclesiasticæ, quin potius eam amplificare studuerunt, Episcopis demandando plures causas ordinis temporalis¹.

Originem legislationis circa appellationes *ab abusu*, et causas quibus inducta, et in praxi extensa fuit decursu temporum indicare opportunum arbitramur.

1° Iudices ac magistratus civiles, qui sæculis præteritis experierant a Principe ut jurisdictionis tribunalium ecclesiasticorum in causis temporalibus seu mixtis arctius contineretur², eandem jurisdictionem in causis etiam spiritualibus sensim affectaverunt, æmulatione potestatis quæ facile in extrema tendit.

2° Occasionem se immiscendi negotiis ecclesiasticis nacti sunt in ordinationibus Caroli VII qui magistratibus commisit curam tuendi disciplinam Pragmaticæ Sanctionis, anno 1458 auctoritate regia sancitæ: cum vero brevi ultra metas progredierentur, ipsis vetitum est, annis subsequentibus, ne mandata vel commissiones concederent extra causas beneficiales de quibus statuebatur in dicta Pragmatica.

3° Res in eodem statu permanserunt post initum concordatum inter Leonem X et Franciscum I: imo etiam ex tunc magistratus aliquem in specie titulum obtinuerunt in causis pluribus fori ecclesiastici intercedendi ex litteris pontificiis *Durum siquidem*, datis an. 1518, quibus Leo X constituit, auctoritate apostolica, et deputavit Regem tunc temporis existentem, et suos in futurum successores, concordati et omnium articulo- rum in eo contentorum « legitimos protectores, defensores et « conservatores, nec non quorumvis adversus illa... venire

¹ *Pouvoir du Pape au moyen âge. Introduction, § 5 et 6.*

² Cf. Discussionem Petri de Cugnères cum deputatis e clero super extensione et abusibus jurisdictionis curiarum Ecclesiasticarum, sub rege Philippo Valesio. *Histoire de l'Église gallicane*, lib. XXXVII, an. 1550.

« tentantium, cujuscumque dignitatis, status, gradus, ordinis, « conditionis vel nobilitatis... invictissimos oppugnatores¹. » Alienissimum certe erat a mente Leonis X instituendum fore tribunal laicale ad quod causæ ecclesiasticæ referrentur, præsertim ubi ageretur de conflictu jurisdictionum; nihil in eo concessit Regi Galliarum. Sub obtentu vero protegendi concordatum, magis tratus ad suam curiam attrahere enixi sunt omnes sententias et actus iudicium ecclesiasticorum quibus præsumebant lædi aliquam dispositionem concordati, aut præiudicium afferri iuribus regis.

4° Franciscus I^{us} hanc jurisprudentiam, seu rectius ut dicam, id attentatum in libertatem fori ecclesiastici, firmavit suo edicto an. 1539, quo non instituit quidem appellationes, sed praxim inductam supponit ac de illa statuit, art. v: « Les ap- « pellationes comme d'abus interjetées par les prêtres et autres « personnes ecclésiastiques ès matière de discipline et correc- « tion, ou autres purement personnelles, n'auront aucun effet « suspensif. »

En origo historica appellationum a Iudicibus ecclesiasticis ad Iudices sæculares obtentu abusus. Van-Espen ipse, qui merito arguitur exaggerasse jura potestatis civilis in detrimentum auctoritatis spiritualis Pastorum, dixit: « Convenit inter zelatissi- « mos hujus appellationis patronos has appellationes vix fuisse « in usu ante tempora Ludovici XII et Francisci I regum Fran- « ciae, uti multis ostendit Fevretus. » (*Jus universum*, part. III, tit. ix, cap. iv.) Ab illa ætate, appellationes, quarum rara fuerant sæculo præcedenti exempla, frequentiores evaserunt, eo magis quod hæresis calviniana plures magistratus infecit, et aliorum animos præiudiciis contra Ecclesiam occupavit. « Les « gens du roi, ait Fleury, ceux-là mêmes qui ont fait sonner le « plus haut ce nom de liberté, y ont donné de rudes atteintes « en poussant les droits du roi jusqu'à l'excès; en quoi l'in-

¹ *Mémoires du clergé*, tom. X, col. 150, 151.

« justice de Dumoulin est insupportable. Quand il s'agit de
 « censurer le Pape, il ne parle que des anciens canons ; quand
 « il est question des droits du roi, aucun usage n'est nouveau
 « ni abusif ; et lui et les autres jurisconsultes qui ont suivi ses
 « maximes inclinaient à celles des hérétiques modernes, et au-
 « raient volontiers soumis la puissance même spirituelle de
 « l'Église à la temporelle du prince. (*Discours sur les liber-
 tés de l'Église gallicane*, n° 25.) Infaustum hunc influxum
 hæresis in agendi rationem curiarum sæcularium animadver-
 tere non prætermisit clerus Gallicanus in publicis expostula-
 tionibus quas Ludovico XIV porrexit, anno 1665, contra atten-
 tata curiarum sæcularium in jura et libertatem Ecclesiæ. « Les
 « appellations comme d'abus sont en France de même âge que
 « l'hérésie de Calvin, et au même temps que les hérétiques
 « commencèrent d'accuser l'Église d'abus dans sa doctrine et
 « sa discipline, comme si les officiers de la justice eussent été
 « d'intelligence avec eux, et qu'ils les eussent voulu seconder
 « dans cet impie dessein, ils accusèrent ses ministres d'abus
 « dans la juridiction¹. »

714. — III. Fundamenta legislationis circa appellationes
 ab *abusu*, reponuntur in jure quod princeps habet, inquit,
 tuendi simul politicam potestatem, disciplinam canonicam in
 Galliis receptam, et jura civium, contra abusum et excessum
 jurisdictionis judicum ecclesiasticorum. Lex civilis lata occa-
 sione concordati, quæ et *organica* cultus publici vocatur,
 statuit in hunc finem art. VI : « Il y aura recours au conseil
 « d'État dans les cas d'abus de la part des supérieurs ecclé-
 « siastiques... Les cas d'abus sont : l'usurpation ou l'exès
 « du pouvoir ; la contravention aux lois et réglemens de la
 « république ; l'infraction des règles consacrées par les canons
 « reçus en France ; l'attentat aux libertés, franchises et cou-
 « tumes de l'Église gallicane ; toute entreprise et tout procédé

¹ *Mémoires du clergé*, tom. VII, col. 1524.

« qui dans l'exercice du culte peut compromettre l'honneur
 « des citoyens, troubler arbitrairement leur conscience, dégé-
 « nérer contre eux en oppression ou en scandale public. »

Hæc cuncta quam sint obscura, ambigua, indeterminata,
 falsis principiis innixa, et periculosa in praxi, paucis explicare
 sufficiat.

1° Quod ad jus tuendi potestatem sæcularem contra aggres-
 sus auctoritatis spiritualis spectat, dicemus Ecclesiam Christi
 nullatenus intendere jura politica principum invadere, nec
 libertatem civium perturbare. Quis illud præsumat, his præ-
 sertim temporibus? Contingere solummodo potest ut Prælati,
 aliusve Judex aliquid decernat, aut sententiam pronuntiet in
 materia fori dubii, et proinde inquiratur an fines sui juris ex-
 cesserit. Si hujusmodi quæstio incidat, si nempe quærat de
 competentia, consilium Status de ea pronuntiabit, cum inter
 causas appellationum ab abusu hæc primo loco reposita sit :
usurpatio vel excessus potestatis. Nos e contra, ad mentem
 Ecclesiæ et juxta principia de quibus nulla controversia esse
 potest apud catholicos, dicemus quæstiones de competentia fori
 Ecclesiastici minime dirimendas esse judicio sæculari ; non
 solum quia magistratus civiles plerumque habent notions con-
 fusas de natura et finibus jurisdictionis spiritualis, et, rem
 præoccupato animo considerantes, jura Cæsarea ultra metas
 æqui et justi protendant ; verum insuper, ac potissimum, quia
 Christus Dominus constituit Ecclesiam, non principem sæcula-
 rem, interpretem juris divini. Ecclesiam igitur audire necesse
 est, si hujusmodi dubia suboriantur, et adhibenda sunt media
 de quibus convenit inter Sanctam Sedem et principem, pro
 solutione practica difficultatum, ut vitentur noxii conflictus
 (n° 64).

2° Aliud fundamentum legislationis reponi diximus in titulo
protectoris canonum quem præfert princeps catholicus ; et
 ideo lex statuit inter causas appellationum ab abusu : *infractionem canonum qui apud Gallias recepti sunt... violatio-*

nem libertatum et consuetudinum Ecclesiæ Gallicanæ. Ex dictis ab ipso exordio *Prælectionum*, Ecclesia habet potestatem a civili societate omnino distinctam, in cujus exercitio pastores minime subjiuntur, neque directe neque indirecte, magistratibus sæcularibus. Princeps non alio titulo proinde est protector canonum, nisi quod debeat, quantum patitur regimen politicum reipublicæ, opem ferre Ecclesiæ ad assecurandum ipsius libertatem et canonum observantiam contra invadentes jura spiritualia, et subvertentes canonicam disciplinam. Non valet, eo nomine, judicare de legitimitate, sensu, et applicatione canonum; alioquin non ageret vices protectoris, sed domini. Admitti proinde non potest infractionem canonum et violationem *libertatum* Ecclesiæ Gallicanæ esse causas legitimas appellationis. Neminem præterea fugit Ecclesiam posse, jure sibi proprio, canones immutare, consuetudinibus etiam vetustioribus derogare, prout ratione temporum expedire visum fuerit, salvis concordatibus de quibus alibi dictum fuit; cur igitur deferrentur ad magistratum querimonie de transgressis canonibus, seu de violatis consuetudinibus? Quoties igitur disceptatur de existentia, et legitima interpretatione canonum, vel de eorumdem canonum violatione, causa devolvenda est ad iudices ecclesiasticos, servato ordine constituto.

5º Eadem animadvertemus de altero fundamento appellationum, nempe de tuendis civibus contra injurias quas forte paterentur a iudice ecclesiastico. Si, occasione aut prætextu sacri ministerii, presbyter domicilium alicujus inviti invaserit; si inter concionandum, alicui per calumnias aut detractones injuriam inferat; si verberet, leges naturalem, canonicam et civilem violet, ... ubi non subsistunt immunitates clericales, potest iudex clericum convenire ratione hujus delicti. Lex vero ulterius progreditur, dum verbis generalibus inter causas appellationis recenset *quamvis agendi rationem, qua intra ipsum cultus exercitium, læditur honor civium, aut indebite turbatur eorum conscientia.* Non desuerunt olim in Galliis

magistratus, tempore scilicet quo grassabatur hæresis Janseniana, qui, honorem civium et libertatem conscientie tuendi causa, se ingerere veriti non sunt in negotia spiritualia, eo usque ut cogere vellent presbyteros ad conferenda sacramenta, et ad dandam sepulturam ecclesiasticam hæreticis obstinatis: a tempore etiam concordati consilium Status admisit appellationes in causa denegationis sepulturæ. Ergone viris laicis, rerum ecclesiasticorum insciis, quorum plures ne religionem quidem catholicam profitentur, et nullam aliunde habent auctoritatem in rebus spiritualibus, demandabitur cura pronuntiandi quandonam indebite turbetur conscientia fidelium?...

715. — IV. Quacumque igitur ratione consideretur legislatio civilis circa appellationes ab *abusu*, consociari non potest cum libertate ecclesiastica. Clerus Gallicanus nedum approbaverit leges et jurisprudentiam curiarum sæcularium in hac materia, illas potius sæpissime improbavit tanquam adversantes suis doctrinis et contrarias juribus Ecclesiæ.

Conquestus est, sæculo xvii coram Ludovico XIV, debilitatum jus pastorum, et vulnus disciplinæ inflictum, excessibus quibus locum dederat jurisprudentia curiarum sæcularium. « Cette « jurisprudence, Sire, s'est maintenant portée à de tels excès, « qu'elle détruit absolument l'autorité de l'Église; elle y ren- « verse tout l'ordre judiciaire; elle nourrit la rébellion des « ecclésiastiques; elle réduit les évêques à l'impuissance de « maintenir la discipline... L'Église, Sire, n'est point subal- « terne aux parlements, et, si Votre Majesté ne souffre pas que « les choses jugées dans la chambre des comptes soient revues « dans le parlement, dans la cour des aides et au grand con- « seil, parce qu'aucune de ces cours n'a juridiction sur l'au- « tre, pourquoi, Sire, hors le seul cas d'entreprise sur votre « juridiction, Votre Majesté souffrirait-elle que les affaires jugées « par l'Église fussent portées devant des tribunaux séculiers, « puisque, bien loin qu'elles lui soient supérieures, ces cours « au contraire sont sujettes à la puissance spirituelle que

« l'Église tient immédiatement de Jésus-Christ? » Vir minime suspectus curiæ sæculari, Fleury, non aliter censuit : « Les appels comme d'abus ont achevé de ruiner la juridiction ecclésiastique. » (*Discours sur les libertés de l'Église gallicane*, n° 24¹.)

Concludimus fideles, et multo magis clericos, nequaquam debere in causa spirituali confugere a sententia Episcopi ad magistratum civilem, sub abusus obtentu; quamvis enim hodiernis temporibus, consilium Status moderatius ac circumspectius appellationes excipiat quam olim parlamenta, appellationibus derogatur auctoritati atque libertati Ecclesiæ quod omni studio præcavendum est. Clerici qui sunt a suo ordine suspensi, vel suo titulo privati, recursum habeant a sententia Episcopi ad Metropolitanum, vel ad S. Pontificem, pro qualitate negotii. Recursus ille canonicus abunde eis sufficit; si quod enim contra regulas juris in eorum præjudicium commissum sit, a iudice superiori reformabitur. Si, ordine judiciorum perturbato, adeant magistratum civilem in causa ecclesiastica, formidare debent ne incurrant gravissimas censuras quibus plectuntur temerarii infractores canonum et juris Ecclesiæ. Nulla insuper sinit prudentiæ ratio ut ab eo in hujusmodi causis auxilium, petant a quo periculum sit ne postea opprimantur, quod clero sæculis postremis contigit : « Cum enim, uti sapienter animad-
« vertit theologus auctoritate gravis, Pontifices potestate sua
« in Ecclesiæ Gallicanæ detrimentum abuti crederentur, invo-
« catum est sæcularis brachii auxilium, cujus occasione majus
« detrimentum passa est Ecclesia in sua jurisdictione quam
« consecuta est emolumentum... Quo igitur lucro compensari
« poterit jactura jurisdictionis spiritualis? » (*Charlas, Tract. de libertatibus Eccl. Gallicanæ*, lib. XII, pag. 814.)

¹ *Nouveaux Opuscules de Fleury*, ed. an. 1818.

SECTIO VI^a

DE DELICTIS

Persolutis quæstionibus præviis de ordine servando in judiciis criminalibus, non secus ac in civilibus, utile arbitramur subungere notiones circa delicta quæ sunt materia judiciorum, et circa regulas jure canonico statutas de præcipuis delictis. Dicemus itaque 1° de delictis in genere; 2° de præcipuis speciebus delictorum, quæ judiciis coerceri voluit Ecclesia.

ARTICULUS I. — DE DELICTIS IN GENERE.

*716. — I. Delictum est actio externa, vel voluntaria omissio, contra legem, pœnis coercenda in foro externo Ecclesiæ.

Dicitur 1° *Actio externa*: ea conditione delictum, de quo agitur in jure canonico, distinguitur a peccato simplici, quod est violatio legis divinæ, sive actu externo sive interno consummata. Judices inquirunt solummodo de externis, nam *cogitationis penam nemo patitur*, ut dicitur in jure; unde concludendum est neminem traduci ad tribunal externum Ecclesiæ ratione actus externi boni vel indifferentis, ob solam præsumptionem prævæ intentionis.

« l'Église tient immédiatement de Jésus-Christ? » Vir minime suspectus curiæ sæculari, Fleury, non aliter censuit : « Les appels comme d'abus ont achevé de ruiner la juridiction ecclésiastique. » (*Discours sur les libertés de l'Église gallicane*, n° 24¹.)

Concludimus fideles, et multo magis clericos, nequaquam debere in causa spirituali confugere a sententia Episcopi ad magistratum civilem, sub abusus obtentu; quamvis enim hodiernis temporibus, consilium Status moderatius ac circumspectius appellationes excipiat quam olim parlamenta, appellationibus derogatur auctoritati atque libertati Ecclesiæ quod omni studio præcavendum est. Clerici qui sunt a suo ordine suspensi, vel suo titulo privati, recursum habeant a sententia Episcopi ad Metropolitanum, vel ad S. Pontificem, pro qualitate negotii. Recursus ille canonicus abunde eis sufficit; si quod enim contra regulas juris in eorum præjudicium commissum sit, a iudice superiori reformabitur. Si, ordine judiciorum perturbato, adeant magistratum civilem in causa ecclesiastica, formidare debent ne incurrant gravissimas censuras quibus plectuntur temerarii infractores canonum et juris Ecclesiæ. Nulla insuper sinit prudentiæ ratio ut ab eo in hujusmodi causis auxilium, petant a quo periculum sit ne postea opprimantur, quod clero sæculis postremis contigit : « Cum enim, uti sapienter animad-
« vertit theologus auctoritate gravis, Pontifices potestate sua
« in Ecclesiæ Gallicanæ detrimentum abuti crederentur, invo-
« catum est sæcularis brachii auxilium, cujus occasione majus
« detrimentum passa est Ecclesia in sua jurisdictione quam
« consecuta est emolumentum... Quo igitur lucro compensari
« poterit jactura jurisdictionis spiritualis? » (*Charlas, Tract. de libertatibus Eccl. Gallicanæ*, lib. XII, pag. 814.)

¹ *Nouveaux Opuscules de Fleury*, ed. an. 1818.

SECTIO VI^a

DE DELICTIS

Persolutis quæstionibus præviis de ordine servando in judiciis criminalibus, non secus ac in civilibus, utile arbitramur subungere notiones circa delicta quæ sunt materia judiciorum, et circa regulas jure canonico statutas de præcipuis delictis. Dicemus itaque 1° de delictis in genere; 2° de præcipuis speciebus delictorum, quæ judiciis coerceri voluit Ecclesia.

ARTICULUS I. — DE DELICTIS IN GENERE.

*716. — I. Delictum est actio externa, vel voluntaria omissio, contra legem, pœnis coercenda in foro externo Ecclesiæ.

Dicitur 1° *Actio externa*: ea conditione delictum, de quo agitur in jure canonico, distinguitur a peccato simplici, quod est violatio legis divinæ, sive actu externo sive interno consummata. Judices inquirunt solummodo de externis, nam *cogitationis penam nemo patitur*, ut dicitur in jure; unde concludendum est neminem traduci ad tribunal externum Ecclesiæ ratione actus externi boni vel indifferentis, ob solam præsumptionem praviæ intentionis.

2° *Vel omissio voluntaria* : voluntaria omissio æquiparatur actioni, cum prodeat ab actu voluntatis contra legem. Facientes malum et huic consentientes pari pœna plectendi sunt. « Eos autem delinquentibus favere interpretamur, ait Innocentius III, « qui, cum possint, manifesto facinori desinunt obviare. » (Cap. *Quantæ*, 47, DE SENT. EXCOMMUNICATIONIS.)

3° *Contra legem*, quod communiter intelligendum est de lege positiva ecclesiastica. Sapienter ordinatum est ut subditi judicentur juxta leges quæ a publica auctoritate fuerunt promulgatæ; quas proinde cognoscere præsumuntur. Attamen, si quis violaverit legem naturalem, seu divinam positivam, quæ est omnibus certo nota ac manifesta, nullique controversiæ locum dederit, illum superior punire posset, etiamsi eadem lex declarata non fuerit in sacris canonibus.

4° *Pœnis coercenda in foro Ecclesiæ*. Judices inferiores cavere debent ne ordinationes superioris ultra illius intentionem urgeant in praxi; et ne punire videantur arbitrarie, præter casus jure præfinitos. Alterutrum, vel etiam utrumque periculum incurrunt, si pœnis coerceant eos qui violasse arguuntur leges quas auctoritas publica nulla sanctione pœnali munivit. Fortassis superior non intendit condere legem proprie dictam, strictè obligantem in conscientia; aut etiam noluit hæc vel illa delicta in foro externo traduci, quia id necessarium ipsi visum non est ad ordinem publicum communitatis.

*717. — II. Delicta distinguuntur ratione objecti et gravitatis. Sunt aliæ distinctionis rationes, ex parte scilicet personarum, fori et notorietatis, ad quas potissimum, pro ratione præsentis instituti, attendere oportet.

1° Ratione *personarum*, alia sunt delicta communia, quæ a laicis et clericis indifferenter committi possunt; alia clericis specialia, quæ sunt violationes legum canonicarum de vita et honestate clericorum, de quibus exstat specialis titulus Decretalium.

2° Ratione *fori*, sunt delicta mere ecclesiastica, alia mere

civilia, alia mixta. *Delicta ecclesiastica* dicimus, quæ directe contra fidem, religionem, vel disciplinam canonicam, admittuntur, v. g. : Apostasia, profanatio sacramentorum et omnia quæ subsunt ecclesiasticæ coercitioni, sive a clericis, sive a laicis patrata fuerint. *Delicta civilia* directe lædunt civilem rempublicam, neque habent aliquid spirituale, præter criminis in foro interno absolutionem et pœnitentiam; quapropter deferuntur ad judicem sæcularem. *Mixta* vocantur quæ simul et religionem lædunt et civili reipublicæ damnum atque injuriam inferunt.

Delicta mixta obnoxia sunt, tum Ecclesiæ, tum reipublicæ coercitioni, quoniam jura utriusque violant et utraque in his criminibus partem suam curare et tueri debet. In quibusdam regionibus cognitio delictorum mixtorum commissa est tribunalibus, quæ ex judicibus ecclesiasticis et laicis constabant; alicubi mos fuit ut hujusmodi causas unus judex, sive laicus, sive ecclesiasticus esset, definiret, qui prior negotium occupaverat. Ita ordinatum fuit consensu saltem tacito utriusque potestatis, ne quædam rerum confusio oriretur, si reus unius criminis duplex judicium et duplicem pœnam perferre cogeretur. (Devoti, lib. IV, tit. II, *de Delictis*.) In nostris regionibus non sunt tribunalia mixta, nec datur præventio unius judicis in alium : quia utrumque forum, civile et ecclesiasticum, est omnino distinctum.

3° Ratione *notorietatis*, delicta sunt *occulta* vel *publica*. *Occultum* proprie ac simpliciter dicitur quod nulla ratione probari potest, et ideo solius Dei judicio relinquitur. Pene autem occultum, et in existimatione morali hominum occultum censetur, quod perpauci sciunt. *Publicum* e contra erit si plures illud noverint, vel si de eo fama spargatur per communitatem¹.

¹ Cf. Fagnan, cap. *Vestra*, n° 48 ad 145, in tit. DE COHABITATIONE CLERIC. ET MULIERUM. — *Thesaurus de Pœnis*, part. II, cap. XXI. — Benedict. XIV, Inst. LXXXVII.

Delictum igitur censetur publicum quando est, vel *notorium*, vel *famosum*, vel *manifestum*.

Notorium erit *jure*, si judiciali confessione vel sententia definitiva constet; notorium *facto*, si oculis plurium objectum sit, adeo ut non detur locus tergiversationi; notorium *præsumptione*, si adsint circumstantiæ quas jus canonicum declarat indicia sufficientia delicti, ob vehementem præsumptionem, quam, attentis moribus humanis, illæ circumstantiæ ingerunt.

Si quaeratur quot personis factum debeat innotuisse ut desinat esse occultum, « id procul dubio implicatum est, ait Benedictus XIV (*Institutione* LXXXVII, n° 40), ac difficultatis plenum, si theologiæ moralis scriptores, aut etiam forenses, « percurrantur. » Videtur prudentis judicis arbitrio dimitendum.

Delictum vocatur *manifestum* quando, licet notorium non sit, nec *jure* nec *facto*, a pluribus tamen cognoscitur qui illud in notitiam communitatis inducunt.

Famosum illud reputatur, de quo fama per communitatem spargitur, orta ex indiciis probabilibus, quamvis paucis sit apprime cognitum, vel etiam ab uno solummodo certo auctore traditum sit, ut notat Fagnan (in cap. *Vestra*, n° 63).

Notandum est insuper, quod ad praxim attinet: 1° Aliquando delictum esse formaliter occultum, quamvis materialiter publicum; v. g., si quis excommunicatus rem sacram fecerit, sed omnes ignorent eum esse excommunicatum, vel existiment canonicè absolutum. « Si ita se res habeat, ait Benedictus XIV (loc. cit., n° 48), nos ingenue fatemur et credimus a sacra « Pœnitentiaria dispensari posse, cum ipsum crimen oculi « fines non excedat. Contra vero est si crimen publice innotescat, « licet omnes fere ignorent pœnam huic crimini irrogatam, quæ « ignorantia juris dicitur. » In ultimo casu, S. Congregatio constanter habuit delictum uti publicum et eandem regulam in praxi servat; 2° delictum esse aliquoties in uno loco publicum, et in altero occultum, adeo ut nec ibi cognoscatur, nec

præsumere liceat quod in posterum cognoscetur; 3° delictum olim in communitate publicum, potuisse decursu temporum, ita e memoria deleri, ut deveniret omnino occultum.

Hæc in præsentī sufficiant de quæstione proposita; alibi expenditur quatenus delictum esse debeat occultum ut S. Pœnitentiaria super eo dispensare valeat.

ARTICULUS II. — DE PRÆCIPUIS SPECIEBUS DELICTORUM.

718. — Nimis operosum foret singula delicta de quibus statuerunt leges canonicæ explicare; sed utile arbitramur breviter et summatim pertractare de præcipuis speciebus, eo magis quod in theologia morali pauca dicantur de hac materia, quam tamen scire decet virum canonicum. Dicemus seorsim de delictis: 1° contra fidem et unitatem Ecclesiæ; 2° contra virtutem religionis; 3° contra justitiam; 4° contra castitatem.

§ 1. *Delicta contra fidem et unitatem Ecclesiæ.*

Delicta contra fidem et unitatem Ecclesiæ sunt: apostasia, hæresis et schisma.

719. — 1° *Quid sit apostasia; quotuplici modo committatur?*

I. *Apostasia*, de qua statuitur in *jure*, est defectio a fide christiana, suscepta in baptismo. Qui sibi proposuerat religionem christianam amplecti et a proposito recedit, antequam fuerit sacro baptismate initiatus, non est apostata, nec pœnis contra apostasiam latis obnoxius. Apostata vero dicitur qui post baptismum, etiam puerili ætate susceptum, transit ad judaismum, vel ad paganismum, vel ad deismum, vel tandem religionem christianam deserit, nullam aliam sectando, ut sunt athei et indifferentes systematici.

II. Tribus modis aliquis potest esse apostata: 1° Si mente sola recedat a fide christiana, quo casu constituitur apostata coram Deo; pœnam tamen juris non incurrit, quoniam illius

Delictum igitur censetur publicum quando est, vel *notorium*, vel *famosum*, vel *manifestum*.

Notorium erit *jure*, si judiciali confessione vel sententia definitiva constet; notorium *facto*, si oculis plurium objectum sit, adeo ut non detur locus tergiversationi; notorium *præsumptione*, si adsint circumstantiæ quas jus canonicum declarat indicia sufficientia delicti, ob vehementem præsumptionem, quam, attentis moribus humanis, illæ circumstantiæ ingerunt.

Si quaeratur quot personis factum debeat innotuisse ut desinat esse occultum, « id procul dubio implicatum est, ait Benedictus XIV (*Institutione* LXXXVII, n° 40), ac difficultatis plenum, si theologiæ moralis scriptores, aut etiam forenses, « percurrantur. » Videtur prudentis judicis arbitrio dimitendum.

Delictum vocatur *manifestum* quando, licet notorium non sit, nec *jure* nec *facto*, a pluribus tamen cognoscitur qui illud in notitiam communitatis inducunt.

Famosum illud reputatur, de quo fama per communitatem spargitur, orta ex indiciis probabilibus, quamvis paucis sit apprime cognitum, vel etiam ab uno solummodo certo auctore traditum sit, ut notat Fagnan (in cap. *Vestra*, n° 63).

Notandum est insuper, quod ad praxim attinet: 1° Aliquando delictum esse formaliter occultum, quamvis materialiter publicum; v. g., si quis excommunicatus rem sacram fecerit, sed omnes ignorent eum esse excommunicatum, vel existiment canonicè absolutum. « Si ita se res habeat, ait Benedictus XIV (loc. cit., n° 48), nos ingenue fatemur et credimus a sacra « Pœnitentiaria dispensari posse, cum ipsum crimen oculi « fines non excedat. Contra vero est si crimen publice innotescat, « licet omnes fere ignorent pœnam huic crimini irrogatam, quæ « ignorantia juris dicitur. » In ultimo casu, S. Congregatio constanter habuit delictum uti publicum et eandem regulam in praxi servat; 2° delictum esse aliquoties in uno loco publicum, et in altero occultum, adeo ut nec ibi cognoscatur, nec

præsumere liceat quod in posterum cognoscetur; 3° delictum olim in communitate publicum, potuisse decursu temporum, ita e memoria deleri, ut deveniret omnino occultum.

Hæc in præsentī sufficiant de quæstione proposita; alibi expenditur quatenus delictum esse debeat occultum ut S. Pœnitentiaria super eo dispensare valeat.

ARTICULUS II. — DE PRÆCIPUIS SPECIEBUS DELICTORUM.

718. — Nimis operosum foret singula delicta de quibus statuerunt leges canonicæ explicare; sed utile arbitramur breviter et summatim pertractare de præcipuis speciebus, eo magis quod in theologia morali pauca dicantur de hac materia, quam tamen scire decet virum canonicum. Dicemus seorsim de delictis: 1° contra fidem et unitatem Ecclesiæ; 2° contra virtutem religionis; 3° contra justitiam; 4° contra castitatem.

§ 1. *Delicta contra fidem et unitatem Ecclesiæ.*

Delicta contra fidem et unitatem Ecclesiæ sunt: apostasia, hæresis et schisma.

719. — 1° *Quid sit apostasia; quotuplici modo committatur?*

I. *Apostasia*, de qua statuitur in *jure*, est defectio a fide christiana, suscepta in baptismo. Qui sibi proposuerat religionem christianam amplecti et a proposito recedit, antequam fuerit sacro baptismate initiatus, non est apostata, nec pœnis contra apostasiam latis obnoxius. Apostata vero dicitur qui post baptismum, etiam puerili ætate susceptum, transit ad judaismum, vel ad paganismum, vel ad deismum, vel tandem religionem christianam deserit, nullam aliam sectando, ut sunt athei et indifferentes systematici.

II. Tribus modis aliquis potest esse apostata: 1° Si mente sola recedat a fide christiana, quo casu constituitur apostata coram Deo; pœnam tamen juris non incurrit, quoniam illius

crimen interne consummatur; 2º si mente simul et verbis, vel factis, fidem Christi deserat, quod veram in foro externo simul et interno apostasiam efficit, etiamsi delictum remanserit occultum; 3º si quis verbis tantum vel factis, non tamen animo, a fide christiana deficiat. Ecclesia eum condemnat qui verbis aut factis istiusmodi utitur, quia jure præsumit illum animo delinquere qui scienter aliquid exterius agit qui cum fidei christianæ professione pugnat; et etiam quia per actum istiusmodi, si fiat cum morali libertate, obligatio profitendi exterius fidem catholicam violatur¹.

Difficilis quæstio mota est de agendi ratione tenenda ab apostatis qui ad christianam religionem reverti exoptant, et gravia mala pertimescunt ex manifestatione suæ conversionis. Viam autem solutionis aperuit Sancta Sedes, dubia proposita resolvendo. Urbanus VIII, interrogatus quomodo se gerere deberent apostatæ quidam, Tuneti in Africa, redeuntes ad pœnitentiam, respondit, die 18 julii 1650, in generali Congregatione S. Officii, *eos non teneri ad abjurandam apostasiam publice coram infidelibus, sed sufficere ut eam abjurent coram fidelibus, abstinendo ab actibus infidelitatis, ac deponendo habitum infidelium, quatenus sit protestativus falsæ religionis; si vero sit æquivocus, posse illum deferre*. Decretum refertur apud Benedictum XIV, *de Synodo*, lib. XIII, cap. xx, nº 18.

Ex illa declaratione deducere licet tria consecutaria, quoad illos qui ex infidelitate convertuntur ad fidem, et qui periculum grave ex sua mutatione sibi imminere sentiunt.

1º Apostata respiciens non tenetur, cum propriæ vitæ discrimine, manifestare suam conversionem infidelibus. Nihil occurrit in disciplina Ecclesiæ de hujusmodi obligatione, et theologi adnotant præceptum professionis externæ fidei, qualis esset manifestatio illa emissæ abjuratationis infidelibus faciendæ, recenseri inter præcepta affirmativa, quæ non semper, neque ad semper obstringunt, ut ibidem animadvertit Benedictus XIV.

¹ Schmalzgrueber, in tit. DE APOSTATIS, nº 4.

2º Tenetur abstinere ab actibus infidelitatis; nunquam enim licitum est, nec ad vitandum certum periculum vitæ, fidem christianam prodere, seu quocumque modo negare. Id omnes theologi reputant actum intrinsece malum. Quandonam vero, quibusve actibus censeatur aliquis fidem negare non est semper facile dictu, quia sunt quædam actiones et signa, de quorum sensu dubia est interpretatio. Regula generalis est: nihil converso ad fidem faciendum esse unde cæteri legitime concludere debeant eum perseverare in infidelitate. Ex illa autem regula quisque dijudicare debet de singulis in specie actibus aut signis, ratione habita morum et circumstantiarum. Si catholicus identidem adeat fana falsorum numinum, vel templa hæreticorum, id tribui potest curiositati, officio urbanitatis et honoris mere civilis erga suos amicos, quorum, v. g., funera celebrantur; si vero conversus ab infidelitate huc adeat, ad occultandam infidelibus suam conversionem, difficillimum videtur ut illius actus non habeatur tanquam signum perseverantiæ in infidelitate, quamvis aliunde abstineat in templo ab ulla positiva participatione falsæ religioni.

3º Si actus sit æquivocus, adeo ut indifferenter possit in sensum diversum explicari, non per se illicitum est illum ponere, ut declarat Urbanus VIII de usu vestium in decisione mox allata. Id certe non liceret, si tyrannus actum postularet in contemptum fidei, quia ex tunc cessaret ambiguitas; nec etiam liceret, si necessitas urgeret fidem generose profitendi ad vitandum scandalum infirmorum, vel ad causam religionis tuendam. Præcisus hujusmodi circumstantiis, potest aliquis uti, in finem honestum, verbis, signis, factis æquivocis, ad occultandam finem, ut scilicet ignotus pertranseat, et se permissive habere ad errorem eorum qui forte, non sufficienter cuncta considerantes, suspicarentur illum adhærere falsæ religioni.

Hæc principia constanter tenuit S. Sedes; quamobrem prohibuit in praxi quidquid sapit professionem sectæ infidelium.

Inter cætera prohibuit ne sacramenta administrarentur christianis in Turcarum imperio vitam degentibus, qui religionem Mahumetanam simulabant, et qui, ut Turcæ viderentur, eorumque juribus ac privilegiis perfrui possent, eorum templa frequentabant, nomen assumebant quod proprium est Turcarum, aliave peragebant quibus infideles distinguuntur. « Hæc enim omnia, ait Benedictus XIV, etsi fides Christi in corde teneatur, fieri nequeunt sine Mahumetis errorum simulatione, sinceritati christianæ contraria, quæ mendacium in re gravissima continet et virtualemente fidei negationem, maxima cum Dei injuria, proximique scandalo, includit¹. »

Apostasia est omnium delictorum gravissimum, quod iisdem penis canonicis plectitur ac hæresis.

720. — II° *Quid sit hæresis?*

Hæresis est error voluntarius et pertinax contra veritatem fidei catholicæ, in eo qui profitetur religionem christianam.

Dicitur 1° *Error*: scilicet falsum iudicium, quod mens profert contra veritatem; unde qui ore aliquid profert contra fidem, quin interius assentiatur errori, non committit hæresim. Cæterum, erratur contra fidem, non solum si admittatur propositio doctrinæ catholicæ contradictoria, sed etiam si in dubium revocetur veritas aliqua revelata; in utroque enim casu fertur iudicium veritati catholicæ oppositum. Dicitur in cap. *Dubius*, 1, DE HÆRETICIS: « Dubius in fide est infidelis. »

2° *Voluntarius et pertinax*... Quod omne delictum præsupponat actum voluntatis liberum, nemo inficiatur; quapropter in hæresim non incidit, qui ignorantia inculpabili aliquam opinionem fidei contrariam admiserit. Ast requiritur insuper pertinacia, id est obstinata adhæsiō errori contra fidem ab Ecclesia propositam et sufficienter cognitam. Qui errat etiam culpabiliter, modo non laboret ignorantia affectata, non est formaliter

¹ Bulla *Inter omnigenas* (an. 1744). — *Omnium sollicitudinem* (an. 1744). — *Quod provinciale concilium* (an. 1754).

hæreticus, quia non adversatur animo obstinato auctoritati Ecclesiæ; non est in eo pertinacia quam supponit delictum hæresis.

3° *Contra veritatem fidei catholicæ*... scilicet contra veritatem immediate revelatam, sive explicitè sive implicite, et ab Ecclesia propositam, ut certa fide ab omnibus credatur. Hæc est propria notio veritatis catholicæ, cujus contradictoria propositio est hæresis. Doctrina quam Deus non revelavit immediate, sed quam ope ratiocinii deducimus ex veritate revelata, non est de fide, quia ratiocinium humanum fallere potest: saltem edocti non sumus divina auctoritate consecrarium esse rite deductum ex præmissis. Ergo necesse est ut intervenerit immediata revelatio. Requiritur insuper ut veritas proponatur ab Ecclesia; siquidem, quamvis lædat virtutem theologalem fidei qui assensum denegat alicui veritati quam divinitus revelatam existimat, reus tamen non constituitur delicti de quo conveniri possit in foro externo, nisi Ecclesia eandem veritatem omnibus catholicis credendam proposuerit. Delictum hæresis, in foro ecclesiastico, est violatio fidei publicæ quam profitetur societas catholica.

4° *In eo qui profitetur religionem christianam, et baptizatus est*. Nemo fit jurisdictioni contentiosæ Ecclesiæ obnoxius nisi baptismum susceperit.

721. — III° *Quinam jure canonico condemnentur ratione hæresis?*

Concilium Lateranense sub Innocentio III an. 1216 habitum, statuit: « Excommunicamus et anathematizamus omnem hæresim extollentem se adversus sanctam, orthodoxam et catholicam fidem... Condemnantes hæreticos universos, quibuscumque nominibus censeantur... qui autem inventi fuerint sola suspitione notabiles, nisi juxta considerationem suspitionis, qualitatemque personæ, propriam innocentiam congrua purgatione monstraverint, anathematis gladio feriantur... Credentes præterea, receptatores, defensores et fautores

« hæreticorum, excommunicationi decernimus subjacere. »
(Cap. XIII tituli DE HÆRETICIS; lib. V Decret.)

Perspicuum est, ex Constitutione Concilii Lateranensis, Ecclesiam condemnare omnes hæresim formalem profitentes, hæresis legitime suspectos, et hæreticorum complices et fautores.

1° *Profitentes hæresim formalem.* Hæresis materialis præsumitur, in foro externo Ecclesiæ, esse simul formalis, id est voluntaria et pertinax, nisi contrarium probetur; quamobrem mos est ut omnes qui e secta hæreticorum, quorum ritus participaverunt, redeunt ad unitatem catholicam, reconcilientur Ecclesiæ per absolutionem in foro externo. Quod tamen ad forum internum attinet, certum est immunes esse ab omni peccato, qui ex ignorantia aut animi stoliditate, vel errore invincibili, hæresim materialem profitentur, de quo omnes consentiunt, et idcirco nullis pœnis canonicis alligari, quibus communione bonorum spiritualium priventur.

Cum dixerimus Ecclesiam condemnare omnes qui *profitentur* hæresim formalem, concludendum non est requiri semper aliquam hæresis publicitatem, ut hæreticus condemnatur et pœnis canonicis plectatur. Sunt pœnæ quas hæreticus ipso facto patitur, quin necesse sit intervenire actionem judicis: ut quis has pœnas subire teneatur sufficit hæresis formalis externa, tametsi occulta manserit. « On convient assez communément, ait Collet, que toute hérésie, même occulte, « pourvu qu'elle ne soit pas purement mentale, produit l'irrégularité. » (*Traité des dispenses*, n° 188.) Aliæ pœnæ irrogantur per judicem: ut quis illas incurrat requiritur aliqua publicitas, quia judex in neminem statuere potest pœnam, quin convictus fuerit delicti. Sunt tandem certi effectus pœnales quos hæretici non experiuntur, nisi adsit notorietas juris (n° 770, 771).

2° *Hæresis suspecti* habentur qui propugnant falsas opiniones *hæresi proximas*, vel *hæresim sapientes*, quæ scilicet

adversantur doctrinæ communiter traditæ apud catholicos, et deductæ ex veritate revelata; item qui quibusdam locutionibus utuntur, quæ licet juxta sensum catholicum possint absolute intelligi, merito tamen præsumuntur, attentis circumstantiis, sumi ab auctore in sensu hæretico; tandem, qui obdurescunt in excommunicatione, obstinato animo resistentes contra auctoritatem Ecclesiæ.

3° *Hæreticorum complices* sunt qui illorum defensionem suscipiunt contra auctoritatem publicam, ut sua prava dogmata prædicare possint; qui negligunt curas impendere quas ratione sui officii debent, ad coercendam hæresim; qui nulla cogente necessitate, domos illis præstant ut habeant sua conventicula, et ritus exercent (n° 724).

722. — IV° *Quas pœnas Ecclesia statuerit in hæreticos et hæresis suspectos, vel complices?*

Pœnæ jure canonico hæreticis irrogatæ, sunt: excommunicatio major, privatio sepulturæ ecclesiasticæ, irregularitas, et privatio officiorum.

I. Certum est omnes hæreticos, et hæreticorum fautores, subjacere excommunicationi majori; quam tamen non incurrunr qui illam ignorant. Qui suspecti sunt criminis hæresis, non eo ipso excommunicantur, sed possunt a judice gladio excommunicationis feriri, nisi *juxta considerationem suspicionis, propriam innocentiam congrua purgatione monstraverint*, ut statuitur in decreto Concilii Lateranensis.

II. Omnes hæretici denuntiati, vel pertinentes ad sectam separatam ab unitate Ecclesiæ et anathematizatum, privantur sepultura christiana. Alexander IV prohibuit ne quis scienter præsumat dare sepulturam hæreticis, hæreticorum fautoribus, vel defensoribus; insuper statuit eos qui sepulturam ecclesiasticam dederint, pœnam incurrere excommunicationis majoris, a qua non absolventur donec providerint, quantum in se est, ut cadaver extumuletur, et locum interdicto subjici. (Cap. *Quicumque*, 2, DE HÆRETICIS, in VI°.) Privandi sunt etiam

sepultura ecclesiastica hæretici notorietate facti manifesti, licet non pertinentes ad sectam separatam; ita enim statuit Martinus V, constitutione *Inter multa*: « Si hæretici publici et « manifesti, licet nondum ab Ecclesia separati, in tam gravi « crimine decesserint, ecclesiastica careant sepultura, nec « oblationes pro eis recipiantur. » Hinc merito concluditur privationem sepulturæ esse pœnam distinctam ab excommunicatione.

III. Clerici qui post adeptum officium in hæresim incidunt, possunt omni jurisdictione, suo etiam officio, privari. Concilium Lateranense statuit in constitutione citata *Excommunicamus*: « Si clericus fuerit, deponatur ab omni officio et « beneficio. » Utrum vero, ipso jure, ante sententiam judicis clericus suo officio privetur, amittatque simul jurisdictionem, non consentiunt doctores.

Bellarminus propugnat hæreticum manifestum amittere, jure divino et ratione hæresis, omnem penitus jurisdictionem, antequam denunciatur nominatim, suamque opinionem vocat *sententiam omnium*. (*De Rom. Pontifice*, lib. II, cap. xxx.) Ratio est, juxta illum, quod hæreticus ipso facto separetur a corpore Ecclesiæ; quamobrem nullum amplius in ea jus habere potest. Eandem sententiam confirmat ex sententiis SS. Patrum qui, cum dicunt hæreticos amittere jurisdictionem, non allegant jura humana, quæ etiam forte tunc nulla exstabant, sed sua argumenta desumunt ex ipsa natura hæresis.

Alii theologi et canonistæ, duce Suarez, contrariam sententiam tenent, hæreticum scilicet non jure divino, sed ecclesiastico amittere jurisdictionem; nec ab Ecclesia privari jurisdictione nisi intercesserit sententia judicis, aut hæreticus officio suo publice renuntiaverit. Probant ex rationibus theologicis et ex praxi Ecclesiæ.

1º « Fides, ait Suarez, non est fundamentum omnino necessarium jurisdictionis. » Potestas nimirum jurisdictionis fundatur in caractere baptismi et in ministerio ecclesiastico;

atque hæresis, etiam externa et manifesta, non tollit characterem baptismalem quo indissolubili vinculo cooptamur Ecclesiæ, nec aufert jure divino ministerium ecclesiasticum, cum leges divinæ hac de re nihil prorsus statuerint.

2º Si jure divino amitteretur jurisdictione ratione hæresis, hæreticus occultus ea privaretur non secus ac hæreticus manifestus; non est enim jure divino inductum discrimen inter utrumque: quam autem damnosa consecraria ex illa privatione in Episcopo, in paroco, in quovis alio sacerdote ministerium publicum obeunte, si in hæresim laberetur, nemo non videt.

3º Ecclesia concedit ut recipiamus sacramenta in casu necessitatis a sacerdote hæretico non denunciato; quod non intelligitur solum de necessitate extrema in qua quis sacerdos etiam nominatim excommunicatus posset sacramentum conferre, sed etiam de necessitate communi, ut dicimus agendo de *Censuris*, ergo remanet ministerium et jurisdictione in hæreticis. « Quoties « igitur, ait Card. Soglia, hæreticus manifestus, neque potestati suæ nuntium miserit, neque ab Ecclesia privatus existit, jurisdictionem retinet, et saltem hoc ipso ad externum « Ecclesiæ corpus aliqua ratione pertinet, ratione scilicet ipsius « ecclesiastici ministerii quod adhuc possidet. » (*Inst. juris privati Ecc.*, § 254. Cf. Suarez, tract. *de Fide*, sect. v, disput. xxi.)

De irregularitate in quam incidunt hæretici dicitur infra.

Pœnas canonicas quibus hæretici subjacent exposuimus; de pœnis temporalibus quibus olim plectebantur, vi juris publici quod apud omnes populos catholicos prævaluerat, aliquid notabimus ubi de *Pœnis* in genere tractandum erit.

725. — Vº *Utrum et quatenus vetitum sit communicare cum hæreticis?*

Sacris canonibus vetatur generatim consortium catholicorum cum hæreticis; cum vero pristina disciplina nonnihil temperata fuerit Constitutione Martini V *Ad vitanda scandala* et generali Ecclesiarum consuetudine, opportunum nobis videtur

referre quæ sit disciplina canonica circa triplicem articulum gravis momenti, scilicet : Communicationem in divinis cum hæreticis, communicationem in profanis, demum disputationem cum iisdem hæreticis de fide.

I. Principium generale est *communicationem in divinis cum hæreticis esse regulariter illicitam in praxi*, ob periculum perversionis in fide catholica, seu ob periculum participationis in ritu hæretico, vel denique ob periculum et occasionem scandali. Admonendi sunt ea de re gravissimi momenti fideles, qui versantur inter hæreticos, ut circumspice se gerant, quemadmodum declaraverunt Congregationes *Sancti officii et de Propaganda fide*, instructione data, anno 1729, missionariis Orientis, de communicatione in divinis cum hæreticis et schismaticis ¹.

Hinc 1° nullatenus licet communicare *in ipsis ritibus hæreticis*; v. g. participare cœnam Calvinianam, benedictionem nuptialem suscipere a ministro sectæ hæreticæ, patinum se præbere in baptismo ritu hæreticali collato. Hæc sunt totidem signa apostasiæ a fide catholica, aut saltem sacrilegæ simulationis quæ virtutem fidei impetit, atque idcirco jure naturali et divino vetita sunt.

Nec etiam licet catholicis concedere ut in eorum Ecclesiis Missam, aliosve ritus damnatos hæretici celebrent; id enim perinde est ac consentire hæreticis ritibus, et præbere occasionem scandali. Catholici exinde minus abhorrent ab hæresi, et in pestiferum indifferentismum inclinantur.

Nec tandem debent catholici interesse ritibus hæreticis eo modo quo videantur cum iis convenire in unitate orationis, in unitate cultus, in veneratione erga ministros hæreseos. Quod si vero præsentiam mere materiale præbeant, inspiciendi causa quid peragatur, aut honoris civilis erga defunctos quorum funera aguntur, nec se ullomodo immisceant orationibus

¹ Giraldis, *Expositio juris pontificii*, part. I, in lib. V Decret., sect. DCCCCXXVI.

et ritibus hæreticis, tolerari potest, modo absit periculum scandali.

Hinc 2° non licet communicare *in vero cultu* cum hæreticis denunciatis (n° 765), nec eos admittere ad divina officia. Si denunciati non sint, tolerari potest ut sacris officiis intersint; non debemus autem cum eis communicare in divinis suscipiendo ab eis sacramenta, nisi vera necessitas urgeat. Disciplina vetus quæ catholicis interdixit consortio hæreticorum relaxata non fuit respectu hæreticorum denuntiatorum; quod ad hæreticos non denunciatos attinet, deberent, si litterali interpretationi canonum hæreamus, abstinere ab assistentia sacris officiis, sed temperatur rigor disciplinæ, et possumus eos etiam invitare ut sacras ædes ingrediantur, adsintque instructionibus et ritibus sacris, quoties non est ratio timendi scandalum, et spes aliqua affulget eos adducendi ad fidem catholicam.

Addimus illicitum fore *citra casum necessitatis* suscipere sacramenta ab hæretico manifesto. « Fere impossibile est, ait « Benedictus XIV, usu evenire ut a flagitio excusari valeant « sese in rebus sacris cum hæreticis et excommunicatis admiscentes; » quod asserit supponendo aliunde hæreticos a quibus sacramenta exposcuntur ea administrare ritu catholico, absque ulla admixtione ritus damnati, et communicationem in hoc casu non reputari, ratione circumstantiarum, protestationem falsi dogmatis. (*De Synodo*, lib. VI, cap. v, n° 2.) Si tamen gravissima necessitas urgeat, v. g. suscipiendi baptismum, aut sacramentum pœnitentiæ, absit quodvis perversionis in fide aut scandali periculum, et tandem minister nullum ritum hæreticum admisceat administrationi sacramentorum, docent plures, et quidem magni nominis doctores, licitum fore ejus ministerio uti, etiamsi hæreticus denunciatus sit; quanto magis, si nec denunciatus, nec ad sectam separatam pertinere supponatur. (V. Giraldis, loco cit. versus finem.)

Vetantur eadem lege connubia catholicorum cum hæreticis; non potest enim catholicus contrahere cum parte hæretica quin

simul cum eadem conficiat sacramentum, si ipsimet contrahentes sint sacramenti ministri, quod communior et verior tenet sententia theologorum. Grave insuper periculum est ne filii qui ex hoc matrimonio nascentur, in hæresi educantur, aut sint indifferentes inter veram religionem et sectam hæreticorum, quas æque acceptas videbunt in sua familia. Non licet proinde mixta inire matrimonia, nisi accesserit dispensatio a S. Pontifice data, et pars catholica servare intendat conditiones in indulto dispensationis expressas.

II. Communicatio *in profanis* cum hæreticis, saltem non denunciatis, non vetatur disciplina canonica hodie vigente, vi Constitutionum Sanctæ Sedis. Legi naturali ac divinæ standum est, quæ communicationem prohibet tantum quando urget periculum defectionis a fide. Periculum sedulo præcavere tenentur catholici, ne absque ulla ratione necessitatis in hæreticorum familiaritate versentur cum detrimento suæ salutis.

III. Vetitum olim fuit laicis disputare publice, vel privatim, de fide catholica. (Cap. *Quicumque*, 2, DE HÆRETICIS, in VI°.) Hæc disciplina laicos admonet quam considerate agere debeant cum hæreticis, ne se immisceant in controversias quæ ipsis forte essent in laqueum diaboli. Nihilominus, si sint sufficienter edocti fidem catholicam, et disputationem privatam vel etiam in scriptis publicis profuturam sperent, possunt tueri sanam doctrinam, auctoritatemque Ecclesiæ. Illos synodus Parisiensis sollicitè adhortata est ut « quoties intenderint aliquid « de rebus ecclesiasticis tractare, ne sanctum hoc et difficile « opus temere aggrediantur; sed accepto prudenti concilio, periculum vitent ecclesiasticas res intempestive aut inordinate « tractandi. » (Tit. I, cap. XI.) De clericis nihil statuerunt canones: possunt utique, tum privatim, tum publice, de fide disputare; ad hoc enim constituti sunt ut dogmata fidei contra insurgentes falsas opiniones defendant. Prudentia tamen non sinit, nec patitur ordo disciplinæ, ut publicas disputationes cum hæreticis vel cum incredulis instituant, antequam consilia

et assensum sui Episcopi obtinuerint, ne et ipsi honorem suæ conditionis et reverentiam sacris doctrinis debitam, necnon auctoritatem Ecclesiæ, in discrimen adducant. Ferraro contigit disputationes viva voce in publico cum heterodoxis, Ecclesiæ utilitatibus profuisse.

De lectione librorum hæreticorum dictum est in I^a parte, ubi de S. Congregatione *Indicis*. Omnes abstinere oportet a lectione librorum vetitorum ratione hæresis, ut servetur reverentia mandatis Ecclesiæ debita; cui etiam in hac re tam gravis momenti obsequi tenentur qui se tutos a periculo reputant, donec licentiam obtinuerint; leges enim omnes indistincte afficiunt. Si vero licentiam impetraverint, ipsis præcauto opus est ut iidem libri non objiciantur aliorum oculis, sed in loco remoto accurate serventur.

724. — In determinandis actibus in quibus esset hæresis complicitas, aut communicatio cum hæreticis, vel tandem cooperatio illicita ad exercitium ritus hæretici, attendere debemus ad naturam actuum et ad circumstantias speciales locorum. Omnes actus qui involvunt participationem cultui falso, vel tacitam approbationem ejusdem cultus, sunt mali, nec ulla ratione tolerandi. Alii vero actus qui nec participationem nec approbationem falsi cultus per se includunt, sed mediate solum referri possunt ad cultus exercitium, esse possunt legitimi ratione necessitatis et proportionate ad gradum influxus, modo tamen non exigantur in odium fidei, neque reddant suspectam fidem agentis.

Qui actum cultus hæretici non facit, sed mediate solummodo et remote ad eundem cultum concurrat, ob causam necessitatis, non censetur eo ipso illum approbare. In nostris, v. g., regionibus, ubi secta hæreticorum non solum tolerantur, sed habent jus politicum ad libertatem sui cultus et ad aliquam partem ærarii publici; ut sua templa instaurentur, et suorum ministrorum sustentationi provideatur, magistratus qui ex officio concurrunt ad templorum ædificationem et ad partitionem

denariorum publicorum quæ attribuuntur pseudo-ministris, non habentur uti complices hæresis. Abstineant vero necesse est a concedendis favoribus ad quos hæretici jus legale non habent, et a signo speciali honoris falso cultui impendendo; hæc enim, si non includant participationem hæresi, indicant et fovent aliquid deterius, indifferentiam nempe in causa religionis.

725. — VI° *Quis absolvere possit hæreticos, et quis modus servandus in illorum reconciliatione?*

I. Absolutio ab hæresi, non quidem mere interna, sed signo exteriori manifestata, reservatur jure communi S. Pontifici, in foro etiam interno: si vero crimen deductum fuerit coram tribunali Episcopi, seu spontanea confessione rei, seu denuntiatione, Episcopus dare potest absolutionem quæ suum effectum operetur in utroque foro, interno et externo.

Concilium Tridentinum tribuit Episcopis facultatem absolventi hæreticos (sess. xxiv, cap. vi, de *Reform.*). Sed huic decreto derogatum est constitutionibus SS. Pontificum qui casum hæresis sibi reservarunt. « S. Pius V et Gregorius XV, de hac re interrogati, ait Benedictus XIV post Navarrum, « indubitanter responderunt nulli præter Papam hodie intergrum esse quemquam absolvere ab hæresi, etiam occultissima, eo quod Papa per bullam *Cænæ* ejusmodi facultatem « sibi reservet. » (*De Synodo*, lib. IX, cap. iv, n° 9.)

Libri rituales Ecclesiarum Galliæ, ad recentiora usque tempora editi, hæresim reposuerunt inter casus simpliciter reser-vatos Episcopo; imo hæresis non reservabatur Episcopo in plerisque diocesisibus, si occulta remanserat. Utrum hanc praxim servare possint, aut eidem renuntiare teneantur, in solius S. Pontificis arbitrio positum est. Cæterum, non tanta est difficultas in praxi quantam supponunt nonnulli; præter quod enim S. Pontifex sollicitè providet necessitatibus animarum, concedendo Episcopis amplissima indulta, tria sunt notanda:

1° Hæresis non reservatur S. Pontifici nisi ratione delicti, quod supponitur peccatum mortale, et ratione excommunicati-

tionis majoris huic delicto annexæ: quamobrem qui non obstinato animo, sed ex errore seu ignorantia hæresim professus est, non tenetur recurrere ad S. Sedem; nec tenetur etiam qui ignorabat censuram, quum, ex dicendis infra, excusetur a censuris qui illas non cognovit dum legem transgrediebatur. Poterit igitur absolvi ab Episcopo, vel etiam a presbytero, juxta varia statuta dioceseon. Hoc autem quam frequens contingit, nemo nescit.

2° Episcopus potest absolvere ab hæresi quando ad forum externum deducta fuit; vel hæreticus resipiscens coram illo sponte comparet. « Tam Inquisitor quam Episcopus, ait Benedictus XIV, potest resipiscentem hæreticum, aut sponte coram se comparentem, aut ad suum forum quoquo modo « deductum Ecclesiæ reconciliare, et pro utroque foro absolute vere a censura in quam propter hæresim incidit... Quinimo « uterque potest pœnitentem hæreticum, postquam suos ejuravit errores, ad simplicem confessarium remittere ut ab eo « absolvatur, eamque absolutionem, licet a confessario datam « in foro sacramenti, prodesse etiam in foro externo, a cujus « jurisdictione promanat, recte observat Thomas Del Bene. » (Loco citato, n° 5.)

3° Tandem plures versantur in absoluta vel morali impossibilitate adeundi S. Pontificem, quo casu non tenentur, juxta probatos auctores, dirigere epistolas ad curiam Romanam, sed possunt absolvi a suo Episcopo (n° 795).

II. Quando hæreticus ad Ecclesiam catholicam regreditur e secta in qua baptizatus fuit, accurata inquisitione opus est de valore sacramenti, an rite, servatis conditionibus substantialibus materiæ, formæ, atque ministri, collatum sit. Si res dubia videatur, baptismum iterare oportet sub conditione; et, peracto baptismo, neophytus debet sua peccata confiteri sacerdoti ad obtinendum sacramentalem absolutionem, quæ necessaria est si forte baptismus, in secta hæreticali collatus, validus fuerit.

726. — VII° *Quid sit schisma; quas pœnas jus canonici-*

cum statuerit in schismaticos; quatenus vetitum sit cum schismaticis communicare?

I. Schisma est voluntaria separatio ab unitate Ecclesiæ catholicæ; quapropter, cum Sancta Sedes Petri sit centrum unitatis catholicæ, qui se ab ea sejungunt, obedientiam et subjectionem Romano Pontifici denegando, sunt schismatici. Schismatici etiam nuncupantur, at sensu minus stricto, qui se a suo proprio Episcopo, communionem cum Apostolica Sede habente, separant eique subesse recusant.

Schisma duplex distinguitur: *simplex*, si schismatici nulum dogma fidei catholicæ impugnent, et *errori mixtum*, si perversum dogma habeant. Vix ullum fuit schisma quod non infecerit hæresis.

II. Schismatici iisdem pœnis subjacent quibus hæretici; sunt nimirum excommunicati jure communi, privati sepultura ecclesiastica, et omni officio ac beneficio destituendi.

Qui ordines a schismaticis susceperunt sunt ipso jure suspensi, et inhabiles ad officia ecclesiastica adipiscenda, donec schisma abjuraverint et Ecclesiæ sint reconciliati. Hujusmodi ordinationes dicuntur idcirco *irritæ* quod nullum jus ordinatis tribuant sacros ordines sacrilege susceptos exercendi. (Cap. *Quod a prædecessore*, 1, et cap. *Fraternitati tuæ*, 2, DE SCHISMATICIS.)

Cum Pius VI condemnasset *Constitutionem civilem cleri Gallicani*, qua politicus hominum cœtus proprio jure præsumperat immutare universalem Ecclesiæ disciplinam et ordinem hierarchicum evertere, nova circumscriptione provinciarum, dioceseon et parochiarum, novaque ratione inducta pro electione atque institutione Episcoporum, hæc simul declaravit: « Ut gliscenti schismati obicem opponamus... Nos consiliis inhaerentes venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. Cardinalium, et votis obsecundantes totius episcopalis cœtus Ecclesiæ Gallicæ..., Apostolica potestate in primis edicimus ut quotquot sunt Cardinales, Archiepiscopi, Episcopi, parochi, vicarii,...

« qui civicum juramentum pure et simpliciter, prout a conventu nationali præscriptum fuit, emiserunt, errorum omnium venenatum fontem et originem, catholicæque Gallicanæ Ecclesiæ mœroris præcipuam causam, nisi intra 40 dies retractaverint, a cujuscumque ordinis exercitio sint suspensi, et irregularitati obnoxii, si ordines exercuerint.

« Declaramus item ac decernimus nefarias eorundem (Episcoporum juxta constitutionem civilem) consecrationes fuisse, et esse omnino illicitas, illegitimas, sacrilegas; ac proinde eosdem omni jurisdictione ecclesiastica carere, atque ab omni exercitio episcopalis ordinis esse suspensos... Pariter declaramus suspensos esse ab exercitio sacerdotalis, seu cujuscumque alterius ordinis, eos omnes qui in execrandis hujusmodi consecrationibus opem, operam, consensum et auxilium præstiterunt... Qui ab ipsis fuerint ecclesiasticis ordinibus initiati, noverint suspensionis vinculo se obstrictos, et si susceptos ordines exercuerint, irregularitati etiam fore obnoxios..

« Qua majori, uti nobis licuit, benignitate, declaravimus hucusque canonicas pœnas inflictas ut mala hactenus perpetrata emendentur... Si fiet unquam, ut nostræ monitiones, quod Deus avertat, in irritum sint recasuræ, sciant nostræ mentis non esse illos a gravioribus iis pœnis liberare quibus per canones subjiciuntur, sibi certe persuadeant, se per Nos anathemati subjectos iri. Nosque illos anathemate percussos Ecclesiæ universæ denuntiaturus, tanquam schismaticos, a communiione Ecclesiæ, nostraque, segregatos. » (Breve *Charitas*, die aprilis 1791.)

III. Communicatio cum schismaticis in divinis iisdem etiam regulis velatur ac communicatio cum hæreticis. Ut illarum accommodatio ad statum Ecclesiarum Galliæ tempore perturbationis manifestior esset, Pius VI præscripsit dari Episcopis, presbyteris, cunctisque fidelibus instructionem exaratam super quibusdam quæstionibus S. Sedi propositis.

Ex responsis datis in prælaudata instructione sequitur :
 1º Licitum non fuisse adire presbyterum *juratum* pro sacramento baptismatis, nisi in casu extremæ necessitatis, in quo non erat alius valens baptizare. 2º Non potuisse fideles adire parochum *intrusum* pro contrahendo matrimonio; unde si non suppeteret medium habendi presbyterum catholicum facultatibus opportunis ad hoc instructum, fideles debuerunt contrahere sine præsentia proprii pastoris. 3º Fideles potuisse in articulo vel periculo mortis, sacramentum pœnitentiæ recipere a sacerdotibus juratis ac etiam a parochis intrusis, deficiente quovis alio catholico sacerdote. 4º Fidelibus vetitum fuisse assistere, diebus etiam dominicis et festivis, sacrificio Missæ, aliisve officiis celebratis a presbytero, seu paroco, jurato.

Alia quæstio proposita erat : num liceret fidelibus genua flectere coram hostiis consecratis ab intrusis, ad quam responsum fuit affirmative, his vero additis : « Ne in hujusmodi cultu præstando immiscere se videantur catholici cum schismaticis, curabunt idem catholici occasiones declinare occus schismaticorum, cum sacramentum deferunt. » (*Responsa data a Pio VI de consilio selectæ Cardinalium congregationis, 28 maii 1793.*)

Schismatici resipiscentes non excipiuntur nisi publice, id est coram pastore legitimo et debitis testibus, schisma ejurent, quando publice adhæserunt sectæ schismaticæ ab Ecclesia anathematizata; si vero non fuerint publice sectatores schismatis proscripti, sufficit ut confessarium necessariis facultatibus ad absolvendum a delicto schismatis instructum adeant, veram contritionem profiteantur vitæ anteaactæ, ac se obsecuturos auctoritati S. Pontificis et sui Episcopi spondeant.

§ 2. Delicta contra virtutem religionis.

Delicta contra virtutem religionis sanctis canonibus specialiter

vetita, sunt præsertim : simonia, sacrilegium, magia, injuria ordinibus regularibus illata.

1º De simonia.

727. — 1º *Quid sit, et quotuplex distinguatur simonia?*

I. Simonia, sic dicta a Simone mago qui voluit, oblata pecunia, obtinere a sancto Petro donorum supernaturalium communicationem, definitur communiter : *studiosa voluntas emendi aut vendendi aliquid spirituale, aut spirituali annexum, mediante pretio temporali*; seu quod in idem recidit : *rerum spiritualium, aut spirituali annexarum, permutatio cum temporalibus.*

Dicitur 1º *Rerum spiritualium, aut spirituali annexarum...* Res mere spirituales, quæ scilicet directe ordinantur ad sanctificationem animæ et ad ordinem divinitus constitutum in Ecclesia, sunt : 1º gratia interna, dona Spiritus sancti, sanctum sacrificium, sacramenta, sacramentalia, orationes communes et privatæ; 2º jurisdictionis ecclesiasticæ adeptio, et ejusdem jurisdictionis spiritualis exercitium in absolutione a censuris, in dispensatione super lege aut voto, in sacræ doctrinæ traditione, et alia hujusmodi; his enim omnibus applicantur verba Christi : *Quod gratis accepistis, gratis date.*

Res spiritualibus annexæ, eisdem diverse annectuntur. Aliæ scilicet existebant et suum proprium valorem habebant *antece-*
denter, prius scilicet quam rei spirituali annecterentur, v. g., calix, oleum, corona deprecatoria, etc... Aliæ annectuntur *con-*
comitanter, aliæ *consequenter*. *Concomitanter*, si rei spirituali ita indivise uniantur ut ab ea separari nequeant et veluti cum ea in unum confundantur; v. g., tempus quod insumitur, seu labor intrinsecus qui impenditur in re sacræ peragenda. *Consequenter*, si res temporalis oblineatur post rem sacram, adeo ut res spiritualis sit causa proxima assequendi bonum temporale, v. g., beneficium, redditus beneficii.

Quando autem dicimus res temporales spiritualibus annexas esse materiam simoniæ, non secus ac res mere spirituales, id

non absolute sed cum restrictione asserimus. Et quidem si de rebus *antecedenter* existentibus quæstio sit, vendi seu commutari possunt cum aliis rebus temporalibus absque vitio simoniæ, modo non augeatur illarum pretium ob rationem boni spiritualis, et hæc commutatio non prohibeatur jure canonico. Si de rebus *concomitanter* annexis agitur, canonistæ communiter docent tempus quod insumitur, et laborem intrinsecum qui impenditur in peragenda re sacra, vendi non posse, quia inseparabiliter ununtur rei sacræ, nec habent pretium distinctum. Christus voluit res spirituales donari gratuito: eluderetur autem divina ordinatio, si subtili distinctione venderetur tempus, seu labor necessarius ad erogandum dona supernaturalia. Quoad res temporales *consequenter* annexas spirituali, regula generalis est reputari materiam simoniæ, si res spiritualis sit causa proxima eas assequendi: quapropter sanctus Gregorius edixit in Epistola ad Gallos: « Si quis dator, vel acceptor, Ecclesias, vel ecclesiastica beneficia, sub pecuniæ interventu susceperit, sive dando emerit, sive accipiendo vendiderit, a Simonis non excluditur perditione... Rationis ergo vigore cogitur, quod injuste receperit, restituere. » (Caus. I, quæst. III, cap. II.)

Dicitur 2° rerum spiritualium *cum temporalibus*... Commutare rem spiritualem cum alia re æque spirituali, preces, indulgentias, reliquias Sanctorum, non est simonia, quæ tunc solummodo adest quando bonum spirituale datur aut accipitur pro bono temporali. Quæ sint bona temporalia quæ vetat lex divina commutare pro spiritualibus, explicat sanctus Gregorius in cap. *Sunt nonnulli*, 114, caus. I, quæst. I: « Aliud est munus ab obsequio, aliud munus a manu, aliud munus a lingua. Munus quippe ab obsequio est subjectio indebite impensa. Munus a manu pecunia est. Munus a lingua favor. Qui ergo sacros ordines tribuit, tunc ab omni munere excusatur manus, quando in divinis rebus, non solum nullam pecuniam, sed etiam humanam gratiam non requirit. » Munus ab obsequio est, si quis donet rem spiritualem in pre-

tium obsequii temporalis indebiti; v. g., si præstet obsequium temporale pretio æstimabile, quale reputatur munus secretarii, nullo stipendio adductus sed promissione ipsi facta canonicatus, alteriusve beneficii vacaturi. Dicitur in cap. *Cum essent*, 12, de SIMONIA, promissionem factam clerico alicujus beneficii tribuendi, si promoveret certum negotium in curia Romana, *continere simoniacam pravitatem*.

Munus a manu reputatur res quævis pretio æstimabilis data, vel promissa in futurum, pecunia, remissio debiti, liber, etc...

Munus a lingua intelliguntur preces, adulationes, commendationes, quæ, ex pacto expresso aut tacito, interponuntur apud superiorem, seu alium quempiam. Apud homines preces hujusmodi seu commendationes, habentur aliquid pretio æstimabile. Simoniæ, igitur, reus esset Prælati qui, v. g., clerico canonicatum conferret ea conditione ut ab eo laudaretur atque commendaretur apud ministrum Principis, seu magnatem quempiam, a quo Prælati aliquid exinde sibi gratum obventurum sperat.

Dicitur 3° rerum spiritualium cum temporalibus *permutatio*: scilicet pactum expressum, seu implicitum, quo obtineatur res temporalis in commutationem rei spiritualis, uli sunt contractus innominati: *do ut des, facio ut facias*, etc..., quod in quæstione subsequenti enucleare debemus.

728. — II. Simonia dividitur, ratione modi quo committitur, in *mentalem, conventionalem, realem et confidentialem*; ratione juris quod violatur, in *simoniam jure naturali aut divino vetitam*, et in *simoniam vetitam jure ecclesiastico*.

Simonia *mentalis* est interuus voluntatis actus quo aliquis rem spiritualem alteri confert, ea intentione ut illum obstringat ad reddendum aliquid temporale, aut vicissim. Canonistæ non pertractant de simonia mere mentali, quia, cum nullo signo exterius manifestetur, non est obnoxia pœnis jure canonico sancitis.

Simonia *conventionalis* est conventio externa, sive explicita

sive implicita, dandi spirituale pro temporali, aut vice versa; quæ quidem conventio, quamdiu non fuit opere externo consummata, non plectitur pœnis juris canonici.

Simonia *realis* est conventio opere externo consummata ex utraque parte, saltem inchoative; dum, v. g., ab uno res spiritualis data est, ab altero autem pars saltem pretii conventi soluta est.

Non requiritur ad rationem simoniæ realis, ut res utraque spiritualis et temporalis simul mutuo tradatur, sed sufficit si tradatur post tempus etiam longum. Simonia remanet conventionalis quamdiu non fit ex parte utraque traditio saltem inchoata rei; ex eo autem temporis momento quo traditio fit, peccatum consummatur, simonia evadit realis, et, quoad pœnas juris retrogreditur ad tempus pactionis præteritæ.

Simonia *confidentialis* locum habet in materia beneficii, quando scilicet aliquis beneficium ecclesiasticum alteri quocumque modo procurat, v. g., eligendo, presentando, conferendo, vel in ejus gratiam resignando, cum pacto, sin expresse saltem implicito, ut is cui id procurat, post aliquod tempus idem beneficium ipsimet procuranti, vel alteri resignet, aut pensionem seu fructus ex eo præstet. (Schmalzgrueber, in tit. DE SIMONIA, n°s 27-37.)

Est simonia *jure divino* quoties res spiritualis pro temporali commutatur, et hoc est gravissimum crimen quod levitatem materiæ non admittit. *Pecunia tua tecum sit in perditionem*, ait sanctus Petrus Simoni mago, *quia donum Dei existimasti pecunia possideri*. Quævis res temporalis, seu parva seu magna, detur tanquam pretium boni supernaturalis, irrogatur gravis injuria Sancto Spiritui.

Est simonia *jure ecclesiastico* quando fiunt pacta aut permutationes quæ Ecclesia prohibuit intuitu religionis et reverentiæ debitæ rebus sacris, atque ut certius vitetur commercium sacrilegum rerum spiritualium et temporalium. Sic, ut nonnulla exempla citemus, Ecclesia vetuit vendi oleum benedictum et

sanctum chrisma, quia periculosum erat ne in æstimatione pretii ratio haberetur benedictionis et res venderetur ultra valorem materiæ; vetuit ne « examinatores candidatorum ad beneficia quidquam occasione hujus examinis, sive ante sive postea « accipiant; *alioquin simoniæ vitium tam ipsi, quam alii « dantes incurrant.* » (Conc. Trid. sess. xxiv, cap. xviii, *de Reform.*); vetuit ne ullæ permutationes beneficiorum fiant auctoritate privata, etc., etc.

Qui supradictas sanctiones canonicas transgreditur, fit reus inobedientiæ erga Ecclesiam, quod commune est omnibus violationibus legum canonicarum, sed insuper *incurrit vitium simoniæ*, juxta sententiam allatam concilii. Dum enim aliquam fieri permutationem, aut rem non sacram vendi Ecclesia prohibet ex motivo religionis, propter reverentiam rei sacræ cui conjungitur aut ad quam ordinatur, efficit quod talis venditio seu permutatio sit contra virtutem religionis, id est fieri non possit quin ipsa dignitas rei sacræ violetur, quod constituit peccatum simoniæ... Hæc species simoniæ est etiam peccatum mortale ex genere suo, et pœnis ordinariis contra simoniacos latis plectitur. Alexander III comminatur Episcopo periculum ordinis et dignitatis, si contra præcepta ecclesiastica exigat aliquid pro chrismate sub prætextu prælationis aut consuetudinis. (Cap. *Ea quæ*, 16, DE SIMONIA.) Existimant plures doctores non dari levitatem materiæ in simonia jure ecclesiastico non secus ac in simonia jure naturali, quia « ejusdem est speciei, ait Suarez, ac subinde ejusdem gravitatis substantialis¹. » Cum tamen res sacra non ita directe violetur, et actus malitiam simoniæ non haberet seclusa Ecclesiæ prohibitione, probabilior nobis videtur opinio contraria. Sed in re tanti momenti valde refert ut leges canonicæ accurate serventur².

¹ Suarez, *de Religione*, tom. I, lib. IV, *de Simonia*, cap. vii, n° 15. — Cf. S. Alph. de Liguori, lib. III, n° 50.

² S. Sedes pluries declaravit prohibitum esse vendere et commodare coronas, rosaria, numismata, benedicta cum applicatione indulgentiarum.

729. — II° *Quod pactum requiratur ad rationem simoniæ?*

I. Pactum generatim est contractus quo duo, aut plures, se mutuo obligant ad aliquid dandum, faciendum, vel omittendum. Pactum illud attentatur, si intentio alterum obligandi sit tantummodo ex una parte. Pactum fieri potest explicite, aut implicite, prout partes contrahentes consentiunt verbis expressis de reciproca obligatione, aut illam implicite intendunt: si, v. g., stipulentur obligationem gratitudinis, ita quod alteruter habendus sit infidelis pacto si non conferat temporale, dum acceptaverit spirituale; tunc enim obligationem justitiæ sub occultata specie gratitudinis intendunt.

Notandum insuper contingere posse ut bonum temporale detur occasione rei sacræ, non tanquam illius pretium, sed ob titulum rei sacræ extrinsecum, v. g., ad honestam sustentationem clerici; vel ut motivum impulsivum, excitans nimirum, etsi secundo, non principaliter, voluntatem alterius qui confert bonum tem-

Id speciatim prohibuit Clemens XI pro coronis S. Brigittæ, Const. *de Salute gregis* die 22 sept. an. 1714; et S. Congregatio Indulgentiarum, pro crucibus et coronis quæ in locis terræ sanctæ benedictæ sunt, decret. an. 1721. Alexander VII decretum generale tulerat ea de re ab anno 1657. In instructione data a Secretario S. Congregationis de propaganda fide, post pontificatum Benedicti XIV, ex audientia S. Pontificis, hæc declarantur: « In distribuendis autem hujusmodi coronis et crucibus, etc., eorumque usu, sanctissimus noster servari jubet decretum Alexandri VII, nimirum « ut coronæ, cruces, rosaria, etc., ut supra benedicta, quoad indulgentias « non transeant personam illorum quibus concessæ sunt, aut quibus ab iis « prima vice distribuuntur...; nec non eadem commodari aut precario dari « non possint pro indulgentiarum communicatione, alioquin amittent indulgentias jam concessas; tum etiam præfata post pontificiam benedictionem vendi non possint, juxta dispositionem decreti S. Congregationis « Indulgentiarum et Reliquiarum editi die 3 junii 1721. » (Ferraris, v. *Indulgentia*, art. v, n° 64, art. vi, n° 25.) Ex decretis allatis prohibetur venditio coronarum, rosariorum, et numismatum benedictorum, etiam abstrahendo ab intentione communicandi indulgentias. Probabile est id intelligi de coronis et numismatibus communibus, quæ sunt adeo exigui valoris ut aliquod periculum sit ne vendantur intuitu benedictionis; non vero de coronis, numismatibus, crucibus ex argento aut auro, in quibus manifestum esset rationem solummodo haberi valoris materiæ.

porale; vel tandem ut motivum primum ac determinans voluntatem.

II. His positus statuitur

PROPOSITIO. — *Ad simoniam quam sacri canones pœnis plectuntur, requiritur pactum, saltem attentatum ex una parte; pactum autem censetur initum quoties res temporalis datur, aut accipitur ut motivum proximum obtinendi rem spiritualem.*

Prob. I^a pars. Canones, qui de simonia statuunt, supponunt rem spiritualem commutari pro re temporali et in eo præsertim sitam esse rationem simoniæ, ut sacrilegum commercium ineatur bonorum supernaturalium et terrenorum: porro hæc commutatio non fit quin intercedat aliquod pactum saltem implicitum. Confirmatur ex cap. *Tua nos*, 34, quod sic habet: « Si quis « clericus cum conditione vel pacto largiatur, aut offerat sua « bona, ut illa postmodum pro præbenda retineat et in canonicum admittatur, hujusmodi oblatio vel receptio fieri non « poterit sine vitio simoniæ; cum in talibus omnis pactio aut « conventio cessare debeat juxta canonicas sanctiones.... Si « vero pure ac sine pacto vel conditione qualibet offerat, rogans « humiliter ut in canonicum admittatur, et bona sua retinere « sibi liceat pro præbenda, et clerici ejusdem Ecclesiæ pure « consentiant, hujusmodi receptio fieri poterit absque scrupulo « simoniæ pravitatis. » Ergo nulla est simonia nisi intercedat pactum.

Dixi: *Saltem attentatum ex una parte*, nam dari potest simonia ex parte unius duntaxat qui offert, aut præstat aliquid temporale animo obligandi alterum ad dandum spirituale, dum alter non advertit, vel advertens non consentit. Ita Simon magus crimen patravit, a quo abhorruit sanctus Petrus. In capite *Tua nos* dicitur clericum apud Deum, qui scrutator est cordium, culpabilem judicari, « si ea intentione ducatur ut « per bona temporalia quæ offert, spiritualia valeat adipisci. »

Prob. II^a pars. Innocentius XI proscripsit an. 1679 duas pro-

positiones sequentes : « Dare temporale pro spirituali non est
 « simonia quando temporale non datur tamquam pretium, sed
 « duntaxat tamquam motivum conferendi vel efficiendi spiri-
 « tuale, vel etiam quando per temporale fit gratuita compensatio
 « pro spirituali aut e contra... Id etiam locum habet, etiamsi
 « temporale sit principale motivum dandi spirituale; imo,
 « etiamsi sit finis ipsius rei spiritualis, sicut illud pluris æsti-
 « metur quam res spiritualis. » Quamvis igitur res temporalis
 non detur tamquam *pretium*, sed duntaxat ut *motivum* proximum ac principale conferendi spirituale donum, erit simonia.

Ratio est quod gratitudo speciem propriam mutet, atque convertatur reipsa in obligationem justitiæ, quando deducitur in pactum, et determinatur ad tale bonum in particulari præstandum. Quod auctores propositionis damnatæ dixerunt bonum temporale dari tamquam *motivum*, non tamquam *pretium*, mera fallacia est; non enim requiritur ad simoniam venditio expressa et formalis, sufficit virtualis, voluntas scilicet commutandi spiritualia pro temporalibus; talem autem voluntatem habet qui dat temporale ut motivum et non aliter. Non certe illud dat gratuito, cum ita sit mente dispositus ut non daret si non præsumeret alterum obligandum iri conferre spirituale; et si spe sua frustretur, queratur se fuisse illusum. Quis non eluderet omnes canones simoniam prohibentes, et penas iisdem canonibus statutas in simoniacos, si dicere sufficiat rem temporalem dari ut motivum, non ut pretium?

750. — Multa sunt consecutaria e præcedenti assertione deducenda : nonnulla indicare sufficiet.

1º Simoniam non committunt qui largiuntur alicui munus temporale, spe illum inducendi ad agendum vitam christianam : v. g., qui munera puero largitur ut alliciat illius animum ad frequentandum catechismum, qui hæretico opem temporalem affert ut removeat obstacula, et facilius inclinetur ad audiendum verbum Dei a catholico. In his casibus nullum pactum intercedit.

2º Simoniam pariter non committit qui obsequium temporale Episcopo præstat, vices secretarii agendo, absque animo obligationis illi imponendæ, spe tamen et intentione illius animum conciliandi ut beneficium postea donet ex benevolentia et gratitudine. Hæc obsequia non habent rationem pretii, sed solum conciliant benevolentiam ex qua procedit gratuita collatio beneficii. Quin etiam liber esse potest a vitio simoniæ qui spem hanc suam explicat ei a quo beneficium sperat, modo absit intentio obligandi; quia quod licitum est sperare, id licitum est exprimere verbis⁴.

Grave tamen erit indicium pacti simoniaci impliciti, si secretarii munere fungatur absque ullo alio emolumento temporali, præter spem obtinendi beneficium; non enim moribus consuetum est ut obsequia indebita, quæ oneri sunt, gratis exhibeantur.

5º Simoniaci merito habentur qui, occasione rei spiritualis datæ, exigunt bona temporalia sine titulo extrinseco; item qui illa exigunt ultra id juris quod conferunt tituli extrinseci de quibus modo. Non asserimus illos esse in rei veritate simoniacos, sed tales haberi posse in praxi : cum enim Ecclesia generatim prohibuerit, in reverentiam rerum sacrarum, ne clerici aliquid recipiant ultra quod laudabilibus consuetudinibus vel statutis præscriptum est, quæ ultra exiguntur, cum nec gratuito donentur, nec debeantur ob titulum extrinsecum, reputanda sunt in praxi pretium extortum rei sacræ. « Cujusvis generis mercedum ait, Conc. Trid., conditiones, pacta, necnon importunas atque illiberales eleemosynarum ex actiones, aliaque hujusmodi, quæ a simoniaca labe, vel certe a turpi quæstu non longe absunt, omnino prohibeant (Episcopi). » Sess. xxii, Decret. *de Observandis et evitandis in celebratione missæ*. Hinc certe damnantur qui exigunt stipendia pro functionibus sacris supra taxam diœcesanam.

⁴ Cf. Suarez, *de Religione*, lib. VI, cap. xlv. — Schmalzgrueber, in tit. DE SIMONIA, n° 55-59.

751. — III° *Qui sint tituli extrinseci ad recipiendum, vel etiam ad exigendum bonum aliquod temporale, occasione rei sacræ?*

Præcipui tituli rei sacræ extrinseci sunt : *donatio gratuita, labor extrinsecus, sustentatio clerici, et redemptio ab injusta vexatione.*

I. De *donatione gratuita* non est difficultas, modo sit vere gratuita et Ecclesia eam non prohibuerit ad præcavendum periculum simoniæ.

Ad dignoscendum utrum gratuitum sit donum, an e contra pactum simoniacum specie donationis occultetur, « tria sunt « maxime attendenda, ait Alexander III, personæ scilicet dantis « et accipientis qualitas, quantitas muneris et donationis tem- « pus : qualitas personarum, ut a quo, et cui, videlicet an a « paupere diviti, vel e converso sive a divite locupleti datum « fuerit : æstimatio muneris, et donationis tempus, si magni « vel minoris pretii res data existat, et an instante necessitate, « seu alio tempore conferatur. » (Cap. *Etsi quæstiones*, 48, eod. tit.)

Dixi : *modo Ecclesia non prohibuerit.* Concilium Tridentinum Episcopis interdixit, simul et Episcoporum ministris, ne quovis prætextu recipiant *etiam gratis oblatum* pro collatione ordinum, vel pro litteris testimonialibus, vel dimissoriis (n° 186).

II. *Labor extrinsecus*, id est distinctus ab eo qui impenditur in re sacra peragenda, est etiam titulus exigendi pretium temporale. Ratio est manifesta, cum in tali casu pretium solvatur ob laborem a re sacra separabilem, v. g., si presbyter debeat expectare horam diei profectam ut sacrum faciat, si debeat agere iter arduum, loca remotiora adire. — Aliter vero statuas de parcho, aliove sacerdote qui ex officio tenetur hunc laborem impendere, ut sacramenta suis ovibus exhibeat : si oves non valeant accedere ad Ecclesiam quia infirmitate detinentur, pastor debet eas requirere, non reputans labores, eisque auxilia salutis afferre.

III. De *honesta clerici sustentatione* alibi dictum est, ubi de oblationibus, foundationibus et beneficiis (n° 580 et seq.). Necessitas huic sustentationi providendi titulum extrinsecum suppeditat, et quidem præcipuum.

Eadem ratione rectores monasteriorum exigunt a postulanti- bus et novitiis pensionem, quæ respondeat impensis neces- sariis ad eorumdem vestitum et victum per tempus probationis. (Concilium Tridentinum, sess. xxv, cap. xvi, *de Regularibus*.)

Quamvis canones non concedant ut dos exigatur ab iis qui vitam religiosam profitentur, imo illud prohibeant (cap. *Quoniam*, 40, eod. tit.), monasteria, quibus desunt redditus suffi- cientes, exigere possunt ut assecuratur dos, aut pensio annua. Non est simonia in receptione dotis ; siquidem nihil requiritur præter legitimam compensationem impensarum quas necessa- rias reddit sustentatio monachi ; et sanctiones canonicæ non attingunt monasteria de quibus agitur.

IV. Alium titulum extrinsecum assignant canonistæ *redemptionem ab injusta vexatione* : si quis injustum impedimentum ponat quominus alter consequatur beneficium, aliamve rem spiritualement ad quam jus plenum habet, poterit iste se pecunia redimere ab injusta vexatione. Nihil tunc emitur spirituale ; removetur tantummodo injuria illata. — Si jus plenum hactenus non habeat et ab eo adipiscendo impediatur injusta vexatione, distinctione opus est : an illa vexatio injusta ab iis opponatur qui concurrere debent ad concessionem beneficii, quales sunt collatores, electores, patroni : an ab aliis qui directe prodesse non possunt. In priori casu, non licet dare temporale ad removendam vexationem ; quia tali medio utens sibi viam pararet ad rem spiritualement, mediante pecunia. In altero casu licet ; quia id nullo jure prohibetur : removetur injuria, sed via ad beneficium non fit expeditior quam fuisset ante oppositionem injusti impedimenti. In eo sensu intelligimus verba S. Thomæ : « Antequam alicui acquiratur jus in episcopatu, vel quacumque « dignitate, vel præbenda, per electionem, vel provisionem,

cum statuerit in schismaticos; quatenus vetitum sit cum schismaticis communicare?

I. Schisma est voluntaria separatio ab unitate Ecclesiæ catholicæ; quapropter, cum Sancta Sedes Petri sit centrum unitatis catholicæ, qui se ab ea sejungunt, obedientiam et subjectionem Romano Pontifici denegando, sunt schismatici. Schismatici etiam nuncupantur, at sensu minus stricto, qui se a suo proprio Episcopo, communionem cum Apostolica Sede habente, separant eique subesse recusant.

Schisma duplex distinguitur: *simplex*, si schismatici nullum dogma fidei catholicæ impugnent, et *errori mixtum*, si perversum dogma habeant. Vix ullum fuit schisma quod non infecerit hæresis.

II. Schismatici iisdem pœnis subjacent quibus hæretici; sunt nimirum excommunicati jure communi, privati sepultura ecclesiastica, et omni officio ac beneficio destituendi.

Qui ordines a schismaticis susceperunt sunt ipso jure suspensi, et inhabiles ad officia ecclesiastica adipiscenda, donec schisma abjuraverint et Ecclesiæ sint reconciliati. Hujusmodi ordinationes dicuntur idcirco *irritæ* quod nullum jus ordinatis tribuant sacros ordines sacrilege susceptos exercendi. (Cap. *Quod a prædecessore*, 1, et cap. *Fraternitati tuæ*, 2, DE SCHISMATICIS.)

Cum Pius VI condemnasset *Constitutionem civilem cleri Gallicani*, qua politicus hominum cœtus proprio jure præsumperat immutare universalem Ecclesiæ disciplinam et ordinem hierarchicum evertere, nova circumscriptione provinciarum, dioceseon et parochiarum, novaque ratione inducta pro electione atque institutione Episcoporum, hæc simul declaravit: « Ut gliscenti schismati obicem opponamus... Nos consiliis inhaerentes venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. Cardinalium, et votis obsecundantes totius episcopalis cœtus Ecclesiæ Gallicæ..., Apostolica potestate in primis edicimus ut quotquot sunt Cardinales, Archiepiscopi, Episcopi, parochi, vicarii,...

« qui civicum juramentum pure et simpliciter, prout a conventu nationali præscriptum fuit, emisissent, errorum omnium venenatum fontem et originem, catholicæque Gallicanæ Ecclesiæ mœroris præcipuam causam, nisi intra 40 dies retractaverint, a cujuscumque ordinis exercitio sint suspensi, et irregularitati obnoxii, si ordines exercuerint.

« Declaramus item ac decernimus nefarias eorundem (Episcoporum juxta constitutionem civilem) consecrationes fuisse, et esse omnino illicitas, illegitimas, sacrilegas; ac proinde eosdem omni jurisdictione ecclesiastica carere, atque ab omni exercitio episcopalis ordinis esse suspensos... Pariter declaramus suspensos esse ab exercitio sacerdotalis, seu cujuscumque alterius ordinis, eos omnes qui in execrandis hujusmodi consecrationibus opem, operam, consensum et auxilium præstiterunt... Qui ab ipsis fuerint ecclesiasticis ordinibus initiati, noverint suspensionis vinculo se obstrictos, et si susceptos ordines exercuerint, irregularitati etiam fore obnoxios...

« Qua majori, uti nobis licuit, benignitate, declaravimus hucusque canonicas pœnas inflictas ut mala hactenus perpetrata emendentur... Si fiet unquam, ut nostræ monitiones, quod Deus avertat, in irritum sint recasuræ, sciant nostræ mentis non esse illos a gravioribus iis pœnis liberare quibus per canones subjiciuntur, sibi certe persuadeant, se per Nos anathemati subjectos iri. Nosque illos anathemate percussos Ecclesiæ universæ denunciaturus, tanquam schismaticos, a communiione Ecclesiæ, nostraque, segregatos. » (Breve *Charitas*, die aprilis 1791.)

III. Communicatio cum schismaticis in divinis iisdem etiam regulis velatur ac communicatio cum hæreticis. Ut illarum accommodatio ad statum Ecclesiarum Galliæ tempore perturbationis manifestior esset, Pius VI præscripsit dari Episcopis, presbyteris, cunctisque fidelibus instructionem exaratam super quibusdam quæstionibus S. Sedi propositis.

Ex responsis datis in prælaudata instructione sequitur :
 1º Licitum non fuisse adire presbyterum *juratum* pro sacramento baptismatis, nisi in casu extremæ necessitatis, in quo non erat alius valens baptizare. 2º Non potuisse fideles adire parochum *intrusum* pro contrahendo matrimonio; unde si non suppeteret medium habendi presbyterum catholicum facultatibus opportunis ad hoc instructum, fideles debuerunt contrahere sine præsentia proprii pastoris. 3º Fideles potuisse in articulo vel periculo mortis, sacramentum pœnitentiæ recipere a sacerdotibus juratis ac etiam a parochis intrusis, deficiente quovis alio catholico sacerdote. 4º Fidelibus vetitum fuisse assistere, diebus etiam dominicis et festivis, sacrificio Missæ, aliisve officiis celebratis a presbytero, seu paroco, jurato.

Alia quæstio proposita erat : num liceret fidelibus genua flectere coram hostiis consecratis ab intrusis, ad quam responsum fuit affirmative, his vero additis : « Ne in hujusmodi cultu præstando immiscere se videantur catholici cum schismaticis, curabunt idem catholici occasiones declinare occursum schismaticorum, cum sacramentum deferunt. » (*Responsa data a Pio VI de consilio selectæ Cardinalium congregationis, 28 maii 1793.*)

Schismatici resipiscentes non excipiuntur nisi publice, id est coram pastore legitimo et debitis testibus, schisma ejurent, quando publice adhæserunt sectæ schismaticæ ab Ecclesia anathematizata; si vero non fuerint publice sectatores schismatis proscripti, sufficit ut confessarium necessariis facultatibus ad absolvendum a delicto schismatis instructum adeant, veram contritionem profiteantur vitæ anteaactæ, ac se obsecuturos auctoritati S. Pontificis et sui Episcopi spondeant.

§ 2. Delicta contra virtutem religionis.

Delicta contra virtutem religionis sanctis canonibus specialiter

vetita, sunt præsertim : simonia, sacrilegium, magia, injuria ordinibus regularibus illata.

1º De simonia.

727. — 1º *Quid sit, et quotuplex distinguatur simonia?*

I. Simonia, sic dicta a Simone mago qui voluit, oblata pecunia, obtinere a sancto Petro donorum supernaturalium communicationem, definitur communiter : *studiosa voluntas emendi aut vendendi aliquid spirituale, aut spirituali annexum, mediante pretio temporali*; seu quod in idem recidit : *rerum spiritualium, aut spirituali annexarum, permutatio cum temporalibus.*

Dicitur 1º *Rerum spiritualium, aut spirituali annexarum...* Res mere spirituales, quæ scilicet directe ordinantur ad sanctificationem animæ et ad ordinem divinitus constitutum in Ecclesia, sunt : 1º gratia interna, dona Spiritus sancti, sanctum sacrificium, sacramenta, sacramentalia, orationes communes et privatæ; 2º jurisdictionis ecclesiasticæ adeptio, et ejusdem jurisdictionis spiritualis exercitium in absolutione a censuris, in dispensatione super lege aut voto, in sacræ doctrinæ traditione, et alia hujusmodi; his enim omnibus applicantur verba Christi : *Quod gratis accepistis, gratis date.*

Res spiritualibus annexæ, eisdem diverse annectuntur. Aliæ scilicet existebant et suum proprium valorem habebant *antece-*
denter, prius scilicet quam rei spirituali annecterentur, v. g., calix, oleum, corona deprecatoria, etc... Aliæ annectuntur *con-*
comitanter, aliæ *consequenter*. *Concomitanter*, si rei spirituali ita indivise uniantur ut ab ea separari nequeant et veluti cum ea in unum confundantur; v. g., tempus quod insumitur, seu labor intrinsecus qui impenditur in re sacræ peragenda. *Consequenter*, si res temporalis oblineatur post rem sacram, adeo ut res spiritualis sit causa proxima assequendi bonum temporale, v. g., beneficium, redditus beneficii.

Quando autem dicimus res temporales spiritualibus annexas esse materiam simoniæ, non secus ac res mere spirituales, id

non absolute sed cum restrictione asserimus. Et quidem si de rebus *antecedenter* existentibus quæstio sit, vendi seu commutari possunt cum aliis rebus temporalibus absque vitio simoniæ, modo non augeatur illarum pretium ob rationem boni spiritualis, et hæc commutatio non prohibeatur jure canonico. Si de rebus *concomitanter* annexis agitur, canonistæ communiter docent tempus quod insumitur, et laborem intrinsecum qui impenditur in peragenda re sacra, vendi non posse, quia inseparabiliter ununtur rei sacræ, nec habent pretium distinctum. Christus voluit res spirituales donari gratuito: eluderetur autem divina ordinatio, si subtili distinctione venderetur tempus, seu labor necessarius ad erogandum dona supernaturalia. Quoad res temporales *consequenter* annexas spirituali, regula generalis est reputari materiam simoniæ, si res spiritualis sit causa proxima eas assequendi: quapropter sanctus Gregorius edixit in Epistola ad Gallos: « Si quis dator, vel acceptor, Ecclesias, vel ecclesiastica beneficia, sub pecuniæ interventu susceperit, sive dando emerit, sive accipiendo vendiderit, a Simonis non excluditur perditione... Rationis ergo vigore cogitur, quod injuste receperit, restituere. » (Caus. I, quæst. III, cap. II.)

Dicitur 2° rerum spiritualium *cum temporalibus*... Commutare rem spiritualem cum alia re æque spirituali, preces, indulgentias, reliquias Sanctorum, non est simonia, quæ tunc solummodo adest quando bonum spirituale datur aut accipitur pro bono temporali. Quæ sint bona temporalia quæ vetat lex divina commutare pro spiritualibus, explicat sanctus Gregorius in cap. *Sunt nonnulli*, 114, caus. I, quæst. I: « Aliud est munus ab obsequio, aliud munus a manu, aliud munus a lingua. Munus quippe ab obsequio est subjectio indebite impensa. Munus a manu pecunia est. Munus a lingua favor. Qui ergo sacros ordines tribuit, tunc ab omni munere excusatur manus, quando in divinis rebus, non solum nullam pecuniam, sed etiam humanam gratiam non requirit. » Munus ab obsequio est, si quis donet rem spiritualem in pre-

tium obsequii temporalis indebiti; v. g., si præstet obsequium temporale pretio æstimabile, quale reputatur munus secretarii, nullo stipendio adductus sed promissione ipsi facta canonicatus, alteriusve beneficii vacaturi. Dicitur in cap. *Cum essent*, 12, de SIMONIA, promissionem factam clerico alicujus beneficii tribuendi, si promoveret certum negotium in curia Romana, *continere simoniacam pravitatem*.

Munus a manu reputatur res quævis pretio æstimabilis data, vel promissa in futurum, pecunia, remissio debiti, liber, etc...

Munus a lingua intelliguntur preces, adulationes, commendationes, quæ, ex pacto expresso aut tacito, interponuntur apud superiorem, seu alium quempiam. Apud homines preces hujusmodi seu commendationes, habentur aliquid pretio æstimabile. Simoniæ, igitur, reus esset Prælati qui, v. g., clerico canonicatum conferret ea conditione ut ab eo laudaretur atque commendaretur apud ministrum Principis, seu magnatem quempiam, a quo Prælati aliquid exinde sibi gratum obventurum sperat.

Dicitur 3° rerum spiritualium cum temporalibus *permutatio*: scilicet pactum expressum, seu implicitum, quo obtineatur res temporalis in commutationem rei spiritualis, uli sunt contractus innominati: *do ut des, facio ut facias*, etc..., quod in quæstione subsequenti enucleare debemus.

728. — II. Simonia dividitur, ratione modi quo committitur, in *mentalem, conventionalem, realem et confidentialem*; ratione juris quod violatur, in *simoniam jure naturali aut divino vetitam*, et in *simoniam vetitam jure ecclesiastico*.

Simonia *mentalis* est interuus voluntatis actus quo aliquis rem spiritualem alteri confert, ea intentione ut illum obstringat ad reddendum aliquid temporale, aut vicissim. Canonistæ non pertractant de simonia mere mentali, quia, cum nullo signo exterius manifestetur, non est obnoxia pœnis jure canonico sancitis.

Simonia *conventionalis* est conventio externa, sive explicita

sive implicita, dandi spirituale pro temporali, aut vice versa; quæ quidem conventio, quamdiu non fuit opere externo consummata, non plectitur pœnis juris canonici.

Simonia *realis* est conventio opere externo consummata ex utraque parte, saltem inchoative; dum, v. g., ab uno res spiritualis data est, ab altero autem pars saltem pretii conventi soluta est.

Non requiritur ad rationem simoniæ realis, ut res utraque spiritualis et temporalis simul mutuo tradatur, sed sufficit si tradatur post tempus etiam longum. Simonia remanet conventionalis quamdiu non fit ex parte utraque traditio saltem inchoata rei; ex eo autem temporis momento quo traditio fit, peccatum consummatur, simonia evadit realis, et, quoad pœnas juris retrogreditur ad tempus pactionis præteritæ.

Simonia *confidentialis* locum habet in materia beneficii, quando scilicet aliquis beneficium ecclesiasticum alteri quocumque modo procurat, v. g., eligendo, presentando, conferendo, vel in ejus gratiam resignando, cum pacto, sin expresse saltem implicito, ut is cui id procurat, post aliquod tempus idem beneficium ipsimet procuranti, vel alteri resignet, aut pensionem seu fructus ex eo præstet. (Schmalzgrueber, in tit. DE SIMONIA, n°s 27-37.)

Est simonia *jure divino* quoties res spiritualis pro temporali commutatur, et hoc est gravissimum crimen quod levitatem materiæ non admittit. *Pecunia tua tecum sit in perditionem*, ait sanctus Petrus Simoni mago, *quia donum Dei existimasti pecunia possideri*. Quævis res temporalis, seu parva seu magna, detur tanquam pretium boni supernaturalis, irrogatur gravis injuria Sancto Spiritui.

Est simonia *jure ecclesiastico* quando fiunt pacta aut permutationes quæ Ecclesia prohibuit intuitu religionis et reverentiæ debitæ rebus sacris, atque ut certius vitetur commercium sacrilegum rerum spiritualium et temporalium. Sic, ut nonnulla exempla citemus, Ecclesia vetuit vendi oleum benedictum et

sanctum chrisma, quia periculosum erat ne in æstimatione pretii ratio haberetur benedictionis et res venderetur ultra valorem materiæ; vetuit ne « examinatores candidatorum ad beneficia quidquam occasione hujus examinis, sive ante sive postea « accipiant; *alioquin simoniæ vitium tam ipsi, quam alii « dantes incurrant.* » (Conc. Trid. sess. xxiv, cap. xviii, *de Reform.*); vetuit ne ullæ permutationes beneficiorum fiant auctoritate privata, etc., etc.

Qui supradictas sanctiones canonicas transgreditur, fit reus inobedientiæ erga Ecclesiam, quod commune est omnibus violationibus legum canonicarum, sed insuper *incurrit vitium simoniæ*, juxta sententiam allatam concilii. Dum enim aliquam fieri permutationem, aut rem non sacram vendi Ecclesia prohibet ex motivo religionis, propter reverentiam rei sacræ cui conjungitur aut ad quam ordinatur, efficit quod talis venditio seu permutatio sit contra virtutem religionis, id est fieri non possit quin ipsa dignitas rei sacræ violetur, quod constituit peccatum simoniæ... Hæc species simoniæ est etiam peccatum mortale ex genere suo, et pœnis ordinariis contra simoniacos latis plectitur. Alexander III comminatur Episcopo periculum ordinis et dignitatis, si contra præcepta ecclesiastica exigat aliquid pro chrismate sub prætextu prælationis aut consuetudinis. (Cap. *Ea quæ*, 16, DE SIMONIA.) Existimant plures doctores non dari levitatem materiæ in simonia jure ecclesiastico non secus ac in simonia jure naturali, quia « ejusdem est speciei, ait Suarez, ac subinde ejusdem gravitatis substantialis¹. » Cum tamen res sacra non ita directe violetur, et actus malitiam simoniæ non haberet seclusa Ecclesiæ prohibitione, probabilior nobis videtur opinio contraria. Sed in re tanti momenti valde refert ut leges canonicæ accurate serventur².

¹ Suarez, *de Religione*, tom. I, lib. IV, *de Simonia*, cap. vii, n° 15. — Cf. S. Alph. de Liguori, lib. III, n° 50.

² S. Sedes pluries declaravit prohibitum esse vendere et commodare coronas, rosaria, numismata, benedicta cum applicatione indulgentiarum.

729. — II° *Quod pactum requiratur ad rationem simoniæ?*

I. Pactum generatim est contractus quo duo, aut plures, se mutuo obligant ad aliquid dandum, faciendum, vel omittendum. Pactum illud attentatur, si intentio alterum obligandi sit tantummodo ex una parte. Pactum fieri potest explicite, aut implicite, prout partes contrahentes consentiunt verbis expressis de reciproca obligatione, aut illam implicite intendunt: si, v. g., stipulentur obligationem gratitudinis, ita quod alteruter habendus sit infidelis pacto si non conferat temporale, dum acceptaverit spirituale; tunc enim obligationem justitiæ sub occultata specie gratitudinis intendunt.

Notandum insuper contingere posse ut bonum temporale detur occasione rei sacræ, non tanquam illius pretium, sed ob titulum rei sacræ extrinsecum, v. g., ad honestam sustentationem clerici; vel ut motivum impulsivum, excitans nimirum, etsi secundo, non principaliter, voluntatem alterius qui confert bonum tem-

Id speciatim prohibuit Clemens XI pro coronis S. Brigittæ, Const. *de Salute gregis* die 22 sept. an. 1714; et S. Congregatio Indulgentiarum, pro crucibus et coronis quæ in locis terræ sanctæ benedictæ sunt, decret. an. 1721. Alexander VII decretum generale tulerat ea de re ab anno 1657. In instructione data a Secretario S. Congregationis de propaganda fide, post pontificatum Benedicti XIV, ex audientia S. Pontificis, hæc declarantur: « In distribuendis autem hujusmodi coronis et crucibus, etc., eorumque usu, sanctissimus noster servari jubet decretum Alexandri VII, nimirum « ut coronæ, cruces, rosaria, etc., ut supra benedicta, quoad indulgentias « non transeant personam illorum quibus concessæ sunt, aut quibus ab iis « prima vice distribuuntur...; nec non eadem commodari aut precario dari « non possint pro indulgentiarum communicatione, alioquin amittent indulgentias jam concessas; tum etiam præfata post pontificiam benedictionem vendi non possint, juxta dispositionem decreti S. Congregationis « Indulgentiarum et Reliquiarum editi die 3 junii 1721. » (Ferraris, v. *Indulgentia*, art. v, n° 64, art. vi, n° 25.) Ex decretis allatis prohibetur venditio coronarum, rosariorum, et numismatum benedictorum, etiam abstrahendo ab intentione communicandi indulgentias. Probabile est id intelligi de coronis et numismatibus communibus, quæ sunt adeo exigui valoris ut aliquod periculum sit ne vendantur intuitu benedictionis; non vero de coronis, numismatibus, crucibus ex argento aut auro, in quibus manifestum esset rationem solummodo haberi valoris materiæ.

porale; vel tandem ut motivum primum ac determinans voluntatem.

II. His positus statuitur

PROPOSITIO. — *Ad simoniam quam sacri canones pœnis plectuntur, requiritur pactum, saltem attentatum ex una parte; pactum autem censetur initum quoties res temporalis datur, aut accipitur ut motivum proximum obtinendi rem spiritualem.*

Prob. I^a pars. Canones, qui de simonia statuunt, supponunt rem spiritualem commutari pro re temporali et in eo præsertim sitam esse rationem simoniæ, ut sacrilegum commercium ineatur bonorum supernaturalium et terrenorum: porro hæc commutatio non fit quin intercedat aliquod pactum saltem implicitum. Confirmatur ex cap. *Tua nos*, 34, quod sic habet: « Si quis « clericus cum conditione vel pacto largiatur, aut offerat sua « bona, ut illa postmodum pro præbenda retineat et in canonicum admittatur, hujusmodi oblatio vel receptio fieri non « poterit sine vitio simoniæ; cum in talibus omnis pactio aut « conventio cessare debeat juxta canonicas sanctiones.... Si « vero pure ac sine pacto vel conditione qualibet offerat, rogans « humiliter ut in canonicum admittatur, et bona sua retinere « sibi liceat pro præbenda, et clerici ejusdem Ecclesiæ pure « consentiant, hujusmodi receptio fieri poterit absque scrupulo « simoniæ pravitatis. » Ergo nulla est simonia nisi intercedat pactum.

Dixi: *Saltem attentatum ex una parte*, nam dari potest simonia ex parte unius duntaxat qui offert, aut præstat aliquid temporale animo obligandi alterum ad dandum spirituale, dum alter non advertit, vel advertens non consentit. Ita Simon magus crimen patravit, a quo abhorruit sanctus Petrus. In capite *Tua nos* dicitur clericum apud Deum, qui scrutator est cordium, culpabilem judicari, « si ea intentione ducatur ut « per bona temporalia quæ offert, spiritualia valeat adipisci. »

Prob. II^a pars. Innocentius XI proscripsit an. 1679 duas pro-

positiones sequentes : « Dare temporale pro spirituali non est
 « simonia quando temporale non datur tamquam pretium, sed
 « duntaxat tamquam motivum conferendi vel efficiendi spiri-
 « tuale, vel etiam quando per temporale fit gratuita compensatio
 « pro spirituali aut e contra... Id etiam locum habet, etiamsi
 « temporale sit principale motivum dandi spirituale; imo,
 « etiamsi sit finis ipsius rei spiritualis, sicut illud pluris æsti-
 « metur quam res spiritualis. » Quamvis igitur res temporalis
 non detur tamquam *pretium*, sed duntaxat ut *motivum* proxi-
 mum ac principale conferendi spirituale donum, erit simonia.

Ratio est quod gratitudo speciem propriam mutet, atque conver-
 tatur reipsa in obligationem justitiæ, quando deducitur in
 pactum, et determinatur ad tale bonum in particulari præstan-
 dum. Quod auctores propositionis damnatæ dixerunt bonum
 temporale dari tamquam *motivum*, non tamquam *pretium*, mera
 fallacia est; non enim requiritur ad simoniam venditio expressa
 et formalis, sufficit virtualis, voluntas scilicet commutandi
 spiritualia pro temporalibus; talem autem voluntatem habet
 qui dat temporale ut motivum et non aliter. Non certe illud
 dat gratuito, cum ita sit mente dispositus ut non daret si non
 præsumeret alterum obligandum iri conferre spirituale; et si
 spe sua frustretur, queratur se fuisse illusum. Quis non eluderet
 omnes canones simoniam prohibentes, et penas iisdem cano-
 nibus statutas in simoniacos, si dicere sufficiat rem temporalem
 dari ut motivum, non ut pretium?

750. — Multa sunt consecutaria e præcedenti assertionem deducenda : nonnulla indicare sufficiet.

1º Simoniam non committunt qui largiuntur alicui munus
 temporale, spe illum inducendi ad agendum vitam christianam :
 v. g., qui munera puero largitur ut alliciat illius animum ad
 frequentandum catechismum, qui hæretico opem temporalem
 affert ut removeat obstacula, et facilius inclinetur ad audien-
 dum verbum Dei a catholico. In his casibus nullum pactum
 intercedit.

2º Simoniam pariter non committit qui obsequium tempo-
 rale Episcopo præstat, vices secretarii agendo, absque animo
 obligationis illi imponendæ, spe tamen et intentione illius ani-
 mum conciliandi ut beneficium postea donet ex benevolentia et
 gratitudine. Hæc obsequia non habent rationem pretii, sed
 solum conciliant benevolentiam ex qua procedit gratuita colla-
 tio beneficii. Quin etiam liber esse potest a vitio simoniæ qui
 spem hanc suam explicat ei a quo beneficium sperat, modo
 absit intentio obligandi; quia quod licitum est sperare, id lici-
 tum est exprimere verbis⁴.

Grave tamen erit indicium pacti simoniaci impliciti, si se-
 cretarii munere fungatur absque ullo alio emolumento tempo-
 rali, præter spem obtinendi beneficium; non enim moribus
 consuetum est ut obsequia indebita, quæ oneri sunt, gratis
 exhibeantur.

5º Simoniaci merito habentur qui, occasione rei spiritualis
 datæ, exigunt bona temporalia sine titulo extrinseco; item qui
 illa exigunt ultra id juris quod conferunt tituli extrinseci de
 quibus modo. Non asserimus illos esse in rei veritate simonia-
 cos, sed tales haberi posse in praxi : cum enim Ecclesia
 generatim prohibuerit, in reverentiam rerum sacrarum, ne
 clerici aliquid recipiant ultra quod laudabilibus consuetudini-
 bus vel statutis præscriptum est, quæ ultra exiguntur, cum
 nec gratuito donentur, nec debeantur ob titulum extrinsecum,
 reputanda sunt in praxi pretium extortum rei sacræ. « Cujusvis
 « generis mercedum ait, Conc. Trid., conditiones, pacta, necnon
 « importunas atque illiberales eleemosynarum ex actiones,
 « aliaque hujusmodi, quæ a simoniaca labe, vel certe a turpi
 « quæstu non longe absunt, omnino prohibeant (Episcopi). »
 Sess. xxii, Decret. *de Observandis et evitandis in celebra-
 tione missæ*. Hinc certe damnantur qui exigunt stipendia pro
 functionibus sacris supra taxam diœcesanam.

⁴ Cf. Suarez, *de Religione*, lib. VI, cap. xlv. — Schmalzgrueber, in tit.
 DE SIMONIA, n.º 55-59.

751. — III° *Qui sint tituli extrinseci ad recipiendum, vel etiam ad exigendum bonum aliquod temporale, occasione rei sacræ?*

Præcipui tituli rei sacræ extrinseci sunt : *donatio gratuita, labor extrinsecus, sustentatio clerici, et redemptio ab injusta vexatione.*

I. De *donatione gratuita* non est difficultas, modo sit vere gratuita et Ecclesia eam non prohibuerit ad præcavendum periculum simoniæ.

Ad dignoscendum utrum gratuitum sit donum, an e contra pactum simoniacum specie donationis occultetur, « tria sunt « maxime attendenda, ait Alexander III, personæ scilicet dantis « et accipientis qualitas, quantitas muneris et donationis tem- « pus : qualitas personarum, ut a quo, et cui, videlicet an a « paupere diviti, vel e converso sive a divite locupleti datum « fuerit : æstimatio muneris, et donationis tempus, si magni « vel minoris pretii res data existat, et an instante necessitate, « seu alio tempore conferatur. » (Cap. *Etsi quæstiones*, 48, eod. tit.)

Dixi : *modo Ecclesia non prohibuerit.* Concilium Tridentinum Episcopis interdixit, simul et Episcoporum ministris, ne quovis prætextu recipiant *etiam gratis oblatum* pro collatione ordinum, vel pro litteris testimonialibus, vel dimissoriis (n° 186).

II. *Labor extrinsecus*, id est distinctus ab eo qui impenditur in re sacra peragenda, est etiam titulus exigendi pretium temporale. Ratio est manifesta, cum in tali casu pretium solvatur ob laborem a re sacra separabilem, v. g., si presbyter debeat expectare horam diei profectam ut sacrum faciat, si debeat agere iter arduum, loca remotiora adire. — Aliter vero statuas de parcho, aliove sacerdote qui ex officio tenetur hunc laborem impendere, ut sacramenta suis ovibus exhibeat : si oves non valeant accedere ad Ecclesiam quia infirmitate detinentur, pastor debet eas requirere, non reputans labores, eisque auxilia salutis afferre.

III. De *honestâ clerici sustentatione* alibi dictum est, ubi de oblationibus, foundationibus et beneficiis (n° 580 et seq.). Necessitas huic sustentationi providendi titulum extrinsecum suppeditat, et quidem præcipuum.

Eadem ratione rectores monasteriorum exigunt a postulanti- bus et novitiis pensionem, quæ respondeat impensis neces- sariis ad eorumdem vestitum et victum per tempus probationis. (Concilium Tridentinum, sess. xxv, cap. xvi, *de Regularibus*.)

Quamvis canones non concedant ut dos exigatur ab iis qui vitam religiosam profitentur, imo illud prohibeant (cap. *Quoniam*, 40, eod. tit.), monasteria, quibus desunt redditus suffi- cientes, exigere possunt ut assecuratur dos, aut pensio annua. Non est simonia in receptione dotis ; siquidem nihil requiritur præter legitimam compensationem impensarum quas necessa- rias reddit sustentatio monachi ; et sanctiones canonicæ non attingunt monasteria de quibus agitur.

IV. Alium titulum extrinsecum assignant canonistæ *redemptionem ab injusta vexatione* : si quis injustum impedimentum ponat quominus alter consequatur beneficium, aliamve rem spiritualement ad quam jus plenum habet, poterit iste se pecunia redimere ab injusta vexatione. Nihil tunc emitur spirituale ; removetur tantummodo injuria illata. — Si jus plenum hactenus non habeat et ab eo adipiscendo impediatur injusta vexatione, distinctione opus est : an illa vexatio injusta ab iis opponatur qui concurrere debent ad concessionem beneficii, quales sunt collatores, electores, patroni : an ab aliis qui directe prodesse non possunt. In priori casu, non licet dare temporale ad removendam vexationem ; quia tali medio utens sibi viam pararet ad rem spiritualement, mediante pecunia. In altero casu licet ; quia id nullo jure prohibetur : removetur injuria, sed via ad beneficium non fit expeditior quam fuisset ante oppositionem injusti impedimenti. In eo sensu intelligimus verba S. Thomæ : « Antequam alicui acquiratur jus in episcopatu, vel quacumque « dignitate, vel præbenda, per electionem, vel provisionem,

« seu collationem, simoniacum esset adversantium obstacula pecunia redimere; sic enim per pecuniam pararet sibi viam ad rem spirituales obtinendam. Sed postquam jus alicui jam acquisitum est, licet injusta impedimenta remove per pecuniam. (2^a, 2^a, quæst. c, art. 2, ad v. — Cf. Schmalzgrueber, n^{is} 134-142. S. Liguori, lib. III, n^{is} 99-105.)

732. — IV° *Quæ sint pœnæ contra simoniacos latæ?*

Jus canonicum irritas decernit omnes pactiones simoniacas; et generatim quasvis conventiones in materia beneficii initas, non assentiente S. Pontifice, pro beneficiorum commutatione, resignatione in favorem, pensionis constitutione, etc. « Pactiones factæ a vobis, ut audivimus, rescribat Gregorius IX, pro quibusdam spiritualibus obtinendis, cum in hujusmodi omnis pactio, omnisque conventio debeat omnino cessare, nullius penitus sunt momenti. » (Cap. *Pactiones*, 8, DE PACTIS.)

Jus canonicum pœnas insuper edixit excommunicationis majoris, suspensionis ab ordine simoniace recepto, nullitatis collationis officii et beneficii, inhabilitatis ad quodvis aliud beneficium, in omnes qui simoniam committunt in uno ex tribus casibus præfinitis, nimirum: 1° in collatione vel susceptione ordinum; 2° in adeptione, seu collatione beneficiorum; 3° in ingressu in religionem. (Cap. *Cum detestabile*, 2, DE SIMONIA, Extrav. comm.) Quo melius explicetur quousque protendantur illæ sanctiones canonicæ, nonnulla animadvertere oportet.

1° Excommunicatio et suspensio irrogatæ simoniacis sunt reservatæ Sanctæ Sedi, excepto tamen casu periculi proximi et articuli mortis. (Const. *Cum detestabile*.)

2° Collatio, et quævis provisio officii simoniace facta, declaratur irrita, in ipso etiam casu quo provisor conscius non fuerit simoniæ, nisi tamen extranei id malitiose fecissent *in illius dispendium*, ut dicitur in cap. *Nobis fuit*, 27, DE SIMONIA. Quod ad professionem religionis simoniace factam attinet, « esse

« validam omnes pro indubitato habent, ait Suarez, ... quia « licet hæc professio potuerit irritari per Ecclesiam, factum non est, nec invenitur, nec fuisset expediens. » (De *Simoniam*, cap. LVII, n° 7.) Religiosus jubetur, in pœnam delicti, transire ad religionem strictiorem, quam tamen pœnam non patitur, nisi intervenerit sententia judicis, ut explicat Suarez in eodem loco.

3° Revalidatio collationis beneficii, quæ irrita fuit ob simoniam, et condonatio fructuum beneficii, reservantur S. Pontifici: sequitur ex eodem textu juris, in quo declaratur male provisum non posse aliquam dispensationem super hac re obtinere ab Episcopo. (Cap. *Si alicujus*, 59, DE ELECTIONE.)

4° Provisus simoniace non solum est inhabilis ad adipiscendum de novo idem beneficium quod per simoniam obtinuit; quinimo declaratur inhabilis ad alia quævis obtinenda, de illo siquidem S. Pius V, Const. *Cum primum*, statuit: « illis (dignitatibus et beneficiis simoniace receptis) sit ipso jure privatus, et perpetuo sit inhabilis ad ea et quæcumque alia beneficia ecclesiastica obtinenda. » Hæc verba *ipso jure*, si sensu obvio interpretemur, statuunt inhabilitatem incurri ipso facto, ante sententiam condemnatoriam, eodem prorsus modo ac privationem beneficii simoniace recepti. Plures tamen arbitrantur illam pœnam, quoad hunc effectum non esse usu receptam, « quod mihi etiam ex his quæ intelligere potui est valde verisimile, ait Suarez; quo posito non incurreretur illa pœna, saltem ante sententiam declaratoriam, etiamsi aliæ incurrantur; quia potest consuetudo derogare uni parti legis, et non aliis... Inhabilitas ad omnia alia beneficia in futurum acquirenda omnino nova est, et ideo ubi clare non constiterit Constitutionem Pii V esse receptam in priori rigoroso sensu, existimo posse in praxi tuta conscientia servari opinionem Navarri, et non esse necessariam dispensationem ad alia beneficia, quando delictum non est ad forum contentiosum deductum et in eo declaratum. » (De *Simoniam*, cap. LVIII,

nº 11. Ita Pirhing, nº 170; et alii plures qui dicunt Constitutionem memoratam vel non fuisse usu receptam, vel ita sumi in praxi ut non obliget in foro conscientie ante sententiam iudicis. Reiffenstuel, nº 267. Cf. *Thesaurus de Pœnis, Simonia*, cap. II, nº 7.

5º Constitutiones citatæ ex Decretalium libris, et Pontificum decretis, statuerunt de simonia perpetrata in collatione et in susceptione beneficiorum; quapropter eos non afficiunt qui simoniace conferunt aut suscipiunt functiones delegatas, v. g., officium vicarii, cappellani, et alia hujusmodi quæ non veniunt nomine officii proprie dicti.

6º Pœnæ simoniacis inflictæ supponunt simoniam realem consummatam; nemo igitur tenetur se habere vinculis censurarum obstrictum ratione delicti, nisi pactum simoniacum ad executionem realem perduxerit. Judex tamen ecclesiasticus potest pœnas arbitrarias simoniacis irrogare, in delicti coercionem.

An vero simonia realis debeat esse consummata ex alterutra parte, an sufficiat ut consummata fuerit ex una solum parte, non consentiunt canonistæ.

Multi arbitrantur simoniacos pœnas jure statutas incurrere statim ac res spiritualis data est ex promissione pretii temporalis; idque concludunt ex Constitutionibus pontificiis quæ declarant « quod omnes illi, qui simoniace ordinati fuerint, a suorum sint ordinum executione suspensi...; quod universi... qui quomodolibet dando, vel recipiendo, simoniam commiserint... sententiam excommunicationis incurrant. » (Cap. *Cum detestabile*.) Atqui, simoniace sunt ordinati aut promoti, qui ordines seu beneficia assecuti sunt interveniente promissione pecuniæ.

Plures alii, et fortassis communius, propugnant e contra neminem incurrere pœnas jure statutas, nisi simonia sit completa, tum concessione rei spiritualis, tum solutione pretii temporalis, ex parte saltem. Dicunt canoness quibus pœna indicitur

supponere simoniam realem esse completam: porro venditio et emptio non complentur nisi tradita re et soluto pretio. Insuper animadvertunt quod cum jura sint ea de re obscura, benigniori interpretatione uti debeamus, ut sit in pœnalibus¹.

Huic opinioni, ob ipsas controversias doctorum ex quibus inducitur dubium juris, stare possumus, admissis tamen nonnullis exceptionibus. Excipi debent qui committunt simoniam ad promovendam electionem S. Pontificis, qui dant pecunias ministris curiæ Romanæ ad assequendas gratias Sedis Apostolicæ, ac demum qui simoniam confidentialem perpetrant: hi omnes pœnas incurrunt, effectu etiam non secuto, modo simonia sit ex una parte completa; quia sic fuit statutum.

755. — Vº *Utrum et quatenus actiones, seu collationes simoniace factæ, sint validæ; cui restitui debeat quod fuit simoniace receptum?*

I. « Nihil spirituale simoniace acceptum, præter beneficium, est restituendum, ait sanctus Alph. de Liguori; quia cætera vel restitui non possunt, ut sacramenta, vel non sunt restituenda ante sententiam, cum canones aliud non statuerint. » (Lib. III, nº 115.) Ita communissime canonistæ, quorum doctrinam exponemus, agendo de rebus variis quæ recipi potuerunt simoniace.

1º Actiones et functiones sacræ quibus sacramenta atque benedictiones, seu consecrationes, conferuntur, validæ sunt suosque effectus operantur, quamvis presbyter sacrilegium commiserit, hæc simoniace agendo. Alia non sunt irritabilia per Ecclesiam, cum, ex divina ordinatione, validitas ex eo solo pendeat quod adfuerint materia, forma et intentio ministri; alia vero nullibi inveniuntur irritata jure canonico propter simoniam: eadem cæteroquin restitui non posse perspicuum est.

¹ Cf. Reiffenstuel, nºs 235-245. — Schmalzgrueber, nºs 247-250. — S. Alph. de Liguori, lib. III, nº 106.

² Cf. Suarez, qui quæstionem ex professo tractat in cap. LVII, lib. *de Simonia*.

2° Actus jurisdictionis ecclesiasticæ quibus facultates spirituales, et ministeria ad nutum revocabilia, v. g., facultates audiendi confessiones, prædicandi, habendi oratorium privatum, officia vicarii et cappellani, conferuntur, sunt validi. Superior potest ex suo munere hæc conferre; vult reipsa suo jure uti ea conferendo, et collatio non irritatur lege canonica; ergo valide recipiuntur hujusmodi facultates atque officia, non quidem vi contractus simoniaci, sed vi potestatis quæ superiori inest. Non est obligatio ea remittendi seu his renuntiandi, nisi renuntiatio videatur necessaria pœnitenti ut de suo peccato sit sufficienter contritus, et deinceps efficacius removeatur a periculo simoniæ.

3° Valet acquisitio rerum temporalium rebus spiritualibus annexarum quæ sunt propriæ dantis, v. g., calicis, granorum benedictorum, etc.; siquidem ad hujusmodi acquisitionem sufficit utriusque partis, dantis et recipientis, mutuus consensus: unus dominium in re sua transfert, alter acceptat; contractus nullo jure irritatur; quapropter nec res hujusmodi simoniace acceptæ restituendæ sunt. Idem dicendum de reliquiis sanctorum et aliis rebus spiritualibus quæ aliquis habet sub suo dominio.

4° Contractus simoniacus in *materia beneficii* irritatur, ex dictis supra (n° 752); unde sequitur eum qui beneficium ecclesiasticum simoniace assecutus fuerit, teneri illud quam primum resignare. Caput *Ea quæ*, 5 (ex concilio Placentino sub Urbano II, caus. 1, q. 11) latius quidem extenditur: « Quidquid « vel in sacris ordinibus, vel in ecclesiasticis rebus, vel data, « vel promissa pecunia acquisitum est, nos irritum esse et nul- « las unquam vires habere censemus; » cum vero statutum illud in concilio non œcumenico latum, non fuerit Ecclesiæ universali a S. Pontifice indictum; cum aliunde textus juris, subsequentibus temporibus in codice Decretalium inserti, stant solummodo de beneficiis, et ea sit opinio fere communis doctorum nullitatem ipso facto non induci nisi in pactis simo-

niaci quæ ad beneficia referuntur, eandem sententiam ut practice tutam amplecti licet.

5° Quoad pretium, perpendere oportet an *simoniace* solummodo, an simul *injuste* acceptum sit. Si prius, non est obligatio illud restituendi ante sententiam condemnatoriam; siquidem extra casum in quo reus condemnatur in pœnam delicti ad reddendum pretium solutum, obligatio restituendi procedit ex violatione justitiæ commutativæ. Hinc qui vendidit sacrum chrisma, oleum benedictum, rosarium, item prælatus regularis qui suscepit pecuniam pro admissione alicujus in monasterium... non tenetur ad restitutionem pretii, modo pretium acceptum non excedat æstimationem rei temporalis quæ data fuit. Si posterius, pretium restitui debet ante sententiam judicis, quia violata fuit justitia commutativa: unde sequitur restituendum fore quidquid acceptum est pro re mere spirituali, pro collatione beneficii ecclesiastici, pro exercitio jurisdictionis, quoties nullus adest titulus extrinsecus¹.

II. Cui restituendum sit pretium simoniace receptum, expendi potest jure naturali et canonico.

1° *Jure naturali* restitutio illi fieri debet qui pretium solvit. Vel enim frustratur re spirituali ad quam obtinendam pretium dedit, vel illam obtinuit. Si 1°, jus suum non amisit; non enim intendebat dominium suæ pecuniæ in alterum transferre nisi sub conditione ab eodem obtinendi rem spiritualem; ergo si non obtineat, quia pactum irritatur lege canonica, solutam pecuniam potest jure repetere. Si 2° nec etiam jus suum amisit, licet ex hypothese obtinuerit rem spiritualem expetitam, v. g. sacramentum, quia alter recepit pretium sine titulo: erat incapax illud recipiendi titulo commutationis temporalis cum spirituali, obstante divina ordinatione; quod autem sine titulo receptum est, detineri non debet. Ergo, jure naturali pretium simoniace receptum ei restituendum est a quo fuit receptum, nisi

¹ Suarez, de Simonia, cap. LVII, LIX.

ipse condonaverit aut merito præsumatur consentire, ut non fiat restitutio.

2º *Jure canonico* qui pretium solvit privandus est in pœnam delicti re sua, quam dabit Ecclesiæ in qua situm est beneficium, vel impendet in pios usus, prout judex statuerit. Cap. *De hoc*, 11; *Venient*, 19; *Audivimus*, 41, eodem titulo. Jura supponunt intercedere sententiam; unde plures canonistæ tenent simoniacum posse reddere pretium illi a quo receperat, antequam condemnetur ad restituendum Ecclesiæ aut pauperibus. (Cf. Schmalzgrueber, nº 305.)

2º *De sacrilegio.*

754. — 1º *Quid sit sacrilegium et quotuplex distinguatur?*

I. Sacrilegium est violatio rei Deo sacræ, in quo est sacra.

Non committitur sacrilegium quoties res sacra indigne tractatur, sed quando indigne tractatur in eo præcise quo est Deo sacra; quamobrem advertendum est ad quid res sit sanctificata. Religiosus, v. g., sanctificatus est per votum castitatis et idcirco sacrilegii arguetur si castitatem violaverit, fornicando, non vero si mentiatur aut pejeret. Aderit igitur sacrilegium quoties violabitur sanctitas illa primaria quam res directe habet a sua consecratione, et etiam quoties lædetur privilegium eidem rei, jure canonico, annexum in commendationem illius sanctitatis, ut major ei adhibeatur reverentia. Privilegium illud est veluti alia superaddita sanctificatio, qua Ecclesia personam, locum, seu rem e statu communi detrahere voluit, religionis causa.

II. Sacrilegium ratione juris consideratum, dividitur in sacrilegium jure naturali et jure canonico; ratione autem objecti, dividitur in sacrilegium personale, locale et reale.

Sacrilegium *jure naturali* dicitur, quando violatur ea sanctitas quam res, locus vel persona habet a sua prima institutione et consecratione, v. g., si profanentur sacramenta: sacrilegium *jure canonico* erit, si violetur privilegium speciale jure canonico rei attributum: v. g., si percutiatur clericus.

Sacrilegium *personale* committitur, quando quis vim injuriosam clerico, vel religioso, infert, aut corpus voto castitatis sacrum inquinat peccato luxuriæ. Sacrilegium *reale*, quando profanatur res sancta, v. g., evangelium, crux, sacramentum, vel auferitur res in Ecclesia custodita. Dicitur in cap. *Quisquis*, 21, caus. xvi, q. iv: « Sacrilegium committitur auferendo sacrum de sacro, vel non sacrum de sacro, sive sacrum de non sacro. » Sacrilegium est *locale*, quando locus sacer polluitur (nº 557). Locum sacrum communius intelligunt oratorium publicum, quod benedictum sit ut in eo sacra mysteria celebrentur.

Sacrilegium est peccatum contra virtutem religionis, quod non admittit levitatem materiæ, si ex contemptu formali procedat; sed potest esse veniale si absit contemptus. In definiendo gradum malitiæ sacrilegii realis, quando abest contemptus, attendere oportet an committatur in res benedictas ut sint materia sacramenti, vel ut proxime ordinentur ad sanctum sacrificium, puta sanctum oleum, sanctum chrisma, altare, calicem; an committatur in res quæ non ita proxime referuntur ad Deum, sed benedictæ sunt ut ad pium usum fidelibus inservant, ut sunt palmæ, cineres, panis, aqua lustralis. Si prius, sacrilegium includit graviorem irreverentiam contra Deum, et est ex genere suo peccatum mortale quando fit advertenter, quamvis profanator non velit, directa intentione, res sacras inhonorare. Si posterius, non videtur esse peccatum ex genere suo mortale.

755. — 1º *Quas pœnas jus canonicum statuerit contra sacrilegos?*

I. Sacrilegium personale, quod committitur inferendo manus violentas in clericum vel monachum, inducit excommunicationem majorem, ex decreto concilii Lateranensis, sess. II: « Si quis suadente diabolo hujus sacrilegii reatum incurrerit quod in clericum vel monachum manus violentas iniecerit, anathematis vinculo subiaceat, et nullus Episcoporum

« eum absolvere præsumat, nisi mortis urgente periculo,
« donec apostolico conspectui præsentetur, et ejus mandatum
« suscipiat. »

Bonifacius VIII, cap. *Felicis*, 5, DE PŒNIS, in VI°, et Benedictus XIV, Const. *Pastoralis*, easdem pœnas, aliasque graviores sanxerunt in eos qui Episcopo aut Cardinali vim intulerint.

Canon concilii Lateranensis supponit vim materiale et injustam clerico illatam; quapropter alia quævis injuria, etiam atrox, non dat locum censuræ.

Vis illata debet esse graviter injusta, alioquin non statueretur excommunicatione major in percussorem clerici. Lex igitur non applicatur ad varios casus in quibus ob causam qualemcumque commissum non fuit peccatum mortale; v. g., si vis inferatur ad repellendam aggressionem injustam, si ignoretur conditio clerici qui vestem laicalem gerebat, etc., etc.

Canone tutantur, non solum clerici sacris ordinibus initiati et monachi professi, sed et clerici in minoribus, vel etiam solatonsura clerico cooptati, et novitii ordinum regularium. (Cap. *Religioso*, 21, DE SENTENTIA EXCOMM., in VI°.)

Excommunicatio, lata canone *Si quis*, reservatur Summo Pontifici, excepto tamen si non enormem, sed modicam et levem injuriam percussor clerico irrogaverit, ut dicitur in cap. *Pervenit*, 17, DE SENT. EXCOMM. Ad hujus decretalis intelligentiam, canonistæ distinguunt percussorem *enormem*, *gravem* et *levem* pro diverso gradu quo clericus læsus fuerit¹. Supponunt percussorem, quam *levem* appellant comparatione ad percussiones graviores, afferre tamen gravem injuriam et importare peccatum mortale; alioquin non daret locum excommunicationi majori, et concludunt ex cap. *Pervenit*, Episcopum posse in eo

¹ Cf. Pirhing, in tit. XXXIX. lib. V, n° 57-58.—GIRALDI, *Expositio juris pontificii*, I^a part., sect. DCCCXIX. Distinctio percussoris *gravis* et *enormis* non videtur multum prodesse in praxi, cum utraque sit reservata S. Pontifici, et non ita facile una ab altera seceratur.

casu absolutionem dare. — Videtur excipi etiam posse ex consuetudine, non quidem generali sed in nonnullis provinciis ac præsertim nostris inducta, casum percussoris clerici in ordinibus minoribus constituti.

II. Sacrilegium locale quod committitur effractione et spoliatione Ecclesiarum, inducit excommunicationem majorem. (Cap. *Conquesti*, 22, eod. tit.) Jura statuunt de casu in quo ædes sacra spoliatur cum effractione; quapropter sacrilegus usurpator non luit pœnas canone statutas nisi violenter, vel parietem fodiendo, vel fenestras aut tectum frangendo, vel ostia clausa perrumpendo, templum ingrediatur, et aliquid ibidem furetur, seu grave damnum inferat.

Legislator pœnas insuper statuit in eos qui sacras ædes incendunt, aut quovis alio modo sacrilege destruunt, vel in iisdem actus profanos, specialiter ibi fieri vetitos, ludos theatrales, spectacula profana, actus forenses in causis præsertim criminalibus, facere præsumunt, et tandem qui immunitatem asyli sacris ædibus jure attributam violant; de quo canones reperiuntur in causa XVII, quæst. IV, et in titulo Decretalium DE IMMUNITATE ECCLESIAARUM, a quibus referendis, brevitate causa, abstinemus.

Sacrilegium locale quo polluitur Ecclesia, inducit ejusdem Ecclesiæ interdictum, donec locus reconcilietur (n° 558).

III. Sacrilegium reale quod committitur furto rerum sacrarum, aut etiam rerum profanarum depositarum in loco sacro, mulctabatur olim variis pœnis, quas legere est in canonibus causæ mox citatæ XVII, præsertim in cap. *Quisquis*. Concilium Tridentinum edixit ut si quis clericorum, vel laicorum, alicujus Ecclesiæ, Montium pietatis, aliorumve locorum piorum, jurisdictiones, bona, census ac jura, quæ in ministrorum et pauperum necessitates converti debent, per se, vel per alios, in proprios usus convertere, et usurpare præsumperit, « is ana-
« themati tamdiu subjaceat, quamdiu jurisdictiones, bona, res,
« jura, fructus et redditus quos occupaverit, vel qui ad eum

« quomocumque etiam ex donatione suppositæ personæ per-
 « venerint, Ecclesiæ ejusque administratori sive beneficiato,
 « integre restituerit; ac deinde a R. Pontifice absolutionem
 « obtinuerit... Clericus vero qui nefandæ fraudis et usurpationis
 « hujusmodi fabricator seu consentiens fuerit, eisdem pœnis
 « subiaceat; necnon quibuscumque beneficiis privatus sit, et
 « ad quæcumque alia beneficia inhabilis efficiatur, et a suorum
 « Ordinum exsecutione, etiam post integram satisfactionem et
 « absolutionem, sui Ordinarii arbitrio suspendatur. » (Sess. xxii,
 cap. xi, de *Reform.*¹.)

756. — III° Quas pœnas jus canonicum statuerit in eos
 qui injurias inferunt Ordinibus religiosis?

Ecclesia quæ personam clericorum et monachorum contra
 injuriosam percussione tutam esse voluit, præcavere etiam
 studuit ne ipsismet Ordinibus religiosis injuria inferretur. Hæc
 idecirco inter cætera statuit :

1° Qui libellis famosis, seu cantilenis, injuriose insequuntur
 religiosos Ordinis sancti Francisci et sancti Dominici; item qui
 institutum Societatis Jesu impugnant, incidunt in excommuni-
 cationem majorem reservatam Summo Pontifici. Ita quoad So-
 cietatem Jesu statuit Gregorius XIII, Const. *Ascendente Domino*.
 Injuriis seu maledictis insectari instituta religiosa quæ Ecclesia
 approbavit atque suo patricinio tutatur, est certe gravis injuria
 in ipsamet Ecclesiam.

2° Qui impediunt regulares Ordinum Mendicantium ne ele-
 mosynas expostulent aut recipiant, excommunicantur, si sint
 inferiores Episcopis; Episcopi vero, si admoniti retractare prohi-
 bitiones a se factas in detrimentum regularium recusent,
 interdiciuntur ab ingressu Ecclesiæ et suspensi sunt a regimine
 et administratione suæ diocesis. Const. Sixti IV, *Sacri*, an. 1479.

¹ Constitutiones speciales editæ sunt quibus vetatur sub pœna excom-
 municationis ablatio reliquiarum, statuarum, marmorum e cryptis vel ex
 Ecclesiis urbis Romæ, et interdicto subiciuntur Ecclesiæ quibus hæc furtive
 sublata applicantur, donec restituta fuerint. Cf. Thesaurum, de *Pœnis*,
 II^a part., cap. i, de *Reliquiis*.

Pœnas edictas non incurrunt nisi qui ex malitia, ex pravo uti-
 que affectu contra ordinem religiosum, ita agunt; non vero
 qui obstant ne nonnulli regulares suo statu, suove ministerio
 abutantur eleemosynas a fidelibus præpostere postulando in de-
 trimentum aliorum Ordinum, cleri sæcularis, vel familiarum.

3° Qui usurpant jurisdictionem in regulares exemptos, im-
 mediate subjectos Sanctæ Sedi, incurrunt excommunicationem
 majorem, latam a concilio Tridentino contra omnes invadentes
 aliorum jurisdictionem.

3° De divinatione, sortilegio et magia¹.

757. — 1° Quid sint divinatio, sortilegium et magia?

I. *Divinatio* est investigatio occultorum, ope dæmonis ex-
 presse aut implicite invocati. — Multiplicem modum quo homi-
 nes, præter media naturalia, res occultas præteritas aut præsen-
 tes detegere et futura conjectare enixi sunt, exponit cap. *Igitur*
genus divinationis, 1, quæst. 3, caus. xxvi, auguria nempe,
 aruspicia, necromantiam, etc., etc. Intervenit pactum expres-
 sum cum dæmone, si homo habeat voluntatem explicitam aliquid
 sciendi a dæmone: est autem pactum implicitum, si ad cogni-
 tionem rerum occultarum adhibeat medium quod nec suamet
 natura, nec Dei institutione, has res significare possit; tunc
 enim, cum rerum occultarum cognitio non a natura, nec a Deo
 speretur, implicite saltem exquiritur a dæmone.

Sortilegium sæpius accipitur pro investigatione rei occultæ
 per sortes divinatorias, ut si adhibeantur sortes ad detegendum
 quis sit auctor, v. g., furti, homicidii, etc. et non differt a su-
 perstitiosa divinatione, de qua modo dicebamus. Aliquando au-
 tem accipitur sensu generali pro usu sortium, et designat,
 1° praxim assuetam utendi sortibus in casu juris indivisi, aut
 dubii, pluribus competentis, quibus determinetur partitio rei
 in plures, vel uni ejusdem rei attributio; 2° praxim olim iden-

¹ Canonistæ disserunt de peccatis contra virtutem religionis, in suis
 commentariis tituli XXI DE SORTILEGIIS. Cf. CAUSAM XXVI decreti Gratiani. —
 Delrio, *Disquisitiones magicæ*.

tidem adhibitam utendi sortibus, postulando a Deo occultæ veritatis manifestationem, vel aëncipitis concilii directionem, ut v. g., factum est in electione sancti Matthiæ loco Judæ proditoris.

Usus sortium priori modo est licitus, quoties est verum dubium, et illi qui sortiuntur inter se jus æquale habent; est quippe medium naturale removendi lites et finem controversiæ imponendi. Non expectatur a dæmone sortis exitus, sed divinæ potius providentiæ committitur. — Usus sortium posteriori modo illicitus est, extra casum quo fit instinctu Dei, vel urgente necessitate in qua non aliter investigari potest divina voluntas. Ratio est quod, seposita divina inspiratione, sortilegium sit quædam tentatio Dei, et sortientes periculo deceptionis exponit, Deo ita permittente.

Magia est ratio producendi ope dæmonis effectus stupendos qui excedunt vires naturales, saltem quoad modum quo obtinentur.

Aliquando magia fit ad ostentationem, vel ad bonum aliquid sibi aut alteri procurandum; aliquando e contra ut malum alicui inferatur, et tunc vocatur maleficium.

II. Ad theologos remittimus quæstiones de possibilitate, realitate, signis divinationis et magiæ, de quo in tractatu de *Virtute religionis* agunt. Hic solum memorabimus Encyclicam quam S. Congregatio Inquisitionis ad omnes Episcopos direxit an. 1856 adversus magnetismi abusum. Sacra Congregatio non condemnat praxim magnetismi in qua, remota omni dæmonis invocatione, adhiberentur solummodo media physica ad finem honestum; verum animadvertit « compertum esse novum quoddam superstitionis genus inveni ex phænomenis magneticis, a quibus haud scientiis physicis enucleandis, ut par esset, sed a decipiendis ac seducendis hominibus student neoterici plures, a rati posse occulta ac futura detegi magnetismi arte, vel prestigio, præsertim ope muliercularum, quæ unice a magnetisatoris nutu pendent... » Hæc deinde subjungit: « Adeo crevit

« malitia hominum, ut neglecto licito studio scientiæ, potius
« curiosa sectantes, ariolandi, divinandive principium quoddam
« se nactos glorientur. Hinc *somnambulismi* et *claræ intuitio-*
« *nis*, uti vocant, præstigiis, illæ mulierculæ invisibilia quæque
« conspicerere esutunt, ac de ipsa religione sermones instituire,
« animas mortuorum invocare, responsa accipere, ignota et
« longinqua detegere, aliaque id genus superstitiosa exercere,
« ausu temerario præsumunt... In hisce omnibus, quacumque
« demum arte utantur, vel illusionem, cum ordinentur media
« physica ad effectus non naturales, reperitur deceptio omnino
« illicita et hæreticalis, et scandalum contra honestatem mo-
« rum. »

Suprema igitur Inquisitio improbat magnetismum modo indicato adhibitum, tamquam nefas religioni et civili societati infestissimum, ac simul Episcopos hortatur ut omnem curam impendant, quâ paternæ charitatis monitis, quâ severis objurcationibus, quâ demum juris remediis adhibitis, prout attentis locorum, personarum, temporumque adjunctis, expedire judicaverint, ad hujusmodi magnetismi abusum reprimendos et evellendos.

Quæ de *Spiritismo* præsentis ætate narrantur, iisdem causis explicari debent, nihilque differunt a veteri magia, nisi verbis, seu denominatione, specieque fallaci vanæ philosophiæ.

Fideles, ipsique clerici exinde colligent quam circumspecte in hac materia agendum sit, ne, curiosa præter fas sectando, decipiantur diabolica superstitione¹.

758. — II° *Quid jus canonicum statuerit circa divinationem, sortilegium et magiam?*

1° Canones severe prohibent omne genus divinationum (cap. *In tabulis*, 1, *Ex tuarum tenore*, DE SORTILEGIIS). Constitutionibus SS. Pontificum Leonis X, Sixti V, Benedicti XIV, indi-

¹ Cf. quæ notavimus de magnetismo et de *tabulis circulatoriis* in libro Gallico sermone exarato: *Cours d'instruction religieuse, ou Exposition de la doctrine catholique*, tom. III, leçon IX, pag. 475-486, 5e édit., an. 1859.

citur Episcopis et aliis superioribus ut procedant contra illos omnes, tam clericos quam laicos, qui vanas, fallaces et perniciosas divinationi artes *exercent, profitentur aut discunt*, quive hujusmodi illicitas divinationes, sortilegia, superstitiones *faciunt aut in eis se quomodolibet intromittunt*; et in illos severius pœnis canonicis, et aliis eorum arbitrio, animadvertant. Clerici qui culpabiles inventi fuerint, infamia notabuntur arbitrio superioris; et si non destiterint, deponi debent, beneficiisque et officiis ecclesiasticis privari¹.

2° Jus canonicum prohibuit ne sortes adhibeantur in electionibus ad prælaturas, dignitates et beneficia ecclesiastica. Sor-
« tis usum in electionibus perpetua prohibitione damnantes, » ait Honorius III, cap. *Ecclesia*, 5, eod. tit. Electio fieri debet ratione duce, attendendo ad capacitatem et merita personarum, non vero casui subjiciendo: etiamsi sors non mitteretur nisi inter personas dignas determinatas, electio foret illicita et invalida, quia absolute prohibetur jure canonico². Si electores non concordent, superior potest illis tempus certum præscribere ad eligendum, quo elapso, electio ad ipsum devolvitur.

3° Magi et sortilegi declarantur infames (cap. *Constituimus*, 9, caus. III, q. 5), et insuper afficiuntur censuris ecclesiasticis, pro ratione delicti. Quinimo iudex ecclesiasticus poterat olim clericos, istius criminis reos, tradere curiæ sæculari.

§ 3. — Delicta contra virtutem justitiæ.

Theologi agitant quæstiones de injuriis contra proximum, deque obligationibus ex violato jure proximi ortis, in tractatu *de Jure, justitia et contractibus*. Nobis proinde sufficit indi-

¹ Leo X, bull. *Supernæ* edita in conc. Lateran. 5 maii 1512. Sixtus V, bulla *Cæli et terræ* 5 januarii 1585. Gregorii XV *Omnipotentis Dei*, 20 martii 1625. V. Giraldi, part. I, sect. DCCCLVI.

² Schmalzgrueber in tit. DE SORTILEGIIS, n° 58-45.

care summatim delicta quæ jus canonicum pœnis præstitutis coercere voluit, nimirum: homicidium, sub quo duellum et abortus veniunt, crimen falsi, furtum, rapina et usura.

759. — 1° *Quid jus canonicum statuerit in delicti homicidii reos?*

I. Homicidium est *directe* voluntarium, quando aliquis directe intendit alterius occisionem; *indirecte*, quando ponit actum ex quo sequitur mors alterius, si tamen prævidere debuerit effectum subsequendum et causam auferre.

Homicidium voluntarium, tametsi indirecte, inducit ipso facto irregularitatem (n° 818). Homicidium directe voluntarium plectitur pœna excommunicationis, quæ est ferendæ sententiæ et inducit infamiam post sententiam declaratoriam: si reus istius sceleris fuerit clericus, privari debet officiis suis et ordinum exercitio, ac deponi. Concilium Agathense duos canones ea de re condidit qui in disciplinam communem transierunt: « Censuimus homicidas et falsos testes a communione ecclesiastica submovendos, nisi pœnitentiæ satisfactione crimina « admissa diluerint... Si Episcopus, presbyter aut diaconus, « capitale crimen commiserit, aut chartam falsaverit, aut « falsum testimonium dixerit, ab officii honore depositus in « monasterium detrudatur, et ibi, quamdiu vixerit, laicam « tantummodo communionem accipiat. » (Caus. XXIV, quæst. III, « cap. xx., dist. I, cap. VII.)

Ecclesia sollicitè invigilavit ut omnis occasio homicidii indirecte voluntarii removeatur; quapropter parentes admonet ne parvulos recens natos secum in eodem lecto per noctem detineant, ne forte dormiendo eos opprimant. Dicitur in cap. *Consulvisti*, 20, caus. II, quæst. V: « Monendi sunt et protestandi « parentes ne tam tenellos secum in uno lecto collocent, ne « negligentia qualibet proveniente suffocentur, vel oppriman- « tur; unde ipsi homicidii rei inveniantur... quia si ille qui « conceptum in utero per abortum deleverit, homicida est, « quanto magis qui unius saltem diei puerulum peremerit,

« homicidam se esse excusare nequit. » Canones non statuunt pœnas quas parentes subeant casu quo puerulos sua negligentia suffocaverint; sed declarant eos graviter in eo deliquisse, et agendam esse pœnitentiam. (Cap. *de Infantibus*, 5, DE HIS QUI FILIOS OCCIDERUNT.)

740. — II. Canones non minori severitate eos coercent qui immaturos fœtus intra viscera materna adhuc latentes necant; justissima quidem ratione, cum et ipsi verum homicidium perpetrent.

Canonistæ distinguunt inter *fœtum animatum* et *fœtum inanimatum*, ut pœnas canonibus statutas applicent crimini abortus, pro diversitate casus. Probabile admodum est animam corpori infundi in ipso conceptionis instanti, quo scilicet incipit illa organorum evolutio quæ vitam supponit, nullumque proinde existere fœtum vivum qui non sit animatus. Cum tamen de ea quæstione olim inter peritos rerum physicarum disputaretur, S. Pœnitentiaria, ut certa regula in praxi daretur pro applicatione sanctionum canonicarum, censuit fœtum animatum censi 40 die a conceptione si de masculo agitur, 80 autem die si fœtus sit fœmineus; unde concludere est pœnas canonicas non incurri, si crimen abortus patratum fuerit intra 40 dies a conceptione. Discrimen institutum inter fœtum et fœtum parum prodest, cum plerumque ignoretur quis fuerit sexus.

Ex Constitutione Sixti V *Effrenatam* (anno 1588) et altera Constitutione Gregorii XIV *Sedes apostolica* (an. 1591), qua prior paulisper moderata fuit, procurantes abortum fœtus animati, effectu secuto, incurrunt ipso facto excommunicationem majorem et irregularitatem; clerici qui tale scelus perpetraverint, privantur ipso jure privilegiis status clericalis, dignitatibus, officiis et beneficiis ecclesiasticis.

Diximus *procurantes*... scilicet omnes qui deliberate id suadent, aut faciunt, ex quo prævidetur abortum secuturum esse. Nunquam licet procurare directa intentione abortum, nequidem si vita matris in certissimum discrimen mortis ad-

ducta censeatur; quia ejusmodi fœtus expulsio mala est, utpote quæ adversatur legi naturali *non occides*. Medici possunt adhibere remedia quæ directe tendunt ad restituendam sanitatem matris, tametsi prævideant periculum ne exinde fœtus per accidens nocumentum, ipsamque mortem patiatur, quando non alia suppetit via succurrendi matri de vita periclitanti, et aliunde non affulget spes servandi prolem; peccant vero contra jus naturale, et incurrunt pœnas jure canonico statutas, si media assumant quibus directe inficiunt fœtum, illumve collidunt, ut e visceribus matris expellant.

Diximus præterea... *abortum fœtus animati, effectu secuto*. Sixtus V pœnis subjecerat eos qui procurant abortum fœtus etiam inanimati, et eos insuper qui potiones sterilitatis suppeditant mulieribus ut conceptionem impediunt; at Gregorius XIV Constitutionem sui prædecessoris abrogavit, prohibitiones ac pœnas reducendo ad terminos juris communis: porro, jure communi, pœnæ non incurruntur nisi procuretur abortus fœtus animati, in sensu supra explicato, quem aperte declarant multi canones. (Cap. *Sicut ex litterarum*, 20, DE HOMICIDIO, lib. V Decret.) Qui explendæ libidinis causa, vel odio, mulieri aliquid facit aut ad potandum dedit, ut non possit concipere, vel nasci soboles, obnoxius erit iisdem pœnis ac homicida, si judex sententiam in eum protulerit. (Cap. *Si aliquis*, 5, eod. tit.)

Excommunicatio major quam incurrunt procurantes abortum, non reservatur Sanctæ Sedi: ab ea absolvi queunt Episcopi, et presbyteri quos Ordinarius deputavit eum facultate absolviendi a casibus hujusmodi reservatis. Super autem irregularitate S. Pontifex solus potest dispensare.

741. — III. Reliquum est ut sanctiones canonicas contra duellum referamus.

1º Duellum est certamen singulare, ex condicto susceptum et inducens periculum grave mortis aut mutilationis. Non reputantur duella rixæ quæ de repente exsurgunt, si unus ex

rixantibus alterum ad dimicandum subito iræ motu provocet et statim pugnet; vel si quis insidias alteri paraverit ut ad pugnam provocet. Nec etiam duella dicuntur contentiones et pugnae, quocumque modo fiant, quando nullum ex eis imminet periculum mortis, mutilationis, seu vulneris. Quapropter ratio duelli exposcit ut fiat ex conducto, statutis loco et tempore, cum vero periculo mortis aut vulneris.

2° Duellum esse graviter illicitum, jure naturali et ecclesiastico vetitum, omnes agnoscere debent; lex enim divina *non occides*, non prohibet tantummodo occisionem privata auctoritate perpetratam, sed et periculum proximum voluntarium sui aliorumve occisionis. Ut nullum ea de re dubium oriatur, Sancta Apostolica Sedes nonnullas propositiones proscripsit: « I^{am} Vir militaris, qui nisi offerat, vel acceptet duellum, tanquam formidolosus, timidus, abjectus, et ad officia militaria ineptus haberetur, indeque officio quo se suosque sustentat privaretur, vel promotionis, alias sibi debitæ et promeritæ, spe perpetuo carere deberet, culpa et pœna vacat, sive offerat, sive acceptet duellum: II^{am} Excusari possunt etiam, honoris tuendi vel humanæ vilipensionis vitandæ gratia, duellum acceptantes, vel ad illud provocantes, quando certo sciunt pugnam non esse secuturam, utpote ab aliis impediendam: III^{am} Non incurrit pœnas ecclesiasticas contra duellantes latas, dux vel officialis militiæ acceptans duellum ex gravi metu amissionis famæ, vel officii. » Ecclesia Romana propositiones tamquam *falsas, scandalosas, ac perniciosas* rejecit, damnavit, et prohibuit, vetito sub pœna excommunicationis ipso facto incurrendæ, et S. Pontifici reservatæ, easdem, aut conjunctim aut divisim docere, defendere, aut edere. (Const. Benedicti XIV, *Detestabilem*, an 1752.)

5° Benedictus XIV, Constitutione citata, pœnas concilio Tridentino sess. xv, cap. xix, *de Reform.* statutas, et pluribus decretis pontificiis suorum prædecessorum aggravatas, innovavit et confirmavit. Pœnæ statutæ, sunt: excommunicatio

major ipso facto incurrenda, omnium honorum temporalium proscriptio, perpetua infamia, privatio sepulturæ.

Pœnas memoratas subeunt, præter ipsos duellantes, patrini et socii eorum ad duellum serio provocantes et acceptantes, etiamsi pugna, ob aliquod impedimentum, secuta non fuerit; duellantium adjuutores, sive consilium, auxilium, operas, arma scienter administrantes; spectatores ex industria, seu ex composito, qui nimirum ex sua præsentia videntur incitare duellantes ad pugnam. De privatione sepulturæ hæc addidit Benedictus XIV: « Decernimus ac declaramus sepulturæ sacræ privationem... incurrendam perpetuo fore, etiam ante sententiam judicis, a decedente quoque extra locum conflictus ex vulnere ibidem accepto, sive duellum publice, sive private, inductum fuerit, ac etiamsi vulneratus ante mortem non incerta pœnitentiæ signa dederit, atque a peccatis, et censuris, absolutionem obtinuerit. »

Pœnæ Constitutionibus pontificiis statutæ hodie vigent, excepta proscriptio honorum temporalium. Quod vero ad privationem sepulturæ ecclesiasticæ attinet, difficillimum est in praxi urgere severitatem canonum erga illos qui ante decessum signa pœnitentiæ dederunt. Hæc annotat E. Cardinalis Gousset, arch. Remensis: « Si le duelliste, se sentant atteint du coup mortel, réclamait un prêtre, ou les secours de la religion, et que ce fait fût attesté par plusieurs témoins, nous pensons que l'on peut tempérer la rigueur des canons et accorder au duelliste la sépulture ecclésiastique. Le refus, quoique canonique, n'en serait pas compris, parmi nous, dans le cas dont il s'agit. S'il meurt à la maison, ou tandis qu'on le porte à la maison, il ne peut y avoir de difficulté; il suffirait qu'il ait montré du repentir pour pouvoir être inhumé avec les cérémonies de l'Église. » (*Théologie morale*, n° 656; éd. de 1858.)

742. — II° *Quid jure canonico statutum sit de crimine falsi, furti et usuræ?*

I. Falsum est dolosa immutatio veritatis facta in alterius præjudicium. Ad *falsum* igitur, prout illud canonistæ intendunt, requiritur ut pervertatur veritas, ut id fiat animo decipiendi, et damnum exinde afferatur aut saltem afferri possit proximo.

Duplex distinguitur falsum : aliud *personale*, quod circa personam committitur ; ut mutatio nominis, testium subornatio, corruptio judicis, imputatio delicti calumniosa insimulatione : aliud *reale*, quod circa res vel scripturas committitur ; v. g., falsificatio litterarum, terminorum patrimonii mutatio, monetæ adulteratio.

II. Qui odio, ira vel alia causa, innoxios sacerdotes apud judicem ecclesiasticum falso insimulat sollicitationis ad turpia, eos scilicet accusando abusos fuisse sacrilege sacramento Pœnitentiæ ad incitandum pœnitentes ad actus pravos contra castitatem, nefandum flagitium perpetrat cujus absolutionem a nemine præterquam a S. Pontifice, excepto articulo mortis, obtinere potest. (Const. Benedicti XIV, *Sacramentum Pœnitentiæ*, an. 1741, § 3.)

Qui scienter et dolose falsum dicunt in judicio, vel pretio aut donis testes corrumpunt ac subornant ut falsum testimonium afferant coram judice, infames jure canonico declarantur ; si sint clerici in majoribus ordinibus constituti, a suis officiis deponi debent. (Cap. *Constituimus*, 9, caus. III, quæst. v ; cap. *Si Episcopus*, 7, dist. L.) Ut vero reus obnoxius sit pœnæ, requiritur ut de crimine accusatus et convictus sit, vel in jure confessus ; requiritur præterea ut falsum dixerit circa substantialia causæ ; tandem oportet falsitatem esse alteri nocivam ; si enim nemini præjudicet, locus solummodo datur pœnæ extraordinariæ, quam pro arbitrio judex irrogabit⁴.

Falsificantes litteras apostolicas, qui nimirum rescripta, Bullas, Brevia quæ nomine S. Pontificis expediuntur, falsa

⁴ Cf. Schmalzgrueber, in tit. DE CRIMINE FALSI, n° 17-24.

conficiunt aut litteris apostolica auctoritate confectis tollunt aliquid, vel immutant quo illarum sensus pervertatur, incidunt ipso facto in excommunicationem majorem Papæ reservatam ; si sint clerici, omni officio et beneficio privantur. Qui vero scienter utuntur litteris apostolicis falsificatis, si clerici fuerint, officiis et beneficiis spoliari debent ; si laici, tandiu manent excommunicatione innodati donec satisfaciant competenter. (Cap. *Ad falsariorum*, 7, DE CRIMINE FALSI, lib. V Decret.)

Qui pondera, aut probatas mensuras corrumpunt... qui monetas adulterinas cudunt, aut falsis monetis, ponderibus, vel mensuris utuntur, peccant contra virtutem justitiæ et puniendi sunt pœna arbitraria, pro ratione gravitatis delicti ; sed non exstant in Corpore juris canonici sanctiones speciales quibus hæc delicta mulcentur.

III. Canonistæ disserunt de violatione juris in bona temporalia, de obligationibus quæ ex illa violatione sequuntur, ac de pœnis quibus obnoxii sunt fures, raptores boni alieni, incendiarii, et usurarii ; sunt enim plures ea de re canones conciliorum quos Gratianus conguessit in causa XIV, et tituli speciales lib. V Decretalium, quibus regulæ super his præfinitur, scilicet tit. XVIII DE FURTIS, tit. XIX DE USURIS, et tit. XXXVI DE INJURIIS ET DAMNO ILLATO. Cum vero eadem quæstiones discussæ reperiantur apud theologos in tractatibus *de Justitia et Contractibus*, supersedendum duximus commentariis titulorum juris canonici.

Duo tantummodo notabimus : 1° fures qui ob gravitatem delicti condemnati sunt ad pœnam vindicativam, non simpliciter correctoriam, et usurarios notorietate juris affectos, censeri infames ; quapropter promoveri non debent ad ordines, etiamsi pœnitentiæ egerint ; 2° qui convicti sunt furti notabilis, vel usuræ manifestæ, posse jure deponi a beneficiis et officiis. (Cap. *Presbyter*, 12, dist. LXXXI, et cap. *Quoniam*, 8, caus. XIV, quæst. IV.)

743. — Ex sanctionibus canonicis contra violatores virtutis justitiæ concludere est alienos esse a sensu catholico qui exprobrant S. Apostolicæ Sedi, quod armis spiritualibus, censuris nempe, utatur in causis temporalibus, ad tuendum jura sæcularia Ecclesiæ Romanæ. « Agimus quantum episcopalis facultas datur, aiebat S. Augustinus, et humanum quidem nonnunquam, sed maxime ac semper divinum judicium comminantes. Nolentes autem reddere, quos novimus et male abstulisse, et unde reddant habere, arguimus, increpamus, et detestamur; quosdam clam, quosdam palam, sicut diversitas personarum diversam videtur posse recipere medicinam, nec in aliorum perniciem ad majorem insaniam concitari. Aliquando etiam, si res magis curanda non impedit, sancti altaris communione privamus. » (Epistola CLIII.) Privabantur igitur communione altaris qui bona aliena usurpaverant, nec paratos se exhibebant ad restituendum: merito quidem, cum hæc delicta quæ directe impetunt jura humana, lædant simul jura divina, sint causa perditionis animarum, et consequenter reputari merito debeant inter res spirituales ad forum jurisdictionis Ecclesiasticæ pertinentes. Quæ cum sint inconcussa, non est ratio in controversiam adducendi legitimitatem pœnarum spiritualium a pluribus conciliis œcumenicis, et recenter a S. Pontifice edictarum contra invadentes dominia temporalia Ecclesiæ Romanæ. Si simplex furtum, quatenus est violatio legis naturalis justitiæ, pœnis spiritualibus coerceri possit, cur plectendi non forent iisdem pœnis, qui subversa omni ratione justitiæ, universali Ecclesiæ injuriam irrogant, impetentes civilem principatum quo Deus Sedem B. Petri instructam esse voluit, ad apostolici ministerii libertatem tuendam? (Nº 89.)

§ 4. Delicta contra castitatem.

744. — Peccata contra castitatem de quibus statuitur in jure canonico, non sunt peccata interna, nec peccata occulta;

sed quæ ex sua natura deduci possunt ad forum externum, nempe fornicatio, adulterium, concubinatus, incestus, sacrilegium et alia graviora delicta contra naturam. Hæc delicta variis pœnis plectuntur in laicis non secus ac in clericis; sed in statu præsentis societatis delicta laicorum in hac materia non deferuntur ad forum externum ecclesiasticum, nisi agatur de denegandis sacramentis et sepultura christiana peccatoribus publicis, concubinariis et aliis, qui nullum resipiscentiæ signum dederunt ante suum obitum. Quod ad clericos attinet, Ecclesia debuit speciali cura invigilare ut vitam suo ministerio dignam agerent, essentque fidelibus in exemplum sanctæ conversationis; ideoque multa decreta tulit pro casibus in quibus, quod absit, clerici violarent legem castitatis. Tria potissimum ea de re inquirenda habemus. I^{um} Quandonam clerici suspendi debeant ordinis et officii exercitio, vel etiam e suo gradu deponi, ob violatas leges castitatis; II^{um} utrum et quatenus priventur, ipso facto, omni jurisdictione quoad personas cum quibus peccaverint; III^{um} utrum denunciandi sint sollicitantes ad turpia.

745. — I^o Quandonam clerici interdici vel etiam deponi e suo gradu debeant, ob peccata contra castitatem?

I. Certum est clericos qui graviter peccaverunt contra castitatem, posse suspendi sacrorum ordinum exercitio quibus se indignos reddiderunt, et suspensionem illam pronuntiari posse, sive sententia judiciaria ordine consueto judiciorum prolata, sive sententia *ex informata conscientia*. Verum, antequam ad alterutram deveniatur, attendi debet simul ad gravitatem delicti et ad rationem scandali; quamvis enim gravissime peccaverint, si tamen lapsi sint carnis fragilitate, non ex contemptu legum ac prava morum inordinatione, et peccatum non venerit in notitiam communitatis, superior debet eorum misereri ut pater, potiusquam animadvertere in eos tanquam judex, et malo remedia afferre discreta et pia sollicitudine.

II. Clerici non debent ob simplicem fornicationem deponi e

suo gradu, privari nimirum suo officio et beneficio, nisi id postulet gravitas circumstantiarum et præsertim scandali.

Concilium Lateranense, cap. *Ut clericorum*, 15, DE VITA ET HONESTATE CLERICORUM, hanc legem indixit: « Statuimus ut qui « comprehensi fuerint incontinentiæ vitio laborare, prout magis aut minus peccaverint, puniantur secundum canonicas « sanctiones, quas efficacius et districtius præcipimus observari... Si quis igitur hac de causa suspensus, præsumserit « celebrare divina, non solum ecclesiasticis beneficiis spoliatur, « verum etiam pro duplici culpa perpetuo deponatur. » Ex illo canone sequitur clericum in peccato incontinentiæ deprehensum, non esse regulariter privandum suo officio, sed mitiori pœna afficiendum; si vero monitis non obtemperet, vel etiam, quod gravius est, sacris ordinibus uti præsumserit postposita suspensione, superior gravius animadvertet in contumacem, eum privando beneficiis et e suo gradu in perpetuum deponendo. Idem deducimus ex decreto Concilii Tridentini in quo Episcopis præcipitur ut parochos « qui turpiter et scandalose vivunt, postquam præmoniti fuerint, coerceant ac castigent; « et si adhuc incorrigibiles in sua nequitia perseverent, eos beneficiis, juxta sacrorum canonum constitutiones... privandi factum cultatem habeant. » (Sess. XXI, cap. IV, *de Reform.*)

Lege igitur ordinaria clerici non debent privari suis officiis ob simplicem fornicationem, sed alia pœna temporaria et medicinali emendari eos oportet; nec ulterius procedendum, deveniendo scilicet ad depositionem, nisi aut se incorrigibiles ostendant, aut postulet gravitas scandali.

Dixi nisi postulet gravitas circumstantiarum et præsertim scandali... Reiffenstuel, memoratis variis textibus juris qui pro ratione temporum modo acerbior, modo paulisper temperatam pœnam edicunt, sic ipse concludit: « Cum jura tam « antiqua quam nova non unam eandemque sed variam clerico « fornicanti assignent pœnam... hoc ipso videntur relinquere « in arbitrio judicis, ut pensatis circumstantiis, puta qualitate

« personæ, gravitate scandali, consuetudine patriæ, ac hujusmodi « modi, imponat pœnam quandoque depositionis, quandoque « suspensionis, quandoque privationis beneficii: quandoque « prius moneat, dum nondum plene constat de delicto, gravis « tamen subest hujus suspicio; quandoque sine monitione privet, seu puniat ex quo constat de delicto. » (In tit. DE COHABITATIONE CLERICORUM, etc., n° 50; lib. III, Decret.) Ratio idem suadet; quamvis enim judex debeat inclinare in partem mitiorem, ratio haberi debet boni publici, dignitatis et honoris status clericalis, scandali fidelium, quæ aliquando requirunt ut justa severitate procedat.

III. Concubinatus est circumstantia aggravans propter quam clericus merito deponi potest et suis officiis privari, nisi superior, attenta penitentia clerici, duxerit misericordius cum eo utendum. Probatur ex multis textibus juris, præsertim ex litteris apostolicis Urbani II, *Erubescant*, 11, dist. XXXII, et Innocentii II, *Decernimus*, 2, dist. XXVIII, in quibus statuitur « ut ii qui in ordine subdiaconatus, et supra, uxores duxerint, « aut concubinas habuerint, officio atque ecclesiastico beneficio « careant. »

Concilium Tridentinum innovavit veteres juris sanctiones contra clericos concubinarios; cum vero sæpius difficile sit probari juridice crimen concubinatus quia clericus potest cohabitare cum muliere suspecta quin reus sit fornicationis, concilium decretum edidit vi cuius datur præsumptio juridica concubinatus contra clericum qui post trinam admonitionem, et non obstantibus pœnis quibus ab Episcopo plexus fuerit, perseverat detinere in domo, vel extra, mulierem suspectam, aut cum ea consuetudinem habere. Potest igitur in tali casu pronuntiarum depositio, servatis regulis in eodem decreto præfixis, quas alibi exposuimus (n° 344).

IV. Adulterium, incestus spiritualis, infandum crimen contra naturam, reddunt clericos qui istiusmodi flagitiis inquinantur, obnoxios depositioni. De crimine adulterii exstat decretum con-

cilii Aurelianensis, *Si quis*, 40, dist. LXXXI, quod, jurisprudentia ubique constabilita, transit in jus commune; de incestu spirituali statuerunt Symmachus et Cœlestinus SS. Pontifices, cap. *Omnes* 8, et *Si quis sacerdos*, 9, caus. xxx, quæst. 1; de crimine contra naturam, propter quod ira Dei igne incendit quinque civitates, statuit Alexander III in concilio Lateranensi, cap. *Clerici*, 4, DE EXCESSIBUS PRÆLATORUM, et S. Pius V Const. *Horrendum*, an. 1568, qua indicitur privatio ipso jure et inhabilitas ad adipiscendum nova beneficia, iis qui hocce crimen exercent. Constitutio Pii V non indixit pœnas nisi contra illos qui pluries hoc crimen perpetraverint¹.

746. — II° *Utrum et quatenus clerici priventur omni jurisdictione in personas cum quibus peccaverint contra castitatem?*

Benedictus XIV statuit Const. *Sacramentum Pœnitentiæ*: « Quemadmodum a pluribus Episcopis per synodales suas constitutiones jam factum novimus, omnibus et singulis sacerdotibus..., auctoritate apostolica interdiximus, ne aliquis eorum, extra casum extremæ necessitatis, nimirum in ipsius mortis articulo, et deficiente tunc quocumque alio sacerdote, qui confessarii munus obire possit, confessionem sacramentalem personæ complices in peccato turpi atque inhoneste contra sextum præceptum commisso, excipere audeat, sublata propterea illi, ipso jure, quacumque auctoritate et jurisdictione ad qualemcumque personam ab hujusmodi culpa absolvendam, adeo quidem ut absolutio, si quam impertiat, nulla atque irrita omnino sit, tanquam impertita a sacerdote qui jurisdictione ad valide absolvendum necessaria privatus existit. » Confessarius qui contra hujus constitutionis præ-

¹ Institutores juventutis et ministri cultus qui pudicitiam parvulorum alterutrius sexus minorum undecim annis attentaverint, etiam sine ulla violentia, adduntur sententia judicis civilis laboribus publicis ad tempus. Pœna fertur in perpetuum, si vim intulerint ad actus nefarios contra pudicitiam minoribus quindecim annorum. (Code pénal, art. 331, 332, 333.)

scriptum, suum complicem absolvere attentat, incidit ipso facto in excommunicationem majorem, Sanctæ Sedi reservatam.

Notare est verba mox allata *in articulo mortis...* deficiente alio sacerdote... intelligi non solum de casu in quo nullus reipsa adsit alter sacerdos, sed etiam si alter non possit accessiri absque gravi infamia vel scandalo, ut ipse Benedictus XIV explicare curavit in alia constitutione *Apostolici muneris*, an. 1745. At simul sacerdotem complicem monuit reum fore coram Deo gravis inobedientiæ adversus prædictam constitutionem, si infamiæ aut scandali pericula sibi ultro ipse confingat ubi non sunt; imo eum teneri graviter hæc pericula, quantum in se est, antevertere, vel remove, opportunis adhibitis remediis ut alteri cuivis sacerdoti locus pateat confessionis audiendæ, absque ullius infamia vel scandalo. Quod si idem sacerdos se ingesserit, nulla gravi necessitate impulsus, aut adhibere media congrua ad periculum avertendum de industria neglexerit, atque ita personæ in peccato complices, constitutæ in articulo mortis, confessionem excipere et absolutionem impertiri præsumperit, incurrit excommunicationem S. Pontifici reservatam; « quamvis hujusmodi absolutio, subjungit Benedictus XIV, valida futura sit, dummodo ex parte penitentis dispositiones a Christo Domino ad sacramentum Pœnitentiæ requisite non defuerint. »

Constitutiones pontificiæ auferunt a confessario jurisdictionem relative solummodo ad peccatum contra sextum decalogi præceptum cujus complex fuit; quamobrem idem confessarius potest, jure communi, pœnitentem sui complicem qui hoc peccatum alteri sacerdoti declaravit, a quo et absolutionem obtinuit, iterum postea audire in foro pœnitentia, quamvis id minime communiter expediat. — Quid jus commune indixerit exposuimus: unusquisque debet insuper servare statuta diœcesis ubi sacro ministerio fungitur.

747. — III° *Utrum et quonam modo denuntiandi sint sacerdotes sollicitantes ad actus inhonestos?*

I. Ex Constitutione citata Benedicti XIV, *Sacramentum Pœnitentiæ*, si, quod Deus avertat, sacerdos sacrilege abuteretur sacro ministerio ad sollicitandum ad turpia, in confessione, vel occasione aut prætextu confessionis, persona sollicitata teneretur rem deferre ad sanctam Sedem, vel ad Ordinarium loci. Omnes sacerdotes ad audiendas confessiones constituti, debent suos pœnitentes admonere de illa obligatione; nec, regulariter saltem loquendo, absolvere eosdem pœnitentes possunt, nisi huic muneri paruerint, aut, si, ob justam causam, denuntiationem differre debeant, eam quo citius poterunt faciendam serio promittant.

II. Denuntiationis onus est personale, et ab ipsa persona sollicitata adimplendum, sive ipsa compareat coram Ordinario illiusve delegato, sive epistolam cum sua subscriptione ad illum dirigat. Cum enim denuntiationes inservire debeant ad causæ cognitionem, necesse est ut fiant in iudicio, coram scilicet iudice, ordinario seu delegato, cum interventu viri ecclesiastici qui notarii partes teneat, cum juramento, et cum expressione et subscriptione nominis sui, nec sufficit si fiat per apochas vel per litteras sine nomine et cognomine auctoris.

III. Hæc, licet sapientissime, gravissimas ob causas, constituta, sunt persæpe in praxi difficillima; quamobrem in instructione recens data a S. Congregatione Inquisitionis, dicitur: « At si
« nullo impedimento detentus, denuntiationem omnino renuat,
« laudandus est confessarius qui operam suam pœnitenti non
« denegaverit, et vel Ordinarium, vel Sanctam Sedem, pro oportunitis providentiis consuluerit, suppresso tamen nomine
« pœnitentis. » Ea est communis conditio legum humanarum, ut illarum rigorem aliquando temperare necessitas rerum suadeat. Confessarius igitur qui non potest mōnitis, adhortationibus, denegatione etiam sacramentorum, obtinere denuntiationem qualem jure requiritur, consulere debet, an non possit alio modo procedere, ut legi utcumque satisfiat. Denuntiationes anonymæ nullam quidem vim, per se, habent; aliquam tamen, et non minimam, mutuari possunt ab auctoritate viri gravis et

prudētis, qui testificaretur personam denuntiantem esse sibi bene notam, atque fide dignam: contingere insuper potest ut aliæ factæ sint denuntiationes, vel ut aliunde concurrant indicia, præsumptiones graves, cæterave, quæ simul conjuncta probationem sufficientem delicti efficiant.

IV. Confessarius prudenter agere debet antequam pœnitentem inducat ad faciendam denuntiationem; sedulo examinare oportet an sit persona cui fides adhiberi possit; an ad accusandum non adducatur vel inimicitia, vel alio pravo affectu, vel animi levitate. Iudex ad quam res defertur non minori cautione, imo majori, utatur necesse est. Ut plurimum non nisi post plures denuntiationes procedi solet juridice: deveniendum non est ad graviores pœnas jure indictas, nisi perspecta evaserit patrati criminis veritas, præmisso examine cum viris spectatæ virtutis, qui cum juramento de veritate dicenda, et de secreto servando, sedulo perpendant qualitates denuntiantium et denunciati, reo ad defensionem, prout jura exposcunt, admissio. — Si non ferant circumstantiæ institui processum judicalem, et tamen certum videatur crimen fuisse re ipsa patratum, Ordinarius sententiam fert suspensionis *ex informata conscientia*.

SECTIO VII^a

DE PÆNIS CANONICIS

748. — Catholicis dubium non est quin Ecclesia providere valeat animarum saluti, et recto societatis spiritualis regimini, pœnas statuendo in reos delictorum; quos enim minime continet virtutis amor, aut timor divinæ vindictæ, arcere a malo necesse est pœnis propositis. Quæ in sectione de *Judiciis* et de *Delictis* dicta sunt, certo argumento probant Ecclesiam hujusmodi potestatem a temporibus apostolicis exercuisse; simul exinde noscitur quæ sint in specie pœnæ quibus graviora crimina mulctari possunt. Maxime tamen opportunum fore arbitramur ad rationem præsentis instituti nostri, si quæstiones dogmaticas et practicas quæ ad hanc disciplinam referuntur, ex professo explanaverimus. Quatuor erunt articuli: 1us de pœnis in genere; 2us de censuris; 3us de irregularitatibus; 4us de privatione beneficii et officii; de depositione et degradatione clericorum.

ARTICULUS I. — DE PÆNIS IN GENERE.

* 749. — 1° *Quid et quotuplex sit pœna jure canonico statuta?*

Pœna, latiori sensu, id omne dicitur quod hominem labore

ac molestia afficit, eumque certis bonis privat: strictiori autem sensu, est delictorum coercitio ad rei emendationem, vel ad disciplinæ publicæ satisfactionem. Pœna irrogatur ratione delicti; quapropter suspensiones *præventivæ* ab exercitio sacrarum functionum, limitationes seu revocationes facultatum quas superior valet moderare pro suo arbitrio, non sunt pœnæ, si proprie loqui velimus.

Pœnæ fori ecclesiastici in diversas species distinguuntur pro ratione finis proximi ad quem referuntur, modi quo statuuntur, modi quo incurruntur, et tandem objecti.

750. — I. *Ratione finis*. Cum diversæ sint conditiones delinquentium, quorum alii sincero dolore correpti, sponte confitentur delictum ad legitimam peccatorum expiationem parati; alii contumaces sunt, corripienti Ecclesiæ interea obsistentes, de quibus tamen est spes quod brevi resipiscant; alii pertinaces in malo ac perseverantes sine probabili spe conversionis; sunt ideo diversæ rationes eorumdem coercendorum, scilicet, pœnitentiæ, censuræ, et pœnæ vindictivæ.

Pœnitentia sita est in piis operibus a peccatore sponte susceptis, aut ab Ecclesia indictis, in expiationem delicti, puta in jejunio, eleemosyna, oratione, peregrinatione ad loca sancta. — *Censura* est ultio publica qua notatur reus contumax, et certis bonis communibus societatis spiritualis privatur, ut emendari incipiat, culpas fateatur et expiet. — *Pœna in vindictam publicam* est supræma animadversio in reum de cujus conversione vix spes superest, aut qui convincitur enormis sceleris quod mulctari oportet ut avertatur scandalum, satisfactio detur ordini publico, et homines supplicii timore deterreantur a violatione legum: istius modi sunt depositio et degradatio. Pœnitentia igitur et censura in eo conveniunt quod referantur principaliter ad emendationem, dum pœna simplex refertur ad castigationem rei, et ad satisfactionem debitam Ecclesiæ crimine perpetrato læsæ. Differunt autem omnino ab invicem pœnitentia, censura, et pœna vindictiva, quod in eo alii sint ministri

Ecclesiæ qui possunt tantum pœnitentias indicere, non censuras aut pœnas; alii qui possunt censuras irrogare, non pœnam infligere; alii denique qui possunt etiam pœnas inferre. Item differunt in eo quod pœnitentia imposita, aut pœnitentis satisfactione aut iudicis indulgentia cesset; censura nonnisi absolute; et pœna nonnisi dispensatione aboleatur, quæ fusius explicare debemus infra¹.

* 751. — II. *Ratione modi quo statuuntur*, aliæ sunt pœnæ a jure, aliæ ab homine. Pœnæ a jure statuuntur lege generali, et subsistunt mortuo legislatore qui eas tulit; est enim conditio legum ut sint perpetuæ: pœnæ ab homine, irrogantur a superiore qui mandatum transitorium ea de re edicit, aut communitati, aut cuidam individuo: v. g., si Prælati aliquid capitulo injungat pro tempore præsentis faciendum, sub pœna suspensionis si obtemperare obtrectet; item si clerico aliquid interdixerit, comminata excommunicatione in contumacem vel eum pœna mulctet ob delictum patratum.

In eo potissimum differunt pœnæ a jure a pœnis ab homine quod 1° pœnæ a jure statuuntur pro tempore futuro; leges enim futuris necessitatibus provident; dum pœna ab homine decernitur pro tempore præsentis, aut in castigationem rei pro delictis tempore præterito perpetratis; 2° pœnæ a jure eos omnes afficiant qui postea obnoxii erunt legislatori, et illius pro tempore successoribus: dum pœnæ ab homine eos solum attingunt qui superioris auctoritati subduntur tempore quo edictæ sunt; 3° amplissima facultas delegata ad absolvendum, vel ad dispensandum, super pœnis canonicis non complectatur pœnas ab homine, nisi superior expresse declaraverit suam intentionem.

* 752. — III. *Ratione modi quo incurruntur*, pœnæ sunt *latæ* vel *ferendæ* sententiæ. In priores incidit reus eo ipso quod delictum admiserit: si tamen pœna non sistat in privatione, sed requirat actionem externam ex parte superioris, necesse est ut

¹ Berardi *Commentaria in jus universum*, tom. IV, part. I, dissert. 1.

intercedat sententia declaratoria iudicis. Pœnas vero ferendæ sententiæ non patitur, nisi iudex tulerit sententiam condemnatoriam, servatis servandis. In hoc autem differunt sententia declaratoria et sententia condemnatoria, quod prior vim suam exserat in præterita, ad usque diem patrati delicti, non item posterior.

Temeritatis merito arguuntur qui improbare præsumunt morem Ecclesiæ in edicendo pœnas *latæ sententiæ*. Etenim 1° Verba Domini nostri Jesu Christi *Quæcumquæ alligaveritis*, sunt generalissima; omnem modum coercendi peccatores includunt qui sit æquitati consonus et tendat ad bonum commune. 2°. Usus statuendi pœnas *latæ sententiæ* nullatenus lædit æquitatem naturalem; siquidem hi solum tenentur pœnam expendere qui sibi conscius sunt legem violasse graviter; et si excipias privationem beneficii de qua alibi dicemus, non est adeo difficile easdem pœnas subire, abstinendo a bonorum participatione quibus jure privantur, ut illud excedat virtutem communem hominis christiani. — 3°. Eadem disciplina valde prodest bono communi Ecclesiæ, utpote quæ horrorem criminis animo incutit; efficacius ab eo removet plures qui forte ad malum incitarentur spe delitescendi et aufugiendi vindictam; supplet aliquatenus negligentiam iudicis, si quis sit minus sollicitus in inquirendis delinquentibus. — 4° Tandem a pluribus sæculis invaluit praxis, quæ etiam observata fuit in primis temporibus, ferendi pœnas *latæ sententiæ*.

Certum est igitur, ex praxi universali Ecclesiæ et natura jurisdictionis spiritualis, primos pastores posse indicere pœnas ipso facto incurrendas; et proinde statuta generalia, quæ pro communitate edicunt, nec non particulares ab homine inhibitiones quas individuus hocce modo intimant, suum effectum inducere quin debuerit alia monitio canonica præcedere. (Cap. *Reprehensibilis*, 26, DE APPELLATIONIBUS, n° 763.) Opinio-

¹ Benedictus XIV, de *Synodo*, lib. X, cap. 1.

nem contrariam condemnavit Pius VI, Const. *Auctorem fidei*:
 « Propositio quæ tradit, necessarium esse juxta leges naturales
 « et divinas, ut sive ad excommunicationem, sive ad suspen-
 « sionem, præcedere debeat examen personale, atque adeo
 « sententias dictas *ipso facto*, non aliam vim habere, nisi
 « seriæ comminationis sine ullo actuali effectu — *falsa, teme-
 « raria, perniciosa, Ecclesiæ potestati injuriosa, erronea.* »
 § 21, 22.

Ut percipiatur an pœna sit *latæ* an *ferendæ sententiæ*,
 dantur regulæ quas canonistæ et theologi explicant. Certum
 est pœnam esse *latæ sententiæ* quando legislator in ipsa
 constitutione suam mentem clare expressit dicendo: *eo ipso,
 ipso facto, ipso jure*; vel adhibendo verba præteriti, aut
 præsentis temporis: *Si quis... sciat, vel noverit se esse
 excommunicatum... excommunicamus... suspendimus... sit
 excommunicatus*. E converso, verba futuri temporis, et ea
 quæ indicant actionem judicis, v. g.: *Suspendetur... excom-
 municabitur... ab ingressu Ecclesiæ interdicatur*, designant
 pœnam *ferendæ sententiæ*. Dubium est quid pronuntiandum
 sit quando formula denotat subjunctivum, quin certo appareat
 an referatur ad actionem judicis, v. g.: *Excommunicationi
 subiaceat... locum suum amittat...* Videtur exprimi hujusmodi
 formulis pœnam *ferendæ sententiæ*, nisi contextus, interpre-
 tatio communis doctorum, aut sensus subsequentibus constitu-
 tionibus confirmatus, aliud postulent. Ratio est quod verba
 hujusmodi indicare possunt reum non vi legis, sed facto judicis
 pœnis obnoxium fore; et si dubium supersit, benignior inter-
 pretatio adhibenda est juxta regulam generalem: *In obscuris
 minimum est sequendum*.

His notaminibus generalibus, de pœnis *latæ* et *ferendæ* sen-
 tentiæ, aliud subnectendum ducimus gravis certe momenti.
 Etsi quis inciderit in pœnam privationis jurisdictionis, quamdiu
 delictum manet occultum, actus ab eo initi valent, nec annul-
 lantur vi sententiæ declaratoriæ, quæ postea ferretur, quia

reus retinuit in foro externo possessionem sui officii cum
 titulo colorato: porro, jure canonico decretum est valituros
 actus jurisdictionis quæ sic annectitur officio, quamdiu non
 intervenit sententia judicis. Item dicendum de potestate confe-
 rendi beneficium, vel confirmandi. Titulus coloratus, cum
 communi errore, reddit validos actus omnes qui ex tali officio
 geruntur, quamvis non sint actus jurisdictionis proprie dictæ,
 ut assistentia matrimonio contrahendo, receptio ad professio-
 nem religiosam¹. (Nº 284.)

*753. —IV. *Ratione objecti*, pœnæ distinguuntur in ordina-
 rias et extraordinarias seu arbitrarias; in spirituales et tem-
 porales.

1º Pœna *ordinaria* dicitur quam lex aut consuetudo deter-
 minavit in specie: *extraordinaria* seu *arbitraria*, quæ nulla
 lege nec consuetudine indicitur, sed a judice imponitur, juxta
 ipsius arbitrium et prudentiam, pro qualitate et circumstantiis
 delicti. Haud semel in jure canonico dicitur reum esse pro
 arbitrio judicis puniendum.

2º Pœnæ *spirituales* sunt: privationes sacramentorum, par-
 ticipationis divinatorum officiorum, suffragiorum Ecclesiæ, exer-
 citii sacrorum ordinum. Pœnæ *temporales* sunt: privatio
 fructuum beneficii, infamia, interdictio nuptiarum, mulctæ
 pecuniariæ, afflictiones corporales, depositio ab officiis cleri-
 calibus et degradatio.

Ex dictis in sectione præcedenti, et dicendis infra, certo
 constat plures statutas esse pœnas, non solum spirituales, sed
 temporales quas reus tenetur in conscientia subire, etiamsi
 nulla coercitione exteriori adigatur.

Nulla ea de re movetur controversia apud catholicos; quis
 enim inficias ierit quin Ecclesia possit peccatores arcere a sua
 communione externa, operibus penitentiæ addicere, condem-
 nare ad eleemosynas, ad peregrinationes; aliasve hujusmodi

¹ *Thesaurus de Pœnis*, part. I, cap. vi.

pœnas, tum ad delicti expiationem, tum ad scandali reparationem, ab eis repetere?

Noti sunt gradus diversi pœnitentiæ publicæ quos vel a primis sæculis sanctissimi præsules observari curaverunt, et de quibus agit sanctus Gregorius Thaumaturgus in Epistola sua canonica. Neminem etiam fugit huic pœnitentiæ adjuncta fuisse gravissima onera, et in primis matrimonii quoad thorum perpetuam separationem, et mortuo conjuge interdictionem ne pœnitens altero matrimonio jungeretur... cessationem a militia sæculari, a forensibus causis, et aliis negotiis officiorum sæcularium, quæ sponte, tunc temporis, a civibus suscipiebantur, relicta item libertate civili eadem deponendi. Hæc veteribus regulis Patrum interdicta testati sunt Summi Pontifices a quarto et quinto sæculo, nempe S. Siricius ad Himerium Tarraconensem, an. 385, S. Leo, Epist. ad Rusticum, an. 450. « Contrarium est omnino « ecclesiasticis regulis, aiebat Leo, post pœnitentiæ actionem « redire ad militiam sæcularem... unde non est liber a laqueis « diaboli qui se militia mundana voluerit implicare. » Ad illam autem pœnitentiæ publicam agendam, peccatores adigebantur excommunicatione, et omnimoda expulsionem ab Ecclesia, quando Episcopi opportunum arbitrabantur pro conditione delinquentium et gravitate peccati publici⁴.

754. — II° *Utrum, et quonam jure Ecclesia indixerit delinquentes vi externa coerceri, pœnis temporalibus et corporalibus?*

Quæstio quam aggredimur, otiosa quidem videtur si ad praxim attenderimus, cum Ecclesia nullas jam imponat hujusmodi pœnas quas rei vel inviti subeant, quales sunt, v. g., conjectio in carcerem, honorum temporalium confiscatio. Perutile est tamen illam accurate perpendere ad intelligentiam

⁴ Cf. Morin, lib. *Commentarius historicus de disciplina in administratione sacramenti Pœnitentiæ observata*, lib. V, cap. XVIII-XXV; lib. VII, cap. IV-V. — *Pouvoir du Pape au moyen âge*, IIe part., chap. I, art. 5, § 1. *Effets temporels de la pénitence publique*.

veteris disciplinæ, atque ut Ecclesia vindicetur ab objectionibus hominum ei obtrectantium.

I. Ad primam partem quæstionis propositæ respondemus affirmative: *Ecclesia usa est per multa sæcula pœnis temporalibus, ad coercionem delinquentium.*

A sæculo IV° in quo, teste sancto Augustino, coercitio verberibus solebat ab Episcopis adhiberi in judiciis¹, ad postrema tempora in quibus Episcopi plerumque habuere, pro more gentium, jus prehensionis, carceris et mulctæ, in usu fuerunt sanctiones pœnales. Judices ecclesiastici pœnas temporales irrogabant, aut auxilium brachii sæcularis invocabant, ut contumaces mulctarentur. Ipsamet concilia œcumenica pluries decreta ediderunt quibus gravissimas pœnas, pro ratione calamitatis temporum, statuerunt, cujus unum aut alterum exemplum afferre sufficiat. Sæculo XIII°, cum grassaretur detestanda sævitia sicariorum, adeo ut « nonnulli magnates « coacti fuerint securitatem ab assassinorum domino impetrare, « sicque ab eo, non absque christianæ dignitatis opprobrio, « redimere quodammodo vitam suam, » Innocentius IV decretum tulit, sacro approbante concilio Lugdunense, quo statuit « ut quicumque princeps, prælatus, seu quævis alia ecclesiastica, secularisve persona, quempiam christianorum perditos assassinis interfici fecerit... excommunicationis et depositionis a dignitate, honore, ordine, officio et beneficio, sententias incurrat ipso facto... Sit etiam cum suis bonis mundanis « omnibus, tanquam christianæ religionis æmulus, a toto « christiano populo diffidatus. » (Cap. *Pro humani*, 1, DE HOMICIDIO, in VI.) Sæculo XVI°, concilium Tridentinum immanem insaniam duelli cohibere conatum est decreto, quo statuit duellantes mulctandos esse proscritioe omnium honorum suorum. (Sess. XXV, cap. XIX de Reform.)

Edixit præterea quoad causas civiles ad forum ecclesiasticum

¹ Epist. ad Marcellinum CXXXIII, alias CLIX.

quomodolibet pertinentes, judicem « contra quoscumque etiam
« laicos, per multas pecuniarias quæ locis piis assignentur,
« seu per captionem pignorum, personarumque restrictionem
« per suos proprios aut alienos executores faciendam, aliaque
« juris remedia, procedere. » (Sess. xxv, cap. III, *de Reform.*)

Ecclesia pœnam capitalem nunquam indixit; verum appro-
bavit, tacito saltem consensu, ordinationes civiles principum
quibus hæretici pervicaces et obdurati capite plectebantur; et
Leo X hanc propositionem Lutheri: *Hæreticos comburi, est
contra voluntatem Spiritus*, una cum cæteris aliis articulis
proscripsit Const. *Exurge; Domine*, anno 1520.

Hæc, cum sint omnibus notissima, non fusius evolvemus:
sed concludimus Ecclesiam potuisse quasdam pœnas tempo-
rales indicere, et recurrere ad principem sæcularem, quando
sanctiones ab ea editæ et pœnæ in suo foro irrogatæ non suffi-
ciebant ut contumacia delinquentium coerceretur. Cum enim
Ecclesia universalis usa sit per plura sæcula potestate sta-
tuendi quasdam pœnas temporales, et recursum habuerit ad
magistratus sæculares, ut graviore adhuc, quando opus fuerit,
penderentur, quin ita fieri potuerit dubitare nefas est; quis enim
catholicus dixerit Ecclesiam universalem errasse in rebus mo-
ralibus ad justitiam pertinentibus, et tyrannice usurpasse potes-
tatem alienam?

II. Dum vero omnes catholici in agnoscendo legitimitatem
hujus disciplinæ consentiunt, eam non eodem modo explicant.

Plures tenuerunt Ecclesiam non jure proprio has pœnas in-
dixisse, sed consensu expresso aut tacito principum, adeo ut
utraque auctoritas suas partes habuerit in illa disciplina consti-
tuenda. Illorum sententiam ita summatim exposuit Em. Card.
Gousset in sua *Theologia dogmatica*: « L'Église peut, de droit
« divin, décerner des peines spirituelles, même hors du sacre-
« ment de Pénitence; elle a reçu le pouvoir non-seulement de
« diriger par des conseils et par la persuasion, mais encore de
« commander par des lois et de forcer à observer ses lois par

« un jugement extérieur et des peines salutaires. Ainsi la
« puissance de l'Église est une puissance coercitive, un pouvoir
« de coaction dans l'ordre moral. La confiscation des biens,
« l'exhérédation, les peines afflictives et corporelles, ne sont
« point de la compétence de l'Église. Une loi de l'Église ne
« peut infliger une peine de cette nature qu'avec le concours
« de la puissance temporelle. » (*Théologie dogmatique*, éd.
an. 1857, tom. Ier, n° 1109¹.)

Alii propugnant Ecclesiam jure proprio posse punire hære-
ticos pœna mortis, a fortiori aliis suppliciis; quæ potestas est
juxta illos in magistratu ecclesiastico et præsertim in Summo
Pontifice principaliter et eminenti quodam modo, in regibus
autem et eorum ministris proxime et cum subordinatione ad
spiritualem potestatem. (Suarez, *de Fide*, disp. xx, et disp. xxii.
Pirhing, in tit. de HÆRETICIS, n° 92.)

Alii mediam veluti viam ineunt, Ecclesiæ concedendo potes-
tatem coercendi pœnis corporalibus moderatis, non vero pœna
capitis. « Sequimur, ait Card. Soglia, eorum judicium qui cor-
« poralem gladium ab Ecclesia remonent, quo vel corpus peri-
« mitur aut sanguis funditur; sed mitiores pœnas licet tempo-
« rales, et corporis afflictivas, veluti detrusionem in monasterium,
« carceres, verberationes, aliasque id genus citra sanguinis
« effusionem, infligere jure suo Ecclesia potest. » (*Inst. juris
publici*, lib. I, cap. 1, § 8.)

755. — Illis præmissis, secundam partem questionis propo-
sita solvemus sequentibus assertionibus.

ASSERTIO 1^a. *Ecclesia habet, jure divino, potestatem coerci-
tivam in foro externo.*

Probatur ex dictis in secunda sectione (n° 647).

¹ P. Lacordaire, e familia Dominicanorum, eodem sensu orationem ha-
bit Parisiis in Ecclesia metropolitana: « La puissance coercitive de l'É-
« glise... se réduit au droit d'imposer des pénitences dans le for intérieur,
« et au droit d'excommunier dans le for extérieur. » *Conférences de Notre-
Dame de Paris*, tom. I, conf. vii, de la Puissance coercitive de l'Église.

Joannes XXII definivit, Const. *Licet juxta doctrinam*, potestatem coactivam peccatorem excludendi a sacramentorum participatione et a communione fidelium, quam vocat *Coactionem corporalem*, esse a Christo Ecclesiæ permissam. Pontifex utitur argumentis ad constabiliendam doctrinam, ex quibus sequi videretur Ecclesiam habere jus infligendi pœnas etiam corporales, nihil tamen ea de re pronuntiat.

ASSERTIO II^a. *Ecclesia indicere potest, jure proprio, quasdam pœnas temporales, non excedentes moderamen regiminis ecclesiastici.*

Potest Ecclesia providere coercitioni delinquentium et ordini externo, adhibitis mediis quæ apta sint ad finem intentum, quæ consentiant naturæ atque indoli societatis spiritualis, et quorum usus non derogat juribus principis sæcularis. Atqui :

1° Dubium non est quin pœnæ temporales valde aliquando prosint emendationi peccatorum. « Cum terror utilis doctrinæ salutari adjungitur, ait S. Augustinus, ut non solum tenebras erroris lux veritatis expellat, verum etiam malæ consuetudinis vincula vis timoris abrumpat, de multorum salute lætamur, benedicientium nobiscum et gratias agentium Deo... Mea primitus sententia erat neminem ad unitatem Christi esse cogendum; verbo esse agendum, disputatione pugnandum, ratione vincendum; ne fictos catholicos haberemus quos apertos hæreticos noveramus. Sed hæc opinio mea, non contradicentium verbis, sed demonstrantium superabatur exemplis. Nam primo mihi opponebatur civitas mea quæ cum tota esset in parte Donati, ad unitatem catholicam timore legum imperialium conversa est... Quam multos non veritas, sed obduratæ consuetudinis grave vinculum colligabat, ut in eis completeretur divina illa sententia : *Verbis non emendabitur servus durus; si enim et intellexerit, non obediet!* » (*Epistola XCIII ad Vincentium, n^{is} 3 et 17^a.*) Est igitur cor-

¹ Cf. Epistolam ad Bonifacium CLXXXV, seu *Lib. de correctione Donatistarum, n^{is} 19-35.* — *Librum III contra Cresconium, n^{is} 55, 56,*

rectio pœnis temporalibus medium sua natura aptum, si superior eo temperate utatur, ad procurandam emendationem delinquentis. *Virga et correptio tribuit sapientiam.* (*Proverbiorum, cap. xxix, 15.*)

2° Hæc ratio agendi non dissentit a natura nec ab indole societatis spiritualis. Quamvis enim hujusmodi societas sensu pietatis, persuasionem et paterno affectu regatur, potius quam severitate legum et coercitionum asperitate, possunt tamen qui illam regunt uti salubri rigore ad frangendam contumaciam, ad reparanda scandala, ad præcavendam denique hominum fragilium ruinam spiritualem, quando media communia non sufficiunt; unde S. Paulus ad Corinthios scribebat : *Vultis in virga veniam ad vos, an in charitate et spiritu mansuetudinis* (I ad Corinth. iv, 21). Sic pater filios corripit, et pastor oves errantes virga reducit ad ovile.

3° Coercitio pœnis temporalibus temperatis, non magis derogat juribus Principis sæcularis quam si fieret in familia privata; et potest adhiberi absque ullo offendiculo ex illa parte, si id ferant mores communes regionis, uti olim contigit quando ipsi principes sæculares juvabant exercitium justitiæ clericalis, nedum illi obstant.

ASSERTIO III^a. *Ecclesia pœnas corporales extremas nunquam ipsa intulit, nec inferre potest.*

Ecclesia « gladium non habet nisi spirituale; non occidit sed vivificat, » ait S. Nicolaus I, in cap. *Inter hæc, 6, causæ xxxiii, quæst. ii.* Cælestinus III scripsit de quodam clerico qui pro suis criminibus depositus fuerat : « Si depositus incorrigibilis fuerit, excommunicari debet, deinde, contumacia crescente, anathematis mucrone feriri; postmodum vero, si in profundum malorum veniens contempserit, cum Ecclesia non habeat ultra quid faciat, ne possit esse ultra perditio plurimorum, per sæcularem comprimendus est potestatem, ita quod ei deputetur exilium, vel alia pœna legitima inferatur. » (*Cap. Cum non ab homine, 10, DE JUDICIIS, lib. II*

Decret.) Concilium Constantiense, prolata sententia depositionis et degradationis in Joannem Hus, eodem sensu addidit: « Sancta
« synodus Joannem Hus, attento quod Ecclesia Dei non habeat
« ultra quid agere valeat, iudicio sæculari relinquere, et ipsum
« curiæ sæculari relinquendum fore, decernit. » (Sess. xv.)

Inter hæc duo extrema, pœnas scilicet moderatas quæ non excedunt limites correctionis paternæ, et pœnas gravissimas quas Ecclesia proprio jure nunquam inflixit, nec videtur posse indicere, est latum medium. Quousque, in hac materia, Ecclesia procedere valeat jure proprio, definire difficillimum esset, quia nihil ea de re nec definitum fuit ab ipsa Ecclesia, nec ratio sola certum demonstrat, nec praxis præteritorum sæculorum sufficienter explicat. Cæterum hæc certis limitibus determinare nullatenus necessarium est; sufficit ad finem intentum assertio sequens.

ASSERTIO IV^a. *Ecclesia potuit recurrere ad magistratum sæcularem ut reus pœnis condignis afficeretur, ubi constitutio politica gentis admittebat hujusmodi concursum iudicis civilis cum iudice ecclesiastico.*

Probatur ex dictis in n^{is} 66 et 67; confirmatur ex praxi Ecclesiæ, nec non ex traditionibus populorum.

1° Lucius III indixit ut comites et consules civitatum sponderent, præstito juramento, se fideliter et efficaciter Ecclesiam juvaturos contra hæreticos *juxta officium et posse suum*. Innocentius III, idem præcepit Principibus sæcularibus, quos ad id exsequendum compelli voluit censuris ecclesiasticis, « ut temporalis saltem pœna corripiat, quem spiritualis non corrigit
« disciplina. Cum enim reis læsæ majestatis punitis capite,
« bona confiscantur eorum... quanto magis, qui aberrantes
« in fide Domini Dei Filium offendunt, a capite nostro quod est
« Christus ecclesiastica debent districtione præcidi, et bonis
« temporalibus spoliari; cum longe sit gravius æternam quam
« temporalem lædere majestatem. » (Cap. *Ad abolendam*, 9, *Vergentis*, 10, DE HÆRETICIS.) Eadem ratione Ecclesia sæpius

invocavit auxilium brachii sæcularis in sui et sacræ disciplinæ tuitionem, quando necessarium existimavit et fieri potuit attentis temporum adjunctis.

2° Non minus certum est mores publicos, et politicas populorum constitutiones, huic rerum ordini olim apud plerasque gentes consensisse in commune bonum utriusque societatis. Recursus ille ad magistratum sæcularem supponit utramque societatem, spirituales et temporales, arcissimo fœdere conjungi, prout reipsa connexæ sibi quoque mutuo consentientes erant temporibus actis.

Qui non attendit ad principia et mores quibus ætate præterita populi regebantur, sed ex præsentis statu pensat mutuas relationes Ecclesiæ et societatis civilis, atque de disciplina his temporibus vigente judicare præsumit, non potest quin graviter erret. Non advertit « aliud fuisse tunc tempus, et omnia suis temporibus agi, » ait S. Augustinus, Epist. ad Bonifacium, n° 19. Populi christiani a sæculo fere quinto ad decimum sextum nihil antiquius habuere religione christiana; eo usque intimis sensibus persuasum ipsis fuit felicitatem temporalem societatis, non secus ac felicitatem æternam individuorum, in fide catholica sitam esse, ut decertarent pro integritate fidei et sancta auctoritate Ecclesiæ, eodem studio quo nunc populi se devovent pro tuenda integritate sui territorii, et sua libertate, ab exterorum dominatu. Non mirum igitur quod olim hæresis et contemptus disciplinæ catholicæ, habita fuerint crimina quæ simul societati civili et spirituali gravissimum vulnus inferrent, et utriusque auctoritate coercenda essent. Hoc autem posito, manifestum est Ecclesiam ea ætate potuisse statuere pœnas temporales in peccatores contumaces, et injungere magistratibus ut easdem pœnas exsequi curarent, utendo in hunc finem jure quod et mores publici, et constitutio politica suæ gentis, ipsis conferebant.

His principiis e jure divino, naturali et civili, admissis, non adeo difficile est enotare difficultates quas sæpius hostes Ecclē-

siae objecerunt contra veterem disciplinam... Cæterum, tantum est discrimen inter præteritam et præsentem constitutionem politicam populorum, ex quo unitas fidei in societate non subsistit et hæretici iisdem juribus politicis potiuntur cum catholicis, ut nemo excogitet veterem disciplinam innovari posse, nec illud ullatenus intendat Ecclesia.

Concludamus tandem Christum omnibus necessitatibus temporum sapientissime providisse, conferendo Ecclesie amplissimam potestatem, ac simul assidua assistentia Spiritus sancti eam moderando ut jura, in ædificationem data, accommodare studeat seculorum et regionum conditioni.

*756. — III° *Quis possit pœnas ecclesiasticas statuere?*

Solus legislator potest pœnas statuto edicere: ut autem quis pœnas jure constitutas irrogare valeat reo, requiritur et sufficit ut potiatur jurisdictione in foro externo, et in sibi subditos eam exserat.

1° Necessitas jurisdictionis in foro externo sequitur ex ipsa natura pœnarum canonicarum, quæ, si excipias pœnitentias in sacro tribunali a confessario impositas, referuntur ad forum externum. Si ageretur de pœnitentia publica, nemini liceret præter Episcopos aut episcopalem jurisdictionem habentes, eam indicare; quia hujusmodi satisfactionis publicæ rigor non forum sacramentale tantummodo respicit, sed etiam externam quandam Ecclesie politiam, et ideo ab eorum arbitrio pendet qui jurisdictionem exercent in foro externo. « Hinc regula est, ait « Berardi, Prælatos, etiam sacerdotio non insignitos, posse « hanc pœnitentiam indicare, eodem modo quo possunt censuram inferre. » (*Comm. in jus eccles. univ.*, tom. IV, part. II, dissert. II, cap. III.)

Hinc Episcopus solus in diœcesi, et qui ab eo delegantur, possunt pœnas imponere: parochus id juris non habet, quia nudum ministerium vi sui tituli recepit, non jurisdictionem fori externi.

2° Requiritur insuper ut iudex, sive ordinarius sive dele-

gatus, sit in proprio territorio, quando pœna irroganda est in foro contentioso. « Sacris canonibus est generaliter interdictum « ne quis episcopus jurisdictionem exercent in diœcesi aliena. » (*Cap. Quamvis, de Foro Competenti, Clement.*) Hinc axioma: *Extra territorium jus dicenti non paretur impune.*

Excipiendi sunt duo casus a regula generali: 1us si Ordinarius loci consentiat ut Episcopus exercent jurisdictionem contentiosam, et ipsæ partes etiam assentiantur; nam invitæ cogi non debent e suo territorio egredi litis causa. 2us quando Prælati expulsus est injuste e sua diœcesi: ipsi fas est commorari in locis conterminis, et, petita prius Ordinarii loci licentia, quamvis etiam non obtenta, erigere sibi tribunal, et subditos suos quorum malitia expulsus fuerit, eorumque consiliarios et fautores censuris plectere.

Potest etiam, e loco ubi moram traxerit, jurisdictionem in alios suos subditos exercere, quando non potest, nec per se nec per substitutos in propria diœcesi, ea tamen conditione « quod « subditi ultra duas diœceses a fine suæ diœcesis non trahantur, » id est ultra bidui spatium. (*Cap. Quamvis.*)

Diximus de casu quo pœna irroganda est in foro externo; nulla est enim difficultas quando agitur de pœnis ferendis per modum statuti, vel præcepti particularis. Omnes consentiunt Episcopum posse uti sua jurisdictione voluntaria ubicumque delegat, quia nihil in eo agit quod officiat juribus Ordinarii locorum.

*757. — IV° *Quinam possint plecti pœnis canonicis?*

Quæstio est de pueris, de extraneis seu de incolis actu extra suam diœcesim degentibus, et de Prælati.

I. *De Pueris.* Perspicuum est requiri ut reus sit doli capax, cum nemo pœnam subire debeat nisi delictum admiserit: sed inquiritur de pueris qui, etsi usu rationis præditi, ætatem pubertatis non attigerunt, scilicet annum duodecimum, aut decimum quartum prout de sceminis vel de viris agitur; de quo disserunt canonistæ in commentariis tituli DE DELICTIS PUERORUM, lib. V Decretalium.

Impuberes subjiciuntur pœnis quas jus commune edixit ipso facto incurrendas, nisi in lege excipiantur. Id deducimus ex capite *Pueris*, 60, DE SENTENTIA EXCOMM., in quo statuitur : « Pueris qui in canonem inciderunt sententiæ promulgatæ, « sive ante sive post pubertatem, si postulent se absolvi, potest « Episcopus diœcesanus absolutionis beneficium impertiri, « cum propter defectum ætatis, in qua fuit commissus excessus, rigor sit mansuetudine temperandus. » Ex illo textu sequitur 1º pueros impuberes obnoxios esse pœnis jure latis, alioquin non daretur eis absolutio; 2º absolutionem non reservari S. Pontifici.

Impuberes non subjiciuntur, ex usu communi, pœnis per sententiam ferendis, nec decet eos his pœnis muletari. Hujusmodi pœnæ non irrogantur nisi præmissis monitionibus ut locus detur reo se defendendi : porro non convenit ætati impuberum ut se sistant coram iudice, defensionis causa; et alienum est a moribus nostris ut, in hoc causarum genere, a tutoribus vel procuratoribus repræsententur. Aliunde « in pueris « relinqui solet inultum quod in aliis provectoris ætatis, huc manæ leges dicunt severius esse puniendum. » (Cap. *Referente*, 2; DE DELICTIS PUERORUM.) Hæc non certo probant pueros, præsertim pubertati proximos, non posse pœnis plecti, sed suadent ut iudex absteineat a citandis impuberibus in delictorum coercionem. « Non inveno, ait Suarez, jus quo reddatur nulla « sententia censuræ lata contra impuberem, et ideo si alioquin « intercedat vera contumacia et reliqua necessaria ad valorem « censuræ, ex hac parte non censeo esse nullam. » (De *Censuris*, disput. v, sect. 4, nº 19.)

II. *De extraneis*. Ut quis incurrat pœnas latæ sententiæ, requiritur et sufficit ut, quando delinquit, sit in territorio ubi viget lex pœnas inducens. Regula generalis hæc est : « Statuto « Episcopi quo in omnes qui furtum commiserint, excommunicationis sententia promulgatur, subditi ejus furtum extra « ipsius diœcesim committentes, minime ligari noscuntur, cum

« extra territorium jus dicenti non pareatur impune. » (Cap. *Ut animarum*, 2, DE CONSTITUTIONIBUS, in VIº.)

Regula de quibusvis statutis pœnalibus, seu realibus seu personalibus, intelligitur, adeo ut sensus sit neminem obnoxium fore pœnis, in sua etiam diœcesi statuto edictis, si delictum commiserit extra territorium legislatoris qui easdem pœnas constituit. Episcopus, quatenus legislator, suam potestatem exserit in bonum communitatis, id est, diœcesis cui præest : porro delicta extra territorium perpetrata non afficiunt disciplinam nec regimen diœcesis.

Utrum idem dicendum sit de præcepto quod Episcopus suis diœcesanis injunxerit, sub pœna ipso facto incurrenda, si illud extra diœcesim transgrediantur, disputant canonistæ.

Plures affirmant et suam opinionem probant ex textu allato et ratione. 1º Dicitur, in cap. *Ut animarum*, diœcesanos non ligari censuris pro sua diœcesi latis quando in extera provincia statutum violant, quia *extra territorium jus dicenti non pareatur impune*; atqui, sive Episcopus statutum ferat, aut præceptum injungat, aut sententiam contra eum qui extra diœcesim existit, ibique peccat, jus dicit extra territorium; ergo... 2º Præceptum, non secus ac statutum, non potest latius patere quam auctoritas Ordinarii a qua utroque procedit; atqui auctoritas Episcopi limitatur territorio et non attingit actiones quæ neutiquam ad illius regimen spectant, quales sunt actus qui fiunt extra diœcesim.

Alii doctores communius dicunt Episcopum posse hujusmodi pœnas injungere, quod ex principio generali deducunt, scilicet : Episcopus, quatenus Ordinarius loci, habet jurisdictionem immediatam in omnes qui ratione domicilii ad suam diœcesim pertinent, tametsi actu degant extra territorium, domicilio non commutato : at vero si suam jurisdictionem servet, non est cur non valeat præcepta eisdem injungere, pœna indicta in transgressores quocumque in loco peccaverint. Insuper valde refert ad honorem cleri diœcesani, et disciplinæ observantiam, ut Epi-

scopus valeat aliquando suis clericis ex diœcesi ad tempus discedentibus, præcipere ne, v. g., talem vestitum induere, spectaculis interesse, in ludis vetitis partem habere, præsumant, ubicumque locorum devenerint. Ad caput objectum juris respondent in eo agi solummodo de statuto generali, non de præcepto. « Ratio discriminis est, ait Benedictus XIV, quia lex, seu statutum, per se et immediate afficit territorium, seu diœcesim, eique quasi cohæret, ac proinde non potest obstringere eum qui extra diœcesim moratur; dum præceptum afficit immediate personam ejusque ossibus hæret, quocumque terrarum discesserit. » (*De Synodo*, lib. XIII, cap. IV, n° 9^a.) Hæc sententia nobis videtur probabilior. Quod si forte eadem censura lata fuerit ab ordinario loci in quo clericus deliquit, non propterea bis in idem punietur reus, sed locus esset præventioni inter iudices, quemadmodum explicatum fuit in sectione de *Judiciis* (n° 657).

Ex dictis sequitur extraneos incurrere in pœnas jure diœcesano latas, si in diœcesi delinquant: ne tamen hæc assertio nimium extendatur, distinctio adhibenda est inter leges prohibitivas et leges præcipientes. Omnes canonistæ admittunt extraneos obnoxios esse legibus *prohibitivis*, si, v. g., Episcopus prohibuerit sub pœna suspensionis, ipso facto incurrendæ, ne quis sacerdos sacrum peragat absque veste talari, vel ne extraneus sacrum peragat non exhibitis litteris testimonialibus, oblentaque licentia, presbyter extraneus qui hujusmodi statutum, sibi notum, infringere præsumit, censura ligatur. Leges vero *præcipientes*, quæ nempe actionem injungunt, extraneus non tenetur observare, nisi commoretur per tempus sufficiens ut possit commode rem præceptam agere; quod moraliter sumitur eo moderamine ut non coangustetur libertas extraneorum, plusquam exposcit ratio boni publici.

¹ Cf. Collet, *de Censuris*, I^a part., III cap., III art. — Billuart, *dissert.* I, art. III. — Suarez, *de Censuris*, disput. V, sect. V; item, *de Legibus*, d. III, cap. XXXII. — Pirhing, in tit. DE CONSTITUTIONIBUS, n° 55-59.

III. *De Prælati majoribus.* Innocentius IV edixit in concilio Lugdunensi, ut « Episcopi, et alii superiores Prælati, nullius constitutionis occasione, sententiæ, seu mandati, interdici vel suspensionis incurrant sententiam ullatenus ipso jure, nisi in ipsis de Episcopis expressa mentio habeatur. » (*Cap. Quia periculum*, 4, DE SENT. EXCOMM.)

Notare est Innocentium statuuisse solummodo de interdico et suspensione, non de excommunicatione, nec de aliis pœnis, quas proinde Episcopi incurrerent, si forte delicta quibus annexæ sunt, perpetrarent, tametsi nulla mentio de ipsis facta fuerit in lege. Ratio est quod pauciores sint casus in quibus incurritur excommunicatio, et isti casus graviora delicta supponant quæ summopere præcavere debent Prælati majores; plures autem sunt casus suspensionis, et timendum erat ne illorum occasione Prælati tenerentur omittere *executionem pontificalis officii*, ut dicitur in *Cap. Quia periculum*.

Nota. 1° De Regularibus, quatenus possint in casu delicti pœnis mulctari ab Episcopis, dictum est supra (n° 494-497).

Nota. 2° Pœnas ferendæ sententiæ nemo subit nisi subiaceat, ratione domicilii, delicti, rei sitæ aut contractus, judici a quo sententia fertur, ut exposuimus in sectione DE JUDICIIS (n° 657 et seq.).

*758. — V° *Quale esse oporteat delictum ut iudex irroget reo pœnas canonicas?*

Requiritur delictum externum, grave pro ratione pœnæ irrogandæ, et consummatum.

I. Delictum *externum.* Ecclesia non exserit potestatem legislativam in actus mere internos, juxta communioem doctorum opinionem; multo igitur minus suam potestatem coercitivam, quæ ad regimen externum societatis ordinatur. Ecclesia nihilominus potest punire actum externum, alioquin malum, quatenus procedentem ex pravo affectu. Id deducimus ex pluribus sanctionibus canonicis, quibus pœna statuitur in eos qui *scienter*, aut *temere*, vel ex *præsumptione*, egerint; sensus enim et effectus

hujusmodi legum est reos pœnas incurrere vel non, prout ex temeritate seu præsumptione, aut ex ignorantia simplici, licet culpabili, rem vetitam fecerunt.

« Ratio est, ait Suarez, quia in tali actu exteriori, libere « facto, est sufficiens ratio prohibitionis et pœnæ. Quod ergo « Ecclesia limitet suam peculiarem prohibitionem et censuram « ad illum actum, ut manantem a tali actione, vel dispositione « interna, non est rigor sed potius benignitas Ecclesiæ, et « quidam limitatus usus suæ potestatis; ergo nihil est cur hoc « sit extra potestatem Ecclesiæ, cum simpliciter et sine limi- « tatione possit talem actum, vel omissionem externam, utpote « iniquam, prohibere etiam sub censura. » (*De Censuris*, disput. IV, sect. II, n° 22.) Non obstat quod intentio illa, affectus pravus, seu præsumptio, non probetur in foro exteriori; nam pœna talis esse potest ut reus eam subeat in conscientia, vi legis, licet nulla intercesserit sententia judicialis.

II. Delictum *grave*. Dictat lex naturalis servandam esse proportionem inter pœnam et delictum, adeo ut legislator valeat quidem temperare mansuetudine coercionem, pœnam mitiorem indicendo, non vero aggravare conditionem rei. « Quod si, « omnium doctorum consensu, ait Benedictus XIV, grave et « enorme crimen requiritur ad irrogandam censuram, etiam « quam vocant comminatoriam et ferendæ sententiæ, multo « sane gravius et execrabilius esse oportet delictum ob quod « infligatur censura late sententiæ. » (*De Synodo*, lib. X, cap. I, n° 5.)

Idem de cæteris pœnis dicemus. Omnes pœnæ sacris canonibus constitutæ, excepta forte excommunicatione minori, graves sunt; ergo necesse est ut reus grave peccatum perpetraverit.

III. Delictum *consummatum*. In pœnalibus leges sunt strictæ interpretationis; quapropter lex quæ delictum vetat, indicta sanctione pœnali, eos non attingit qui tentaverunt crimen perpetrare, opere non consummato, nec illos qui consilio, aliove

modo, moraliter participaverint, si lex statuerit solum de criminis auctore, non vero de participantibus moraliter. Considerare igitur oportet textum legis, jurisprudentiam in curiis ecclesiasticis receptam, communemque doctrinam interpretum.

759. — Utrum, præter condiciones expositas, requiratur insuper ut reus cognoverit legem canonicam et pœnam qua lex sancita erat, non convenit inter canonistas.

Plures doctores gravissimi nominis affirmant sufficere ut reus cognoverit legem divinam, quia, juxta illos, legislator humanus non solum intendit punire transgressionem suæ legis, sed potius culpam contra legem divinam commissam; unde cum, ex hypothesi, reus hanc legem divinam voluntarie transgressus sit, non est cur non subeat pœnam. Ita Suarez in tract. *de Legibus*, lib. V, cap. XII, n° 7; et alii theologi. Cæteri theologi negant, et hanc opinionem communissimam esse dicit S. Alphonsus de Liguori, lib. VII, n° 550. Ratio est quod superior, dum pœnam imponit super crimine lege divina vetito, novum jus condit; qui autem peccat contra jus divinum, ignorans invincibiliter legem ecclesiasticam, eam non violat, nec proinde obnoxius fit pœnæ ab eadem lege edictæ. In hac sententiarum contrarietate dicendum videtur reum obnoxium quidem non esse vi legis canonicæ pœnæ ordinariæ quam lex canonica statuit, sed puniri posse arbitrio judicis, nimirum pro gravitate delicti quod patravit.

Est etiam controversia de illo qui legem canonicam cognoscebat, sed pœnam ignorabat. Probabilissimum existimamus pœnam regulariter incurri. Qui scienter legem transgreditur se u'to exponit pœnis quas legislator statuerit, quæcumque illæ sint: etenim 1° nemo ignorare potest legislatores pœnis animadvertere in eos qui legem violare præsumunt; 2° ignorantia pœnarum in specie nullatenus impedit quin commissa sit culpa contra legem, et hæc culpa est vera ratio pœnæ; 3° non est de natura pœnarum ut eas reus voluntarie subeat; ergo, velit, nolit, ex eo quod actum vetitum a lege cum cognitione ejusdem

legis voluntarie facit, obnoxius evadit pœnis edictis. « Neque « in contrarium video rationem alicujus momenti, » ait Suarez. (Loco citato, n° 11.) Exceptiones huic regulæ generali videbimus infra ubi de censuris (n° 766).

ARTICULUS II. — DE CENSURIS.

760. — A notionibus generalioribus de pœnis canonicis ad species præcipuas devenimus. Non immorabimur in inquisitione pœnarum quas confessarii injungere debent ut sui ministerii vices tuto obeant; de his sufficienter agitur in tractatu theologico de *Sacramento Pœnitentiæ*. — Cum *Canones pœnitentiales*, qui ad calcem decreti Gratiani reperiuntur et cæteri quos legere est apud nonnullos scriptores, non fuerint auctoritate Ecclesiæ universalis sanciti, aut saltem hactenus non subsistant, sufficit nobis memorasse decretum quo synodus Tridentina confessarios admonet, ut, quantum spiritus et prudentia suggesserit, pro qualitate criminum et pœnitentium facultate, salutare et convenientes satisfactiones injungant; habeantque præ oculis satisfactionem quam imponunt non esse tantum ad novæ vitæ custodiam, sed etiam ad præteritorum peccatorum vindictam et castigationem. (Sess. XIV, cap. VIII, de *Pœnitentia*.)

Agemus primo de censuris quæ medium quemdam locum tenent inter pœnitentias et pœnas acerbiores¹.

§ 1. — De censuris in genere.

*761. — 1° *Quid et quotuplex sit censura?*

I. Censura est pœna medicinalis, qua homini baptizato delin-

¹ Suarez, de *Censuris*. — Bonacina, de *Censuris aliisque pœnis ecclesiasticis*. — Pirhing, Schmalzgrueber, Reiffenstuel, in commentariis tituli XXXIX, lib. V Decretalium. — Collet, *Tractatus de Censuris*. — Eveillon, *Traité de l'excommunication*.

quenti et contumaci auferitur ab Ecclesia usus quorundam honorum spiritualium, donec a contumacia recesserit.

Dicitur 1° *Pœna medicinalis*, quia finis proximus et ultimus censurarum est præsertim emendatio peccatorum, ut *resipiscant a laqueis diaboli*, ut dicitur in sanctis Scripturis. Concilium Lugdunense, cap. *Cum medicinalis*, 1, DE SENTENTIA EXCOMMUNICATIONIS, in VI°, ubi de excommunicatione, quæ est gravior omnium censura, superiores admonet ut « Cum medicinalis « sit excommunicatio, non mortalis, disciplinans, non eradicans, dum tamen is in quem lata fuerit non contemnat, caute « provideat judex ecclesiasticus, ut in ea ferenda ostendat se « prosequi quod corrigentis fuerit et medentis. »

2° Qua *homini baptizato, delinquenti, et contumaci*... Pœna ecclesiastica non in alium quam in hominem baptizatum cadere potest: baptismus autem sufficit, adeo ut nihil ex parte juris obstet quominus Ecclesia, si opportunum judicaverit, hæreticum, schismaticum, vel etiam apostatam feriat gladio spirituali quem a Christo Domino recepit. — Præterea necesse est ut reus revera deliquerit. Pœnam non patitur in foro conscientie qui innocens a crimine est, tametsi judex ecclesiasticus, ex falsa delicti præsumptione, sententiam in eum protulerit.

Quod vero ad contumaciam attinet, animadvertemus contumaces merito reputari, non solum qui formaliter contemnunt auctoritatem Ecclesiæ, sed etiam qui, cum sufficienter noverint legem aliquid vetantem et censuram qua sancita fuit, eam nihilominus culpabiliter violant.

3° *Auferitur usus quorundam bonorum spiritualium*.^R Censura non tollit facultatem, ut dicam, radicalem bona spiritualia percipiendi, vel officium exercendi, sed tantum privat usu eorundem bonorum, in quo differt a privatione officii, a depositione et degradatione quæ in perpetuum privant vel re ipsa, vel exercitio functionum. Insuper, censura non privat usu omnium bonorum spiritualium, sed solummodo *quorundam*, quorum scilicet dispensatio Ecclesiæ concedita est.

legis voluntarie facit, obnoxius evadit pœnis edictis. « Neque in contrarium video rationem alicujus momenti, » ait Suarez. (Loco citato, n° 11.) Exceptiones huic regulæ generali videbimus infra ubi de censuris (n° 766).

ARTICULUS II. — DE CENSURIS.

760. — A notionibus generalioribus de pœnis canonicis ad species præcipuas devenimus. Non immorabimur in inquisitione pœnarum quas confessarii injungere debent ut sui ministerii vices tuto obeant; de his sufficienter agitur in tractatu theologico de *Sacramento Pœnitentiæ*. — Cum *Canones pœnitentiales*, qui ad calcem decreti Gratiani reperiuntur et cæteri quos legere est apud nonnullos scriptores, non fuerint auctoritate Ecclesiæ universalis sanciti, aut saltem hactenus non subsistant, sufficit nobis memorasse decretum quo synodus Tridentina confessarios admonet, ut, quantum spiritus et prudentia suggesserit, pro qualitate criminum et pœnitentium facultate, salutare et convenientes satisfactiones injungant; habeantque præ oculis satisfactionem quam imponunt non esse tantum ad novæ vitæ custodiam, sed etiam ad præteritorum peccatorum vindictam et castigationem. (Sess. XIV, cap. VIII, de *Pœnitentia*.)

Agemus primo de censuris quæ medium quemdam locum tenent inter pœnitentias et pœnas acerbiores¹.

§ 1. — De censuris in genere.

*761. — 1° *Quid et quotuplex sit censura?*

I. Censura est pœna medicinalis, qua homini baptizato delin-

¹ Suarez, de *Censuris*. — Bonacina, de *Censuris aliisque pœnis ecclesiasticis*. — Pirhing, Schmalzgrueber, Reiffenstuel, in commentariis tituli XXXIX, lib. V Decretalium. — Collet, *Tractatus de Censuris*. — Eveillon, *Traité de l'excommunication*.

quenti et contumaci auferitur ab Ecclesia usus quorundam honorum spiritualium, donec a contumacia recesserit.

Dicitur 1° *Pœna medicinalis*, quia finis proximus et ultimus censurarum est præsertim emendatio peccatorum, ut *resipiscant a laqueis diaboli*, ut dicitur in sanctis Scripturis. Concilium Lugdunense, cap. *Cum medicinalis*, 1, DE SENTENTIA EXCOMMUNICATIONIS, in VI°, ubi de excommunicatione, quæ est gravior omnium censura, superiores admonet ut « Cum medicinalis sit excommunicatio, non mortalis, disciplinans, non eradicans, dum tamen is in quem lata fuerit non contemnat, caute provideat judex ecclesiasticus, ut in ea ferenda ostendat se « prosequi quod corrigentis fuerit et medentis. »

2° Qua *homini baptizato, delinquenti, et contumaci*... Pœna ecclesiastica non in alium quam in hominem baptizatum cadere potest: baptismus autem sufficit, adeo ut nihil ex parte juris obstet quominus Ecclesia, si opportunum judicaverit, hæreticum, schismaticum, vel etiam apostatam feriat gladio spirituali quem a Christo Domino recepit. — Præterea necesse est ut reus revera deliquerit. Pœnam non patitur in foro conscientie qui innocens a crimine est, tametsi judex ecclesiasticus, ex falsa delicti præsumptione, sententiam in eum protulerit.

Quod vero ad contumaciam attinet, animadvertemus contumaces merito reputari, non solum qui formaliter contemnunt auctoritatem Ecclesiæ, sed etiam qui, cum sufficienter noverint legem aliquid vetantem et censuram qua sancita fuit, eam nihilominus culpabiliter violant.

3° *Auferitur usus quorundam bonorum spiritualium*.^R Censura non tollit facultatem, ut dicam, radicalem bona spiritualia percipiendi, vel officium exercendi, sed tantum privat usu eorundem bonorum, in quo differt a privatione officii, a depositione et degradatione quæ in perpetuum privant vel re ipsa, vel exercitio functionum. Insuper, censura non privat usu omnium bonorum spiritualium, sed solummodo *quorundam*, quorum scilicet dispensatio Ecclesiæ concedita est.

4° *Donec a contumacia recesserit.* Cum Ecclesia præsertim intendat, censuras indicendo, peccatores ad meliorem frugem reducere, illos censuris relevat quando exhibent signa sufficientia emendationis.

Censura fertur ordinarie in individuos, ut supponit definitio; potest tamen ferri etiam in corpus morale, scilicet in communitatem, quemadmodum infra explicabitur (n° 785).

Ex data definitione, censuræ distinguuntur 1° ab interdictione sacrarum functionum ministerii ecclesiastici quam superior pronuntiat ut periculo scandali occurrat; 2° ab interdicto pœnali quod fertur ad tempus præsignatum in vindictam delicti; 3° denique a mera revocatione facultatum quas, pro suo arbitrio valituras, concesserat.

II. Censura triplex distinguitur: Excommunicatio, suspensio et interdictum. Innocentius III dixit in cap. 20, DE VERBORUM SIGNIFICATIONE: « Quærenti quid per censuram ecclesiasticam « debeat intelligi, cum ejusmodi clausulam in nostris litteris « apponimus; respondemus quod per eam non solum interdicti, « sed suspensionis et excommunicationis sententia valet intelligi. » Nulla sunt bona communia Ecclesiæ dispensationi concredita præter ea quibus christiani privari possunt excommunicatione, suspensione, aut interdicto, ut dicitur infra; nulla est aliunde privatio medicinalis eorundem bonorum quæ in alteram ex tribus censurarum speciebus non recidat.

Supervacaneum est inquirere an Ecclesia valeat instituire censuras, cum nulla suppetat ratio dubitandi de illius potestate. Objici posset peccatorem censuris privari mediis salutaribus quibus juvaretur ad respiscendum; sed observare oportet bona spiritualia quibus censuræ privant non ea esse in quibus consistit vita spiritualis, aut a quibus necessario pendet. Etsi usus bonorum communium, assistentia nimirum divinis officiis, sacramentorum receptio, suffragiorum applicatio, valde conferant ad bonum spirituale animæ, aliquando nihilominus magis adhuc prodest eorundem bonorum

privatio pœnalis, ad excitandum in peccatore timorem judicii divini, atque sensum pœnitentiæ.

Potestas instituendi censuras, id est statuendi modum privationis bonorum communium Ecclesiæ, soli Ecclesiæ universali et S. Pontifici, competit; nam sola Ecclesia universalis potest de suis bonis disponere, et pœnis tribuere effectum qui ubique per orbem christianum protendatur. Censuris autem auctoritate S. Pontificis constitutis, Prælati inferiores jus habent illas ferendi in casibus ab ipsis determinatis; ad hos scilicet casus applicandi privationes bonorum spiritualium, suffragiorum communium, etc.

*762. — II° *Quæ conditiones requirantur ad censuram incurrendam?*

Conditiones requisitæ sunt: 1° ex parte superioris censuram ferentis, auctoritas competens; 2° ex parte juris, monitiones et citationes, cum certis solemnitatibus; 3° ex parte rei, aliqua cognitio censuræ, adeo ut sit vere contumax.

I. *Auctoritas competens.* S. Pontifex, concilium generale, concilia particularia, Episcopi, et Prælati, seu sæculares seu regulares, qui habent jurisdictionem quasi episcopalem, possunt ferre censuras. De jurisdictione conciliorum provincialium alibi diximus (n° 226). De auctoritate Episcoporum quoad suos diœcesanos nullum est dubium. Quamvis enim illorum auctoritas coarctetur intra fines diœcesis, valent nihilominus, ex disciplina generali Ecclesiæ, ferre censuras quæ suum effectum sortiantur ubique terrarum, et servari debeant in omnibus Ecclesiis, ad quas diœcesanus his vinculis innodatus perrexerit. Hæc vero auctoritas eo ipso quod obnoxia sit auctoritati eminentiori, juxta ordinem sacre hierarchiæ, potest impediri in variis casibus; puta si Episcopi sint a Suo officio suspensi, vel intercesserit appellatio legitima effectum suspensivum et devolutivum habens, vel demum S. Pontifex causam ad suum tribunal evocaverit, ut dictum est in sectione DE JUDICIIS.

Quæ sit auctoritas vicariorum generalium quoad censuras,

item quid in ea materia valeant Abbates et alii Prælati regulares, repetendum est ex dictis in I^a et II^a parte *Prælectionum* (n^{is} 191, 193, 492).

* 765. — II. *Conditiones ex parte juris requisitæ*, aliæ antecedunt, aliæ comitantur, aliæ subsequuntur prolationem censuræ.

Monitio et citatio præcedere debent.

Monitio est declaratio et intimatio qua superior declarat eos qui legi aut sententiæ non paruerint, incursuros fore in censuram. Monitio dicitur *solemnis* quando in ipsamet lege continetur; dicitur *canonica* quando fit per sententiam personalem superioris, qui in hunc finem utitur communis ministerio apparitoris. Tres dantur regulariter monitiones canonicæ; si unam solummodo fieri magis expedire judicaverit superior, ut negotium celerius terminetur, admonere debet reum, declarando hanc monitionem futuram esse *peremptoriam*. Quid sit *citatio* et quomodo fiat, supra dictum est (n° 666).

Discrimen inter monitionem et citationem, in eo reponitur quod monitio detur ut subditus caveat a re vetita, aut si mandatum transgressus sit, ab inobedientia respiscat, ne pœnis plectatur, dum citatio supponit, sin delictum patratum, saltem famam aut suspicionem de delicto, et reus vocatur ut iudici respondeat, ac se defendendi locum habeat, si sit innocens a violatione legis, alioquin pœnas condignas expendet.

Canones præscripserunt ut præmittantur *monitio* et *citatio*, antequam reus censuris plectatur. Alexander III edita constitutione in concilio Lateranensi, an. 1198 (cap. *Reprehensibilis*, 26, DE APPELLATIONIBUS), hæc edixit: « Statuimus, ut nec Prælati, nisi canonica monitione præmissa, suspensionis vel excommunicationis sententiam proferant in subjectos, nisi forte talis sit culpa quæ ipso suo genere suspensionis vel excommunicationis pœnam inducat. » Item Innocentius III in alio concilio Lateranensi, an. 1216 (cap. 48, DE SENTENTIA EXCOMMUNICATIONIS): « Sacro approbante concilio prohibemus,

« ne quis in aliquem excommunicationis sententiam, nisi competentem admonitione præmissa, et personis presentibus idoneis, per quas, si necesse fuerit, probari possit monitio, promulgare præsumat. Quod si contra præsumperit, etiamsi justa fuerit excommunicationis sententia, ingressum Ecclesiæ per mensem unum sibi noverit interdictum. » Tandem Gregorius X, in Concilio Lugdunensi, an. 1275 (cap. *Constitutionem*, 9, DE SENTENTIA EXCOMM., in VI°): « Statuimus quoque ut inter monitiones, quas, ut canonicè promulgetur excommunicationis sententia, statuunt jura præmitti, iudices, sive monitionibus tribus utantur, sive una pro omnibus, observent aliquorum dierum competentia intervalla; nisi facti necessitas aliter ea suaserit moderanda. »

Concludimus ex canonibus allegatis 1° non requiri monitionem *canonicam*, si lex ipsa admonuerit delinquentes obnoxios fore censuræ, quod sequitur ex cap. *Reprehensibilis*; 2° requiri omnino monitionem, si non inveniatur in lege; 3° tres monitiones præmittendas esse, aut saltem unam peremptoriam quæ tribus æquiparetur.

Multi opinantur monitiones non requiri ad validitatem, quia id non exprimitur in jure; sed animadvertere oportet eam esse rationem censuræ ut, præter reatum delicti, supponat contumaciam; atqui, nisi præcesserit monitio, reus non est contumax, aut saltem utrum talis sit ignorat superior; ergo non solum contra regulas juris, sed et contra naturam ac finem proprium censurarum agit iudex, si censuram ferre præsumat nulla præmissa monitione.

Diximus, ex cap. *Constitutionem*, præmittendas esse tres monitiones. Non decet unam solummodo præmitti, etsi peremptoriam, nisi aliqua ratio necessitatis postulaverit; siquidem mens Ecclesiæ est ut non præcipitur censura; sed serius infligatur, ubi alia media non suppetunt. « Ex defectu tamen trinae monitionis, modo monitio adsit, censura non redditur nulla, ait Schmalzgrueber, sed injusta, prout colligitur ex

« cap. *Romana*, 5, eod. tit. in vi^o, ubi cavetur ne iudex
« ferat sententiam absque competenti præmissa monitione et,
« si contra præsumserint, *injustas noverint illas esse* : ubi
« glossa ponderat dictionem *injustas*, et advertit non dixisse
« *nullas*. »

Canones allegati non statuunt de interdicto : sed communis
est doctrina legem generalem fundatam esse in ipsa natura
censuræ quæ non fertur primario in vindictam, sed ad emen-
tationem rei per comminationem privationis bonorum spiri-
tualium ; unde ipsummet interdictum, non secus ac censuram
et excommunicationem præcedere debet canonica monitio, nisi
sit mera poena, ut infra videbitur. Confirmatur ex cap. *Statu-*
tum, 15, DE SENTENTIA EXCOMM., in vi^o.

Jus canonicum insuper præscribit ut iudex non procedat ad
sententiam, nisi prius reum citaverit, ut locus detur defen-
sioni (n° 666).

764. — Censuræ debent consignari in scriptis authenticis
quæ expressis verbis, absque ulla ambiguitate, declarent spe-
ciem censuræ. « Quisquis excommunicat, excommunicationem
« scriptis proferat, et causam expresse conscribat propter quam
« excommunicatio proferatur. Exemplum vero hujus scripturæ
« excommunicato teneatur tradere intra mensem, si fuerit re-
« quisitus. Super qua requisitione fieri volumus publicum in-
« strumentum, vel litteras testimoniales confici sigillo authen-
« lico consignatas. Si quis autem iudicum hujus Constitutionis
« fuerit temerarius violator, noverit se, per unum mensem, ab
« ingressu Ecclesiæ et divinis officiis suspensum... Et hæc
« eadem in sententia suspensionis et interdicti volumus ob-
« servari. » (*Cum medicinalis*, 1, DE SENTENT. EXCOMM.,
in vi^o.)

Nihil refert quibus verbis utatur iudex, modo suam inten-
tionem determinate explicet, qualem scilicet censuram ferat.
Potuit quidem comminando censuras, non exprimere quas de
facto illaturus esset, verum necesse omnino est ut eam specie

designet quando fert sententiam, alioquin reus ignoraret qua-
tenus ligatus sit.

Canonistæ communius dicunt validam fore, tametsi illici-
tam, censuram prolatam sine scripto, quod deducunt ex cap.
Cum medicinalis, in quo dicitur superiorem ad quem recur-
ritur debere hujusmodi censuram relaxare ; « relaxare enim
« advertit Suarez, est solvere quod ligatum erat ; supponit
« ergo illam sententiam vere ligasse. » Objecto deinde canone
Etsi, DE SENTENTIA ET RE JUDICATA, 3, in vi^o, respondet gene-
rale esse in aliis sententiis definitivis, ut sententia lata oretenus
nulla sit, « hic vero excipi eas quibus censuræ proferuntur ;
« forte ut censuræ magis timeantur. » (Disp. III, sect. XIII, n^{is} 8
et 9.)

* 765. — Denuntiatio subsequitur prolationem censuræ.

Denuntiatio est publicatio censuræ, facta jussu ac nomine
superioris, ut deveniat ad notitiam communitatis¹.

Ideo censura denuntiatur communitati ut reus salubri con-
fusione ac pudore ad resipiscentiam veniat et cæteri fideles ab
illius consortio abstineant in iis quæ per censuram interdicta ipsi
fuerunt : unde dicitur in cap. *Curæ sit*, 20, caus. XI, quæst. III :
« Curæ sit omnibus Episcopis excommunicatorum nomina tam
« Episcopis vicinis quam suis parochianis pariter indicare,
« eaque in celebri loco posita præ foribus Ecclesiæ cunctis con-
« venientibus inculcare ; quatenus in utraque diligentia, et ex-
« communicatis ubique ecclesiasticus aditus excludatur, et
« excusationis causa omnibus auferatur. » Dicemus infra illos
solummodo generatim esse vitandos, ob latam excommunicatio-
nem, qui fuerint nominatim denuntiati. Insuper notare est quoad
valorem actuum jurisdictionis, sæpius adesse titulum coloratum
cum errore communi, quamdiu censura, qua titularis alicujus
officii innodatur, non fuit denuntiata.

Ut denuntiatio effectum suum canonicum, quoad vitandum

¹ Cf. Suarez, disp. III, sect. XIV et XV ; — Eveillon, *Traité de l'excom-*
munication, chap. xxx.

consortium cum excommunicato, operetur, necesse est 1° ut fiat nomine atque auctoritate superioris; est quippe actus jurisdictionis in foro externo. Superiorem dicimus illum qui sententiam condemnatoriam vel declaratoriam tulit. Si censura fuerit jure ipso lata, ejus erit sententiam ferre et denunciare, in cujus territorio delictum patratum fuit, aut qui habet jus in delinquentem, ratione domicili. « Utcumque crimen sit notorium, semper ad denunciandum reum est necessaria jurisdictionis, vel potestas ad exsequendam pœnam, ait Suarez; et ideo nunquam existimo fieri posse a quocumque, sed cum debito ordine superius explicato, alioquin magna esset confusio et occasio scandali. » (*De Censuris*, disp. III, sect. XIV, n° 8.) Necesse est 2° ut denuntiationem præcesserit sententia declaratoria; denuntiatio enim habetur tanquam executio pœnæ, imo extensio quædam pœnæ ad effectus externos: porro executio pœnæ supponit sententiam qua pœna fuit re ipsa inflictæ. (Cap. *Pervenit*, 13, et *Pastoralis*, 53, DE APPELLATIONIBUS.)

Quamvis plures sint canones quibus admonentur Prælati ut denuntient censuras, nulla lex denuntiationem modo absoluto, formamve in illa servandam, indixit. Id dimittendum est prudentiæ superioris, qui aliquando utile existimabit denuntiationem facere ob majus bonum fidelium et ipsius delinquentis; aliquando autem magis opportunum ab ea abstinere, ut graviora mala præcaveantur. Ipsius etiam est modum denuntiationis præscribere; quæ enim in cap. *Curæ sit* supra allato indicantur, non sunt jure communi præscripta.

Parochus, aliusve subditus jurisdictioni Prælati, cui demandatur denuntiatio, tenetur generatim onus obire, quia ipse judex non est. In cap. *Pastoralis*, 28, DE OFFICIO JUD. DELEGATI, dicitur: « Attendentes itaque quod non cognitio sed executio tantum demandatur eidem (Ordinario), respondemus quod cum Ordinarius teneatur obsequi delegato (S. Sedis), etsi sciat sententiam illam injustam, exsequi nihilominus tenetur

« eandem, nisi apud eum efficere possit ut ab hoc onere ipsum absolvat. » Hæc de præsumpta injustitia censuræ intelligendum arbitramur; si enim parochus certo sciret formas juris non fuisse servatas, et invalidam esse sententiam, non teneatur, nec etiam posset censuram denunciare, ne particeps fieret injustitiæ. Si valida censeatur sententia, sed timeatur grave incommodum ex denuntiatione oriturum, res erit deferenda ad superiorem, cujus decisioni obtemperabit parochus.

* 766. — III. *Conditiones ex parte delicti* sunt ut delictum fuerit externum, grave, et in sua specie consummatum (n° 758). In eo consentiunt omnes canonistæ; sed inquirunt an præterea requiratur ut peccatum patratum fuerit spontaneæ, an *metus et ignorantia* obstant quominus transgressor legis incurrat censuras.

1° *Metus gravis* excusat a censura, quando res vetita est jure tantummodo ecclesiastico; quia leges humanæ non obligant regulariter sub tanto incommodo. Excipias casum quo Ecclesia rem de se graviter periculosam, v. g., dispensationem sacramentorum morbo pestifero infectis præscripserit.

An *metus gravis* excuset etiam quando res vetita est jure naturali, v. g., perjurium, non ita constat. Si *metus* non eo usque hominem perturbet, ut auferat liberum arbitrium et consequenter peccatum quando lex naturalis violatur, Ecclesia posset procul dubio rem prohibere sub pœna censura. Nonnullis visum est Ecclesiam merito præsumi id reipsa voluisse; tum quia plura lege naturali vetita prohibuit sub pœna censura, modo absoluto, nulla adhibita restrictione; tum quia statuendo censuras, voluit homines efficacius retrahere ab his quæ sunt jure naturali prohibita. (Collet, *de Censuris*, part. I, cap. IV.) Alii plures contrariam sententiam propugnant, quia mens Ecclesiæ est illos solummodo censuris afficere qui animo contumaci leges canonicas transgrediuntur: at vero qui ex metu gravi violat legem naturalem, censura ecclesiastica sancitam, non censetur contumax. « Si modus transgrediendi præceptum

« talis sit, ait Suarez, ut ad peccandum sufficiat, non vero ad contumaciam, poterit a censura excusare, licet non excuset a culpa etiam gravi. » (Disput. iv, sect. III, n° 14. S. Alph. de Liguori, lib. VII, n° 46.) Huic opinioni tuta conscientia quisque stare potest, excepto tamen casu in quo ageretur de bono communi religionis, de vitando actu qui censeretur abjuratio fidei, vel si quid contra jus exigatur in contemptum auctoritatis ecclesiasticæ; hos et similes casus excipiendos duxerunt omnes canonistæ.

2º Ignorantia eximit a censuris, vel non, prout est invincibilis, graviter culpabilis, aut affectata; quod nunc explicandum.

Duo sunt textus juris sedulo notandi. Bonifacius VIII ita statuit in cap. 2 DE CONSTITUTIONIBUS, in VIº: « *Ut animarum periculis obvietur, sententiis per statuta quorumcumque Ordinariorum prolatis, ligari nolumus ignorantes; dum tamen eorum ignorantia crassa non fuerit aut supina.* » Gregorius X in cap. 2 DE TEMPORIBUS ORDINATIONUM, in VIº: « *Eos qui clericos parochiæ alienæ, absque superioris ordinandorum licentia, scienter, seu affectata ignorantia, vel quocumque alio figmento quæsito, præsumperint ordinare, per annum a collatione ordinum decernimus esse suspensos.* »

Ex illis textibus sequitur 1º ignorantiam invincibilem, aut venialiter culpabilem, sive legis canonicæ aliquid vetantis, sive censuræ qua lex fuerit sancita, eximere a censura. Textum *Ut animarum*, cum sit omnino generalis, interpretari licet de illo qui ignoravit censuram, tametsi legem noverit; siquidem fas est leges pœnales juxta sensum strictiorem intelligere. Ratio insuper eidem interpretationi favet; communiter enim dicitur neminem censuris inmodari nisi contumacem in Ecclesiam quæ aliquid jubet, aut vetat, sub comminatione censuræ: porro argui non potest contumaciæ qui censuram ab Ecclesia statutam penitus ignorat.

Sequitur 2º ignorantiam graviter culpabilem, quæ in capite

juris mox allato dicitur *crassa* aut *supina*, non eximere a censura, nisi lex supponat cognitionem censuræ. Quidam canonistæ distinctione usi sunt inter ignorantiam graviter culpabilem quæ tamen non sit crassa aut supina, et aliam ignorantiam gravius culpabilem, quæ nimirum involvit negligentiam summam. Hujusmodi distinctionem non admittit doctrina communissime recepta apud canonistas, et merito quidem; nam 1º in jure canonico non reperitur ignorantia graviter culpabilis, quæ non comprehendatur sub denominatione crassæ aut supinæ, nisi sit ignorantia affectata de qua mox; 2º moraliter impossibile est discernere in praxi negligentiam gravem a summa.

Sequitur 3º ignorantiam etiam graviter culpabilem eximere a censura quando lex canonica requirit ut reus statutum violaverit *scienter, temeraria præsumptione*, etc. Hæc et similia verba significant contumaciam graviorem; qui enim legem violat ex ignorantia vel ex inadvertentia vincibili, sive legem ex pura negligentia et desidia ignoraverit, sive ad illam non attenderit ex nimia sollicitudine et affectione ad res alias quæ impediunt quominus curam debitam impenderet in suo officio implendo, dici non potest legem transgredi *scienter, consulto, ex temeraria præsumptione*...

Quid vero si ignorantia fuerit *affectata*? Ignorantiam affectatam dicunt, quando quis, orta suspitione de existentia legis, non vult dubium discutere, neque interrogare, ne, si legem cognosceret, teneretur observare. Porro talem ignorantiam æquiparari scientiæ, et includere dolum formalem, communius docent canonistæ; quia in morali hominum æstimatione scienter violat legem qui habuit cogitationem aliquam et suspitionem legis, quam discutere noluit ne veritatem apertius detegeret. Temere agit qui ita operatur, cum periculo legem transgrediendi. Non est proinde ratio cur existimemus Ecclesiam intendisse illum a censuris eximere. — Non desunt tamen theologi qui aliter opinantur: juxta illos verba legis *scienter, consulto, ex temeraria præsumptione*, designant cognitionem legis quæ non habetur

in ignorantia affectata; etc... : textum juris *Eos qui*, ita interpretantur, ut hæc duo *qui scienter*, seu *affectata ignorantia*, sumantur disjunctive. « Hanc secundam sententiam non audeo dicere improbabilem, ait S. Alph. de Liguori; sed « primæ magis adhaereo, saltem ut communiori. » (Lib. VII, n° 48.)

767. — III° *Utrum qui censura innodatus est, possit alias censuras incurrere?*

I. Nullum dubium est quin eadem persona possit simul aut successive pluribus censuris diversæ speciei ligari, v. g., interdicto, suspensione, et excommunicatione. Sed quæri potest 1° utrum aliquis possit pluribus censuris ejusdem speciei ligari ob diversas causas; 2° utrum censuræ multiplicentur ob multiplicatam transgressionem ejusdem legis¹.

Certum est plures censuras ejusdem speciei ferri posse in eandem personam propter causas diversas, adeo ut qui, v. g., excommunicatur ob violationem unius legis, alia excommunicatione possit mulctari ob alterius legis transgressionem. Jurisdictio superioris exhausta non est primo actu, sed integra remansit. Causa occurrere potest quæ novam censuram exposcat; nihil præterea ex parte subjecti repugnat in multiplicatione censurarum. Nec dicatur hominem jam privatum omnibus bonis quibus ab Ecclesia privari potest, non posse iterum iisdem privari; nam censura non se habet ut mera privatio, sed veluti causa positiva et vinculum inducens hanc privationem: porro nihil obstat plures causas et vincula adjici ad eandem privationem inducendam, sicut homo potest pluribus præceptis obligari ad abstinendum ab eodem actu. Item est de pluribus peccatis mortalibus; licet enim primum peccatum privet omnino gratia sanctificante, nihilominus secundum privat etiam eadem gratia, quantum fieri potest, et propriam maculam inducit, vel ita priorem auget ut duabus æquivalet. Confirmatur

¹ Cf. Suarez, disput. v, sect. 2 et 3.

ex pluribus textibus juris, præsertim *Cum pro causa*, 27, et *Officii*, 42, DE SENT. EXCOMMUNICATIONIS, in quibus agitur de homine pluribus simul excommunicationibus ligato ob plures excessus, vel a pluribus Prælatibus censura mulctato ob varias causas.

Idem dicendum est de multiplicatione censurarum ob multiplicatas transgressiones ejusdem legis: v. g., si quis bis aut ter clericum graviter percusserit, cum morali interruptione. « Generalis et recepta doctrina est, ait Suarez, quoties novum peccatum contra hujusmodi legem committitur, novam censuram incurri. » (Loco citato, sect. III, n° 1.) Ratio deducitur ex dictis: lex efficaciam habet contra singulas prævaricationes, et multiplicatio censurarum ejusdem speciei in eodem subjecto non repugnat; ergo quoties lex temere violatur, toties nova censura incurritur.

II. Theologi et canonistæ inde concludunt multiplicationem censurarum dijudicandam esse ex regulis theologiæ moralis circa distinctionem numericam et specificam peccatorum; si enim unum sit peccatum moraliter et formaliter, unica erit censura; si vero peccata sint moraliter et formaliter distincta, plures erunt censuræ. « Si quis, ait S. Alph. de Liguori, reitet idem crimen moraliter distinctum a primo cui imposita est censura, toties censuram incurrit; secus, si moraliter actus non interrumpitur. » (Lib. VII, n° 28.) Si idem delictum a jure et ab homine, aut a duobus simul superioribus, v. g., a S. Pontifice et ab Episcopo, vetitum sit sub censura, dubitatur an plures sint censuræ; illud pendet a voluntate superiorum. Sæpius eadem erit, quia superior intendit solummodo innovare et in memoriam revocare prohibitionem jam factam; diversæ autem censuræ erunt, si superior alter voluerit novam pœnam inducere, quamobrem ab utroque superiore absolutio in tali casu postulanda esset. (Suarez, Disp. v, sect. II, n° 13; Collet, de Censuris, part. I, cap. III, quæst. 5. S. Liguori, n° 28.)

768. — IV° *Utrum et quatenus servari debeat censura in*

casu dubii de valore censuræ, et in casu gravis necessitatis?

I. Dubium versatur circa jus, vel circa factum, vel circa justitiam censuræ, an a legitimo iudice, servatis servandis, prolata fuerit.

In *dubio juris*, non est obligatio servandi censuram. Deducitur e regula generali: *in obscuris minimum est sequendum... in pœnis benignior interpretatio est facienda*, quam valere pro foro interno, non secus ac pro foro externo, docent communissime theologi.

Idem probabiliter dicendum est de *dubio facti*, an peccatum commissum sit cum conditionibus jure statutis ut censura incurratur. Iudex abstinere debet a plectendo reum in casu dubii facti, ne in periculum incurrat puniendi innocentem; cur reus, in pari dubio, teneretur semetipsum pœna afficere, abstinendo a communione honorum ecclesiasticorum? Aliunde, plurimorum est opinio neminem teneri in dubio facti se habere uti censura innodatum; hæc autem sententia, quam tot canonistæ propugnant, sufficit ad inducendum dubium juris. Periculum ne reus sibi illudat reperitur in multis aliis casibus, sive de censura jure lata agatur, sive de obligationibus, in quibus unusquisque sequi debet dictamen suæ conscientiæ.

Quando dubium versatur circa *factum iudicis*, an excesserit limites suæ jurisdictionis, an formas præscriptas servaverit, censura servanda est. Ordo publicus exposcit ut obsequium præstetur iudici, nisi manifesta sit nullitas sententiæ, alioquin pessumdaretur, cum magno detrimento societatis, subordinatio auctoritati constitutæ debita. In hoc igitur casu prævalet regula quam invocat Innocentius III in cap. *Illud*, 5, DE CLERICO EXCOMMUNICATO, lib. V Decret., de quodam Episcopo qui rationem non habuerat sententiæ quam contra illum tulerat Legatus Sanctæ Sedis, prætermisissis quibusdam solemnitatibus juris: « Quia in dubiis via est eligenda tutior, etsi de sententia in eum « lata dubitaret, debuerat tamen potius abstinere, quam sacra-

« menta ecclesiastica pertractare. » Eadem ratione Clemens III Archiepiscopo Senonensi rescripsit de clerico qui de sententia contra se prolata querebatur, nullam allegando causam nullitatis: « Nisi gratiam absolutionis imploret, non debet audiri, « ne sententiam ecclesiasticam contemnere videatur, et per hoc « amplius ex suo contemptu ligetur. » (Cap. *Per tuas litteras*, 40, DE SENT. EXCOMMUNICATIONIS.)

II. Ratio necessitatis excusat reum quominus servet censuram qua ligatur, quando censura est occulta et non potest eam servare sine gravi sui detrimento, vel aliorum scandalo. Notabile detrimentum reputatur, si quis debeat gravem suspicionem contra seipsum movere, sicque infamiæ periculo exponi; erit scandalum proximi, si populus exinde inducendus sit ad murmurandum graviter, vel ad temere judicandum de presbyteris, aut ad aliquid simile. In his magna quidem prudentia opus est ad ponderandum et periculi et nocuenti gravitatem ex una parte, et ex alia qualitatem actionis prohibitiæ et circumstantias ejus, ut judicari possit, an obligatio censuræ suspendatur. « In « communi tamen loquendo, ait Suarez, non videtur dubium « quin in hoc capite cessare possit. » Ratio est quod leges humanæ ac positivæ non obligant eum tanto incommodo, quale censetur infamia sacerdotis, aut proximi scandalum.

Solutio data extenditur ad omnes effectus censuræ, ne exceptis quidem participatione sacramentorum et celebratione sancti sacrificii. Hæc participatio non est aliquid intrinsece malum, cum is qui censura ligatur possit coram Deo justificari per contritionem, vel per confessionem bona fide ac requisitis dispositionibus factam; ergo solummodo obstaret prohibitio Ecclesiæ, quæ in presenti casu non urget. (Suarez, disput. VI, sect. III, n° 15-20.)

III. — Non diximus de casu quo certo constaret de nullitate aut de injustitia censuræ. Inter omnes convenit censuram nullam, vel certo injustam, non obligare in foro conscientiæ. Sed plerumque necessitas removendi scandalum, inducit obligatio-

nem deferendi judici, donec sublata sit censura per absolutio-
nem ad *cautelam*, vel per auctoritatem superioris.

§ 2. De excommunicatione.

*769. — I^o Quid et quotuplex sit excommunicatio?

I. Excommunicatio est censura ecclesiastica separans christia-
num a communione Ecclesiæ, et ideo privans participatione
honorum communium Ecclesiæ.

Sanctus Paulus dixit de communione sanctorum: « Multi
« unum corpus sumus in Christo; singuli autem alter alterius
« membra... Crescamus in illo per omnia, qui est caput Chris-
« tus: ex quo totum corpus compactum et connexum per om-
« nem juncturam subministrationis, secundum operationem in
« mensuram uniuscujusque membri, augmentum corporis facit
« in ædificationem sui in charitate. » (Ad Romanos, cap. xii, 5,
ad Ephesios, cap. iv, 15, 16.) Nos igitur omnes qui sumus mem-
bra Christi, participamus bona spiritualia quæ Christus in suum
corpus mysticum effundit. Hæc autem spiritualia dona procedunt,
alia immediate a Christo capite, alia immediate ab Ecclesia
cui Christus plurima dedit ab ipsa cæteris communicanda,
alia demum a privatis fidelibus qui nos sua oratione Deo com-
mendant. Porro, excommunicatio privat bonis spiritualibus quæ
habemus ab Ecclesia, scilicet sacramentis, divinis officiis, suf-
fragiis communibus, nequam vero bonis quæ a Christo im-
mediate obtinemus, donis Spiritus sancti, virtutibus infusis,
nec etiam bonis quæ nobis adveniunt ex precibus et suffragiis
privatis fidelium.

II. Duplex olim distinguebatur excommunicatio, *medicinalis*
et *mortalis*. Excommunicatio quam medicinalem appellabant,
infligebatur pro levioribus criminibus, et varios gradus habe-
bat: alios a sola Eucharistiæ participatione, alios a fidelium
precibus excluderat. Hæc species excommunicationis fuit in-

flicta clericis inferioribus, non secus ac laicis. Excommuni-
catio mortalis ferebatur pro gravioribus delictis et privabat
omnibus bonis dispensationi Ecclesiæ commissis.

Alia erat species excommunicationis propria clericis, qua
nimirum unus, v. g., Episcopus ab altero seu a pluribus aliis
ejusdem provinciæ separaretur, adeo ut hi Episcopi neque
darent nec ab invicem acciperent litteras formatas, neque alter
alterum ad celebrationem officiorum admitteret, uti mos erat
deferre, honoris causa, Episcopo extra suam dioccesim degenti,
neque tandem alter alterius Ecclesiæ filios ad communionem
admitteret¹.

Juxta præsentem disciplinam duplex etiam distinguitur excom-
municatio: *Minor*, quæ privat receptione sacramentorum et
inhabilem efficit clericum ad beneficia et munia ecclesiastica;
et *Major*, quæ omnino separat a societate fidelium et privat
omnibus bonis quæ sunt in potestate Ecclesiæ. Regula gene-
ralis est sub denominatione communi *excommunicationis* com-
prehendi excommunicationem majorem, nisi sit aliquid in textu
quo censura restringatur. « Si quem sub illa verborum forma:
« illum *excommunico*, vel simili, a iudice suo excommunicari
« contingat, ait Gregorius IX, dicendum est eum non tantum
« minori, quæ a perceptione sacramentorum, sed etiam majori
« excommunicatione, quæ a communione fidelium separat,
« esse ligatum. » (Cap. *Si quem*, 59, DE SENT. EXCOMMUNICA-
TIONIS, lib. V Decret.)

Canonistæ disserunt de excommunicationibus quæ decernun-
tur, monitionibus præmissis, ad *finem revelationis*, ut aiunt,
pro detegendo auctore criminis, aut pro rebus deperditis, seu
subtractis. Harum excommunicationum frequens erat usus in

¹ Clemens XI retraxit suam communionem a quibusdam Episcopis Gal-
liæ parti Jansenistarum addictis, declarando illos tanquam a sua et S. Ro-
manæ Ecclesiæ caritate prorsus segregatos haberi; nullamque proinde
ipsi et S. Romanæ Ecclesiæ cum illis communionem ecclesiasticam existi-
turam, donec integre respicerent. (Const. *Pastoralis officii*, an 1718.)

Galliis. *Monitoria* dicebantur mandata quibus iudex ecclesiasticus præcipiebat sub pœna excommunicationis ut qui novissent auctorem alicujus delicti illum manifestarent. Parochus monitoria edicebat, ex præscripto officialis, in Missa parochiali. Elapsis tribus hebdomadis excommunicatio ferebatur, tum in reos delicti, tum in omnes qui revelare neglexerant. Multæ quæstiones ea de re movebantur quibus supersedemus, quia in desuetudinem venit praxis monitoriorum... Cæterum, ratio finis ad quem censura fertur nullum statuit discrimen inter unam et alteram excommunicationem¹.

Canonistæ distinguunt insuper excommunicationem majorem ordinariam ab *anathemate*; sed non consentiunt in explicando quale discrimen inter utrumque intercedat. Nonnulli asserunt anathema esse potius pœnam quam censuram, et iis infligi qui postquam excommunicatione majori notati fuerint, in sua contumacia pervicaces manent, spreta Ecclesiæ auctoritate. Anathematizati jura omnia ecclesiastica radicibus amissis censentur, dum excommunicati, licet extra Ecclesiam ejecti, aliqua tamen jura in radice servant. Hinc concludunt opus esse anathematizatis dispensatione tanquam a pœna; excommunicatis autem absolute tanquam a censura. Hocce discrimen deducendum existimant e textibus juris quibus anathema exhibetur uti longe gravius excommunicatione. Sic Cælestinus III de clerico homicida dixit: « Deponendus est; qui si depositus incorrigibilis fuerit, excommunicari debet; deinde, crescente contumacia, anathematis mucrone feriri. » (Cap. *Cum non ab homine*, 10, DE JUDICIS, lib. II Decret, Cap. *Engeltrudam*, 12, caus. III, quæst. IV.)

Communior opinio est *anathema* non differre ab excommunicatione majori, nisi forte ratione cæremoniarum et publicæ denuntiationis quæ plus terroris incutiunt. Probatur praxi conciliorum, SS. Pontificum, et præsertim synodi Tridentinæ, quæ utramque formulam indiscriminatim adhibuerunt. Ergo,

¹ Collet, *de Censuris*, part. II, cap. 1, sect. II.

quidquid sit de veteri disciplina, hodie saltem anathema non differt substantialiter ab excommunicatione majori; si quandoque excommunicationibus jure latis adjungitur anathema, ita fit ut indicetur major gravitas delicti¹.

*770. — II° *Qui sint effectus excommunicationis majoris quoad ipsum excommunicatum?*

Excommunicatus privatur generatim bonis communibus Ecclesiæ; quapropter :

1° *Nullum sacramentum* recipere potest, excepto tamen quod in articulo mortis admittatur ad sacramentum Pœnitentiæ, Eucharistiæ et Extremæ-Uctionis. Excommunicatio non obstat quin pœnitens valide absolvetur, nisi peccatum sit reservatum superiori; sed Ecclesia prohibet ne detur absolutio a peccatis, nisi prius impertita sit absolutio a vinculo excommunicationis.

2° Non potest interesse *divinis officiis*, sancto nempe sacrificio et precibus publicis. Non vetatur orare privatim in Ecclesia, nec sacram concionem audire. Omni tempore servata fuit ea de re disciplina quam inculcat decretum Concilii Carthaginensis: « Episcopus nullum prohibeat ingredi Ecclesiam et « audire verbum Dei, sive gentilem, sive hæreticum, sive judæum, usque ad Missam catechumenorum. » (Dist. I, DE CONSECRATIONE, cap. 57.)

3° Partes non habet in *suffragiis Ecclesiæ*; quod intelligitur etiam de defunctis qui mortui sunt in excommunicatione, juxta declarationem datam ab Innocentio III: « A nobis est sæpe « quæsitum, utrum si aliquis excommunicatus, in quo indicia « fuerint pœnitentiæ manifesta, nec per eum steterit quominus « reconciliaretur ecclesiasticæ unitati, non suscepto absolutionis « beneficio decesserit, pro absoluto ab Ecclesia sit habendus, « et utrum pro tali recipienda sit elemosyna, et a fidelibus sit

¹ Cf. Berardi, *Commentaria in jus ecclesiasticum*, tom. IV, part. II, dissert. III, cap. VI. — Suarez, *disput. VIII, sect. II, n° 2-9.*

« orandum? Consultationi tuæ respondemus quod... quanta-
 « cumque pœnitentiæ signa præcesserint, si tamen morte præ-
 « ventus absolutionis non potuerit beneficium obtinere, quamvis
 « absolutus apud Deum fuisse credatur, nondum tamen haben-
 « dus est apud Ecclesiam absolutus. Potest tamen et debet ei
 « Ecclesiæ beneficio subveniri, ut si de ipsius viventis pœni-
 « tentia per evidentia signa constiterit, defuncto etiam abso-
 « lutionis beneficium impendatur. » (Cap. *A nobis*, 28, DE
 SENT. EXCOMM.) Suarez exinde concludit excommunicatum non
 posse uti sacramentalibus, aqua benedicta, etc., quatenus
 ordinantur ad percipiendum aliquem fructum specialem ex me-
 rito et suffragiis Ecclesiæ, quamvis iisdem sacramentalibus uti
 possit ut mediis aptis ad excitandum sensum pietatis. (Disp. XII,
 sect. III.)

4° Non potest sponte sua se ingerere in *administrationem sacramentorum*, sed ea solummodo administrare quando fideles ad illum recurrunt; quapropter sacramenta, non in sui sed in aliorum utilitatem, in casibus jure præfinitis, dispensat.

5° Est inhabilis ad recipiendum *beneficia et officia ecclesiastica*; unde sequitur collationem officii factam excommunicato irritam esse ipso jure, et consequenter irrita etiam fore jurisdictionis acta vi hujus officii, nisi forte valeant ratione tituli colorati juncti cum errore communi (n° 284-288). Si censura supervenerit officio jam adepti, non privat excommunicatum titulo valide acquisito; sed reus destitui potest sententia judicis, si neglexerit postulare beneficium absolutionis.

6° Non potest partes actoris sustinere in *judiciis ecclesiasticis*, si publice fuerit excommunicatus. (Cap. *Exceptionem*, 12, DE EXCEPTIONIBUS, lib. II Decret.) Si vero non fuerit juridice denunciatus, potest pro arbitrio judicis admitti aut repelli, ratione habita circumstantiarum. In duplici casu admittendus erit: 1° quatenus actor, in causa suæ excommunicationis, si probare intendat excommunicationem contra se latam fuisse ipso jure nullam; vel si urgeat ratio salutis, ut in causa matri-

moniali. 2° Quatenus reus, quoties in iudicium adducitur, quod Alexander III ita definivit: « Quia postulasti a nobis utrum
 « excommunicatus in iudicio stare possit? Respondemus quod
 « conveniri potest, et debet per alium respondere in iudicio, ne
 « videatur de sua malitia commodum reportare. » (Cap. *Intelleximus*, 7, DE JUDICIIS.)

Controvertitur utrum eo in casu excommunicatus teneatur procuratorem sibi constituere. Videtur regulariter teneri ex verbis allatis Alexandri III; sed in his, utpote quæ ad praxim nil conferant hodiernis temporibus, non immorabimur¹.

7° Tandem privatur sepultura christiana si denunciatus sit; si non sit denunciatus, non privatur sepultura ratione excommunicationis, sed privari posset quatenus peccator publicus et obstinatus, quia notorietas peccati gravioris et impenitentiae, causa est sufficiens cur aliquis non sepeliatur in loco sacro, cum ritibus et precibus consuetis (n° 569).

Diximus effectus spirituales excommunicationis. Alios effectus temporales superaddidit disciplina vetus, ex quibus alii decursu temporum temperati sunt, alii in desuetudinem lapsi, ob immutationem inductam in moribus publicis. Ab ipsis initiis Ecclesiæ S. Paulus fideles admonuit ne commiserentur, nec cibum sumerent cum peccatoribus publicis. « Si quis venit ad vos, ait
 « sanctus Joannes, et hanc doctrinam non offert, nolite recipere
 « eum in domum, nec *ave* ei dixeritis; qui enim dicit illi *ave*,
 « communicat operibus ejus malignis. » (Epist. S. Pauli ad Corinth., I, cap. v, 11; — S. Joannis, II, 10 et 11.)

Ex præscripto apostolorum invaluit disciplina ut fideles vitarent consortium peccatoris excommunicati, qui, exsors quodammodo societatis, nec orare, nec loqui nisi in necessariis, nec vesci poterat cum cæteris fidelibus. (Cap. *Cum excommunicato*, 18, caus. XI, q. III.) Præterea, si, intra certum tempus præfixum, non resipisceret, suis bonis temporalibus privabatur:

¹ Cf. Commentaria canonistarum in titulum I, DE JUDICIIS, lib. II Decretalium.

habebatur infamis, intestabilis, atque ad officia vitæ civilis inhabilis. Plura monumenta hujus disciplinæ reperiuntur in conciliis conciliorum, in SS. Pontificum decretis, et etiam in principum sæcularium statutis, ex quibus unum, exempli causa, citabimus quod edixit S. Ludovicus rex Francorum: « Statuimus
 « ut excommunicati vitentur secundum canonicas sanctiones;
 « et si aliqui per annum contumaciter in excommunicatione
 « persistierint, ex tunc temporaliter compellantur redire ad eccle-
 « siasticam unitatem, ut quos a malo non retrahit timor Dei,
 « saltem pœna temporalis compellat. Unde præcipimus quod
 « balivi nostri omnia bona excommunicatorum mobilia et immo-
 « bilia per annum capiant, nec eis aliquo modo restituant, donec
 « prædicti absoluti fuerint, et Ecclesiæ satisfecerint; nec tunc
 « etiam nisi nostro speciali mandato¹. »

771. — III° *Qui sint effectus excommunicationis majoris quoad fideles?*

Vi excommunicationis, fideles ab excommunicati consortio abstinere debent. Cum autem nimis exinde coarctaretur libertas humani commercii, lex paulatim moderata fuit. S. Gregorius VII a lege generali excipi voluit « uxores, liberos, « servos, ancillas seu mancipia, necnon rusticos et servientes². » Martinus V, per celebri Constitutione *Ad evitanda scandala* in concilio Constantiensi promulgata, prohibitionem veteri disciplina sancitam restrixit, respectu omnium, ad excommunicatos denunciatos. Hæc habet Constitutio: « In-
 « dulgemus quod nemo deinceps a communione alicujus,
 « in sacramentorum administratione vel receptione, aut
 « aliis quibuscumque divinis, intus vel extra, prætextu cujus-
 « cumque sententiæ, aut censuræ ecclesiasticæ, a jure vel ab

¹ Labbe, *Col. conciliorum*, tom. XI, col. 241. Baluze, *Capitularia regum Francorum*, tom. I, pag. 17, 172, 1071, refert leges Childeberti, Pippini et Caroli Magni, quibus privatione honorum et exilio plectebantur qui sententiam excommunicationis contempserant.

² Labbe, tom. X, col. 371.

« homine generaliter promulgatæ, teneatur abstinere, vel ali-
 « quem vitare, nisi sententia illa, aut censura, fuerit... a iudice
 « publicata vel denunciata specialiter et expresse, constitutio-
 « nibus apostolicis, et aliis in contrarium facientibus, non ob-
 « stantibus quibuscumque: salvo si quem, pro sacrilega ma-
 « nuum injectione in clericum, sententiam latam a canone
 « adeo notorie constiterit incidisse quod factum non possit ulla
 « tergiversatione celari, nec aliquo suffragio excusari... Per
 « hoc tamen hujusmodi excommunicatos, suspensos, et inter-
 « dictos, non intendimus in aliquo relevare, nec eis quomodo-
 « libet suffragari. »

Constitutio Martini V inserta fuit in concordato Leonis X cum Francisco I, et in Actis Concilii Lateranensis, sed paululum immutata, in eo scilicet quod exceptio quæ primitus facta fuerat in concilio Constantiensi pro casu solum percussoris sacrilegæ clerici, extenderetur generatim ad omnem casum notorietatis; adeo ut debuissent vitari hi omnes quos ita notorie constabat excommunicationem incurrisse, quacumque ex causa, ut nulla tergiversatione celari posset. At vero prævaluit ubique, vi consuetudinis et communissimæ doctorum sententiæ, limitatio ad duplicem casum, scilicet 1° ad illos qui notorie pertinent ad sectam ab Ecclesia excommunicatam et præcisam ab unitate catholicæ; 2° ad casum percussoris clerici. « Hæc sententia vera
 « est, ait Suarez, scilicet limitandam esse prohibitionem juxta
 « formam attributam concilio Constantiensi... tum maxime
 « quia usu totius Ecclesiæ ea forma jam est approbata et re-
 « cepta, ut referunt auctores, et constat ex usu Galliæ et Ger-
 « maniae, etc., ubi catholici communicant sine scrupulo cum
 « hæreticis publicis et schismaticis. » (Disput. ix, sect. II, n° 5.) Imo ipsamet exceptio pro casu percussoris clerici vide-
 tur longa consuetudine obsolevisse in Galliis, ubi non vitatur percussor nisi intercesserit sententia declaratoria. (Cf. Eveillon, chap. III, art. III.)

His præmissis, distinguendum est inter excommunicatos

denuntiatis et *excommunicatos toleratos*, ut determinetur quousque fideles teneantur ab eorum consortio.

772. — I. Fideles tenentur abstinere, in divinis, a communicatione cum *excommunicatis denuntiatis* : possunt tamen orare privatim pro illis.

1º Ex prima parte assertionis sequitur conferenda non esse sacramenta *excommunicatis denuntiatis*, nec ab illis recipienda, excepto tamen casu necessitatis : sequitur etiam illos non admittendos esse ad officia publica, nec sepeliendos in loco sancto.

Violatio hujus prohibitionis est peccatum grave, nisi necessitate excusetur, et inducit excommunicationem minorem. Gravior pœna, excommunicatio major, irrogatur iis « qui pro-
« priæ temeritatis audacia, *excommunicatos publice... scienter*
« *sepelire præsumunt...*, a qua nullatenus absolvantur nisi
« prius ad arbitrium diœcesani Episcopi satisfactionem exhibuerint competentem. » (Cap. *Eos qui*, 1, DE SEPULTURIS, in Clementinis.)

2º Ex altera parte assertionis, qua scilicet declaratur licitum unicuique esse orare privatim pro *excommunicatis denuntiatis*, concludimus sacerdotem orare posse, etiam intra missam in *memento*, pro *excommunicatis*; quia hæc oratio reputatur privata. (Gavantus, *Commentaria* in Rubricas Missalis, part. II, tit. VIII, nº 8.)

3º Prohibitio olim facta vitandi consortium vitæ civilis, et valde moderata decretis S. Gregorii VII, videtur hodie penitus obsolevisse, adeo ut fideles non teneantur vitare in vitæ civilis consortio *excommunicatos personaliter denuntiatis*, et ad sectam separatam pertinentes, nisi quatenus id jure naturali ipsis vetitum foret, ratione circumstantiarum, periculi nempe aut scandali.

*775. — II. Quod ad rationem agendi fidelium cum *excommunicatis toleratis* attinet, vidimus fas esse, ex constitutione Martini V, cum eis communicare in humanis et in divinis, ad-

jecto tamen quod in eo *excommunicatos nec relevare, nec iis quomodolibet suffragari* intendat Ecclesia.

Hinc oritur duplex dubium : Iº an liceat sacramenta ab *excommunicato* postulare; IIº an liceat illum invitare ad assistendum divinis officiis.

Ad Iº : Non prohibetur vi censuræ quominus fideles sacramenta postulent ab *excommunicato tolerato*; sæpius autem obstat jus naturale, ut præcaveatur occasio scandali. Jus naturale vetat dare occasionem sacrilegæ administrationi sacramentorum et scandalo, nisi urgeat necessitas utrumque permittendi ut obtineatur auxilium quo indigemus : atqui timendum est ne sacerdos *excommunicatus* se reum sacrilegii constituat sacramenta administrando, et ne fideles scandalizentur ex illa communicatione, si statum ejusdem sacerdotis noverint; ergo, nisi urgeat necessitas sacramenta aliave auxilia spiritualia recipiendi, quæ ab altero obtineri commode nequeunt, illicitum erit recurrere ad ministerium sacerdotis *excommunicati tolerati*.

Ad IIº : non deberemus invitare *excommunicatos toleratos*, et multo minus hæreticos ad sectam separatam pertinentes, ut assistant sacris officiis, solemnitati nuptiarum, exsequiis ecclesiasticis catholicorum, si standum esset severitati veteris disciplinæ. Sed rigor ille videtur consuetudine fidelium et ex benignitate Ecclesiæ temperatus; non solum *excommunicati tolerati* et ipsi hæretici notorii, v. g., protestantes, recipiuntur absque scrupulo quando Ecclesiam adeunt animo assistendi divinis officiis, modo decenter se habeant, sed et invitantur quoties spes affulget illos occasione solemnitatum et sacrarum caeremoniarum adducendi ad unitatem fideli catholice (nº 723).

774. — IVº *Utrum offerre licitum sit S. Sacrificium pro excommunicatis, sive denuntiatis, sive toleratis?*

Ex dictis supra non possunt applicari *excommunicatis suffragia* Ecclesiæ; cum vero S. Sacrificium non sit suffragium nisi quatenus offertur nomine Ecclesiæ cum participatione bo-

norum communium, et producat suos effectus essentielles independenter ab interventu Ecclesiæ, quæstio est an possit offerri pro excommunicatis.

Prænotandum est, ad solutionem quæstionis, 1° triplicem distingui fructum S. Sacrificii, unum quem producit *ex opere operato*, dummodo nullum obstet impedimentum; alterum qui procedit ex precibus, meritis et suffragiis Ecclesiæ; tertium qui procedit ex opere operantis presbyteri, et quem vocant fructum medium: 2° triplicem illum fructum esse vel generalissimum, in quantum diffunditur in omnes homines, vel generalem prout applicatur omnibus membris Ecclesiæ, vel specialem, prout derivatur, per intentionem sacerdotis, in eos quos specialiter Deo commendat.

*775. — His prænotatis statui possunt sequentes assertiones:

ASSERTIO 1^a. *Illicitum est offerre sacrificium pro excommunicatis denunciatis, et pro hæreticis seu schismaticis ad sectam publicam ab Ecclesia separatam pertinentibus, eorum nomen publice, intra sacra mysteria, pronuntiando.*

Hæc oblatio, publice facta cum memoria nominis excommunicatorum, merito censeretur communicatio in divinis quam canones vetant. « Sacri canones, ait Benedictus XIV, pro excommunicatis orari publice vetant, uti cautum legitur in cap. *A nobis*, 28, et in cap. *Sacris*, 38, DE SENT. EXCOMM. » Et quamvis id non obstet quominus pro eorum conversione orare liceat, hoc tamen ita præstari non debet ut eorum nomina in solemni sacrificii prece pronuntientur, quod plene congruit veteri disciplinæ. Satis est in eum finem, mente animoque Deum optimum maximum rogare ut aberrantes ad viam salutis et ad sanctæ Matris Ecclesiæ sinum reducere dignetur. Neque ut huic christianæ charitatis officio satisfiat, necesse est intervertere leges Ecclesiæ quæ a fidelium sibi obsequentium catalogo excludit eorum nomina qui se ab illius unitate et obedientia separarunt; quæque dum prohibet

« ne pro his publice oretur, eorum certe commemorationem ab officio Missæ, quæ publicum est sacrificium, excludit. » (Const., *Ex quo*, an. 1756.)

*776. — ASSERTIO II^a. *Licitum est offerre sacrificium in genere pro omnibus excommunicatis, etiam denunciatis, ut redeant ad unitatem catholicam, et item probabiliter pro nonnullis in individuo, vivis aut defunctis, modo non pronuntietur illorum nomen, et sacerdos non intendat illis applicare suffragia Ecclesiæ.*

Prima pars probatur ex praxi Ecclesiæ quæ preces publicas habet et missas pro tollendo schismate, pro hæreticorum conversione, pro salute omnium peccatorum: porro, quoties sacerdos in eum finem celebrat, offert reipsa sacrificium pro excommunicatis quorum singuli, pro suis quisque dispositionibus, fructum sacrificii percipiunt.

Secunda pars eadem fere ratione probatur; si enim licitum sit offerre sacrificium pro omnibus peccatoribus et excommunicatis in genere, cur item non liceret offerre pro quibusdam in specie? Benedictus XIV refert, nec ullo modo improbat textum Bellarmini in quo dicitur licere sacrificium offerre pro aliquorum hæreticorum conversione, « modo nihil addatur ad missam, sed solum per intentionem sacerdotis applicetur sacrificium. » Re quidem vera, quando S. Paulus nos admonet orare pro omnibus hominibus in sacris mysteriis, id non solum pro omnibus in communi commendat, sed etiam pro singulis; debemus enim unumquemque in singulari his orationibus adjuvare. Insuper, pro illis offerri potest sacrificium pro quibus ipse Christus se Deo Patri obtulit: atqui Christus pro excommunicatis, sicut pro aliis peccatoribus se obtulit.

Nihil obstat, neque ex natura rerum, neque ex parte Ecclesiæ quominus oblatio sacrificii fiat sensu explicato. 1° Non quidem ex natura rerum; quamvis enim excommunicatus sit exsors suffragiorum Ecclesiæ, non idcirco est incapax recipiendi gratias quæ, aliter quam per communionem ecclesiasticam, a

Christo directe vi sacrificii procedunt. 2° Nec ex parte Ecclesiæ, quæ nusquam vetuit rationem illam offerendi sacrificium de qua disserimus. Ita plures theologi graves, ex quibus Sylvium citabimus qui rem bene exponere nobis visus est. « Responsio « probabilis est, inquit, sicut publicas orationes, ita et sacrificium licite offerri posse pro omnibus fidelibus, etiam excommunicatis, hoc est pro hæreticorum et aliorum excommunicatorum salute et conversione : ita tamen, ut quando fuerint « de numero eorum qui per capitulum *Ad evitanda* debent « vitari, duo observentur : prius, ut nullius ipsorum nomen « publice exprimat...; posterius, ut quatenus sacerdos offert « sacrificium, veluti minister Ecclesiæ, pro Ecclesia, seu membris Ecclesiæ, non offerat illud pro hæreticis vel excommunicatis, saltem illis qui vitari debent, quia neque ipsi sunt « membra Ecclesiæ, neque licet eos facere participes illorum « suffragiorum quæ fiunt pro Ecclesia seu ejus membris, cum « ab ea sint per excommunicationem præcisi, atque ut tales « palam ac publice cogniti... Quare dicimus esse licitum orare « pro excommunicatis : primo quidem in *memento*, ubi sacerdoti conceditur specificare quos voluerit...; deinde in collectis « aliisque precibus quæ fiunt ad altare; modo sic intentio « sacerdotis ad eos, seu pro iis, eorumve correctione dirigatur, « ut non publice nominentur, neque pro ipsis sicut pro aliis qui « de Ecclesia sunt, officia ista publica instituantur¹. »

Diximus offerri posse pro excommunicatis *vivis aut defunctis*. Præcipue offertur pro vivis, ut nempe ad Deum pie convertantur; si vero jam defuncti sint et sit ratio præsumendi eos ob sinceram contritionem in statu gratiæ decessisse, arbitramur illicitum non fore pro illorum sublevamine Deum exorare, sacrificium offerendo in persona Christi.

¹ Sylvius, *Commentarium* in III° part. S. Thomæ, quæst. LXXXIII, q. 9. — Billuart, *de Religione*, dissert. II, art. VI. — Suarez existimat sacrificium oblatum a ministro, ut personam Christi ferente, non vero nomine Ecclesiæ, prodesse excommunicatis, sed sacerdotem offerentem peccare, disp. IX, sect. IV.

* 777. — ASSERTIO III^a. *Probabile est sanctum sacrificium applicari aliquatenus posse, etiam cum suffragiis Ecclesiæ, excommunicatis toleratis.*

« Adest ea de re duplex sententia probabilis, » ait S. Alp. Liguori. Si stemus juri stricto quod continetur in Decretalibus et in constitutione Martini V, dicendum videtur nequaquam id licitum esse; siquidem in ea constitutione declaratur excommunicatos non relevari, nec eis *quomodolibet suffragari*, ex indulgentia qua utitur Ecclesia in gratiam fidelium, concedendo ut possint communicare cum excommunicatis non denunciatis. Ita sentiunt plures doctores graves, inter quos Suarez¹.

Plures alii contrariam opinionem tenent, existimant nimirum rigorem veteris disciplinæ fuisse in eo temperatum, unde sequitur non certam esse ea de re prohibitionem Ecclesiæ. 1° Ex constitutione Martini V, licitum est missam celebrare, et ritus consuetos ac preces communes adhibere in exsequiis excommunicati tolerati, cui etiam sepultura ecclesiastica datur: porro ritus sacri et preces sepulturæ includunt, sensu obvio, communicationem suffragiorum, nec supponere licet mentem agentium non concordare cum ritibus quos peragunt, cum precibus publicis quas recitant. 2° Martinus V noluit quidem favere directe, nec suffragari excommunicatis; sed ex eo quod annuerit ut fideles cum illis communicent in ritibus externis, sequitur illum indirecte iisdem excommunicatis aliquem favorem attulisse, siquidem preces concessæ, ac serio factæ ut fieri debent, inducunt aliquam participationem suffragiorum. Hæc, si non certo probent applicari posse suffragia, sufficiunt saltem ad dubium grave; quo stante, nobis licet partem sequi quam ex benignitate Ecclesiæ probabiliorum et favorabiliorem bono spirituali excommunicatorum existimamus.

¹ Suarez, disput. IX, sect. II, n° 17-20. — Collet, part. II, cap. I, art. III, sect. I, momenta utriusque opinionis exponit. — Cf. S. Liguori, lib. VII, n° 465, 464. — Card. de Lugo, *de Eucharistia*, disp. XIX, sect. X, n° 187-191.

778. — Ex dictis solvitur alia quæstio, an liceat stipendium recipere occasione sacrificii quod oblatum fuerit pro excommunicatis. Canones qui prohibuerunt olim ne oblationes ab hæreticis reciperentur, intelliguntur de oblatione facta ad altare, non de oblatione privata. Dubium quidem superest an suffragia Ecclesiæ prosint excommunicatis toleratis; verum cum id valide et licite posse fieri multi probabiliter arbitrentur; cum aliunde probabile sit applicari posse excommunicatis etiam non toleratis fructum qui non ex suffragiis Ecclesiæ, sed ex ipso sacrificio, opere operato procedit, concludimus sacerdotem posse recipere stipendium, modo absit periculum scandali. « Non video, ait Billuart, cur non liceret sacerdoti celebrare pro excommunicato, etiam non tolerato, sive accepto, sive non accepto ab eo stipendio. » (*De Religione*, dissert. II, art. VI.)

Diximus modo absit periculum scandali. Sive promittatur S. Sacrificii oblatio sensu quem explicavimus, sive recipiatur stipendium ea occasione, summopere cavendum ne fideles suspicentur ex agendi ratione sacerdotis, rem esse in causa salutis indifferentem an aliquis vixerit catholicus aut hæreticus, et omnes æque Deo commendari, quod certe falsissimum esset ac scandalosum infirmis.

779. — V^c *In quos statui possit pœna excommunicationis majoris?*

I. Excommunicatio major statuitur solummodo contra christianos qui sunt in via et qui peccatum grave perpetrarunt. Ecclesia potest præcipere ut suffragia communia non applicentur, utque sepultura ecclesiastica non concedatur, quibusdam defunctis; sive quia comperit eos a communione fuisse seclusos dum viverent propter aliquod delictum cui annexa erat censura; sive quia comperit eos atrociam crimina commisisse ante suam mortem, propter quæ merentur privari honore cæteris fidelibus concesso. Hæc autem interdictio non est excommunicatio proprie dicta in defunctos, siquidem illos non afficit immediate, nec ad illorum emendationem ordinatur; sed potius præceptum

impositum fidelibus viventibus, ut salutaris terror incutiatur peccatoribus, ut resipiscant dum adhuc in terra versantur¹.

II. Excommunicatio major statuitur contra individuos, non contra communitatem. « In universitatem vel collegium proferri excommunicationis sententiam penitus prohibemus, ait Innocentius IV: volentes animarum periculum vitare quod exinde sequi posset, cum nonnumquam contingeret innocios hujusmodi sententia irretiri: sed in illos duntaxat de collegio vel universitate, quos culpabiles esse constiterit, promulgetur. » (*Cap. Romana*, 5, DE SENT. EXCOMM. in VI.) Ratio est quod bona quibus principaliter privat excommunicatio et actus quos excommunicato interdicit, sint personalia, regulariter loquendo; ergo infligi solummodo debet ob culpas personales. Quoad certos actus, et usum privilegiorum quibus privaretur collegium vi excommunicationis, magis opportunum est ut iisdem privetur per suspensionem, aut per interdictum, sensu infra exponendo.

III. Excommunicationes majores jure latæ, modo indefinito, omnes æque afficiunt qui delictum cui annexæ sunt commiserint, non exceptis Prælatis majoribus, ut dictum est supra (nº 757).

780. — VI° *Qui incidant in excommunicationem minorem, et qui sint effectus hujus excommunicationis?*

I. Incidunt in excommunicationem minorem qui communicant cum excommunicatis denunciatis, in casibus jure prohibitis, nisi causa necessitatis, vel etiam veræ utilitatis, excusentur.

II. Excommunicatio minor privat hominem receptione sacramentorum et voce passiva in electionibus, prout deducitur ex declaratione Gregorii IX: « Si celebrat minori excommunicatione ligatus, licet graviter peccet, nullius tamen notam

¹ Cf. quæ acta sunt in concilio V, occasione trium capitulorum, apud Labbe, tom. V, col. 365 et seq.; col. 596 et seq. — Suarez, disput. v, sect. 1, n° 5-15.

« irregularitatis incurrit, nec eligere prohibetur, vel ea quæ ratione jurisdictionis sibi competunt, exercere. Si tamen scienter talis electus fuerit, ejus electio est irritanda, pro eo quod ad susceptionem eorum eligitur a quorum perceptione a sanctis Patribus est privatus. Peccat autem conferendo ecclesiastica sacramenta : sed ab eo collata virtutis non carent effectu, cum non videatur a collatione, sed participatione sacramentorum, quæ in sola consistit perceptione, remotus. »
(Cap. 10, DE CLERICO EXCOMMUNICATO MINISTRANTE.)

Prior effectus est interdictio a receptione sacramentorum, quod de omnibus indiscriminatim sacramentis intelligitur. Nec Pœnitentiam, nec communionem, nec Extremam-Uctionem recipere potest ligatus excommunicatione minori, nisi prius a censura absolvatur; quod cæteroque non est ipsi difficile assequi, cum, ex dicendis infra, omnis sacerdos pro administratione sacramenti approbatus, valeat absolvere ab illa excommunicatione.

Controvertitur apud canonistas an peccet excommunicatus, si conferat sacramenta. Textus allatus e Gregorio IX affirmare videtur; sed cum ibidem Pontifex addiderit ligatum excommunicatione minori non collatione, sed participatione quæ in perceptione sacramentorum consistit, esse privatum, sequitur eum non peccare, nisi ea sacramenta conferat quæ dare non potest nisi ipse participet, v. g. Episcopus sacros ordines conferens, vel sacerdos Eucharistiam consecrans, qui sanctum sacrificium perficere tenetur communionem sacramenti¹.

Alter effectus est inhabilitas ad assequendum officium, et beneficium, quæ quidem non est adeo absoluta ut electio excommunicati sit ipso jure nulla, sed *irritanda est... si talis scienter electus fuerit*, ut dicitur in cap. *Si celebrat*. Quamobrem requiritur sententia judicis, et judex non debet electionem irritare, nisi facta sit *scienter*. De sensu hujus clausulæ,

¹ Suarez, disp. xxiv, de Excommunicatione minori, n° 5-12.

an sufficiat quod ipse electus noverit se excommunicatum, an scire debuissent electores, an electores simul et ipse electus, non consentiunt canonistæ. Probabilius videtur clausulam referri ad ipsum electum, qui privandus est officio, si, quando ipsi collatum est, sciebat se censurâ ligari. Fatendum est ideo irritari electionem quia excommunicatus est inhabilis ad officia, ratione ipsius censuræ, et hanc causam subsistere, sive cognoverit, sive ignoraverit excommunicationem minorem; sed merito conjicitur, ex verbis Gregorii IX, indulgentia utendum esse, nec amplius haberi rationem hujus incapacitatis, quando constiterit electum bona omnino fide officium sibi collatum suscepisse.

§ 5. — De suspensione.

* 781. — I^o Quid et quotuplex sit suspensio?

I. Suspensio est censura qua clericus delicti reus privatur in totum, vel partim, usu jurium et attributionum clericalium quæ sibi competunt.

Suspensio fertur solum in clericos, et in communitatem clericorum, in quo ab aliis censuris differt. Præterea, quando fertur in individuos, non afficit nisi clericos sacris ordinibus initiatos et beneficiatos; siquidem in minoribus constituti, et aliunde nullum beneficium possidentes, non habent jura peculiaribus quibus priventur, cum etiam laicis, in statu præsentis disciplinæ, licitum sit obire munia quæ clericis inferioribus demandantur. Nihil tamen obstaret ex parte juris, quominus et ipsi clerici minores censura suspensionis affici possent, cujus effectus esset 1° eos impedire quominus functiones ordinum minorum exerceant tanquam clerici; 2° eos inhabiles efficere ad beneficium obtinendum.

* 782. — II. Duplex distinguitur suspensio: suspensio *medicinalis* qua afficitur clericus delinquens ut respiscat, et quæ est censura proprie dicta; suspensio *pœnalis* qua clericus plec-

titur in vindictam delicti. Alia est suspensio late et improprie dicta, quæ nec medicinalis est, nec pœnalis, sed ob motivum ordinis publici statuitur.

Suspensio *medicinalis* et *pœnalis* in quibusdam concordant, in cæteris differunt.

Concordant præsertim in tribus: 1° quod utraque supponat culpam; non enim aliam ob causam infligi potest censura sive consideretur tanquam medium resipiscentiæ, sive tanquam pœna; 2° quod utraque iisdem juribus, seu attributionum clericalium usu, nempe exercitio ordinis, officii et beneficii privet; 3° quod alterutrius violatio, per usum sacrorum ordinum, inducat irregularitatem.

Non desunt quidem theologi et juris interpretes, magni quidem nominis, qui existimant irregularitatem non contrahi ex violatione suspensionis, quoties hæc mere pœnalis agnoscitur. Distinctione habita inter casum quo suspensio lata fuerit per modum statuti aut præcepti ob crimen futurum vel etiam præteritum, sed habens effectum successivum (n° 706), et casum quo lata fuerit per sententiam ab homine ob meram punitionem criminis præteriti, arbitrantur illum qui transgreditur suspensionem in ultimo casu, non incurrere in irregularitatem.

Sed contra dicendum est irregularitatem contrahi violatione etiam suspensionis pœnalis; quod probatur 1° ex *sanctionibus canonicis*. Etenim, in cap. *Cum æterni*, I, DE SENTENTIA ET DE RE JUDICATA et *Cum medicinalis*, I, DE SENTENTIA EXCOMMUNICATIONIS, in VI, declaratur clericum qui violat suspensionem latam ad tempus præfixum, ac proinde ex mox dicendis pœnalem, incidere in irregularitatem secundum canonicas sanctiones. 2° Ex *declarationibus S. Congregationis Concilii*, quæ sæpius casus propositos ita resolvit, uti videre est in declaratione data die 8 aprilis 1848 super causa parochi diocesis Lucionensis. 3° Ex *sententia Doctorum*. Communius theologi docent, absque ulla distinctione, irregularitatem contrahi ob spretam suspensionem, sive proprie censura sit, sive pœna; quia, inquirunt, suspensio

mere pœnalis privat sacro ministerio, quamdiu durat, eodem prorsus modo ac altera suspensio quæ est proprie censura, nec minus indecens est ut suspensus in pœnam delicti se ingerat in divinis, quam qui ob contumaciam est censura suspensionis obstrictus¹.

Suspensio *medicinalis* et *pœnalis* inter se differunt triplici ratione. 1° Suspensionem medicinalem præit semper monitio, seu juridica seu ab homine, quod jure requiritur quoties agitur de censura irroganda; nulla autem monitio necessaria est ad ferendum suspensionem pœnalem: sufficit ut reus citetur, et sit convictus delicti. 2° Suspensio medicinalis aufertur quando reus resipiscit, quando quidem in hunc finem lata est; pœnalis fertur ad tempus determinatum, vel indefinite ad beneplacitum superioris. 3° Suspensio medicinalis aufertur absolute, sicut alia quævis censura; pœnalis cessat tempore elapso ad quod fuit imposita, vel dispensatione a superiore impetrata.

Suspensio *late et improprie sumpta* differt a suspensione medicinali et pœnali, tum ex parte causæ, tum ex parte effectuum. 1° Non supponit culpam in eo cui interdictum fuit exercitium jurium sui ordinis et officii, sed ferri potest ex aliqua ratione decentiæ et boni publici. Cum jura et attributiones diversæ status clericalis magis directe referantur ad utilitatem communem quam ad bonum privatum clericorum, æquum est ut illorum exercitio priventur clerici, quando requirit communis illa Ecclesiæ fideliumque utilitas. Hinc fit ut hujusmodi suspensio locum habeat quando sacerdos est ita infirmitate gravatus aut senio confectus, ut jam non valeat decenter fungi sacris ordinibus; item quando est publice infamatus propter vehementem suspicionem, usquedum se canonicè purgaverit, aut alio modo cesset suspicio popularis (cap. *Inter sollicitudines*, 10, DE PURGATIONE CANONICA); etiam quando in illius

¹ *Thesaurus resolutionum S. Congregationis Concilii*, tom. CVIII, pag. 159 et 160. V. infra, n° 821. — Suarez, disput. xxvii, sect. 2, n° 4. — S. Linguori, n° 314. — Collet, *de Censuris*, part. II, cap. II, art. 3.

ordinatione recessum est, ipso licet ignorante, a regulis jure canonico præfixis, propter quod constitutum fuit ordinatum non debere ordinibus ita susceptis fungi, donec legibus fuerit satisfactum. (Cap. *Cum quidam*, 8, *Vel non est compos*, 14, DE TEMPORIBUS ORDINATIONUM.) 2° Violatio suspensionis late sumptæ non inducit irregularitatem excepto tamen casu quem ultimo loco indicavimus. « Si quis, ait Collet, exerceat ordines « contra prohibitionem Episcopi qui id vetuerit non ob aliquam « culpam ministri, sed ob inculpabilem ejus defectum, haud « incurretur irregularitas, quia talis suspensio nec censura est, « nec pœna delicti. » Ita Suarez, disp. xxvii, sect. iv, et alii canonistæ. Ratio est quod jus non indixit irregularitatem in illo casu⁴.

De ordinatis præter jus, quatenus teneantur abstinere ab exercitio sacrorum ordinum, licet inculpate egerint in suscipiendo ordinationem, diximus in II^a part. sect. ii, art. ii.

* 783. — II° *Qui sint effectus suspensionis?*

Ex ipsa definitione, quam communiter tradunt canonistæ, perspicuum est suspensionem non auferre jura, seu attributiones, quæ clerico competunt ratione sui status et tituli, sed privare tantummodo usu eorundem jurium. Ut vero discernatur quousque se extendat privatio, distinguere necesse est inter suspensionem *totalem* et suspensionem *partialem*.

I. Suspensio censetur *totalis* quoties statuitur simpliciter, absque limitatione. Nulla quippe est ratio cur hæc suspensio

⁴ Nonnulli idem sentiunt de suspensione pœnali quam sine scripto Episcopus tulisset, quia, inquiunt, cum jure interdictum sit censuram ferre sine scriptura, nec præsumere debeamus superiorem voluisse illicite agere, potius judicandum est suspensionem ita prolatam esse meram prohibitionem, cujus violatio non inducit irregularitatem. V. Stremmer, *Traité des peines*, sect. iv, chap. xvi. — S. Liguori, lib. vii, n° 314, 317. Verum, animadvertere est 1° Jura quæ præcipiunt Praelatis non aliter censuras ferre quam scriptis, statuere de censuris proprie dictis, non vero de suspensione quam pœnalem appellamus; 2° S. Congregationem Concilii ea de re interrogatam an sustineatur suspensio lata sine scripto, respondisse *affirmative*. *The-saurus Resol.*, 14 sept. 1782, ad I, tom. LI, pag. 143.

ad unum potius quam ad alterum limitetur; si superior velit partialiter solum suspendere, necesse est ut suam mentem explicet. Ita communiter. Porro, suspensio totalis privat simul exercitio ordinum sacrorum, officii et beneficii.

Hinc suspensus non potest sacra mysteria celebrare, sacramenta administrare, præesse divinis officiis, censuras ferre aut ab eis absolvere, concedere dispensationes quæ ipsi competunt ratione tituli sui, percipere fructus beneficii, nec eos sibi retinere.

II. Suspensio est *partialis* quando aliquis declaratur suspensus ab ordine, nulla facta mentione de officio; aut vicissim suspenditur ab officio, non ab ordine; vel tandem quando censura refertur solummodo ad beneficium.

Suspensio ab *ordine*, est quandoque totalis relative ad exercitium cujusvis ordinis sacri, si nempe alicui universim interdicitur sacris functionibus ordinum. Haud raro suspensiones late in jure præfinitur in specie aliquam e functionibus sacrorum ordinum, v. g., collationem ordinum, usum pontificalium, exercitium ordinis ultimo suscepti, etc. Si quis igitur suspensus sit ab ordine superiori, poterit exercere ordinem inferiorem. Suspensus a pontificalibus, ea omnia exercere potest quæ sunt ordinis sacerdotalis, modo non adhibeat insignia episcopalia. Suspensus a presbyteratu, potest exercere functiones diaconi.

Suspensio ab *officio* potest etiam protendi ad omnia universim quæ complectitur officium ecclesiasticum, vel ad partem definitam; quapropter sedulo pensanda sunt verba legis, et sententiæ a superiore prolatae. Notare refert suspensionem ab officio, quamvis absolute pronuntiatam, non extendi ad beneficium. Licet hæc duo, officium et beneficium, sint aliquatenus connexa, et unum datum sit ob alterum, possunt tamen ab invicem separari, quod concludimus ex cap. *Cum medicinalis*, 1, DE SENT. EXCOMM. in vi, ex Cap. *Inter sollicitudines*, 10, DE PURGATIONE CANONICA, et ex aliis decretalibus. Nihil obstat

quominus clericus possit percipere fructus beneficii dum interdicitur officio; ipsi namque incumbit, durante etiam suspensione, onus recitandi horas canonicas, beneficium administrandi, et providendi de aliquo qui suo munere fungatur. Præterea id concedere potuit Ecclesia ne clericus in mendicitatem incidat. Ex quo autem beneficium et officium possunt separari unum ab altero, sequitur suspensionem ab officio non includere suspensionem a beneficio.

Suspensio a beneficio privat jure percipiendi fructus beneficii, et jure ipsum beneficium administrandi; unde sequitur œconomum, seu administratorem beneficii esse constituendum, ut supponit cap. *Statuimus*, 1, DE ELECTIONE in VI°, ubi interdicitur ne suspensus se ingerat in sua beneficia.

784. — Nonnulla exinde oriuntur dubia, utrum scilicet suspensus a beneficio possit partem reddituum, qui sibi necessarij sunt, retinere: utrum efficiatur inhabilis ad nova beneficia acquirenda: utrum effectus hujus suspensionis locum habeat in nostris regionibus.

1° Qui interdictus fuit suo beneficio, *suspensione pœnali*, potest retinere ex fructibus beneficii partem necessariam ad suam sustentationem, ne mendicare cogatur cum detrimento sui ordinis. Non est in illius potestate, cum pœna inflictæ fuerit ad tempus præfinitum, ut suspensio tollatur; quantumvis enim respuerit, illam subire tenetur. Potest igitur ex suo beneficio partem fructuum retinere, non tamen proprio arbitrio, sed auctoritate superioris, nisi suspensio sit jure lata et occulta. Qui suspensus est *censura proprie dicta*, nihil percipere, nec retinere debet ex fructibus beneficii, nisi ex indulgentia superioris. « Sua enim voluntate, ait Suarez, et culpa quasi continuo durante, patitur necessitatem qua facile liberari poterit recedendo a contumacia: sic enim absolvetur, et fructibus sui beneficii frui incipiet. » Disput. XXVII, sect. II, n° 5.)

Fructus beneficii quos clericus amisit vi suspensionis, non

recuperantur sublata suspensione, quia privatio est ita absoluta ut nullum jus in hæc bona relinquat. Si, obtenta absolutione, velit clericus conservare fructus quos præter fas receperit, dum censura obstrictus erat, necesse est ut adeat S. Pontificem.

2° Certum est suspensionem non auferre jus acquisitum in beneficia jam obtenta; utrum autem inducat inhabilitatem ad recipiendum nova beneficia, non consentiunt canonistæ.

Omnes docent illicitam fore collationem beneficii clerico suspenso, quod deducitur ex capite *Cum dilectus*, 8, DE CONSUETUDINE. Innocentius III, quæstione, de electione cujusdam clerici in abbatem, ad Sanctam Sedem delata, respondit: « Quia nobis constitit electionem ipsam a suspensis et de suspenso etiam celebratam, eam, justitia exigente, cassavimus. » Ratio est quod nemo ad officia eligendus sit a quorum participatione est privatus, ut dicitur in capite *Si celebrat*, supra citato (n° 780): atqui clericus suspensus absolute, vel ab officio, non potest fungi ministeriis, nec jurisdictionem exercere, quæ officio connexa sunt; ergo nec ad ea eligi debet. An vero collatio sic facta, sit ipso jure nulla, controvertitur apud canonistas, et plurimum est sententia collationem non irritari ipso jure, sed irritandam esse sententia judicis, si causa ad forum externum deducatur. Hanc opinionem probabilem habemus, quia nullitas non exprimitur in jure, sed tantummodo concluditur ex principiis generalibus clericum suspensum, non esse promovendum ad officia: porro, nullitas, quæ consecratoria adeo gravia inducit, admitti non debet nisi statuatur in lege verbis expressis, aut ex ipsa lege certo argumento, absque ulla ambiguitate, sequatur. Ita Suarez, disput. xxvi, sect. III, n° 8. S. Alph. de Liguori, n° 516; Collator Andegavensis, *sur les Censures*, XIIIe conférence, IVe question.

3° Effectus suspensionis locum habet in statu præsentis Ecclesiarum Galliæ, eadem ratione quam in statu rerum præterito, licet aliquatenus diversa sit conditio beneficiorum. Vidimus in sectione *de Beneficiis* hanc diversitatem non impedire

quominus pensiones solutæ a gubernio civili titularibus officiorum, ex conventione inita cum Sancta Sede, induant naturam honorum ecclesiasticorum (n° 594). Clericus igitur qui suspensus est a beneficio, non potest sibi retinere pensionem quam a gubernio recepit; sed gerere se debet eo modo qui cæteris beneficiatis jure communi præcipitur, quando in censuram incurrerunt. Si suspensio sit ab homine, Episcopus potest clericum privare fructibus beneficii, recurrendo, si opus sit, ad gubernium¹.

785. — III° *Quandonam suspensio ferri possit in communitatem, et qui sint effectus hujus suspensionis?*

I. Suspensio ferri potest in communitatem duplicem ob causam : 1° quando communitas ipsa agendo capitulariter, in actionibus scilicet et exercitio jurium quæ ad illam proprie pertinent, graviter transgressa est leges canonicas, adeo ut Episcopus opportunum judicet illam pœna afficere, ut removeatur scandalum et ordo publicus restituatur (n° 414); 2° quando plerique privati ex quibus constat communitas, delictum grave perpetraverunt unde contaminatur corpus; inordinatio enim majoris partis membrorum non immerito ipsi corpori tribuitur, illudque inhonorat in publica æstimatione. In alterutro casu suspensio potest, vel solam communitatem, vel communitatem simul et privatos æque directe afficere.

¹ Decretum diei 17 nov. an. 1811 ita statuit art. 1 : « Dans le cas où un titulaire se trouverait éloigné temporairement de sa paroisse, un ecclésiastique sera nommé pour le remplacer provisoirement, et cet ecclésiastique recevra, outre le casuel auquel le curé ou le desservant aurait en droit, une indemnité. II. Si le titulaire est éloigné pour cause de mauvaise conduite, l'indemnité du remplaçant provisoire sera prise sur le revenu du titulaire, soit en argent, soit en biens fonds. III. Si le revenu est en argent, l'indemnité du remplaçant sera, savoir : dans une succursale, de 250 fr. par an, au prorata du temps du remplacement; dans une cure de deuxième classe, de 600 fr.; et dans une cure de première classe, de 1,000 fr. Cette indemnité sera prélevée au besoin, en partie ou en totalité, sur la pension ecclésiastique du titulaire... » Decretum anni 1811 ex integro refertur in libro *Code des Fabriques*, tom. I, *Introduction*, LXXIII.

II. Effectus suspensionis varius est prout lata fuit absolute aut partialiter, in solam communitatem, aut simul in singula membra.

Si suspensio sit absoluta, scilicet totalis, privat communitatem usu suorum jurium in divinis, in officio et in bonis temporalibus : capitulum, v. g., eo modo suspensum, non potest celebrare officia publica chori ab eo exerceri solita; nec uti jurisdictione quæ regulariter ipsi competit, adeo ut ipsius actus essent invalidi si præsumeret suis juribus uti, non obstante censura; nec tandem recipere fructus beneficiorum, si quæ forte habeat beneficia sibi unita. Hinc etiam sequitur singulares canonicos, tametsi non forent personaliter ligati, non posse actus jurisdictionis capitularis exercere, nec functiones capitulares; nam « cum suspensum sit totum, ait Andreucci, conse-
« quens fit ut partes non possint operationes totius tunc effici-
« cere¹. »

Si suspensio afficiat simul membra singula et corpus, quod ex modo quo lata fuerit dignoscetur, singuli privati qui delicto propter quod censura lata fuit participaverunt, obnoxii erunt omnibus effectibus personalibus suspensionis quos in solutione questionis præcedentis exposuimus. Cæteri qui delicti participes non fuerint, immunes a censura remanent; « cum peccata suos
« auctores tenere debeant, nec pœna sit ulterius protrahenda,
« quam delictum fuerit in excedente repertum, » ut dicitur in cap. *Quæsit*, DE HIS QUÆ FIUNT A MAJORI PARTE CAPITULI, lib. III Decret.

§ 4. — De interdicto.

* 786. — I^o *Quid et quotuplex sit interdictum?*

I. Interdictum est censura prohibens usum quorundam bo-

¹ Andreucci, *de Tuenda Pace inter episcopum et capitulum*, part. I, § 41, n° 63. — Cf. Suarez, *disput. xxvii, sect. iii.*

norum spiritualium, quibus utendi jus competit omnibus fidelibus.

Interdictum convenit cum excommunicatione et suspensione in eo quod delinquentes et contumaces privet participatione quorundam honorum spiritualium ut eos ad resipiscentiam adducat; differt vero ab utraque ob rationem sibi propriam. Distinguitur nimirum a suspensione quæ clericos solum afficit, illosque privat usu attributionum sui status, dum interdictum in laicos æque ac in clericos statui potest, quia delinquentes privat usu honorum quibus omnes participant. Distinguitur insuper ab excommunicatione quæ delinquentes privat usu honorum spiritualium quatenus illos separat a communione externa Ecclesiæ, ex qua hæc bona derivantur. Interdictum privat quidem participatione quorundam honorum quæ sunt, si dicere fas est, juris publici inter fideles, sed non aufert communionem externam cum Ecclesia.

II. Interdictum multiplex distinguitur.

Ratione motivi quo statutum fuit, est *pœnale* aut *medicinale*. Hæc prima divisio explicatur ex dictis supra, ubi de pœnis in genere et de suspensione in specie.

Ratione subjecti, est *personale*, *locale* aut *mixtum*. Interdictum *personale* afficit immediate personas, quæ privantur usu quorundam honorum. *Locale* afficit immediate loca, v. g., ecclesiam, parochiam, urbem, sed indicitur ob peccata commissa, alioquin nec censura, nec pœna foret. Si Episcopus prohibuerit quominus officia divina habeantur in Ecclesia cui periculum ruinæ imminet, vel ne usu adhibeantur in divinis officiis paramenta vetustate deformata, non est vere interdictum, sed mera prohibitio cujus violatio non eosdem effectus inducit. Interdictum *mixtum* afficit immediate personas et locum: cadit simul in loca quatenus interdicitur ne ibi sacrum fiat, et in personas quæ prohibentur divinis frui iisdem in locis.

Ratione extensionis, est *totale* aut *partiale*, *generale* aut *speciale*. Interdictum *totale* omnes effectus mox enumerandos

habet: *partiale* quosdam solum, juxta sanctiones canonicas, vel juxta temperamentum sententiæ prolatae. Interdictum *generale* afficit omnia indistincte loca quæ sunt intra fines civitatis, aut provinciæ, quæ censuræ subjacet: si personale sit, extenditur ad omnes incolas ejusdem civitatis aut provinciæ: quando speciale est, afficit certa loca vel personas determinatas. Interdictum *generale personale* obstringit omnes personas communis quamdiu ad communitatem pertinent; interdictum vero *particulare personale* attingit personas individue, easque sequitur quocumque ierint, mutato domicilio. Interdictum *generale locale* attingit loca profana æque ac sacra, adeo ut nullibi fas sit sacra agere, nec in Ecclesiis, nec in domibus profanis, infra fines loci qui subjacet censuræ.

Ex definitione data interdicti generalis, et simul ex praxi Ecclesiæ quæ olim sæpius statuit pœnam hujusmodi, oritur dubium, qua scilicet ratione puniri possint innocentes; perspicuum enim est multos, ex iis qui subiacebant interdicto generali, nullatenus participes extitisse delicti quod censuræ locum dederat.

Ut solvatur objecta difficultas, notandum est interdictum generale non nisi ob culpam gravissimam, et quadamtenus communem, potuisse decerni. Bonifacius VIII animadvertit iudices ecclesiasticos sæpius protulisse sententias absque causa sufficiente, quod multorum malorum occasio fuit, quandoquidem interdicti tempore homines « participantibus rarius sacramenta, « minus inflammantur et solidantur in fide: fidelium tepescit « devotio, hæreses pullulant, et multiplicantur pericula animarum. » Quapropter edicto providit ut nulla provincia, civitas, « villa... auctoritate ordinaria, vel delegata, supponatur ecclesiastico interdicto pro pecuniario debito, vel pro cujusvis pecunie quantitate, quacumque occasione vel causa, seu quovis « quæsito colore » (Cap. *Provide*, 2, DE SENTENTIA EXCOMM. Extrav. comm.) Leo X statuit præterea, in concordato cum Francisco I, « quod nulla civitas, oppidum, castrum, aut locus

« interdicto ecclesiastico supponi possit, nisi ex causa seu culpa
« ipsorum locorum aut domini, seu rectoris vel officialium. »
(Tit. xv concordati, *de interdictis non leviter ponendis.*) Id
servandum ubivis gentium docent celebriores canonistæ, qui
simul explicant delictum esse aliquatenus omnibus loci incolis
commune quando patratum fuit a domino loci, vel ab ipsamet
communitate qua tali, vel etiam a majori parte personarum
quibus constat communitas, tametsi id non egerint nomine com-
munitatis.

His positis legitima datur causa interdicti. Delictum publice
perpetratum a duce communitatis censetur commune in morali
existimatione hominum. « Sicut talis culpa capitis quodam-
« modo redundat in corpus propter conjunctionem, ait Suarez,
« et potestas superioris est quodammodo totius communitatis;
« ita e converso talis pœna totius corporis redundat in caput et
« auget afflictionem illius, quia subditi aliquid moraliter sunt
« ipsius domini seu prælati. » (Disput. xxxvi, sect. iii, n° 5.)
Si delictum non sit a duce perpetratum, nec ab ipsa communi-
tate processerit, sed a pluribus personis, erit etiam commune
si excessum tolerant magistratus et ipsa communitas patienter
sufferat, dum obsistere posset. Concludamus igitur hujusmodi
pœnam, licet afficiat innocentes, non esse injustam, cum sint
partes communitatis cui merito attribuitur delictum; « tum
« maxime quia, cum Ecclesia præcipue ferre soleat hanc cen-
« suram propter suam auctoritatem et dignitatem tuendam,
« mirum non est quod interdum permittat privata incommoda,
« propter hoc bonum commune quod majus est. » (Suarez,
loc. cit., n° 11.)

Hæc, quamvis non sint in usu hodierna ætate, animadvertenda
duximus ne temere judicetur de veteri Ecclesiarum disciplina¹.

¹ Cf. *Mémoires du Clergé*, tom. VII, col. 1191 et seq., ubi narratur quæ
acta sunt occasione interdicti quod Card. de Sourdis tulit contra civitatem
Burdigalæ, ob injurias graves sibi illatas a duce d'Épernon. An. 1635.

787. — II° *Qui sint effectus interdicti totalis?*

Interdictum totale triplicem effectum habet: 1° privat quo-
rundam sacramentorum participatione; 2° obstat quominus
celebrentur officia divina; 3° impedit ne detur sepultura chris-
tiana.

1° Privat quorundam sacramentorum receptione, scilicet:
Eucharistiæ, Extremæ-Uctionis et Ordinis. Conceditur commu-
nio per modum viatici iis qui constituti sunt in proximo peri-
culo mortis. (Cap. *Quod in te*, 11, DE PŒNITENTIIS ET REMISSIO-
NIBUS, lib. V Decret.)

Extrema-unctio item conceditur in casu quo moribundus non
potest confiteri. Baptismus et Pœnitentia administrantur tem-
pore interdicti, ne fideles frustrentur gratia sacramentali qua
indigent ad spiritualem regenerationem, et ad suam cum Deo
reconciliationem. (Cap. *Quoniam*, 19, DE SENT. EXCOMM. in VI°.)
Confirmatio conceditur veluti complementum Baptismi. Matri-
monium non prohibetur tempore interdicti, sed est difficultas
de benedictione nuptiali. Dari non debet benedictio sollemnis
exceptis diebus festis privilegiatis, de quibus modo. Quoad
benedictionem non solemnem, non inter se consentiunt doctores.
Plures affirmant hanc benedictionem dari posse licite, et hanc
opinionem probabilem putamus.

2° Obstat quominus celebrentur divina officia, nimirum:
Missa, publica recitatio officii, processiones, et alia hujusmodi
quæ referuntur ad cultum publicum. Sunt vero casus excepti
a lege generali, quos nimirum indicat Bonifacius VIII in cap.
Alma, 24, DE SENT. EXCOMM. in VI°. « Singulis diebus in Ec-
« clesiis et monasteriis Missæ celebrentur et alia dicantur di-
« vina officia sicut prius, submissa tamen voce et januis clausis,
« excommunicatis ac interdictis exclusis, et campanis non pul-
« satis... In festivitibus vero Natalis Domini, Paschæ, ac Pen-
« tecostes, et Assumptionis gloriosæ Virginis, campanæ pulsen-
« tur, et januis apertis, alta voce divina officia solemniter
« celebrentur, excommunicatis prorsus exclusis, sed interdictis

« admittis, quibus ob reverentiam dictarum solemnitatuum...
 « præfatis diebus participationem permittimus divinorum, sic
 « tamen quod illi propter quorum excessum interdictum hu-
 « jusmodi est prolatum, altari nullatenus appropinquent. »

Concessio facta quoad singulos dies non suffragatur laicis, sed solummodo clericis et regularibus. (*Licet*, 11, DE PRIVILEGIIS, in VI°.) Hi nimirum possunt quotidie divina officia celebrare submissa voce, non quidem in oratoriis privatis, sed in Ecclesiis et in monasteriis, uti declarat Bonifacius VIII. A privilegio excluduntur qui suis excessibus locum dederunt interdicto.

Altera concessio, quam eadem constitutione Bonifacius fecit, ad omnes fideles extenditur, excommunicatis solummodo exclusis. Cæteri omnes possunt, non tantummodo præsentibus adesse dum sacra mysteria peraguntur, sed participare sacramentis, nisi causam dederint censuræ; hanc facultatem recipiendi præsertim communionem eucharisticam, includit *participatio divinorum*, de qua agitur in cap. *Alma*.

3° Impedit ne sepultura ecclesiastica detur. Excipiuntur a lege generali clerici qui nec specialiter interdicti sunt, nec causam dederunt interdicto; item laici qui privilegium personale obtinuerunt. Hi omnes possunt in loco sacro sepeliri; at *sine campanarum pulsatione, cessantibus solemnitatibus omnibus, cum silentio tumultentur*, ait Innocentius III, cap. *Quod in te*, 11, DE PŒNITENTIIS ET REMISS. Non excipiuntur infantes, nec ii quibus susceptio sacramentorum fuit specialiter indulta, quia aliud est aliquem donari sacramentis, aliud eundem in loco sacro sepeliendum.

Si hæc servarentur in praxi, necessarium esset tempore interdicti defunctos sepelire in campo aliquo, vel loco non benedicto, ab iis quorum interest deputato; sed, pluribus abhinc sæculis, interdicta generalia locum non habent.

788. — III° *Qui sint effectus interdicti partialis?*

Effectus interdicti partialis definiuntur ex textu juris, vel

ex sententia iudicis, prout interdictum est personale aut locale.

Interdictum parziale, de quo frequentior mentio habetur in Decretalibus, est interdictum ab ingressu Ecclesiæ. In illud incidunt qui celebrant in loco interdicto, donec satisfecerint prælato cujus sententiam violaverunt; — qui admittunt ad divina officia nominatim excommunicatos, vel interdictos, donec satisfactionem præstiterint; — qui præsumunt ferre censuras, non servata solemnitate præscripta, aut excommunicare, omissis præviis monitionibus. (Cap. *Episcoporum*, 8, DE PRIVILEGIIS in VI°; *Cum medicinalis*, 1, DE SENT. EXCOMM., in VI°; *Sacro*, 48, eod. tit. in lib. V Decretalium.)

Qui sint effectus hujus interdicti declarat Bonifacius VIII in cap. 20, DE SENT. EXCOMM.: « Is cui est Ecclesiæ ingressus interdictus, cum sibi per consequens censeatur in ipsa divinorum celebratio interdicta, irregularis efficitur, si contra interdictum hujusmodi divinis in ea se ingerat, in suo agens officio sicut prius. Talis quoque, si hoc interdicto durante decedat, non debet in Ecclesia vel cœmeterio ecclesiastico, nisi pœnituerit, sepeliri. » Igitur qui hanc censuram incurrit non potest celebrare mysteria in Ecclesia, nec sepeliri in ea; nihil vero obstare videtur quominus celebret in oratorio privato, si alio ligamine non innodatur. Ipsi præterea vetitum est ingredi Ecclesiam ut oret etiam privatim, quod e textu allato et sensu verborum obvio deducitur.

Effectus indirectus interdicti partialis localis, sicut et interdicti totalis, est irregularitas quam incurrit clerici qui scienter violant interdictum celebratione divinorum mysteriorum. Ex decretali Bonifacii VIII, *Is qui*, 18, eod. titulo: « Is qui scienter in loco celebrat supposito interdicto, nisi super hoc privilegium existat, aut a jure sit concessum eidem, irregularitatem incurrit, a qua nequit per alium quam per Rom. Pontificem liberari. »

789. — IV° *Quid sit cessatio a divinis et in quo ab interdicto differat?*

Cessatio a divinis est prohibitio clericis indicta celebrandi divina officia et ecclesiasticam sepulturam, non in pœnam delicti ab eis patrati, sed in signum mœroris, vel in reparationem gravis injuriæ Deo illatæ.

Cessatio a divinis et interdictum eisdem effectus immediate producunt, scilicet privationem sancti sacrificii, et sacramentorum quæ non conferuntur nisi fidelibus in periculo proximo vitæ constitutis; multiplici autem ratione ab invicem differunt.

1° Interdictum est censura: cessatio nec censura est, nec proprie pœna, sed simplex prohibitio divinatorum; 2° interdictum etiam locale aliquas personas quæ eidem causam dederunt semper afficit: non item cessatio a divinis quæ nunquam fertur directe et absolute in personas, sed in loca tantum; 3° violatio interdicti exercitio ordinum sacrorum inducit irregularitatem, quod non accidit in violatione cessationis; 4° cessatio a divinis est, sub certo respectu, aliquid ipso interdicto rigorosius; ea enim durante, nec officia divina januis clausis, nec solemniter unquam, ne majoribus quidem festis, celebrari possunt, quod concessum diximus tempore interdicti. « Plus cessatur a divinis tempore cessationis quam tempore interdicti, ait Suarez: « neque moderationes omnes capitis *Alma* in praxi servantur « in cessatione a divinis; si autem essent licitæ, non fuissent « tam facile omissæ, nec ministri Ecclesiæ tantum favorem « contempsissent⁴. »

Concludemus ex dictis nullum privilegium, etiam in jure concessum, circa celebrationem vel auditionem divinatorum tempore interdicti, extendi ad cessationem a divinis, nisi specialiter exprimatur. Quoad vero sacramentorum administrationem, communis est doctrina canonistarum eadem concessa esse tempore cessationis a divinis quæ conceduntur tempore interdicti, quia his homines indigent ad salutem. Cum igitur licitum sit dare sacram Eucharistiam per modum viatici morbo extremo laboran-

⁴ Disput. xxxix, sect. II, n° 7-14.

tibus, fas consequenter erit sacerdoti identidem sanctum sacrificium offerre, ut renoventur hostiæ consecratæ et in gratiam infirmorum serventur.

§ 5. — De cessatione censurarum.

*790. — 1° Quotuplici modo cessare possint censuræ, et pœnæ quæ cum censuris analogiam habent?

Cessant revocatione, irritatione, lapsu temporis, dispensatione, et absolutione. *Revocatione*, quando superior, agnito errore, revocat sententiam quam ipse tulerat. (Cap. *Sacro*, 48, DE SENTENT. EXCOMM.) *Irritatione*, quando, causa per appellationem ad superiorem delata, judex appellationis pronuntiat sententiam vi carere, eamque pro suo officio irritat. *Lapsu temporis*, si sit pœna ad tempus præfinitum, puta ad mensem, ad annum... indicta. Si vero indicta fuerit duratura usquedum reus satisfactionem congruam præstiterit, judicis erit declarare an reipsa fuerit satisfactum. *Dispensatione*, quando pœnis, seu in perpetuum seu ad tempus determinatum, indictis, superior reo indulget ante tempus elapsum. *Absolutione*, qua tolluntur omnes censuræ proprie dictæ.

Nonnullis visum est suspensiones *ex informata conscientia* (690) cessare ipso facto per mortem aut cessionem Episcopi qui illas tulit, quia, inquit, debent æquiparari præceptis personalibus. Hæc opinio recedit a sensu communi theologorum, et insufficienti fundamento innititur. 1° Aliena quidem est a sensu communi doctorum, quod concludimus ex praxi constanti; inauditum enim est sacerdotem a sacris interdictum, per sententiam *ex informata conscientia*, a vinculo solutum haberi moriente Episcopo, aut sedem dimittente, ipsique illico permitti sui ordinis officiiis fungi. Idem concludere licet ex modo loquendi theologorum, quando exponunt quibus mediis cessent suspensiones et interdicta. 2° Nullo fundamento solido nititur. Suspendio *ex informata conscientia*, licet lata sit extrajudicialiter,

non est præceptum mere personale, sed sententia quæ non differt a judiciis nisi ratione solemnitatum, et eosdem effectus essentielles operatur quos producit censura proprie dicta (782); porro sententiæ judiciales, et censuræ, suos effectus protendunt ultra mortem, seu demissionem, Episcopi. Nec dicatur impossibile fore successori judicare an sententia sit revocanda vel non, cum illius causam ignoret plerumque. Reus jus semper habet recurrendi ad Sanctam Sedem, vel ad successorem Episcopi, ut instituto processu summario et secreto de ejus vita et moribus, possit absolutionem recipere, si hoc beneficio non reperiatur indignus, etiamsi non cognoscantur cuncta motiva suspensionis quam subiit. — His addemus plures canonistas, addictos S. Congregationi concilii, de quæstione præsentate a nobis interrogatos, illam unanimes, collatis consiliis, simul eodem sensu solvisse.

His præmissis, dicendum est de medio consueto quo tolluntur censuræ, nimirum de absolutione.

Absolutio est actus jurisdictionis, quo superior vinculum censuræ, qua reus innodatur, solvit.

Absolutio multiplex distinguitur, ratione scilicet fori in quo datur, conditionum quibus obnoxia est, et effectuum quos operatur.

1º Ratione *fori*, alia datur in foro interno, alia in foro externo. Absolutio pro foro interno dari solet in tribunali pœnitentiæ, et hunc effectum habet ut reus participare valeat sacramentis, quin tamen illius conditio immutetur quoad regimen externum Ecclesiæ. Judex potest convenire reum, tametsi in foro interno absolutum.

Absolutio pro foro externo refertur ad externum regimen, et vinculum censuræ solvit in utroque foro. « Hinc sequitur, ait « Fagnan, ut nulla sit collatio beneficii facta excommunicato « absoluto in foro conscientiæ tantum, quia actus assecutionis « beneficii proprie spectat ad forum externum. » (In caput « *Postulastis*, nº 15, DE CLERICO EXCOMM.) Hæc conclusio nobis

dubia videtur, quandoquidem clericus est reipsa absolutus a censura et exinde idoneus ad recipiendum beneficium; sed potius diceremus collationem esse rescissioni obnoxiam, quatenus si res deferatur ad forum externum, judex potest ferre sententiam qua provisos a possessione beneficii deturbetur, non habita ratione absolutionis, de qua non constat in foro externo. Mens superioris, quando concedit facultatem absolventi in foro conscientiæ tantum, non est ut absolutio suffragetur in foro contentioso, si ad illud causa deferatur¹.

2º Ratione *conditionum*, alia est absoluta, alia conditionalis, si nempe detur sub conditione necessario servanda, adeo ut ea non adimpleta reus reincidere debeat in censuram. Hæc absolutio *ad reincidentiam* nuncupatur. Exemplum hujusmodi absolutionis suppeditat cap. *Ad reprimendam*, 8, DE OFFICIO JUDICIS ORDINARI, et cap. *Eos qui*, mox proferendum (nº 792).

3º Ratione *effectuum*, alia censuram omnino tollit, alia datur *ad effectum*, ut aiunt; id est ad effectum specialem, ut, si forte quis censura innodatus extiterit, effectus ille nihilominus obtineatur. Consuetum est SS. Pontificibus ut, quando gratiam alicui impertiuntur, eundem prius ad cautelam absolvant ab omni censura *ad effectum*.

* 791. — IIº *Quis possit absolvere a censuris?*

I. Omnis sacerdos approbatus ad auditionem confessionum potest absolvere ab omnibus censuris jure constitutis, quando non est reservatio expressa. Prob. 1º cap. *Nuper*, 29, DE SENT. EXC. « Nuper a nobis tua discretio requisivit... utrum qui nominatim excommunicatis scienter communicant, absolvi ab excommunicato possint per confessionem a simplici sacerdote... « Nos credimus distinguendum, an is qui nominalim excommunicato communicat, scienter in crimine communicet crimi-

¹ Cf. Suarez, disput. vii, sect. v, nº 25-28. *Thesaurus de Pœnis*, part. I, cap. xxii.

« noso, ei concilium impendendo, auxilium vel favorem : aut
 « alias in oratione vel osculo, etc. In primo quidem articulo,
 « cum talis communicet crimini..., ac per hoc, ratione damnati
 « criminis videatur in eum delinquere qui damnavit, ab eo
 « vel ejus superiore erit absolutio requirenda : cum facientem
 « et consentientem par pœna constringat. In secundo vero
 « casu, a suo Episcopo vel a proprio sacerdote poterit abso-
 « lutionis beneficium obtinere. Quamvis enim et tunc non
 « judicis, sed juris sententiâ, excommunicato communicans sit
 « ligatus, quia tamen conditor canonis ejus absolutionem sibi
 « specialiter non retinuit, eo ipso concessisse videtur facultatem
 « aliis relaxandi. » Probatur 2° ex usu generali Ecclesiæ,
 quæ voluit ut sacerdotes absolutioni peccatorum præmitterent
 absolutionem a censuris.

Diximus 1° *absolvere*... simpliciter ac sine addito, quia potestas illa ad utrumque forum internum et externum protenditur, dummodo tamen causa non sit delata ad forum contentiosum. « Decreta Pontificum, ait S. Alph. de Liguori, præcipue
 « forum externum spectare solent; et cum favores principis
 « ampliari debeant, non est cur tantum ad forum internum
 « restringantur. » (Lib. VII, n° 70.)

2° *Ab omnibus censuris*... Textus allatus e Decretali *Nuper* refertur solum ad excommunicationem minorem, sed casum propositum explicat vi principii generalis quod ad omnes alias censuras æque applicatur : « *Conditor canonis eo ipso quod absolutionem sibi specialiter non retinuit, concessisse videtur aliis facultatem relaxandi.* Ita communiter canonistæ interpretantur disciplinam ecclesiasticam.

3° *Jure constitutis*... quod de jure particulari diœcesis, non secus ac de jure communi intelligendum arbitramur. Si Episcopi velint censuram suis statutis latam reservare, debent suam mentem in iisdem statutis exprimere, alioquin merito censentur concessisse aliis, juxta regulam communem, potestatem absolvendi. Alia est ratio censure quam aliquis incurrit

per sententiam, seu *ab homine*; siquidem constans jurisprudentia requirit ut reus absolvi non possit nisi a giudice qui sententiam tulit, aut ab hujus judicis superiore, in casu appellationis. Cap. *Prudentiam*, 21, DE OFFICIO JUD. DELEGATI, statuit :
 « Si propter justam causam evidentem ab ordinario giudice vel
 « delegato excommunicatus fuerit, ad excommunicatorem debet
 « absolvendus remitti. »

* 792. — II. In articulo mortis quivis sacerdos, si alter approbatus desit, potest absolvere ab omni excommunicatione et interdicto, tum a jure, tum ab homine, imposito onere comparandi coram superiore, si reus convalescat.

Concilium Tridentinum statuit : « Pie admodum, ne hæc
 « ipsa occasione (reservationis) aliquis pereat, in Ecclesia Dei
 « custoditum semper fuit ut nulla sit reservatio in articulo
 « mortis; atque ideo omnes sacerdotes quoslibet penitentes a
 « quibusvis peccatis et censuris absolvere possunt. » (Sess. XIV, cap. VII, de *casuum Reservatione*.)

Articulus mortis est periculum probabile ac proximum, sive a morbo gravi, sive a causa extrinseca. Porro, concilium Tridentinum statuit *omnes sacerdotes* posse absolvere in articulo mortis. Dubitatur apud canonistas utrum id litteraliter de quibusvis sacerdotibus, etiam excommunicatis, intelligendum sit. Multis videtur magis consonum textui concilii eos solum posse absolvere a reservatis in articulo mortis qui habent facultatem absolvendi a casibus communibus extra articulum mortis, ita ut reservatio sublata sit : porro excommunicati nulla facultate potiuntur in casus et censuras communes, ergo nihil illis suffragatur disciplina Tridentina. Hanc opinionem sequitur Fagnan et fuse de ea disserit in suis commentariis cap. *Non est nobis*, 11, DE SPONSALIBUS, lib IV Decret. Alii tamen plures sententiam contrariam propugnant, quam deducunt tum ex generalitate verborum concilii *Omnes sacerdotes*, tum ex fine quem concilium intendit, *ne quis occasione reservationis pereat*. Rituale Romanum declarat, absque ulla restrictione, *quemlibet sacer-*

dotem posse a quibuscumque censuris absolvere, si imminet periculum mortis, approbatusque desit confessarius. His ponderatis, concludimus licitum fore sacerdoti, etiam præciso a communione ecclesiastica, absolvere in articulo mortis; quia in extremis licet uti jurisdictione dubia¹.

Facultas data omnibus sacerdotibus absolvendi a *quibusvis censuris* extenditur ad censuras, sive a jure, sive ab homine, sive per sententiam generalem aut particularem latas, quæ impedire possunt quominus peccatores reconcilientur Deo et Ecclesiæ, ad excommunicationem nempe et interdicta, non vero ad suspensiones quarum relaxatio nullatenus necessaria est.

Imponitur absolutis conditio ut se sistant coram superiore, si a morbo convaluerint, de quo ita statuit Bonifacius VIII : « Si cessante periculo vel impedimento, se illi a quo his censuris absolvi debebant, quam cito commode poterunt, contempserint præsentare, mandatum ipsius, super illis pro quibus excommunicati fuerant, humiliter recepturi et satisfacturi, prout justitia suadebit, decernimus, ne sic censuræ illudant ecclesiasticæ, in eandem sententiam recidere ipso a jure. » (Cap. *Eos qui*, 22, DE SENTENT. EXCOMM.)

* 793. — III. Episcopi possunt absolvere a censuris S. Pontifici reservatis in triplici casu, nempe quando casus est occultus, quando reus non potest adire S. Pontificem, et denique quando dubia est reservatio.

1º De *casu occulto*, pensandus est textus concilii Tridentini : « Liceat Episcopis in irregularitatibus omnibus et suspensionibus ex delicto occulto provenientibus, excepta ea quæ oritur ex homicidio voluntario, et exceptis aliis deductis ad forum contentiosum, dispensare; et in quibuscumque casibus occultis etiam Sedi Apostolicæ reservatis, delinquentes quoscumque sibi subditos, in diocesi sua, per se ipsos, aut vicarium ad

¹ Cf. Collet, *de Censuris*, part. I, cap. v, art. 1.

« id specialiter deputandum, in foro conscientiæ gratis absolvere. » (Sess. XXIV, cap. VI.)

Nonnulla advertere necesse est ut explicetur decretum concilii.

Liceat Episcopis... Nomine Episcoporum veniunt capitulum Ecclesiæ cathedralis sede vacante, atque idcirco vicarii capitulares; quia potiuntur jurisdictione episcopali (nº 206).

In suspensionibus ex delicto occulto provenientibus... et *in quibuscumque casibus occultis...* Quid censeatur occultum supra explicatum fuit in articulo *de Delictis in genere* (nº 747). Concilium non dixit : *in suspensionibus*, aut in irregularitatibus *occultis*, sed statuit de censuris *ex delicto occulto* provenientibus, et generatim de casibus occultis. Contingere potest ut censuræ ignorentur a populo qui nescit censuras delicto annexas esse, quamvis delictum ipsum cognoscat. Si delictum venerit ad cognitionem certam duorum vel trium, tutum non esset dare absolutionem, quia eo ipso videtur jam non remanere intra limites occultis.

In quibuscumque casibus occultis etiam Sedi apostolicæ reservatis... Juxta opinionem, quam S. Alph. de Liguori reputat valde probabilem, facultas concessa Episcopis complectitur simul casus ante concilium Tridentinum reservatos et casus in futurum reservandos S. Sedi, nisi tamen in constitutionibus quibus novæ reservationes inducuntur, derogetur explicite aut implicite decreto Tridentino. Est sensus obvius decreti; facultas enim concessa indistincte, et ob rationem permanentem, intelligi debet modo absoluto: atqui concilium statuit absque ulla distinctione, ut liceat Episcopis *in quibuscumque casibus occultis etiam S. Sedi reservatis* absolvere, et ita ordinavit propter rationem quæ semper subsistit, nempe ut facilius providere valeant necessitatibus spiritualibus fidelium; ergo illa facultas refertur ad casus in futurum reservandos, non secus ac ad casus in præteritis temporibus reservatos.

Excipimus casum quo derogaretur decreto concilii, sicut re

ipsa derogatum fuisse animadvertunt communius canonistæ Constitutione *In cœna Domini*, in qua declaratur neminem posse absolvi a censuris in Constitutione expressis, per alium quam per S. Pontificem, nisi in articulo mortis, etiam sub prætextu facultatum generalium per Sanctam Sedem, *ac cujusvis concilii decreta*, concessarum. « Hinc dicimus, concludit S. Alph. de Liguori, quod quælibet bulla, ubi adsunt clausulæ prædictæ, aufert Episcopis facultatem absolvendi casus occultos Papæ reservatos. Non vero aliæ bullæ in quibus nulla adest derogatoria clausula¹. »

Delinquentes quoscumque sibi subditos... Extranei et peregrini qui actu morantur in diœcesi, censentur subditi Episcopo quoad sacramentum Pœnitentiæ et possunt ab eo absolvi a censuris ex delicto occulto provenientes. Ipsemet Episcopus, si forte incidit in casum reservatum, potest confessarium deputare qui ipsum absolvat, ex vi ejusdem decreti, prout haud semel declaratum fuisse a S. Congregatione testantur doctores; quod idem de dispensatione dicendum existimat Suarez; quia utraque potestas delegari valet, et non debet Episcopus esse pejoris conditionis quam inferiores clerici. (*De Censuris*, disp. xli, sect. II, n° 9.)

Per se, aut per vicarium ad id specialiter deputandum... Quamobrem vicarius generalis non potest uti hac facultate ex vi sui tituli vicariatus, nisi Episcopus declaraverit se illum etiam deputare ad absolvendum et dispensandum in casibus de quibus statuit decretum concilii; hæc vero deputatio, facta etiam generaliter pro omnibus casibus, sufficit.

In diœcesi sua... in foro conscientix absolvere. Si de dispensatione agitur super suspensionibus quæ sunt improprie censuræ, videtur Episcopum posse dispensare suum clericum extra diœcesim degentem; quia actus hujusmodi exerceri potest in absentem, et quum aliunde sit actus fori interni nullum

¹ *Theologia mor.*, lib. VI, n° 394. Ita recentiores theologi, Scavini, tract. *de Censuris*, cap. vii, ed. 1855; P. Gury, *de Pœnitentia*, n° 574, ed. 1860.

strepitum judicii requirens, nihil obstat quominus exerceatur in alieno territorio (n° 829). Hæc sententia dicitur communior et probabilior a S. Alph. de Liguori, lib. VII, n° 81. Si vero agitur de absolutione a casibus papalibus, fertur declaratum fuisse a Gregorio XIII illam dari non posse extra sacramentum Pœnitentiæ, nec consequenter absentem. Videtur insuper Episcopum illa facultate alibi uti non debere quam in sua diœcesi, ob limitationem appositam a concilio Tridentino. Sic proinde interpretatur decretum Tridentinum, cum pluribus doctoribus, ut illa limitatio ad secundam partem decreti solummodo referatur, non item ad primam partem ubi de irregularitatibus et suspensionibus agitur. (S. Liguori, lib. VI, n° 595; lib. VII, n° 81. Suarez, loco citato, n°s 10-12.)

2° De casu quo *impossibilis est recursus ad S. Pontificem*, datur tanquam principium generale, omnes qui, sententia canonis vel hominis ligati, nequeunt ob impedimentum legitimum recursum habere ad superiorem pro absolutionis beneficio, posse ab alio absolvi. (Cap. *Eos qui*.) Possunt utique, imo et debent, juxta communionem sententiam canonistarum, adire suum Episcopum, qui per se, vel per alium a se delegatum, absolvat illos. Id deducitur ex pluribus textibus juris, quibus in illo casu facultas absolvendi tribuitur Episcopo. (Cap. *Ea noscitur*, 15, DE SENT. EXCOMM.) Licet textus quibus alludimus statuunt solummodo de excommunicatione lata ob violationem canonis per clericum percussorem, communius explicantur de omnibus censuris S. Pontifici reservatis propter rationum paritatem. Si tamen absolvendus non valeat, præ infirmitate, aliove impedimento, adire ipsum Episcopum, nec sacerdotes ab eo ad id delegatos, poterit certe absolvi a quovis confessario approbato.

Qui censendi sint impediti, ex morali æstimatione definitur. Textus juris impeditas dicunt mulieres et alias personas quæ sui juris non sunt; personas ita delicatas ut laborem adeundi Sedem Apostolicam sustinere non valeant; cæteras quæ pau-

peritate, infirmitate, vel senectute gravantur; et alias generatim quæ venire non possunt ex quacumque causa gravi. (Cap. *Mulieres*, 6, *Quod de his*, 26, *Quamvis incidens*, 58, DE SENT. EXCOMM.)

Communis est opinio personas ita impeditas, non teneri Epistolas dirigere ad sanctam Sedem, nec procuratorem adhibere, ad obtinendam absolutionem; « Quia ait, S. Alph. de Liguori, « jus non obligat reum, nisi ut personaliter adeat Papam; « unde si id præstare nequit, ad aliud non tenetur. Præterea « obtinere absolutionem a Pœnitentiaria est privilegium, sed « privilegia, utpote favorabilia, nullam inducunt obligationem « iis utendi¹. » (Lib. VII, n° 84.)

His omnibus imponitur tamen onus comparendi coram superiore, cum cessaverit impedimentum, si impedimentum non sit perpetuum; si vero prævideatur perpetuum, absolutio datur absolute, nulla adjecta conditione.

3° De *casu dubii*, sufficienter dictum fuit in articulo de censuris in genere (n° 768).

Nota. Suspensiones et interdicta quæ non sunt censuræ proprie dictæ, sed infliguntur in pœnam delicti, in perpetuum, vel ad tempus constitutum, non possunt remitti ab Episcopis vi textuum juris quos supra allegavimus, in quibus conceditur Episcopis facultas absolvendi, v. g., vi decretalis *Nuper*. Episcopi utuntur, quoad hujusmodi pœnas, regulis alias traditis de dispensationibus super lege communi (n° 174).

* 794. — 5° *Quid servandum sit in absolutione a censuris?*

Quæstio est utrum absolvi possit absens; an invitus et con-

¹ S. Inquisitio, dubio ea de re ab Episcopo in Gallia proposito an scilicet impediti adire Romam in persona, teneantur adire saltem per epistolam aut procuratorem, respondit: « Consulat probatos auctores, inter quos S. Alphonsus Mariam de Liguori. » Die 18 Julii 1860. — Scavini ea de re observat nihil in contrarium concludi ex praxi assueta recurrendi ad Pœnitentiariam, quia « hoc est privilegium quo nemo uti tenetur; vel etiam « ad illam sit recursus ob temporarium impedimentum, ut, eo tunc cessante, « obligatio minime reviviscat. » (*De Censuris*, cap. VII, quest. III.)

tumax; an absolvi possit ab una censura altera remanente; quonam ritu concedenda sit absolutio¹.

1° Superior qui habet jurisdictionem ordinariam potest absolvere absentem; non enim eadem est ratio absolutionis a censuris et absolutionis sacramentalis a peccato; qui autem habet solum jurisdictionem delegatam id communiter non potest, quia plerumque illi injungitur ut absolvat in foro pœnitentiæ. Notavimus supra Gregorium XIII declarasse Episcopos non posse absolvere a casibus papalibus nisi in sacramento Pœnitentiæ, quando indultum ea de re ipsis concessum est (Fagnan in cap. *Dilectus*, n° 36, DE TEMP. ORDINAT.). Necessarium est ut qui delegantur sedulo considerent tenorem rescripti, sive a S. Pontifice, sive ab alio Ordinario habeant, ut exinde certo noverint intentionem superioris, an in foro conscientiæ audita prius confessione, an in foro simpliciter interno, an in foro externo debeat absolutionem impertiri.

2° Regulariter non absolvitur reus nisi se emendaverit, et absolutionis beneficium humilis impleret, alioquin contemneretur auctoritas, et enervaretur vis censurarum, nedum obtineretur finis intentus. Nihilominus tamen potest valide absolvi invitus, imo et contumax, et aliquando expedit ut absolvatur. Potest quidem valide absolvi invitus, quandoquidem censura non est peccatum sed pœna, quæ sicuti infligi potest, ita auferri auctoritate superioris. Non est in arbitrio hominis ut semetipsum liget vel solvat ab hujusmodi vinculis spiritualibus. Quoad contumacem, si peccatum in quo perseverat habet tractum successivum, v. g., professio hæresis, censura tolli non potest

¹ Absolutio quæ aliquando datur mortuis ab excommunicatione majori et ab interdicto, non est vera ac propria absolutio, nec exercitium jurisdictionis in vita functos, sed tantum declaratio qua dicitur aliquem promeritum fuisse ante mortem ut reslueretur communioni Ecclesiæ, et facultas consequenter data ejusdem defuncti corpus honestandi sepultura ecclesiastica, et illius animæ applicandi suffragia communia. Potestas id indulgendi ad eum prelatum pertinet qui potuisset viventem absolvere. Hujus absolutionis ritum describit Rituale.

remanente contumacia, cum enim lex non suspendatur, vim suam exerit in delictum perseverans; si e contrario peccatum ipso facto completum fuit, uti percussio clerici, blasphemia, etc., absolvi potest contumax, nam jurisdictio superioris non pendet a voluntate inferioris. Adjicimus aliquando expedire, etsi perraro, ut pœna remittatur ob bonum publicum, vel etiam ob bonum privatum ut reus facilius respiscat, quod superioris prudentiæ committitur¹.

3° Dari potest absolutio ab una censura, altera remanente, quia non est connexio inter censuras. Qui unam censuram exposuit superiori a qua absolvi postulat, obnoxius remanet cæteris quibus forte innodatur, nisi superior intendat, suamque mentem ea de re exprimat, ab omnibus aliis, si quæ sint, absolvere. Confessarius hanc intentionem manifestat quoad omnes censuras quæ sui juris sunt, dum profert formulam consuetam: *Absolvo te ab omni vinculo excommunicationis, suspensionis et interdicti, in quantum possum et tu indiges.*

4° Absolutio datur absolute, vel sub conditione, vel *cum reincidentia*, quod ex dictis supra intelligitur. Nulla est solemnitas jure præscripta ad validitatem absolutionis: id solum adnotare possumus, cum Suarez, « in hujusmodi absolutionis modo maxime servandam esse consuetudinem receptam et probatam; nam multæ ex antiquis cæremoniis in desuetudinem abierunt. » (Disput. VII, sect. X, n° 4.) Hujusmodi sunt quæ Rituale Romanum indicat: *Pœnitentem coram se utroque genu flexo, in humero, si vir fuerit, usque ad camisiam exclusive denudato, virga aut funiculis sedens leviter percutit, dicendo, etc.* Prætermisissis proinde quæ in desuetudinem abierunt, cætera quæ effectum ipsum absolutionis exprimunt et preces consuetas, prout in Rituali describuntur, observet sacerdos cui munus absolvendi impertitum est, præ-

¹ Cf. Suarez, disput. VII, sect. VII.

sertim si superior mandato indixerit ut *in forma Ecclesiæ consueta absolvat.*

5° Absolutio data ex errore vel dolo substantiali circa causam principalem non valet; siquidem superior non intendit absolvere nisi subsistente causa finali sibi proposita. Si vero absolutio obtineatur vi, aut metu injuste incusso, est jure canonico irrita, ita statuente Decretali *Absolutionis*, quæ est Gregorii X, inserta in titulo XX, lib. I sexti Decretalium, hac insuper addita sanctione: « Ne sine vindicta violentiæ crescat audacia, eos qui absolutionem, seu revocationem hujusmodi vi vel metu extorserint, excommunicationis sententiæ decernimus subiacere. »

795.— IV° *Quæ sint excommunicationes reservatæ S. Pontifici?*

Rituales libri nonnullas censuras reservatas recensent quæ in nostris regionibus frequentius accidunt, ac simul admonent consulendum esse superiorem, si alii casus præter enumeratos obveniant de quibus dubitatur an sint reservati. Opportunum videtur exhibere indicem paulo explicatiorem censurarum quæ jure communi sunt reservatæ, quod faciemus prætermittendo tamen plures quarum cognitio minus refert ad praxim¹, et dimittendo, ut par est, judicio auctoritatis superioris, an illa reservatio ubique vigeat, an ratione circumstantiarum sit temperata.

Excommunicationem majorem Sanctæ Sedi reservatam incurrunt, jure communi:

1° Omnes et singuli a christiana fide apostatæ, hæretici cuiuscumque sectæ existant, hæreticorum fautores, et schismatici, a Romani Pontificis pro tempore existentis obedientia se pertinaciter subtrahentes. (Const. *Pastoralis* Bened. XIV, an. 1741².)

¹ Suarez disserit de singulis excommunicationibus quæ in decreto Gratiani, in Decretalibus, in constitutionibus pontificiis, ac præsertim bulla *In cœna Domini* continentur. *De Censuris*, disput. XXI, XXII et XXIII. — S. Alph. de Liguori, lib. VII, cap. II, art. 5 et seq.

² Bulla *Pastoralis* quam plures SS. PP. iisdem verbis ac formulis pro-

2° Scienter legentes, aut retinentes, imprimentes, et quomodolibet defendentes ex quavis causa, publice vel occulte, libros hæresim continentes, et etiam libros hæreticorum de religione ex professo, non obiter, tractantes, etiamsi nullam hæresim continerent. Ead. Const.

3° Docentes, aut defendentes, etiam disputative, opiniones a Sancta Sede damnatas. Consuetum est SS. Pontificibus, ut quando opiniones damnant, simul prohibeant sub pœna excommunicationis ipso facto incurrendæ et suæ Sedi reservatæ, præterquam in articulo mortis, ne quis easdem opiniones, aut conjunctim, aut divisim doceat, defendat, de iis privatim aut publice tractet, nisi forsitan impugnando. Videas exempli causa Const. Clementi XI *Unigenitus*, contra librum Quesnelli, Decreta Alexandri VII, ann. 1665 et 1666, contra propositiones christianis moribus adversas, Bullam Benedicti XIV *Detestabilem*, contra duellum.

4° Appellantes ad futurum concilium universale ab ordinationibus et mandatis Rom. Pontificis, necnon omnes quorum consilio aut favore appellatum est. — Item appellantes a gravamine, vel futura executione Litterarum Apostolicarum, et aliorum decretorum a Nuntiis, Commissariis et Delegatis Apostolicis, ad curias sæculares et laicalem potestatem, et qui ab ea hujusmodi appellationes admitti faciunt, quive mandata Apostolica executioni mandari impediunt vel prohibent. (Const. *Pastoralis*.)

5° Falsarii Litterarum Apostolicarum, etiam in forma Brevis, necnon eas falso publicantes, et etiam qui Litteras Apostolicas falsas habentes, eas non destruunt, aut non resignant inter viginti dies. (Ibidem, cap. *Dura*, 4, DE CRIMINE FALSI, lib. V Decret.)

6° Conspirantes in personam aut statum Pontificis Romani... — Invadentes, destruentes, occupantes et detinentes, per se mulgarunt, eadem est quæ vulgo nuncupatur *In cæna Domini*, quia nempe quotannis Romæ promulgabatur feria v^a Majoris hebdomadæ.

aut per alios, directe aut indirecte, sub quocumque titulo, in totum vel in partem, civitates, terras, loca, vel jura ad Romanam Ecclesiam pertinentia; supremam jurisdictionem in illis Sanctæ Sedi competentem usurpare de facto, perturbare, retinere, vexare præsumentes, necnon fautores eorum seu illis auxilium, consilium vel favorem quomodolibet præstantes. (Const. *Etsi Domini* Pauli II, inter Extrav. comm., cap. 5, DE PŒNITENTIIS. Const. *Pastoralis*.)

7° Interficietes, vulnerantes, capientes, carcerantes, detinentes aut hostiliter insequentes Cardinales, Episcopos, Sedisque Apostolicæ Nuntios, aut eos a suis diocesis, seu dominiis ejicientes; necnon ea mandantes, vel rata habentes, seu præstantes in eis auxilium, consilium, vel favorem. (Ibidem.)

8° Vexantes eos qui censuram in aliquos tulerunt, si in excommunicatione, quam ob hoc delictum ipso facto incurrunt, duorum mensium spatio permanserint. (Cap. *Quicumque*, 11, DE SENT. EXCOMM. in v^o.)

9° Percutientes graviter clericum vel monachum (n° 735).

10° Qui ex prætenso eorum officio, vel ad instantiam partis, aut aliorum quorumcumque, personas ecclesiasticas, capitula, collegia Ecclesiarum ad suum tribunal præter juris dispositionem trahunt, vel trahi procurant directe aut indirecte; necnon qui statuta, ordinationes, seu quævis alia decreta in genere vel in specie, quovis quæsito colore, ac etiam cujusvis consuetudinis, vel alias quomodolibet fecerint, ordinauerint vel factis et ordinatis usi fuerint, unde libertas ecclesiastica tollitur, seu in aliquo læditur, vel deprimitur aut quovismodo restringitur...

11° Qui Episcopos aliosque superiores et inferiores prælatos, et omnes alios quoscumque judices ecclesiasticos, quomodolibet impediunt quominus sua jurisdictione ecclesiastica utantur, secundum quod canones et decreta conciliorum statuunt; ac etiam eos qui post Ordinarium, vel ab eis delegatorum sententias, fori ecclesiastici judicium eludentes, ad curias sæculares recurrunt, et ab illis prohibitiones, et man lata Ordinariis et

delegatis prædictis decerni, et contra illos exsequi procurant, seu dant auxilium, consilium et favorem eisdem. (Const. *Pastoralis*.)

12° Omnes magistratus et iudices, notarii, exsecutores, quomodolibet se interponentes in causis capitalibus, seu criminalibus, contra personas ecclesiasticas, illas processando, capiendo, seu sententias contra illas proferendo vel exsequendo, sine speciali Sanctæ Sedis licentia. (Const. *Pastoralis*, n° 359-363 ¹.)

13° Committentes simoniam realem aut confidentialem, circa ordinem, beneficium et ingressum in religionem (n° 732).

14° Institutum et Constitutiones quorundam e præcipuis Ordinum religiosorum Mendicantium directe vel indirecte impugnantes (n° 736. Const. Gregorii XIII, *Ascendente Domino*, ann. 1584).

15° Religiosi qui, sine speciali privilegio vel licentia parochi, sacrum viaticum vel extremam unctionem ministrare, vel matrimonium solemnizare præsumunt. — Item regulares qui, prætextu privilegiorum, absolunt a casibus Episcopo reservatis. (Cap. *Religiosi*, 1, DE PRIVILEGIIS, Clement.)

16° Confessarii tam sæculares quam regulares dispensantes aut commutantes quinque vota Papæ reservata, absque legitima facultate. (Const. Sixti IV, *Etsi dominici*, an 1478. Extrav. comm.)

17° Confessarius qui, extra mortis articulum et deficiente tunc alio sacerdote, ausus fuerit excipere confessionem sacramentalem personæ complicitis in peccato turpi contra sextum Decalogi præceptum. (Const. Benedicti XIV *Sacramentum Pœnitentiæ*.) Dubia circa hanc prohibitionem exorta ipse Benedic-

¹ Licet servari non possit apud nos, in statu præsentis societatis, disciplina de immunitate personali clericorum, et præsumere liceat ex moderatione qua semper usa est Ecclesia, non incurrere censuras, n° 11 et 13 designatas, magistratus qui ex officio clericos in causis civilibus, vel criminalibus, ad præscriptum legum civilium, aggrediuntur, hanc tamen disciplinam memorandam duximus, ut concludatur saltem quam circumspicte procedendum sit quando agitur de adducendo clerico ante tribunal sæculare.

tus XIV ita resolvit in alia Const. *Apostolici muneris*, ut alter sacerdos deficere censeatur, si ratione habita circumstantiarum, nec vocari, nec accedere posset ad audiendum confessionem personæ in articulo mortis constitutæ, sine aliqua exorbitura infamia, vel scandalo (n° 747).

18° Sacrilegi qui Ecclesias violenter confregerunt, easque spoliaverunt, dummodo juridice denunciati sint excommunicati. Invadentes et usurpantes jurisdictionem, bona, census et jura alicujus Ecclesiæ, seu cujusvis sæcularis, vel regularis beneficii, et impediens ne hæc bona ab eis ad quos pertinent percipiantur (n° 735. Conc. Trid., sess. xxii, cap. xi).

19° Violantes clausuram Monialium, aut religiosorum. — Mulieres ingredientiæ monasteria Regularium. (Decreta S. Congregationis jussu Clementis VIII. Const. Pii V *Regularium*.) Censura supponit moniales solemniter professas, quapropter non applicatur clausuræ monialium Galliæ; sed locum habere potest in violatiōne clausuræ virorum regularium, quorum vota reputantur solemnia.

20° Duellantes et eorum cooperatores, scelus nempe suadentes aut provocantes, opem, consilium, aut favorem præstantes, patrini, defensores. (Const. Clementis VIII, *Illius vices*, 1592.)

21° Incendiarii, quando sunt per Ecclesiæ sententiam denunciati. (Cap. *Tua nos*, 19, DE SENT. EXCOMM.)

22° Surripientes bona christianorum naufragantium, sive in navibus existentia, sive in mari ab eis ejecta, sive in littore inventa. (Const. *Pastoralis*.)

23° Omnes qui adscripti sunt sectis occultis et clandestinis liberorum muratoriorum, vulgo *francs-maçons*, aut qui hujusmodi societates inire, propagare aut confovere, receptare et occultare præsumunt. (Constitutio Benedicti XIV, *Providas*, anno 1751, et alia decreta quæ confirmavit de novo ac diligentissime servari mandavit Sanctissimus Noster Pius Papa IX, Litteris encyclicis *Qui pluribus*.)

24° Laïci, seu sæculares, facientes mercimonia missarum,

nenipe retinentes pro se aliquam summam et illas celebrare facientes minori pretio quam receperunt. (Const. Benedicti XIV *Quanta cura*, injungitur Episcopis ut per edictum universis notum faciant hanc pœnam reos delicti incurrere ipso facto, a qua per solum S. Pontificem, excepto articulo mortis, absolvi poterunt. Non videtur tamen hæc fuisse promulgata edicta in nostris regionibus; quod etiam de suspensione in clericis ejusdem delicti reos, de qua agitur, observandum est, n° 796).

Casus reservati S. Pontifici sine censura.

Præter casus supra enumeratos quibus annexa est excommunicatio major, duo sunt delicta quorum absolutio reservatur S. Pontifici, tametsi nullis censuris mulcentur. 1° Peccatum illorum qui falso et malitiose sacerdotem innoxium, apud iudices ecclesiasticos, insimulant sollicitationis ad actus inhonestos, occasione confessionis. (Const. Benedicti XIV, *Sacramentum Pœnitentiæ*.) — 2° Violatio constitutionum sanctæ Sedis quibus vetitum est accipere munera a regularibus; quod tamen non intelligitur de muneribus tributis ex causa gratitudinis, benevolentiae, aliisque causis ex sui natura actum virtutis continentibus, si modeste ac discrete fiant, cum licentia superiorum¹.

Nota. Notandum est, ex principiis generalibus (n° 766), censuras non incurrunt ab ignorantibus. Card. de Lugo olim dicebat: « Casus S. Pontifici reservati, communiter loquendo, sunt raro contingentes, et vix in mille pœnitentibus invenies unum qui in ejusmodi peccata inciderit. » (*De Pœnitentia*, disp. XXII, sect. III.) Id rarius hodierna die accidit, cum perpauci inter laicos cognoscant disciplinam canonicam, adeo ut plerique ne suspicentur quidem Ecclesiam censuras indixisse; et

¹ Cf. FERRARIS, v^o *Reservatio*, n° 15 et 14. — THESAURUS de *Pœnis*, v^o *Munera*, cap. X. Certum non videtur casum esse re ipsa reservatum S. Sedi, si munus acceptum, præter jus, fuerit conventui restitutum.

plerique præterea impediuntur adire personaliter Sanctam Sedem.

796. — V^o *Quæ sint præcipuæ suspensiones reservatæ S. Pontifici?*

I. Suspensionem reservatam S. Sedi incurrunt Episcopi: 1° qui clericos absque titulo ordinant, sub promissione vel juramento quod clerici ipsos super provisione sua non inquietent (n° 322). Est suspensio partialis, ab ordinum scilicet collatione per triennium. — 2° Qui eodem die, vel duobus continuis diebus, duos sacros ordines conferre præsumunt (n° 327). Sunt suspensi a collatione ordinum quos ita contulerunt, donec S. Sedes aliter disponat. — 3° Qui ordinant clericum non sibi subditum, absque litteris dimissorialibus (n° 166). Suspensi sunt per annum a collatione ordinum. — 4° Exercentes pontificalia in aliena diœcesi, absque licentia Ordinarii loci. (Conc. Trid., sess. VI, cap. V.) Sunt ipso facto suspensi ab exercitio pontificalium. — 5° Qui alienant bona suæ Ecclesiæ, absque beneplacito apostolico, si per sex menses sub interdicto manserint, factum suum non retractantes. (Cons. *Ambitiosæ, DE REBUS ECCL. NON ALIENANDIS*.) Sunt suspensi a regimine suæ Ecclesiæ in spiritualibus et temporalibus (n^{is} 620-622).

Clerici incurrunt suspensionem etiam S. Sedi reservatam: 1° qui duos ordines majores eodem die, vel duobus continuis, susceperunt (n° 327). — 2° Qui ordines suscipiunt ementito titulo (n° 322). — 3° Qui scienter recipiunt ordines ab Episcopo qui renuntiavit suæ sedi et dignitati. (Cap. *Requisivit*, 1, tit. XIII, lib. I Decret.) — 4° Qui scienter receperunt ordines ab Episcopo hæretico vel schismatico, aut excommunicato denunciato. (Cap. *Cum clericis*, 2, eod. tit.) — 5° Qui ordinem sacrum susceperunt durante matrimonio, etiam non consummato; nisi aliquam e religionibus approbatis ingrediantur et ibi profiteantur. (Cap. *Antiquæ, DE VOTO*, Extrav. Joan. XXII.) — 6° Qui ordines furtive susceperunt. (Tit. *DE EO QUI FURTIVE...*) — 7° Qui ordines simoniace susceperunt (n° 752). — 8° Qui

absque dispensatione apostolica, sive extra tempora, sive ante ætatem legitimam, vel sine litteris dimissoriis, ordines susceperunt. (Const. Pii II, *Cum sacrorum.*) — 9° Qui stipendiorum pro missa celebranda partem sibi retinentes, missam per alium celebrari minori stipendio procurant (n° 584).

II. Sunt præterea suspensiones jure communi reservatæ Episcopo, hæ præsertim : 1° Si quis per saltum ordinetur, etiam postquam suppletus fuerit ordo prætermisus. (Conc. Trid., sess. XXIII, cap. XIV de *Reform.*) — 2° Si quis ordinatus fuerit sine litteris dimissoriis sui Episcopi (n° 166). — 3° Si quis sede Episcopali vacante, ante completum a die vacationis annum, ordinatus fuerit virtute litterarum dimissorialium a capitulo (n° 206). — 4° Si quis extra suam diœcesim ordinatus fuerit absque licentia Ordinarii loci. (Conc. Trid., sess. VI, cap. V.) — 5° Si quis parochus, aliusve sacerdos, sive regularis sive sæcularis, alterius parochiæ sponso, sine illorum parochi licentia, matrimonio conjungere aut benedicere ausus fuerit. Suspensus est donec absolvatur ab Episcopo parochi a quo benedictio nuptialis suscipienda erat. (Conc. Trid., sess. XXIV, cap. I, de *Reform. Matr.*) — 6° Si judex, officialis, archidiaconus, censuras excommunicationis, suspensionis aut interdicti tulerit sine scripto. Suspensus est a divinis officiis et ab ingressu Ecclesiæ per mensem (n° 764).

797. — VI° *Quæ sint præcipua interdicta jure communi indicta?*

Capitulum quod, sede vacante, intra annum a die vacationis, litteras dimissorias tradit ut clericus diœcesis a prælato alieno ordinetur, subjacet interdicto (n° 206).

Subduntur etiam interdicto capitula et universitates quæ appellare præsumunt a sententiis S. Pontificis ad futurum concilium. (Const. *Pastoralis.*)

Qui scienter celebrant in loco interdicto; item qui scienter admittunt ad officia divina, aut ad sepulturam ecclesiasticam excommunicatos vel interdictos nominatim, interdicuntur ab

ingressu Ecclesiæ donec satisfecerint ad arbitrium Prælati cujus in eo sententiam contempserunt. (Cap. *Episcoporum*, 8, de *Privilegiis*, in VI°.)

Judices Ecclesiastici, sententiam excommunicationis contra aliquem ferentes, non præmissa monitione, interdicuntur ad mensem ab ingressu Ecclesiæ (765). Item qui proferunt sententias excommunicationis, suspensionis, interdicti absque ullo instrumento authentico in quo censuræ species et causa dicantur (764).

Interdicuntur ab ingressu Ecclesiæ, ab assistentia divinis officiis et sepultura, qui causam dederunt interdicto locali. (Cap. *Si sententia*, 16, de *Sent. Excomm.*, in VI°.)

Locus in quo hæreticus denuntiatus fuit sepultus subditur interdicto donec reconciliatus fuerit. (Cap. *Quicumque*, 2, de *Hæreticis*, in VI°.)

Sunt constitutiones Pontificiæ quibus interdictum locale pronuntiatur in regna, terras, loca illorum qui impediunt quominus Nuntii SS. Pontificum ingrediantur regiones sibi mandato apostolico commissas; item in civitates quæ auxilium præbent insequentibus hostiliter cardinales... Verum hæc in specie non referemus, quia, si adhuc jure subsistant, non adducuntur in praxim nisi intervenerit sententia, a qua proferenda abstinet S. Sedes.

*798. — Irregularitas est impedimentum canonicum quo aliquis æctetur a susceptione ordinum et ab illorum exercitio, si jam recepti fuerint. Cum clerus sit pars electa et venerabilior societatis christianæ, non omnes passim ad hunc statum promoveri possunt, sed idonei solum: porro, Ecclesia arcendos statuit illos qui certis dotibus carent, quas necessarias reputavit ad implendum convenienter munia clericalia, et eos insuper qui se

ipsa derogatum fuisse animadvertunt communius canonistæ Constitutione *In cœna Domini*, in qua declaratur neminem posse absolvi a censuris in Constitutione expressis, per alium quam per S. Pontificem, nisi in articulo mortis, etiam sub prætextu facultatum generalium per Sanctam Sedem, *ac cujusvis concilii decreta*, concessarum. « Hinc dicimus, concludit S. Alph. de Liguori, quod quælibet bulla, ubi adsunt clausulæ prædictæ, aufert Episcopis facultatem absolvendi casus occultos Papæ reservatos. Non vero aliæ bullæ in quibus nulla adest derogatoria clausula¹. »

Delinquentes quoscumque sibi subditos... Extranei et peregrini qui actu morantur in diœcesi, censentur subditi Episcopo quoad sacramentum Pœnitentiæ et possunt ab eo absolvi a censuris ex delicto occulto provenientes. Ipsemet Episcopus, si forte incidit in casum reservatum, potest confessarium deputare qui ipsum absolvat, ex vi ejusdem decreti, prout haud semel declaratum fuisse a S. Congregatione testantur doctores; quod idem de dispensatione dicendum existimat Suarez; quia utraque potestas delegari valet, et non debet Episcopus esse pejoris conditionis quam inferiores clerici. (*De Censuris*, disp. xli, sect. II, n° 9.)

Per se, aut per vicarium ad id specialiter deputandum... Quamobrem vicarius generalis non potest uti hac facultate ex vi sui tituli vicariatus, nisi Episcopus declaraverit se illum etiam deputare ad absolvendum et dispensandum in casibus de quibus statuit decretum concilii; hæc vero deputatio, facta etiam generaliter pro omnibus casibus, sufficit.

In diœcesi sua... in foro conscientix absolvere. Si de dispensatione agitur super suspensionibus quæ sunt improprie censuræ, videtur Episcopum posse dispensare suum clericum extra diœcesim degentem; quia actus hujusmodi exerceri potest in absentem, et quum aliunde sit actus fori interni nullum

¹ *Theologia mor.*, lib. VI, n° 394. Ita recentiores theologi, Scavini, tract. *de Censuris*, cap. vii, ed. 1855; P. Gury, *de Pœnitentia*, n° 574, ed. 1860.

strepitum judicii requirens, nihil obstat quominus exerceatur in alieno territorio (n° 829). Hæc sententia dicitur communior et probabilior a S. Alph. de Liguori, lib. VII, n° 81. Si vero agitur de absolutione a casibus papalibus, fertur declaratum fuisse a Gregorio XIII illam dari non posse extra sacramentum Pœnitentiæ, nec consequenter absentem. Videtur insuper Episcopum illa facultate alibi uti non debere quam in sua diœcesi, ob limitationem appositam a concilio Tridentino. Sic proinde interpretatur decretum Tridentinum, cum pluribus doctoribus, ut illa limitatio ad secundam partem decreti solummodo referatur, non item ad primam partem ubi de irregularitatibus et suspensionibus agitur. (S. Liguori, lib. VI, n° 595; lib. VII, n° 81. Suarez, loco citato, n°s 10-12.)

2° De casu quo *impossibilis est recursus ad S. Pontificem*, datur tanquam principium generale, omnes qui, sententia canonis vel hominis ligati, nequeunt ob impedimentum legitimum recursum habere ad superiorem pro absolutionis beneficio, posse ab alio absolvi. (Cap. *Eos qui*.) Possunt utique, imo et debent, juxta communionem sententiam canonistarum, adire suum Episcopum, qui per se, vel per alium a se delegatum, absolvat illos. Id deducitur ex pluribus textibus juris, quibus in illo casu facultas absolvendi tribuitur Episcopo. (Cap. *Ea noscitur*, 15, DE SENT. EXCOMM.) Licet textus quibus alludimus statuunt solummodo de excommunicatione lata ob violationem canonis per clericum percussorem, communius explicantur de omnibus censuris S. Pontifici reservatis propter rationum paritatem. Si tamen absolvendus non valeat, præ infirmitate, aliove impedimento, adire ipsum Episcopum, nec sacerdotes ab eo ad id delegatos, poterit certe absolvi a quovis confessario approbato.

Qui censendi sint impediti, ex morali æstimatione definitur. Textus juris impeditas dicunt mulieres et alias personas quæ sui juris non sunt; personas ita delicatas ut laborem adeundi Sedem Apostolicam sustinere non valeant; cæteras quæ pau-

peritate, infirmitate, vel senectute gravantur; et alias generatim quæ venire non possunt ex quacumque causa gravi. (Cap. *Mulieres*, 6, *Quod de his*, 26, *Quamvis incidens*, 58, DE SENT. EXCOMM.)

Communis est opinio personas ita impeditas, non teneri Epistolas dirigere ad sanctam Sedem, nec procuratorem adhibere, ad obtinendam absolutionem; « Quia ait, S. Alph. de Liguori, « jus non obligat reum, nisi ut personaliter adeat Papam; « unde si id præstare nequit, ad aliud non tenetur. Præterea « obtinere absolutionem a Pœnitentiaria est privilegium, sed « privilegia, utpote favorabilia, nullam inducunt obligationem « iis utendi¹. » (Lib. VII, n° 84.)

His omnibus imponitur tamen onus comparendi coram superiore, cum cessaverit impedimentum, si impedimentum non sit perpetuum; si vero prævideatur perpetuum, absolutio datur absolute, nulla adjecta conditione.

3° De *casu dubii*, sufficienter dictum fuit in articulo de censuris in genere (n° 768).

Nota. Suspensiones et interdicta quæ non sunt censuræ proprie dictæ, sed infliguntur in pœnam delicti, in perpetuum, vel ad tempus constitutum, non possunt remitti ab Episcopis vi textuum juris quos supra allegavimus, in quibus conceditur Episcopis facultas absolvendi, v. g., vi decretalis *Nuper*. Episcopi utuntur, quoad hujusmodi pœnas, regulis alias traditis de dispensationibus super lege communi (n° 174).

* 794. — 5° *Quid servandum sit in absolutione a censuris?*

Quæstio est utrum absolvi possit absens; an invitus et con-

¹ S. Inquisitio, dubio ea de re ab Episcopo in Gallia proposito an scilicet impediti adire Romam in persona, teneantur adire saltem per epistolam aut procuratorem, respondit: « Consulat probatos auctores, inter quos S. Alphonsus Mariam de Liguori. » Die 18 Julii 1860. — Scavini ea de re observat nihil in contrarium concludi ex praxi assueta recurrendi ad Pœnitentiariam, quia « hoc est privilegium quo nemo uti tenetur; vel etiam « ad illam sit recursus ob temporarium impedimentum, ut, eo tunc cessante, « obligatio minime reviviscat. » (*De Censuris*, cap. VII, quest. III.)

tumax; an absolvi possit ab una censura altera remanente; quonam ritu concedenda sit absolutio¹.

1° Superior qui habet jurisdictionem ordinariam potest absolvere absentem; non enim eadem est ratio absolutionis a censuris et absolutionis sacramentalis a peccato; qui autem habet solum jurisdictionem delegatam id communiter non potest, quia plerumque illi injungitur ut absolvat in foro pœnitentiæ. Notavimus supra Gregorium XIII declarasse Episcopos non posse absolvere a casibus papalibus nisi in sacramento Pœnitentiæ, quando indultum ea de re ipsis concessum est (*Fagnan in cap. Dilectus*, n° 36, DE TEMP. ORDINAT.). Necessarium est ut qui delegantur sedulo considerent tenorem rescripti, sive a S. Pontifice, sive ab alio Ordinario habeant, ut exinde certo noverint intentionem superioris, an in foro conscientiæ audita prius confessione, an in foro simpliciter interno, an in foro externo debeat absolutionem impertiri.

2° Regulariter non absolvitur reus nisi se emendaverit, et absolutionis beneficium humilis impleret, alioquin contemneretur auctoritas, et enervaretur vis censurarum, nedum obtineretur finis intentus. Nihilominus tamen potest valide absolvi invitus, imo et contumax, et aliquando expedit ut absolvatur. Potest quidem valide absolvi invitus, quandoquidem censura non est peccatum sed pœna, quæ sicuti infligi potest, ita auferri auctoritate superioris. Non est in arbitrio hominis ut semetipsum liget vel solvat ab hujusmodi vinculis spiritualibus. Quoad contumacem, si peccatum in quo perseverat habet tractum successivum, v. g., professio hæresis, censura tolli non potest

¹ Absolutio quæ aliquando datur mortuis ab excommunicatione majori et ab interdicto, non est vera ac propria absolutio, nec exercitium jurisdictionis in vita functos, sed tantum declaratio qua dicitur aliquem promeritum fuisse ante mortem ut reslueretur communioni Ecclesiæ, et facultas consequenter data ejusdem defuncti corpus honestandi sepultura ecclesiastica, et illius animæ applicandi suffragia communia. Potestas id indulgendi ad eum prelatum pertinet qui potuisset viventem absolvere. Hujus absolutionis ritum describit Rituale.

remanente contumacia, cum enim lex non suspendatur, vim suam exerit in delictum perseverans; si e contrario peccatum ipso facto completum fuit, uti percussio clerici, blasphemia, etc., absolvi potest contumax, nam jurisdictio superioris non pendet a voluntate inferioris. Adjicimus aliquando expedire, etsi perraro, ut pœna remittatur ob bonum publicum, vel etiam ob bonum privatum ut reus facilius respiscat, quod superioris prudentiæ committitur¹.

3° Dari potest absolutio ab una censura, altera remanente, quia non est connexio inter censuras. Qui unam censuram exposuit superiori a qua absolvi postulat, obnoxius remanet cæteris quibus forte innodatur, nisi superior intendat, suamque mentem ea de re exprimat, ab omnibus aliis, si quæ sint, absolvere. Confessarius hanc intentionem manifestat quoad omnes censuras quæ sui juris sunt, dum profert formulam consuetam: *Absolvo te ab omni vinculo excommunicationis, suspensionis et interdicti, in quantum possum et tu indiges.*

4° Absolutio datur absolute, vel sub conditione, vel *cum reincidentia*, quod ex dictis supra intelligitur. Nulla est solemnitas jure præscripta ad validitatem absolutionis: id solum adnotare possumus, cum Suarez, « in hujusmodi absolutionis modo maxime servandam esse consuetudinem receptam et probatam; nam multæ ex antiquis cæremoniis in desuetudinem abierunt. » (Disput. VII, sect. X, n° 4.) Hujusmodi sunt quæ Rituale Romanum indicat: *Pœnitentem coram se utroque genu flexo, in humero, si vir fuerit, usque ad camisiam exclusive denudato, virga aut funiculis sedens leviter percutit, dicendo, etc.* Prætermisissis proinde quæ in desuetudinem abierunt, cætera quæ effectum ipsum absolutionis exprimunt et preces consuetas, prout in Rituali describuntur, observet sacerdos cui munus absolvendi impertitum est, præ-

¹ Cf. Suarez, disput. VII, sect. VII.

sertim si superior mandato indixerit ut *in forma Ecclesiæ consueta absolvat.*

5° Absolutio data ex errore vel dolo substantiali circa causam principalem non valet; siquidem superior non intendit absolvere nisi subsistente causa finali sibi proposita. Si vero absolutio obtineatur vi, aut metu injuste incusso, est jure canonico irrita, ita statuente Decretali *Absolutionis*, quæ est Gregorii X, inserta in titulo XX, lib. I sexti Decretalium, hac insuper addita sanctione: « Ne sine vindicta violentiæ crescat audacia, eos qui absolutionem, seu revocationem hujusmodi vi vel metu extorserint, excommunicationis sententiæ decernimus subiacere. »

795.— IV° *Quæ sint excommunicationes reservatæ S. Pontifici?*

Rituales libri nonnullas censuras reservatas recensent quæ in nostris regionibus frequentius accidunt, ac simul admonent consulendum esse superiorem, si alii casus præter enumeratos obveniant de quibus dubitatur an sint reservati. Opportunum videtur exhibere indicem paulo explicatiorem censurarum quæ jure communi sunt reservatæ, quod faciemus prætermittendo tamen plures quarum cognitio minus refert ad praxim¹, et dimittendo, ut par est, judicio auctoritatis superioris, an illa reservatio ubique vigeat, an ratione circumstantiarum sit temperata.

Excommunicationem majorem Sanctæ Sedi reservatam incurrunt, jure communi:

1° Omnes et singuli a christiana fide apostatæ, hæretici cuiuscumque sectæ existant, hæreticorum fautores, et schismatici, a Romani Pontificis pro tempore existentis obedientia se pertinaciter subtrahentes. (Const. *Pastoralis* Bened. XIV, an. 1741².)

¹ Suarez disserit de singulis excommunicationibus quæ in decreto Gratiani, in Decretalibus, in constitutionibus pontificiis, ac præsertim bulla *In cœna Domini* continentur. *De Censuris*, disput. XXI, XXII et XXIII. — S. Alph. de Liguori, lib. VII, cap. II, art. 5 et seq.

² Bulla *Pastoralis* quam plures SS. PP. iisdem verbis ac formulis pro-

2° Scienter legentes, aut retinentes, imprimentes, et quomodolibet defendentes ex quavis causa, publice vel occulte, libros hæresim continentes, et etiam libros hæreticorum de religione ex professo, non obiter, tractantes, etiamsi nullam hæresim continerent. Ead. Const.

3° Docentes, aut defendentes, etiam disputative, opiniones a Sancta Sede damnatas. Consuetum est SS. Pontificibus, ut quando opiniones damnant, simul prohibeant sub pœna excommunicationis ipso facto incurrendæ et suæ Sedi reservatæ, præterquam in articulo mortis, ne quis easdem opiniones, aut conjunctim, aut divisim doceat, defendat, de iis privatim aut publice tractet, nisi forsitan impugnando. Videas exempli causa Const. Clementi XI *Unigenitus*, contra librum Quesnelli, Decreta Alexandri VII, ann. 1665 et 1666, contra propositiones christianis moribus adversas, Bullam Benedicti XIV *Detestabilem*, contra duellum.

4° Appellantes ad futurum concilium universale ab ordinationibus et mandatis Rom. Pontificis, necnon omnes quorum consilio aut favore appellatum est. — Item appellantes a gravamine, vel futura executione Litterarum Apostolicarum, et aliorum decretorum a Nuntiis, Commissariis et Delegatis Apostolicis, ad curias sæculares et laicalem potestatem, et qui ab ea hujusmodi appellationes admitti faciunt, quive mandata Apostolica executioni mandari impediunt vel prohibent. (Const. *Pastoralis*.)

5° Falsarii Litterarum Apostolicarum, etiam in forma Brevis, necnon eas falso publicantes, et etiam qui Litteras Apostolicas falsas habentes, eas non destruunt, aut non resignant inter viginti dies. (Ibidem, cap. *Dura*, 4, DE CRIMINE FALSI, lib. V Decret.)

6° Conspirantes in personam aut statum Pontificis Romani... — Invadentes, destruentes, occupantes et detinentes, per se mulgarunt, eadem est quæ vulgo nuncupatur *In cæna Domini*, quia nempe quotannis Romæ promulgabatur feria v^a Majoris hebdomadæ.

aut per alios, directe aut indirecte, sub quocumque titulo, in totum vel in partem, civitates, terras, loca, vel jura ad Romanam Ecclesiam pertinentia; supremam jurisdictionem in illis Sanctæ Sedi competentem usurpare de facto, perturbare, retinere, vexare præsumentes, necnon fautores eorum seu illis auxilium, consilium vel favorem quomodolibet præstantes. (Const. *Etsi Domini* Pauli II, inter Extrav. comm., cap. 5, DE PŒNITENTIIS. Const. *Pastoralis*.)

7° Interficietes, vulnerantes, capientes, carcerantes, detinentes aut hostiliter insequentes Cardinales, Episcopos, Sedisque Apostolicæ Nuntios, aut eos a suis diocesis, seu dominiis ejicientes; necnon ea mandantes, vel rata habentes, seu præstantes in eis auxilium, consilium, vel favorem. (Ibidem.)

8° Vexantes eos qui censuram in aliquos tulerunt, si in excommunicatione, quam ob hoc delictum ipso facto incurrunt, duorum mensium spatio permanserint. (Cap. *Quicumque*, 11, DE SENT. EXCOMM. in v^o.)

9° Percutientes graviter clericum vel monachum (n° 735).

10° Qui ex prætenso eorum officio, vel ad instantiam partis, aut aliorum quorumcumque, personas ecclesiasticas, capitula, collegia Ecclesiarum ad suum tribunal præter juris dispositionem trahunt, vel trahi procurant directe aut indirecte; necnon qui statuta, ordinationes, seu quævis alia decreta in genere vel in specie, quovis quæsito colore, ac etiam cujusvis consuetudinis, vel alias quomodolibet fecerint, ordinauerint vel factis et ordinatis usi fuerint, unde libertas ecclesiastica tollitur, seu in aliquo læditur, vel deprimitur aut quovismodo restringitur...

11° Qui Episcopos aliosque superiores et inferiores prælatos, et omnes alios quoscumque judices ecclesiasticos, quomodolibet impediunt quominus sua jurisdictione ecclesiastica utantur, secundum quod canones et decreta conciliorum statuunt; ac etiam eos qui post Ordinariorum, vel ab eis delegatorum sententias, fori ecclesiastici judicium eludentes, ad curias sæculares recurrunt, et ab illis prohibitiones, et man data Ordinariis et

delegatis prædictis decerni, et contra illos exsequi procurant, seu dant auxilium, consilium et favorem eisdem. (Const. *Pastoralis*.)

12° Omnes magistratus et iudices, notarii, exsecutores, quomodolibet se interponentes in causis capitalibus, seu criminalibus, contra personas ecclesiasticas, illas processando, capiendo, seu sententias contra illas proferendo vel exsequendo, sine speciali Sanctæ Sedis licentia. (Const. *Pastoralis*, n° 359-363 ¹.)

13° Committentes simoniam realem aut confidentialem, circa ordinem, beneficium et ingressum in religionem (n° 732).

14° Institutum et Constitutiones quorundam e præcipuis Ordinum religiosorum Mendicantium directe vel indirecte impugnantes (n° 736. Const. Gregorii XIII, *Ascendente Domino*, ann. 1584).

15° Religiosi qui, sine speciali privilegio vel licentia parochi, sacrum viaticum vel extremam unctionem ministrare, vel matrimonium solemnizare præsumunt. — Item regulares qui, prætextu privilegiorum, absolunt a casibus Episcopo reservatis. (Cap. *Religiosi*, 1, DE PRIVILEGIIS, Clement.)

16° Confessarii tam sæculares quam regulares dispensantes aut commutantes quinque vota Papæ reservata, absque legitima facultate. (Const. Sixti IV, *Etsi dominici*, an 1478. Extrav. comm.)

17° Confessarius qui, extra mortis articulum et deficiente tunc alio sacerdote, ausus fuerit excipere confessionem sacramentalem personæ complicitis in peccato turpi contra sextum Decalogi præceptum. (Const. Benedicti XIV *Sacramentum Pœnitentiæ*.) Dubia circa hanc prohibitionem exorta ipse Benedic-

¹ Licet servari non possit apud nos, in statu præsentis societatis, disciplina de immunitate personali clericorum, et præsumere liceat ex moderatione qua semper usa est Ecclesia, non incurrere censuras, n° 11 et 13 designatas, magistratus qui ex officio clericos in causis civilibus, vel criminalibus, ad præscriptum legum civilium, aggrediuntur, hanc tamen disciplinam memorandam duximus, ut concludatur saltem quam circumspicte procedendum sit quando agitur de adducendo clerico ante tribunal sæculare.

tus XIV ita resolvit in alia Const. *Apostolici muneris*, ut alter sacerdos deficere censeatur, si ratione habita circumstantiarum, nec vocari, nec accedere posset ad audiendum confessionem personæ in articulo mortis constitutæ, sine aliqua exorbitura infamia, vel scandalo (n° 747).

18° Sacrilegi qui Ecclesias violenter confregerunt, easque spoliaverunt, dummodo juridice denunciati sint excommunicati. Invadentes et usurpantes jurisdictionem, bona, census et jura alicujus Ecclesiæ, seu cujusvis sæcularis, vel regularis beneficii, et impediens ne hæc bona ab eis ad quos pertinent percipiantur (n° 735. Conc. Trid., sess. xxii, cap. xi).

19° Violantes clausuram Monialium, aut religiosorum. — Mulieres ingredientiæ monasteria Regularium. (Decreta S. Congregationis jussu Clementis VIII. Const. Pii V *Regularium*.) Censura supponit moniales solemniter professas, quapropter non applicatur clausuræ monialium Galliæ; sed locum habere potest in violatiōne clausuræ virorum regularium, quorum vota reputantur solemnia.

20° Duellantes et eorum cooperatores, scelus nempe suadentes aut provocantes, opem, consilium, aut favorem præstantes, patrini, defensores. (Const. Clementis VIII, *Illius vices*, 1592.)

21° Incendiarii, quando sunt per Ecclesiæ sententiam denunciati. (Cap. *Tua nos*, 19, DE SENT. EXCOMM.)

22° Surripientes bona christianorum naufragantium, sive in navibus existentia, sive in mari ab eis ejecta, sive in littore inventa. (Const. *Pastoralis*.)

23° Omnes qui adscripti sunt sectis occultis et clandestinis liberorum muratoriorum, vulgo *francs-maçons*, aut qui hujusmodi societates inire, propagare aut confovere, receptare et occultare præsumunt. (Constitutio Benedicti XIV, *Providas*, anno 1751, et alia decreta quæ confirmavit de novo ac diligentissime servari mandavit Sanctissimus Noster Pius Papa IX, Litteris encyclicis *Qui pluribus*.)

24° Laïci, seu sæculares, facientes mercimonia missarum,

nenipe retinentes pro se aliquam summam et illas celebrare facientes minori pretio quam receperunt. (Const. Benedicti XIV *Quanta cura*, injungitur Episcopis ut per edictum universis notum faciant hanc pœnam reos delicti incurrere ipso facto, a qua per solum S. Pontificem, excepto articulo mortis, absolvi poterunt. Non videtur tamen hæc fuisse promulgata edicta in nostris regionibus; quod etiam de suspensione in clericis ejusdem delicti reos, de qua agitur, observandum est, n° 796).

Casus reservati S. Pontifici sine censura.

Præter casus supra enumeratos quibus annexa est excommunicatio major, duo sunt delicta quorum absolutio reservatur S. Pontifici, tametsi nullis censuris mulcentur. 1° Peccatum illorum qui falso et malitiose sacerdotem innoxium, apud iudices ecclesiasticos, insimulant sollicitationis ad actus inhonestos, occasione confessionis. (Const. Benedicti XIV, *Sacramentum Pœnitentiæ*.) — 2° Violatio constitutionum sanctæ Sedis quibus vetitum est accipere munera a regularibus; quod tamen non intelligitur de muneribus tributis ex causa gratitudinis, benevolentiae, aliisque causis ex sui natura actum virtutis continentibus, si modeste ac discrete fiant, cum licentia superiorum¹.

Nota. Notandum est, ex principiis generalibus (n° 766), censuras non incurrunt ab ignorantibus. Card. de Lugo olim dicebat: « Casus S. Pontifici reservati, communiter loquendo, sunt raro contingentes, et vix in mille pœnitentibus invenies unum qui in ejusmodi peccata inciderit. » (*De Pœnitentia*, disp. XXII, sect. III.) Id rarius hodierna die accidit, cum perpauci inter laicos cognoscant disciplinam canonicam, adeo ut plerique ne suspicentur quidem Ecclesiam censuras indixisse; et

¹ Cf. FERRARIS, v^o *Reservatio*, n° 13 et 14. — THESAURUS de *Pœnis*, v^o *Munera*, cap. X. Certum non videtur casum esse re ipsa reservatum S. Sedi, si munus acceptum, præter jus, fuerit conventui restitutum.

plerique præterea impediuntur adire personaliter Sanctam Sedem.

796. — V^o *Quæ sint præcipuæ suspensiones reservatæ S. Pontifici?*

I. Suspensionem reservatam S. Sedi incurrunt Episcopi: 1° qui clericos absque titulo ordinant, sub promissione vel juramento quod clerici ipsos super provisione sua non inquietent (n° 322). Est suspensio partialis, ab ordinum scilicet collatione per triennium. — 2° Qui eodem die, vel duobus continuis diebus, duos sacros ordines conferre præsumunt (n° 327). Sunt suspensi a collatione ordinum quos ita contulerunt, donec S. Sedes aliter disponat. — 3° Qui ordinant clericum non sibi subditum, absque litteris dimissorialibus (n° 166). Suspensi sunt per annum a collatione ordinum. — 4° Exercentes pontificalia in aliena diœcesi, absque licentia Ordinarii loci. (Conc. Trid., sess. VI, cap. V.) Sunt ipso facto suspensi ab exercitio pontificalium. — 5° Qui alienant bona suæ Ecclesiæ, absque beneplacito apostolico, si per sex menses sub interdicto manserint, factum suum non retractantes. (Cons. *Ambitiosæ, DE REBUS ECCL. NON ALIENANDIS*.) Sunt suspensi a regimine suæ Ecclesiæ in spiritualibus et temporalibus (n^{is} 620-622).

Clerici incurrunt suspensionem etiam S. Sedi reservatam: 1° qui duos ordines majores eodem die, vel duobus continuis, susceperunt (n° 327). — 2° Qui ordines suscipiunt ementito titulo (n° 322). — 3° Qui scienter recipiunt ordines ab Episcopo qui renuntiavit suæ sedi et dignitati. (Cap. *Requisivit*, 1, tit. XIII, lib. I Decret.) — 4° Qui scienter receperunt ordines ab Episcopo hæretico vel schismatico, aut excommunicato denunciato. (Cap. *Cum clericis*, 2, eod. tit.) — 5° Qui ordinem sacrum susceperunt durante matrimonio, etiam non consummato; nisi aliquam e religionibus approbatis ingrediantur et ibi profiteantur. (Cap. *Antiquæ, DE VOTO*, Extrav. Joan. XXII.) — 6° Qui ordines furtive susceperunt. (Tit. *DE EO QUI FURTIVE...*) — 7° Qui ordines simoniace susceperunt (n° 752). — 8° Qui

absque dispensatione apostolica, sive extra tempora, sive ante ætatem legitimam, vel sine litteris dimissoriis, ordines susceperunt. (Const. Pii II, *Cum sacrorum.*) — 9º Qui stipendiorum pro missa celebranda partem sibi retinentes, missam per alium celebrari minori stipendio procurant (nº 584).

II. Sunt præterea suspensiones jure communi reservatæ Episcopo, hæ præsertim : 1º Si quis per saltum ordinetur, etiam postquam suppletus fuerit ordo prætermisus. (Conc. Trid., sess. XXIII, cap. XIV de *Reform.*) — 2º Si quis ordinatus fuerit sine litteris dimissoriis sui Episcopi (nº 166). — 3º Si quis sede Episcopali vacante, ante completum a die vacationis annum, ordinatus fuerit virtute litterarum dimissorialium a capitulo (nº 206). — 4º Si quis extra suam diœcesim ordinatus fuerit absque licentia Ordinarii loci. (Conc. Trid., sess. VI, cap. V.) — 5º Si quis parochus, aliusve sacerdos, sive regularis sive sæcularis, alterius parochiæ sponso, sine illorum parochi licentia, matrimonio conjungere aut benedicere ausus fuerit. Suspensus est donec absolvatur ab Episcopo parochi a quo benedictio nuptialis suscipienda erat. (Conc. Trid., sess. XXIV, cap. I, de *Reform. Matr.*) — 6º Si judex, officialis, archidiaconus, censuras excommunicationis, suspensionis aut interdicti tulerit sine scripto. Suspensus est a divinis officiis et ab ingressu Ecclesiæ per mensem (nº 764).

797. — VIº *Quæ sint præcipua interdicta jure communi indicta?*

Capitulum quod, sede vacante, intra annum a die vacationis, litteras dimissorias tradit ut clericus diœcesis a prælato alieno ordinetur, subjacet interdicto (nº 206).

Subduntur etiam interdicto capitula et universitates quæ appellare præsumunt a sententiis S. Pontificis ad futurum concilium. (Const. *Pastoralis.*)

Qui scienter celebrant in loco interdicto; item qui scienter admittunt ad officia divina, aut ad sepulturam ecclesiasticam excommunicatos vel interdictos nominatim, interdicuntur ab

ingressu Ecclesiæ donec satisfecerint ad arbitrium Prælati cujus in eo sententiam contempserunt. (Cap. *Episcoporum*, 8, de *Privilegiis*, in VIº.)

Judices Ecclesiastici, sententiam excommunicationis contra aliquem ferentes, non præmissa monitione, interdicuntur ad mensem ab ingressu Ecclesiæ (765). Item qui proferunt sententias excommunicationis, suspensionis, interdicti absque ullo instrumento authentico in quo censuræ species et causa dicantur (764).

Interdicuntur ab ingressu Ecclesiæ, ab assistentia divinis officiis et sepultura, qui causam dederunt interdicto locali. (Cap. *Si sententia*, 16, de *Sent. Excomm.*, in VIº.)

Locus in quo hæreticus denuntiatus fuit sepultus subditur interdicto donec reconciliatus fuerit. (Cap. *Quicumque*, 2, de *Hæreticis*, in VIº.)

Sunt constitutiones Pontificiæ quibus interdictum locale pronuntiatur in regna, terras, loca illorum qui impediunt quominus Nuntii SS. Pontificum ingrediantur regiones sibi mandato apostolico commissas; item in civitates quæ auxilium præbent insequentibus hostiliter cardinales... Verum hæc in specie non referemus, quia, si adhuc jure subsistant, non adducuntur in praxim nisi intervenerit sententia, a qua proferenda abstinet S. Sedes.

*798. — Irregularitas est impedimentum canonicum quo aliquis æctetur a susceptione ordinum et ab illorum exercitio, si jam recepti fuerint. Cum clerus sit pars electa et venerabilior societatis christianæ, non omnes passim ad hunc statum promoveri possunt, sed idonei solum: porro, Ecclesia arcendos statuit illos qui certis dotibus carent, quas necessarias reputavit ad implendum convenienter munia clericalia, et eos insuper qui se

delictis, quibus maculati sunt, indignos effecerunt tanta dignitate. Hi omnes dicuntur *irregulares*, quia regulæ eanonicæ obstant quominus ordinentur. Irregularitas est igitur, sub diverso respectu, ratio providendi decori status clericalis, et pœna contra quædam delicta graviora constituta; quam ob causam de illa disserendum duximus, more cæterorum canonistarum, in sectione *de Pœnis*¹.

§ 1. — *De irregularitatibus in genere.*

* 799. — I^o *Quotuplex distinguitur irregularitas?*

Distinctio communiter fit 1° In irregularitates ex delicto et ex defectu; 2° in irregularitates perpetuas et temporales; 3° in irregularitates totales et partiales, prout considerantur vel rationæ causæ, vel ratione durationis, vel denique ratione effectuum.

1° Si consideretur irregularitas ratione causæ ex qua procedit, alia est ex *delicto*, alia ex *defectu*, prout insinuat in cap. *Accedens*, 14, DE PURGATIONE CANONICA, ubi Innocentius III notam delicti et notam defectus impediens ad sacros ordines promovendum, indicat. Irregularitas dicitur ex *defectu* quoties causa quæ illi originem dedit nullam culpam supponit in subjecto, v. g., cæcitas, defectus natalium: dicitur ex *delicto* quoties ortum habuit a crimine, v. g., ab homicidio voluntario et injusto, a violatione censurarum exercitio ordinis sacri. Nemo incidit in irregularitatem ex delicto, nisi perpetraverit peccatum mortale, externum, in sua specie consummatum; siquidem perpetua illa inhabilitas ad statum clericalem est pœna gravissima. Si quid igitur reperiatur in circumstantiis quo reus excusetur a delicto gravi, eo ipso eximitur ab irregularitate. Pœnitentia vero, quæ hominem post commissum delictum reconciliat

¹ Cf. Suarez, *de Censuris*, disput. xl et seq. — Bonacina, *de Censuris*, disput. vii. — Interpretes Decretalium in commentariis tit. xxxvii, DE PŒNIS, — Collet, *Tract. de Irregularitatibus*.

Deo et Ecclesiæ, non aufert irregularitatem; quia irregularitas est etiam pœna in perpetuum statuta. Aliunde mens atque voluntas Ecclesiæ fuit, ad consulendum decori status clericalis, et ædificationi fidelium, ut promovendi puros se ab infantia servaverint a quibusdam gravioribus criminibus.

Plures theologi dixerunt irregularitatem non incurri ob delictum occultum, excepto delicto homicidii; sed illa sententia non consentit disciplinæ concilii Tridentini quæ manifeste supponit irregularitates oriri posse a delictis occultis. (Sess. xxiv, cap. xi, *de Reform.*)

2° Ratione temporis quo perstitura est irregularitas, alia est *perpetua*, alia *temporaria*. Irregularitas ex delicto est perpetua; cessare non potest aliter quam dispensatione: irregularitas ex defectu est sæpe temporaria ac veluti transitoria, quando nimirum oritur ex impedimento naturali quod lapsu temporis removeri potest, puta ex defectu ætatis, scientiæ, etc.

3° Ratione effectuum, alia est irregularitas *totalis*, alia *partialis*, prout impedit ab omni ordine et officio, vel a quibusdam solum functionibus sacri ministerii; quod fusius explicabitur in solutione quæstionis subsequenti.

* 800. — II° *Qui sint effectus irregularitatis?*

Effectus irregularitatis considerandi sunt quoad *susceptionem ordinum*, quoad *exercitium ordinum susceptorum*, et tandem quoad *officia et beneficia ecclesiastica*.

I. Primus effectus irregularitatum est obstare ne irregularis ad ordines promoveatur, ita ut ordinatio irregularis sit graviter illicita, non invalida.

Omnibus notum est Ecclesiam nihil posse in substantiam sacramentorum: quando simul adsunt materia, forma et minister ritum essentialem efficiens, producitur infallibiliter sacramentum. Irregularitas proinde, quatenus non jure divino sed jure canonico constituta, non est impedimentum dirimens, qualia sunt impedimenta matrimonii quæ contractum naturalem immediate afficiunt.

Nomine *Ordinum* intelligitur etiam prima tonsura, tametsi juxta communioŕem sententiam non sit ordo, sed veluti præambulum ad ordines. Ita observatur in praxi; tum quia lex prohibens quominus ordines suscipiantur, debet simul arcere a ritu sacro quo aliquis ad illorum susceptionem disponitur; tum quia intendit Ecclesia ne irregulares statum clericalem ingrediantur; quapropter cum per tonsuram clericus efficiatur, consequens est ut irregularis non possit statui clericali initiari per primam tonsuram.

II. Alter effectus irregularitatum est prohibitio exercitii sacrorum ordinum.

Exercitium sacrorum ordinum dicimus functiones solemnes quæ majoribus ordinibus ita sunt attributæ, ut laicis nullatenus demandentur. Porro, maxima esset rerum confusio, gravisque disciplinæ contemptus, si quis ordinibus sacris initiatus, violata lege canonica, posset nihilominus in ordinibus contra fas usurpatis ministrare; eo certe magis quod Ecclesia, legem stabiliendo de irregularitatibus, statum clericalem ipsum ac exercitium ordinum intenderit, potius quam meram ordinis susceptionem. . . Excipe casum extremæ necessitatis; nam sacerdoti irregulari licet sacramentalem absolutionem in articulo mortis impertiri, si desit alterius sacerdotis copia.

Eadem prohibitio urget quando, post susceptam ordinationem, supervenit irregularitas, eo tamen discrimine admissa quod irregularitas ex defectu superveniens est quidem absoluta quoad alios ordines superiores suscipiendos, non est vero nisi partialis quoad exercitium ordinum jam legitime susceptorum; illas solummodo functiones impedit quas defectus superveniens reddit impossibiles. Irregularitas ex delicto, sive fuerit antecedens sive subsequens ordinum receptionem, est plerumque totalis; ab omni ordinis executione arcet, exceptis paucis nonnullis limitationibus jure canonico apposis, quas suo loco notabimus (n° 819, 820, 824).

III. Tertius effectus irregularitatum est obstare quominus

irregularis possit promoveri ad officium proprie dictum, neque ad beneficium. Omnes admittunt illicitam fore susceptionem beneficii, quod deducitur ex pluribus textibus juris, præsertim ex cap. *Cum bonæ*, 8, DE ÆTATE PRÆFICIENDORUM; *Henricus*, 2, DE CLERICIS PUGNANTIBUS; *Ex litteris*, DE CLERICO NON ORDINATO MINISTRANTE, in quibus SS. Pontifices concedunt ut, causa suadente, Episcopi ad quos rescripta dirigebantur, misericorditer indulgerent clerico irregulari quoad retinenda, vel etiam impetranda beneficia, ne, sustentatione privatus, negotiis sæcularibus implicetur cum detrimento sui ordinis. An vero invalida sit collatio beneficii facta irregulari, controvertitur. Nonnulli, quorum opinionem satis probabilem dicit S. Alph. de Liguori, asserunt collationem non esse irritam, sed a judice irritandam. Cæteri communissime propugnant collationem esse nullam; et hæc opinio eidem S. Liguori visa est simul communior et probabilior. (Lib. VII, n° 343.)

Probatur 1° ex concilio Tridentino, quod sess. VII, cap. III, de *Reform.*, jussit ut « beneficia ecclesiastica, præsertim curam animarum habentia, personis dignis et habilibus... conferantur. Aliter autem facta collatio, sive provisio, omnino irritetur. » Idem concilium indixit, ut qui homicidium sua voluntate perpetraverit, etiam si crimen occultum fuerit, « nullo tempore ad sacros ordines promoveri possit... nec illi aliqua beneficia conferri liceat; sed omni ordine ac beneficio et officio ecclesiastico perpetuo careat. » (Sess. XIV, cap. VII, de *Reform.*) Tandem de beneficiis capitulorum statuit, sess. XXII, cap. IX, de *Reform.*: « Nec aliis in posterum fiat provisio, nisi « iis qui jam ætatem et cæteras habilitates integre habere dignoscuntur; aliter irrita sit provisio. » Hæc postrema verba indubitanter significant irritam esse provisionem beneficiorum in Ecclesia cathedrali vel collegiata factam iis qui habilitates jure requisitas non habent, qui scilicet sunt irregulares. Quod de aliis beneficiis declaratur non est ita apertum; nam verba concilii fas esset interpretari de irritatione a judice pronun-

tianda : nullatenus tamen probabile est concilium alias regulas statuisse pro beneficiis parochialibus, cæterisque Ecclesiis, alias vero pro collegiatis.

Prob. 2° *ex auctoritate S. Congregationis et Doctorum.* S. Congregatio Concilii, ann. 1601, proposito dubio : « An... « ordinatus et provisus de simplicibus beneficiis, ante sacramentum confirmationis, legitime dicta beneficia acquisierit, « ita ut nulla indigeat nova provisione. » Respondit : *Minus legitime acquisivisse, atque egere nova provisione.* (Giraldi, *Expositio juris pontificii*, part. II, sect. xci.)— Doctores versatissimos in jure canonico ita communissime tenere testatur Suarez. Unanimis fuit ea de re sententia et constans praxis in Galliis. « C'est l'opinion commune des théologiens et des canonistes, » ait collator Andegavensis (*Irrégularités*, viiie conférence, 1re question); et alter canonista, Gibert : « S'il restait « quelque difficulté touchant l'interprétation des chapitres du « droit, la pratique l'ôterait entièrement, car c'est l'usage de « puis plusieurs siècles d'impêtrer les bénéfices de ceux qui, « par défaut d'âge ou par quelque autre incapacité, n'ont pas « pu les obtenir. » (*Usages de l'Église de France*, tit. vii, règle xvi.)

Prob. 3° *ratione deducta ex mente Ecclesiæ.* Qui arcetur a statu clericali, impeditus censetur eodem jure a susceptione officiorum quæ statui clericali, atque ordinum exercitio, sunt per se annexa : ergo irregularis est ipso facto inhabilis ad acquirenda beneficia... Confirmatur ex veteri atque constanti disciplina : ordines olim non conferebantur nisi propter officium a clerico occupandum, et consequenter incapacitas ad ordinem erat simul incapacitas ad officium : porro jus subsequenter temporibus inductum non derogavit huic disciplinæ.

Hinc sequitur irregularem qui durante irregularitate beneficium recepit, teneri in conscientia illud dimittere, nec interea posse facere fructus suos, de quo dictum est in 1^a parte (n° 290, 291). Sequitur etiam irregularem inhabilem esse ad recipien-

dam de novo jurisdictionem ordinariam, sive in foro interno, sive in foro externo; jurisdictio enim ordinaria non acquiritur nisi adeptione officii, seu dignitatis. Sæpius tamen validi erunt actus jurisdictionis, ratione tituli colorati et erroris communis (n° 284-287).

Hæc opinio, cum suis utique consecrariis, videtur nobis valde probabilior opinione opposita; verumtamen cum plures canonistæ, quorum sententias haud improbabiliter arbitratur ipse Suarez, aliter sentiant, dicemus cum eodem doctissimo viro : « Hoc satis est ut quis excusetur a peccato, si in praxi primam « opinionem sequi voluerit, dummodo advertat non posse tuta « conscientia retinere beneficium, manendo in irregularitate, « sed debere illius dispensationem procurare. » (Loc. cit., disp. xi, sect. ii, n° 35.)

De jurisdictione delegata non est difficultas; nam jura quæ allegavimus referuntur solum ad jurisdictionem ordinariam, et in pœnalibus severitas legis non debet ab uno casu ad alterum extendi.

Quod vero ad beneficia attinet quæ clericus obtinuerat ante irregularitatem, certum est ea non amitti ipso facto superinductæ irregularitatis.

Beneficium semel legitime acquisitum non amittitur nisi in casibus jure statutis : porro jus canonicum nullibi lege generali constituit beneficia amitti ipso facto irregularitatis. Debet proinde irregularis ab omni exercitio ordinis sacri; atque consequenter ab usu jurisdictionis quæ non nisi mediante ordine exerceri potest. Nihil vero obstat quominus exerceat jurisdictionem ordinariam, non secus ac delegatam, in actibus qui non requirunt ordinem; siquidem ex jure canonico irregularitas non cadit in jurisdictionem.

Hinc Episcopus irregularis potest litteras dimissorias et dispensationes concedere, sacerdotes ad audiendas confessiones deputare. Parochus irregularis potest alium delegare ad ministrandum sacramenta, potest assistere matrimoniis suorum pa-

rochianorum ut testis jure communi assignatus, dummodo provideat benedictionem nuptialem ab altero presbytero dari. Si non possit impetrare dispensationem, necesse ipsi erit ut officium dimittat, cum non possit conservare ad tempus indefinitum titulum cujus onera implere impeditur¹. (N° 836.)

801. — III° *Quis statuere valeat irregularitates, et quomodo interpretanda sint jura de irregularitatibus constitutis a legislatore?*

I. Irregularitates statui possunt a S. Pontifice et a concilio generali; non vero ab Episcopis pro sua respective diœcesi aut provincia. Ita omnes.

Assertio probatur ex consuetudine generali et ipso consensu unanimi canonistarum, potius quam ex ulla Constitutione quæ rem definierit. Notio irregularitatis suadet ut non aliter statuatur quam a summa auctoritate; siquidem irregularitates proxime referuntur ad servandam dignitatem status clericalis, atque ubivis gentium prævalent. Clericus qui irregularitate adstrictus est, nullibi potest ad sacrum ministerium promoveri.

Plures e canonistis ulterius progrediuntur, asserendo irregularitates induci non posse a consuetudine etiam generali, quod deducere conantur ex Decretali *Is qui*, 18, DE SENT. EXCOMM. in VI°, ubi declaratur illum qui in Ecclesia polluta scienter celebrare præsumit, licet in hoc temerarie agat, irregularem non esse, *cum id non sit expressum in jure*. « Cum in dicto capite, » ait Suarez, pro regula ponitur, nullam esse irregularitatem, « nisi sit in jure expressa, manifeste excluditur omnis alius modus inducendi irregularitatem. » (Disput. XL, sect. IV, n° 13.) Hæc tamen, incidenti propositione dicta, nullatenus videntur statuere regulam generalem, nec derogare principio juris communis quo datur consuetudini vis inducendi legem per omnem Ecclesiam. Si vero ad tempora præterita respexerimus, negari

¹ Suarez, disput. XI, sect. II, n° 44-46.

vix potest aliquas irregularitates ex diuturna Ecclesiæ consuetudine fuisse introductas. (Reiffenstuel, in tit. XXXVII, n° 67.)... Quidquid speculative dicatur, parum refert ad praxim, cum omnes irregularitates, undecumque ortæ fuerint ab initio, insertæ sint pluribus abhinc sæculis in jure scripto, et verisimile non videatur alias in futurum superinducendas fore consuetudine Ecclesiarum.

II. Jura legislatore constituta de Irregularitatibus interpretantur canonistæ his adhibitis regulis: I^o Dicendum statui irregularitatem quoties indicatur in lege effectus proprius et directus irregularitatis, scilicet inhabilitas ad susceptionem ordinum. II° Non est irregularitas quando impedimentum, seu interdictio ordinis, incurritur tantum per sententiam a judice ferendam: nec etiam quando verba legis sunt æquivoca, adeo ut intelligi possint indifferenter de suspensione, de interdicto et de irregularitate, siquidem *in obscuris minimum est servandum*. Irregularitas censetur pœna gravior suspensione et interdicto, quia removet absolute ab ordine, officio et beneficio, nec obtinetur communiter hac in materia dispensatio nisi a S. Pontifice. III^a In dubio, sive juris sive facti, non præsumitur adesse irregularitatem, nisi tamen dubium facti sit circa homicidium.

De *dubio juris* communis est opinio doctorum, quod plane sufficit ad probationem regulæ datæ; in iis enim quæ sunt legis humanæ, doctrina unanimis indicat quo sensu lex sit interpretata, aut saltem usu temperata in societate. Porro dubium juris subsistit quamdiu dubium permanet inter doctores auctoritate graves, etsi sententia quæ stat pro existentia irregularitatis nobis forte probabilior videatur opinione contraria. « Quando » est varietas opinionum probabilium, ait Suarez, in universum « censeo non incurri irregularitatem, quoties judicio virorum » doctorum opinio negans in eo casu incurri irregularitatem « probabilis est, etiam si judicetur minus probabilis speculative... Nam quando res est in se adeo obscura et dubia ut

« homines docti de illa judicantes inter se non consentiant, merito censeri potest non satis expressa in jure. » (Loc. cit., sect. v, n° 6.)

De *dubio facti* idem dicendum arbitramur, propter communissimam canonistarum opinionem, quæ in causis disciplinariis multum valet. Sanctus Alph. de Liguori asserit hanc sententiam esse communem apud theologos (lib. VII, n° 347); quod non de theologis probabilistis solum dici potest, sed etiam de cæteris qui systemata severiora circa delectum opinionum sectantur. Collet de illa sententia dixit: « C'est le sentiment de Cabassut, des conférences d'Angers et de celles de Condom, et du plus grand nombre des théologiens, et c'est avec raison. » (*Traité des dispenses*, lib. VI, chap. 1, n° 127.) Tribunalia ecclesiastica neminem condemnant tanquam irregularitatem in dubio facti: porro, regulariter servari potest in foro interno quod in foro externo observatur, cum lex externa sit regula obligationum.

Non idem sentiunt canonistæ in casu dubii de homicidio, quia plures sunt decisiones in Decretalibus quæ statuunt sequendam fore in hujusmodi dubio partem tutiorem, ob eam forte causam quod nec suspicio quidem homicidii cadere debeat in clericum. (Cap. *Ad audientiam*, 12, cap. *Significasti*, 18, DE HOMICIDIO.) Ut vero hæc sententia prævaleat in praxi, nonnullas condiciones apponunt, scilicet: 1° ut certum sit corpus delicti, id est homicidium, et dubitetur an mors acciderit culpa illius de quo agitur; 2° ut fuerit vere homicidium, non simplex mutilatio; 3° ut irregularitas illa dubia afficiat solum clericos, non laicos; 4° ut vim habeat quoad ordinem suspensionem, non quoad impetrationem beneficiorum in clerico rite ordinato. Ratio harum exceptionum est quod canones allati statuunt de homicidio a clerico patrato. Interpretes non innituntur necessitate sequendi in dubio partem tutiorem, sed jure positivo, voluntate nimirum SS. Pontificum qui legem ita edixerunt, ad consulendum efficacius decori

status clericalis, et ad removendum a fidelibus periculum scandali¹.

*802. — IV° *Qui possint contrahere irregularitatem, et utrum aliquis possit pluribus simul irregularitatibus detineri?*

I. Sequitur ex ipsa notione irregularitatis, incapacitatem ad recipiendos ordines statui jure divino, et impedire ne valide suscipiantur; dum irregularitas, inducta jure canonico, obstat solummodo quominus licite conferatur ordo.

Hoc supposito, dicimus omnem et solum virum baptizatum posse contrahere irregularitatem. Mulieres non sunt irregulares, sed incapaces jure divino recipiendi sacros ordines. Item vir non adhuc baptizatus non potest, si proprie loqui velimus, esse irregularis, quandoquidem nec ipse est capax sacramenti Ordinis donec baptizetur. Defectus naturales vel morales qui baptizatos efficiunt irregulares, hunc defectum non habent in homine infideli, aut etiam catechumeno, quamdiu in eo statu permanet, scilicet non inducunt irregularitatem. Quæri tantummodo potest, utrum actus pravi perpetrati ante baptismum, vel defectus naturales contracti, ita post spiritualem regenerationem remaneant, ut hominem irregularem efficiant, quod infra expendemus.

Omnes viri baptizati, si unum excipias S. Pontificem, possunt contrahere irregularitatem. Episcopi obnoxii sunt, non secus ac cæteri fideles, legi canonicæ inducenti irregularitates; quamvis omnes ordines susceperint, et sub eo respectu irregularitas suum effectum in eos non exerat, possunt interdici exercitio sacrorum ordinum et inhabiles effici ad assecutionem officii et beneficii. Quod asseruimus (n° 757) ex capite *Quia periculosum*, Episcopos non comprehendi in statuto generali inducente suspensionem aut interdictum, nisi de illis specialis mentio facta sit, non habet locum in præsentī materia; si qui

¹ Cf. Suarez, loco cit., sect. vi, n° 6-15, S. Alph. de Liguori, n° 347.

dem nihil hujusmodi constitutum fuit in gratiam Episcoporum quoad irregularitates. Cap. *Cum medicinalis*, 1, DE SENT. EXCOMM., in VI°, innuit prælatos Ecclesiarum irregularitatem non effugere, si divina officia exsequi præsumserint, non obstante suspensione.

S. Pontificem excipiendum diximus : obligari quidem potest moraliter quoad vim directivam jure canonico, non vero quoad vim coactivam, et irregularitas pertinet ad vim coactivam. (Suarez, loc. cit., sect. VII, n° 7.)

II. Certum est aliquem posse pluribus simul irregularitatibus detineri diversæ speciei ex defectu et ex delicto, de quo omnes consentiunt. An vero idem dicendum sit de irregularitatibus ejusdem speciei, adeo ut quemadmodum ille pluribus successive censuris ejusdem naturæ innodatur, qui pluries idem delictum perpetrat cui ipso facto censura annexa est (n° 767), ita et qui iteratis vicibus peccatum committit cui irregularitas annectitur, non ita constat.

Plures negant ob duplicem rationem : 1° quia non exprimitur in jure irregularitatem multiplicari ex multiplicatis delictis intra eandem speciem : porro irregularitas non incurritur nisi exprimat in jure ; 2° quia irregularitas « est quædam inhabitabilis per modum habitus permanentis, ait Garcias, et sic « non multiplicatur multiplicatis actibus ejusdem rationis, seu « generis ; censura autem est quædam pœna per modum transcurrentis, cum sit de se absolubilis, seu vinculum dissolubile¹. »

Alii affirmant, et nostro saltem sensu multo probabilius : 1° quia toties incurritur irregularitas quoties committitur delictum cui vi juris ipso facto imponitur irregularitas, nisi lex aliter statuerit, vel obstet natura rerum ; porro qui, v. g., violat

¹ Garcias, de *Beneficiis*, part. VIII, cap. III, n° 87. — Sanchez, de *Matrimonio*, lib. VIII, disput. XXIV, n° 7. — Collator Andegavensis, II° confér. sur les *Irregularités*, 1re question. — Collet, *Traité des dispenses*, liv. VI, chap. III, n° 187.

censuram exercendo ordinem sacrum, actum facit cui irregularitas annectitur ipso jure ; ergo repetitis vicibus toties innodatur irregularitate, quamvis lex illud consecrarium non indicaverit. 2° Nihil repugnat quominus aliquis duobus impedimentis ejusdem speciei detineatur, sicuti potest ligari duabus censuris solo numero diversis, ex causis distinctis ; sub eo enim respectu canonista mox laudatus non assignat verum discrimen inter censuras et irregularitates, et non est cur aliter de illis ratiocinemur. Ita Suarez, de *Censuris*, disp. XLII, sect. 1, n° 2. In praxi, quando postulatur dispensatio, « si irregularitates contractæ sunt ob delictum ejusdem generis sæpius iteratum, ait « Schmalzgrueber, non opus est exprimere vices in particulari « in quibus irregularitas contracta est ; necessarium tamen « est saltem in genere eas exprimere, ut pro omnibus dispensatio concedatur. » (In titulum DE PŒNIS, lib. V Decret., n° 122. S. Liguori, lib. VII, n° 353.)

* 803. — V^o *Quibus causis aliquis excusari possit ab irregularitate?*

Irregularitates ex defectu incurrunt ipso facto, quæcumque fuerit voluntas aut intentio, qui in hunc defectum incidunt. Quod ad *irregularitates ex delicto* attinet, cum, ex dictis supra, supponant delictum grave et consummatum, sequitur causas quaslibet quibus removetur ratio peccati lethalis, excusare ab irregularitate. Superest vero quæstio difficilis an excuset etiam ignorantia legis irregularitatem statuentis. Tres sunt ea de re opiniones. 1^a tenet sufficere cognitionem legis divinæ qua res aliqua vetita est, v. g., homicidium ; 2^a tenet requiri cognitionem legis ecclesiasticæ rem prohibentis, non vero cognitionem irregularitatis huic delicto annexæ ; 3^a demum eorum est qui dicant requiri simul cognitionem legis canonicæ actionem pravam prohibentis, et cognitionem irregularitatis eadem lege constitutæ in transgressores.

1^a opinio his rationibus nititur : 1° ut irregularitas locum habeat, non obstante ignorantia legis canonicæ, duo sufficiunt :

primum, quod Ecclesia possit statuere irregularitatem pro actu quatenus est contra legem naturalem, etiamsi non sit formaliter contra legem ecclesiasticam; secundum, ut id voluisse æstimanda sit: atqui utrumque constare videtur. Quod possit, ita manifestum nobis est ut probare non aggrediamur; quod autem reipsa voluerit, merito præsumitur. Quando enim legislator simpliciter decernit irregularitatem ob crimen, nihil aliud explicans, sed solum requirens ut crimen patratum sit, qui crimen commisit eo ipso in irregularitatem incidit, si nihil aliud obstat. Nihil certe obstat, eo præsertim quod irregularitas respiciat indecentiam quam actus habet ex se, quatenus est contra jus naturale aut divinum, etiamsi præscindatur transgressio præcepti ecclesiastici. 2º Cap. *Cum illorum*, 32, DE SENT. EXCOMM., declarat illos qui, postquam in sententiam excommunicationis propter violentam percussorem clerici incidissent, sacros ordines susceperant, facti memoriam aut juris peritiam non habentes, dispensationem obtinere posse ab abbatibus monasteriorum, post injunctam pœnitentiam regularem, ut in susceptis ordinibus ministrent, nisi sit ratio gravis præsumendi contra allegatam oblivionem vel ignorantiam. Ergo ignorantia juris non eximit, alioquin in casu allato dispensatio non fuisset necessaria... (Suarez, disput. XL, sect. v, nº 10; Collet, *de Irreg.*, part. I, cap. IV. Plures in eo sensu doctores citat Sanchez, *de Matr.*, lib. IX, disp. xxxii, nº 16.)

IIª opinio, quam S. Liguori dicit communissimam, et probabiliorē reputat, probatur 1º ex regulis religiosorum et ex canonibus quibus regulares et clerici eximuntur a pœnis contra delicta latis a jure, quando has regulas, hosve canones, bona fide ignoraverunt. Sic, in cap. *Proposuisti*, 2, dist. lxxxvii, Innocentius II eximit a pœna depositionis quosdam clericos incontinentes qui ex vi constitutionis Syricii deponi debuissent ob violatam legem; illos vero non ob aliam causam excusat, nisi quod legem ignoraverint: unde concluditur prærequiri cognitionem legis canonicæ, ut quis irregularitatem incurrat.

2º Ratione. Irregularitas ex delicto, etsi principaliter statuta sit in favorem status clericalis, et non sit primario pœna, participat aliquatenus tamen naturæ pœnarum; dubitari enim non potest quin Ecclesia voluerit punire reum, eum arcendo a sacris ordinibus et ordinum susceptorum exercitio; unde fit ut canonistæ generatim disserant de irregularitatibus in suis commentariis tituli juris *de Pœnis*. Irregularitas est igitur lata simul ad puniendum delinquentem et ad providendum decentiæ status clericalis. At vero qui legem canonicam aliquod delictum prohibentem bona fide ignorat, pœnam ab ea latam subire non debet; legem enim humanam transgressus non est formaliter, nec incidit, respectu status clericalis, in eam indecentiam quam induxisset contemptus auctoritatis ecclesiasticæ. « Irregularitas, inquit Sanchez, est pœna contemptus, unde « deficiente contemptu minime incurritur. » Sanchez, loc. cit., nº 17; Schmalzgr., in tit. *de Pœnis*, nºs 105-108, qui sic concludit: « Hæc sententia ut communis et in praxi recepta, omnino tenenda est; contraria tamen, quæ vult in eo casu non « incurri irregularitatem, adhuc probabilis est. » Ita S. Liguori, nº 350.

IIIª opinio quam Suarez, Schmalzgrueber, S. Liguori, dicunt etiam probabilem, fundatur præcipue hoc principio quod pœna delicto æqua irroganda sit; quamobrem cum levius sit delictum, minorque contemptus legis, quando quis transgreditur legem gravissimas pœnas continentem, hujusmodi pœnas ignorans, non debet eisdem pœnis subjici. Nec obijciatur reum qui legem humanam novit, ac violat, merito plecti pœnis quas legislator in transgressorem statuit. Ita est, inquit, quoad pœnam ordinariam et mediocrem delictique naturæ respondentem, non vero quoad pœnam extraordinariam et exorbitantem, qualis est irregularitas quam reus nullatenus suspicatus est constitutam a lege in pœnam delicti. (Navarrus, *Manuale*, cap. xxviii, et alii citati apud Sanchez, nº 20, loco citato, et apud S. Liguori, nº 351.)

Ex tribus opinionibus, prior nobis videtur multo probabilior speculative, magis utique principiis consentanea. Pleraque argumenta contra eam allata educuntur ex textibus qui non sunt ad rem, quandoquidem non agunt de irregularitatibus, sed de censuris quarum alia prorsus est ratio; vel gratuito supponunt irregularitatem esse pœnam contemptus legis canonicæ.

Ab illa opinione non recesserunt theologi nisi posteaquam irregularitates ex delicto cum censuris confusione notionum commiscuerint. Verumtamen, quacumque ratione ad id fuerint adducti, certum manet maximam inter doctores, sæculis subsequentibus, ortam fuisse dubitationem an irregularitas inducatur ex delicto in casu ignorantiae legis canonicæ actum prohibentis et statuents irregularitatem: porro, illa controversia, in qua opiniones contradictoriæ habentur apud doctores auctoritate graves, tanquam vere probabiles, sufficiens est ad dubium juris. Proinde, admissis principiis de dubio in materia irregularitatum, concludendum nobis est neminem teneri, in foro saltem interiori, se irregularem habere, qui bona fide ignoraverit legem et irregularitatem legi annexam.

§ 2. — De irregularitatibus ex defectu.

804. — Sunt defectus quidam animi, corporis, natalium, famæ et indolis, qui, jure canonico, inducunt irregularitatem; cujus disciplinæ rationem egregie declarat S. Thomas: « Ordinati in quadam dignitate præ aliis constituuntur. Ideo ex quadam honestate requiritur in eis claritas quædam, non de necessitate sacramenti, sed de necessitate præcepti; ut scilicet sint bonæ famæ, bonis moribus ornati, non publice pœnitentes. Et, quia obscuratur hominis claritas ex vitiosa origine, ideo etiam de illegitimo thoro nati a susceptione ordinum repelluntur, nisi cum eis dispenseetur, et tanto est

« difficilior dispensatio quanto eorum origo est turpior. » (In iv *Sent.*, dist. xxv, quæst. 11, art. 2.)

* 805. — 1º *Quæ sint irregularitates ex defectu animi?*

Tres sunt ex parte animi defectus qui excludunt a statu clericali, nimirum: defectus rationis, scientiæ et fidei sufficienter confirmatæ.

I. Ob defectum rationis, excluduntur amentes, energumeni et epileptici, quod ex subsequentibus textibus juris deducunt canonistæ. Cap. *Maritum*, 2, distinct. xxxiii: « Clericum non ordinandum... illum qui in furiam aliquando versus insanivit, vel afflictione diaboli vexatus est. » Cap. *Clerici*, 4, ejusd. distinct.: « Clerici qui in adolescentia a dæmonibus cognoscuntur obsessi, ad superiorem sacri regiminis gradum ascendere non possunt. » Cap. *Maritum* est incerti auctoris, nec proinde habet per se auctoritatem, at communiter allegatur ut indicans disciplinam canonicam. Cap. *Clerici* attribuitur Nicolao Papæ. Eadem statuuntur in cap. *Communiter*, 3, ejusdem distinctionis. — Hæc de amentibus et energumenis: quod ad epilepticos spectat, citabimus cap. *In tuis litteris*, 3, et cap. *Nuper Foropopulensis*, 2, caus. vii, quæst. 2. In priori capite Alexander II respondit dubio proposito circa clericum, sacro presbyteratus ordini initiatum, qui morbo caduco laborabat... « Consulimus ut si frequenter hoc morbo tangatur, ab oblatione et Missarum celebratione modis omnibus prohibeatur; indecens enim est, et periculosum, ut in consecratione Eucharistiæ morbo victus epileptico cadat. Si vero Dei misericordia convaluerit... eum sacrificare jam non interdiciamus. »

Ad intelligentiam et applicationem practicum canonum, nonnulla sunt notanda:

1º Ante omnia inquirere necesse est an sit vere *amentia*, *possessio dæmonis*, aut *epilepsis*, quod aliquando non ita facile dignoscitur; sunt enim morbi qui cum istis infirmitatibus aliquam similitudinem habent, nec eadem procreant pericula.

Textum quem attulimus de amentibus, de omni amentia interpretandum ducimus, sive quis in iram et furorem provocetur dum eo morbo laborat, sive sit tantum stolidus, ratione carens, quia, uti observat sapienter Suarez, « ad ordinis ineptitudinem « perinde est. » (*De Irregul.*, disput. LI, sect. I, n° 5.)

2° *Amentia et possessio dæmonis* si ordinationem præcedant, inducunt perpetuam irregularitatem, modo tamen amentia non proveniat ex casu mere accidentali ac transitorio, sed a causa permanente. Ratio est quod textus citati non statuunt solum removendos fore ab ordinibus qui actu sunt amentes, aut energumeni, de quo sane nullum dubium oriri potuit, sed illos omnes qui in furiam aliquando versi insanierunt, vel qui cognoscuntur fuisse in adolescentia a dæmone obsessi. Insuper qui in amentiam lapsi sunt, raro præsumuntur perfecte sanati, et ab omni periculo reincidenti in priorem statum liberi : qui autem fuere olim a dæmonibus vexati, non judicantur idonei ad sacrum ministerium. Hinc concludit Suarez, ac nos ipsi concludimus cum opinione communiore, non satis esse sanitatem recuperasse, sed sub lege irregularitatis remanere qui hunc defectum aliquando passus fuit.

Idem dicendum de *epilepticis* existimant communius theologi ; « nam hi etiam irregulares sunt, ait Suarez, et si ordinati non « sunt, quamvis morbo integre liberentur, ordinari non possunt. » Nonnulli tamen aliter opinantur, quia non sunt textus juris qui rem certo definiant ; asserunt præterea praxim in suis partibus habere ut ordinentur qui post certum tempus liberati fuerint ab infirmitate. Re quidem vera, canones allegati non statuunt de epilepticis sed de vexatis a dæmonibus ; quamobrem non est cur perseveret irregularitas in iis quos, iudicio medicorum et post notabile tempus experimenti, moraliter certum est a morbo convaluisse. Azevedo testatur se consuluisse viros in jure necnon in jurisprudentia S. Congregationis versatissimos, et Episcopos doctrina conspicuos, qui arbitrati sunt non esse iocum irregularitati, in iis etiam qui ad vigesimum usque octavum

annum epilepsi laboraverant, et concludit : « Ad theologos « attinet decernere an aliquid impedimento sit ad ordines suscipiendos ; an vero aliquis sit obnoxius morbo attinet ad medicos : si juxta illorum iudicium non adsit morbus, nullum « ex morbo impedimentum consequitur¹. »

3° Qui in amentiam, energumenatum, aut epilepsim incidit post ordinationem, fit irregularis quoad exercitium ordinum susceptorum ; sed illa irregularitas est temporalis. Tamdiu solummodo durat quamdiu clericus non recuperaverit sanitatem ; ex quo removetur periculum morale relapsus, permittitur clerico suis officiis fungi.

Ex decreto *Communiter*, 3, dist. xxxiii, quod S. Pio I tribuitur, energumeni « tamdiu erunt ab officii sui ordine et loco « suspensi, quousque unius anni spatio per discretionem Episcopi inveniuntur ab incursu dæmonum liberati. » Alexander II (cap. *In tuis litteris*) vetuit quominus permitteretur celebratio Missarum clerico qui *frequenter* morbo caduco cadit ; non interdixit, si e morbo convaluerit.

Quid vero si nec frequenter cadat, nec convaluerit, sed identidem casus intercident ? Juxta Suarez, non permittendum est ut suo officio fungatur in celebratione Missarum, si ægrotans cadendo voces det confusas atque spumas ore jactet, et hoc videtur concludendum ex cap. *Nuper Foropopulensis*, in quo Gelasius Papa supponit removendum a sacris clericum qui repente collapsus, sive in domo, sive in processione, aut alio quocumque loco, hæc passus sit. Si vero casus rari sint², et istius modi circumstantiæ removeantur, non privabitur ministerio, servatis

¹ Suarez, disput. LI, sect. I, n° 4-8. — S. Liguori, n° 598, 599. — Collator Andegav., II^a conférence, n° question. — Azevedo, *Exercitationes ecclesiasticæ, exercit. xviii, de Ordinibus conferendis.*

² Hæc notat Collet : « L'auteur de la *Morale de Grenoble* et Pontas regardent comme fréquents les accès qui arrivent une fois par mois, et comme « rares ceux qui n'arrivent qu'une fois, deux fois par an. » *Traité des dispenses*, liv. VI, n° 153. E contra S. Alph. de Liguori reputat raros dicendos esse casus epilepsis si *semel in mense* accidant, n° 399.

loco et tempore quibus scandalum præcaveatur. (Suarez, loc. cit., n° 6; Collet, *Traité des dispenses*, n° cxxxvi.) Expediit plerumque ut non concedatur presbytero infirmo sacra peragere aliter quam præsentem alio sacerdote, qui, si exposcat necessitas, illius vicem exsequatur, juxta decisionem conc. Toletan. xi, cap. *Illud divini*, 15, caus. vii, 9, 1. — Hæc cuncta difficultatem sæpius habent in praxi, ob periculum ne gravetur notabiliter status infirmi presbyteri, si nimiam tristitiam experiatur ex interdicto functionum sui ordinis; unde perpendi simul debent quid religio ex una parte suadeat, quid caritas ex altera parte, et res deferenda est ad Episcopum qui providebit.

*806. — II. Ob defectum scientiæ excluduntur illitterati, de quibus S. Gelasius statuit: « Illitteratos, aut aliqua parte corruptos vitiatos, nullus præsumat ad clericatus ordinem promoveri; quia litteris carens sacris non potest esse aptus officii... » (Cap. *Illitteratos*, 2, distinct. xxxvi.)

Inde concluditur defectum scientiæ esse veram irregularitatem; nam Gelasius eodem prorsus modo de illitteratis statuit quam de corpore vitiatos, prohibendo ne in alterutro casu ad clericalem statum aliquis admittatur. Cap. *Nullus*, 4, DE TEMPORIBUS ORDINATIONUM in vi°, interdicat Episcopis, sub pœna suspensionis per annum a collatione tonsuræ clericalis, ne primam tonsuram conferant illitteratis.

Illitteratos intelligimus, in præsentem quæstione, non solum qui legere nesciunt, sed qui non habent scientiam stricte necessariam. Ideo enim Gelasius Papa illitteratos excludit quia *litteris carens sacris non potest esse aptus officii*: porro manifestum est illum qui, etsi linguam vernaculam et etiam Latinam didicerit, non est ea scientia mediocri instructus qua valeat casus communiter occurrentes in exercitio ordinis resolvere ac in difficilioribus consulere viros peritiores, aptum nequam esse sacris officiiis. Si res ad præscriptum juris naturalis et divini tantummodo expenderetur, satis forsitan esset ad suscipiendum sacros ordines ut quis idoneus foret adipiscendæ

scientiæ, et animo paratus ad non exercendum ordinem ita susceptum nisi quando scientiam competentem assecutus fuisset; sed rationem insuper habere oportet legum canonicarum quæ actu ignorantes repellunt. « Quapropter, ait Suarez, maxime « sunt circa hoc observandi canones ecclesiastici: nam defectus « illius scientiæ quam ad singulos ordines ipsi canones requirunt, inducet hanc irregularitatem ad illos suscipiendos. » (Disp. li, sect. i, n° 8.)

Gradus autem scientiæ necessariæ clericis, ex jure canonico, varius est pro ratione ordinis suscipiendi, et determinatur a Conc. Trid., sess. xxiii, cap. iv, xi, xxiii, xiv, *de Reform.* Requirit utique concilium ut initiandi prima tonsura legere et scribere sciant, et cognoscant rudimenta fidei. — Ut ad minores ordines promovendi linguam Latinam intelligant. — Ut ordinandi in subdiaconos sint litteris, et iis quæ ad ordinem exercendum pertinent, instructi. — Tandem ut promovendi ad sacerdotium idonei comprobentur ad docendum populum ea quæ scire omnibus necessarium est ad salutem, et ad sacramentorum administrationem. Quamvis promovendus ad sacrum presbyteratus ordinem abstinere debeat per aliquod tempus ab illa rerum sacrarum dispensatione, nec adhuc approbandus sit et deputandus ad excipiendum confessiones pœnitentium, aliqua tamen eum peritia donari oportet de conditionibus necessariis ad sacramentum Pœnitentiæ, ne forte casus necessitatis contingat.

Irregularitas ex defectu scientiæ, cum non sit absoluta sed relativa, impedit solummodo ne clericus munia sacri ministerii exercent pro quibus non habet gradum scientiæ omnino necessariam.

807. — III. Ob defectum fidei sufficienter confirmatæ irregulares censentur: 1° Recens conversi ab infidelitate juxta sententiam S. Pauli: *Non neophytum, ne in superbiam elatus incidat in judicium diaboli.* (Epist. i ad Timoth. cap. iii, 6.) Prudenti arbitrio Episcopi dimittitur ut judicet quando conversi

ab infidelitate, sunt sufficienter confirmati in fide. 2º Qui non adhuc susceperunt sacramentum Confirmationis.

Concilium Tridentinum, sess. xxiii, cap. iv, *de Reform.*, edixit: « Prima tonsura non initientur qui non susceperunt « sacramentum Confirmationis. » Utrum hoc decreto statuatur irregularitas, ex ipso textu ambiguum et incertum est; eo magis quod in contextu simili modo, iisdemque verbis, declaratur non admittendos ad primam tonsuram cæteros de quibus probabilis conjectura non sit eos hoc vitæ genus elegisse ut Deo fidelem cultum præsentent, non sæcularis iudicii fugiendi fraude: quod præceptum significat, non vero irregularitatem proprie dictam. Animadvertendum præterea theologos et canonistas per plures, imo *communissime* teste S. Alph. de Liguori (lib. VI, nº 185), docere initiatum prima tonsura, non recepto prius sacramento Confirmationis, non peccare mortaliter, nisi ex contemptu illud omittat, et nullam incurrere censuram. Exinde concludendum videretur non adesse irregularitatem, tum quia non est sufficienter expressa in jure, tum quia tot doctores non reputavissent esse culpam solummodo venialem in eo qui ordinem suscipere præsumpserit non obstante irregularitate. Refertur tamen apud Fagnan, et apud Giraldu, S. Congregationem declaravisse illum male promotum fuisse ad ordines qui sacramento Confirmationis perunctus fuit post susceptos ordines minores; minus legitime acquisivisse beneficia simplicia ante confirmationem, et indigere nova provisione; tandem non posse ad sacros ordines ascendere nisi prævia Sedis Apostolicæ dispensatione (nº 800. Fagnan, in cap. *Cum contingat*, nº 96, DE ÆTATE... PRÆFICIENDORUM, lib. I Decret.; Giraldu, *Expositio juris pontificii*, part. II, sect. xci).

* 808. — IIº *Quæ sint irregularitates ex defectu corporis*?

¹ Distinct. LV, in decreto Gratiani. — Tit. xx, lib. I Decret. DE CORPORE VITIATIS ORDINANDIS VEL NON. — Tit. vi, lib. III, DE CLERICO EGROTANTE VEL DEBILITATO.

Olim defectus corporis non reputabantur impedimenta ad ordines, præter infirmitates quæ hominem imparem efficiunt sacro ministerio; unde dicitur in *Canonibus apostolorum*: « Si quis oculo defectus, aut obtuso crure existat, et dignus sit, « Episcopus efficitur: non enim mutilatio corporis ipsum pol- « luit, sed inquinatio animæ. Qui vero mutus, surdusve et cæcus « est, Episcopus non efficitur, non quia corpore oblæso est, sed « ne ecclesiastica munia impediatur. » § 76, 77. Sæculis subsequentibus disciplina paulisper immutata fuit, ne fidelibus fide infirmioribus scandalo essent quidam defectus corporales in clerico, et invaluit principium generale: *Adest irregularitas quoties aliquis, vel non secure propter debilitatem; vel non sine scandalo, propter deformitatem, posset munia ecclesiastica obire.* Colligitur ex cap. *Presbyterum*, 2, et *Tua nos*, 4, DE CLERICO EGROTANTE.

Hinc 1º qui habent infirmitates corporales quæ, juxta definitiones canonicas, speciatim recensentur inter impedimenta ad ordines, qui scilicet cæcitate laborant, utroque oculo orbat..., qui manu altera mutilati sunt..., qui oculum effossum habent..., qui naso vel labiis privantur..., qui ita claudi sunt ut ambulare absque baculo non possint vel pede ligneo utantur..., qui lepram patiuntur... sunt irregulares.

Hinc 2º qui versantur in alterutro casu quem principium generale complectitur, sunt etiam irregulares, quamvis nulla fiat in jure specialis mentio de infirmitate qua afficiuntur, siquidem exempla allata in canonibus non sunt limitativa juris sed tantum indicativa: v. g., surdi utraque aure, muti, qui pollice aut indice carent, aut manum tremulam habent adeo ut non possint elevare sacram Eucharistiam aut eam dispensare fidelibus, reputantur irregulares; unius autem digiti ablatio, imo duorum digitorum qui necessarii non sunt ad sacras functiones, non parit irregularitatem.

Hinc 3º si talis sit defectus qui nec exprimitur in jure, nec manifeste obstet quominus clericus tuto atque decenter fungatur

ordinibus, dimittitur Episcopo ut pro suo prudenti arbitrio iudicet an adsit irregularitas vel non. « Communis resolutio est, ait Suarez, id pertinere ad Episcopos. » (Disp. LI, sect. II, n° 16.)

Canonistæ communissime dicunt irregularem esse qui sinistro oculo captus est, quia non potest, celebrando sacra mysteria, legere canonem absque indecenti conversione : eam ob causam oculus sinister vocatur apud ipsos *oculus canonis*. Verumtamen, si facultate videndi oculo sinistro privatus possit nihilominus legere canonem sine deformi conversione faciei, non censendus est irregularis. Item nec irregularis habebitur cui erutus fuit oculus, si difformitas illa reparatur per oculum vitream, ut notat S. Alph. de Liguori, n° 410.

Qui nimia brevitate staturæ risum concitarent, aut non possent ad altare convenienter sacrum agere, recensendi sunt inter irregulares.

Hæc exempli causa attulimus ; quæ enim disserunt canonistæ de lingua impeditis, de surdastris, de macula deformi in facie notatis, de quibusdam morbis affectis, cæterisque istius modi difformitatibus, supervacaneum est perpendere, cum solutio dubiorum in praxi pendeat quoad singulos casus a gradu infirmitatis, et ratio simul habenda sit dotum personalium promovendi, utilitatis quam afferre potest Ecclesiæ, morum denique regionis.

* 809. — III° *Qui irregulares sint ex defectu natalium*¹?

I. Nulla fit mentio hujus irregularitatis per decem priora sæcula ; quinimo plures inveniuntur textus Patrum collecti in decreto Gratiani, ex quibus concludere datur veteres nullatenus respexisse ad natalitia promovendorum, nec alios a statu clericali removendos duxisse quam personaliter indignos. Prima

¹ Tit. XVII, DE FILIIS PRESBYTERORUM, lib. I Decret. — Tit. XVII, QUI FILII SINT LEGITIMI, lib. IV. — Benedictus XIV, *de Synodo*, lib. XIII, cap. XXIV, n° 11-14. Breve *Redditæ nobis*, ann. 1744, in quo fuse disseritur an filii ex adulterio procreati legitimentur subsequenti matrimonio.

constitutio canonica excludens ab ordinibus filios illegitimos, edita est in synodo Pictaviensi, cui præfuit Legatus Sedis Apostolicæ, anno 1078. Sic se habet : « Ut filii presbyterorum, et cæteri ex fornicatione nati, ad sacros ordines non promoveantur ; nisi aut monachi fiant, vel in congregatione canonica regulariter viventes : prælationem vero nullatenus obtineant. » (Cap. I, tit. DE FILIIS PRESBYTERORUM.)

Probabile est hanc disciplinam initium duxisse ab exclusione prolis illegitimæ sacerdotum, quam Ecclesia a sacro ministerio repulit ut cohiberetur incontinentia clericorum : inde vero extensa fuit ad filios illegitimos laicorum ; ac demum ex una provincia in alias propagata, vim auctoritatemque juris communis obtinuit, præsertim post promulgationem decretalium Gregorii IX.

Nihil refert an illegimitas sit occulta aut publica ; siquidem irregularitates ex defectu, si excipias infamiam, nullatenus pendent a notorietate, sed ab ipso facto.

II. Vi disciplinæ constabilitate irregulares sunt : 1° qui nati sunt extra matrimonium ; 2° qui nati sunt ex matrimonio contracto coram Ecclesia, servatis solemnitatibus jure requisitis, sed invalido ob aliquod impedimentum dirimens. — Qui nati sunt ex matre legitimo matrimonio juncta, præsumuntur legitimi, et dicitur generatim filium non teneri credere suis parentibus asserentibus illum esse spurium, quia turpitudinem suam revelanti fides non adhibetur. Si tamen certa ipsi daretur probatio illegimitatis, teneretur se irregularem habere, et consequenter abstinere ab usu ordinum quos bona fide recepisset.

Alexander III censuit filios non reputandos fore illegitimos, quorum parentes bona fide, publice et sine contradictione Ecclesiæ, contraxerunt ; quod etiam tenendum declaravit alius S. Pontifex, si bona fides ex una parte parentum adfuerit. (Cap. *Cum inter*, 2, *Ex tenore*, 14, QUI FILII SINT LEGITIMI.) Non item dicendum si uterque parens egerit mala fide, cum utique cognitione impedimenti, nec si matrimonium contraxerint

clandestine, dum aliquo impedimento tenebantur. Ecclesia non intendit favere malæ fidei parentum, nec ignorantia culpabili in qua versarentur circa illud impedimentum, ob neglectas formalitates jure præscriptas. (Cap. *Cum inhibito*, 3, DE CLANDESTINA DESPONSATIONE.)

Hinc concludimus illos irregulares esse qui orti sunt ex matrimonio mere civili, in locis ubi viget disciplina Tridentina de clandestinitate; nam pontifices qui ob bonam fidem parentum voluerunt favorem dari filiis, id statuerunt in gratiam matrimoniorum publice, sine contradictione Ecclesiæ, celebratorum: præterea, a tempore concilii matrimonia aliter celebrata quam præsentate parochi, vel alio sacerdote ex licentia Ordinarii, et coram duobus vel tribus testibus, in locis ubi lex promulgata fuit, non reputantur nec sunt vera matrimonia, sed illicitæ conjunctiones.

Quod vero ad illos attinet qui in infantia expositi sunt a parentibus ignotis, res est valde dubia. Doctores adeo dissentiunt ut plures ex utraque parte suam quisque opinionem asseverent esse communiter receptam. Alii dicunt filios expositos non reputari *communiter* irregulares; dum alii e contrario non minus confidenter contendunt *communiter* esse opinionem eosdem expositos haberi illegitimos et irregulares. Suarez expositis opinionibus et auctoritatibus oppositis, concludit utramque opinionem esse probabilem et licitum esse alteram amplecti.

In praxi duo servanda videntur: 1º Ante ordinationem recursus habeatur ad Episcopum ad obtinendum, sin dispensationem proprie dictam, saltem approbationem, quia ordinationes puerorum expositorum obnoxia sunt multis incommodis; 2º peracta ordinatione, etiam sine dispensatione, seu approbatione speciali, clerici valent ordines sacros exercere; quia per ordinationem us acquisierunt ad usum ordinum, quo jure privandi non sunt ob solum dubium de illegitimitate natalium. Nihil quidem fieri debet in hac materia inconsulto Episcopo, in quo

omnes facile consentiunt; rationi autem et principiis communiter admissis maxime consentiens videtur clericum, absque ulla fraude ordinatum, admittendum esse ad exercitium sacrorum ordinum. Supra dictum est neminem reputandum esse irregularem in dubio juris et facti, nisi specialis lex constituta sit quoad casus particulares, ut in materia irregularitatis ex homicidio: atqui expositi de quibus agimus, non repelluntur jure communi a sacris ordinibus, et dubium est an orti sint ex conjunctione illicita, an ex legitimo matrimonio¹.

* 810. — III. Defectus natalium reparatur legitimatione proli, quæ fit per matrimonium subsequens, et per concessionem S. Pontificis.

1º Certum est prolem legitimari per matrimonium parentum, modo tamen habiles fuerint ad contrahendum tempore quo prolem susceperunt.

Ita statuitur in utroque jure, canonico et civili. « Tanta est vis matrimonii, ait Alexander III, ut qui antea sunt geniti, post contractum matrimonium legitimi habeantur. Si autem vir, vivente uxore sua, aliam cognoverit, et ex ea prolem susceperit, licet post mortem uxoris eandem duxerit, nihilominus spurius erit filius... » (Cap. *Tanta* 6, QUI FILII LEGITIMI.) Doctores communiter deducunt ex illa Decretali, et simul ex aliis pluribus sanctionibus canonicis, legitimum fieri filium ortum ex parentibus liberis, nequaquam vero legitimari per matrimonium subsequens prolem ex adulterio progenitam.

Difficultas vero est utrum attendi duntaxat debeat tempus nativitatis, an etiam tempus conceptus, de quo multum dissentiunt canonistæ, « cum inveniantur textus textibus contrarii, ait Benedictus XIV, cumque doctores doctoribus, tribunalia tribunalibus adversentur. » (Breve *Reddite nobis*, § 5.) In hac canonistarum controversia, inclinamur in partem magis faventem

¹ Card. Petra, *Comment.* in Const. XXII Sixti IV, n° 10, tom. V. — Giraldi, *Expositio juris pontificii*, part. II, sect. xcvi. — Suarez, *disput.* 1, sect. iv, n° 2-5. — Collet, *de Irregular.*, part. II, cap. 1, q. 3.

tem proli, tum quia iudex in dubio debet esse propensus in bonum et commoda prolis, prout ibidem animadvertit Benedictus XIV (§ 4); tum quia adest dubium juris, quo stante pronuntiare licet in praxi non esse irregularitatem.

2° Legitimitas auctoritate suprema facta reponit prolem in statu filii legitimi, eosdemque effectus operatur ac matrimonium subsequens parentum. Romano Pontifici duntaxat competit jus prolem legitimandi quoad ordinem spiritualem; cum vero hæc legitimitas ab illo facta non habeat in nostris regionibus effectus civiles, raro admodum ad Sanctam Sedem et Gallia recurritur ad eam obtinendam, eo magis quod dispensatio eundem effectum operetur quoad ordinem et beneficiorum susceptionem.

Est quidem, a parte rei, discrimen inter legitimationem et dispensationem, quod legitimitas sit illimitata et sensu latiori sumatur, exceptis solummodo quæ fuerunt specialiter jure excepta, dum dispensatio sumitur sensu strictiori juxta tenorem rescripti. Si quis dispensetur tantum ad suscipiendum ordines minores, remanet irregularis quoad ordines majores; si dispensatus sit pro majoribus ordinibus, nihil addito de officiis et beneficiis, indigebit nova dispensatione si deinceps promoveatur ad aliquod beneficium. Verum, si quis ab initio caute providit ut obtineret dispensationem ad omnes ordines simul et ad beneficia, nihil amplius ipsi opus erit.

Notare est legitimationem, et a fortiori simplicem dispensationem, non sufficere 1° ut quis recipiat certas dignitates et nonnulla beneficia, quæ ex præscripto juris vel ex conditionibus foundationis, concedi debent solis legitimis; legitimati enim non sunt stricte legitimi, sed ex fictione juris; 2° ut filius illegitimus clerici consequatur beneficium in Ecclesia in qua parens ipse obtinuerit beneficium, licet dissimile, nec ut in eadem Ecclesia ministrare possit. Concilium Tridentinum statuit, sess. xxv, cap. xv, *de Reform.*: « Ut paternæ incontinentiæ « memoria a locis Deo consecratis, quos maxime puritas sancti-

« tasque decet, longissime arceatur, non liceat filiis clericorum, « qui non ex legitimo nati sunt matrimonio, in Ecclesiis ubi « eorum patres beneficium aliquod ecclesiasticum habent, aut « habuerunt, quodcumque etiam dissimile beneficium obtinere, « nec in dictis Ecclesiis quoquomodo ministrare... » Hæc disciplina videtur, ex sensu obvio verborum, attingere ipsos filios naturales quos clericus habuit antequam ordinibus initiatus sit. Textum concilii: *nec in iisdem Ecclesiis, quoquomodo ministrare*, S. Congregatio interpretata est de quocumque munere ecclesiastico, absque officio et beneficio; nam ad dubia proposita respondit filium illegitimum parochi jam defuncti non posse audire confessiones in Ecclesia in qua pater fuit parochus. (Bened. XIV, *de Synod.*, lib. XIII, cap. xxiv, n° 14.)

811. — IV° *Qui irregulares sint ex defectu ætatis*¹?

Prima tonsura initiari possunt qui præditi sunt usu rationis, modo legere et scribere sciant, et fidei rudimenta edocti fuerint. Non est ætas canonibus præfinita pro minoribus ordinibus: conferri solent, ait Benedictus XIV, a septimo ad decimum quartum annum, concurrentibus tamen in ordinando qualitatibus requisitis a concilio Tridentino. (Breve *Eo quamvis tempore*, an. 1745, § 19.) Gravis momenti erat olim quæstio qua ætate initiari possent pueri prima tonsura et ordinibus minoribus, quia clerici juniores poterant obtinere beneficia simplicia: nunc vero, cum nulla supersint in nostris partibus hujusmodi beneficia, consuetum est ut expectetur donec maturiorem ætatem assecuti sint, et judicari possit an spes fundata affulgeat eos Ecclesiis utiles futuros esse. Quoad vero majores ordines, requiritur ætas vigesimi secundi anni ad suscipiendum subdiaconatum, vigesimi tertii ad diaconatum, vigesimi quinti ad presbyteratum, et trigesimi ad episcopatum. Notandum tamen quod pro sacris ordinibus satis sit unius, vel alterius respective anni, inchoatio,

¹ Tit. xiv, lib. I Decret. de ÆTATE ET QUALITATE PRÆFICIENDORUM.

dum pro episcopatu complementum trigesimi anni requiritur. (Cap. *Cum in cunctis*, 7, DE ELECTIONE.)

Annus computatur a die et hora nativitatis; unde sequitur illum qui natus est, v. g., hora septima vespertina, non posse subdiaconatum suscipere eodem die recurrente quo 22um annum complet, dum e contrario potuisset eodem die ordinari, si natus fuisset hora septima matutina. Dici non debet diem incœptam pro completa haberi, siquidem, in priori quam fingimus hypothese, nec ipsa dies incœpit. Non incipit dies anni 22ⁱ antequam finitus fuerit annus 21us; ergo posita lege neminem promovendum fore nisi qui inchoaverit 22um annum, neutiquam ordinari debet mane, qui vespere solum exegit 21um annum¹.

Si quis ordinem susceperit mala fide ante ætatem præscriptam, est suspensus ab exercitio hujus ordinis ex Constitutione Pii II *Cum ex sacrorum*, an. 1461; quamobrem si ordinem susceptum exercuerit, incidit in novam irregularitatem: ætate adeptæ, necesse erit ut absolvatur a censura et dispense super irregularitate. Qui vero bona fide egit, ignorans defectum ætatis, nulla censura innodatur; tenetur solummodo, statim ac noverit defectum, abstinere ab omni functione sacra hujus ordinis, donec adeptus sit ætatem jure præfinitam.

812. — V^o *Qui irregulares sint ex defectu libertatis?*

Defectu libertatis irregulares sunt generatim qui, sua conditione officii alienis ita occupantur, ut non possint se ministerio clericali devovere: præsertim *servi* proprie dicti, *conjugati*, et *ratiociniis reddendis obligati*.

I. A primæva ætate vetitum fuit ne *servi* promoverentur ad ordines, nisi consultis ac consentientibus dominis, quia « debet esse ab aliis immunis, dixit S. Leo Papa, qui divinæ militiæ « est aggregandus, ut a castris dominicis, quibus nomen ejus

¹ Cf. Fagnan in cap. *Ad nostram*, DE REGULARIBUS, lib. III Decret. — Collet, *Traité des Dispenses*, liv. VI, n° 144.

² *Distinct.* liv. decr. Gratiani. — Tit. XVIII, DE SERVIS NON ORDINANDIS, lib. I. Decretalium.

« adscribitur, nullis necessitatis vinculis abstrahatur. » Cap. *Nullus*, cap. 1, dist. LIV. Ut vero provideret simul dignitati status clericalis et juribus legitimis dominorum, statuit Ecclesia 1° nunquam promovendos servos ad ordines, nisi prius certo constiterit de consensu domini; 2° omnes qui, hac cautione prætermittenda, furtive fuerint ordinati, e suo statu dejecti fore ac in servitutem iterum redigendos, cum eo tamen discrimine quod diaconi possent aliquem in sui locum substituere et quod presbyteri non redderentur suis dominis, sed mulctarentur amissione sui peculii in compensationem damni illati domino; 3° rationem habendam esse conditionum quas dominus indixerit, consentiendo ordinationi servi. Quando plenam libertatem directa manumissione dabat dominus, integrum erat servo ad quam voluisset Ecclesiam se transferre; si vero dominus ea conditione consensum dedisset ordinationi, ut servus spiritualia obsequia ibi præstaret, servus ea lege adstrictus manebat famulatum impendendi in obsequiis divinatorum, ut dicitur in cap. *Eo libentius*, 6, DE SERVIS NON ORDINANDIS. Hæc ad memoriam veteris disciplinæ, et ad mentem Ecclesiæ explicandam, dicta sint.

• II. *Conjugati*, remanentes in conjugio, irregulares sunt etiam pro prima tonsura, juxta præsentem disciplinam.

Bonifacius VIII prohibuit ne conferatur tonsura conjugato, « nisi volenti intrare in religionem, aut ad sacros ordines promoveri: » porro jure stabili constitutum est nullum conjugatorum promovendum esse ad sacros ordines « nisi ab uxore continentiam profitente fuerit absolutus. » (Cap. *Nullus*, 4, DE TEMP. ORDINATIONUM, in VI°; *Conjugatus*, 5, DE CONVERSIONE CONJUGATORUM, lib. III Decret.) Ergo irregularitas ex conjugio orta obstat ne quis ordines minores, ipsamque primam tonsuram clericalem, legitime recipiat.

Minime sufficit conjugatis mutua ex condicto separatio ut vir habeat libertatem suscipiendi ordines; necesse est præterea ut uxor monasterium ingrediatur, aut si maturiori ætate sit, nulli

obnoxia suspicioni, votum perpetuum continentiae emittat coram Episcopo. Quin etiam canones supponunt virum ab uxore separatum, initiari sacris ordinibus in congregatione regulari, nisi sit ipse ætate grandævus, et ab omni suspitione incontinentiae remotus. Si abnuat, velitque ad sacros ordines ascendere in sæculo, maxime dubium est an Episcopus hoc ipsi concedere valeat. Refert Benedictus XIV casum propositum fuisse, an. 1728, S. Congregationi, quæ post iteratum examen nullam resolutionem dedit, propterea quod existimatum non fuerit virum, qui, a florente ætate quam agit, ad voluptatem allicitur, per susceptos in sæculo sacros ordines dici posse ab incontinentiæ periculo procul abesse; neque adeo opportunis cautionibus præsiidiisque munitum censeret, qualis esset si se in monasterium abderet, ibique religionem profiteretur. Est proinde regulis canonicis omnino consonum ut adeat Sanctam Sedem, dispensationem expostulaturus, qui, uxore sanctimonialium vitam amplectente, vult, adhuc licet junior, ad sacros ordines conscendere, remanendo in sæculo⁴.

III. Irregulares etiam reputantur, ex defectu libertatis, qui officiis sæcularibus ordinis sive militaris, sive judicialis, sive civilis, obligati manent juramento et stipendio, et alii qui ratiociniis reddendis implicantur.

Concilium Carthaginiense decretum tulit quo removentur ab ordinibus procuratores, actores, exsecutores, seu curatores pupillorum, antequam liberati sint a negotiis. Hoc decretum, quod in librum Decretalium jussu Gregorii IX translatum est, constituit jus commune. (Cap. *Magnus*, DE OBLIGATIS AD RATIOCINIA.)

Dubitatur 1º utrum lex statuatur solum de procuratoribus denariorum publicorum, an etiam de iis qui res privatas aliorum gerunt, quales sunt, v. g. tutores pupillorum; 2º utrum necesse sit ut procuratores debita exsolverint, an sufficiat ratiocinia

⁴ De Synodo, lib. XIII, cap. xii, nº 14.

reddidisse, hæcque acceptata fuisse ab iis quorum interest.

Caput juris *Magnus* omnes ratiociniis obligatos, et in specie curatores pupillorum, excludit; quapropter non videtur distinguendum, et reipsa canonistæ hos omnes æque comprehendunt in lege generali. (S. Alp. de Liguori, lib. III, nº 838. Schmalzgrueber, nº 2, Reiffenstuel, nº 3, titul. XIX, lib. I. Decret.) Excipiuntur tamen procuratores locorum piorum, pupilli indigentis et parentis. Episcopi judicio dimitti debet definire quoad casus speciales, an ea sit administratio rerum alienarum quam Ecclesia interdici voluit clericis; an gestio negotiorum pupilli censeatur gravis momenti ut defectum libertatis inducat.

Jura non requirunt debitorum solutionem peractam antequam procurator ordinibus initiatur, sed solummodo ut ratiocinia reddiderit.

Prudentia suadet tamen ut non ordinetur procurator rei alienæ nisi sit omnino liber, quoties timetur ne forte sit æri alieno reddendo impar, et exinde infametur status clericalis.

Nota. Obligatio ad ratiocinia, superveniens ordinibus susceptis, non inducit irregularitatem; quia leges canonicæ, tamen si clerico interdixerint ne se immisceat sæcularibus negotiis, illum tamen non eo ipso a sacris ministeriis removendum pronuntiant, si gestionem rerum præter fas assumpserit.

*815. — VIº *Qui irregulares sint ex defectu famæ?*

Regula juris 87ª in VIº fert: *Infamibus portæ non pateant dignitatum.*

I. Triplex distinguitur infamia: *juridica, legalis et popularis.*

1º Infamia *juridica* inducitur actu judiciali quo aliquis notatur reus criminis infamantis, aut plectitur pœna quam leges declarant infamantem. Actum judicialem non intelligimus tantummodo sententiam a iudice prolatam, sed quemvis alium actum, qui dat præsumptionem gravem criminis, v. g. citationem juridicam donec suspitione purgetur, confessionem rei coram tribunal.

Crimina infamantia, ex juris communis definitione, sunt: sodomia, sacrilegium, maleficium, incestus, perjurium factum in judicio, homicidium, lenocinium, adulterium, hæresis, duellum, crimen læsæ majestatis, Cardinalium injuriosa ac violenta percussio, exercitium usurarum, raptus mulierum. (Cap. *Constituimus*, 9, caus. III, quæst. v, Cap. *Infames* 17, quæst. I. Conc. Trid. sess. xxiv, cap. vi; sess. xxv, cap. xix, *de Reform.*)

Pœnæ infamantes sunt: excommunicatio, depositio, et degradatio. Jure civili ita statuitur quoad pœnas in Codice pœnali, art. 6 et 7: « Les peines afflictives et infamantes sont: la mort, « les travaux forcés à perpétuité, la déportation, les travaux « forcés à temps, la détention, la réclusion. Les peines infamantes sont: le bannissement, la dégradation civique. »

Harum dispositionum legis civilis ratio habenda est, quandoquidem Ecclesia sapienter statuit reputandos fore infames in suo foro, qui infamia notantur in societate civili. Idem probabiliter dicendum de iis qui privati sunt juribus civilibus, ad sensum art. 42 codicis pœnalis; nam ipsi quoque aliqua infamia civili notantur; nec decet ad statum et officia ordinis clericalis admittere, quos auctoritas civilis reputat indignos sæcularibus officiis. Quoties igitur intercessit actus judicialis qualem definimus, adest infamia juridica etiamsi notitia facti non fuerit sparsa adhuc per communitatem.

Actus judicialis efficit publicitatem delicti, quatenus judex, a quo actus ille procedit, agit ministerium publicum, et aufert a reo dominium famæ quam antea possidebat, dato unicuique jure divulgandi delictum. Famam proinde judex tollit eo ipso instanti, quamvis infamia deinceps augeatur quando delictum ad cognitionem communitatis pervenerit.

2º Infamia *legalis* alicui inuritur vi legis ante sententiam, aliumve actum judicialem, quando admisit crimen quod infamans declaratur a jure, modo tamen crimen cognitum sit in communitate.

Duo proinde concurrunt ad infamiam legalem. 1º Necessè

est ut lex statuerit delictum reputandum fore infamans; nam, seclusa institutione juris, opinio vulgaris de gravitate delicti famam nocentis obscurabit, atque idcirco obstat, quantum postulaverit natura rei, quominus superior illi demandet officium; id vero efficit ex sola ratione naturali, juxta regulas prudentiæ, non per modum pœnæ et impedimenti legalis. 2º Necessè est insuper ut crimen sit cognitum in communitate.

Canonistæ vulgo tenent reum, quamdiu delictum est occultum, non esse inhabilem ad assequendum beneficium, ad ferendum testimonium, etc.; inhabilem vero fieri vi legum ex quo delictum devenit publicum. Suam sententiam potissimum probant ex sensu communi, et ex præsumpta voluntate legislatoris. Enimvero, infamia in suamet definitione includit ideam notitiæ publicæ, cum nullus infametur in societate nisi amissione famæ, seu bonæ existimationis apud concives. Ratio eo magis urget quod irregularitas, de qua agimus, removet a statu clericali, non tam ob gravitatem delicti in se considerati, quam ob defectum famæ quem experitur reus; porro nullum detrimentum famæ patitur quamdiu crimen manet occultum. Huic præterea sententiæ favent plures decisiones juris, maxime declarationes datæ ab Alexandro III et a Gregorio IX, non esse impediendos a susceptis, nec a suscipiendis ordinibus, clericos qui gravia delicta commiserant, quæ juxta canonicas sanctiones inducunt infamiam juris, si hæc crimina non fuerint ordine *judiciario comprobata, vel alius notoria*. (Cap. *Ex tenore*, 4, et *Quæsitum*, 17, DE TEMPORIBUS ORDINATIONUM ¹.)

Qualis vero publicitas sufficiat ad infamiam legalem, non ita facile definitur, quia non suppetunt regulæ certæ in hac materia.

Plures arbitrantur sufficere delictum famosum, de quo nempe est publica opinio in communitate, orta ex indiciis probabilibus. « Ad infamiam juris, ait Suarez, sufficit delictum

¹ Cf. Suarez, disput. XLVIII, sect. I. — Garcias, *de Beneficiis*, part. VII, cap. VII. — Collet, part. II, cap. VI.

« famosum; nam bona fama non semper fundatur in evidentiâ rei, sed in bona opinione; pari autem modo, mala ad infamiam sufficit... Confirmatur ex eo quod jura sæpe supponunt vel admittunt purgationem infamiæ: ergo supponunt esse infamiam non evidentem, sed in rumore fundatam. » (Disput. XLVIII, sect. I, n° 21.) Ita communius, ut nobis videtur, canonistæ qui tenent infamiam legalem, quæ scilicet suam habet radicem in jure, non contrahi actu quamdiu delictum manet occultum, publicato autem et evulgato delicto statim completam esse, ut effectus suos absque sententia declaratoria criminis inducat; nam reipsa evulgatur delictum, non solum quando est notorium vel manifestum, sed etiam quando est famosum, ut iidem doctores supponunt (Fagnan, in cap. *Vestra de COHABITATIONE CLERICORUM*, n° 110, lib. III Decret. Schmalzgrueber, Reiffenstuel, Wiestner, etc. in titulum DE PŒNIS).

Alii e contra supponunt, vel etiam expresse docent, requiri notorietatem facti nec proinde sufficere famam publicam. Sic S. Liguori, cum asseruerit requiri ad incurrendam irregularitatem infamiæ ut crimen, cui annexa est, notorium sit notorietate juris, *vel facti per publicam famam*, statim addit: « requiritur tamen, prout dicunt Viva, etc... ut factum non solum sit publicum sed etiam notorium, seu ita evidens majori parti viciniæ, seu collegii ut nulla possit tergiversatione celeri. » (Lib. VII, n° 363.) Ita non pauci canonistæ, præsertim e Gallia, quorum etiam nonnulli eo usque devenerunt ut putarent semper requiri notorietatem juris, et pro axiomate habuerint non admitti in Galliis notorietatem facti, quod tamen cæteri non existimabant in sensu absoluto sumendum, ubi de infamia juris agitur. (Collet, *Traité des Dispenses*, liv. III, n° 150, règle IIIe. — Collator Andegav., IVe conf. *sur les Irregularités*, IIe question. — Gohard, *Traité des Bénéfices*, tom. II, pag. 260.)

Solutio dubii deducenda est ex circumstantiis, a numero scilicet et qualitate personarum quæ factum norunt, et a modo

quo factum istud divulgatum est in communitate. Canones voluerunt remove a sacris ministeriis qui infames sunt in communitate ob præsumptum crimen; porro etiamsi delictum non sit prorsus notorium evidentiâ facti, potest ita divulgari per communitatem, ut reus vere sit infamis; ergo delictum etiam famosum potest aliquando sufficere ad infamiam. Horum judex est, saltem in prima instantia, Episcopus.

3° Infamia *popularis*, quæ etiam dicitur infamia facti, oritur, non ex legis institutione, nec a judicis sententia, sed solummodo ex hominum existimatione, propter peccata quæ aliquis commisit, vel propter vilem artem quam exercuit in societate. Quodvis crimen publicum constituit reum indignum sacris ministeriis, quamdiu in statu peccati perseverat, et hæc indignitas est species aliqua irregularitatis, siquidem S. Paulus præcepit ut promovendi *habeant testimonium bonum ab his qui foris sunt*.

Ubi tamen lex nihil statuit, infamia popularis nobis videtur impedimentum naturale, potius quam vera et proprie dicta irregularitas canonica, effectus legales producens. — Idem dicendum putamus de irregularitate orta ab exercitio vilis artis. Canonistæ passim invocant cap. *Maritum*, ex decreto Gratiani, in quo dicitur excludi a sacris ordinibus eum « qui in scena lusisse dignoscitur. » Asserunt propterea infames esse qui mimos et histriones egerunt in theatro publico. Sed supra notavimus incertam esse auctoritatem hujus textus juris. Episcopi est judicare quid attentis circumstantiis expediat.

* 814. — II. Infamia juridica inducit irregularitatem perpetuam, quæ scilicet non tollitur emendatione rei, et eum sequitur quocumque se transtulerit. Istius modi infamia tolli aliter non potest quam sententiæ judicialis revocatione, reum in integrum restituente ob agnitam illius innocentiam. Difficillime obtinetur illa restitutio.

Princeps aliquando condonat pœnas; sed nihil prodest hæc condonatio ad effectum quem intendimus, *indulgentia* enim

quos liberat notat, nec infamiam criminis tollit, sed pœnæ gratiam facit, uti dicitur in jure Romano. Cæterum, S. Pontifex potest, infamia juridica manente, dispensare irregularem ut valeat ad ordines conscendere.

Infamia legalis est etiam perpetua juxta plures canonistas, qui exinde concludunt irregularitatem ex illa ortam non auferri emendatione rei. Hæc irregularitas, inquit, 1° est pœna legibus statuta, quæ ipso facto, quando crimen publicum fuit, incurritur absque ulla præfinitione temporis; 2° est vera irregularitas; ergo præsumi debet perpetuo duratura; ea est enim conditio ordinaria irregularitatum ut perpetuæ sint. Ita Suarez, disput. XLVIII, sect. II, n^{is} 7, 8; — Schmalzgrueber, in tit. DE PŒNIS, n° 175; — Wiestner, n° 62, eodem titulo; — Ferraris, v^o *Infamia*, n° 21; et cæteri communiter canonistæ qui dicunt infamiam juris perpetuo durare, nec aliter tolli quam per dispensationem a S. Pontifice.

Hæc sententia est *communis et certa* juxta Suarez. Fatendum tamen nonnullos canonistas et præsertim theologos obscure ea de re loqui, non constituto certo discrimine inter infamiam legalem et infamiam facti. Fatendum præterea sententiam judicis declaratoriam plerumque requiri, ut in foro externo obtineantur effectus quos jura infamiæ adscribunt, præsertim privatio beneficii; nam raro admodum evenit ut de delicto sufficienter constet nisi intercesserit sententia. Insuper gravia dubia sæpius oriuntur de sanctionibus canonicis, an tale vel aliud crimen illud sit cui ipso jure annexa sit infamia; an vetus disciplina fuerit usu contrario temperata, sicut reipsa temperatam esse novimus circa nonnulla delicta, quæ in veteri jure infamantia declarantur.

Quod demum ad infamiam *popularem* attinet, « quamvis aliquem repellat a dignitatibus habendis, non tamen repellit a dignitatibus quæsitis, » ait Garcias, cui cæteri communissime assentiuntur. (*De Beneficiis*, part VII, cap. VIII, n° 35. — Barbosa, *de Potestate Episcopi*, part. II, allegat. XLIII,

n° 19.) Non potest quidem superior tuta conscientia officium conferre indigno, nec etiam clerico innocenti qui falsa vulgi opinione diffamatus est, quia id vergeret in detrimentum status clericalis et religionis; cum vero hæc infamiæ species non inducat veram irregularitatem, valida esset collatio.

* 815. — VII° *Qui irregulares sint ob bigamiam, seu ex defectu sacramenti* ^{1?}

I. Bigami irregulares sunt ex *defectu sacramenti*. Bigamia autem duplex distinguitur: alia *realis*, quando qui cum duabus uxoribus matrimonium contraxit et consummavit; altera *interpretativa*, quando quis eam duxit ac cognovit quæ fuit ab alio cognita.

Matrimonium habetur apud christianos symbolum unionis Christi cum Ecclesia, quod etiam sacramentum vocatur; quamobrem, cum Christus virginem et unicam sponsam Ecclesiam assumpserit, non representat mysterium Christi qui duas successive uxores habuit, aut mulierem non virginem duxit, et idcirco dicitur esse in eo *defectum sacramenti*.

Bigamiam impedimentum fuisse ad susceptionem ordinum, ab ipsis initiis Ecclesiæ, compertum habemus ex Epistolis sancti Pauli. Cum pauci reperirentur, tunc temporis, qui virginitatem servaverant in sæculo, Apostoli ipsos etiam conjugatos assumere ad sacros ordines non cunctabantur, dummodo spontaneo consensu ab uxore discederent: sed peropportum existimaverunt eos solummodo eligere qui fuissent unius uxoris viri, quam disciplinam in posterum sancte servandam suis successoribus tradiderunt, propterea quod viri qui plures uxores successive habuerunt, veniunt in suspicionem, sin incontinentiæ, saltem imperfectæ virtutis. Minus idonei censentur suadendo fidelibus praxim consiliorum evangelicorum, qui de iisdem parum semetipsos sollicitos exhibuerunt, ut pluries nubarent, aut non virginem in sponsam ducerent.

¹ Distinct. XXIV et XXV, apud Gratianum. — Titulus XXI, DE BIGAMIS NON ORDINANDIS, lib. I Decret.

II. Est igitur lex canonica ut irregulares censeantur ex defectu sacramenti: 1° qui plures uxores habuerunt, sive ante, sive post baptismum; 2° qui duxerunt viduam, aut non virginem ab altero cognitam; 3° qui suam propriam uxorem cognoverunt postquam adulterium commiserit; 4° qui duplex matrimonium contraxerunt, aliud validum, alterum invalidum. (Cap. *Deinde*, 3, dist. xxvi; *Si cujus*, 11, et *Si laici*, 12, distinct. xxxiv; *de Bigamis*, 3, et *Nuper*, 4, DE BIGAMIS NON ORDINANDIS.)

Notandum venit ad legitimam interpretationem canonum: 1° bigamiam, seu realem, seu interpretativam, locum non habere extra matrimonium; quapropter qui cum duabus vel pluribus peccavit extra matrimonium, non est irregularis; 2° nihil referre ad bigamiam interpretativam utrum ille qui viduam aut corruptam duxit, cognoverit seu ignoraverit mulierem fuisse ab alio cognitam, quia irregularitas illa non est ex delicto sed ex defectu. Unum quidem ex motivis legis in eo casu non reperitur, sed alterum remanet, nempe ipse *defectus sacramenti*; 3° requiri in utraque bigamia, reali et interpretativa, consummationem matrimonii ut quis sit irregularis. Si non cognoverit alterutram ex duabus uxoribus quas duxit non est bigamia realis; item nec erit bigamia interpretativa si duxerit viduam a priori marito intactam. « Profecto, ait Innocentius III, ubi deficit inter conjuges commixtio corporum, non deest hujusmodi signaculum sacramenti. Unde, is qui mulierem ab alio viro ductam sed minime cognitam, duxit uxorem, quia nec illa, nec ipse carnem suam divisit in plures, propter hoc impediri non debet quin possit ad sacerdotium promoveri. » (Cap. *Debitum pastoralis*, 5, DE BIGAMIS.)

III. Nonnulli asserunt irregularitatem præterea induci a tertia specie bigamiæ quam *similitudinariam* vocant, quando nempe aliquis, post emissum votum solemne vel susceptum ordinem sacrum, matrimonium contrahere attentat et consummat.

Adducunt in suæ assertionis probationem canonem concilii Ancyrani a quo statuitur: « Quotquot post virginitatem pollutam prævaricatae sunt, professione contempta, inter bigamos, id est, qui ad secundas nuptias transierunt, haberi debent. » (Cap. xxiv, caus. xxvii, quæst. i.) Verum hæc lex, quatenus a concilio privato statuta, non potest constituere jus commune; in libro autem Decretalium refertur solummodo Epistola Alexandri III definientis sacerdotes qui nuptias sacrilege contrahere attentaverunt, posse post longam pœnitentiam et vitam laudabilem, *ex indulgentia sui Episcopi officio suo restitui et ejus executionem habere*, quod de indicta pœnitentia, et de suspensione interpretandum putamus, potius quam de irregularitate proprie dicta. (Cap. *Sane*, 4, DE CLERICIS CONJUGATIS.)

* 816. — VIII° *Qui irregulares sint ex defectu lenitatis*?

I. Irregularitas ob defectum lenitatis oritur ex homicidio et mutilatione, patris post baptismum.

Hujusmodi irregularitatem statuit Ecclesia ne admittantur in statu clericali homines qui ob patrata homicidia, præsumunt minus idonei sacro ministerio quod spirat mansuetudinem Christi; et quos ideo fideles non sine offensione viderent in sacris ministrare, postquam fratrum suorum sanguinem fuderunt. Eam ob causam, canones prioribus temporibus removendos edixerunt ab ordinibus quotquot post baptismum voluntarie et proxime ad alienjus necem, seu mutilationem concurrerant. Dicitur in cap. *Si quis viduam*, 8, dist. i: « Si quis homicidii, aut facti, aut præcepti, aut concilii, aut defensionis, post baptismum conscius fuerit, et per aliquam subreptionem ad clericatum venerit, dejiciatur, et in fine vitæ suæ laicam com-

¹ Eruditi animadvertunt decretum concilii sumendum esse, ex textu genuino, et relationibus scriptorum Græcorum, non solum de feminis, sed etiam de viris. Berardi, *Gratiani canones*, tom. I, cap. III.

² Distinct. I et II. — Tit. XII, DE HOMICIDIO VOLUNTARIO VEL CASUALI, lib. V Decret.

« munitionem tantummodo recipiat. » Videtur tamen ex responsione data a Stephano cuidam Episcopo Corsicæ exceptum fuisse a lege generali casum justæ defensionis, quando nempe aliquis vim vi repulisset. (Cap. *Quia te*, 38, dist. 1.) Idem haud obscure, sæculo XIII, indicavit Innocentius III de casu quo aliquis alterum occiderit se defendendo *cum moderamine inculpatæ tutelæ, non ad sumendam vindictam, sed ad injuriam propulsandam.* (Cap. *Significasti*, 18, DE HOMICIDIO.) Denique, concilium Viennense disciplinam ea de re servandam verbis expressis edixit, ut videre est in cap. *Si furiosus* mox citando. Hinc evasit opinio communis apud canonistas, immunes esse, exceptis casibus in jure expressis, eos omnes qui non sponte sua, sed aliqua urgente ratione necessitatis, cooperati sunt ad mortem cujuscumque; quia nullam ex tali homicidio notam sævæ indolis seu crudelitatis ducebant.

Hinc immunes censentur ab irregularitate :

1º Qui casu mere fortuito, vel casu legitimæ defensionis, aliquem occiderunt. « Si furiosus, aut infans, seu dormiens, hominem mutilet vel occidat, nullam ex hoc irregularitatem incurrit. Et idem de illo censemus qui mortem aliter vitare non valens, suum occidit vel mutilat invasorem. » Conc. Viennense, cap. *Si furiosus*, DE HOMICIDIO, in Clementinis.) Quamvis textus allatus statuerit solummodo de casu quo injuste aggressus in vitæ discrimen venit, probabile admodum est eandem dispositionem ad alios casus legitimæ defensionis extendi, quoties nimirum aliquis ad propulsandam gravem injuriam, libertatem, pudicitiam, vel bona temporalia defendendo, aliquem præter voluntatem occiderit, servato moderamine inculpatæ tutelæ. Ad hujusmodi casus accommodatur regula data in cap. *Quia te* supra citato : *Quoniam non tua sponte id fecisse cognosceris, inde canonice nullo modo judicaris*¹.

2º Qui in bello defensivo, se, suamve patriam tuendo contra

¹ Suarez, disput. XLVI, sect. II. — S. Liguori, lib. VII, n° 589.

hostes, aliquem occiderunt, immunes sunt etiam ab irregularitate. Ratio suadet non minorem favorem tribuendum esse defensionis patriæ, quam tuitioni vitæ privatæ; quomobrem textus supra allatus hoc alterum corollarium e principio generali deducendum indicant. « Cum bellum justum ad defendendum patriam, Ecclesiamque, suscipitur, ait Benedictus XIV, laicus qui, pugnando, hostes interficit nulla irregularitate devinctur. Idem prorsus de clerico statuendum, si jussus bellum ineat, nec laici sufficiant pro Ecclesia tuenda, vel patria. » (*Institutione* 101, n° 9. Cap. *Pervenit*, 2, DE IMMUNITATE ECCLESIARUM. Reiffenstuel, in tit. DE HOMICIDIO, n°s 123-126.) Quod de defensione sui et patriæ dicitur, dici etiam potest de defensione proximi. Licet indubitanter innocentem defendere a morte, etiam aggressorem occidendo, si aliter fieri non possit. Qui eo in casu occidit hostem non perpetrat homicidium ex intento, sponte sua, sed potius præter intentionem, atque aliqua ratione virtutis coactus ad subveniendum proximo qui opprimitur : ergo præsumendum est non incidere in irregularitatem. (Suarez, loc. cit., sect. III.)

3º Qui denuntiat malefactori, ut sibi, suis aut patriæ, provideat, non est irregularis, tametsi ex hac denuntiatione sequatur capitale judicium. (Cap. *Prælati*, 2, DE HOMICIDIO, in VI.) Ita decisum fuit quia, ait Bonifacius VIII, « si prælati aut clerici propter metum hujusmodi... de suis malefactoribus taliter conqueri non audent, daretur plerisque materia trucidandi eosdem et ipsorum bona libere deprædandi. » Hinc concludimus testes, qui ad parendum judici, vel sponte sua ad providendum bono publico, testimonium ferunt contra malefactorem, non incidere in irregularitatem. « Canones, inquit Schmalzgrueber, non imponant irregularitatis notam propter onus ad quod aliquis ex lege naturali, vel præcepto divino charitatis, vel alterius virtutis, obligatur : cujusmodi opus charitatis est accusare, vel denuntiare malefactorem, si ita necessarium sit ad defendendam rempublicam, vel alium innocentem, vel ad

« avertendum grave istorum damnum. » (In tit. DE HOMICIDIO, n° 116.)

An idem dicendum sit de civibus juratis (*membres du jury*) quibus, ex præscripto legum, delegatum est munus de delicto pronuntiandi coram tribunali, aliis judicium sit : probabilius tamen nobis videntur opinari qui dicunt juratos non esse irregulares, quia etsi efficaciter influant in sententiam, eam tamen non proferunt, et coacti sunt lege civili munus juratorum suscipere atque exsequi.

Nota. Concilium Tridentinum præcepit : « Si homicidium non ex proposito, sed casu, vel vim vi repellendo ut quis se a morte defenderet, fuisse commissum narretur, quam ob causam, etiam ad sacrorum ordinum et altaris ministerium... jure quodammodo dispensatio debeatur, committatur Ordinario loci... qui, non nisi causa cognita et probatis precibus ac narratis, nec aliter, dispensare possit. » (Sess. XIV, cap. VII, de Re-form.) Juxta doctores canonistas, et declarationes datas a S. Congregatione, sensus hujus decreti est causam deferendam esse ad Episcopum, si quis casu, vel in defensione, ita occiderit invasorem, ut merito timeat ne excesserit limites innocuæ defensionis, adeo ut indigeat aliqua dispensatione¹.

* 817. — Ex dictis, et ratione habita textuum juris quo moderatus fuit rigor veterum canonum, superest ut non alios reputemus irregulares, ob defectum lenitatis, quam milites *hostem occidentes in bello offensivo*, et illos qui, servato ordine judiciali, *proxime concurrunt ad sententiam* et *executionem pœnæ capitis*.

1° Milites in *bello offensivo*. Status ipse militaris non inducit irregularitatem, sed occisio seu mutilatio hominis, quod canonistæ ita interpretantur ut ipsi duces militum, etsi signum prælii committendi dederint, ac suos milites ad fortiter dimicandum exhortati sint, non fiant tamen irregulares si nemi-

¹ Suarez, loc. cit., sect. I, n° 7. — Gallemart, in conc. Trid. — Collator Andegavensis, VII° Conférence, 1re Question.

nem ipsi interfecerint. (Suarez, disp. XLVII, sect. VI, n° 8, 9.)

2° Quoad illos qui concurrunt *ad prolationem et executionem sententiæ judicialis in causa mortis*, hæc olim asserebat collator Andegavensis : « On tient pour constant en France que, pour encourir l'irrégularité dans l'exercice de la juridiction criminelle, il faut influencer comme cause prochaine à la peine du sang, ou y condamner, ou l'exécuter. Ainsi, cette irrégularité ne s'encourt que par les gens du roi qui requièrent la peine du sang, par les juges qui y condamnent, par l'exécuteur de la justice, et par les archers qui conduisent le criminel au supplice. » (*Conférence IVe, quæst. IVe*. Ita Gohart, *Traité des Bénéfices*, tom. II, pag. 575; Collet, *Traité des Dispenses*, liv. VI, n° 164; *Usages de l'Église de France*, pag. 742. Ab illa sententia parum recedit S. Alph. de Liguori, n° 468.)

Irregulares igitur sunt : 1° accusator prosequens ex officio sententiam mortis ; 2° judex illam proferens ; 3° carnifices qui exsequuntur ; 4° satellites qui reum ducunt ad supplicium. Hi omnes proxime cooperantur ad mortem.

Judex *instructionis* in causa criminali non est irregularis, quia non fert sententiam, sed solum pronuntiat an sit ratio causam prosequendi, et rem dimittit iis ad quos attinet. Nec irregulares censentur magistratus curiæ supremæ cui jus competit aliarum curiarum judicia expendendi et, si locus sit, dissolvendi ; siquidem hi magistratus id unum pronuntiant, an judicium latum sit ad præscriptum legis. De testibus et de juratis modo dictum est.

Animadvertendum denique irregularitatem locum non habere in casibus supra relatis, si, quacumque ex causa, mors seu mutilatio non sequatur.

§ 5. — De Irregularitatibus ex delicto.

Irregulares ratione delicti jura pronuntiant : homicidas, ille-

gitime suscipientes ordines, exercentes ordines sacros non obstante censura qua innodantur, hæreticos, apostatas, denique iterantes sacrilege baptismum.

*818. — 1° *Quæ conditiones requirantur ut quis sit irregularis ob delictum homicidii?*

I. Concilium Tridentinum statuit sess. xiv, cap. vii, de *Reform.*: « Qui sua voluntate homicidium perpetraverit, etiamsi « crimen id nec ordine judiciario probatum, nec alia ratione « publicum, sed occultum fuerit, nullo tempore ad sacros ordines promoveri possit, nec illi aliqua ecclesiastica beneficia, « etiamsi curam non habeant animarum, conferri liceat; sed « omni ordine ac beneficio et officio ecclesiastico perpetuo careat. » Hoc decreto Concilium innovavit ac confirmavit disciplinam cunctis retro sæculis observatam, quæ insuper pari jure eos removet a sacris ordinibus qui aliquem injuriose mutilaverunt, aut suæ ipsius mutilationi consenserunt, prout declaratur in decretali Bonifacii VIII, *Is qui*, 5, DE HOMICIDIO, in VI°, et in alia decretali Clementis III, *Ex parte*, 5, DE CORPORE VITIATIS.

Quid sit mutilatio in genere, omnes consentiunt. Illam utique communiter definiunt esse membri truncationem, seu amputationem. Sed non ita concordant in declarando quid intelligatur nomine *membri*; et tamen eo magis refert ut certa notio habeatur sensus quem canones præfinierunt, quod mutilatio eodem effectus operetur ac homicidium quoad irregularitatem, sive ex defectu lenitatis, sive ex delicto homicidii. Communior et probabilior opinio canonistarum est membra dici, ad sensum canonum, partes corporis quæ proprium officium habent ab aliis distinctum, ut manus ad palpandum, pedes ad ambulandum, oculi ad videndum, nares ad odorandum, lingua ad loquendum, etc... Aliæ partes quæ non pertinent nisi ad decorem et ornatum corporis, uti capilli et barba, vel etiam ad integritatem, sed quæ non habent operationem ab aliis distinctam, ut digiti, dentes, cartilago aurium, et aliæ similes, non sunt membra proprie dicta corporis. Ratio hujus opinionis est quod in odiosis

non sit extendenda verborum definitio, sed stricte accipienda, quantum patitur usus communis et stylus canonum; atqui usu communi loquendi ea est notio membri humani, nec aliam definitionem canones suppeditant. Igitur qui alterius auriculam amputavit, aut pollicem abscidit, vel dentes evellit, non est irregularis¹.

Homicidium est voluntarium, casuale, aut mixtum, quod etiam de mutilatione interpreteris. *Voluntarium* est, quando in se directe intenditur, vel in causa adeo cum effectu conjuncta ut agens non possit causam velle quin effectum ab eo inseparabilem voluisse censeatur. *Casuale* dicitur, quando sequitur ex actione præter intentionem, ita ut nec agens præviderit, nec debuerit moraliter prævidere secuturum. *Casuale-mixtum* erit, si agens illud non intendit, nec prævidit, sed debuit prævidere, et impedire majorem diligentiam adhibendo, sive abstinendo ab actione periculosa.

II. Canonistæ multas quæstiones movent de homicidio voluntario, casuali et mixto, quæ unico principio resolvi possunt: Ille contrahit irregularitatem ex delicto homicidii qui fuit causa efficax et culpabilis homicidii. Igitur expendendum erit in praxi: 1° an homicidium fuerit vere patratum, nam voluntas sola, etiam exterius manifestata, imo eo usque protensa ut grave vulnus inflixerit, non sufficit nisi mors aut mutilatio sequatur²; 2° an homicidium secutum sit ex actione positiva, vel omissione actus quem ex officio aliquis ponere tenebatur (causæ negativæ tunc solummodo æquiparantur causis positivis quando est stricta obligatio ex justitia malum effectum impediendi); 3° demique, utrum agens præviderit, aut saltem prævidere debuerit homicidium ex sua actione subsecuturum, et abstinere debuerit ab eodem actu, ne pravus ille effectus sequeretur.

Ex illis principiis sequitur 1° esse irregulares omnes qui

¹ Collet, part. II, cap. viii, art. 1. — Suarez, xlix, sect. ii.

² De Abortu, quandonam censeatur homicidium et irregularitatem inducat, dictum est in sect. de Delictis contra virtutem justitiæ (n° 740).

communi consilio hominem aggrediuntur, quamvis homo fuerit ab uno percussus et occisus seu mutilatus : item qui consilio, mandato, aliove modo efficaci in occisionem seu mutilationem influxerunt. Sequitur 2° duces belli certo injusti esse irregulares, quamvis neminem ipsi immediate occiderint ; quod canonicæ de militibus etiam interpretantur qui per turmas hostem aggressi, censentur operam præbuisse illis qui necem intulerunt ; quod de vicinioribus et circumstantibus intelligitur, non vero de illis qui in remota parte exercitus consistunt. (Bened. XIV, instit. ci, n° 8.)

Multis visum est eum præterea irregularitate devinciri qui causam dedit morti alterius, vacando rei illicitæ et periculosæ, licet prævidere non potuerit mortem ex illa re secuturam, quod probare contendunt ex cap. *Is qui*, 3, DE HOMICIDIO, in VI°, et cap. *Tua nos*, 19, eod. tit. in lib. V Decret. Verum notare est in utroque textu statui de re periculosa quæ vetita est jure naturali omnibus, vel jure canonico clericis speciatim, ne morti detur occasio : at vero, juxta regulas modo memoratas, clericus vacans rei illicitæ simul ac periculosæ, quæ ipsi interdicta est ratione periculi, incurrit irregularitatem, si reipsa homicidium, etiam præter intentionem, perpetraverit : debuit utique prævidere et abstinere. In priori quidem textu supponitur mandantem qui jusserat aliquem verberari debuisse prævidere eum cui id mandaverat exponendum esse, ob suam sævam indolem, periculo excedendi ; quapropter homicidium fuerat indirecte voluntarium. In altero textu agitur de monacho qui, officium chirurgi præter fas exercendo, causam dederat morti cujusdam mulieris. Declaratur monachum incidisse in irregularitatem si reus fuerit gravis negligentiae ; si autem omnem diligentiam adhibuerit, cum in eo solum deliquit quod officium alienum usurpaverit, suspensum fore per quoddam tempus ab exercitio ordinis, usquedum condignam satisfactionem præstiterit.

*819. — II° *Qui irregulares sint ob malam susceptionem ordinum?*

Irregulares sunt, illegitimæ susceptionis ordinum causa, qui *ordines furtive susceperunt* ; qui illos *susceperunt durante matrimonio*, non servatis regulis jure requisitis ; qui ordinati sunt *ab Episcopo excommunicato*, aut qui suæ dignitati renuntiavit.

I. Furtive ordinati dicuntur qui nec probati, nec admissi, se ordinandis dolo immiscuerunt, inscio Episcopo. Porro, omnes qui ita ordinibus initiati sunt, non possunt, ad gradum superiorem ascendere, nisi forte Episcopus non præmonuerit neminem accedere posse qui non sit admissus, aut vitam regularem in monasterio profiteantur. Cap. *Veniens*, 1, DE EO QUI FURTIVE ORDINEM SUSCEPIT.

Qui vero fraude utuntur ad dissimulandum defectus personales, vel etiam qui, compositis ex industria litteris dimissoriis, Episcopum decipiunt, non censentur ordines *furtive* accipere, tametsi graviter peccent.

II. De iis qui, durante conjugio, ordines susceperunt, supra dictum est (n° 812). Omnes qui innodati vinculo matrimonii, etiam non consummati, aliquem e sacris ordinibus suscipere præsumpserint, non servatis regulis canonicis, non possunt, etiam matrimonio postea soluto, in ordinibus sic susceptis ministrare, nec ad superiores ordines ascendere, nec ad aliquod beneficium aut officium ecclesiasticum promoveri. (Cap. *Antiquæ*, DE VOTO ET VOTI REDEMPT., Extrav. Joann. XXII.)

III. Qui ordines recepit ab Episcopo qui suæ dignitati, id est, jurisdictioni simul et executioni ordinis, renuntiavit, reputatur communiter irregularis.

Episcopus loco solummodo, scilicet suæ sedi, vel insuper dignitati, renuntiare potest. Si loco renuntiaverit, poterit, rogatus ab Ordinario, ordines conferre : si autem munus episcopale ex integro resignaverit, renuntiando executioni sui ordinis uti aliquando nonnulli fecerunt, alii intuitu vitæ religiosæ, alii ut vitarent depositionem canonicam, non possunt ordines majores conferre, etiam rogante Ordinario loci. « Si ab eodem sacros

« ordines scienter quis receperit... executionem officii non
 « habebit; ubi autem non scienter, poterit, nisi crassa et
 « supina fuerit ignorantia, discretus pontifex dispensare. »
 (Cap. *Requisivit*, 1, DE ORDINATIS AB EPISCOPO QUI RENUNTIAVIT
 EPISCOPATUI.)

IV. Qui ordines susceperunt ab Episcopo excommunicato de-
 nuntiatio possunt, peracta pœnitentia, obtinere ab Episcopo ut
 in ordinibus susceptis inserviant; sed ad ordines superiores
 conscendere prohibentur, nisi necessitas vel utilitas maxime
 postulerit. Dispensatio concedi potest ab Episcopo, si clerici
 ignoranter ita fuerint ordinati. (Cap. *Ab excommunicatis*, 4,
 caus. IX, quæst. 1; cap. *Cum clericis*, 2, DE ORDINATIS AB
 EPISCOPO QUI RENUNTIAVIT, etc.)

*820. — III° *Qui irregulares sint ob exercitium illicitum
 ordinum?*

Irregulares efficiuntur clerici: 1° qui *temere et solemniter
 exercent ordinem sacrum quem non habent*; 2° qui *violant
 censuram, exercendo ordinem sacrum*.

I. Regula est generalis, jure communi a primis sæculis con-
 stituta, ut « si quis baptizaverit, aut aliquod divinum officium
 « exercuerit, non ordinatus, propter temeritatem abjiciatur
 « de Ecclesia, et nunquam ordinetur. » (Cap. *Si quis*, 1, DE
 CLERICO NON ORDINATO MINISTRANTE, lib. V Decret.) Ut vero regula
 legitime apponatur ad casus speciales, nonnullæ requiruntur
 conditiones.

1° Lex afficit solummodo *clericos*. Quæstio est quidem valde
 controversa apud canonistas. Pirhing asserit doctores *commu-
 niter* affirmare laicum incurere irregularitatem si exerceat
 actum alicujus ordinis. S. Liguori e contrario asserit *commu-
 nius* negari laicum eo in casu contrahere irregularitatem.
 Schmalzgrueber dicit plures *valde probabiliter* affirmare, et
 alios *non minus probabiliter* negare⁴. Ex illa vero opinionum

⁴ Suarez, disput. XLII, sect. IV. — S. Liguori, lib. VI, n° 116, dubit. 5. —

contrarietate sequitur clericos solum, non laicos, habendos esse
 in praxi irregulares, si ordinem sacrum non susceptum exer-
 cuerint; est quippe dubium juris. Hæc insuper opinio specu-
 lative probabilior est; siquidem lex allata, *Si quis*, inserta fuit in
 Decretalibus Gregorii IX sub titulo DE CLERICO NON ORDINATO;
 unde merito arguitur ad clericum spectare, non ad laicum,
 argumentando, ut aiunt canonistæ, a *Rubro ad Nigrum*. Ratio
 autem cur irregularitas potius jure decreta sit in clericis minis-
 trantes in ordine quem non habent, quam in laicos, est quod
 talis usurpatio frequentius olim contigit in clericis, quorum am-
 bitionem cohibere studuit Ecclesia.

2° Lex attingit clericos qui *temere* exercent ordinem non
 susceptum; quapropter si quis bona fide, et non ex ignorantia
 affectata, ministraverit in ordine quem non habet, putans se
 eum habere, aut ministerium quod exercet esse sui ordinis, non
 contrahit irregularitatem.

3° Lex statuit de *exercitio ordinis sacri*: igitur ut quis
 contrahat irregularitatem, necesse est ut exerceat actum pro-
 prium ordinis sacri, et eo modo quo vi ordinis et juxta disci-
 plinam canonicam, non nisi ab ordinatis licite exerceri potest.
 Hinc irregularis est sacerdos qui pontificalia exercere præsumit,
 sacras nimirum functiones et benedictiones exclusive reservatas
 Episcopo, et quas solus S. Pontifex potest delegare simplici pres-
 bytero, v. g. consecrationes Ecclesiarum, consecrationes cali-
 cum, etc.; quia licet, spectato solum jure divino, hujusmodi
 benedictiones convenire possint ordini sacerdotali, exclusive ta-
 men attribuuntur Episcopis jure canonico, tanquam actus proprii
 ordinis episcopalis. — Diaconus, qui confessiones sacramentales
 audire præsumit; qui benedicit aquam lustralem; qui præidet
 choro stola pendente, more sacerdotum; qui populo solemniter
 benedicit; item, juxta communioem opinionem, qui baptismum
 solemnem, etiam in casu necessitatis, confert sine delegatione

Canonistæ in suis commentariis tit. XXVIII, DE CLERICO NON ORD. MINISTRANTE.
 Ferraris, v^o *Irregularis*. art. 1, n° 11.

Episcopi, aut presbyteri: quia baptizare solemniter ex officio competit solum Episcopo et presbytero, et ex delegatione diacono. Nihil refert quod urgeat necessitas, cum liceat, urgente necessitate, baptizare absque solemnitate¹. — Subdiaconus qui solemniter defert pyxidem continentem sacram Eucharistiam, aut qui Evangelium cantat, intra Missarum solemnia, more diaconorum. — Acolythus qui intra Missam aquam in calicem fundit, aut qui Epistolam cantat cum manipulo, more subdiaconorum.

Licet, ex praxi generali ab ipsa S. Congregatione Rituum approbata, substituere clericum in minoribus constitutum qui, deficiente subdiacono, cantet Epistolam, paratus absque manipulo. Id vero in casu tantum necessitatis licitum esse declaravit S. Congregatio, juxta quam alia consuetudo contraria rejicienda est. (Decisio data die 3 julii 1698, n° 5477, et die 18 dec. 1784, n° 4418.) Eadem Congregatio declaravit nunquam tolerandum esse ut laicus munere diaconi fungatur vestibus sacris indutus, tametsi nullam functionem ordinis sacri obeat. (Die 11 sept. 1847, n° 5105.)

Nota. Hæc irregularitas orta ab exercitio ordinis non suscepti, non est absoluta sed relativa ad ordinem illicite exercitum. Qui delictum perpetravit non potest ad ordinem superiorem conscendere, et est præterea suspensus, per tempus arbitrio Episcopi determinandum, ab ordine ultimo suscepto. Argum. ex capite. *Ex litteris*, 2, eod. titulo.

Clericus cujus ordinationi aliquid essentielle defuit, erit irregularis si ordinem exerceat antequam ordinatio compleatur. Sacerdos, exempli causa, cui Episcopus omiserit conferre specialiter, ut in Pontificali indicatur, potestatem sacrificium offerendi, aut peccata remittendi: quamvis enim opinari liceat sacerdotium cum his attributionibus conferri sola manuum impositione juncta formæ sacramentali, potestas tamen his

¹ S. Liguori, lib. VI, n° 416, dub. 11.

juribus utendi non censetur data quousque consecrator illam ritibus consuetis significaverit. Aliter dicendum est si quid mere accidentale prætermisum fuerit, v. g. unctio manuum. Sacerdos non debet quidem suo ordine uti antequam reparetur defectus: non erit tamen irregularis si celebraverit; quia dici non potest eum usurpasse functiones ordinis non suscepti. (Suarez, disp. XLII, sect. IV, n° 12.)

* 821. — II. Irregularitatem contrahit qui ligatus excommunicatione majori, suspensione, aut interdicto, *exercet solemniter*, seu ex officio, *citra casum necessitatis, ordinem sacram*; item qui *celebrat in loco interdicto*¹.

Probatur *quoad Excommunicationem majorem* ex cap. *Si quis*, 7, caus. XI, quæst. III, attributo concilio Martini Papæ, et quod jus commune induxit: « Si quis... post excommunicationem præsumperit, sive Episcopus, sive presbyter, sive diaconus, facere oblationem, vel matutinum aut vespertinum sacrificium, quasi in officio suo agere sicut prius, non liceat ei nec in alio concilio spem reconciliationis habere, nec ultra recolligi. »

Probatur *quoad Suspensionem* ex cap. *Cum æterni*, 1, DE SENTENTIA ET RE JUDICATA, in VI°, in quo Bonifacius VIII admonet judicem ordinarium et delegatum, ne durante suspensione se ingerat in divinis, alioquin « irregularitatis laqueo se involvet, secundum canonicas sanctiones. »

Ex dictis supra, irregularitatem pariter incurrit qui violat suspensionem pœnalem, ex informata conscientia vel alio modo latam (n° 782). Ita expresse definitum a S. Congregatione concilii, die 21 junii 1625, refert Benedictus XIV: *Episcopus Sagonensis, ex facultate sibi attributa decreto concilii cap. 1, ses. XIV, ex causis sibi notis suspendit parochum ab exercitio curæ: sed ille appellavit, et præcepto Episcopi contempto, celebravit, et curam exercuit. Quæritur, an a dicta suspen-*

¹ Tit. XXVII, DE CLERICO EXCOMMUNICATO, DEPOSITO VEL INTERDICTO, CELEBRANTE, lib. V Decret.

sione detur appellatio; ita ut parochus, non obstante appellatione interposita, per exercitium curæ effectus fuerit irregularis. Sacra Congregatio concilii censuit ab hujusmodi suspensione non dari appellationem, et parochum, qui sacramenta ut supra ministravit, irregularitatem contraxisse. (De Synodo, lib. XII, cap. III, n° 5.)

Probatur quoad interdictum ex cap. *Is cui*, 20, DE SENT. EXCOMM., in VI°, ubi declaratur eum cui interdicitur ingressu Ecclesiæ, irregularem effici, si contra censuram se ingerat in divinis, sicut prius. Idem de celebrante in loco interdicto statuunt jura alias citata. (Cap. *Is qui*, 18, in eod. tit.)

Dixi *citra casum necessitatis*. Docent communiter canonistæ non incidere in irregularitatem qui celebrat, seu exercet ordinem sacrum vitandi scandalum causa, vel ne ipse diffametur (n° 768).

Qui exercet suum ordinem eo modo vel loco quem interdixit superior sub pœna suspensionis latæ sententiæ non eo ipso fit irregularis, non enim contrahit irregularitatem nisi censuram violaverit exercendo sacra... Nec etiã irregularitatem contrahit qui censura innodatus ordinem superiorem recipit, nisi intra ritus ordinationis ordinem susceptum exercent.

Nota. Qui censuras violant aliter quam sacrorum ordinum exercitio, v. g. usu jurisdictionis, non incurrunt irregularitatem.

822. — IV° *Qui irregulares sint ob susceptionem illicitam, vel iterationem baptismi?*

Ecclesia debuit a clericali ordine removere quos novit, aut jure præsumit partibus hæreticorum adhæsisse, et consequenter qui baptismum ab hæreticis receperunt; hæc enim baptismi susceptio est participatio, aut saltem gravis præsumptio hæresis. Cum præterea Donatistæ (sæculo V°) baptizatos a catholicis rebaptizare solerent, quod decursu temporum plures

¹ Cf. Suarez, disput. xxxi, sect. 1, n° 70-78. S. Liguori, lib. VI, n° 799, dub. III.

Græci facere veriti non sunt, Ecclesia, ut tantum facinus, quantum in se erat, cohiberet, irregulares pronuntiavit rebaptizantes et rebaptizatos. (Cap. *Ex litterarum*, 2, DE APOSTATIS ET REITERANTIBUS BAPTISMA.) Nihil verò statuit in iterantes sacramentum Confirmationis, seu Ordinis, quamvis gravissimum scelus perpetrent; quia nulla necessitas hæc de re urgere visa est.

Itaque irregulares sunt ex delicto circa baptismum: 1° qui citra casum necessitatis baptismum susceperunt ab hæreticis; 2° qui passi sunt se iterum baptizari; 3° qui rebaptizaverunt, aut ministraverunt iteranti baptismum.

I. Testantur vetera monumenta legem Ecclesiæ fuisse « venientibus ab hæreticis, qui tamen illic baptizati sunt, per manus impositionem laicam tantum tribuere communionem, nec ex his aliquem in clericatus honorem vel exiguum subrogare. » (Cap. *Ventum est*, 18, caus. 1, quæst. 1.)

Probabilissimum videtur hanc legem constitutam fuisse, non tam in odium ministri hæretici baptizantis, quam in pœnam baptizati, qui baptismum ab hæreticis suscipiendo se fautorem hæresis ac de fide suspectum ostendit. Exinde concludimus eandem legem intelligendam esse de baptismo ætate adulta suscepto, et consequenter non afficere parvulos quos arcere non debemus ob baptismum ipsis collatum, antequam usum liberi arbitrii haberent. (Cap. *Placuit*, 3, caus. 1, quæst. IV.)

825. — II. Qui sinunt se rebaptizari, item qui ipsi rebaptizant, aut ministrant presbytero rebaptizanti, lege vetustissima remouentur a sacris ordinibus.

Canonistæ non consentiunt an illa irregularitas restringatur ad casum in quo delictum fuerit publicum. Sunt ea de re opiniones contrariæ; sententia tamen affirmans est conformior textui cap. *Ex litterarum* in quo dicitur quod clericus, « si publicum est quod proponitur, ad superiores ordines promotus non valebit, nisi ad religionem transire voluerit... Si vero occultum est, promoveri poterit, et excessum suum dignis pœnitentiæ fructibus expiare. »

Dubium aliud ortum est, an irregularitatem contrahat qui ob dubium leve ac prope nullum, vel etiam nullo instituto examine circa validitatem baptismi in domo collati, rebaptizat sub conditione consueta : *Si non es baptizatus, ego te baptizo*. Ut certa ab incertis secernamus, hæc notanda sunt :

1° Rebaptizari debent sub conditione omnes de quorum baptismo non certo constat. « Non intelligitur iteratum, quod ambigitur esse » factum, ait Innocentius III, cap. *Veniens*, 3, DE PRÆBYTERO NON BAPTIZATO. Sic baptizantur pueri expositi, quamvis reperta sit schedula baptismum attestans, quia schedula cujus auctor penitus ignoratur, quæ forte ab ignaro rei fuit exarata, fidem non facit. Baptizantur parvuli qui ab hæreticis baptizati dicuntur, quoties apertum non est baptismum fuisse rite ab eis collatum : non iteratur baptismus hac solum ratione quod hæreticus minister forte non credat per regenerationis lavacrum deleri peccata, atque ideo non habuerit intentionem illud sacramentum conficiendi prout fuit a Christo institutum, sed quia notum est ministros sectarum protestantium, hodierna ætate, in Gallia, Anglia, Americæ septentrionalibus regionibus et alibi, parum curare de materia et forma sacramenti.

2° Omnes consentiunt non iterandum esse baptisma quando constat de prioris baptismi validitate testimonio duorum testium fide dignorum, qui affirmant *de visu* cuncta essentialia ad baptismum fuisse rite impleta, aut etiam unius omni exceptione majoris¹.

3° Qui negligit inquirere de validitate baptismi, et, nullo serio peracto examine, baptizat sub conditione, peccat graviter ; « etenim ea baptismi forma, ait *Catechismus Romanus*, in illis « tantum permittitur de quibus, re diligenter perquisita, dubium relinquatur an baptismum rite susceperint, aliter vero « nunquam fas est, etiam cum adjunctione conditionis, baptis-

¹ Cf. Collatorem Andegavensem, III° *Confér. sur le baptême, Quest. 1re*.

« mum alicui iterum administrare. » At non ita constat, an qui sic rebaptizant efficiantur irregulares.

Plures judicant hanc pœnam irregularitatis in eos decerni, quia cum ita temere baptizant, non vere ac serio dubitant de valore baptismi prius collati, et proinde secundum baptismum reipsa conferunt : interposita conditio non immutat deliberatum baptizandi animum. Ita Catechismus Romanus, part. II, de *Baptismo*, n° 56, cui adhæsit Benedictus XIV in *Institutione* LXXXIV, n° 13 : « Nos quidem, ait, exposita superius Catechismi Romani auctoritate, illorum opinionem probavimus « qui putant irregularitatem contrahi ab illis qui sub conditione baptismum administrant, cum nulla est suspicandi « causa an primus baptismus rite peractus fuerit. » Ita etiam sanctus Carolus Borromæus in tertia synodo Mediolanensi. Hæc opinio videtur fuisse communius accepta apud theologos Italos.

Alii plures numero, et auctoritate etiam graves, quos citat Benedictus XIV, aliter opinantur : ita Suarez, Navarrus, Bonacina, Layman, Pirhing, S. Alph. de Liguori, Billuart, Collet, et cæteri communissime in Galliis. « Quando quis, ait Pirhing, « alterum non rebaptizat absolute sed sub conditione... quamvis « temere et sine præmissa inquisitione an baptizatus fuerit... « non contrahitur irregularitas, quia apposita conditio de præ « senti vel de præterito, si subsit, impedit actum rebaptizandi, « eumque cessare facit, neque talis habuit intentionem iterandi « baptismum, si jam sit baptizatus ; actus autem agentium non « operantur ultra intentionem illorum et leges pœnales intelligi « debent cum effectu ; quod si non fuit baptizatus, non iteratur « baptismus, sed primo confertur. » (In tit. DE APOSTATIS, n° 13¹.)

Hæc secunda sententia valde probabilis nobis videtur, siquidem : 1° canones qui statuunt rebaptizantem laqueo irregula-

¹ Suarez, disput. XLII, sect. 1. — Collet, *Traité des Dispenses*, liv. VI, chap. III, n° 177.

ritatis involvi, supponunt illum scienter rebaptizare: porro in casu de quo agimus baptizans non scienter rebaptizat, cum dubius sit, licet temere, nulla prævia inquisitione de collatione seu de validitate baptismi. 2° Lex in hunc finem constituta est ut arcerentur hæretici rebaptizantes: at vero qui in dubio levi rebaptizat, nullatenus se suspectum præbet de hæresi rebaptizantium, quinimo illam detestari profitetur et condemnat adhibendo formam conditionalem. 3° Denique, est saltem dubium juris circa hujusmodi irregularitatem; quamobrem licet in praxi, juxta regulas supra positas, non reputare irregularem qui hocce modo baptismum contulerit.

824. — V^o *Qui irregulares sint ob apostasiam et hæresim?*

I. Apostasia triplex distinguitur: alia a fide christiana, alia a statu religioso, altera a statu clericali.

Cum apostasia a fide hæresim includat, apostatis applicantur quæ mox dicenda sunt de hæreticis. Alio titulo apostatæ olim excludebantur a statu clericali; scilicet ob pœnitentiam publicam quæ notam infamiæ illis inurebat. De clericis vero qui, metu suppliciorum concussi, falsis numinibus immolaverant, et deinde facti pœnitentes iterum certamen inierant, concilium Ancyranum statuit presbyteros honorem sedis retinere, ita tamen ut nec sacrificium offerre, nec aliis functionibus sacerdotalibus fungi ipsis liceret. De diaconis item voluit eos gradum servare, ea conditione ut ab omni sacro ministerio cessarent, nisi Episcopis visum fuerit eis aliquid tribuere. Cap. *Presbyteros*, 52, dist. L.

Apostatæ ab ordine religioso prohibentur admitti ad clericatus officium. Honorius III ea de re ad Archiepiscopum Lugdunensem rescripsit: « Consultationi tuæ breviter respondemus quod
« monachus aliquem sacrum ordinem recipiens in apostasia,
« quantumlibet suo abbati reconciliatus fuerit et receperit pœ-
« nitentiam, absque dispensatione Rom. Pontificis ministrare
« non poterit in ordine sic suscepto. » (Cap. *Consultationi*, 6,

DE APOSTATIS.) Canonistæ ex illo textu concludunt irregularitatem quæ religiosum afficit ratione apostasiæ, non esse absolutam sed partialem. Monachus prohibetur ne, pœnitentia etiam acta, ministret in ordine suscepto in apostasia, nihil vero statuitur de ordinibus antea susceptis.

Clerici a suo statu apostatæ non declarantur irregulares. Quid autem leges statuerint in eos qui matrimonium sacrilege contrahere attentaverunt, supra notatum est (n° 815).

825. — II. Hæretici sunt jure communi irregulares, etiam post suam conversionem ad fidem catholicam.

Hæc erat olim disciplina generalis, fundata simul regulis juris circa pœnitentiam publicam, et specialibus constitutionibus contra crimen hæresis latis. Concilium Eliberitanum statuit fideles qui venerint ex hæresi, minime ad clericalem dignitatem promovendos esse. Innocentius I eandem praxim religiose apud Ecclesiam Romanam servatam scripsit in capite *Ventum est* supra citato (822), quod ex epistola xxii ad Episcopos Macedoniæ sumptum fuit. Solos excieit Novatianos quibus Concilium Nicænum concesserat suo ordine fungi postquam ad unitatem Ecclesiæ rediissent, et declarat hujusmodi licentiam non protendi ad alios hæreticos. Postea, cæteris etiam hæreticis datum est ut manerent in suo ordine, adempta spe promotionis ad gradum superiorem. (Cap. *Saluberrimum*, 21, caus. I, quæst. VII.)

Hucusque eadem permansit jure communi disciplina excludens a sacris ordinibus illos qui lapsi sunt in hæresim notoriam, adeo ut nullatenus promoveri valeant sine dispensatione obtenta a S. Pontifice. Huic nihilominus juri derogatum videtur in nonnullis regionibus. « In Germania et aliis provinciis septentrionalibus, ait Schmalzgrueber, Episcopi ex hæresi ad fidem catholicam conversos et ab ea absolutos, si cæterum digni sint, ordinare solent absque alia dispensatione. » (In titulum DE HÆRETICIS, n° 108.)

Ratio hujus immutationis deducitur ab ipsa immutatione circumstantiarum. Irregularitas ratione hæresis suam veluti radi-

cem habet in infamia juris : porro, moribus hodiernis in regionibus ubi hæretici vivunt mixti catholicis, iisdemque juribus civilibus et politicis potiuntur, hæresis non eandem, in morali hominum existimatione, infamiam inurit quam olim ; hæc saltem infamia non censetur permanere post conversionem, signis indubiis manifestatam. Fideles multum consolantur ex promotione conversi a secta hæretica ad statum clericalem, nedum hæc promotio scandalum generet ; et hoc modo ordinati utilissime plerumque suum ministerium obeunt, quando, hæresi publice abjurata, diuturno tempore vitam duxerunt virtutibus christianis exercitam.

Filii hæreticorum censentur jure communi irregulares, vi decretalium quibus vetitum est ne ad *ullum beneficium ecclesiasticum, seu officium publicum admittantur*; sed observare est : 1° irregularitate probabiliter non affici filios hæreticorum qui nati erant antequam parentes laberentur in hæresim, dummodo ipsi non defecerint a fide catholica ; 2° filios hæreticorum non esse irregulares, nisi usque ad secundum gradum in linea paterna, et in primo tantum gradu in linea materna ; 3° irregularitatem qua afficiuntur, quatenus filii hæreticorum, cessare ipso facto, pleno jure, ex quo parentes convertuntur ad veram fidem, et reincorporati sunt unitati Ecclesiæ ; quapropter nulla indigent ex tunc absolute nec dispensatione. (Cap. *Quicumque*, 2, *Statutum*, 15, DE HÆRETICIS, in VI.)

Dubium est an illa disciplina adhuc vigeat in locis de quibus modo. « In iis regionibus, ait Pirhing, in quibus nulla, ob « crimen paternum hæresis, infamia contrahitur, liberi hæreticorum non sunt irregulares, sed ad ordines promoveri possunt, ut notat Layman. » (In tit. DE HÆRETICIS, n° 101.) Hunc esse morem servatum in suis respective regionibus asserunt Schmalzgrueber, Wiestner et plerique doctores Germaniæ, Bonacina, Collet, Collator Andegavensis. Alii aliter sentiunt. Reiffenstuel non abnuat quin severitas veteris disciplinæ temperari potuerit consuetudine : « Cum enim, ait, pœna irregu-

« laritatis et inhabilitatis ad beneficia a sola lege humana proveniat, ei per consuetudinem legitime præscriptam derogatur « in loco ubi existit. » In tit. DE HÆRETICIS, n° 280.) Sed contendit non sufficienter probari consuetudinem reipsa inductam fuisse universaliter in Germania, et animadvertit curiam Romanam habere filios hæreticorum irregulares ; quandoquidem eos ad ordines et ad beneficia, in iisdem regionibus, non admittit, nisi concessa prius dispensatione. In Gallia erant etiam olim dissentientes opiniones : sed communissime reputabatur non vigere irregularitatem, et reipsa Episcopi ordines conferebant filiis hæreticorum, juxta vetustam suarum Ecclesiarum consuetudinem, quæ ad hodiernam ætatem perseveravit¹.

§ 4. De cessatione irregularitatum.

* 826. — I° Quomodo tolluntur irregularitates?

Irregularitates triplici modo cessare possunt, pro ratione diversa singularum specierum ; scilicet, *cessatione causæ, professione religiosa, et dispensatione*.

I. *Cessatione causæ* tolluntur nonnullæ irregularitates ex defectu : v. g. irregularitates ex defectu *ætatis et scientiæ*; irregularitas ex defectu *bonæ famæ*, si adfuerit solummodo infamia facti, aut si infamia juridica retractetur rehabilitatione injuste condemnati ; ex defectu *natalium*, si proles legitimetur per subsequens matrimonium.

II. *Professione religiosa* tollitur irregularitas ex defectu natalium, uti declaratur in decreto concilii Pictaviensis quod in jus commune translatum est : « Filii presbyterorum et cæteri « ex fornicatione nati, ad sacros ordines non promoveantur, nisi

¹ Cf. Reiffenstuel, loco cit., n° 260-290. — Schmalzgrueber, n° 119-121. — Collet, *Traité des Dispenses*, chap. III, § 5. — Collator Andegavensis, *Conférence VIIe sur les Irrégularités, Question 1re*.

« aut monachi fiant, vel in congregatione canonica regulariter « viventes; prælationem vero nullatenus habeant. » (Cap. *Ut filii*, 1, DE FILIIS PRESBYTERORUM, lib. I Decret.)

Hunc effectum habet sola professio solemnibus votorum religiosorum, non vero admissio ad novitatum, nec professio in congregatione cujus vota sunt simplicia¹. Ipsa professio solemnibus non prodest quoad hunc effectum iis qui e religione egrediuntur, obtenta dispensatione super votis, antequam ordines susceperint. Qua ratione illegitimus valeret, dimissa vita religiosa, frui privilegio quod jus canonicum concessit in gratiam religionis? Si tamen ordines susceperit, dum adhuc in religione erat, non reincidit in irregularitatem, quia irregularitas absque ulla conditione sublata est.

Notandum est, ex capite *Ut filii*, irregularitatem tolli tantum quoad ordinum susceptionem: quamobrem religiosus non potest promoveri ad prælaturam; et si religionem dimiserit, non poterit obtinere beneficia, præsertim curam animarum habentia, sine dispensatione.

III. *Dispensatione* tolli possunt omnes irregularitates juris canonici.

* 827. — II° *Qui dispensare valeant super irregularitatibus?*

¹ Protulimus in sectione de regularibus (n° 466) decretum S. Congregationis, quo statutum fuit ut novitii expleto novitiatus anno, non alia vota nisi simplicia emittere valeant, dilata emissionem solemnium post triennium, utque superiores regulares hujusmodi professis votorum simplicium concedere possint litteras dimissorias dumtaxat ad primam tonsuram et ordines minores. Hac de causa Archiepiscopus Mexicanus quædam dubia exposuit S. Sedi, hæc duo præsertim: I^o An possint novitii post emissam vota simplicia, ad sacros ordines promoveri titulo paupertatis. II° An possint Provinciales dispensare cum novitiis defectu natalium laborantibus, ante emissionem votorum solemnium; ad hoc ut his ordines conferantur. Die autem 20 januarii, an. 1860, responsum fuit a S. Congreg. ex Audientia Sanctissimi, ad I^o: *Negative quoad ordines sacros*. Ad II°: *Affirmative quoad rimam tonsuram et ordines minores, quatenus Provinciales ex apostolico indulto legitime gaudeant facultate dispensandi super dicta irregularitate, eaque revocata non fuerit*.

S. Pontifex dispensare potest super omnibus irregularitatibus.

Episcopi non possunt dispensare nisi in casibus præfinitis, quia irregularitates statuuntur jure communi. Exeipiendæ non sunt quæ oriuntur a violatione censuræ quam ipse Episcopus indixerit; licet enim censura cujus occasione incurritur irregularitas lata sit ab Episcopo, ipsa tamen irregularitas jure communi constituitur. Perpendere igitur necesse est quid disciplina canonica concesserit Episcopis: 1° quoad irregularitates ex defectu; 2° quoad irregularitates ex delicto; 3° quoad casum necessitatis et dubii.

828. — I. Episcopi possunt dispensare super irregularitate ex defectu natalium, ad effectum suscipiendi tonsuram, ordines minores, et beneficium simplex. (Cap. *Is qui*, DE FILIIS PRESBYTERORUM in VI°.) Nonnulli canonistæ hanc facultatem ad alias irregularitates extendunt. « Regulariter, ait Piascecius, circa dispensationum materiam tenendum est in omnibus irregularitatibus « Episcopum dispensare posse quoad minores ordines et simplex « beneficium, præterquam in bigamia, ex homicidio voluntario, « et ex impedimento hæresis. » Ab ea sententia cæteri doctores communiter recedunt, et merito quidem; nam potestas dispensandi quoad minores ordines nullibi legitur in jure concessa, nec consuetudine nititur. Id unum controversum fuit apud canonistas, an Episcopus valeat dispensare bigamos, sicuti dispensat illegitimos; et eo etiam respectu communior fuit opinio negans; quapropter tenendum est Episcoporum potestatem, in materia irregularitatum ex defectu, extendi solummodo ad defectum natalium¹.

* 829. — II. Quoad irregularitates ex delicto occulto, concilium Tridentinum Episcopis tribuit facultatem generalem

¹ Barbosa, *de Off. Episcopi*, alleg. XLIX, n° 22-26. — Piascecius, *Praxis episcopalis*, ed. IV^a, part. I, cap. I, art. 10, n° 16. — Fagnan, in cap. *Super eo*, DE BIGAMIS, n° 19-46. — Collet, *de Irregularitatibus*, part. III, cap. ultimo, regula VI^a.

dispensandi, excepta ea quæ oritur ex homicidio voluntario et exceptis aliis deductis ad forum contentiosum (nº 795).

1º Facultas tribuitur *Episcopis*, quo nomine venire capitulum Ecclesiæ cathedralis, sede vacante, notavimus supra, ubi de absolutione a censuris. Si Episcopus ipse incidit in irregularitatem, potest hanc facultatem delegare suo confessario, a quo dispensationem assequatur.

2º Facultas concessa est pro irregularitatibus *ex delicto occulto*. Quid censeatur occultum, alibi dictum est (nºs 717, 795). Admissa autem doctrina communi quam loco citato exposuimus de *manifesto, notorio et famoso*, supersunt aliquando difficultates practicæ quando devenitur ad applicationem regularum. Id multum pendere videtur a circumstantiis, a conditione nimirum testium qui rem secreto actam noverint; si enim sint prudentes et factum divulgare nolint, delictum occultum manebit. Animadvertendum est præterea delictum publicum alicubi, esse occultum in altero loco, si non intercesserit notorietas juris, et cognitio delicti non propaletur.

3º Excipitur irregularitas *ex homicidio voluntario*, quæ verba Concilii Tridentini ita ponderant et interpretantur canonistæ, ut exceptio referatur solum ad casum homicidii directe voluntarii: unde concludunt Episcopum dispensare posse in casu homicidii casualis mixti, et etiam indirecte voluntarii; v. g., si medicus ex gravi negligentia causa fuerit mortis alterius; si quis excedendo moderamen inculpatae tutelæ, occiderit injustum invasorem, præter intentionem, « quia, ait S. Alph. « de Liguori, cum tale homicidium non fiat ex voluntate absoluta occidendi, non potest dici absolute voluntarium. » (Lib. VII, nºs 395-395.) Idem dicendum putamus de mutilatione occulta; licet enim mutilatio quandoque æquiparetur homicidio, non est homicidium, et verba concilii, utpote favorabilia, lato sensu interpretari licet ¹.

¹ Barbosa, in Concil. Trident. sess. xxiv, cap. vi, nº 4.

4º Excipiuntur quoque casus *deducti ad forum contentiosum*. Hæc exceptio videtur non cohærere cum ipsa regula: cum facultas dispensandi concedatur solum in casibus occultis, ut quid necesse fuit excipere casus deductos ad forum contentiosum, qui non sunt occulti? Sed notare est casum vere occultum, qui scilicet ab uno aut paucis scitur, posse, jure vel injuria, deduci ad forum contentiosum; concilium siquidem non loquitur tantum de casibus omnino occultis, qui a nemine cognoscuntur, sed de occultis prout a publicis distinguuntur. Porro statuitur Episcopum dispensare non posse, si casus deducatur ad forum contentiosum, per denuntiationem aut per accusationem. Si vero, postquam causa delata est ad forum contentiosum, reus juridice absolvatur eo quod delictum probatum non fuerit, « videtur profecto, ait Suarez, revocari delictum ad « statum in quo erat antea et æque manere occultum, ideoque « esse per Episcopum dispensabile; maxime quando nec plene, « nec semiplene probari potuit; nam quando aliqua probatio « intercedit, res videtur magis dubia, quia ex semiplena proba- « tione in foro contentioso facta, oritur generaliter publica in- « famia et publica notitia, imperfecta quidem, tamen qualis « sufficiens videtur ut res non maneat occulta sicut antea erat: « quod secus est quando delictum nullo modo probatum est. » (Disput. xli, sect. II, nº 6.)

5º Episcopus facultate prædicta utitur in gratiam suorum subditorum; quod ut melius intelligatur, distinguendum videtur inter dispensationem ad susceptionem ordinum, et dispensationem ad exercitium ordinis suscepti. — In priori casu, existimamus dispensationem non ab alio dari posse quam ab Episcopo proprio, qui solus Ordinarius est relative ad clerici ordinationem. Hæc sunt correlativa: illius est judicare an expediat aliquem super irregularitate dispensare, cujus est eundem suo clero adscribere. — In secundo casu, Episcopus dispensare potest clericos qui sacrum ministerium sub illius auctoritate in sua diœcesi obeunt, quales sunt, v. g., vicarii et

multi alii sacerdotes qui licet ad diœcesim aliam pertinentes, illic tamen, ex licentia sui respective Episcopi, indefinite comorantur. Hi omnes sunt revera subditi Ordinario loci quoad exercitium functionum sacrarum quamdiu ministerio sibi commisso funguntur; atque idcirco possunt ab eo impetrare dispensationem super irregularitatibus, ex tenore decreti Tridentini.

Idem probabiliter dicendum est de clericis qui licet nullo ministerio publico addicti sint diœcesi, in ea tamen domicilium habent, vel etiam quasi-domicilium. Quoad vero cœteros qui accidentaliter illic degunt, animo ad propria revertendi, ordo disciplinæ suadet ut adeant suum proprium Episcopum sub cujus auctoritate atque vigilantia sacris ordinibus communiter funguntur, ut ipse Episcopus judicet quatenus opportunum sit eos relevare, ut in suo ministerio permaneant. Præterea, quod hic præsertim animadvertere est, alienigenæ qui per locum transeunt, animo ad sua redeundi quando sibi placuerit, non veniunt nomine *subditorum*, nec reipsa subditi sunt Ordinarii loci, tametsi possint ibi sacramenta necessaria recipere; quamobrem, cum facultas Episcopis concessa sit a concilio in gratiam suorum subditorum, tutius est ut in eo casu abstineant, et clericus ad suum proprium Episcopum remittatur. Hæc conclusio confirmatur ex decisionibus S. Congreg., apud graves auctores relatis, quibus dicitur extraneos posse a suis criminibus absolvi, vi decreti Tridentini, non tamen dispensari ¹.

6º Episcopus potest dispensare suum subditum, tum intra, tum extra diœcesim. Non posset absolvere a casibus S. Pontifici reservatis suum diœcesanum absentem, vi decreti concilii Tridentini (nº 793); sed canonistæ communiter admittunt illum posse dispensare super irregularitate, adeo ut restrictio *in sua diœcesi* quam concilium in suo decreto cap. vi, sess.

¹ Cf. Suarez, disput. xli, sect. ii, nº 12. — Garcias, *de Beneficiis*, part. xi, cap. x, nº 139. — Collet, *Traité des Dispenses*, liv. vi, chap. iv, nº 195. — Collat. Andeg., VIIº *Conférence sur les Irrégularités*, ivº *Question*. S. Liguori, lib. i, nº 158.

xxiv inseruit, referatur ad secundam partem de casibus reservatis, non ad priorem de irregularitatibus. « Hujus differentie ratio, ait Suarez, hinc videtur oriri quod potestas dispensandi simpliciter conceditur et dispensatio ipsa ex se non pertinet ad forum pœnitentiæ, et ideo æque circa absentem et præsentem exerceri potest. » Ita fuisse definitum a S. Congreg. Concilii, absentiam scilicet non obstare quominus Episcopus suum subditum dispense, refert Pignatelli. (Tom. I *Consultationum canonicarum*, xx, nº 9.)

* 830. — III. Irregularitates S. Pontifici reservatæ relaxari possunt ab Episcopo in duplici casu, necessitatis nimirum et dubii.

1º Si gravissima causa urgeat, et non pateat aditus ad S. Pontificem, Episcopus dispensare potest, ea tamen conditione, ut quam primum fieri poterit clericus adeat Sanctam Sedem. Ita communiter theologi ex principiis generalibus circa dispensationem a lege ¹.

Hujusmodi necessitas vix contingere potest quoad ordinum susceptionem. Si enim sit irregularitas *ex defectu*, non pertimescat scandalum; nihil urget, et expectari potest usque dum Sancta Sedes dispensationem concesserit; item si intercesserit irregularitas *ex delicto publico*; si vero promovendus impediatur irregularitate *ex delicto occulto*, Episcopus potest dispensare, excepto casu homicidii voluntarii, super quo aliunde non decet ut detur dispensatio. Fortassis tamen accidet ut promovendus noverit, paucis ante ordinationem diebus, irregularitatem ex defectu quæ non possit sine dedecore ac quadam veluti infamia manifestari, puta illegitimitatem natalium, et aliunde, ratione habita circumstantiarum, inopinata dilatio ordinationis ad aliud tempus locum datura sit gravi scandalo, injuriosæ scilicet suspitioni in clericum.

Necessitas sæpius continget post susceptos ordines, ne

¹ S. Alph. de Liguori, lib. vii, nº 591.

diffametur clericus, aut per tempus diuturnum teneatur suspendere sui ordinis exercitio, vel etiam suam Ecclesiam auxilio destitutam deserere.

2° In casu dubii, asserunt communiter canonistæ Episcopum posse dispensare; quia, inquiunt, stante dubio an clericus indigeat dispensatione, Episcopus valet dispensare, aut declarare dispensationem non requiri, aut illam dare ad cautelam. Præterea, « reservatio dispensationis, ait Ferraris, est odiosa, ut « pote coarctans potestatem ordinariam Episcopi; ideoque est « restringenda ad certos casus. » (Ferraris, v^o *Dispensatio*, n° 29. Reiffenstuel, in tit. DE CONSTITUTIONIBUS, n° 474. S. Alph. de Liguori, n° 400.) Id a fortiori dicendum in materia irregularitatum, cum generaliter admittatur licitum esse in dubio juris, et etiam in dubio facti, se gerere veluti si nulla esset irregularitas (n° 801).

Difficultas tamen superest in casu quo dubium versatur circa ipsam potestatem Episcopi, an irregularitas sit reservata, an delictum sit occultum vel publicum, an ordinandus sit sub jurisdictione Episcopi, an indultum apostolicum talem casum complectatur, etc., etc. Dubium solvetur ex præsumptione generali, si aliqua præsumptio invocari possit. Scilicet: 1° Si agatur de irregularitatibus ex defectu, cum Episcopus nulla facultate potiatur, excepto uno aut altero casu, abstinere debet a concedenda dispensatione: judicare tamen potest utrum in quæstione proposita, sit irregularitas, an non. 2° Si agatur de irregularitatibus ex delicto occulto, pronuntiare poterit in gratiam suæ jurisdictionis, quia generalem habet facultatem, et in materia favorabili dubia interpretatur lato sensu. 3° Si dubitetur de existentia, de sensu, de extensione indulti apostolici, abstinere necesse est, quia nulla suppetit ratio præsumendi in favorem Episcopi, cum facultas dispensandi super jure communi reservata sit Sanctæ Sedi.

* 851. — III° *Quomodo postulanda sit dispensatio, et quid servandum in executione dispensationis?*

I. Qui aliqua irregularitate tenetur a qua dispensari exoptat, debet recurrere ad auctoritatem competentem; nimirum ad S. Pontificem, vel ad Episcopum, pro ratione irregularitatis, ex dictis in quæstione præcedenti. Si Sanctam Sedem adeat, libellum supplicem porriget ad Pœnitentiarium aut ad Datarium, prout irregularitas est occulta vel publica. S. Pœnitentiarium dispensat in occultis irregularitatibus, et inhabilitatibus, etiam ex homicidio voluntario, item ab inhabilitatibus propter hæresim, modo fuerint penitus occultæ. Dispensat etiam cum male promotis, ut omissos ordines possint secrete suscipere, non servatis interstitiis et extra tempora, et absque dimissoriis; non tamen ut plures sacros ordines eodem die recipiant. Item cum promotis ad sacros ordines, qui simoniam cum Episcopis promoventibus commiserint. Potest convalidare titulos beneficiorum cum occulta inhabilitate obtentorum et partem pretii simoniaci condonare. (Const. Benedicti XIV, *Pastor bonus*, § 15-20.) Alias dispensationes super irregularitatibus ex defectu, vel ex delicto publico, largitur sive Dataria, sive Secretaria Brevium, juxta sua respective jura. Sic, v. g., Secretaria Brevium privative concedit dispensationes super defectu ætatis tredecim mensium, vel alterius temporis; aliæ absolutiones, et dispensationes super irregularitate proveniente ex defectu corporis vel ex delicto, æque obtinentur, tum a Secretaria, tum a Dataria. Cæterum necesse non est discernere quæ sint in hac materia attributiones respectivæ utriusque officii, uti alias observatum fuit (n° 117); supplicatio ab officialibus curiæ romanæ ad alterutrum dirigitur, pro subjecta materia.

II. Necessarium est ut in supplicatione exponatur a quam irregularitate et ad quem effectum postuletur dispensatio, simul cum rationibus quæ ad postulandam gratiam movent; superior enim, nisi aliter suam mentem exprimat, gratiam impertitur juxta petitionem sibi factam, et si errore inducatur ad concedendam dispensationem, gratia concessa irritatur. Hæc igitur notanda:

1° Si quis pluribus irregularitatibus diversæ speciei adstrictus sit, et unam solummodo, seu errore, seu mala fide, exprimat, ab illa tantum solvetur, ceteris remanentibus, quia hanc solam intendit superior.

2° Si plures irregularitates contractæ sint ob delictum ejusdem generis sæpius iteratum, probabiliter requiritur ut saltem dicatur in genere violatam fuisse multoties legem irregularitatem inducentem, ne superior ignoret quantitatem gratiæ quam imperfitur, et ut dispensatio pro omnibus irregularitatibus concedatur (n° 790).

3° Explicare necesse est ad quem effectum postuletur dispensatio. Etenim potest irregularitas tolli vel in totum, vel ex parte; quoad ordines minores, non quoad majores; quoad usum ordinis suscepti, non quoad ordinem suscipiendum; quoad ordinum susceptionem, non beneficiorum. Quoties dispensatio irregularitatis conceditur absolute, sine addito, signum est dispensationem esse totalem; tum quia verba significant totam dispensationem, tum quia nulla est ratio determinandi dispensationem ad unum ordinem potius quam ad alterum, tum denique quia in statu præsentis omnes et singuli promoti se promovendos sperant ultimo ad sacrum presbyteratum. Hæc tamen concessio, quantumvis absolute facta, non censetur comprehendere prælaturam majorem, neque etiam officium et beneficium, præsertim cum cura animarum, siquidem in concessione generali ea non veniunt quæ superior forte non esset in specie concessurus, et aliunde quæ exorbitant a jure communi, uti sunt dispensationes, ad consequentiam non sunt trahenda (n° 58).

III. Dataria Breve dispensationis dirigit ad Episcopum, vel ad Episcopi officialem a quo executioni mandetur: Pœnitentiaria rem mandat communiter confessario ab oratore ex approbatis eligendo, qui dispensationem applicet in foro conscientiæ. Delegatis a Dataria, et a Pœnitentiaria, convenit consilium quod Benedictus XIV dedit quoad rescripta dispensationum in causis matrimonialibus: « Statim ac litteræ seu diplomata ipsis

« reddentur sæpius illa percurrant, ut iis omnibus fideliter satisfaciant quæ præscribuntur. » (*Institutione* LXXXVII, n° 81.)

Non est specialis solemnitas requisita ad validitatem dispensationis: sufficit ut delegatus eam formam adhibeat quæ dispensationem significet. Sed conditiones præscriptas penitus servare omnino necessarium est, præsertim quæ verbo ablativo enuntiantur; nam « certissimum est inter jurisperitos, ait Benedictus XIV (loco citato, n° 68), quod vera conditio ex ablativo absoluto consequitur; qua de re prætermitti nullo modo potest, licet gravissima incommoda interponantur¹. »

Sedulo attendere oportet ex tenore rescripti: 1° utrum executor teneatur inquirere de causis allegatis, antequam dispensationem expediat; 2° utrum Pœnitentiaria dispensationem concesserit pro delicto simpliciter occulto, an sub ea conditione quod delictum sit omnino occultum, quæ duo sunt valde distincta; 3° utrum dispensatio concedatur in foro externo, an in foro simpliciter interno, an in foro pœnitentiariæ, audita scilicet confessione sacramentali.

1° Quando injungitur delegato ut non aliter dispense, nisi quatenus invenerit per diligens examen veritatem causarum, nova informatione opus erit, etiam si ante petitionem facta fuerit inquisitio de causis allegatis.

2° Si dispensatio detur dummodo delictum sit omnino occultum, executor supersedere debet negotio, quando delictum cognoscitur vel ab uno qui illud probare posset in foro externo; ex tunc enim res non censetur omnino occulta.

3° Dispensatio concessa pro foro interno non prodest per se in foro exteriori, eo quidem sensu quod, ea non obstante, iudex valeat persequi clericum irregularem, eumque ab ordinis exercitio impedire. S. Pœnitentiaria sæpe injungit ut

¹ Cf. quæ dicta sunt in *Prolegomenis* (n° 56 et 57) de rescriptis, et quæ passim tradunt theologi in tract. *de Matrimonio*; licet enim in alia materia versemur, magna tamen est analogia in iis quæ ad dispensationum assecutionem et executionem attinent.

exsecutor dispensationem impertiatur *Nullis super his adhibitis testibus aut litteris datis*; addito etiam: *præsentibus post earum executionem, sub pœna excommunicationis latæ sententiæ, per te combustis aut laniatis*. Verumtamen, si Episcopus postea inquireret in clericum ob irregularitatem cujus rumor ad ipsum pervenerit, exsecutor posset Episcopum secreto monere de data dispensatione; et Episcopi officium erit judicare, ex adjunctis, si debeat delegati testimonio acquiescere, et abstinere ab alia inquisitione, an potius recurrendum sit denuo ad Sanctam Sedem ut clericus dispensetur in foro externo¹.

De obligatione indicta litteras comburendi aut laniandi, animadvertit Schmalzgrueber exsecutorem posse eas describere et exemplar, pro sua vel aliorum instructione, retinere; quia prohibetur solum retinere copiam authenticam, in debita juris forma factam, quæ ad probandum foro externo serviat. (In tit. DE MATRIMONIO CONTRACTO CONTRA INTERDICTUM ECCLESIAE, n° 252.)

ART. IV. — DE PRIVATIONE OFFICII; DE DEPOSITIONE ET DEGRADATIONE CLERICI.

832. — Pœnæ canonicae, de quibus hactenus egimus, ad eum finem constitutæ sunt ut reus emendetur, vel ut dignitati status clericalis consultum sit. Aliæ peccatorem ad cor reversum juvant ut delicta efficacius expiet; aliæ coercent contumacem ut ad meliorem frugem reducatur; aliæ denuo a clericatu remonent quos peccata commissa minus idoneos efficiunt sacro ministerio; ceterum, non privant clericum privilegiis sui ordinis, nec etiam officiis seu beneficiis quæ antea legitimo-jure acquisiverat. Superest ut de pœnis mere vindicativis, seu quæ ad vindictam delicti atque violati ordinis, potius quam ad emendationem rei, edictæ sunt, tractemus. Hujusmodi sunt, quod

¹ Cf. Benedictum XIV, *Institutione* citata, n° 51.

ad statum clericalem attinet, privationes, inhabilitates, depositio et degradatio.

* 833. — I° *Quandonam clerici priventur, ratione delicti, suis officiis et beneficiis, et quid jure servandum, quando superior intendit ad illam privationem procedere*?

Clerici privantur suis beneficiis et officiis, ratione delicti, vel *ipso jure*, vel *per sententiam* judicis, pro gravitate delictorum.

* 834. — II. Privantur *ipso jure* suo officio et beneficio, in pœnam delicti: 1° qui simoniam commiserunt realem aut confidentialiam in adeptione aut permutatione beneficii (n° 732); 2° qui ad beneficia consistorialia promoti, se eorundem beneficiorum administrationi immiscere attentant, ante obtentam confirmationem apostolicam (n° 148); 3° qui vi et propria auctoritate occupare præsumunt quæcumque beneficia ecclesiastica. Amittunt eo ipso jus omne, si quod habebant in eadem beneficia (cap. *Eum qui*, 18, PRÆBENDIS, VI); 4° qui res aut bona sui beneficii alienaverunt contra præscriptum bullæ *Ambitosæ*, si per sex menses perseveraverint obdurato animo in interdico cui subjacent; hæc sanctio non attingit Episcopos, sed inferiores prælatos et Ecclesiarum rectores; effectum non habet in regionibus ubi constitutio *Ambitosæ* contraria consuetudine moderata est (n° 620, 622); 5° qui usurpaverunt jurisdictionem, jura, bona, redditus Ecclesiarum, aut qui hujus usurpationis consentientes fuerunt (n° 735); 6° falsificantes litteras apostolicas, aliquid in illis delendo, aut introducendo, vel immutando (n° 742); 7° qui horrendum sodomie crimen exercent; id est qui non semel aut iterum, sed pluries illud perpetraverint (n° 745); 8° qui homicidium qualificatum, nempe patris, matris, Episcopi, vel clerici; item qui homicidium extractis insidiis, seu ut vocant, *assassinium*, commiserunt (n° 740); 9° qui cardinales, aut, quod multo immanius foret, S. Pontificem, hos-

¹ Cf. Leurenium, *Forum beneficiale*, part. III, sect. 1, cap. III.

exsecutor dispensationem impertiatur *Nullis super his adhibitis testibus aut litteris datis*; addito etiam: *præsentibus post earum executionem, sub pœna excommunicationis latæ sententiæ, per te combustis aut laniatis*. Verumtamen, si Episcopus postea inquireret in clericum ob irregularitatem cujus rumor ad ipsum pervenerit, exsecutor posset Episcopum secreto monere de data dispensatione; et Episcopi officium erit judicare, ex adjunctis, si debeat delegati testimonio acquiescere, et abstinere ab alia inquisitione, an potius recurrendum sit denuo ad Sanctam Sedem ut clericus dispensetur in foro externo¹.

De obligatione indicta litteras comburendi aut laniandi, animadvertit Schmalzgrueber exsecutorem posse eas describere et exemplar, pro sua vel aliorum instructione, retinere; quia prohibetur solum retinere copiam authenticam, in debita juris forma factam, quæ ad probandum foro externo serviat. (In tit. DE MATRIMONIO CONTRACTO CONTRA INTERDICTUM ECCLESIE, n° 252.)

ART. IV. — DE PRIVATIONE OFFICII; DE DEPOSITIONE ET DEGRADATIONE CLERICI.

832. — Pœnæ canonice, de quibus hactenus egimus, ad eum finem constitutæ sunt ut reus emendetur, vel ut dignitati status clericalis consultum sit. Aliæ peccatorem ad cor reversum juvant ut delicta efficacius expiet; aliæ coercent contumacem ut ad meliorem frugem reducatur; aliæ denuo a clericatu remonent quos peccata commissa minus idoneos efficiunt sacro ministerio; ceterum, non privant clericum privilegiis sui ordinis, nec etiam officiis seu beneficiis quæ antea legitimo-jure acquisiverat. Superest ut de pœnis mere vindicativis, seu quæ ad vindictam delicti atque violati ordinis, potius quam ad emendationem rei, edictæ sunt, tractemus. Hujusmodi sunt, quod

¹ Cf. Benedictum XIV, *Institutione* citata, n° 51.

ad statum clericalem attinet, privationes, inhabilitates, depositio et degradatio.

* 833. — I° *Quandonam clerici priventur, ratione delicti, suis officiis et beneficiis, et quid jure servandum, quando superior intendit ad illam privationem procedere*?

Clerici privantur suis beneficiis et officiis, ratione delicti, vel *ipso jure*, vel *per sententiam* judicis, pro gravitate delictorum.

* 834. — II. Privantur *ipso jure* suo officio et beneficio, in pœnam delicti: 1° qui simoniam commiserunt realem aut confidentialem in adeptione aut permutatione beneficii (n° 732); 2° qui ad beneficia consistorialia promoti, se eorundem beneficiorum administrationi immiscere attentant, ante obtentam confirmationem apostolicam (n° 148); 3° qui vi et propria auctoritate occupare præsumunt quæcumque beneficia ecclesiastica. Amittunt eo ipso jus omne, si quod habebant in eadem beneficia (cap. *Eum qui*, 18, PRÆBENDIS, VI); 4° qui res aut bona sui beneficii alienaverunt contra præscriptum bullæ *Ambitosæ*, si per sex menses perseveraverint obdurato animo in interdicto cui subjacent; hæc sanctio non attingit Episcopos, sed inferiores prælatos et Ecclesiarum rectores; effectum non habet in regionibus ubi constitutio *Ambitosæ* contraria consuetudine moderata est (n° 620, 622); 5° qui usurpaverunt jurisdictionem, jura, bona, redditus Ecclesiarum, aut qui hujus usurpationis consentientes fuerunt (n° 735); 6° falsificantes litteras apostolicas, aliquid in illis delendo, aut introducendo, vel immutando (n° 742); 7° qui horrendum sodomie crimen exercent; id est qui non semel aut iterum, sed pluries illud perpetraverint (n° 745); 8° qui homicidium qualificatum, nempe patris, matris, Episcopi, vel clerici; item qui homicidium extractis insidiis, seu ut vocant, *assassinium*, commiserunt (n° 740); 9° qui cardinales, aut, quod multo immanius foret, S. Pontificem, hos-

¹ Cf. Leurenium, *Forum beneficiale*, part. III, sect. 1, cap. III.

tiliter insecuti sunt, vel percusserunt, aut factum ratum habuerunt; 10° qui hæresim externam et manifestam pertinaciter profitentur (n° 722. Cf. Leurenium, loco cit., quæst. 228 et 229).

In citatis casibus privatio inducitur ipso jure; quod tamen non excludit necessitatem sententiæ declaratoriæ, præsertim si crimen non sit notorium, ut superior valeat ad executionem pœnæ procedere. Reum proinde citare necesse est, ut respondeat si quid habet contra factum quod ipsi objicitur. Ea autem est vis sanctionis canonicæ privationem inducentis pleno jure, ut si superior disposuerit de beneficio, illud alteri conferendo, valida esset collatio. Si e contra reus, patrato delicto et ante sententiam, beneficium resignaverit aut permutaverit, non subsisteret hujusmodi dispositio; quia nemo transferre in alterum potest plus juris quam sibi competere *dignoscatur*, ut fert regula juris. Insuper sententia declaratoria habebit effectum retroactivum, per fictionem juris, ad diem commissi sceleris; quamobrem, reus tenebitur restituere fructus quos ex titulo beneficii percepit.

Canonistæ non consentiunt in solvendo dubio gravis momenti, utrum clericus qui sibi conscius est delicti cui jure annectitur pœna privationis, teneatur beneficium dimittere ante sententiam declarationis judicis¹. Ad illud teneri arbitramur in duplici casu: 1° quando crimen patratum ante obtentum beneficium, aut in ipsius beneficii assecutione, obstitit, jure ita disponente, ne valide acquireretur. Ratio est quod in illo casu, clericus nunquam jus in beneficio habuit; et si recte loqui velimus, non est privatus beneficio quod non acquisivit. Ita statutum fuit de simoniacæ proviso, quod ipsi « jus nullatenus » acquiratur, nec inde faciat fructus suos, sed ad illorum omnium quæ percepit restitutionem, sub animæ suæ periculo,

¹ Cf. Garcias, *de Beneficiis*, part. XI, cap. x. — Leurenium, *Forum beneficiale*, loco cit., quæst. 167. — Reiffenstuel, in tit. DE CONSTITUTIONIBUS, n° 227-238.

« sit adstrictus, » (Cap. *Cum detestabile*, 2, DE SIMONIA, Extrav. Comm.) 2° Quando lex ipsa edixit ut clericus suum officium dimittat, *alia etiam declaratione non secuta*, ut dictum est in certis casibus de privatione fructuum beneficii (n° 542). Sed paucae sunt hujusmodi leges, si excipiamus canones quibus inductæ fuerunt inhabilitates, de quibus modo. Extra duplicem illum casum videtur clericum expectare posse sententiam judicis et interea suo munere fungi, et consequenter fructus percipere, dummodo tamen, quod ad functiones attinet ordinis sacri, absolutus fuerit in foro interno ab omnibus censuris. Ratio est quod in pœnalibus non tenemur admittere obligationem de qua grave est dubium juris apud doctores, et quæ moraliter impossibilis esset respectu plerorumque. Sane semetipsum, sponte propria, ac solius conscientiae ductu, privare bonis legitime acquisitis, cum etiam propriae diffamationis periculo, est aliquid humanæ naturæ difficillimum, quod vires virtutis communis superat, nec requiritur necessitate ordinis publici.

835. — II. Clerici privari possunt suo beneficio in pœnam delicti, *per sententiam condemnatoriam*: 1° Qui schismatis convicti sunt (n° 726); 2° qui magiam, sortilegium, aliasve istius modi superstitiones exercent, aut se illis intromittunt (n° 738); 3° qui homicidium, adulterium, aliudve delictum grave ac scandalosum contra castitatem commiserunt (n° 759, 745); 4° qui violaverunt sigillum confessionis sacramentalis; aut qui sacrilegè abusi fuerunt confessione, in casu præfinito a pluribus constitutionibus pontificiis, et præsertim Const. Benedicti XIV, *Sacramentum Pœnitentiæ*; 5° qui mulierem de concubinato suspectam in sua propria domo retinent, aut cum illa alibi conversantur, spretis monitionibus canonicis de quibus statuit Conc. Tridentinum (n° 544); 6° non residentes in loco sui beneficii residentiam personalem exigentis. Si sint canonici, privari non debent suo titulo, nisi post absentiam per tempus jure præfinitum protractatam, et præviis monitionibus requisitis (n° 405): si de aliis beneficiatis, et præsertim de parochis agi-

tur, Episcopo liberum est sententiam privationis proferre, si intra tempus a se constitutum, legi obtemperare renuerint (nº 252)¹; 7º qui censura innodati negligunt obdurato animo recurrere ad beneficium absolutionis. Conc. Tridentinum statuit ut procedi possit contra excommunicatum, tanquam de hæresi suspectum, qui per annum in censuris insorduerit (sess. xxv, cap. iii). Probabile est eandem regulam applicari posse clericis suspensis aut interdictis; 8º qui non gestant habitum clericalem, si ante moniti per suspensionem et privationem fructibus sui beneficii, denuo in hoc deliquerint (nº 340).

III. Superior qui intendit, in altero ex casibus allatis, procedere contra reum, observare debet formas ordinarias judiciorum; agitur enim de pœna graviore quam non licet indicare per sententiam *ex informata conscientia* (nº 691). Necessè est insuper ut ratio habeatur moderaminis jure communi præscripti in pœnarum gradu, antequam procedatur ad clerici e suo titulo deturbationem. Sententia non habebit effectum retroactivum ad diem delicti perpetrati, sed a die solummodo quo iudicium prolatum est; et liberum relinquitur reo suam causam promovere ad aliud tribunal per appellationem canonicam. Lite pendente nihil innovatur in præjudicium appellantis; appellatio enim habet in illo casu effectum simul devolutivum et suspensivum. Potest nihilominus superior, clerico a suis functionibus interdicto, providere officii executioni, quantum postulat necessitas spiritualis fidelium, curam ejusdem officii alteri demandando usquedum causa terminata sit.

856. — IIº *Utrum clericus possit privari suo beneficio, ob irregularitatem in quam inciderit?*

Non agimus de irregularitate *ex defectu*, quæ beneficio canonicè adepti supervenit; certum quippe est clericum, licet inhabilem effectum, etiam in perpetuum, ad implenda munera sui officii, debilitate corporis, aliove defectu, privari non posse

¹ Cf. Gallemart in sess. xxiii, cap. i concilii Tridentini, ubi referuntur declarationes S. Congregationis.

suo beneficio, uti omnia jura statuunt, et docent communiter canonistæ in suis commentariis tituli de *Clerico ægrotante*, lib. III Decret. (Nºs 799, 800. Cf. Fagnan in cap. *Consultationibus*, eod. titulo.) Necessè est vero ut ipse vel superior provideat regimini officii, quoad ea quæ beneficiatus per se exsequi non valet. Si ad omnia, aut pleraque inhabilis sit clericus beneficiatus, ipsi coadjutor datur.

Irregularitas *ex delicto* non inducit per se privationem beneficii, nisi delictum sit e numero criminum, quæ supra retulimus. Verum hæc sunt notanda: 1um Irregularitas, ex delicto orta, est perpetua eo sensu quod clericus non aliter valeat obtinere dispensationem, quam ex benignitate superioris. 2um Clericus qui non potest dispensationem assequi, tenetur in conscientia dimittere beneficium requirens exercitium ordinis sacri, v. g., beneficium parochiale. Nemo potest licite retinere officium, qui non potest licite illud implere. « Quod si dispensationem impetrare nolit aut non possit, retinere illud non poterit, » ait Schmalzgrueber, quia sic Ecclesia in perpetuum spoliaretur suo servitio. » (In tit. *de Pœnis*, nº 98.) Ita Suarez, de *Censuris*, disp. xl, sect. ii, nº 49; S. Alp. de Liguori, lib. vii, nº 342. 3um Igitur, si clericus, in tali casu, renuat sponte dimittere beneficium, Episcopus potest illi assignare tempus congruum ut mereatur et assequi valeat a S. Pontifice dispensationem super irregularitate. Tempore elapso, si nulla sit spes obtinendi dispensationem, illum privare potest titulo suo, adhibitis formis judiciorum canonicorum; nisi S. Pontifex recusando beneficium dispensationis, voluerit ipsi dari coadjutorem cui cura officii committatur. Extra casus memoratos, quando scilicet non fuere perpetrata delicta quæ inducant privationem beneficii, nec beneficiatus irregularitatem incurrit, aut ab illa, si forte incurrerit, fuerit dispensatus, Episcopus non valet clericum privare suo titulo; si vero illum inutilem fore judicat, vel etiam scandalo fidelibus qui eundem viderint sacris functionibus incumbentem, potest media opportuna assumere,

Parochum a sacris, et ab officio, in tempus indeterminatum interdicendo, et interea providendo regimini parochiæ per auxiliarem, seu coadjutorem seu vicarium, cui amplissimas facultates tribuet.

857. — III° *Quid sit Depositio clerici et quandonam clericus deponi possit?*

I. Depositio est sententia juridica qua clericus perpetuo arceatur ab exercitio ordinum, aut ab exercitio jurisdictionis ecclesiasticæ, aut a beneficio, aut denique ab omnibus his simul. Varius proinde est gradus depositionis, sicut a prioribus sæculis observatum videmus. Interdum olim clerici privabantur omnibus juribus et privilegiis sui status, adeo ut inter laicos reponerentur; interdum vero ex parte tantum. Quidam sui ordinis honorem retinebant, licet ejus munera exercere prohiberentur. Alii ex gradu quo erant constituti in inferiorem redigebantur, v. g., Diaconus descendere cogebatur ad gradum Sub-diaconi vel Ostiarii. Aliquando demum statuebatur ut ab officii honore depositi, laicam tantum communionem reciperent¹. Eundem ordinem poenarum in depositione observare posset superior; verum communiter sufficit ad correctionem rei ut suspendatur ab officio, vel beneficio privetur: si graviora delicta id exposcerent, procederetur ad depositionem totalem, qua clericus privatur omnibus juribus sui status, quoad exercitium ordinum, officium, jurisdictionem et beneficia.

Quæ sint graviora illa delicta, jus commune declaravit: homicidium voluntarium et præmeditatum, adulterium vel stuprum violentum, fornicationes notoriæ, habitis monitionibus continuatæ.

II. Depositio in multis convenit cum suspensione, privatione et inhabilitate, sed ab illis sub certo respectu substantialiter differt; quod ex comparatione adducta perspicuum erit.

Suspensio et depositio conveniunt in eo quod 1° utraque solis

¹ Cf. Devoti, lib. I, tit. viii, sect. iv.

clericis et religiosis immineat; 2° qui depositionem contemnit et ea exercet a quibus depositus est, irregularitatem contrahat ac si suspensionem violasset. In his autem differunt: 1° suspensio, utpote pœna medicinalis, fertur ad tempus, et depositio in perpetuum; 2° suspensio infligi potest extrajudicialiter *ex informata conscientia*, dum depositio requirit monitionem, citationem, aliasque conditiones ordinis judiciarii; 3° depositio infligenda est ob causas graviores, imo gravissimas si quidem in perpetuum fertur et notam infamiæ inurit; 4° suspensus a beneficio non privatur suo titulo cujus, obtenta absolute, iterum poterit percipere fructus; depositione autem ab officio tollitur beneficium officio annexum, nec recuperari poterit nisi per novam concessionem; 5° demum, ut cætera omittamus, suspensio incurri potest ipso facto; depositio requirit sententiam judicis.

2° Privatio officii et beneficii majorem habet similitudinem cum depositione, siquidem utraque est perpetua; quin etiam privatio dici potest depositio, est quippe depositio partialis. Differunt tamen in eo quod 1° privatio non est semper in pœnam delicti (n° 198); depositio e contra nunquam infligitur nisi reis et convictis delicti; 2° privatio, quando etiam est pœnalis, non inducit inhabilitatem ad acquirenda nova beneficia, sed a beneficiis actu obtentis tantummodo removet; depositio simplex et absoluta inhabile efficit in futurum.

3° Inhabilitas est pœna gravior suspensione et privatione, et propius accedit ad depositionem; qui enim declaratur inhabilis, suspenditur ipso jure ab exercitio officii ecclesiastici, et incapax efficitur in perpetuum obtinendi dignitates, officia ecclesiastica et beneficia. Qui afficitur inhabilitate in pœnam delicti, privatur suis officiis a die perpetrati criminis cui jure annexa fuit inhabilitas, non facit suos fructus beneficii, sed restituere tenetur, sua beneficia non valet resignare nec permutare. In iis omnibus conveniunt inhabilitates cum depositione; in eo autem differunt quod: 1° Inhabilitates referantur solummodo ad

officia et beneficia, depositio autem afficere potest ipsum ordinem et statum clericalem; 2° inhabilitates sæpius inducantur ipso jure, quamvis necesse sit intercedere sententiam declaratoriam qua factum authentice declaretur, quemadmodum de privatione constitutum est; depositio aliter fieri non potest quam per sententiam condemnatoriam a iudice prolatam, servatis regulis præstitutis.

Est igitur proprium ac essentielle depositioni, si absolute feratur, ut reum privet in perpetuum munere et officio clericali, retento tamen privilegio sui status, nimirum privilegio *canonis et fori*, adeo ut non possit ad tribunal civile addici, ubi subsistunt immunitates personales clericorum, et qui eum injuriose percuteret, incideret in excommunicationem majorem, latam canone concilii Lateranensis. Remanet simul obstrictus obligationibus sui status, nempe recitandi officium divinum et servandi castitatem, si sit clericus in sacris constitutus.

838. *Quid sit degradatio clerici, quos effectus operetur?*

I. Degradatio Clerici est actus quo clericus e suo statu deicitur et addicitur foro laicali.

Duplex distinguitur degradatio, alia *verbalis*, alia *actualis* seu *realis*. Degradatio *verbalis* est ipsamet prolatio sententiæ, qua iudex ecclesiasticus reum de gradu removendum et foro laicali addicendum pronuntiat. Convenit sub multiplici respectu cum depositione totali, de qua supra. Utraque depositio clerico servat privilegium canonis et fori, quoadusque transitum fuerit ad degradationem realem. Differt vero a simplici depositione: 1° *Ratione effectus*, quatenus ordinatur ad degradationem realem, ad quam sine nova sententiâ transiri potest; dum opus est nova sententiâ ut a simplici depositione procedatur ad degradationem realem. 2° *Ratione criminis*, non enim potest ferri sententiâ degradationis ob quodlibet crimen etiam gravissimum, quod sufficeret ad depositionem, sed tale esse oportet cui jure canonico, seu pontificiis constitutionibus, expresse et nominatim sit annexa degradationis pœna; alio-

quin ad hanc extremam pœnam iudex non procedit nisi contra clericum incorrigibilem, postquam in vanum adhibitæ sunt alie pœnæ canonice, uti explicat Benedictus XIV in Tr. de *Synodo diocesana*, lib. IX, cap. vi. Pignatelli, tom. VII, *consultat. xxxiii* 3° *Ratione ordinis servandi in iudicio*. Ad sententiâ depositionis simplicis, servatur ordo consuetus iudiciorum ecclesiasticorum; id vero proprium habet degradatio verbalis ut necesse sit illam pronuntiari ab Episcopo, vel ab Episcopi vicario, advocatis et astantibus assessoribus, quemadmodum statutum fuit decreto concilii Tridentini, sess. XIII, cap. iv, juxta veterem disciplinam. Cum olim requiretetur præsentia sex Episcoporum ad deponendum presbyterum, et trium Episcoporum ad deponendum diaconum vel subdiaconum, idem numerus servandus est ad præscriptum concilii, suffectis loco Episcoporum « personis in dignitate ecclesiastica constitutis, « quæ ætate graves ac juris scientia commendabiles existant. »

Assessores Episcopi habent vocem deliberativam, seu votum decisivum. « Dubitari potest, ait Suarez, an illi assistentes « Episcopo habeant votum decisivum in tali sententiâ, an requirantur solum ut consultores, et ad quamdam solemnitatem actus; ita enim aliquibus visum est... Nihilominus tamen « dicendum est illos postulari ut iudicis assessores. Primo, « quia jus novum non recedit ab antiquo nisi quantum in eo « exprimitur, sed concilium mutavit qualitatem seu dignitatem personarum, non modum assistendi, vel actum quem « exercere debent... Item propter hanc causam censetur nunc « hæc solemnitas essentialis quia antea erat; concilium nihil « in hoc innovavit. » (Disput. xxx, sess. 1, n° 20.) Re quidem vera, juxta disciplinam olim religiose servatam, « non potest « quemquam a sacerdotali gradu, nisi justis ex causis, concors « sententiâ sacerdotum submovere » (cap. *Non potest*, 3, DE SENTENTIA ET RE JUDICATA); atqui nihil reperitur in decretis concilii, nec in cæteris constitutionibus recentioribus, quo derogatum sit huic disciplinæ. Ideo concilium indixit ut assu-

merentur viri ætate graves et *scientia juris commendabiles*, ut officium assessorum rite expleant. Ita communiter canonistæ in commentariis tituli DE PŒNIS, lib. V Decretalium.

II. Degradatio *realis*, est ipsa exsecutio sententiæ, seu actus sollemnis quo Episcopus Clericum, verbali sententia antea degradatum, sacris vestibus exuit, et foro laicali addicit.

1º Degradatio fieri debet ab Episcopo consecrato, quia censetur actus ordinis episcopalis, eidem annexus ex institutione Ecclesiæ. Quemadmodum Episcopi solius est ordines conferre, ita decebat ut ei reservaretur actus quo Ecclesia ordines aufert, quantum in se est, a clerico deposito.

2º Degradatio fit in Ecclesia, vel in alio loco sacro, servato ritu sollemni. Degradandus adducitur coram Episcopo indutus sui ordinis vestibus sacris, in manu habens librum, calicem vel aliud instrumentum ad suum ordinem attinens. Episcopus illi aufert gradatim omnia insignia ordinum, ab ordine ultimo suscepto ad usque primam tonsuram, quibus ablatis, dicit: *Auctoritate Dei omnipotentis Patris, et Filii, et Spiritus sancti, ac nostra, tibi auferimus habitum clericalem et deponimus, degradamus, spoliamus et exuimus te omni ordine, beneficio, et privilegio clericali.* (Cap. Degradatio, 2, DE PŒNIS, in VIº.)

Canonistæ habent hæc verba veluti formam degradationis, producentem ex institutione Ecclesiæ effectus quos significat; quapropter cum ultimo loco reponatur amissio privilegii clericali, concludendum existimant hunc esse proprium effectum degradationis realis, qui non convenit depositioni verbali. « Ideo, » ait Suarez, Ecclesia nunquam consuevit tradere clericum « brachio sæculari usque ad actualem degradationem ejus; » neque secundum jus ordinarium existimo aliter agi posse, « quamvis ob necessitatem urgentem possit aliquando aliter « fieri, præsertim interveniente summi Pontificis auctoritate. » (Loco citato, sect. II, nº 8.)

3º Clericus actu degradatus restitui non potest nisi a S. Pontifice; qui vero fuit verbaliter depositus, ob certa delicta præ-

finita in jure canonico (cap. *At si*, 4, DE JUDICIIS) posset, post peractam pœnitentiam, restitui in statum pristinum ab Episcopo. (Cf. Schmalzgrueber, DE PŒNIS, nº 137. Reiffenstuel, ibid. Benedictus XIV, de *Synodo*, lib. IX, cap. VI.)

Nota. Episcopi Galliarum prætermiserunt a sæculo XVII pœnam degradationis in clericos reos criminum¹, propterea quod magistratus sæculares non solum sibi assumpserant officium judicandi criminaliter clericos, vi edictorum regionum, nulla habita ratione privilegii clericali fori, sed nec passi sunt Episcopos cognoscere summarie de causa criminali clerici, antequam ad degradationem devenirent. In statu præsentis difficile est servare ritus sollemnes depositionis realis, quia reus plerumque detrectabit in eo Episcopi imperium, et magistratus sæculares e sua parte ab assistendo Episcopo diffugient; sed nihil obstat quominus feratur sententia verbalis depositionis in clericum juridice convictum gravis delicti, antequam plectatur potestate sæculari. Hoc servato juris ordine, primi pastores præcavent, quantum in se est, ne inter fideles adhuc cohonestatus sit juribus et officiis sui ordinis clericus qui se infando crimine miserrime commaculavit, dum pœnas corporales luit a iudice sæculari edictas.

839. *Utrum Episcopus possit clerico interdicare veste clericuli, invocato etiam, si necesse sit, auxilio brachii sæcularis contra hujus interdictionis violatorem?*

I. Vel agitur de clerico in minoribus ordinibus constituto, vel de clerico sacris ordinibus initiato.

1º Si prius, Episcopus potest, juxta præsentem disciplinam, præcipere Clericis qui pro suo libitu deponunt et reassumunt habitum clericalem, et modo minus suo statui convenienti vivunt, ut incedant in habitu et tonsura atque alicui Ecclesiæ inserviant aut in Seminario morentur, præfuito tempore ad

¹ Gohard, *Traité des Bénéfices*, tom. VI, pag. 635. — *Mémoires du clergé*, tom. VII, col. 1507-1525.

utrumque præstandum : hoc autem elapso, « ter illos commo-
 « neant, ait Benedictus XIV, ut præcepto obtemperent, ad
 « normam cap. *Contingit*, 45, DE SENT. EXCOMM.; post vero
 « trinam monitionem, adversus inobedientes, in sua persis-
 « tentes contumacia, sententiam ferant qua declarent eos pro-
 « pria culpa excidisse clericalibus juribus, neque deinceps res-
 « tituendos fore ad privilegia, quorum, sua pervicacia, se præ-
 « buerunt indignos. » *De synodo*, lib. V, cap. XII; lib. XII,
 cap. III, n° 5 et 4. At sedulo animadvertit ibidem Benedic-
 tus XIV, non satis esse unicam monitionem quæ tribus æqui-
 valeat, sed requiri tres distinctas.

2° Si posterius, cum clerici non possint deserere statum cui
 in perpetuum addicti sunt per sacros ordines, nec ab illius
 status privilegiis excidant, nisi per depositionem realem, seu
 degradationem, Episcopus non potest illos privare jure, ut
 ita dicam, radicali gestandi vestem clericalem nisi contra
 illos procedendo ad usque degradationem. Re quidem vera,
 in sola degradatione, Ecclesia declarat se auferre clerico ha-
 bitum clericalem, illumque spoliare et exuere ab omni ordine
 et privilegio clericali (838). Nihil vero obstat quominus in-
 terdicat clericis, quos videt scandalo esse fidelibus, ne per tem-
 pus, seu præfinitum, seu indeterminatum, induant habitum
 sui ordinis. Enim vero episcopis plerumque impossibile est, in
 statu præsentis rerum, devenire ad depositionem realem, reluc-
 tante reo; ex alia tamen parte, necessitas quandoque urget pro-
 videndi honori ordinis clericalis et bono Ecclesiæ, impediendo
 ne clerici, qui suo ordine prorsus se indignos præbent depra-
 vatis moribus, vestem clericalem in publicum deferant. Ergo
 Episcopis jus inest hac gestatione habitus interdicendi clerico,
 sive per verbalem depositionem, sive per aliam sententiam juri-
 dice prolatam. Id confirmatur ex praxi venerabilium antistitum
 qui, justissima causa ita exigente, ea severitate utendum
 duxerunt.

II. Stabilito jure Episcoporum in duplici casu præcedenti,

et generatim quando dignitas servanda statui clericali id ex-
 poscit, sequitur illos posse ad procurandam efficacius suæ
 sententiæ executionem, invocare auxilium potestatis sæcu-
 laris. — In Gallia curiæ sæculares haudsemel, et ipsa suprema
 Curia cassationis, judicia in eo sensu protulerunt. (Vid. Dieu-
 lin, *le Guide des Curés*, n° 580, ed. v^a.)

Omnipotens et misericors Dominus a tantis flagitiis immunes
 tueatur, suaque virtute custodiat, quos ad officium sacerdotale
 sua benignitate provexit ad ædificandum fideles prædicatione
 et exemplo, ut sit illorum doctrina spiritualis medicina populo
 Dei et odor vitæ delectamentum Ecclesiæ Christi.

CONCLUSIO

840. — Quæstionibus de constitutione et regimine Ecclesiæ persolutis, explicata disciplina de personis, de rebus sacris et de judiciis, finem imponendum duximus hisce Prælectionibus canonicis. Multa quæ desunt consecraria practica supplebit studiosus lector, si ad principia juris animum intenderit; non enim cuncta expendere possibile fuit, nec exposebat incepti instituti ratio, sed regulas generales tradere methodo scholastica, atque compendiaria ratione, quibus causas quæ frequentius in praxi occurrunt resolvere valeamus et ad disciplinæ ecclesiasticæ scientiam vias parare. Hoc unum nobis animo fuit, ut clericos juvaremus in adipiscenda disciplina sacra ex traditionibus venerandis Patrum, imprimis SS. Pontificum. Si quid, præter mentem, exciderit quod alienum esse videatur a definitionibus atque placitis Ecclesiæ Romanæ, hoc penitus delendum volumus; nos enim atque cuncta quæ scripsimus, hujus Ecclesiæ Matris ac disciplinæ interpretis censuræ filiali affectu et obsequio subjicimus, rati non aliam esse veram, solidamque doctrinam, quam quæ ipsi probata sit.

APPENDICES

PRÆLECTIONUM JURIS CANONICI

§ I. REGULÆ JURIS

Regulæ juris e titulo XLI libri V Decretalium.

1. Omnis res, per quascumque causas nascitur, per easdem dissolvitur.
2. Estote misericordes, etc... Hoc loco nihil aliud nobis præcipi existimo nisi ut ea facta quæ dubium est quo animo fiant, in meliorem partem interpretemur. Quod enim scriptum est: *Ex fructibus eorum cognoscetis eos*, de manifestis dictum est, quæ non possunt bono animo fieri, ut stuprum, blasphemia, furta, ebrietates et similia, de quibus nobis permittitur judicare.
3. Qui scandalizaverit, etc... Utilius scandalum nasci permittitur, quam veritas relinquatur.
4. Quod non est licitum in lege necessitas facit licitum. Nam et sabbatum custodiri præceptum est: Machabæi tamen sine culpa sua in sabbato pugnabant. Sic et hodie si quis jejunium fregerit ægrotus, reus voti non habetur.
5. Quod latenter, aut per vim, vel alias illicite introductum est, nulla debet stabilitate subsistere.
6. In ipso causæ initio non est a quæstionibus inchoandum.

CONCLUSIO

840. — Quæstionibus de constitutione et regimine Ecclesiæ persolutis, explicata disciplina de personis, de rebus sacris et de judiciis, finem imponendum duximus hisce Prælectionibus canonicis. Multa quæ desunt consecraria practica supplebit studiosus lector, si ad principia juris animum intenderit; non enim cuncta expendere possibile fuit, nec exposebat incepti instituti ratio, sed regulas generales tradere methodo scholastica, atque compendiaria ratione, quibus causas quæ frequentius in praxi occurrunt resolvere valeamus et ad disciplinæ ecclesiasticæ scientiam vias parare. Hoc unum nobis animo fuit, ut clericos juvaremus in adipiscenda disciplina sacra ex traditionibus venerandis Patrum, imprimis SS. Pontificum. Si quid, præter mentem, exciderit quod alienum esse videatur a definitionibus atque placitis Ecclesiæ Romanæ, hoc penitus delendum volumus; nos enim atque cuncta quæ scripsimus, hujus Ecclesiæ Matris ac disciplinæ interpretis censuræ filiali affectu et obsequio subjicimus, rati non aliam esse veram, solidamque doctrinam, quam quæ ipsi probata sit.

APPENDICES

PRÆLECTIONUM JURIS CANONICI

§ I. REGULÆ JURIS

Regulæ juris e titulo XLI libri V Decretalium.

1. Omnis res, per quascumque causas nascitur, per easdem dissolvitur.
2. Estote misericordes, etc... Hoc loco nihil aliud nobis præcipi existimo nisi ut ea facta quæ dubium est quo animo fiant, in meliorem partem interpretemur. Quod enim scriptum est: *Ex fructibus eorum cognoscetis eos*, de manifestis dictum est, quæ non possunt bono animo fieri, ut stuprum, blasphemix, furta, ebrietates et similia, de quibus nobis permittitur judicare.
3. Qui scandalizaverit, etc... Utilius scandalum nasci permittitur, quam veritas relinquatur.
4. Quod non est licitum in lege necessitas facit licitum. Nam et sabbatum custodiri præceptum est: Machabæi tamen sine culpa sua in sabbato pugnabant. Sic et hodie si quis jejunium fregerit ægrotus, reus voti non habetur.
5. Quod latenter, aut per vim, vel alias illicite introductum est, nulla debet stabilitate subsistere.
6. In ipso causæ initio non est a quæstionibus inchoandum.

7. Quidquid in sacratis Deo rebus, et episcopis injuste agitur, pro sacrilegio reputatur; quia sacra sunt et a quoquam violari non debent.
8. Qui ex timore facit præceptum, aliter quam debeat facit; et ideo jam non facit.
9. Defleat peccator, quia offendens in uno factus est omnium reus.
10. Non potest esse pastoris excusatio, si lupus oves comedit et pastor nescit.
11. Indignum, et a Romanæ Ecclesiæ consuetudine alienum, ut pro spiritualibus facere quis homagium compellatur.

Regulæ juris Sexti Decretalium.

1. Beneficium ecclesiasticum non potest licite sine institutione canonica obtineri.
2. Possessor malæ fidei ullo tempore non præscribit.
3. Sine possessione præscriptio non procedit.
4. Peccatum non dimittitur nisi restituatur ablatum.
5. Peccati venia non datur nisi correcto.
6. Nemo potest ad impossibile obligari.
7. Privilegium personale personam sequitur, et extinguitur cum persona.
8. Semel malus, semper præsumitur esse malus.
9. Ratum quis habere non potest quod ipsius nomine non est gestum.
10. Rafihabitionem retrahere, et mandato non est dubium comparari.
11. Cum sint partium jura obscura, reo favendum est potius quam actori.
12. In judiciis non est acceptio personarum habenda.
13. Ignorantia facti, non juris, excusat.
14. Cum quis in jus succedit alterius, justam ignorantia causam censetur habere.
15. Odia restringi et favores convenit ampliari.
16. Decet concessum a principe beneficium esse mansurum.
17. Indultum a jure beneficium non est alicui auferendum.
18. Non firmatur tractu temporis quod de jure ab initio non subsistit.
19. Non est sine culpa qui rei quæ ad eum non pertinet se immiscet.

20. Nullus pluribus uti defensionibus prohibetur.
21. Quod semel placuit, amplius displicere non potest.
22. Non debet aliquis alterius odio prægravari.
23. Sine culpa, nisi subsit causa, non est aliquis puniendus.
24. Quod quis mandato facit iudicis, dolo facere non videtur: cum habeat parere necesse.
25. Mora sua cuilibet est nociva.
26. Ea quæ fiunt a iudice, si ad ejus non spectant officium, viribus non subsistunt.
27. Scienti et consentienti non fit injuria neque dolus.
28. Quæ a jure communi exorbitant, nequaquam ad consequentiam sunt trahenda.
29. Quod omnes tangit, debet ab omnibus approbari.
30. In obscuris minimum est sequendum.
31. Eum qui certus est, certiorari ulterius non oportet.
32. Non licet actori quod reo licitum non existit.
33. Mutare consilium quis non potest in alterius detrimentum.
34. Generi per speciem derogatur.
35. Plus semper in se continet quod est minus.
36. Pro possessore habetur qui dolo desiit possidere.
37. Utile non debet per inutile vitiari.
38. Ex eo non debet quis fructum consequi quod nisus extitit impugnare.
39. Cum quid prohibetur, prohibentur omnia quæ sequuntur ex illo.
40. Pluralis locutio duorum numero est contenta.
41. Imputari non debet ei, per quem non stat, si non faciat, quod per eum fuerat faciendum.
42. Accessorium naturam sequi congruit principalis.
43. Qui tacet consentire videtur.
44. Is qui tacet non fatetur, sed nec utique negare videtur.
45. Inspicimus in obscuris quod est verisimilius, vel quod plerumque fieri consuevit.
46. Is qui in jus succedit alterius, eo jure quo ille uti debet.
47. Præsumitur ignorantia ubi scientia non probatur.
48. Locupletari non debet aliquis cum alterius injuria vel jactura.
49. In pœnis benignior est interpretatio facienda.
50. Actus legitimi conditionem non recipiunt neque diem.
51. Semel Deo dicatum, non est ad usus humanos ulterius transferendum.

52. Non præstat impedimentum, quod de jure non sortitur effectum.
53. Cui licet quod est plus, licet utique quod est minus.
54. Qui prior est tempore, potior est jure.
55. Qui sentit onus, sentire debet commodum, et e contra.
56. In re communi potior est conditio prohibentis.
57. Contra eam qui legem dicere potuit, apertius est interpretatio facienda.
58. Non est obligatorium, contra bonos mores præstitum juramentum.
59. Dolo facit qui petit quod restituere oportet eundem.
60. Non est in mora qui potest exceptione legitima se tueri.
61. Quod ob gratiam alicujus conceditur, non est in ejus dispendium retorquendum.
62. Nullus ex consilio, dummodo fraudulentum non fuerit, obligatur.
63. Exceptionem objiciens, non videtur de intentione adversarii confiteri.
64. Quæ contra jus fiunt, debent utique pro infectis haberi.
65. In pari delicto vel causa, potior est conditio possidentis.
66. Cum non stat per eum ad quem pertinet, quominus conditio impleatur, haberi debet perinde ac si impleta fuisset.
67. Quod alicui suo non licet nomine, nec alieno licebit.
68. Potest quis per alium, quod potest facere per seipsum.
69. In malis promissis fidem non expedit observari.
70. In alternativis electoris est electio, et sufficit alterum adimpleri.
71. Qui ad agendum admittitur, est ad excipiendum multo magis admittendus.
72. Qui facit per alium, est perinde ac si faciat per seipsum.
73. Factum legitime retractari non debet, licet casus postea eveniat a quo non potuit inchoari.
74. Quod alicui gratiose conceditur, trahi non debet aliis in exemplum.
75. Frustra sibi fidem quis postulat ab eo servari, cui fidem a se præstitam servare recusat.
76. Delictum personæ non debet in detrimentum Ecclesiæ redundare.
77. Rationi congruit ut succedat in onere qui substituitur in honore.
78. In argumentum trahi nequeunt quæ propter necessitatem aliquando sunt concessa.
79. Nemo potest plus juris transferre in alium, quam sibi competere dignoscatur.

80. In toto partem non est dubium contineri.
81. In generali concessione non veniunt ea quæ quis non esset verisimiliter in specie concessurus.
82. Qui contra jura mercatur, bonam fidem præsumitur non habere.
83. Bona fides non patitur ut semel exactum iterum exigatur.
84. Cum quid una via prohibetur alicui, ad id alia non debet admitti.
85. Contractus ex conventionem legem accipere dignoscuntur.
86. Damnum quod quis sua culpa sentit, sibi debet, non aliis imputare.
87. Infamibus portæ non pateant dignitatum.
88. Certum est quod is committit in legem, qui legis verba completens, contra legis nititur voluntatem.

§ II.

CONCORDATUM INITUM ANNO 1801 INTER PIUM VII S. PONTIFICEM
ET GUBERNIUM GALLICANUM

Gubernium Reipublicæ recognoscit religionem Catholicam, Apostolicam, Romanam, eam esse religionem quam longe maxima pars civium Gallicanæ Reipublicæ profitetur.

Summus Pontifex pari modo recognoscit eandem religionem, maximam utilitatem maximumque decus percepisse, et hoc quoque tempore prætolari ex catholico cultu in Gallia constituto, necnon ex peculiari ejus professione, quam faciunt Reipublicæ Consules.

Hæc cum ita sint atque utrinque recognita, ad religionis bonum internæque tranquillitatis conservationem, ea quæ sequuntur inter ipsos conventa sunt :

ART. I. Religio Catholica, Apostolica, Romana, libere in Gallia exercebitur. Cultus publicus erit, habita tamen ratione ordinationum quoad politiam, quas Gubernium pro publica tranquillitate necessarias existimabit.

II. Ab Apostolica Sede, collatis cum Gallico Gubernio consiliis, novis finibus Galliarum diœceses circumscribentur.

III. Summus Pontifex titularibus Gallicarum ecclesiarum Episcopis significabit se ab iis, pro bono pacis et unitatis, omnia sacrificia firma

CONCLUSIO

840. — Quæstionibus de constitutione et regimine Ecclesiæ persolutis, explicata disciplina de personis, de rebus sacris et de judiciis, finem imponendum duximus hisce Prælectionibus canonicis. Multa quæ desunt consecraria practica supplebit studiosus lector, si ad principia juris animum intenderit; non enim cuncta expendere possibile fuit, nec exposebat incepti instituti ratio, sed regulas generales tradere methodo scholastica, atque compendiaria ratione, quibus causas quæ frequentius in praxi occurrunt resolvere valeamus et ad disciplinæ ecclesiasticæ scientiam vias parare. Hoc unum nobis animo fuit, ut clericos juvaremus in adipiscenda disciplina sacra ex traditionibus venerandis Patrum, imprimis SS. Pontificum. Si quid, præter mentem, exciderit quod alienum esse videatur a definitionibus atque placitis Ecclesiæ Romanæ, hoc penitus delendum volumus; nos enim atque cuncta quæ scripsimus, hujus Ecclesiæ Matris ac disciplinæ interpretis censuræ filiali affectu et obsequio subjicimus, rati non aliam esse veram, solidamque doctrinam, quam quæ ipsi probata sit.

APPENDICES

PRÆLECTIONUM JURIS CANONICI

§ I. REGULÆ JURIS

Regulæ juris e titulo XLI libri V Decretalium.

1. Omnis res, per quascumque causas nascitur, per easdem dissolvitur.
2. Estote misericordes, etc... Hoc loco nihil aliud nobis præcipi existimo nisi ut ea facta quæ dubium est quo animo fiant, in meliorem partem interpretemur. Quod enim scriptum est: *Ex fructibus eorum cognoscetis eos*, de manifestis dictum est, quæ non possunt bono animo fieri, ut stuprum, blasphemia, furta, ebrietates et similia, de quibus nobis permittitur judicare.
3. Qui scandalizaverit, etc... Utilius scandalum nasci permittitur, quam veritas relinquatur.
4. Quod non est licitum in lege necessitas facit licitum. Nam et sabbatum custodiri præceptum est: Machabæi tamen sine culpa sua in sabbato pugnabant. Sic et hodie si quis jejunium fregerit ægrotus, reus voti non habetur.
5. Quod latenter, aut per vim, vel alias illicite introductum est, nulla debet stabilitate subsistere.
6. In ipso causæ initio non est a quæstionibus inchoandum.

7. Quidquid in sacratis Deo rebus, et episcopis injuste agitur, pro sacrilegio reputatur; quia sacra sunt et a quoquam violari non debent.
8. Qui ex timore facit præceptum, aliter quam debeat facit; et ideo jam non facit.
9. Defleat peccator, quia offendens in uno factus est omnium reus.
10. Non potest esse pastoris excusatio, si lupus oves comedit et pastor nescit.
11. Indignum, et a Romanæ Ecclesiæ consuetudine alienum, ut pro spiritualibus facere quis homagium compellatur.

Regulæ juris Sexti Decretalium.

1. Beneficium ecclesiasticum non potest licite sine institutione canonica obtineri.
2. Possessor malæ fidei ullo tempore non præscribit.
3. Sine possessione præscriptio non procedit.
4. Peccatum non dimittitur nisi restituatur ablatum.
5. Peccati venia non datur nisi correcto.
6. Nemo potest ad impossibile obligari.
7. Privilegium personale personam sequitur, et extinguitur cum persona.
8. Semel malus, semper præsumitur esse malus.
9. Ratum quis habere non potest quod ipsius nomine non est gestum.
10. Rafihabitionem retrahere, et mandato non est dubium comparari.
11. Cum sint partium jura obscura, reo favendum est potius quam actori.
12. In judiciis non est acceptio personarum habenda.
13. Ignorantia facti, non juris, excusat.
14. Cum quis in jus succedit alterius, justam ignorantia causam censetur habere.
15. Odia restringi et favores convenit ampliari.
16. Decet concessum a principe beneficium esse mansurum.
17. Indultum a jure beneficium non est alicui auferendum.
18. Non firmatur tractu temporis quod de jure ab initio non subsistit.
19. Non est sine culpa qui rei quæ ad eum non pertinet se immiscet.

20. Nullus pluribus uti defensionibus prohibetur.
21. Quod semel placuit, amplius displicere non potest.
22. Non debet aliquis alterius odio prægravari.
23. Sine culpa, nisi subsit causa, non est aliquis puniendus.
24. Quod quis mandato facit iudicis, dolo facere non videtur: cum habeat parere necesse.
25. Mora sua cuilibet est nociva.
26. Ea quæ fiunt a iudice, si ad ejus non spectant officium, viribus non subsistunt.
27. Scienti et consentienti non fit injuria neque dolus.
28. Quæ a jure communi exorbitant, nequaquam ad consequentiam sunt trahenda.
29. Quod omnes tangit, debet ab omnibus approbari.
30. In obscuris minimum est sequendum.
31. Eum qui certus est, certiorari ulterius non oportet.
32. Non licet actori quod reo licitum non existit.
33. Mutare consilium quis non potest in alterius detrimentum.
34. Generi per speciem derogatur.
35. Plus semper in se continet quod est minus.
36. Pro possessore habetur qui dolo desiit possidere.
37. Utile non debet per inutile vitiari.
38. Ex eo non debet quis fructum consequi quod nisus extitit impugnare.
39. Cum quid prohibetur, prohibentur omnia quæ sequuntur ex illo.
40. Pluralis locutio duorum numero est contenta.
41. Imputari non debet ei, per quem non stat, si non faciat, quod per eum fuerat faciendum.
42. Accessorium naturam sequi congruit principalis.
43. Qui tacet consentire videtur.
44. Is qui tacet non fatetur, sed nec utique negare videtur.
45. Inspicimus in obscuris quod est verisimilius, vel quod plerumque fieri consuevit.
46. Is qui in jus succedit alterius, eo jure quo ille uti debet.
47. Præsumitur ignorantia ubi scientia non probatur.
48. Locupletari non debet aliquis cum alterius injuria vel jactura.
49. In pœnis benignior est interpretatio facienda.
50. Actus legitimi conditionem non recipiunt neque diem.
51. Semel Deo dicatum, non est ad usus humanos ulterius transferendum.

52. Non præstat impedimentum, quod de jure non sortitur effectum.
53. Cui licet quod est plus, licet utique quod est minus.
54. Qui prior est tempore, potior est jure.
55. Qui sentit onus, sentire debet commodum, et e contra.
56. In re communi potior est conditio prohibentis.
57. Contra eam qui legem dicere potuit, apertius est interpretatio facienda.
58. Non est obligatorium, contra bonos mores præstitum juramentum.
59. Dolo facit qui petit quod restituere oportet eundem.
60. Non est in mora qui potest exceptione legitima se tueri.
61. Quod ob gratiam alicujus conceditur, non est in ejus dispendium retorquendum.
62. Nullus ex consilio, dummodo fraudulentum non fuerit, obligatur.
63. Exceptionem objiciens, non videtur de intentione adversarii confiteri.
64. Quæ contra jus fiunt, debent utique pro infectis haberi.
65. In pari delicto vel causa, potior est conditio possidentis.
66. Cum non stat per eum ad quem pertinet, quominus conditio impleatur, haberi debet perinde ac si impleta fuisset.
67. Quod alicui suo non licet nomine, nec alieno licebit.
68. Potest quis per alium, quod potest facere per seipsum.
69. In malis promissis fidem non expedit observari.
70. In alternativis electoris est electio, et sufficit alterum adimpleri.
71. Qui ad agendum admittitur, est ad excipiendum multo magis admittendus.
72. Qui facit per alium, est perinde ac si faciat per seipsum.
73. Factum legitime retractari non debet, licet casus postea eveniat a quo non potuit inchoari.
74. Quod alicui gratiose conceditur, trahi non debet aliis in exemplum.
75. Frustra sibi fidem quis postulat ab eo servari, cui fidem a se præstitam servare recusat.
76. Delictum personæ non debet in detrimentum Ecclesiæ redundare.
77. Rationi congruit ut succedat in onere qui substituitur in honore.
78. In argumentum trahi nequeunt quæ propter necessitatem aliquando sunt concessa.
79. Nemo potest plus juris transferre in alium, quam sibi competere dignoscatur.

80. In toto partem non est dubium contineri.
81. In generali concessione non veniunt ea quæ quis non esset verisimiliter in specie concessurus.
82. Qui contra jura mercatur, bonam fidem præsumitur non habere.
83. Bona fides non patitur ut semel exactum iterum exigatur.
84. Cum quid una via prohibetur alicui, ad id alia non debet admitti.
85. Contractus ex conventionem legem accipere dignoscuntur.
86. Damnum quod quis sua culpa sentit, sibi debet, non aliis imputare.
87. Infamibus portæ non pateant dignitatum.
88. Certum est quod is committit in legem, qui legis verba completens, contra legis nititur voluntatem.

§ II.

CONCORDATUM INITUM ANNO 1801 INTER PIUM VII S. PONTIFICEM
ET GUBERNIUM GALLICANUM

Gubernium Reipublicæ recognoscit religionem Catholicam, Apostolicam, Romanam, eam esse religionem quam longe maxima pars civium Gallicanæ Reipublicæ profitetur.

Summus Pontifex pari modo recognoscit eandem religionem, maximam utilitatem maximumque decus percepisse, et hoc quoque tempore prætolari ex catholico cultu in Gallia constituto, necnon ex peculiari ejus professione, quam faciunt Reipublicæ Consules.

Hæc cum ita sint atque utrinque recognita, ad religionis bonum internæque tranquillitatis conservationem, ea quæ sequuntur inter ipsos conventa sunt :

ART. I. Religio Catholica, Apostolica, Romana, libere in Gallia exercebitur. Cultus publicus erit, habita tamen ratione ordinationum quoad politiam, quas Gubernium pro publica tranquillitate necessarias existimabit.

II. Ab Apostolica Sede, collatis cum Gallico Gubernio consiliis, novis finibus Galliarum diœceses circumscribentur.

III. Summus Pontifex titularibus Gallicarum ecclesiarum Episcopis significabit se ab iis, pro bono pacis et unitatis, omnia sacrificia firma

fiducia expectare, eo non excepto quo ipsas episcopales sedes resignent.

Hac hortatione præmissa, si huic sacrificio, quod Ecclesiæ bonum exigit, renuere ipsi vellent (fieri id autem posse summus Pontifex suo non reputat animo), gubernationibus Gallicarum ecclesiarum novæ circumscriptionis de novis titularibus providebitur, eo qui sequitur modo.

IV. Consul primus Gallicanæ Reipublicæ, intra tres menses qui promulgationem constitutionis apostolicæ consequentur, Archiepiscopos et Episcopos novæ circumscriptionis diœcesibus præficiendos nominabit. Summus Pontifex institutionem canonicam dabit juxta formas, relate ad Gallias, ante regiminis commutationem statutas.

V. Item Consul primus ad episcopales sedes quæ in posterum vacaverint, novos Antistites nominabit, iisque, ut in articulo præcedenti constitutum est, Apostolica Sedes canonicam dabit institutionem.

VI. Episcopi, antequam munus suum gerendum suscipiant, coram primo Consule, juramentum fidelitatis emittent, quod erat in more ante regiminis commutationem, sequentibus verbis expressum :

« Ego juro et promitto, ad sancta Dei Evangelia, obedientiam et
« fidelitatem Gubernio per Constitutionem Gallicanæ Reipublicæ sta-
« tuto. Item, promitto me nullam communicationem habiturum, nulli
« consilio interfuturum, nullamque suspectam unionem neque intra,
« neque extra conservaturum, quæ tranquillitati publicæ noceat; et si,
« tam in diœcesi mea quam alibi, noverim aliquid in Status damnum
« tractari, Gubernio manifestabo. »

VII. Ecclesiastici secundi ordinis idem juramentum emittent coram auctoritatibus civilibus a Gallicano Gubernio designatis.

VIII. Post divina officia, in omnibus catholicis Galliæ templis, sic orabitur:

*Domine, salvam fac Rempublicam ;
Domine, salvos fac Consules.*

IX. Episcopi, in sua quisque diœcesi, novas parœcias circumscribent; quæ circumscriptio suum non sortiatur effectum, nisi postquam Gubernii consensus accesserit.

X. Idem Episcopi ad parœcias nominabunt; nec personas seligent nisi Gubernio acceptas.

XI. Poterunt iidem Episcopi habere unum capitulum in cathedrali ecclesia, atque unum seminarium in sua quisque diœcesi, sine dotationis obligatione ex parte Gubernii.

XII. Omnia templa metropolitana, cathedralia, parochialia, atque alia quæ non alienata sunt, cultui necessaria, Episcoporum dispositioni tradentur.

XIII. Sanctitas Sua, pro pacis bono felicique religionis restitutione, declarat eos qui bona Ecclesiæ alienata acquisiverunt, molestiam nullam habituros, neque a se, neque a Romanis Pontificibus successoribus suis, ac consequenter proprietates eorundem honorum, redditus et jura iis inhærentia, immutabilia penes ipsos erunt atque ab ipsis causam habentes.

XIV. Gubernium Gallicanæ Reipublicæ in se recipit, tum Episcoporum, tum parochorum, quorum diœceses atque parochias nova circumscriptio complectetur, sustentationem quæ ejusque statum deceat.

XV. Idem Gubernium curabit ut catholicis in Gallia liberum sit, si libuerit, ecclesiis consulere novis foundationibus.

XVI. Sanctitas Sua recognoscit in primo Consule Gallicanæ Reipublicæ eadem jura ac privilegia quibus apud Sanctam Sedem fruebatur antiquum regimen.

XVII. Utrinque conventum est, quod in casu quo aliquis ex successoribus hodierni primi Consulis catholicam religionem non profiteretur, super juribus et privilegiis in superiori articulo commemoratis, necnon super nominatione ad archiepiscopatus et episcopatus, respectu ipsius, nova conventio fiet.

Ratificationum autem traditio Parisiis fiet quadraginta dierum spatio.

Datum Parisiis, die 15 mensis julii 1801.

Hercules cardinalis CONSALVI (L. S.).

J. BONAPARTE (L. S.).

J. archiep. Corinthi (L. S.).

CRETET (L. S.).

F. Carolus CASELLI (L. S.).

BERNIER (L. S.).

Pius VII concordatum confirmavit Bulla *Ecclesia Christi*, data Romæ an. 1801, 18 calendas septembris, et illius executionem man-

davit per alteram constitutionem, *Qui Christi Domini*, quam simul cum decreto Cardinalis Legati, ex integro, referemus, est quippe monumentum gravissimi momenti Ecclesiis Galliarum.

DECRETUM ET BULLA

NOVÆ CIRCUMSCRIPTIONIS DIOECESIUM.

Nos Joannes Baptista, Tituli Sancti Onuphrii, Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Presbyter Cardinalis CAPRARA, Archiepiscopus, Episcopus Aësinus, Sanctissimi Domini Nostri Pii Papæ VII, et Sanctæ Sedis Apostolicæ ad primum Galliarum Reipublicæ Consulem a Latere Legatus.

Universis Galliarum populis, Salutem in Domino.

Cum Sanctissimus Dominus noster Pius, Divina Providentia PP. VII, ad restituendum in Galliis publicum Catholicæ Religionis cultum et Ecclesiæ unitatem servandam, Conventionem a Plenipotentiariis Sanctitatis Suae et Gubernii Gallicanæ Reipublicæ Parisiis initam per Apostolicas sub Plumbo Litteras incipientes *Ecclesia Christi*, sub Datum Romæ apud S. Mariam Majorem anno Incarnationis Dominicæ 1801, 18° calendas septembris, anno Pontificatus ejus secundo, solemniter confirmaverit, in iisque Apostolicis Litteris inter cætera illud quoque Decretum sit, novam esse faciendam circumscriptionem Gallicarum Diocesium, hinc Sanctitas Sua ad eandem circumscriptionem peragendam devenit per Apostolicas sub Plumbo Litteras tenoris sequentis videlicet :

PIUS EPISCOPUS, SERVUS SERVORUM DEI, AD PERPETUAM REI MEMORIAM.

Qui Christi Domini vices in terris gerere, atque Ecclesiam Dei regere constitutus est, omnes occasiones arripere, omnique opportunitate, quæ ei offeratur, uti debet, qua possit et fideles ad Ecclesiæ sinum adducere, et omnia quæcumque timentur pericula evitare, ne, occasione amissa, spes amittatur etiam ea bona amplius assequendi, quibus catholica religio juvari possit. Hæ fuerunt causæ, quæ nos superioribus mensibus ad Conventionem inter hanc Apostolicam Sedem, et primum Consulem Reipublicæ Gallicanæ ineundam impulerunt, et eandem cogunt nunc ad cætera illa progredi, quæ si differrentur, et gravissimis damnis catholicam religionem affectam videre, et dilapsam

spem illam omnem, in qua haud temere ingressi sumus, catholicam unitatem in Gallia retinendi dolere deberemus. In tanto hoc bono Ecclesiæ comparando cum statuissimus, et novam circumscriptionem diocesium in Gallia faciendam, et in totis quam late eæ patent regionibus, quæ nunc temporali dominationi Reipublicæ Gallicanæ subjacent, decem Ecclesias Metropolitanas, et quinquaginta Episcopales esse erigendas, quarum singulis possent a primo ejusdem Reipublicæ Consule tribus mensibus qui proximi promulgationem litterarum nostrarum consequerentur, idonei viri ecclesiastici nominari ac digni, quos consuetis, ut antea, formis, nos canonice Archiepiscopos, sive Episcopos earum ecclesiarum instituere, minime putabamus futurum, ut nos cogi deberemus derogare assensibus legitimorum pastorum, qui pridem Ecclesias illas ac dioceses obtinebant, quæ nunc omnes juxta novam circumscriptionem immutatæ, novis pastoribus a nobis donandæ sunt. Quinimo sperabamus, veteres omnes legitimos Antistites, tanto præsertim a nobis studio atque amore ad vetera ipsorum merita magna atque præclara novo hoc sacrificio augenda, excitatos litteris amantissimis nostris, quod maxime flagitabamus, statim responsuros, et sponte ac libere Ecclesias suas in manibus nostris resignaturos. Sed quoniam nunc magna cum animi nostri ægritudine in eo sumus, ut ex una parte etsi liberæ dimissiones multorum Episcoporum ad nos venerint, multorum tamen aut nondum allatæ sint, aut litteræ allatæ, quæ rationes quærunt, quibus differri hoc sacrificium possit; ex alia vero, cum maximum periculum sit, ne, si tanta res longius differatur, spoliata diutius suis pastoribus Gallia, non solum religionis restituito differatur, sed omnia, quod maxime timendum est, in deterius convertantur, atque spes omnes nostræ ad nihilum recidant; postulati apostolici ministerii nostri ratio, ut nos, in tanto rei christianæ discrimine, cæteris rationibus omnibus, quamvis gravibus, unitatis, ac religionis causa, quæ omnium potissima est judicanda, postpositis, ad ea deveniamus, quæ ad opus tam laudabile, tamque Ecclesiæ salutare conficiendum omnino necessaria sunt.

Nos itaque, audito consilio plurium venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. Cardinalium, derogamus expresse cuicumque assensui legitimorum Archiepiscoporum, Episcoporum, et Capitulorum respectivarum Ecclesiarum, ac aliorum quorumlibet Ordinariorum, et perpetuo interdiximus iisdem quodcumque exercitium cujusvis ecclesiasticæ jurisdictionis, nullius roboris declarantes quidquid quispiam eorum sit attentaturus, ita ut eæ Ecclesiæ, et respectivæ earum dioceses, quæ,

sive integræ, sive ex parte, juxta novam peragendam circumscriptionem, et haberi debeant, et sint revera prorsus liberæ; ut de iis nos constituere ac disponere ea forma possimus, quæ infra a nobis indicabitur. Habentes igitur prorsus pro expressis et integre insertis omnia et singula quæ præsentibus litteris necessario exprimenda et inserenda forent, supprimimus, annullamus et perpetuo extinguimus titulum, denominationem, totumque statum præsentem infra scriptarum Ecclesiarum Archiepiscopalium et Episcopalium, una cum respectivis earum Capitulis, juribus, privilegiis et prærogativis cujuscumque generis, nimirum Archiepiscopalis Parisiensis cum suis Episcopalibus suffraganeis Carnotensi, Meldensi, Aurelianensi, Blesensi.

Ita ut (deleto etiam omni jure Metropolitico cujuscumque existentis) omnes supradicti Archiepiscopatus et Episcopatus cum Abbatibus, etiamsi eæ vere essent nullius cum separato territorio, et jurisdictione, haberi debeant in posterum, tanquam non amplius in primo ipsorum statu existentes, quia aut omnimode extincti, aut in novam formam erigendi. Derogamus item cuicumque assensui illorum Archiepiscoporum, Episcoporum, Capitulorum ac quorumcumque Ordinariorum, quorum Ecclesiæ, ac diœceses, cum contineantur ex parte in supradicta extensione domini Gallicani, ex hoc tempore haberi debent perpetuo exemptæ ac separatæ a quacumque jurisdictione, jure ac prærogativa prædictorum Archiepiscoporum, Episcoporum, Capitulorum aliorumque Ordinariorum, ad hoc ut respectivæ earum partes applicari, uniri, atque corporari possint cum Ecclesiis ac diœcesibus nova circumscriptione (ut infra) erigendis: firmis tamen remanentibus juribus, privilegiis, ac jurisdictione ipsorum Archiepiscoporum, Episcoporum, Capitulorum et Ordinariorum in ea parte territorii quæ dominationi Gallicanæ non subjacet (quod idem decernimus relate ad eas Metropolitanas et Cathedralis Ecclesias, quas supra nominatim suppressimus et extinximus, si eæ forte partem aliquam suarum diœcesium habent extra fines actualis territorii Gallicanæ Reipublicæ), reservata nobis cura prospiciendi in posterum tum partibus illarum diœcesium, quæ pridem ab Episcopis Gallicanis regebantur, atque in aliorum principum ditone nunc constitutæ sunt, tum etiam Cathedralibus Ecclesiis quæ extra limites dicti Gallicani territorii existentes antea suffraganeæ essent antiquorum Galliæ Archiepiscoporum, quæque in novo hoc rerum ordine suo Metropolitano carere invenientur.

Volentes nunc necessariam constitutionem ecclesiastici regiminis

catholicorum subditorum Reipublicæ Gallicanæ exsequi, prout etiam novus primus Consul ejusdem Gallicanæ Reipublicæ desiderare significavit, apostolicis hisce nostris litteris de novo constituimus et erigimus decem Ecclesias Metropolitanas, itemque quinquaginta Ecclesias Episcopales pro totidem Archiepiscopis et Episcopis nimirum:

Mandamus igitur dilecto filio nostro Joanni Baptistæ S. R. E. presbytero cardinali Caprara ad carissimum in Christo filium nostrum Napoleonem Bonaparte primum Galliarum Reipublicæ Consulem Gallicanamque nationem, nostro et Apostolicæ Sedis de latere Legato, ut is juxta has nostras prædictarum Ecclesiarum tam Archiepiscopalium quam Episcopalium erectiones procedens ad eas constituendas cum congrua unicuique Archiepiscopo et Episcopo præstanda assignatione decernat tum sanctos titulares patronos, sub quorum invocatione in unaquaque Ecclesia Metropolitana ac Cathedrali templum majus erit appellandum, tum dignitates et canonicos cujuscumque Capituli juxta præscriptum sacrorum conciliorum efformandi, tum singularum diœcesium circuitum, novosque fines, clare, atque distincte omnia explicans atque constituens singulis decretis quæ ab eo emitti debebunt in actis omnibus conficiendis, quæ ad singulas, quas diximus Ecclesias, tam decem Archiepiscopales, quam quinquaginta Episcopales peculiariter pertinebunt. Ad quod præstandum amplissimas quasque ei facultates, etiam subdelegandas impertimur, necessarias atque opportunas ad probanda statuta respectivorum Capitulorum, ad concedendum iisdem choralia insignia, quæ iis convenire arbitrabitur, ad veteres parœcias sive supprimendas, sive arctioribus limitibus circumscribendas, sive latioribus amplificandas, et ad novas novis finibus erigendas, itemque ad omnes controversias dijudicandas quæ suboriri unquam possent in exsequendis iis quæ per has litteras nostras apostolicas declarata sunt, ac generatim ad ea omnia efficienda quæ per nos ipsos effici possint, ut per erectionem prædictarum Ecclesiarum Archiepiscopalium atque Episcopalium, itemque per erectionem, ut primum commode fieri poterit, seminariarum, ac per constitutionem necessariarum parœciarum cum assignatione congruæ cuilibet paroco, spiritualibus necessitatibus omnium illorum catholicorum quam citius atque opportunius provideatur.

Ut vero in potestate facienda præfato Joanni Baptistæ Cardinali Legato procedendi per se ad omnia quæ ad constitutionem prædictarum Ecclesiarum Archiepiscopalium atque Episcopalium necessaria erunt,

quin prius ea definita, ut moris est, a Sede Apostolica constituantur; nihil aliud optamus, nisi ut tanti momenti res ea celeritate quæ maxime necessaria est, omnino conficiatur, ita eidem Cardinali mandamus ut mittere ad nos curet exemplaria singula authentica actorum omnium hujus constitutionis, quæ ab eo deinde conficiuntur. Confidimus autem pro ea doctrinæ prudentiæ, consilii laude, qua præstat, supradictum Joannem Baptistam Cardinalem Legatum, rectissimis nostris studiis obsecuratum, omnemque operam adhibiturum ut meliori qua fieri ratione possit, re tota ad exitum quem optamus perducta, hoc tantum bonum quod nos Catholica religioni parari omni studio contendimus, auxiliante Deo, tandem aliquando consequi possimus, præsentem autem litteras, et in eis contenta et statuta quæcumque etiam ex eo quod quilibet in præmissis, seu in eorum aliquo, jus, aut interesse habentes, vel habere prætendentes etiam quomodolibet in futurum, cujusvis status, ordinis, præminentiae, et ecclesiasticæ vel mundanæ dignitatis sint, etiam specifica et individua mentione et expressione digni, illis non consenserint, seu quod aliqui ex ipsis ad præmissa minime vocati, vel etiam nullimode aut non satis, vel sufficienter auditi fuerint, aut ex alia qualibet, etiam læsionis, vel alias juridica, et privilegiata, ac privilegiatissima causa, colore, prætextu, et capite, etiam in corpore juris clauso nullo unquam tempore de subreptionis, vel obreptionis, aut nullitatis vitio, vel intentionis nostræ aut interesse habentium consensus, aliove quolibet defectu quantumvis magno, inexcogitato, substantiali, et substantialissimo, sive etiam ex eo quod in præmissis solemnitates et quæcumque alia, forsitan servanda et adimplenda, minime servata et adimpleta, seu causæ propter quas præsentem emanaverint, non satis adductæ, verificatæ, et justificatæ fuerint, aut ex quibuslibet aliis causis vel prætextibus, notari, impugnari, aut alias infringi, suspendi, restringi, limitari, aut in controversiam vocari, seu adversus eas restitutionis in integrum, apertionis oris, aut aliud quodcumque juris vel facti aut justitiæ remedium impetrari, easque omnino sub quibusvis contrariis constitutionibus, revocationibus, suspensionibus, limitationibus, derogationibus, modificationibus, decretis, vel declarationibus generalibus vel specialibus: etiam motu, scientiæ et potestatis plenitudine paribus quomodolibet, ac quibusvis de causis pro tempore factis minime comprehendere, sed semper ab illis exceptas esse et fore, et tanquam ex Pontificiæ providentiæ officio et motu proprio, certa scientia, deque apostolicæ potestatis plenitudine nostris factas, et emanatas omnimoda firmitate perpetuo validas

et efficaces existere et fore, suosque plenarios et integros effectus sortiri et obtinere, ac ab omnibus ad quos spectat et spectabit quomodolibet in futurum perpetuo et inviolabiliter observari, ac earumdem Ecclesiarum, sicut præfertur, noviter erectarum Episcopis, Capitulis et Canonicis, aliisque quorum favorem præsentem nostræ litteræ concernunt, perpetuis futuris temporibus plenissime suffragari debere, eisdemque super præmissis omnibus et singulis, vel illorum causa ab aliquibus quavis auctoritate quomodolibet molestari, perturbari, inquietari, vel impediri posse, neque ad probationem seu verificationem quorumcumque in eisdem præsentibus nostris litteris narratorum nullatenus unquam teneri, nec ad id in judicio, vel extra cogi seu compelli posse, et si secus super his a quoquam quavis auctoritate, scienter vel ignoranter contigerit attentari, irritum et prorsus inane esse, et fore, pari auctoritate volumus, atque decernimus non obstantibus de jure quesito non tollendo, de suppressionibus committendi ad partes vocatis quorum interest, aliisque nostris et cancellariæ apostolicæ regulis, necnon dictarum Ecclesiarum per nos, ut præfertur, suppressarum, et extinctarum, etiam confirmatione apostolica, vel quavis firmitate alia roboratis, statutis et consuetudinibus, etiam immemorabilibus, privilegiis quoque, indulgiis, concessionibus, et donationibus eisdem Ecclesiis, ut præfertur, suppressis et extinctis, aut quibuscumque personis quacumque ecclesiastica, vel mundana dignitate fulgentibus, quantumvis specifica et individua mentione dignis, etiam Romanorum Pontificum prædecessorum nostrorum, sub quibuscumque formis, et verborum tenoribus, etiam motu simili, et de apostolicæ potestatis plenitudine, seu consistorialiter in contrarium præmissorum concessis et emanatis et longissimi ac immemorabilis temporis usu, possessione, seu quasi exercitiis, atque præscriptis. Quibus omnibus et singulis, etiamsi de illis, eorumque totis tenoribus et formis specialis, specifica, et individua mentio, seu quavis alia expressio habenda aut alia aliqua exquisita forma ad hoc servanda foret, illorum tenores, ac si de verbo ad verbum, nihil penitus omissis, et forma in illis tradita observata inserti forent, præsentibus pro expressis habentes, ad præmissorum omnium et singulorum effectum latissime et plenissime, ac specialiter et expresse, ex certa scientia motuque et potestatis plenitudine paribus derogamus et derogatum esse volumus ceterisque contrariis quibuscumque volumus etiam ut ipsarum præsentium transumptis etiam impressis, manu alicujus notarii publici subscriptis, et sigillo alicujus personæ in ecclesiastica dignitate consti-

tutæ munitis, eadem prorsus fides ubique adhibeatur quæ ipsis præsentibus adhiberetur si forent exhibitæ vel ostensæ.

Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ suppressionis, extinctionis, erectionis, constitutionis, concessionis, impertitionis facultatum, subjectionis, commissionis, mandati, decreti, derogationis et voluntatis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumperit, indignationem omnipotentis Dei ac beatorum Petri et Pauli apostolorum ejus se noverit incursum.

Datum Romæ, apud S. Mariam Majorem anno Incarnationis dominicæ millesimo octingentesimo primo, tertio kalendas decembris, pontificatus nostri anno secundo.

A Card. Prod.

R. Card. Braschius de Honestis.

Visa de Curia, J. Manassei.

Locus † plumbi.

F. Lavizzarus.

Hinc est quod Nos obtemperantes mandatis Sanctissimi Domini Nostri, ac utentes facultatibus a Sanctitate Sua Nobis specialiter delegatis, prævia suppressione, extinctione, et respective dismembratione a Sanctitate Sua, ut supra, factis, et salvis omnibus, et singulis dispositionibus, et ordinationibus in præfatis litteris Apostolicis contentis præsertim quod ad eas Metropolitanas, et Cathedralis Ecclesias, quarum Diocesium partes extra fines actualis territorii Gallicanæ Republicæ existunt, necnon earum Ecclesiarum suorumque Capitulorum Jura, Privilegia, et Jurisdictionem, itemque quod ad Episcopos, qui extra ejusdem territorii limites reperiantur, quique antea veteribus Gallicanis Archiepiscopis tanquam eorum Suffraganei subdebantur, de quibus omnibus deinde Sanctitas Sua Apostolica Auctoritate statuet, atque decernet quidquid magis opportunum judicabit, præsentis Decreti Nostri tenore ad ea omnia procedimus, quæ a Sanctitate Sua in iisdem Apostolicis Litteris supplenda, perficiendaque Nobis committuntur, ut nova decem Archiepiscopatum, et quinquaginta Episcopatum Ecclesiarum in Regionibus, quæ nunc temporali Dominationi Republicæ Gallicanæ subjacent, erectio a Sanctitate Sua, ut supra facta numeris omnibus absolvatur, justis Gubernii votis, cum quo collatis consiliis omnia, quæ ad restituendam in Galliis Catholicam Religionem pertinent, acta sunt respondeatur, Conventio denique inter eandem Sanctitatem Suam, Guberniumque ipsum inita, suum sortiatur effectum.

Ac primum, quoniam a Sanctitate Sua omne onus in Nos transfusum est, circuitum, novosque fines singularum Diocesium decernendi et clare atque distincte ea omnia quæ ad eosdem pertinent, explicandi, illud juxta receptam et constantissime servatam ab Apostolica Sede praxim et consuetudinem in hanc rem esset a Nobis præstandum, ut singularum Locorum ac Parœciarum ex quibus unaquæque coalescere debet Diœcesis, diligens hoc loco enumeratio perficeretur, ne ullo unquam tempore de ipsis limitibus, et super exercitio spiritualis jurisdictionis a singulis Antistitibus exercendæ, exoriri dubium possit, utque propterea omnis inter conterminos Episcopos controversiæ præcidatur occasio; nunc tamen neque Parœciarum mentio fieri potest, cum nova earum erectio, et divisio peragi debeat ab Archiepiscopis, et Episcopis in sua respective Diœcesi, postquam canonice fuerint instituti, juxta facultatem a Sanctissimo Domino Nostro iisdem tributam in supradictis Apostolicis Litteris incipientibus: *Ecclesia Christi*, neque temporis angustia patiuntur ut loca singillatim enumeremus omnia, ex quibus singularum Diocesium territorium constare debet.

Ne igitur tantis Gallicanarum Ecclesiarum necessitatibus diutius opem et auxilium differamus, utque celerius et ejusdem Sanctitatis Suae votis, et repetitis Gallicani Gubernii postulationibus, et catholicorum omnium precibus, ac desideriis satisfaciamus, eam, tot utilitatibus propositis, inire cogimur rationem, qua rem omnem explicare, retentis aliquo pacto Sedis Apostolicæ Regulis, et Consuetudinibus, expeditissime possimus.

Ratio autem, quam in circuitu novisque Diocesium finibus decernendis sequimur, hæc est: Quoniam scilicet singularum Diocesium novæ circumscriptionis territorium complecti debet unam aut plures ex Provinciis, sive Regionibus Gallicanis, idcirco earum Provinciarum seu Regionum appellationem interea sequemur in designandis Locorum spatiis intra quæ cujuslibet Metropolitanæ et Cathedralis Ecclesiæ, eorumque Antistitum Jurisdictio sese continere debet. Hunc vero actum novorum Antistitum auxilio et adjuncta Parœciarum omnium et locorum in unaquaque Diœcesi contentorum descriptione tunc plenius exactiusque perficiemus, cum ii, secundum ea quæ ab iisdem diligenter postulabimus, quidquid ad idem opus numeris omnibus absolvendum necessarium erit, Nobis suppeditabunt.

Ut autem una et brevitati et perspicuitati inserviamus, singulis Metropolitanis et Cathedralibus, ut supra, erectis, propriam Metropolitanam, et Cathedralis respective Ecclesiam, Titulosque Sanctorum

Patronorum, sub quorum invocatione appellandæ erunt præfigemus, nominaque Provinciarum seu Regionum adjungemus, quarum integram extensionem, præter ipsam Civitatem, in qua Metropolitana vel Cathedralis erecta est, pro Diœcesi singulis supradictis Ecclesiis intendimus assignare.

Itaque ad majorem Omnipotentis Dei gloriam, Beatissimæ Virginis Mariæ, quam inelyta Gallicana Natio ut Patronam præcipue veneratur, Sanctorumque, quos singulæ Diœceses in Patronos pariter habebunt, honorem, itemque ad Catholicæ Religionis conservationem et incrementum, utentes facultatibus Nobis, ut supra, tributis, Metropolitanarum et Cathedralium Ecclesiarum Titulos, novarumque Gallicanarum Diœcesium limites in subjecto Elencho describimus atque assignamus, eundem tenentes ordinem, quem Sanctitas Sua in designandis novis Metropolitanis cum suis Suffraganeis Ecclesiis secuta est: . . . . .

Optabat quidem Sanctitas Sua, ut archiepiscopalis, seu episcopalis Cathedræ honor conservaretur pluribus aliis Ecclesiis, quæ cum propter antiquitatem originis, quam a primis Christianæ Religionis exordiis repetunt, venerabiles, tum propter earum prærogativas, suorumque Antistitum gloriam celeberrimæ, optimeque de Catholica Religione sunt meritæ. Quoniam vero temporum difficultates et circumstantiæ locorum id minime passæ sunt, maxime expediens videtur, ut aliquarum saltem ex illustrioribus, quod Catholicorum desideriis respondet, memoria retineatur, quæ novis Antistitibus ipsa per se ad omnem virtutem præbeat incitamenta. Propterea nos de præfata Apostolica Auctoritate, tum generatim in præinsertis Apostolicis sub plumbo Litteris, tum in specialibus sub Annulo Piscatoris, die 29 novembris anni 1801 a S. S. datis, Nobis tributa, aliquibus Ecclesiis noviter erectis, intra quarum Diœcesium (si de Cathedralibus, si vero de Metropolitanis agitur intra quarum Metropoleon), fines antiquæ supradictarum insignium Ecclesiarum quæ, ut præfertur, suppressæ et extinctæ sunt, Diœceses, vel earum pars aliqua consistit, denominationem, et titulum earundem antiquarum Ecclesiarum adjungimus, et applicamus, juxta hanc Nostram quam hic addimus enumerationem.

Archiepiscopis ergo et Episcopis canonice instituendis quorum Ecclesiarum nomina in superiori Elencho descripta sunt Apostolica Nobis delegata Auctoritate mandamus, et respective potestatem facimus, ut eorum quilibet titulo Ecclesiæ, ad quam promoti fuerint, alios quoque suppressarum Ecclesiarum titulos adjungant, quos Nos in supra-

dicto Elencho adnotavimus; ita tamen ut ex hac titulorum unione, applicatione, propter Ecclesiarum quarundam insignium memoriam et honorem unice facta, nullo unquam tempore deduci possit, aut easdem Ecclesias adhuc superesse, nec realiter fuisse suppressas, aut Antistitibus, quibus suarum Ecclesiarum titulo eorundem titulorum adjungendorum potestatem fecimus, ullam aliam, præter eam, quam singulis hujus Decreti Nostri tenore expresse tribuimus, jurisdictionem adscriptam fuisse.

Assignatis Sanctis Titularibus Patronis, sub quorum invocatione in unaquaque ex sexaginta erectis Metropolitanis et Cathedralibus respective Ecclesiis Templum majus erit appellandum, præfinitisque singularum Diœcesium limitibus, postulat rerum ordo ut ad reliqua procedentes, ab earundem Ecclesiarum Capitulis ducamus exordium. Inter cætera enim quæ Nobis a Sanctissimo Domino Nostro, in sæpe laudatis Litteris Apostolicis mandata sunt, alterum illud est, ut suppressis jam a Sanctitate Sua antiquis omnibus Gallicani territorii Capitulis, nova in singulis Metropolitanis et Cathedralibus Ecclesiis, qua ratione fieri poterit, constituentur. Quod cum ita Nobis commissum sit, ut facultas quoque has partes subdelegandi per memoratas Litteras Apostolicas Nobis ipsis tributa fuerit: ideo hujus facultatis vigore Archiepiscopis, et Episcopis Galliarum primofuturis concedimus, ut posteaquam canonice instituti Ecclesiarum suarum regimen actu consecuti erunt, capitulum in Metropolitanis et Cathedralibus respective Ecclesiis suis erigere ipsi possint juxta formam a Sacris Canonibus Conciliisque præscriptam, et ab Ecclesia hucusque servatam, cum eo Dignitatum et Canonico numero, quem ad earundem Metropolitanarum et Cathedralium Ecclesiarum utilitatem et honorem, attentis rerum circumstantiis, expedire judicabunt.

Eosdem autem Archiepiscopos et Episcopos enixe adhortamur ut quanto citius fieri poterit, supradicta facultate, ad suarum Diœcesium utilitatem, Ecclesiarum tam Metropolitanarum quam Cathedralium honorem, Religionis decus, ac administrationis suæ levamen utantur, memores eorum quæ ab Ecclesia circa Capitulorum erectionem et utilitatem sancita sunt; quod equidem eo facilius ab ipsis peragi posse confidimus, quod in ipsamet supra memorata Conventione inter Sanctitatem Suam et Gallicanum Gubernium Parisiis feliciter inita statutum sit, singulos Archiepiscopos et Episcopos Gallicani territorii unum in Ecclesia Metropolitana et Cathedrali Capitulum habere posse.

Ut vero in iisdem Metropolitanis et Cathedralibus Ecclesiis in iis,

quæ ad capitula, ut supra erigenda spectant, Ecclesiastica Disciplina servetur, iisdem Archiepiscopis et Episcopis primofuturis curæ erit, ut quæ pertinent ad eorumdem Capitulorum sic erigendorum prosperum et felicem statum, regimen, gubernium, directionem, divinorum Officiorum celebrationem, cæremonias ac ritus in iisdem Ecclesiis, earumque Choro servandos, ac alia quælibet per eorumdem Capitulorum Dignitates, et Canonicos obeunda munia, pro eorumdem Archiepiscoporum et Episcoporum arbitrio, et prudentia definiantur et constituantur, relicta tamen eorum successoribus statutorum illorum immutandorum facultate, requisito prius Capitulorum respectivorum consilio, si, attentis temporum circumstantiis, id utile et opportunum judicaverint: in ipsis autem statutis vel condendis, vel immutandis religiosa Sacrorum Canonum observantia retineatur, usuumque, ac consuetudinum laudabilium antea vigentium, præsentibusque circumstantiis accommodatarum ratio habeatur. Quam quidem Capitulorum erectionem, cæteraque omnia ad ipsa Capitula pertinentia singuli Archiepiscopi et Episcopi cum primum perfecerint, erectionis huiusmodi, omniumque hanc in rem constitutorum acta authentica forma exarata Nobis reddenda curent, ut ad perfectam Apostolicarum Litterarum executionem huic Nostro Decreto inserere possimus.

Porro Metropolitanis et Cathedralibus Ecclesiis sic constitutis, illud superesset, ut juxta receptam Apostolicæ Sedis consuetudinem de earundem dotatione et redditibus statueremus. Sed cum hanc ipsam dotationem Gallicanum Gubernium, memoratæ Conventionis vigore, in se susceperit, ut, quantum in Nobis est, præfatæ consuetudini satisfaciamus, declaramus, earundem Ecclesiarum dotationem ex iis redditibus conflata fore, qui ab ipso Gubernio juxta præfatæ Conventionis tenorem, singulis Archiepiscopis et Episcopis quamprimum assignandi erunt, quosque sufficientes fore juste confidimus, ut iisdem Archiepiscopis et Episcopis dignitatis suæ decenter onera ferre, et munia digne valeant implere.

Et quoniam, ut in sæpe memorata Conventione Parisiis peracta, atque a Sanctitate Sua per Apostolicas supracitatas Litteras approbata constitutum est, nova a futuris Archiepiscopis et Episcopis Parœciarum circumscriptio in singulorum Diœcesibus facienda est, quam minime dubitamus talem futuram, quæ Fidelium in unaquaque Diœcesi existentium tum copiam, tum necessitati respondeat, ne illis doctrinæ pabula, sacramentorum subsidia, atque ad æternam salutem assequendam adjuncta possint deesse, ut impedimenta omnia quæ expeditam, ac

plenam ipsius Conventionis, hæc in parte, executionem a singulis Antistitibus peragendam retardare possent, penitus removeantur, necessarium propterea ducimus, ut eo modo, quo de Diœcesibus factum est, huiusmodi novæ Parœciarum circumscriptio viam sternamus. Hinc ergo est, quod Nos de præfata Apostolica Auctoritate Nobiscum, ut supra, communicata, omnes et singulas Parochiales Ecclesias, quæ in territoriis Diœcesium novæ circumscriptio continentur, et in quibus animarum cura per quemcumque Presbyterum exercetur, qui Parochi, Rectoris, Vicarii perpetui, aut alio quocumque titulo et appellatione gaudet, cum suis titulis, animarum cura, et jurisdictione quacumque, *nunc pro tunc*, suppressas perpetuo fore declaramus; ita ut, cum singulis Ecclesiis in unaquaque Diœcesi in Parochiales erectis singuli Parochi, seu Rectores novorum Antistitum auctoritate præfecti fuerint, omnis antiquorum Parochorum jurisdictio in territorio novis Parœciis assignato cessare prorsus debeat, neque ullus, præter novos Parochos, seu Rectores a novis Antistitibus institutos, illarum Ecclesiarum, aut in eo territorio Parochus, Rector, aut alio quolibet titulo et appellatione gaudens, censeretur et haberi, neque animarum in eo territorio contentarum curam exercere amplius possit.

Singulis vero Parochialibus Ecclesiis sic erigendis pro congrua Rectorum sustentatione eos redditus qui, ut in supradicta Conventione statutum est, assignandi erunt, iisdem Archiepiscopis et Episcopis dotationis locum habituros fore declarabunt.

Hæc omnia cum singuli Antistites perfecerint, quod, quam citissime ut præstetur ab ipsis vehementer cupimus, et hortamur, eorum quilibet Nobis reddendum curet exemplar Decreti authentica forma exaratum erectionis omnium Ecclesiarum Parochialium totius Diœcesis suæ, adjuncto singularum Titulo, Invocatione, extensione, terminatione, limitibus, Congrua, adnotatisque nominibus Civitatum, Pagorum et Locorum, in quibus singulas Parœcias erexerint, ut exemplar ipsum, Nostro pariter huic Decreto inserere possimus ad supplendam enumerationem Parœciarum et Locorum ex quibus unaquaque Diœcesis extare debeat, quæ juxta receptam consuetudinem a Nobis peragi debuisset.

Seminarium quoque, ut in supra memorata Conventione similiter firmatum est, ad erudiendam pietate, litteris omnique Ecclesiastica Disciplina juventutem, quæ clericalis militiæ est viam ingressura, quibus poterunt modis ac temporalibus adjumentis ad SS. Canonum et Conciliorum Sanctiones Archiepiscopi et Episcopi omnes Ecclesiis novæ

circumscriptionis præficiendi, quam citissime fieri poterit, curent instituendum; eique sic erecto et instituto eas leges præscribant, tum quod ad scientiarum studia, tum quod ad omnem pietatis et disciplinæ rationem, quæ magis accommodatæ suarum Ecclesiarum utilitatibus, temporumque circumstantiis ipsis in Domino videbuntur.

In id præterea Archiepiscopi ipsi sedulo incumbant, ut Metropolitanæ et Cathedralis Ecclesiæ, si quæ vel reparatione aliqua indigeant, vel sacris suppellectibus, cæterisque, pro decenti Pontificalium usu, Divinique Cultus exercitio vel omnino carent, vel non satis instructæ sunt, ad utramque ipsi necessaria comparentur.

Metropolitani et Cathedralibus Ecclesiis, ut supra, erectis, finibus singularum Diœcesium novæ circumscriptionis designatis, cæterisque statutis, quæ capitulorum, Parœciarum et Seminariorum erectiones, totamque Gallicanarum Ecclesiarum ordinationem respiciunt, Nos, de speciali et expressa Apostolica auctoritate, Civitates in Archiepiscopales et Episcopales, ut præfertur, erectas, itemque memoratas, et singulis Ecclesiis pro Diœcesi adscriptas atque attributas Provincias seu Regiones, et iis contentos utriusque sexus habitatores et incolas, tam Laicos quam Clericos et Presbyteros, novis prædictis Ecclesiis, illarumque futuris Præsulibus, pro suis Civitate, Territorio, Diœcesi, Clero et Populo, perpetuo assignamus et respective in spiritualibus et in ordine ad Religionis officia supponimus atque subicimus. Quocirca Personis, Archiepiscopalibus et Episcopalibus Ecclesiis sic erectis et institutis, in Archiepiscopos et Episcopos, tam pro hac prima vice, quam aliis futuris vacationibus, Apostolica Auctoritate præficiendis licebit (quemadmodum iisdem de simili Auctoritate præcipimus et mandamus) per se ipsos, vel per alios eorum nomine, veram, realem, actualem et corporalem possessionem, seu quasi regiminis, administrationis, et omnimodi juris Diœcesani in respectivis prædictis Civitatibus, et earum Ecclesiis et Diœcesibus ac Mansis Archiepiscopalibus et Episcopalibus assignatis, vel assignandis, vigore Litterarum Apostolicarum provisionis de eorum personis libere apprehendere, apprehensamque perpetuo retinere.

Proptereaque statim ac novi Archiepiscopi et Episcopi canonice, ut supra, instituendi suarum Ecclesiarum regimen actu consecuti erunt, omnis antiquorum Archiepiscoporum, Episcoporum, Capitulorum, Administratorum, ac sub alio quocumque titulo Ordinariorum jurisdictionis cessare prorsus debeat, facultatesque omnes ipsorum Ordinariorum nullius amplius eruunt roboris vel momenti.

Demum, quoniam primi Galliarum Reipublicæ Consulibus vota et postulata in id etiam intenderint, ut in magnis illis Insulis, amplisque Indiarum Occidentalium Regionibus, quæ præsentis Gallicanæ Reipublicæ Dominationi subjacent, res Ecclesiasticæ componantur, et necessitati Fidelium, qui magno numero eas incolunt Regiones consulatur, cumque Sanctissimo Domino Nostro per suas Apostolicas sub plumbo Litteras sub datum Romæ apud Sanctam Mariam Majorem, Incarnationis Dominicæ 1801. 5° cal. Decembris, quarum initium, *Apostolicum universæ*, hujusmodi negotio provisum sit; huic propterea operi manum jam apposuimus ut ipsæ Apostolica Littera debite executioni mandentur.

Putamus tandem per Apostolicas hic præinsertas Litteras, Nostrumque Decretum ita provisum cuicumque rei, quæ ad Gallicarum Ecclesiarum statum in omne reliquum tempus componendum conducat, ut omnibus dubiis, quæstionibus aditus sit oclusus. Quod si forte acciderit, ut aliqua excitentur controversiæ, aut super intelligentia, sensu, executione tum prædictarum Litterarum, tum Decreti Nostri dubium aliquid exoriatur, quoniam Sanctissimo Domino Nostro visum est in iisdem Litteris ad controversias hujusmodi dijudicandas, et ad ea generatim perficienda omnia quæ per se ipsam S. S. efficere posset, amplissimis Nos facultatibus instruere, declaramus ea dubia quæstionesque, nullis excitatis contentionibus, quæ Ecclesiæ non minus quam Reipublicæ tranquillitatem perturbare possent, confestim ad Nos deferri debere, ut eas explicare, dissolvere, componere et respective interpretari, de præfata Apostolica Auctoritate possimus.

Hæc autem omnia tam in præfatis Apostolicis Litteris quam in præsentis Decreto contenta, ab iis ad quos spectat inviolabiliter observari volumus: non obstantibus quibuscumque in contrarium facientibus etiam speciali et individua mentione dignis, cæterisque quæ Sanctitas Sua in dictis Litteris voluit non obstat.

In quorum fidem præsentibus manu Nostra signatis, Secretarii Nostræ Legationis Apostolicæ subscriptione, Nostroque Sigillo muniti mandavimus.

Datum Parisiis, ex Ædibus Nostræ Residentiæ, die 9 Aprilis 1802.

J. B. Cardinalis CAPRARA, legatus.

Locus † Sigilli.

Josephus Antonius SALA, legationis Apostolicæ Secretarius.

Aliam conventionem iniiit Pius VII, an. 1817, cum Ludovico XVIII, qua restituebatur concordatum initum inter Leonem X et Franciscum I; articuli organici nuncupati, qui inscio S. Pontifice ac sine illius assensu una cum concordato 1801 promulgati fuerant, abrogabantur in iis quæ adversantur doctrinæ et legibus Ecclesiæ; Ecclesiæ suppressæ per Litteras Apostolicas an. 1801 denuo erigebantur ad certum numerum qui mutuo consensu præfiniendus erat; promittebatur dos conveniens cunctis Ecclesiis, tam existentibus quam denuo erigendis, in bonis stabilitis, ac in redditibus super regni debito, vulgo *rentes sur l'État*, quamprimum fieri potuisset constituenda... At quando ad executionem ventum est, graves obvenerunt difficultates ex parte comitorum regni; cuncta in suspenso manserunt, usquedum lege tandem 4 julii 1821, comitia assensum dederunt ut triginta novæ sedes erigerentur, præter priores quinquaginta quæ existebant vi concordati 1801. Non videtur conventionem an. 1817 alium effectum sortitam fuisse; in cæteris enim articulis non fuit executioni mandata imo nec promulgata; quamobrem nec illam inserendam hic duximus. Inserta est in *L. Ferraris Bibliotheca, v. Concordatum Gallicum.* (Ed. Casinensium.)

§ III

ORDINATIONES EDICTÆ A POTESTATE CIVILI OCCASIONE CONCORDATI, QUÆ
VULGO NUNCUPANTUR ARTICLES ORGANIQUES :
RECLAMATIONES S. SEDIS CONTRA EOSDEM ARTICULOS.

ARTICLES ORGANIQUES DE LA CONVENTION PASSÉE A PARIS, LE 26 MESSIDOR
AN IX, ENTRE LE GOUVERNEMENT FRANÇAIS ET LE PAPE PIE VII.

TITRE PREMIER

**Du régime de l'Église catholique dans ses rapports généraux avec
les droits et la police de l'État.**

ART. 1. Aucune bulle, bref, rescrit, décret, mandat, provision, signature servant de provision, ni autres expéditions de la cour de Rome, même ne concernant que les particuliers, ne pourront être reçus, publiés, imprimés, ni autrement mis à exécution, sans l'autorisation du gouvernement.

2. Aucun individu se disant nonce, légat, vicaire ou commissaire apostolique, ou se prévalant de toute autre dénomination, ne pourra, sans la même autorisation, exercer sur le sol français, ni ailleurs, aucune fonction relative aux affaires de l'Église gallicane.

3. Les décrets des synodes étrangers, même ceux des conciles généraux, ne pourront être publiés en France, avant que le gouvernement en ait examiné la forme, leur conformité avec les lois, droits et franchises de la République française, et tout ce qui, dans leur publication, pourrait altérer ou intéresser la tranquillité publique.

4. Aucun concile national ou métropolitain, aucun synode diocésain, aucune assemblée délibérante n'aura lieu sans la permission expresse du gouvernement.

5. Toutes les fonctions ecclésiastiques seront gratuites, sauf les oblations qui seraient autorisées et fixées par les règlements.

6. Il y aura recours au conseil d'État, dans tous les cas d'abus de la part des supérieurs et autres personnes ecclésiastiques.

Les cas d'abus sont : l'usurpation ou l'excès du pouvoir, la contravention aux lois et règlements de la République, l'infraction des règles consacrées par les canons reçus en France, l'attentat aux libertés, franchises et coutumes de l'Église gallicane, et toute entreprise ou tout procédé qui, dans l'exercice du culte, peut compromettre l'honneur des citoyens, troubler arbitrairement leur conscience, dégénérer contre eux en oppression, ou en injure, ou en scandale public.

7. Il y aura pareillement recours au conseil d'État, s'il est porté atteinte à l'exercice public du culte, et à la liberté que les lois et les règlements garantissent à ses ministres.

8. Le recours compétera à toute personne intéressée. A défaut de plainte particulière, il sera exercé d'office par les préfets.

Le fonctionnaire public, l'ecclésiastique ou la personne qui voudra exercer recours, adressera un mémoire détaillé et signé au conseiller d'État, chargé de toutes les affaires concernant les cultes, lequel sera tenu de prendre, dans le plus court délai, tous les renseignements convenables; et sur son rapport, l'affaire sera suivie et définitivement terminée dans la forme administrative, ou renvoyée, selon l'exigence des cas, aux autorités compétentes.

Aliam conventionem iniiit Pius VII, an. 1817, cum Ludovico XVIII, qua restituebatur concordatum initum inter Leonem X et Franciscum I; articuli organici nuncupati, qui inscio S. Pontifice ac sine illius assensu una cum concordato 1801 promulgati fuerant, abrogabantur in iis quæ adversantur doctrinæ et legibus Ecclesiæ; Ecclesiæ suppressæ per Litteras Apostolicas an. 1801 denuo erigebantur ad certum numerum qui mutuo consensu præfiniendus erat; promittebatur dos conveniens cunctis Ecclesiis, tam existentibus quam denuo erigendis, in bonis stabilitis, ac in redditibus super regni debito, vulgo *rentes sur l'État*, quamprimum fieri potuisset constituenda... At quando ad executionem ventum est, graves obvenerunt difficultates ex parte comitorum regni; cuncta in suspenso manserunt, usquedum lege tandem 4 julii 1821, comitia assensum dederunt ut triginta novæ sedes erigerentur, præter priores quinquaginta quæ existebant vi concordati 1801. Non videtur conventionem an. 1817 alium effectum sortitam fuisse; in cæteris enim articulis non fuit executioni mandata imo nec promulgata; quamobrem nec illam inserendam hic duximus. Inserta est in L. Ferraris *Bibliotheca*, v^o *Concordatum Gallicum*. (Ed. Casinensium.)

§ III

ORDINATIONES EDICTÆ A POTESTATE CIVILI OCCASIONE CONCORDATI, QUÆ
VULGO NUNCUPANTUR ARTICLES ORGANIQUES :
RECLAMATIONES S. SEDIS CONTRA EOSDEM ARTICULOS.

ARTICLES ORGANIQUES DE LA CONVENTION PASSÉE A PARIS, LE 26 MESSIDOR
AN IX, ENTRE LE GOUVERNEMENT FRANÇAIS ET LE PAPE PIE VII.

TITRE PREMIER

**Du régime de l'Église catholique dans ses rapports généraux avec
les droits et la police de l'État.**

ART. 1. Aucune bulle, bref, rescrit, décret, mandat, provision, signature servant de provision, ni autres expéditions de la cour de Rome, même ne concernant que les particuliers, ne pourront être reçus, publiés, imprimés, ni autrement mis à exécution, sans l'autorisation du gouvernement.

2. Aucun individu se disant nonce, légat, vicaire ou commissaire apostolique, ou se prévalant de toute autre dénomination, ne pourra, sans la même autorisation, exercer sur le sol français, ni ailleurs, aucune fonction relative aux affaires de l'Église gallicane.

3. Les décrets des synodes étrangers, même ceux des conciles généraux, ne pourront être publiés en France, avant que le gouvernement en ait examiné la forme, leur conformité avec les lois, droits et franchises de la République française, et tout ce qui, dans leur publication, pourrait altérer ou intéresser la tranquillité publique.

4. Aucun concile national ou métropolitain, aucun synode diocésain, aucune assemblée délibérante n'aura lieu sans la permission expresse du gouvernement.

5. Toutes les fonctions ecclésiastiques seront gratuites, sauf les oblations qui seraient autorisées et fixées par les règlements.

6. Il y aura recours au conseil d'État, dans tous les cas d'abus de la part des supérieurs et autres personnes ecclésiastiques.

Les cas d'abus sont : l'usurpation ou l'excès du pouvoir, la contravention aux lois et règlements de la République, l'infraction des règles consacrées par les canons reçus en France, l'attentat aux libertés, franchises et coutumes de l'Église gallicane, et toute entreprise ou tout procédé qui, dans l'exercice du culte, peut compromettre l'honneur des citoyens, troubler arbitrairement leur conscience, dégénérer contre eux en oppression, ou en injure, ou en scandale public.

7. Il y aura pareillement recours au conseil d'État, s'il est porté atteinte à l'exercice public du culte, et à la liberté que les lois et les règlements garantissent à ses ministres.

8. Le recours compétera à toute personne intéressée. A défaut de plainte particulière, il sera exercé d'office par les préfets.

Le fonctionnaire public, l'ecclésiastique ou la personne qui voudra exercer recours, adressera un mémoire détaillé et signé au conseiller d'État, chargé de toutes les affaires concernant les cultes, lequel sera tenu de prendre, dans le plus court délai, tous les renseignements convenables; et sur son rapport, l'affaire sera suivie et définitivement terminée dans la forme administrative, ou renvoyée, selon l'exigence des cas, aux autorités compétentes.

TITRE II

Des Ministres.

SECTION PREMIÈRE. — DISPOSITIONS GÉNÉRALES.

9. Le culte catholique sera exercé sous la direction des archevêques et évêques dans leurs diocèses, et sous celle des curés dans leurs paroisses.

10. Tout privilège, portant exemption ou attribution de la juridiction épiscopale, est aboli.

11. Les archevêques et évêques pourront, avec l'autorisation du gouvernement, établir dans leurs diocèses des chapitres cathédraux et des séminaires. Tous autres établissements ecclésiastiques sont supprimés.

12. Il sera libre aux archevêques et évêques d'ajouter à leur nom le titre de *Citoyen* ou celui de *Monsieur*. Toutes autres qualifications sont interdites.

SECTION II. — DES ARCHEVÊQUES OU MÉTROPOLITAINS.

13. Les archevêques consacreront et installeront leurs suffragants. En cas d'empêchement ou de refus de leur part, ils seront suppléés par le plus ancien évêque de l'arrondissement métropolitain.

14. Ils veilleront au maintien de la foi et de la discipline dans les diocèses dépendant de leur métropole.

15. Ils connaîtront des réclamations et des plaintes portées contre la conduite et les décisions des évêques suffragants.

SECTION III. — DES ÉVÊQUES, DES VICAIRES GÉNÉRAUX ET DES SÉMINAIRES.

16. On ne pourra être nommé évêque avant l'âge de trente ans, et si on n'est originaire français.

17. Avant l'expédition de l'arrêté de nomination, celui ou ceux qui seront proposés seront tenus de rapporter une attestation de bonne vie et mœurs, expédiée par l'évêque dans le diocèse duquel ils auront exercé les fonctions du ministère ecclésiastique ; et ils seront examinés sur leur doctrine par un évêque et deux prêtres, qui seront commis par le premier consul, lesquels adresseront le résultat de leur exa-

men au conseiller d'État chargé de toutes les affaires concernant les cultes.

18. Le prêtre nommé par le premier consul fera les diligences pour rapporter l'institution du pape.

Il ne pourra exercer aucune fonction avant que la bulle portant son institution ait reçu l'attache du gouvernement, et qu'il ait prêté en personne le serment prescrit par la convention passée entre le gouvernement français et le Saint-Siège.

Ce serment sera prêté au premier consul ; il en sera dressé procès-verbal par le secrétaire d'État.

19. Les évêques nommeront et institueront les curés : néanmoins, ils ne manifesteront leur nomination, et ils ne donneront l'institution canonique, qu'après que cette nomination aura été agréée par le premier consul.

20. Ils seront tenus de résider dans leurs diocèses ; ils ne pourront en sortir qu'avec la permission du premier consul.

21. Chaque évêque pourra nommer deux vicaires généraux, et chaque archevêque pourra en nommer trois : ils les choisiront parmi les prêtres ayant les qualités requises pour être évêques.

22. Ils visiteront annuellement et en personne une partie de leur diocèse, et dans l'espace de cinq ans, le diocèse entier. En cas d'empêchement légitime, la visite sera faite par un vicaire général.

23. Les évêques seront chargés de l'organisation de leurs séminaires, et les règlements de cette organisation seront soumis à l'approbation du premier consul.

24. Ceux qui seront choisis pour l'enseignement dans les séminaires souscriront la déclaration faite par le clergé de France en 1682, et publiée par l'édit de la même année : ils se soumettront à y enseigner la doctrine qui y est contenue, et les évêques adresseront une expédition en forme de cette soumission au conseiller d'État chargé de toutes les affaires concernant les cultes.

25. Les évêques enverront, toutes les années, à ce conseiller d'État, le nom des personnes qui étudieront dans les séminaires, et qui se destineront à l'état ecclésiastique.

26. Ils ne pourront ordonner aucun ecclésiastique, s'il ne justifie d'une propriété produisant au moins un revenu annuel de trois cents francs, s'il n'a atteint l'âge de vingt-cinq ans, et s'il ne réunit les qualités requises par les canons reçus en France.

Les évêques ne feront aucune ordination avant que le nombre

des personnes à ordonner ait été soumis au gouvernement, et par lui agréé.

SECTION IV. — DES CURÉS.

27. Les curés ne pourront entrer en fonctions qu'après avoir prêté, entre les mains du préfet, le serment prescrit par la convention passée entre le gouvernement et le Saint-Siège. Il sera dressé procès-verbal de cette prestation, par le secrétaire général de la préfecture, et copie collationnée leur en sera délivrée.

28. Ils seront mis en possession par le curé ou le prêtre que l'évêque désignera.

29. Ils seront tenus de résider dans leur paroisse.

30. Les curés seront immédiatement soumis aux évêques dans l'exercice de leurs fonctions.

31. Les vicaires et desservants exerceront leur ministère sous la surveillance et la direction des curés.

Ils seront approuvés par l'évêque, et révocables par lui.

32. Aucun étranger ne pourra être employé dans les fonctions du ministère ecclésiastique, sans la permission du gouvernement.

33. Toute fonction est interdite à tout ecclésiastique, même français, qui n'appartient à aucun diocèse.

34. Un prêtre ne pourra quitter son diocèse pour aller desservir dans un autre, sans la permission de son évêque.

SECTION V. — DES CHAPITRES CATHÉDRAUX, ET DU GOUVERNEMENT DES
DIOCÈSES PENDANT LA VACANCE DU SIÈGE.

35. Les archevêques et évêques qui voudront user de la faculté qui leur est donnée d'établir des chapitres, ne pourront le faire sans avoir rapporté l'autorisation du gouvernement, tant pour l'établissement lui-même que pour le nombre et le choix des ecclésiastiques destinés à les former.

36. Pendant la vacance des sièges, il sera pourvu par le métropolitain, et, à son défaut, par le plus ancien des évêques suffragants, au gouvernement des diocèses. Les vicaires généraux de ces diocèses continueront leurs fonctions, même après la mort de l'évêque, jusqu'à son remplacement.

37. Les métropolitains, les chapitres cathédraux, seront tenus, sans délai, de donner avis au gouvernement de la vacance des sièges, et

des mesures qui auront été prises pour le gouvernement des diocèses vacants.

38. Les vicaires généraux qui gouverneront pendant la vacance, ainsi que les métropolitains ou capitulaires, ne se permettront aucune innovation dans les usages et coutumes des diocèses.

TITRE III

Du Culte.

39. Il n'y aura qu'une liturgie et un catéchisme pour toutes les églises de France.

40. Aucun curé ne pourra ordonner des prières publiques extraordinaires dans sa paroisse, sans la permission spéciale de l'évêque.

41. Aucune fête, à l'exception du dimanche, ne pourra être établie sans la permission du gouvernement.

42. Les ecclésiastiques useront, dans les cérémonies religieuses, des habits et ornements convenables à leur titre : ils ne pourront, dans aucun cas ni sous aucun prétexte, prendre la couleur et les marques distinctives réservées aux évêques.

43. Tous les ecclésiastiques seront habillés à la française et en noir. Les évêques pourront joindre à ce costume la croix pastorale et les bas violets.

44. Les chapelles domestiques, les oratoires particuliers, ne pourront être établis sans une permission expresse du gouvernement, accordée sur la demande de l'évêque.

45. Aucune cérémonie religieuse n'aura lieu hors des édifices consacrés au culte catholique, dans les villes où il y a des temples destinés à différents cultes.

46. Le même temple ne pourra être consacré qu'à un même culte.

47. Il y aura dans les cathédrales et paroisses une place distinguée pour les individus catholiques qui remplissent les autorités civiles et militaires.

48. L'évêque se concertera avec le préfet pour régler la manière d'appeler les fidèles au service divin par le son des cloches. On ne pourra les sonner pour toute autre cause, sans la permission de la police locale.

49. Lorsque le gouvernement ordonnera des prières publiques, les évêques se concerteront avec le préfet et le commandement militaire

du lieu, pour le jour, l'heure et le mode d'exécution de ces ordonnances.

50. Les prédications solennelles, appelées *sermons*, et celles connues sous le nom de *stations* de l'aveugle et du carême, ne seront faites que par des prêtres qui en auront obtenu une autorisation spéciale de l'évêque.

51. Les curés, aux prônes des messes paroissiales, prieront et feront prier pour la prospérité de la République française et pour les consuls.

52. Ils ne se permettront, dans leurs instructions, aucune inculpation directe ou indirecte, soit contre les personnes, soit contre les autres cultes autorisés dans l'État.

53. Ils ne feront au prône aucune publication étrangère à l'exercice du culte, si ce n'est celles qui seront ordonnées par le gouvernement.

54. Ils ne donneront la bénédiction nuptiale qu'à ceux qui justifieront, en bonne et due forme, avoir contracté mariage devant l'officier civil.

55. Les registres tenus par les ministres du culte, n'étant et ne pouvant être relatifs qu'à l'administration des sacrements, ne pourront, dans aucun cas, suppléer les registres ordonnés par la loi pour constater l'état civil des Français.

56. Dans tous les actes ecclésiastiques et religieux, on sera obligé de se servir du calendrier d'équinoxe établi par les lois de la République; on désignera les jours par les noms qu'ils avaient dans le calendrier des solstices.

57. Le repos des fonctionnaires publics sera fixé au dimanche.

TITRE IV

De la circonscription des Archevêchés, des Évêchés et des Paroisses; des Édifices destinés au Culte, et du traitement des Ministres.

SECTION PREMIÈRE. — DE LA CIRCONSCRIPTION DES ARCHEVÊCHÉS ET DES ÉVÊCHÉS.

58. Il y aura en France dix archevêchés ou métropoles, et cinquante évêchés.

59. La circonscription des métropoles et des diocèses sera faite conformément au tableau ci-joint.

SECTION II. — DE LA CIRCONSCRIPTION DES PAROISSES.

60. Il y aura au moins une paroisse par justice de paix.

Il sera en outre établi autant de succursales que le besoin pourra l'exiger.

61. Chaque évêque, de concert avec le préfet, réglera le nombre et l'étendue de ces succursales. Les plans arrêtés seront soumis au gouvernement, et ne pourront être mis à exécution sans son autorisation.

62. Aucune partie du territoire français ne pourra être érigée en cures, ou en succursales, sans l'autorisation expresse du gouvernement.

63. Les prêtres desservant les succursales sont nommés par les évêques.

SECTION III. — DU TRAITEMENT DES MINISTRES.

64. Le traitement des archevêques sera de 15,000 fr.

65. Le traitement des évêques sera de 10,000 fr.

66. Les curés seront distribués en deux classes.

Le traitement des curés de la première classe sera porté à 1,500 fr.; celui des curés de seconde classe à 1,000 fr.

67. Les pensions dont ils jouissent en exécution des lois de l'Assemblée constituante seront précomptées sur leur traitement.

Les conseils généraux des grandes communes pourront, sur leurs biens ruraux ou sur leurs octrois, leur accorder une augmentation de traitement, si les circonstances l'exigent.

68. Les vicaires et desservants seront choisis parmi les ecclésiastiques pensionnés en exécution des lois de l'Assemblée constituante. Le montant de ces pensions et le produit des oblations formeront leur traitement.

69. Les évêques rédigeront les projets de règlements relatifs aux oblations que les ministres du culte sont autorisés à recevoir pour l'administration des sacrements. Les projets des règlements, rédigés par les évêques, ne pourront être publiés, ni autrement mis à exécution, qu'après avoir été approuvés par le gouvernement.

70. Tout ecclésiastique, pensionnaire de l'État, sera privé de sa pension, s'il refuse, sans cause légitime, les fonctions qui pourront lui être confiées.

71. Les conseils généraux de département sont autorisés à procurer aux archevêques et aux évêques un logement convenable.

72. Les presbytères et les jardins attenants, non aliénés, seront rendus aux curés et aux desservants des succursales. A défaut de ces presbytères, les conseils généraux des communes sont autorisés à leur procurer un logement et un jardin.

73. Les fondations, qui ont pour objet l'entretien des ministres et l'exercice du culte, ne pourront consister qu'en rentes constituées sur l'État : elles seront acceptées par l'évêque diocésain, et ne pourront être exécutées qu'avec l'autorisation du gouvernement.

74. Les immeubles, autres que les édifices destinés au logement et jardins attenants, ne pourront être affectés à des titres ecclésiastiques, ni possédés par les ministres du culte à raison de leurs fonctions.

SECTION IV. — DES ÉDIFICES DESTINÉS AU CULTE.

75. Les édifices, anciennement destinés au culte catholique, actuellement dans les mains de la nation, à raison d'un édifice par cure et par succursale, seront mis à la disposition des évêques par arrêté du préfet du département. Une expédition de ces arrêtés sera adressée au conseiller d'État chargé de toutes les affaires concernant les cultes.

76. Il sera établi des fabriques pour veiller à l'entretien et à la conservation des temples, à l'administration des aumônes.

77. Dans les paroisses où il n'y aura point d'édifice disponible pour le culte, l'évêque se concertera avec le préfet pour la désignation d'un édifice convenable.

RÉCLAMATION DU SAINT-SIÈGE CONTRE LES ARTICLES ORGANIQUES DU CONCORDAT DE 1802. (LETRE DU CARDINAL CAPRARA A M. DE TALLEYRAND.)

« Monseigneur, je suis chargé de réclamer contre cette partie de la loi du 18 germinal, que l'on a désignée sous le nom d'*Articles organiques*. Je remplis ce devoir avec d'autant plus de confiance, que je compte davantage sur la bienveillance du gouvernement et sur son attachement sincère aux vrais principes de la religion.

« La qualification qu'on donne à ces articles paraîtrait d'abord supposer qu'ils ne sont que la suite naturelle et l'explication du Concordat religieux. Cependant il est de fait qu'ils n'ont point été concertés avec le Saint-Siège, qu'ils ont une extension plus grande que le Concordat, et qu'ils établissent en France un code ecclésiastique sans le concours

du Saint-Siège. Comment Sa Sainteté pourrait-elle l'admettre, n'ayant pas même été invitée à l'examiner? Ce code a pour objet la doctrine, les mœurs, la discipline du clergé, les droits et les devoirs des évêques, ceux des ministres inférieurs, leurs relations avec le Saint-Siège et le mode d'exercice de leur juridiction. Or tout cela tient aux droits imprescriptibles de l'Église : « Elle a reçu de Dieu seul l'autorisation de « décider les questions de la doctrine sur la foi ou sur la règle des « mœurs, et de faire des canons ou des règles de discipline. » (Arrêté du Conseil du 16 mars et du 31 juillet 1751.)

« M. d'Héricourt, l'historien Fleury, les plus célèbres avocats généraux, et M. de Castillon lui-même, avoient ces vérités. Ce dernier reconnaît dans l'Église « le pouvoir qu'elle a reçu de Dieu pour con- « server par l'autorité de la prédication, des lois et des jugements, la « règle de la foi et des mœurs, la discipline nécessaire à l'économie de « son gouvernement, la succession et la perpétuité de son ministère. » (*Réquisitoire contre les actes de l'assemblée du clergé en 1765.*)

« Sa Sainteté n'a donc pu voir qu'avec une extrême douleur, qu'en négligeant de suivre ces principes, la puissance civile ait voulu régler, décider, transformer en loi des articles qui intéressent essentiellement les mœurs, la discipline, les droits, l'instruction et la juridiction ecclésiastique. N'est-il pas à craindre que cette innovation n'engendre des défiances, qu'elle ne fasse croire que l'Église de France est asservie, même dans les objets purement spirituels, au pouvoir temporel, et qu'elle ne détourne de l'acceptation des places beaucoup d'ecclésiastiques méritants? Que sera-ce si nous envisageons chacun de ces articles en particulier? Le premier veut « qu'aucune bulle, bref, rescrit, etc., « émanés du Saint-Siège, ne puissent être mis à exécution, ni même « publiés sans l'autorisation du gouvernement. »

« Cette disposition, prise dans son ensemble, ne blesse-t-elle pas évidemment la liberté de l'enseignement ecclésiastique? Ne soumet-elle pas la publication des vérités chrétiennes à des formalités gênantes? Ne met-elle pas les décisions concernant la foi et la discipline sous la dépendance absolue du pouvoir temporel? Ne donne-t-elle pas à la puissance qui serait tentée d'en abuser les droits et les facilités d'arrêter, de suspendre, d'étouffer même le langage de la vérité, qu'un Pontife fidèle à ses devoirs voudrait adresser aux peuples confiés à sa sollicitude?

« Telle ne fut jamais la dépendance de l'Église, même dans les premiers siècles du christianisme. Nulle puissance n'exigeait alors la véri-

fication de ses décrets. Cependant elle n'a pas perdu de ses prérogatives en recevant les empereurs dans son sein : « Elle doit jouir de la même juridiction dont elle jouissait sous les empereurs païens. Il n'est jamais permis d'y donner atteinte, parce qu'elle la tient de Jésus-Christ. » (*Lois ecclésiastiques.*) Avec quelle peine le Saint-Siège ne doit-il donc pas voir les entraves qu'on veut mettre à ses droits?

« Le clergé de France reconnaît lui-même que les jugements émanés du Saint-Siège, et auxquels adhère le corps épiscopal, sont irréfutables. Pourquoi auraient-ils donc besoin de l'autorisation du gouvernement, puisque, suivant les principes gallicans, ils tirent toute leur force de l'autorité qui les prononce et de celle qui les admet? *Le successeur de Pierre doit confirmer ses frères dans la foi*, suivant les expressions de l'Écriture; or comment pourra-t-il le faire si, sur chaque article qu'il enseignera, il peut être à chaque instant arrêté par le refus ou le défaut de vérification de la part du gouvernement temporel? Ne suit-il pas évidemment de ces dispositions que l'Église ne pourra plus savoir et croire que ce qu'il plaira au gouvernement de laisser publier?

« Cet article blesse la délicatesse et le secret constamment observés à Rome dans les affaires de la Pénitencerie. Tout particulier peut s'y adresser avec confiance, et sans crainte de voir ses faiblesses dévoilées. Cependant cet article, qui n'excepte rien, veut que les brefs, même personnels, émanés de la Pénitencerie, soient vérifiés. Il faudra donc que les secrets des familles et la suite malheureuse des faiblesses humaines soient mis au grand jour pour obtenir la permission d'user de ces brefs. Quelle gêne! quelles entraves! Le parlement lui-même ne les admettait pas, car il exceptait de la vérification les *provisions*, les *brefs de la Pénitencerie*, et autres expéditions concernant les affaires des particuliers.

« Le second article déclare : « Qu'aucun légat, noncé ou délégué du Saint-Siège ne pourra exercer ses pouvoirs en France sans la même autorisation. » Je ne puis que répéter ici les justes observations que je viens de faire sur le premier article. L'un frappe la liberté de l'enseignement dans sa source, l'autre l'atteint dans ses agents. Le premier met des entraves à la publication de la vérité, le second à l'apostolat de ceux qui sont chargés de l'annoncer. Cependant Jésus-Christ a voulu que sa divine parole fût constamment libre, qu'on pût la prêcher sur les toits, dans toutes les nations, et auprès de tous les gouvernements. Comment allier ce dogme catholique avec l'indispen-

sable formalité d'une vérification de pouvoirs et d'une permission civile de les exercer? Les apôtres et les premiers pasteurs de l'Église naissante eussent-ils pu prêcher l'Évangile, si les gouvernements eussent exercé sur eux un pareil droit?

« Le troisième article étend cette mesure aux canons des conciles, même généraux. Ces assemblées si célèbres n'ont eu nulle part, plus qu'en France, de respect et de vénération. Comment se fait-il donc que chez cette même nation elles éprouvent tant d'obstacles, et qu'une formalité civile donne le droit d'en éluder, d'en rejeter même les décisions?

« On veut, dit-on, les examiner; mais *la voie d'examen en matière religieuse est proscrite dans le sein de l'Église catholique*: il n'y a que les communions protestantes qui l'admettent, et de là est venue cette étonnante variété qui règne dans leurs croyances.

« Quel serait d'ailleurs le but de ces examens? celui de reconnaître si les canons des conciles sont conformes aux lois françaises? Mais si plusieurs de ces lois, telles que celle sur le divorce, sont en opposition avec le dogme catholique, il faudra donc rejeter les canons, et préférer les lois, quelque injuste ou erroné qu'en soit l'objet. Qui pourra adopter une pareille conclusion? Ne serait-ce pas sacrifier la religion, ouvrage de Dieu même, aux ouvrages toujours imparfaits et souvent injustes des hommes?

« Je sais que notre obéissance doit être raisonnable; mais n'obéir qu'avec des motifs suffisants n'est pas avoir le droit non-seulement d'examiner, mais de rejeter arbitrairement tout ce qui nous déplaît.

« Dieu n'a promis l'infaillibilité qu'à son Église: les sociétés humaines peuvent se tromper. Les plus sages législateurs en ont été la preuve. Pourquoi donc comparer les décisions d'une *autorité irréfutable* avec celles d'une puissance qui peut errer, et faire, dans cette comparaison, pencher la balance en faveur de cette dernière? Chaque puissance a d'ailleurs les mêmes droits. Ce que la France ordonne, l'Espagne et l'Empire peuvent l'exiger, et, comme les lois sont partout différentes, il s'ensuivra que l'enseignement de l'Église devra varier suivant les peuples, pour se trouver d'accord avec les lois.

« Dira-t-on que le parlement français en agissait ainsi? Je le sais; mais il n'examinait, suivant sa déclaration du 24 mai 1766, que ce qui pouvait, dans la publication des canons et des bulles, altérer ou intéresser la tranquillité publique, et non leur conformité avec des lois qui pouvaient changer dès le lendemain.

« *Cet abus*, d'ailleurs, ne pourrait être légitimé par l'usage, et le gouvernement en sentait si bien les inconvénients, qu'il disait au parlement de Paris, le 7 avril 1757, par l'organe de M. d'Aguesseau : « Il semble qu'on cherche à affaiblir le pouvoir qu'à l'Église de faire des décrets, en le faisant tellement dépendre de la puissance civile et de son concours, que sans ce concours les plus saints décrets de l'Église ne puissent obliger les sujets du roi. »

« Enfin ces maximes n'avaient lieu dans les parlements, suivant la déclaration de 1766, que pour rendre les décrets de l'Église lois de l'État, et en ordonner l'exécution, avec défense sous les peines temporelles d'y contrevenir. Or ces motifs ne sont plus ceux qui dirigent aujourd'hui le gouvernement, puisque *la religion catholique n'est plus la religion de l'État*, mais uniquement celle de la majorité des Français.

« L'article 6 « déclare qu'il y aura recours au conseil d'État pour tous les cas d'abus ; » mais quels sont-ils ? L'article ne les spécifie que d'une manière générale et indéterminée.

« On dit, par exemple, qu'un des cas d'abus est *l'usurpation ou l'exercice du pouvoir*. Mais en matière de juridiction spirituelle l'Église en est seule le juge. Il n'appartient qu'à elle de déclarer en quoi l'on a excédé, ou abusé des pouvoirs qu'elle seul peut conférer. La puissance temporelle ne peut connaître de l'abus excessif d'une chose qu'elle n'accorde pas.

« Un second cas d'abus est *la contravention aux lois et règlements de la république* ; mais, si ces lois, si ces règlements sont en opposition avec la doctrine chrétienne, faudra-t-il que le prêtre les observe de préférence à la loi de Jésus-Christ ? Telle ne fut jamais l'intention du gouvernement.

« On range encore dans la classe des abus *l'infraction aux règles consacrées en France par les saints canons*... Mais ces règles ont dû émaner de l'Église. C'est donc à elle seule de prononcer sur leur infraction ; car elle seule en connaît l'esprit et les dispositions.

« On dit enfin qu'il y a lieu à *l'appel comme d'abus* pour toute entreprise qui tend à compromettre l'honneur des citoyens, à troubler leur conscience, ou qui dégenère contre eux en oppression, en injure, ou en scandale public. »

« Mais, si un divorcé, si un hérétique, connu en public, se présente pour recevoir les sacrements, et qu'on les lui refuse, il prétendra qu'on lui a fait injure, il criera au scandale, il portera sa plainte ; on

l'admettra d'après la loi ; et pourtant le prêtre inculpé n'aura fait que son devoir, puisque les sacrements ne doivent jamais être conférés à des personnes notoirement indignes.

« En vain s'appuierait-on sur l'usage constant des *appels comme d'abus*. Cet usage ne remonte pas au delà du règne de Philippe de Valois, mort en 1350. Il n'a jamais été constant et uniforme ; il a varié suivant les temps ; les parlements avaient un intérêt particulier à l'accréder. Ils augmentaient leur pouvoir et leurs attributions : mais ce qui flatte n'est pas toujours juste. Ainsi Louis XIV, par l'édit de 1695, art. 54, 55, 56, 57, n'attribuait-il aux magistrats séculiers que *l'examen* des formes, en leur *prescrivant* de renvoyer le *fond* au *supérieur ecclésiastique*. Or cette restriction n'existe nullement dans les *Articles Organiques*. Ils attribuent indistinctement au conseil d'État le jugement de la forme et celui du fond.

« D'ailleurs les magistrats qui prononçaient alors sur ces cas d'abus étaient nécessairement catholiques ; ils étaient obligés de l'affirmer sous la foi du serment ; tandis qu'aujourd'hui ils peuvent appartenir à des sectes séparées de l'Église catholique, et avoir à prononcer sur des objets qui l'intéressent essentiellement.

« L'article 9 veut que le culte soit exercé sous la *direction* des archevêques, des évêques et des curés. Mais le mot *direction* ne rend pas ici les droits des archevêques et évêques. Ils ont de *droit divin* non-seulement le droit de *diriger*, mais encore celui de définir, d'ordonner et de juger. Les pouvoirs des curés dans les paroisses ne sont pas les mêmes que ceux des évêques dans les diocèses. On n'aurait donc pas dû les exprimer de la même manière et dans les mêmes articles, pour ne pas supposer une identité qui n'existe pas.

« Pourquoi d'ailleurs ne pas faire ici mention des droits de Sa Sainteté, aussi bien que de ceux des archevêques et des évêques ? A-t-on voulu lui ravir un droit général qui lui appartient essentiellement ?

« L'article 10, en abolissant toute exemption ou attribution de la juridiction épiscopale, prononce évidemment sur une matière purement spirituelle. Car si les territoires exempts sont aujourd'hui soumis à l'ordinaire, ils ne le sont qu'en vertu d'un règlement du Saint-Siège. Lui seul donne à l'ordinaire une juridiction qu'il n'avait pas. Ainsi, en dernière analyse, la puissance temporelle aura conféré des pouvoirs qui n'appartiennent qu'à l'Église. Les exemptions d'ailleurs ne sont point aussi abusives qu'on l'a imaginé. Saint Grégoire lui-même les

avait admises, et les puissances temporelles ont eu souvent besoin d'y recourir.

« L'article 11 supprime tous les établissements religieux, à l'exception des séminaires ecclésiastiques et des chapitres. A-t-on bien réfléchi sur cette suppression? Plusieurs de ces établissements étaient d'une utilité reconnue; le peuple les aimait; ils les secouraient dans leurs besoins; la piété les avait fondés; l'Église les avait solennellement approuvés sur la demande même des souverains: elle seule pouvait donc en prononcer la suppression.

« L'article 14 ordonne aux archevêques de veiller « au maintien de la foi et de la discipline dans les diocèses de leurs suffragants. » Nul devoir n'est plus indispensable ni plus sacré; mais il est aussi le devoir du Saint-Siège pour toute l'Église. Pourquoi donc n'avoir pas fait mention dans l'article de cette surveillance générale? Est-ce un oubli? Est-ce une exclusion?

« L'article 15 autorise les archevêques à connaître des réclamations et des plaintes portées contre la conduite et les décisions des évêques suffragants. Mais que feront les évêques, si les métropolitains ne leur rendent pas justice? A qui s'adresseront-ils pour l'obtenir? A quel tribunal en appelleront-ils de la conduite des archevêques à leur égard? C'est une difficulté d'une importance majeure, et dont on ne parle pas. Pourquoi ne pas ajouter que le Souverain Pontife peut alors connaître de ces différends par voie d'appellation, et prononcer définitivement, suivant ce qui est enseigné par les saints canons?

« L'article 17 paraît établir le gouvernement juge de la foi, des mœurs et de la capacité des évêques nommés. C'est lui qui les fait examiner, et qui prononce d'après les résultats de l'examen. Cependant le Souverain Pontife a seul le droit de faire, par lui ou ses délégués, cet examen, parce que lui seul doit instituer canoniquement, et que cette institution canonique suppose évidemment dans celui qui l'accorde la connaissance acquise de la capacité de celui qui la reçoit. Le gouvernement a-t-il prétendu nommer tout à la fois et se constituer juge de l'idonéité; ce qui serait contraire à tous les droits et usages reçus? Ou veut-il seulement s'assurer par cet examen que son choix n'est pas tombé sur un sujet indigne de l'épiscopat? C'est ce qu'il importe d'expliquer.

« Je sais que l'ordonnance de Blois prescrivait un pareil examen, mais le gouvernement consentit lui-même à y déroger. Il fut statué, par une convention secrète, que les nonces de Sa Sainteté feraient

seuls ces informations. On doit donc suivre aujourd'hui cette même marche, parce que l'article 4 du Concordat veut que l'institution canonique soit consacrée aux évêques dans les formes établies avant le changement de gouvernement.

« L'article 22 ordonne aux évêques de visiter leurs diocèses dans l'espace de cinq années. La discipline ecclésiastique restreignait d'avantage le temps de ces visites. L'Église l'avait ainsi ordonné pour de graves et solides raisons. Il semble d'après cela qu'il n'appartenait qu'à elle seule de changer cette disposition.

« On exige par l'article 24 que les directeurs des séminaires souscrivent à la déclaration de 1682, et enseignent la doctrine qui y est contenue. Pourquoi jeter de nouveau au milieu des Français ce germe de discorde? Ne sait-on pas que les auteurs de cette déclaration l'ont eux-mêmes désavouée? Sa Sainteté peut-elle admettre ce que ses prédécesseurs les plus immédiats ont eux-mêmes rejeté? Ne doit-elle pas s'en tenir à ce qu'ils ont prononcé? Pourquoi souffrirait-elle que l'organisation d'une Église qu'elle relève au prix de tant de sacrifices consacrerait des principes qu'elle ne peut avouer? Ne vaut-il pas mieux que les directeurs des séminaires s'engagent à enseigner une morale sainte, plutôt qu'une déclaration qui fut et sera toujours une source de divisions entre la France et le Saint-Siège?

« On veut, article 25, que les évêques envoient, tous les ans, l'état des ecclésiastiques étudiant dans leur séminaire; pourquoi leur imposer cette nouvelle gêne? Elle a été inconnue et inusitée dans tous les siècles précédents.

« L'article 26 veut qu'ils ne puissent ordonner que des hommes de 25 ans; mais l'Église a fixé l'âge de 21 ans pour le sous-diaconat, et celui de 24 ans accomplis pour le sacerdoce. Qui pourrait abolir ces usages, sinon l'Église elle-même? Prétend-on n'ordonner, même des sous-diacres, qu'à 25 ans? Ce serait prononcer l'extinction de l'Église de France par défaut de ministres; car il est certain que plus on éloigne le moment de recevoir les ordres, et moins ils sont conférés. Cependant tous les diocèses se plaignent de la disette des prêtres; peut-on espérer qu'ils en obtiennent, quand on exige pour les ordinands un titre clérical de 500 fr. de revenu? Il est indubitable que cette clause fera désertir partout les ordinations et les séminaires. Il en sera de même de la clause qui oblige l'évêque à demander la permission du gouvernement pour ordonner; cette clause est évidemment opposée à la liberté du culte garantie à la France catholique par l'article 1er du

dernier Concordat. Sa Sainteté désire, et le bien de la religion exige, que le gouvernement adoucisse les rigueurs de ces dispositions sur ces trois objets.

L'article 35 exige que les évêques soient autorisés par le gouvernement pour l'établissement des chapitres. Cependant cette autorisation leur était accordée par l'article 11 du Concordat. Pourquoi donc en exiger une nouvelle, quand une convention solennelle a déjà permis ces établissements? La même obligation est imposée par l'article 25 aux séminaires, quoiqu'ils aient été, comme les chapitres, spécialement autorisés par le gouvernement. Sa Sainteté voit avec douleur qu'on multiplie de cette manière les entraves et les difficultés pour les évêques.

L'édit de mai 1765 exemptait formellement les séminaires de prendre des lettres patentes (*Mémoires du clergé*, t. II), et la déclaration du 16 juin 1659, qui paraissait les y assujettir, ne fut enregistrée qu'avec cette clause : « Sans préjudice des séminaires qui seront établis par les évêques pour l'instruction des prêtres seulement. » Telles étaient aussi les dispositions de l'ordonnance de Blois, art. 24, et de l'édit de Melun, article 1er. Pourquoi ne pas adopter ces principes? A qui appartient-il de régler l'instruction dogmatique et morale et les exercices d'un séminaire, sinon à l'évêque? De pareilles matières peuvent-elles intéresser le gouvernement temporel?

« Il est de principe que le vicaire général et l'évêque sont une seule personne, et que la mort de celui-ci entraîne la cessation des pouvoirs de l'autre. Cependant, au mépris de ce principe, l'article 36 proroge aux vicaires généraux leurs pouvoirs après la mort de l'évêque. Cette prorogation n'est-elle pas évidemment une concession de pouvoirs spirituels faite par le gouvernement sans l'aveu et même contre l'usage reçu dans l'Église.

« Ce même article veut que les diocèses, « pendant la vacance du siège, soient gouvernés par le métropolitain ou le plus ancien évêque. »

« Mais ce gouvernement consiste dans une juridiction purement spirituelle. Comment le pouvoir temporel pourrait-il l'accorder? Les chapitres seuls en sont en possession; pourquoi la leur enlever, puisque l'article 2 du Concordat autorise les évêques à les établir?

« Les pasteurs appelés par les époux pour bénir leur union ne peuvent le faire, d'après l'article 54, qu'après les formalités remplies devant l'officier civil; cette clause restrictive et gênante a été jus-

qu'ici inconnue dans l'Église. Il en est résulté deux espèces d'inconvénients.

« L'un affecte les contractants, l'autre blesse l'autorité de l'Église et gêne ses pasteurs. Il peut arriver que les contractants se contentent de remplir les formalités civiles, et qu'en négligeant d'observer les lois de l'Église, ils se croient légitimement unis, non-seulement aux yeux de la loi, quant aux effets purement civils, mais encore devant Dieu et devant l'Église.

« Le deuxième inconvénient blesse l'autorité de l'Église et gêne les pasteurs, en ce que les contractants, après avoir rempli les formalités légales, croient avoir acquis le droit de forcer les curés à consacrer leur mariage par leur présence, lors même que les lois de l'Église s'y opposeraient.

« Une telle prétention contraire ouvertement l'autorité que Jésus-Christ a accordée à son Église, et fait à la conscience des fidèles une dangereuse violence. Sa Sainteté, conformément à l'enseignement et aux principes qu'a établis pour la Hollande un de ses prédécesseurs, ne pourrait voir qu'avec peine un tel ordre des choses. Elle est dans l'intime confiance que les choses se rétabliront en France sur le même pied sur lequel elles étaient d'abord, et telles qu'elles se pratiquent dans les autres pays catholiques; les fidèles, dans tous les cas, seront obligés à observer les lois de l'Église, et les pasteurs doivent avoir la liberté de les prendre pour règle de conduite, sans qu'on puisse sur un objet aussi important violenter leur conscience. Le culte public de la religion catholique, qui est celle du consul et de l'immense majorité de la nation, attend ces actes de justice de la sagesse du gouvernement.

« Sa Sainteté voit aussi avec peine que les registres de l'état civil soient enlevés aux ecclésiastiques, et n'aient plus pour ainsi dire d'autre objet que de rendre les hommes étrangers à la religion, dans les trois instants les plus importants de la vie, la naissance, le mariage et la mort. Elle espère que le gouvernement rendra aux registres tenus par les ecclésiastiques la consistance légale dont ils jouissaient précédemment. Le bien de l'État l'exige presque aussi impérieusement que celui de la religion.

« Article 61. Il n'est pas moins affligeant de voir les évêques obligés de se concerter avec les préfets pour l'érection des succursales. Eux seuls doivent être juges des besoins spirituels des fidèles. Il est impossible qu'un travail ainsi combiné de deux hommes trop souvent

divisés de principes offre un résultat heureux ; les projets de l'évêque seront contrariés et par contre-coup le bien spirituel des fidèles en souffrira.

« L'article 74 veut que les immeubles, autres que les édifices destinés aux logements et les jardins attenants, ne puissent être affectés à des titres ecclésiastiques, ni possédés par des ministres du culte à raison de leurs fonctions. Quel contraste frappant entre cet article et l'article concernant les ministres protestants ! Ceux-ci non-seulement jouissent d'un traitement qui leur est assuré, mais ils conservent tout à la fois et les biens que leur église possède, et les oblations qui leur sont offertes. Avec quelle amertume l'Église ne doit-elle pas voir cette énorme différence ! Il n'y a qu'elle qui ne puisse posséder des immeubles ; les sociétés séparées d'elle peuvent en jouir librement, on les leur conserve, quoique leur religion ne soit professée que par une minorité bien faible ; tandis que l'immense majorité des Français et les consuls eux-mêmes professent la religion que l'on prive *légalement* du droit de posséder des immeubles.

« Telles sont les réflexions que j'ai dû présenter au gouvernement français par votre organe. J'attends tout de l'équité, du discernement et du sentiment de religion qui anime le premier consul. La France lui doit son retour à la foi ; il ne laissera pas son ouvrage imparfait, et il en retranchera tout ce qui ne sera pas d'accord avec les principes et les usages adoptés par l'Église. Vous seconderez par votre zèle ses intentions bienveillantes et ses efforts. La France bénira de nouveau le premier consul, et ceux qui calomniaient le rétablissement de la religion catholique en France ou qui murmuraient contre les moyens adoptés pour l'exécution, seront pour toujours réduits au silence.

« Paris, le 18 août 1803.

« J. B. CARDINAL CAPRARA. »

Reclamationes Sanctæ Sedis Gubernium civile induxerunt ut nonnullos articulos immutaret decreto quod subnectimus. Speramus futurum fore ut quæ adhuc supersunt minime consentanea juribus Ecclesiarum removeantur, et ut legislatio in hac parte ex mutuo assensu utriusque potestatis componatur.

DÉCRET CONTENANT DES DISPOSITIONS RELATIVES AUX LOIS ORGANIQUES, DU CONCORDAT. — 28 FÉVRIER 1810.

Napoléon..., vu le rapport qui nous a été fait sur les plaintes relatives aux lois organiques du Concordat, par le conseil des évêques réunis d'après nos ordres dans notre bonne ville de Paris ; désirant donner une preuve de notre satisfaction aux évêques et aux églises de notre empire, et ne rien laisser dans lesdites lois organiques qui puisse être contraire au bien du clergé, nous avons décrété et décrétons ce qui suit :

ART. 1. Les brefs de la pénitencerie, pour le for intérieur seulement, pourront être exécutés sans autorisation.

ART. 2. La disposition de l'article 26 des lois organiques, portant que les évêques ne pourront ordonner aucun ecclésiastique, s'il ne justifie d'une propriété produisant au moins un revenu annuel de 500 francs, est rapportée.

ART. 3. La disposition du même article 26 des lois organiques, portant que les évêques ne pourront ordonner aucun ecclésiastique, s'il n'a atteint l'âge de vingt-cinq ans, est également rapportée.

ART. 4. En conséquence, les évêques pourront ordonner tout ecclésiastique âgé de vingt-deux ans accomplis, mais aucun ecclésiastique ayant plus de vingt-deux ans et moins que vingt-cinq, ne pourra être admis dans les ordres sacrés, qu'après avoir justifié du consentement de ses parents, ainsi que cela est prescrit par les lois civiles pour le mariage des fils âgés de moins de vingt-cinq ans accomplis.

ART. 5. La disposition de l'article 36 des lois organiques, portant que les vicaires généraux des diocèses vacants continueront leurs fonctions, même après la mort de l'évêque, jusqu'à remplacement, est rapportée.

ART. 6. En conséquence, pendant les vacances des sièges, il sera pourvu, conformément aux lois canoniques, au gouvernement des diocèses. Les chapitres présenteront à notre ministre des cultes les vicaires généraux qu'ils auront élus, pour leurs nominations être reconnues par nous.

§ IV.

LEX CIVILIS CIRCA ADMINISTRATIONEM BONORUM TEMPORALIUM
DIE 30 DECEMB. AN. 1809 PROMULGATA.

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE BUENOS AIRES
FACULTAD DE DERECHO
VERITATE FLAMMAM
VERITATIS
DÉCRET CONCERNANT LES FABRIQUES DES ÉGLISES

CHAPITRE PREMIER

De l'administration des Fabriques.

ART. 1er. Les fabriques dont l'art. 76 de la loi du 18 germinal an X (8 avril 1802) a ordonné l'établissement sont chargés de veiller à l'entretien et à la conservation des temples, d'administrer les aumônes et les biens, rentes et perceptions autorisés par les lois et règlements, les sommes supplémentaires fournies par les communes, et généralement tous les fonds qui sont affectés à l'exercice du culte; enfin, d'assurer cet exercice et le maintien de sa dignité, dans les églises où elles sont attachées, soit en réglant les dépenses qui y sont nécessaires, soit en assurant les moyens d'y pourvoir.

II. Chaque fabrique sera composée d'un conseil, et d'un bureau de marguilliers.

SECTION PREMIÈRE. — DU CONSEIL.

§ 1. — De la composition du conseil.

III. Dans les paroisses où la population sera de cinq mille âmes ou au-dessus, le conseil sera composé de neuf conseillers de fabrique; dans toutes les autres paroisses il devra l'être de cinq: ils seront pris parmi les notables; ils devront être catholiques, et domiciliés dans la paroisse.

IV. De plus seront de droit membres du conseil:

1° Le curé ou desservant, qui aura la première place et pourra s'y faire remplacer par un de ses vicaires.

2° Le maire de la commune du chef-lieu de la cure ou succursale;

il pourra s'y faire remplacer par l'un de ses adjoints: si le maire n'est pas catholique, il devra se substituer un adjoint qui le soit, ou, à défaut, un membre du conseil municipal, catholique. Le maire sera placé à la gauche, et le curé ou desservant à la droite du président.

V. Dans les villes où il y aura plusieurs paroisses ou succursales, le maire sera de droit membre du conseil de chaque fabrique; il pourra s'y faire remplacer comme il est dit dans l'article précédent.

VI. Dans les paroisses ou succursales dans lesquelles le conseil de fabrique sera composé de neuf membres, non compris les membres de droit, cinq des conseillers seront, pour la première fois, à la nomination de l'évêque, et quatre à celle du préfet: dans celles où il ne sera composé que de cinq membres, l'évêque en nommera trois et le préfet deux. Ils entreront en fonctions le premier dimanche d'avril prochain.

VII. Le conseil de fabrique se renouvellera partiellement tous les trois ans, savoir: à l'expiration des trois premières années dans les paroisses où il est composé de neuf membres, sans y comprendre les membres de droit, par la sortie de cinq membres qui, pour la première fois, seront désignés par le sort, et des quatre plus anciens après les six ans révolus; pour les fabriques dont le conseil est composé de cinq membres, non compris les membres de droit, par la sortie de trois membres désignés par la voie du sort après les trois premières années, et des deux autres après les six ans révolus. Dans la suite, ce seront toujours les plus anciens en exercice qui devront sortir.

VIII. Les conseillers qui devront remplacer les membres sortants seront élus par les membres restants.

Lorsque le remplacement ne sera pas fait à l'époque fixée, l'évêque ordonnera qu'il y soit procédé dans le délai d'un mois; passé lequel délai, il y nommera lui-même, et pour cette fois seulement.

Les membres sortants pourront être réélus.

IX. Le conseil nommera au scrutin son secrétaire et son président, ils seront renouvelés le premier dimanche d'avril de chaque année, et pourront être réélus. Le président aura, en cas de partage, voix prépondérante.

Le conseil ne pourra délibérer que lorsqu'il y aura plus de la moitié des membres présents à l'assemblée; et tous les membres présents signeront la délibération, qui sera arrêtée à la pluralité des voix¹.

¹ Administratio civilis cultuum ita articulum ix interpretata est: « L'art. 9

§ 2. — *Des séances du conseil.*

X. Le conseil s'assemblera le premier dimanche du mois d'avril, de juillet, d'octobre et de janvier, à l'issue de la grand'messe ou des vêpres, dans l'église, dans un lieu attenant à l'église ou dans le presbytère.

L'avertissement de chacune de ses séances sera publié le dimanche précédent, au prône de la grand'messe.

Le conseil pourra de plus s'assembler extraordinairement sur l'autorisation de l'évêque ou du préfet, lorsque l'urgence des affaires ou de quelques dépenses imprévues l'exigera.

§ 5. — *Des fonctions du conseil.*

XI. Aussitôt que le conseil aura été formé, il choisira au scrutin parmi ses membres ceux qui, comme marguilliers, entreront dans la composition du bureau; et, à l'avenir, dans celle de ses sessions qui répondra à l'expiration du temps fixé par le présent règlement pour l'exercice des fonctions de marguilliers, il fera également, au scrutin, élection de celui de ses membres qui remplacera le marguillier sortant.

XII. Seront soumis à la délibération du conseil :

- 1° Le budget de la fabrique;
- 2° Le compte annuel de son trésorier;
- 3° L'emploi des fonds excédant les dépenses, du montant des legs et donations, et le remploi des capitaux remboursés;
- 4° Toutes les dépenses extraordinaires au delà de 50 fr., dans les

« exige, il est vrai, pour la validité des délibérations d'un conseil de fabrique, la présence de plus de la moitié des conseillers; mais il n'indique pas d'après quelle base cette moitié doit être calculée. Un conseil de fabrique peut cependant être composé soit de la totalité des membres qui doivent concourir à sa formation suivant les articles 3 et 4 du décret, soit d'une partie seulement de ces mêmes membres à l'occasion des élections triennales ou par suite de démissions ou de décès. Comme dans ces diverses circonstances le nombre des fabriciens change, et que les conseils de fabrique ont le système électif pour base de leurs renouvellements ou remplacements, il est établi par la jurisprudence que c'est d'après le nombre effectif et non d'après le nombre légal des fabriciens que l'on doit calculer celui des membres dont la présence est nécessaire aux réunions pour les rendre régulières. » (*Avis du Conseil d'adm.*, 7 août 1844.)

paroisses au-dessous de mille âmes, et de 100 fr. dans les paroisses d'une plus grande importance;

5° Les procès à entreprendre ou à soutenir, les baux emphytéotiques ou à longues années, les aliénations ou échanges, et généralement tous les objets excédant les bornes de l'administration ordinaire des biens des mineurs.

SECTION DEUXIÈME. — DU BUREAU DES MARGUILLIERS.

§ 1. — *De la composition du bureau des marguilliers.*

XIII. Le bureau des marguilliers se composera :

1° Du curé ou desservant de la paroisse ou succursale, qui en sera membre perpétuel et de droit;

2° De trois membres du conseil de fabrique.

Le curé ou desservant aura la première place, et pourra se faire remplacer par un de ses vicaires.

XIV. Ne pourront être en même temps membres du bureau les parents ou alliés, jusques et compris le degré d'oncle et de neveu.

XV. Au premier dimanche d'avril de chaque année, l'un des marguilliers cessera d'être membre du bureau, et sera remplacé.

XVI. Des trois marguilliers qui seront pour la première fois nommés par le conseil, deux sortiront successivement par la voie du sort, à la fin de la première et de la seconde année, et le troisième sortira de droit la troisième année révolue.

XVII. Dans la suite ce seront toujours les marguilliers les plus anciens en exercice qui devront sortir.

XVIII. Lorsque l'élection ne sera pas faite à l'époque fixée, il y sera pourvu par l'évêque.

XIX. Ils nommeront entre eux un président, un secrétaire et un trésorier.

XX. Les membres du bureau ne pourront délibérer s'ils ne sont au nombre de trois.

En cas de partage, le président aura voix prépondérante.

Toutes les délibérations seront signées par les membres présents.

XXI. Dans les paroisses où il y avait ordinairement des marguilliers d'honneur, il pourra en être choisi deux par le conseil, parmi les principaux fonctionnaires publics domiciliés dans la paroisse. Ces marguilliers, et tous les membres du conseil, auront une place distinguée dans l'église; ce sera le *banc de l'œuvre*. Il sera placé devant la

chaire, autant que faire se pourra. Le curé ou desservant aura dans ce banc la première place, toutes les fois qu'il s'y trouvera pendant la prédication

§ 2. — *Des séances du bureau des marguilliers.*

XXII. Le bureau s'assemblera tous les mois, à l'issue de la messe paroissiale, au lieu indiqué pour la tenue des séances du conseil.

XXIII. Dans les cas extraordinaires, le bureau sera convoqué soit d'office par le président, soit sur la demande du curé ou desservant.

§ 3. — *Fonctions du bureau.*

XXIV. Le bureau des marguilliers dressera le budget de la fabrique, et préparera les affaires qui doivent être portées au conseil; il sera chargé de l'exécution des délibérations du conseil, et de l'administration journalière du temporel de la paroisse.

XXV. Le trésorier est chargé de procurer la rentrée de toutes les sommes dues à la fabrique, soit comme faisant partie de son revenu annuel, soit à tout autre titre.

XXVI. Les marguilliers sont chargés de veiller à ce que toutes fondations soient fidèlement acquittées et exécutées suivant l'intention des fondateurs, sans que les sommes puissent être employées à d'autres charges.

Un extrait du sommier des titres contenant les fondations qui doivent être desservies pendant le trimestre sera affiché dans la sacristie, au commencement de chaque trimestre, avec les noms du fondateur et de l'ecclésiastique qui acquittera chaque fondation.

Il sera rendu compte à la fin de chaque trimestre, par le curé ou desservant, au bureau des marguilliers, des fondations acquittées pendant le cours du trimestre.

XXVII. Les marguilliers fourniront l'huile, le pain, le vin, l'encens, la cire, et généralement tous les objets de consommation nécessaires à l'exercice du culte; ils pourvoient également aux réparations et achats des ornements, meubles et ustensiles de l'église et de la sacristie.

XXVIII. Tous les marchés seront arrêtés par le bureau des marguilliers et signés par le président, ainsi que les mandats.

XXIX. Le curé ou desservant se conformera aux règlements de l'é-

vêque pour tout ce qui concerne le service divin, les prières et les instructions, et l'acquittement des charges pieuses imposées par les bienfaiteurs, sauf les réductions qui seraient faites par l'évêque, conformément aux règles canoniques, lorsque le défaut de proportion des libéralités et des charges qui en sont la condition l'exigera.

XXX. Le curé ou desservant agréera les prêtres habitués et leur assignera leurs fonctions.

Dans les paroisses où il en sera établi, il désignera le sacristain-prêtre, le chantre-prêtre et les enfants de chœur.

Le placement des bancs ou chaises dans l'église ne pourra être fait que du consentement du curé ou desservant, sauf le recours à l'évêque.

XXXI. Les annuels auxquels les fondateurs ont attaché des honoraires, et généralement tous les annuels emportant une rétribution quelconque, seront donnés de préférence aux vicaires, et ne pourront être acquittés qu'à leur défaut par les prêtres habitués ou autres ecclésiastiques, à moins qu'il n'en ait été autrement ordonné par les fondateurs.

XXXII. Les prédicateurs seront nommés par les marguilliers à la pluralité des suffrages, sur la présentation faite par le curé ou desservant, et à la charge par lesdits prédicateurs d'obtenir l'autorisation de l'ordinaire.

XXXIII. La nomination et la révocation de l'organiste, des sonneurs, des bedeaux, suisses ou autres serviteurs de l'église, appartiennent aux marguilliers sur la proposition du curé ou desservant.

XXXIV. Sera tenu le trésorier de présenter tous les trois mois, au bureau des marguilliers, un bordereau signé de lui et certifié véritable, de la situation active et passive de la fabrique pendant les trois mois précédents: ces bordereaux seront signés de ceux qui auront assisté à l'assemblée, et déposés dans la caisse ou armoire de la fabrique pour être représentés lors de la reddition du compte annuel.

Le bureau déterminera dans la même séance la somme nécessaire pour les dépenses du trimestre suivant.

XXXV. Toute la dépense de l'église et les frais de sacristie seront faits par le trésorier, et, en conséquence, il ne sera rien fourni par aucun marchand ou artisan sans un mandat du trésorier, au pied duquel le sacristain, ou toute autre personne apte à recevoir la livraison, certifiera que le contenu audit mandat aura été rempli.

CHAPITRE II

Des revenus, des charges, du budget de la Fabrique.

SECTION I. — DES REVENUS DE LA FABRIQUE.

XXXVI. Les revenus de chaque fabrique se forment :

- 1° Du produit des biens et rentes restitués aux fabriques, des biens des confréries, et généralement de ceux qui auraient été affectés aux fabriques par nos divers décrets ;
- 2° Du produit des biens, rentes et fondations qu'elles sont, ou pourront être par nous autorisées à accepter ;
- 3° Du produit des biens et rentes cédés au domaine, dont nous les avons autorisées ou dont nous les autoriserions à se mettre en possession ;
- 4° Du produit spontané des terrains servant de cimetières ;
- 5° Du produit de la location des chaises ;
- 6° De la concession des bancs placés dans l'église ;
- 7° Des quêtes faites pour les frais du culte ;
- 8° De ce qui sera trouvé dans les troncs placés pour le même objet ;
- 9° Des oblations faites à la fabrique ;
- 10° Des droits que, suivant les règlements épiscopaux approuvés par nous, les fabriques perçoivent, et de celui qui leur revient sur le produit des frais d'inhumation ;
- 11° Du supplément donné par la commune.

SECTION II. — DES CHARGES DE LA FABRIQUE.

§ 1. — Des charges en général.

XXXVII. Les charges de la fabrique sont :

- 1° De fournir aux frais nécessaires du culte, savoir : les ornements, les vases sacrés, le linge, le luminaire, le pain et le vin, l'encens, le paiement des vicaires, des sacristains, chantres, organistes, sonneurs, suisses, bedeaux et autres serviteurs de l'église, selon la convenance et les besoins du lieu ;
- 2° De payer l'honoraire des prédicateurs de l'Avent, du Carême et autres solennités ;
- 3° De pourvoir à la décoration et aux dépenses relatives à l'embellissement intérieur de l'église ;

4° De veiller à l'entretien des églises, presbytères et cimetières, et, en cas d'insuffisance des revenus de la fabrique, de faire toutes diligences nécessaires pour qu'il soit pourvu aux réparations et reconstructions, ainsi que le tout est réglé au § 5.

§ 2. — De l'établissement et du paiement des vicaires.

XXXVIII. Le nombre des prêtres et des vicaires habitués à chaque église sera fixé par l'évêque, après que les marguilliers en auront délibéré et que le Conseil municipal de la commune aura donné son avis.

XXXIX. Si dans le cas de la nécessité d'un vicaire, reconnue par l'évêque, la fabrique n'est pas en état de payer le traitement, la décision épiscopale devra être adressée au préfet, et il sera procédé ainsi qu'il est expliqué à l'article 49, concernant les autres dépenses de la célébration du culte, pour lesquelles les communes suppléent à l'insuffisance des revenus des fabriques.

XI. Le traitement des vicaires sera de cinq cents francs au plus, et de trois cents francs au moins.

§ 3. — Des réparations.

XII. Les marguilliers et spécialement le trésorier seront tenus de veiller à ce que toutes les réparations soient bien et proprement faites. Ils auront soin de visiter les bâtiments avec des gens de l'art, au commencement du printemps et de l'automne.

Ils pourvoient sur-le-champ, et par économie, aux réparations locatives ou autres qui n'excéderont pas la proportion indiquée en l'article 12, et sans préjudice toutefois des dépenses réglées pour le culte.

XLII. Lorsque les réparations excéderont la somme ci-dessus indiquée, le bureau sera tenu d'en faire rapport au conseil, qui pourra ordonner toutes les réparations qui ne s'élèveraient pas à plus de cent francs dans les communes au-dessous de mille âmes, et de deux cents francs dans celles d'une plus grande population.

Néanmoins ledit conseil ne pourra, même sur le revenu libre de la fabrique, ordonner les réparations qui excéderaient la quotité ci-dessus énoncée, qu'en chargeant le bureau d'en faire dresser le devis estimatif et de procéder à l'adjudication au rabais ou par soumission, après trois affiches renouvelées de huitaine en huitaine.

XLIII. Si la dépense ordinaire, arrêtée par le budget, ne laisse pas de fonds disponibles, ou n'en laisse pas de suffisants pour les réparations, le bureau en fera son rapport au conseil, et celui-ci prendra une délibération tendant à ce qu'il y soit pourvu dans les formes prescrites au chapitre IV du présent règlement; cette délibération sera envoyée par le président au préfet.

XLIV. Lors de la prise de possession de chaque curé ou desservant, il sera dressé, aux frais de la commune et à la diligence du maire, un état de situation du presbytère et de ses dépendances. Le curé ou desservant ne sera tenu que des simples réparations locatives et des dégradations survenues par sa faute. Le curé ou desservant sortant, ou ses héritiers ou ayants cause, seront tenus des dites réparations locatives et dégradations.

SECTION III. — DU BUDGET DE LA FABRIQUE.

XLV. Il sera présenté chaque année au bureau, par le curé ou desservant, un état par aperçu des dépenses nécessaires à l'exercice du culte, soit pour les objets de consommation, soit pour réparation et entretien d'ornements, meubles et ustensiles d'église.

Cet état, après avoir été, article par article, approuvé par le bureau, sera porté en bloc, sous la désignation de *dépenses intérieures*, dans le projet du budget général; le détail de ces dépenses sera annexé audit projet.

XLVI. Ce budget établira la recette et la dépense de l'église. Les articles de dépense seront classés dans l'ordre suivant :

- 1° Les frais ordinaires de la célébration du culte;
- 2° Les frais de réparation des ornements, meubles et ustensiles d'église;
- 3° Les gages des officiers et serviteurs de l'église;
- 4° Les frais de réparations locatives.

La portion des revenus qui restera après cette dépense acquittée servira au traitement des vicaires légitimement établis; et l'excédant, s'il y en a, sera affecté aux grosses réparations des édifices affectés aux exercices du culte.

XLVII. Le budget sera soumis au conseil de la fabrique, dans la séance du mois d'avril de chaque année; il sera envoyé avec l'état des dépenses de la célébration du culte à l'évêque diocésain pour avoir sur le tout son approbation.

XLVIII. Dans le cas où les revenus de la fabrique couvriraient les dépenses portées au budget, le budget pourra, sans autres formalités, recevoir sa pleine et entière exécution.

XLIX. Si les revenus sont insuffisants pour acquitter soit les frais indispensables du culte, soit les dépenses nécessaires pour le maintien de sa dignité, soit les gages des officiers et des serviteurs de l'église, soit les réparations des bâtiments, ou pour fournir à la subsistance de ceux des ministres que l'État ne salarie pas, le budget contiendra l'aperçu des fonds qui devront être demandés aux paroissiens pour y pourvoir, ainsi qu'il est réglé dans le chapitre IV.

CHAPITRE III

De la régie des biens et des comptes.

SECTION I. — DE LA RÉGIE DES BIENS DE LA FABRIQUE.

L. Chaque fabrique aura une caisse ou armoire fermant à trois clefs, dont une restera dans les mains du trésorier, l'autre dans celles du curé ou desservant, et la troisième dans celles du président du bureau.

LI. Seront déposés dans cette caisse tous les deniers appartenant à la fabrique, ainsi que les clefs des troncades de l'église.

LII. Nulle somme ne pourra être extraite de la caisse sans autorisation du bureau et sans un récépissé qui y sera déposé.

LIII. Si le trésorier n'a pas dans les mains la somme fixée à chaque trimestre par le bureau pour la dépense courante, ce qui manquera sera extrait de la caisse, comme aussi ce qu'il se trouverait avoir d'excédant sera versé dans cette caisse.

LIV. Seront aussi déposés dans une caisse ou armoire les papiers, titres et documents concernant les revenus et affaires de la fabrique, et notamment les comptes avec les pièces justificatives, les registres de délibération, autres que le registre courant, le sommier des titres et les inventaires ou récolements dont il est mention aux deux articles qui suivent.

LV. Il sera fait incessamment et sans frais deux inventaires: l'un, des ornements, linges, vases sacrés, argenterie, ustensiles, et en général de tout le mobilier de l'église; l'autre, des titres, papiers et renseignements, avec mention des biens contenus dans chaque titre, du revenu qu'ils produisent, de la fondation à la charge de laquelle les

biens ont été donnés à la fabrique. Un double inventaire du mobilier sera remis au curé ou desservant.

Il sera fait tous les ans un récolement desdits inventaires, afin d'y porter les additions, réformes et autres changements : ces inventaires et récolements seront signés par le curé ou desservant et par le président du bureau.

LVI. Le secrétaire du bureau transcrira, par suite de numéros et par ordre de dates, sur un registre sommier :

1° Les actes de fondation, et généralement tous les titres de propriété ;

2° Les baux à ferme ou à loyer.

La transcription sera entre deux marges, qui serviront pour y porter dans l'une les revenus, dans l'autre les charges.

Chaque pièce sera signée et certifiée conforme à l'original par le curé ou desservant et par le président du bureau.

LVII. Nul titre ni pièce ne pourra être extrait de la caisse sans un récépissé qui fera mention de la pièce retirée, de la délibération du bureau par laquelle cette extraction aura été autorisée, de la qualité de celui qui s'en chargera et signera le récépissé, de la raison pour laquelle elle aurait été tirée de ladite caisse ou armoire ; et si c'est pour un procès, le tribunal et le nom de l'avoué seront désignés.

Ce récépissé, ainsi que la décharge au temps de la remise, seront inscrits sur le sommier ou registre des titres.

LVIII. Tout notaire devant lequel il aura été passé un acte contenant donation entre-vifs ou disposition testamentaire au profit d'une fabrique, sera tenu d'en donner avis au curé ou desservant.

LIX. Tout acte contenant des bons ou legs à une fabrique sera remis au trésorier, qui en fera son rapport à la prochaine séance du bureau. Cet acte sera ensuite adressé par le trésorier avec les observations du bureau à l'archevêque ou évêque diocésain, pour que celui-ci donne sa délibération s'il convient ou non d'accepter.

Le tout sera envoyé au ministre des cultes, sur le rapport duquel la fabrique sera, s'il y a lieu, autorisée à accepter ; l'acte d'acceptation dans lequel il sera fait mention de l'autorisation sera signé par le trésorier au nom de la fabrique.

LX. Les maisons et les biens ruraux appartenant à la fabrique seront affermés, régis et administrés par le bureau des marguilliers, dans la forme déterminée pour les biens communaux.

LXI. Aucun des membres du bureau des marguilliers ne peut se

porter soit pour adjudicataire, soit même pour associé de l'adjudicataire, des ventes, marchés de réparations, constructions, reconstructions ou baux des biens de la fabrique.

LXII. Ne pourront les biens immeubles de l'église être vendus, aliénés, échangés, ni même loués pour un terme plus long que neuf ans, sans une délibération du conseil, l'avis de l'évêque diocésain et notre autorisation.

LXIII. Les deniers provenant de donations ou legs, dont l'emploi ne serait pas déterminé par la fondation, les remboursements de rentes, le prix de ventes ou soultes d'échanges, les revenus excédant l'acquit des charges ordinaires, seront employés dans les formes déterminées par l'avis du conseil d'État approuvé par nous le 21 décembre 1808.

Dans le cas où la somme serait insuffisante, elle restera en caisse si on prévoit que dans les six mois suivants il rentrera des fonds disponibles, afin de compléter la somme nécessaire pour cette espèce d'emploi ; sinon le conseil délibérera sur l'emploi à faire, et le préfet ordonnera celui qui paraîtra le plus avantageux.

LXIV. Le prix des chaises sera réglé pour les différents offices par délibération du bureau, approuvée par le conseil ; cette délibération sera affichée dans l'église.

LXV. Il est expressément défendu de rien percevoir pour l'entrée de l'église, ni de percevoir dans l'église plus que le prix des chaises, sous quelque prétexte que ce soit.

Il sera même réservé dans l'église une place où les fidèles qui ne louent pas des chaises ni des bancs puissent commodément assister au service divin et entendre les instructions.

LXVI. Le bureau des marguilliers pourra être autorisé par le conseil, soit à régir la location des bancs et chaises, soit à la mettre en ferme.

LXVII. Quand la location des chaises sera mise en ferme, l'adjudication aura lieu après trois affiches de huitaine en huitaine ; les enchères seront reçues au bureau de la fabrique par soumission, et l'adjudication sera faite au plus offrant en présence des marguilliers ; de tout quoi il sera fait mention dans le bail auquel sera annexée la délibération qui aura fixé le prix des chaises.

LXVIII. Aucune concession de bancs ou de places dans l'église ne pourra être faite, soit par bail pour une prestation annuelle, soit au prix d'un capital ou d'un immeuble, pour un temps plus long

que la vie de ceux qui l'auront obtenue, sauf l'exception ci-après :

LXIX. La demande de concession sera présentée au bureau, qui préalablement la fera publier par trois dimanches et afficher à la porte de l'église pendant un mois, afin que chacun puisse obtenir la préférence pour un offre plus avantageuse.

S'il s'agit d'une concession pour immeuble, le bureau le fera évaluer en capital et en revenu, pour être, cette évaluation, comprise dans les affiches et publications.

LXX. Après ces formalités remplies, le bureau fera son rapport au conseil.

S'il s'agit d'une concession par bail pour une prestation annuelle, et que le conseil soit d'avis de faire cette concession, sa délibération sera un titre suffisant.

LXXI. S'il s'agit d'une concession pour un immeuble, il faudra, sur la délibération du conseil, obtenir notre autorisation dans la même forme que pour les dons et legs ; dans le cas où il s'agirait d'une valeur mobilière, notre autorisation sera nécessaire, lorsqu'elle s'élèvera à la même quotité pour laquelle les communes et les hospices sont obligés de l'obtenir.

LXXII. Celui qui aurait entièrement bâti une église pourra retenir la propriété d'un banc ou d'une chapelle pour lui et sa famille tant qu'elle existera.

Tout donateur ou bienfaiteur d'une église pourra obtenir la même concession, sur l'avis du conseil de fabrique, approuvé par l'évêque et par le ministre des cultes.

LXXIII. Nul cénotaphe, nulles inscriptions, nuls monuments funèbres ou autres, de quelque genre que ce soit, ne pourront être placés dans les églises que sur la proposition de l'évêque diocésain et la permission de notre ministre des cultes.

LXXIV. Le montant des fonds perçus pour le compte de la fabrique, à quelque titre que ce soit, sera, à fur et mesure de la rentrée, inscrit, avec la date du jour et du mois, sur un registre coté et parafé, qui demeurera entre les mains du trésorier.

LXXV. Tout ce qui concerne les quêtes dans les églises sera réglé par l'évêque, sur le rapport des marguilliers, sans préjudice des quêtes pour les pauvres, lesquelles devront toujours avoir lieu dans les églises, toutes les fois que les bureaux de bienfaisance le jugeront convenable.

LXXVI. Le trésorier portera parmi les recettes en nature les

cierges offerts sur les pains bénits, ou délivrés pour les annuels, et ceux qui, dans les enterrements et services funèbres, appartiennent à la fabrique.

LXXVII. Ne pourront les marguilliers entreprendre aucun procès ni y défendre, sans autorisation du conseil de préfecture, auquel sera adressée la délibération qui devra être prise à ce sujet par le conseil et le bureau réunis.

LXXVIII. Toutefois le trésorier sera tenu de faire tous actes conservatoires pour le maintien des droits de la fabrique, et toutes diligences nécessaires pour le recouvrement de ces revenus.

LXXIX. Les procès seront soutenus au nom de la fabrique, et les diligences faites à la requête du trésorier, qui donnera connaissance de ces procédures au bureau.

LXXX. Toutes contestations relatives à la propriété des biens, et toutes poursuites à fin de recouvrement des revenus, seront portées devant les juges ordinaires.

LXXXI. Les registres des fabriques seront sur papier non timbré. Les dons et legs qui leur seront faits ne supporteront que le droit fixe d'un franc.

SECTION II. — DES COMPTES.

LXXXII. Le compte à rendre chaque année par le trésorier sera divisé en deux chapitres : l'un de recette, l'autre de dépense.

Le chapitre de recette sera divisé en trois sections : la première pour la recette ordinaire ; la deuxième pour la recette extraordinaire ; et la troisième pour la partie des recouvrements ordinaires ou extraordinaires qui n'auraient pas encore été faits.

Le reliquat d'un compte formera toujours le premier article du compte suivant. Le chapitre de dépense sera aussi divisé en dépenses ordinaires, dépenses extraordinaires, et dépenses tant ordinaires qu'extraordinaires non encore acquittées.

LXXXIII. A chacun des articles de recettes, soit des rentes, soit des loyers ou autres revenus, il sera fait mention des débiteurs, fermiers ou locataires, des noms et situation de la maison et héritages, de la qualité de la rente foncière ou constituée, de la date du dernier titre ou du dernier bail, et des notaires qui les auront reçus ; ensemble de la fondation à laquelle la rente est affectée, si elle est connue.

LXXXIV. Lorsque, soit par le décès du débiteur, soit par le partage de la maison ou de l'héritage qui est grevé d'une rente, cette rente se trouve due par plusieurs débiteurs, il ne sera néanmoins porté qu'un seul article de recette, dans lequel il sera fait mention de tous les débiteurs, et sauf exercice de l'action solidaire, s'il y a lieu.

LXXXV. Le trésorier sera tenu de présenter son compte annuel au bureau des marguilliers dans la séance du premier dimanche du mois de mars.

Le compte, avec les pièces justificatives, leur sera communiqué sur le récépissé de l'un d'eux. Ils feront au conseil, dans la séance du premier dimanche du mois d'avril, le rapport du compte; il sera examiné, clos et arrêté dans cette séance, qui sera, pour cet effet, prorogée au dimanche suivant, si besoin est.

LXXXVI. S'il arrive quelques débats sur un ou plusieurs articles du compte, le compte n'en sera pas moins clos, sous la réserve des articles contestés.

LXXXVII. L'évêque pourra nommer un commissaire pour assister, en son nom, au compte annuel; mais, si ce commissaire est un autre qu'un grand vicaire, il ne pourra rien ordonner sur le compte, mais seulement dresser procès-verbal sur l'état de la fabrique et sur les fournitures et réparations à faire à l'église.

Dans tous les cas, les archevêques et évêques en cours de visite, ou leurs vicaires généraux, pourront se faire représenter tous comptes, registres et inventaires, et vérifier l'état de la caisse.

LXXXVIII. Lorsque le compte sera arrêté, le reliquat sera remis au trésorier en exercice, qui sera tenu de s'en charger en recette. Il lui sera en même temps remis un état de ce que la fabrique a à recevoir par baux à ferme, une copie du tarif des droits casuels, un tableau par approximation des dépenses, celui des reprises à faire, celui des charges et fournitures non acquittées.

Il sera, dans le même séance, dressé sur le registre des délibérations acte de ces remises, et copie en sera délivrée, en bonne forme, au trésorier sortant pour lui servir de décharge.

LXXXIX. Le compte annuel sera en double copie, dont l'une sera déposée dans la caisse ou armoire à trois clefs, l'autre à la mairie.

XC. Faute par le trésorier de présenter son compte à l'époque fixée, et d'en payer le reliquat, celui qui lui succédera sera tenu de faire, dans le mois au plus tard, les diligences nécessaires pour l'y contraindre; et, à son défaut, le procureur impérial, soit d'office, soit

sur l'avis qui lui en sera donné par l'un des membres du bureau ou du conseil, soit sur l'ordonnance rendue par l'évêque en cours de visite, sera tenu de poursuivre le comptable devant le tribunal de première instance et le fera condamner à payer le reliquat, à faire régler les articles débattus, ou à rendre son compte, s'il ne l'a été, le tout dans un délai qui sera fixé; sinon, et ledit temps passé, à payer provisoirement, au profit de la fabrique, la somme égale à la moitié de la recette ordinaire de l'année précédente, sauf les poursuites ultérieures.

XCI. Il sera pourvu dans chaque paroisse à ce que les comptes qui n'ont pas été rendus le soient dans la forme prescrite par le présent règlement, et six mois au plus tard après la publication.

CHAPITRE IV

Des charges des communes relativement au culte.

XCII. Les charges des communes relativement au culte sont :

- 1° De suppléer à l'insuffisance des fabriques pour les charges portées en l'article 37;
- 2° De fournir au curé ou desservant un presbytère, ou, à défaut de presbytère, un logement, ou, à défaut de presbytère et de logement, une indemnité pécuniaire;
- 3° De fournir aux grosses réparations des édifices consacrés au culte.

XCIII. Dans le cas où les communes sont obligées de suppléer à l'insuffisance des revenus des fabriques pour ces deux premiers chefs, le budget de la fabrique sera porté au conseil municipal dûment convoqué à cet effet, pour y être délibéré ce qu'il appartiendra. La délibération du conseil municipal devra être adressée au préfet, qui la communiquera à l'évêque diocésain pour avoir son avis. Dans le cas où l'évêque et le préfet seraient d'un avis différent, il pourra en être référé, soit par l'un, soit par l'autre, à notre ministre des cultes.

X CIV. S'il s'agit de réparations des bâtiments, de quelque nature qu'elles soient, et que la dépense arrêtée ne laisse pas de fonds disponibles, ou n'en laisse pas de suffisants pour ces réparations, le bureau en fera son rapport au conseil, et celui-ci prendra une délibération

tendant à ce qu'il y soit pourvu par la commune; cette délibération sera envoyée par le trésorier au préfet.

XCv. Le préfet nommera les gens de l'art par lesquels, en présence de l'un des membres du conseil municipal et de l'un des marguilliers, il sera dressé, le plus promptement qu'il sera possible, un devis estimatif des réparations. Le préfet soumettra ce devis au conseil municipal, et, sur son avis, ordonnera, s'il y a lieu, que ces réparations soient faites aux frais de la commune, et, en conséquence, qu'il soit procédé par le conseil municipal en la forme accoutumée à l'adjudication au rabais.

XCvI. Si le conseil municipal est d'avis de demander une réduction sur quelques articles de dépenses de la célébration du culte, et dans le cas où il ne reconnaîtrait pas la nécessité de l'établissement d'un vicaire, sa délibération en portera les motifs.

Toutes les pièces seront adressées à l'évêque, qui prononcera.

XCvII. Dans le cas où l'évêque prononcerait contre l'avis du conseil municipal, ce conseil pourra s'adresser au préfet, et celui-ci enverra, s'il y a lieu, toutes les pièces au ministère des cultes, pour être par nous, sur son rapport, statué en notre conseil d'État, ce qu'il appartiendra.

XCvIII. S'il s'agit de dépenses pour réparations ou reconstructions, qui auraient été constatées, conformément à l'article 95, le préfet ordonnera que ces réparations soient payées sur les revenus communaux, et, en conséquence, qu'il soit procédé par le conseil municipal, en la forme accoutumée, à l'adjudication au rabais.

XCIX. Si les revenus communaux sont insuffisants, le conseil délibérera sur les moyens de subvenir à cette dépense, selon les règles prescrites par la loi.

C. Néanmoins, dans le cas où il serait reconnu que les habitants d'une paroisse sont dans l'impuissance de fournir aux réparations, même par levée extraordinaire, on se pourvoira devant nos ministres de l'intérieur et des cultes, sur le rapport desquels il sera fourni à cette paroisse tel secours qui sera par eux déterminé, et qui sera pris sur le fonds commun établi par la loi du 15 septembre 1807, relative au budget de l'État.

CI. Dans tous les cas où il y aura lieu au recours d'une fabrique sur une commune, le préfet fera un nouvel examen du budget de la commune, et décidera si la dépense demandée pour le culte peut être prise sur les revenus de la commune, ou jusqu'à concurrence de quelle somme,

sauf notre approbation pour les communes dont les revenus excèdent vingt mille francs.

CII. Dans le cas où il y a lieu à la convocation du conseil municipal, si le territoire de la paroisse comprend plusieurs communes, le conseil de chaque commune sera convoqué et délibérera séparément.

CIII. Aucune imposition extraordinaire sur les communes ne pourra être levée pour les frais du culte qu'après l'accomplissement préalable des formalités prescrites par la loi.

CHAPITRE V

Des églises cathédrales, des maisons épiscopales et des séminaires.

CIV. Les fabriques des églises métropolitaines et cathédrales continueront à être composées et administrées conformément aux règlements épiscopaux qui ont été réglés par nous.

CV. Toutes les dispositions concernant les fabriques paroissiales sont applicables, en tant qu'elles concernent leur administration intérieure, aux fabriques des cathédrales.

CVI. Les départements compris dans un diocèse sont tenus envers la fabrique de la cathédrale aux mêmes obligations que les communes envers leurs fabriques paroissiales.

CVII. Lorsqu'il surviendra de grosses réparations ou des reconstructions à faire aux églises cathédrales, aux palais épiscopaux et aux séminaires diocésains, l'évêque en donnera l'avis officiel au préfet du département dans lequel est le chef-lieu de l'évêché; il donnera en même temps un état sommaire des revenus et des dépenses de sa fabrique, en faisant sa déclaration des revenus qui restent libres, après les dépenses ordinaires de la célébration du culte.

CVIII. Le préfet ordonnera que, suivant les formes établies pour les travaux publics, en présence d'une personne à ce commise par l'évêque, il soit dressé un devis estimatif des ouvrages à faire.

CIX. Ce rapport sera communiqué à l'évêque, qui l'enverra au préfet avec ses observations.

Ces pièces seront ensuite transmises par le préfet avec son avis, à notre ministre de l'intérieur; il en donnera connaissance à notre ministre des cultes.

CX. Si les réparations sont à la fois nécessaires et urgentes, notre ministre de l'intérieur ordonnera qu'elles soient provisoirement faites

sur les premiers deniers dont les préfets pourront disposer, sauf le remboursement avec les fonds qui seront faits pour cet objet par le conseil général du département, auquel il sera donné communication du budget de la fabrique de la cathédrale, et qui pourra user de la faculté accordée aux conseils municipaux par l'article 96.

CXI. S'il y a dans le même évêché plusieurs départements, la répartition entre eux se fera dans les proportions ordinaires, si ce n'est que le département où sera le chef-lieu du diocèse payera un dixième de plus.

CXII. Dans les départements où les cathédrales ont des fabriques ayant des revenus dont une partie est assignée à les réparer, cette assignation continuera d'avoir lieu ; et seront, au surplus, les réparations faites conformément à ce qui est prescrit ci-dessus.

CXIII. Les fondations, donations ou legs faits aux églises cathédrales, seront acceptés, ainsi que ceux faits aux séminaires, par l'évêque diocésain, sauf notre autorisation donnée en conseil d'État, sur le rapport de notre ministre des cultes.

ORDONNANCE DU ROI

Portant modification de plusieurs dispositions du décret du 30 décembre 1809, relatifs aux Fabriques, 12 janvier 1825.

Vu le décret du 30 décembre 1809, contenant règlement général sur les fabriques des églises ;

Considérant que, dans la plupart des conseils de fabrique des églises de notre royaume, les renouvellements prescrits par les articles 7 et 8 desdits décrets n'ont pas été faits aux époques déterminées ;

Voulant que les dispositions relatives à cette partie de l'administration temporelle des paroisses puissent donner les moyens de remédier aux incon vénients que l'expérience a signalés ;

Nous avons ordonné et ordonnons ce qui suit :

ARR. 1er. Dans toutes les églises ayant le titre de cure, succursale ou chapelle vicariale, dans lesquelles le conseil de fabrique n'a pas été régulièrement renouvelé, ainsi que le prescrivent les articles 7 et 8 du décret du 30 décembre 1809, il sera immédiatement procédé à une nouvelle nomination des fabriciens, de la manière voulue par l'article 6 du même décret.

II. A l'avenir, la séance des conseils de fabrique qui, aux termes de l'article 10 du règlement général, doit avoir lieu le premier dimanche du mois d'avril, se tiendra le dimanche de *Quasimodo*.

Dans cette séance devront être faites, tous les trois ans, les élections ordinaires prescrites par le décret du 30 décembre 1809.

III. Dans le cas de vacance par mort ou démission, l'élection en remplacement devra être faite dans la première séance ordinaire du conseil de fabrique qui suivra la vacance.

Les nouveaux fabriciens ne seront élus que pour le temps d'exercice qui restait à ceux qu'ils sont destinés à remplacer.

IV. Si, un mois après les deux époques indiquées dans les deux articles précédents, le conseil de fabrique n'a pas procédé aux élections, l'évêque diocésain nommera lui-même.

V. Sur la demande des évêques et l'avis des préfets, notre ministre secrétaire d'État au département des affaires ecclésiastiques et de l'instruction publique pourra révoquer un conseil de fabrique pour défaut de présentation de budget ou de reddition de comptes, lorsque ce conseil, requis de remplir ce devoir, aura refusé ou négligé de le faire, ou pour toute autre cause grave.

Il sera, dans ce cas, pourvu à une nouvelle formation de ce conseil, de la manière prescrite par l'article 6 du décret du 30 décembre 1809.

VI. L'évêque et le préfet devront réciproquement se prévenir des autorisations d'assemblées extraordinaires qu'aux termes de l'article 10 du décret du 30 décembre 1809 ils accorderaient aux conseils de fabrique, et des objets qui devront être traités dans ces assemblées extraordinaires.

VII. Dans les communes rurales, la nomination et la révocation des chantres, sonneurs et sacristains seront faites par le curé, desservant ou vicaire ; leur traitement continuera à être réglé par le conseil de fabrique et payé par qui de droit.

VIII. Le règlement général des fabriques du 30 décembre 1809 continuera d'être exécuté en tout ce qui n'est pas contraire à la présente ordonnance.

INDEX

PARTIS QUARTÆ PRÆLECTIONUM CANONICARUM

Asterico notantur quæstiones quas præcipue tractare expedit, ubi tempus lectio-
nibus juris canonici impendendum non sinit ut cætera omnes exponantur.

PARS IV

De judiciis, delictis et pœnis.

Series quæstionum quæ in parte IV tractantur. 1

SECTIO PRIMA.

DE NATURA ET DIVERSIS SPECIEBUS JUDICIORUM ECCLESIASTICORUM.

644. * Quid et quotuplex sit iudicium ecclesiasticum. 3

645. Qui interveniant iudiciis ecclesiasticis: Officialis, assessores,
promotor, notarij, apparitores, procuratores. 5

SECTIO II.

DE COMPETENTIA FORI ECCLESIASTICI.

646. * Quid sit competentia fori in genere: quotuplex forum distingua-
tur. 11

ART. I. — DE POTESTATE JUDICIARIA ECCLESIE.

647. Probatum potestas judiciaria Ecclesie in foro externo conten-
tioso. 12

648. Quodnam sit objectum potestatis judiciariæ Ecclesiæ : res mere spirituales.	16
649. Res mixtæ, quatenus referuntur ad ordinem spirituales.	17
650. Res temporales; quonam sensu subiciantur iudicio Ecclesiæ.	20
651. * In quibus resideat, tum jure divino, tum jure canonico, potestas judiciaria.	21
652. Omnes qui habent potestatem judiciariam ordinariam possunt illam exercere per seipsos aut per delegatos.	22
653. * Episcoporum jura quoad erectionem tribunalis officialitatis.	24
654. Subjectum jurisdictionis ecclesiasticæ.	24

ART. II. — DE COMPETENTIA FORI SINGULORUM JUDICUM ECCLESIASTICORUM.

655. * Regule generales quibus determinatur competentia iudicis in foro ecclesiastico.	25
656. * Utrum et quatenus ratio habeatur domicilii ad determinandam competentiam iudicis.	28
657. * Quandonam aliquis sortiatur forum ratione delicti.	31
658. Quandonam ratione rei et contractus.	35
659. Quid jure statutum sit de cognitione causarum in curia Romana.	34

SECTIO III.

DE ORDINE SERVANDO IN JUDICIIS SOLEMNIBUS.

660. Series questionum.	37

ART. I. — DE CONDITIONIBUS PRÆVIIS AD DISCUSSIONEM JUDICIALEM CAUSÆ.

661. Libellus, quid sit; an necessarius ad litem.	37
662. Accusatio judicialis.	38
663. Denuntiatio charitativa et judicialis.	39
664. Informatio prævia; quandonam fieri possit.	40
665. Modus procedendi in prævia informatione.	44
666. * Citatio rei; quomodo fieri debeat, quos effectus habeat.	45
667. Quæ personæ citari possint et conveniri a iudice.	48

ART. II. — DE PROCESSU JUDICIALI A CITATIONE FACTA AD SENTENTIAM.

668. Litis contestatio.	49
669. * Exceptiones: quatenus iudex recusari possit viâ exceptionis.	50
670. * Juramenta in iudiciis ecclesiasticis præstanda.	53
671. Regule constitutæ super juramentis a clericis præstandis.	54
672. * Probationes: quotuplicis speciei probationes admittantur.	55
673. * Cuinam incumbat onus probandi: utrum requiratur plena	

probatio, an aliquando semiplena sufficiat.	56
674. * Præcipua capita probationis: confessio rei.	58
675. * Instrumenta publica et privata.	60
676. * Præsumptiones juris et hominis.	62
677. * Depositio testium: qui testes admittendi, quomodo debeant testimonium ferre, quandonam depositio testium efficiat probationem sufficientem.	64
678. Utrum et quatenus iudex debeat communicare reo seriem processus, deferre juramentum partibus, constituere terminum ad conclusionem causæ.	69

ART. II. — DE SENTENTIA ET DE RE JUDICATA.

679. Utrum et quatenus iudex teneatur pronuntiare juxta allegata et probata.	72
680. * Quid sit sententia et quotuplex distinguatur: interlocutoria, provisional, definitiva.	75
681. Quomodo ferenda sit sententia.	74
682. * Quid sit res iudicata, et quandonam sententia sortiatur vim rei iudicatæ.	77
683. Ad quem spectet sententiam exsequi.	78

SECTIO IV.

DE JUDICIIS SUMMARIIS ET DE ACTIBUS EXTRAJUDICIALIBUS.

684. Discrimen quod intercedit inter iudicia summaria et actus extrajudiciales.	80

ART. I. — DE JUDICIIS SUMMARIIS.

685. * Quid sit iudicium summarium: quid præmittere liceat ordinis iudiciorum solemnium quando iudex procedit summarie.	80
686. * Quandonam adhiberi possit forma summaria.	85
687. Utrum liceat formas aliquas iudicii solemnium intromittere in iudiciis summaris.	86
688. Quid jure statutum fuerit pro iudiciis quæ a S. Officio proferebantur.	86

ART. II. — DE ACTIBUS EXTRAJUDICIALIBUS.

689. Qui sint actus extrajudiciales de quibus agitur.	90
690. * Utrum Episcopus possit ferre sententias ex <i>informata conscientia</i>	90
691. * Ad quos actus extendatur facultas ferendi sententias hujusmodi.	91
692. * Quid præcavere debeat Episcopus quando intendit alicui inter-	

dicere, extrajudicialiter, accessu ad ordinem superiorem, vel ordinis suscepti, aut demum officii ecclesiastici exercitio.	94
693. * Utrum Episcopus possit clericum ab officio removere, vel ad aliud transferre extrajudicialiter.	98
694. Quid sit et quam vim habeat sententia ab arbitris pronuntiata.	100
695. Quid sit transactio; quem effectum operetur.	102

SECTIO V.

DE REMEDIIS CANONICIS CONTRA IUDICIA ET ACTUS EXTRAJUDICIALES.

ART. I. — DE OPPOSITIONE NULLITATIS ET RESTITUTIONE IN INTEGRUM.

696. Quid sit oppositio nullitatis.	104
697. Quid sit restitutio in integrum, et a quo iudice obtineri possit.	105

ART. II. — DE APPELLATIONE.

698. * Quid et quotuplex sit appellatio.	108
699. * Quinam appellare possint.	109
700. * A quonam gravamine liceat appellare.	110
701. Quid, si in canone, seu in rescripto, inserta sit clausula: <i>Omni appellatione remota</i>	112
702. Regule appellationis applicatæ regularibus.	112
703. Causæ in quibus necessario appellandum est.	112
704. * A quo iudice et ad quem appellare liceat.	115
705. An liceat appellare a vicario generali ad episcopum, et ab officiali diocesano Archiepiscopi ad officialem metropolitanum ejusdem Archiepiscopi.	116
706. * Quandonam appellationes fieri debeant.	119
707. * Qui sint effectus appellationis.	121
708. Casus enumerati a Constitutione <i>Ad militantis Ecclesie</i> , in quibus appellatio non habet nisi effectum devolutivum.	124
709. * Qua ratione procedere debeat iudex ad quem interponitur appellatio.	150

ART. III. — DE RECURSU EXTRAJUDICIALI AD S. PONTIFICEM.

710. Ad quem appellari possit post elapsa fatalia, et a sententiis ex <i>informata conscientia</i> latis: vetus praxis Galliarum.	155
711. * Recursus habetur in casibus supra dictis ad S. Pontificem. Idem statuitur de <i>restitutione in integrum</i>	157
712. Quid sit in Galliis <i>appellatio ab abusu</i>	158
713. Origo appellationum <i>ab abusu</i>	159
714. Fundamenta legislationis circa hujusmodi appellationes.	142
715. Non licet appellare a sententia iudicis ecclesiastici ad magistratum sæcularem, in causis fori spiritualis.	145

SECTIO VI.

DE DELICTIS.

ART. I. — DE DELICTIS IN GENERE.

716. * Quid sit delictum de quo statuitur in jure.	147
717. * Quotuplex distinguatur delictum, ratione personarum, fori et notorietatis.	148

ART. II. — DE PRÆCIPUIS SPECIEBUS DELICTORUM.

718. De quibus delictis in specie agendum sit.	151

§ 1. — *Delicta contra fidem et unitatem Ecclesie.*

719. Apostasia.	151
720. Hæresis.	154
721. Quinam condemnentur ratione hæresis.	155
722. Quænam pænæ edictæ sint in hæreticos, hæreticorum complices et fautores.	157
723. Quatenus vetitum sit communicare cum hæreticis, disputare de fide, legere libros ratione hæresis condemnatos.	159
724. Quibus regulis determinetur quandonam sit licitum aut illicitum communicare cum hæreticis.	163
725. Quis absolvere possit hæreticos ab hæresi, et quis modus servandus in illorum reconciliatione.	164
726. Schisma: pænæ quibus subjacent schismatici: communicatio cum schismaticis vetita.	165

§ 2. — *Delicta contra virtutem religionis.*

727. Simonia, quid sit.	169
728. Simonia mentalis, conventionalis, realis et confidentialis.	171
729. Quod pactum requiratur ad rationem simoniæ.	174
730. Consectaria practica ex datis notionibus.	176
731. Qui sint tituli extrinseci ad recipiendum vel etiam exigendum bonum temporale occasione rei sacræ.	178
732. Quæ sint pænæ contra simoniacos lata.	180
733. Utrum et cui restituendum sit quod fuit simoniace receptum.	183
734. Sacrilegium: reale, personale et locale.	186
735. Quas pænæ jus canonicum statuerit contra sacrilegos.	187
736. Injuria illata Ordinibus religiosis.	190
737. Divinatio, sortilegium et magia: decisio S. Congregationis Inquisitionis de magnetismo.	191
738. Sanctiones canonicæ in sortilegium et magiam.	193

§ 3. — *Delicta contra virtutem justitiæ.*

739. Sanctiones canonicæ in homicidas.	195
740. In procurantes abortum.	196
741. In duellistas et duello faventes.	197
742. Crimen falsi, furti, usuræ.	199
743. Quam legitime Ecclesia in illos animadvertat qui violant jura temporalia Sedis Apostolicæ.	202

§ 4. — *Delicta contra castitatem.*

744. De quibus delictis agitur.	202
745. Quandonam clerici interdici vel deponi debeant ob peccata contra castitatem.	203
746. Quandonam priventur jurisdictione in personas cum quibus peccaverint.	206
747. Utrum et quomodo denunciandi sint sacerdotes sollicitantes ad actus inhonestos.	207

SECTIO VII.

DE PÆNIS CANONICIS.

748. Notanda circa exercitium jurisdictionis coercitivæ.	210

ART. I. — DE PÆNIS IN GENERE.

749. Quid et quotuplex sit pœna jure canonico statuta.	210
750. Pœnitentiæ sacramentales, censura, pœnæ vindicativæ.	211
751. * Pœnæ a <i>jure</i> et ab <i>homine</i>	212
752. * Pœnæ <i>latæ</i> et <i>ferendæ</i> sententiæ.	212
753. * Pœnæ spirituales et temporales.	215
754. Utrum et quonam jure Ecclesia indixerit delinquentes vi externa coerceri, pœnis temporalibus et corporalibus.	216
755. Solutio quæstionis per quatuor assertiones.	219
756. Quis possit pœnas canonicas statuere.	224
757. * Quinam possint plecti pœnis canonicis.	225
758. * Quale esse oporteat delictum ut iudex reo irroget pœnas canonicas.	229
759. Utrum necesse sit pœnas canonicas a delincente cognosci ut cas subeat.	251

ART. II. — DE CENSURIS.

760. Censuræ medium tenent inter pœnitentias sacramentales et pœnas acerbiores.	252

§ 1. — *De censuris in genere.*

761. * Quid et quotuplex sit censura.	232
762. * Condiciones requisitæ ad censuram.	235
763. * Monitio et citatio.	256
764. Forma adhibenda in prolatione censuræ.	258
765. Denuntiatio censuræ.	259
766. * Utrum et quatenus metus et ignorantia excusent a censura.	241
767. Utrum qui censura innodatus est, possit alias censuras incur- rere.	244
768. Quid juris in casu dubii de valore censuræ, et in casu gravis necessitatis.	245

§ 2. — *De excommunicatione.*

769. * Quid et quotuplex sit excommunicatio.	248
770. * Effectus excommunicationis majoris quoad ipsum excommuni- catum.	251
771. Ejusdem censuræ effectus quoad fideles.	254
772. Utrum et quatenus fideles possint communicare in oratione cum excommunicatis.	256
773. An liceat sacramenta postulare ab excommunicato; et illum in- vitare ut assistat divinis officiis.	256
774. * Utrum liceat S. Sacrificium offerre pro excommunicatis.	257
775. * Non licet offerre pro excommunicatis denuntiatis, nomen illo- rum intra sacra mysteria pronuntiando.	258
776. * Licetum est offerre generatim pro excommunicatis, tacito illo- rum nomine.	259
777. Probabile est offerri posse, etiam cum suffragiis Ecclesiæ, pro toleratis.	261
778. Licetum est stipendium accipere occasione S. Sacrificii in his ca- sibus oblatis.	262
779. In quos statui possit excommunicatio major.	262
780. Qui incidant in excommunicationem minorem et quos effectus inducat hæc excommunicatio.	265

§ 3. — *De suspensione*

781. * Quid sit suspensio.	265
782. * Quotuplex suspensio distinguatur.	265
783. * Effectus suspensionis prout est totalis vel partialis.	268
784. Utrum suspensus valeat sibi retinere partem reddituum sui be- neficii: an sit inhabilis ad nova beneficia recipienda.	270
785. Quandonam suspensio ferri possit in communitatem et qui sint illius effectus.	272

§ 4. — *De interdicto.*

786. Quid sit interdictum.	275
787. Effectus interdicti totalis.	277
788. Effectus interdicti partialis.	278
789. Quid sit cessatio a divinis et in quo differat ab interdicto.	279

§ 5. *De cessatione censurarum.*

790. * Quotuplici modo cessare possint censuræ et pœnæ quæ analogiam habent cum censuris.	281
791. Quis absolvere possit a censuris.	285
792. * Potestas concessa omni sacerdoti erga constitutos in periculo proximo mortis.	285
793. * Potestas concessa Episcopis in casu quo censura ex delicto occulto provenit; aut censura innodatus non potest adire S. Pontificem; aut demum censura dubia est.	286
794. * Quid servandum sit in absolutione a censuris.	290
795. Quæ sint excommunicationes jure communi reservatæ S. Pontifici.	295
796. Casus reservati S. Pontifici sine censura.	298
797. Quæ sint præcipuæ suspensiones reservatæ S. Pontifici.	299
798. Quæ sint interdicta jure communi indicta.	500

ART. III. — DE IRREGULARITATIBUS

799. * Quid sit irregularitas.	501

§ 1. — *De irregularitatibus in genere.*

800. * Quotuplex distinguatur irregularitas.	502
801. * Effectus irregularitatis.	505
802. Quis statuere valeat irregularitates, et quæ regulæ sint servandæ in interpretatione juris circa irregularitates.	508
803. Quinam sint irregularitatibus obnoxii: utrum aliquis possit pluribus simul irregularitatibus detineri.	511

§ 2. — *De irregularitatibus ex defectu.*

804. Quibus causis aliquis excusari possit ab irregularitate.	513
805. Quinam defectus inducant irregularitatem.	516
806. Irregularitates ex defectu animi: defectus rationis in amente, in enervamento et in epileptico.	517
807. * Defectus scientiæ competentis.	520
808. Defectus fidei sufficienter confirmatæ.	521
809. * Irregularitates ex defectu corporis.	522

810. * Irregularitates ex defectu natalium.	524
811. * Quomodo defectus natalium reparatur matrimonio subsequenti et legitimatione.	527
812. Qui irregulares sint ex defectu ætatis.	529
815. Defectus libertatis.	530
814. * Defectus famæ: infamia juridica, legalis, popularis.	535
815. * Utrum perpetua sit irregularitas orta ex defectu famæ.	537
816. * Qui irregulares sint ob bigamiam seu ex defectu sacramenti.	539
817. * Qui irregulares sint ex defectu lenitatis.	541
818. * Consectaria practica quoad illos qui ad mortem alicujus concurrunt in exercitio justitiæ.	544

§ 3. *De irregularitatibus ex delicto.*

819. Quæ conditiones requirantur ut quis irregularis sit ex delicto homicidii.	546
820. Qui irregulares sint ob malam susceptionem ordinum.	548
821. * Qui irregulares sint ob exercitium illicitum ordinum.	550
822. Qui irregulares sint ob susceptionem illicitam, vel iterationem baptismi.	554
823. Iteratio baptismi. Utrum irregularitatem contrahant qui temere, absque causæ cognitione prævia, rebaptizant sub conditione.	555
824. Irregularitas ex delicto apostasiæ et hæresis.	558
825. Utrum hæretici sint irregulares post suam conversionem, et quid de filiis hæreticorum.	559

§ 4. — *De cessatione irregularitatum.*

826. * Quomodo tollantur irregularitates.	561
827. * Qui dispensare valeant super irregularitatibus.	562
828. * Utrum Episcopi valeant dispensare super irregularitatibus ex defectu.	563
829. * Quandonam valeant dispensare super irregularitatibus ex delicto.	565
830. * Qui in casu necessitatis et dubii.	567
831. * Quomodo postulanda sit dispensatio ab irregularitate, et quid servandum in executione dispensationis.	568

ART. IV. — DE PRIVATIONE OFFICII; DE DEPOSITIONE ET DEGRADATIONE CLERICI.

832. Pœnæ constitutæ in vindictam delicti.	572
835. * Quid sit privatio officii et beneficii; quandonam clericus suo officio privetur ratione delicti.	575
834. Quandonam privetur ipso jure.	575
835. Quandonam privari possit sententia judicis.	575
836. Quandonam privari possit, absque judicio canonico.	577

837. Quid sit depositio clerici, et quotuplex distinguatur: in quo depositio clerici differat a suspensione, a privatione tituli, ab inhabilitate jure inflictâ	378
838. Quid sit degradatio clerici.	380
839. Utrum Episcopus possit clerico interdicere veste clericali, licet non deveniat contra illum ad depositionem realem.	385
Praxis Episcoporum Galliae a sæculo XVII.	385
840. CONCLUSIO.	386

APPENDICES.

§ I. Regula juris.	387
§ II. Concordatum anno 1801 initum inter S. Sedem et Gubernium Gallicum.	391
§ III. Ordinationes civiles occasione concordati factæ, quæ nuncupantur <i>articles organiques</i> , et reclamaciones S. Sedis contra eosdem articulos.	408
§ IV. Decretum anni 1809 circa fabricas parochiales.	428

INDEX GENERALIS RERUM

Numerus romanus indicat tomum, arabicus paginam.

A

ABBATES, ABBATISSÆ. Electio et benedictio Abbatum, II, 286 et seq. — Potestas administrationis et jurisdictio Abbatibus attributæ, 288-293. — Utrum et quandonam debeant invitari ad synodum provincialem, et habeant votum decisivum, I, 587 et seq. — Locus ipsis assignatus in synodis et cœlibus ecclesiasticis, I, 299; II, 195 et seq. — Abbates commendatarii, qui dicantur, II, 285. — Conditiones jure canonico præfixæ pro electione Abbatissarum et aliarum superiorissarum regularium, 287. — Utrum habeant jurisdictionem spiritualem, 293 et seq.

ABORTUS. Pœnæ canonice contra procurantes abortum, III, 196 et seq.

ABSOLUTIO complicitis, alias penitus interdicta, quando permittatur in articulo mortis, III, 206 et seq. — Absolutio simplex vel conditionalis cum reincidentia, III, 282. — Absolutio a censuris non reservatis dari potest ab omni sacerdote facultates communes habente, 285. Absolutio censurarum in articulo mortis a quo concedi possit, 285. Quandonam Episcopi valeant absolvere a censuris reservatis S. Sedi, 286-290. — Absolutio ab hæresi, 164. — Quid servandum sit in absolutione a censuris, 290-295.

ABUSUS Vid. *Appellatio ab abusu*.

ACADEMIÆ. Vid. *Universitates*.

ACCESSUS in electione S. Pontificis, quid sit, I, 150.

ACCUSATIO judicialis, accusator. Regula canonice pro accusatione judiciali, et pœnæ latæ contra illos qui aliquem calumniose accusant in iudicio, III, 58 et seq.

ACTOR quis dicatur, III, 5. Ipsi incumbit onus probandi, 38.

837. Quid sit depositio clerici, et quotuplex distinguatur: in quo depositio clerici differat a suspensione, a privatione tituli, ab inhabilitate jure inflictâ	378
838. Quid sit degradatio clerici.	380
839. Utrum Episcopus possit clerico interdicere veste clericali, licet non deveniat contra illum ad depositionem realem.	385
Praxis Episcoporum Galliae a sæculo XVII.	385
840. CONCLUSIO.	386

APPENDICES.

§ I. Regula juris.	387
§ II. Concordatum anno 1801 initum inter S. Sedem et Gubernium Gallicum.	391
§ III. Ordinationes civiles occasione concordati factæ, quæ nuncupantur <i>articles organiques</i> , et reclamaciones S. Sedis contra eosdem articulos.	408
§ IV. Decretum anni 1809 circa fabricas parochiales.	428

INDEX GENERALIS RERUM

Numerus romanus indicat tomum, arabicus paginam.

A

ABBATES, ABBATISSÆ. Electio et benedictio Abbatum, II, 286 et seq. — Potestas administrationis et jurisdictio Abbatibus attributæ, 288-293. — Utrum et quandonam debeant invitari ad synodum provincialem, et habeant votum decisivum, I, 587 et seq. — Locus ipsis assignatus in synodis et cœlibus ecclesiasticis, I, 299; II, 195 et seq. — Abbates commendatarii, qui dicantur, II, 285. — Conditiones jure canonico præfixæ pro electione Abbatissarum et aliarum superiorissarum regularium, 287. — Utrum habeant jurisdictionem spiritualem, 293 et seq.

ABORTUS. Pœnæ canonice contra procurantes abortum, III, 196 et seq.

ABSOLUTIO complicitis, alias penitus interdicta, quando permittatur in articulo mortis, III, 206 et seq. — Absolutio simplex vel conditionalis cum reincidentia, III, 282. — Absolutio a censuris non reservatis dari potest ab omni sacerdote facultates communes habente, 285. Absolutio censurarum in articulo mortis a quo concedi possit, 285. Quandonam Episcopi valeant absolvere a censuris reservatis S. Sedi, 286-290. — Absolutio ab hæresi, 164. — Quid servandum sit in absolutione a censuris, 290-295.

ABUSUS Vid. *Appellatio ab abusu*.

ACADEMIÆ. Vid. *Universitates*.

ACCESSUS in electione S. Pontificis, quid sit, I, 150.

ACCUSATIO judicialis, accusator. Regula canonice pro accusatione judiciali, et pœnæ latæ contra illos qui aliquem calumniose accusant in iudicio, III, 58 et seq.

ACTOR quis dicatur, III, 5. Ipsi incumbit onus probandi, 38.

- ADULTERIUM.** Pœnæ canonicæ in adulteros, III, 203.
- ADVOCATUS.** Quatenus vetitum sit clericis officio advocati fungi in curia seculari, II, 55. — Officium advocatorum in curia ecclesiastica, III, 10.
- ÆTAS** ad ordines requisita, III, 329 et seq.
- ALEXANDER** (NATALIS), opera, I, 90.
- ALIENATIONES** bonorum ecclesiasticorum fieri non possunt a vicario capitulari, I, 353.
- ALTARE** fixum et portatile. Altaris consecratio, II, 422. — Quandonam altare amittat consecrationem, 425, 425.
- AMENS, AMENTIA.** An prælatus, alterve clericus habens beneficium cum cura animarum amittat suum beneficium si afficiatur amentia perpetua, I, 353-357. — Quandonam amentia inducat irregularitatem, III, 318.
- ANACHORETE,** II, 179.
- ANATHEMA** quid sit; in quo differat a simplici excommunicatione, III, 250.
- ANNUS** astronomicus et annus lunaris, II, 345. **Cyclus** annorum ad determinationem dierum festorum adhibitus, 344 et seq. Vid. *Calendarium*.
- APOSTOLI.** Potestas Apostolis concessa, I, 99 et seq.
- APOSTOLI** dicuntur, in ordine judiciario, litteræ remissoriales ad judicem superiorem; quotuplicis speciei distinguuntur, III, 120.
- APOSTASIA** quid sit. **APOSTATA** a fide, ab ordine et a statu religioso, III, 151 et seq. — Utrum Apostatæ teneantur, quando ad respicientiam veniunt, suam conversionem manifestare infidelibus, si gravi periculo exinde obijciantur, 151-155.
- APPARITORES** curiæ episcopalis, III, 9.
- APPELLATIO** quid sit et quotuplex, III, 108-109. — In quibus causis liceat appellare, 110-112. — A quo iudice et ad quem fiat appellatio, 115 et seq. — Utrum appellari possit ab officiali diocæsano archiepiscopi ad officialem metropolitanum ejusdem archiepiscopi, 116-119. — Tempus jure præfixum pro appellationibus, 119 et seq. — Effectus appellationis duplex, devolutivus et suspensivus, 121. — In quibus causis detur simplex devolutio, 122, 150. — Quomodo procedere debeat superior ad quem fit appellatio, 150-155.
- APPELLATIONES** FRIVOLÆ, III, III, 135.
- APPELLATIONES** *ab abusu.* Origo et fundamenta harum appellationum, 158-142. Non licet appellare, sub prætextu abusus, a sententiis iudicis ecclesiastici ad iudicem secularem, 142-145.
- APPROBATIO** ad confessiones excipiendas in quo differat a jurisdictione, I, 459 et seq. — Necessitas approbationis pro omnibus sacerdotibus sive secularibus sive regularibus, 464 et seq. — A quo dari debeat approbatio et jurisdictione, 461 et seq; II, 302.
- APPROBATIO** ordinum religiosorum. Vid. *Ordines religiosi*.
- AQUA** exorcizata, et aqua Gregoriana adhibita in reconciliatione ecclesiarum, II, 421 et seq.
- ARBITRI, ARBITRIUM.** Qui assumi possint in arbitros, tum ad iudicandum de causa recusationis iudicis, III, 52; tum in aliis causis, 100 et seq. Quæ sit auctoritas sententiæ late ab arbitris, *ibid.*
- ARCHIDIACONUS.** Archidiaconatus origo et officium in sæculis præteritis, I,

513. **Immutationes** disciplinæ in ea parte, 314. — Quid sit archidiaconus hodierna etate in Ecclesiis Galliæ, 315. — **Concilia** provincialia recens celebrata in Galliis tribuunt vicariis generalibus Episcopi nomen archidiaconorum, et primum locum post Episcopum in choro et extra chorum, 316; II, 129, 151, 166.
- ARCHIPRESBYTER** quis olim dicebatur. Officium archipresbyteri statu præsentis, I, 312 et seq.
- ARTICULI** *organici* occasione concordati anni 1801 editi ab auctoritate seculari, III, 408-416. **Reclamationes** S. Sedis contra eosdem articulos, 416-426.
- ASCETE** priorum sæculorum, an fuerint vere religiosi, II, 179.
- ASSESSORES** non requiruntur jure communi in curia Episcopali, III, 6; nisi tamen agatur de ferenda sententia depositionis in presbyterum vel diaconum; in quo casu habent votum decisivum, 381.
- ASYLUM** ecclesiasticum. In quo consistit jus asyli; illius origo et fundamentum; cur fuerit successu temporum coarctatum, ac tandem in pluribus locis de facto sublatum, II, 455-458.
- ATTENTATA** quid sint, a quo revocari debeant, III, 122, 154.
- AUGUSTINUS** (S.) instituit communitatem clericorum, et aliam monialium. Statuerat nullum clericum ordinare qui non vellet vivere in communitate sub lege paupertatis et obedientiæ; postea vero libertatem clericis reliquit vivendi in sæculo, II, 184 et seq.
- AUGUSTINIANI,** II, 154, 188.

B

- BALLERINI** fratrum opera in collectione canonum, I, 42.
- BARBOSA** canonista, quæ opera ediderit, I, 85, 88.
- BARNABITE** unde orti, II, 188.
- BASILIIUS** (S.) Instituta priorum religiosorum collegit; unde veniunt Congregationes Basilianorum in Oriente, et in quibusdam regionibus Occidentis, II, 181 et seq.
- BASILICÆ** majores et minores; privilegia illis attributa, II, 452 et seq.
- BEATIFICATIO** servorum Dei quid sit, quæ regulæ servantur in discussione causæ antequam deveniatur ad decretum solemne, II, 553-556.
- BELLARMINUS** in quo sensu dixerit esse in Ecclesia elementum quoddam democratice, I, 122; quomodo explicaverit originem divinam immunitatum clericalium, II, 71.
- BENEDICTIO** quid sit et unde suam virtutem habeat, II, 411 et seq. — **Benedictio** multiplex; personalis, realis, invocativa, etc., 414. Vid. *Ecclesiæ*.
- BENEDICTUS** (S.) Regulas status religiosi scripsit. Origo ordinis Benedictinorum, et varietas ejusdem ordinis congregationes, II, 182-185.
- BENEDICTUS** XIV. Illius opera canonica, I, 89; quanti fecerit clerum gallicanum, I, 221.
- BENEFICIA.** Notio beneficii: an sint vera beneficia in Galliis, II, 469-495. —

Multiplex species beneficiorum, 493-495. — Erectio et unio beneficiorum, 496-498. — Quæ beneficia uniri possint; an Ecclesia parochialis uniri possit capitulo, vel seminario, 499-501. — Regulæ servandæ in divisione beneficiorum, 501-504. — Applicatio regularum ad statum presentem Galliae, 505 et seq. — Utrum et quatenus beneficia gravari possint pensionibus, 506. — Collatio beneficiorum: jura patronorum; multiplicitas beneficiorum vitanda, 511-513. — Beneficii possessio; effectus annalis et triennis possessionis, 516 et seq. Regulæ servandæ in demissione, resignatione, et permutatione beneficiorum, 517 et seq. — Quandonam clerici priventur ipso jure suis beneficiis in poenam delicti, III, 373-375. — Quandonam privari possint sententia judicis, 375 et seq. Intercedere debet iudicium declaratorium aut condemnatorium, in forma communi prolatum, ut clericus privetur beneficio, 376; excepto tamen casu quo incidit in irregularitatem ex delicto judicialiter probato, a qua non possit obtinere dispensationem, et S. Pontifex causam omnem commiserit prudenti arbitrio Episcopi, 377-378.

BERARDI opera in decretum Gratiani, I, 48.

BIGAMIA quid et quotuplex. Irregularitas ex bigamia orta, III, 359-341.

BONA TEMPORALIA Ecclesiae. Jus Ecclesiae, natura rerum et divina ordinatione fundatum, ad acquirenda bona temporalia, II, 452-456. — Dominium bonorum ecclesiasticorum, Ecclesiae universalis, S. Pontificis, et publicorum Institutum canonice erectorum quæ illa acquisierunt, 457-460. — Quomodo acquirantur bona Ecclesiastica, 460-463. — Administratio bonorum ad præscriptum juris canonici, 521-554. — Regulæ servandæ in alienatione et locatione bonorum, 554-540. — Administratio bonorum juxta regulas civiles, 541-566. — Animadversiones generales in legislationem civilem fabricarum, 566. Vid. *Fabrica*.

BOSSUET profitetur se de S. Sedis jure crediturum doctrinæ et traditionibus SS. Pontificum, I, 55. — Libertatem et independentiam Ecclesiae a potestate sæculari vindicat, 97 et 104. — Illius sensus de auctoritate S. Pontificis in causis fidei, et de plenitudine potestatis in casu necessitatis, 152, 155; de principatu temporali S. Sedis, 151 et seq.

BREVIARIUM. Vid. *Officium divinum*.

BRUNO (S.), I, 183.

BULLE pontificiæ. Quæ sit illarum forma et in quo differant a Brevibus, I, 158 et seq.

C.

CABASSATIUS: illius opera, I, 89, 90.

CAILLAUD, I, 90.

CALENDARIIUM. Compositio calendarii; distinctio dierum, cyclus annorum et Epactæ, II, 542 et seq. Reformatio calendarii a Gregorio XIII, 545.

CALIX a solo Episcopo benedici debet, nisi detur Indultum apostolicum. Quandonam calix amittat suam consecrationem, II, 425 et seq.

CAMALDULENSES. Origo congreg. Camaldulensium, II, 185.

CAMBIIUM clericis interdictum, II, 63.

CAMPANÆ. Campanarum origo, benedictio et usus, II, 429. — Regulæ ab auctoritate civili propositæ ut vitentur conflictus inter parochos et magistratus locorum circa usum campanarum, 450 et seq.

CANCELLARIA Apostolica, I, 186. Summarium regularum Cancellariæ, 52. — Cancellaria Episcoporum; an legitime sit taxa in plerisque Cancellariis Episcopalis Galliae servata, pro litteris testimonialibus et dispensationibus, I, 508-510.

CANONES APOSTOLORUM, quid sint, quam auctoritatem habeant, I, 40, 41.

CANONICATUS, quid sit, II, 104. — Episcopus potest, cum assensu capituli, augere numerum canonicatum in capitulis quæ non sunt numerata, 110. — Quibus competat jus conferendi canonicatus, tum ex disciplina communi, tum ex consuetudine Galliarum, 111 et seq. — Dotes requisitæ in clerico ut promovetur in canonicum, 116. — Princeps sæcularis jus non habet nominandi promovendos ad canonicatum, nisi id ipsi concessum sit ab Ecclesia, 117.

CANONICATUS ad honores, II, 105, 111.

CANONICI qui dicuntur, II, 104. — Canonici præbendarii, supranumerarii et honorarii, 104. — Obligationes canonicorum quoad professionem fidei, 134; quoad residentiam, 135; quoad assistentiam choro et psalmodiam, 138; quoad applicationem missæ capitularis, 142. — Causæ quibus canonici eximuntur ab obligationibus suo titulo annexis, 145-147. — Jura canonicorum quoad conservationem sui tituli, 156; quoad fructus præbendæ et distributiones quotidianas, 157; quoad præminentiam in alios clericos diocesis, 157; quoad usum suorum insignium, 158 et seq. — A quo recipere debeant ultima sacramenta, 160 et seq.

CANONICI regulares. Origo instituti canonicorum regularium, II, 184 et seq. CANONICUS theologus et canonicus penitentiarius. Illorum institutio et officium, II, 110, 145 et seq.

CANONIZATIO sanctorum, II, 356-358.

CANONISTÆ. Citantur opera præcipuorum canonistarum, I, 85-91.

CANTUS divini officii. Regulæ præscriptæ circa cantum, verba quæ canenda sunt, usum musice in divinis officiis, usum instrumentorum, II, 399-405.

CANONES. Vid. *Collectiones canonum*.

CAPELLÆ. Vid. *Oratoria*.

CAPELLANUS major sacelli imperialis: quæ sit illius jurisdictio, I, 455.

CAPELLANI communitatum, an teneantur applicare missam diebus festis, pro sua communitate, I, 452. — Quæ sit illorum jurisdictio; quatenus restringenda, 452 et seq.

CAPELLANI militum, I, 453. — Capellani confraternitatum, quatenus subduntur jurisdictioni Episcopi et parochi, 456 et seq. — Capellani navium onerariarum habent jurisdictionem ab Episcopo loci ex quo suscipitur navigatio, non quidem vi juris scripti, 455, sed, ut videtur, ex jure consuetudinario, 456.

CAPITULUM Ecclesie cathedralis et Ecclesie collegiæ, II, 101 et seq. — Erectio capitulorum, 107 et seq. — Illorum jura quoad confectionem

statutorum et illorum mutationem, 119, 120, 126. — Facultas Episcopis Galliarum concessa a Card. Caprara pro confectione et mutatione statutorum capitularium, 122 et seq. — Gradus honoris capitulis attributus super alia collegia inferiora, 150. — Jura capituli quoad suum proprium regimen, 154. — A quo convocari debeat coetus capitularis, 161; quomam sint convocandi, 165; regulæ servandæ in deliberationibus, 167. — Utrum negotia capituli agi possint ab uno solo ex canonicis, si alii sint fuga dispersi, vel mortui, aut impediti, 171-173. — Utrum deliberationes capituli debeant approbari ab Episcopo, 173. — Quas partes capitulum Ecclesie cathedralis habeat in regimine diocesis, Sede plena, et in regimine Ecclesie cathedralis, 150-154. — Sede vacante, providet regimini diocesis per deputationem vicarii quem debet intra octiduum nominare; alioquin deputatio devolveretur ad metropolitanum, vel antiquiorem Episcopum e provincialibus, si agatur de Ecclesia metropolitana, I, 340-345. — Potest eligere plures vicarios, ubi vetus firmata est consuetudo in eo sensu, ut in Galliis, 345-348. — Jura vicarii capitularis, 352-358. — Quando cesset jurisdictio capituli, 359-360. — Obligationes capitulorum, II, 152 et seq. — Regulæ ab auctoritate seculari statutæ pro regimine bonorum temporalium capituli, 564.

CAPITULA cathedralia in Galliis, quas vias inierunt ad observandum jus commune de unitate vicarii capitularis, I, 348.

CAPRARA (Card. Legatus a latere Pii VII) subdelegavit Episcopis Gallie post concordatum promovendis, et illorum successoribus, facultatem condendi statuta capitularia, et ea immutandi, si opportunum visum fuerit, II, 125-126. — Approbavit statuta tunc temporis ab Episcopis condita, quamvis sub certo respectu recedant a jure communi. Alia approbavit tacite, non reclamando; alia expresse, tum approbatione orali, tum actu authentico. Citantur exempli causa statuta capituli Suessionensis, Montispessulani et Aquensis, II, 127 et seq.

CAPUCCINI, II, 187, 266 et seq.

CAPTIVITAS Episcopi, quandonam suspendat usum jurisdictionis. Vid. *Episcopus*.

CARDINALES, cui sic vocati, I, 154. — Triplex ordo Cardinalium, 155 et seq. Modus servatus in Cardinalium promotione, 156-157. — Officia et privilegia Cardinalium, 157-160.

CARMELITE. Origo Carmelitarum et illorum distinctio in strictam et mitigatam observantiam, II, 186 et seq.

CARTHUSIANI, II, 183 et seq.

CASTITAS. Obligatio castitatis quoad clericos sacris ordinibus initiatos, II, 37-40. — Utrum afficiat clericos coacte ordinatos, 41. — Obligatio castitatis quoad religiosos, et effectus voti quod emiserunt prout est solemne aut simplex, 199, 273. Peccata contra castitatem, III, 205. — Pœnæ latæ contra clericos incontinentes, 205-206. — Utrum et quatenus priventur ipso facto jurisdictione in personas cum quibus peccaverunt, 206 et seq. — Quandonam sint denunciandi, 207-209.

CASUS S. Sedi reservati, absque excommunicatione, III, 298. — Casus quibus censure sunt annexæ, III, 295-301. — De casibus reservatis

Episcopo, I, 405; III, 500. Vid. *Absolutio*.

CATECHUMENI qui sint, et quatenus subjiciantur jurisdictioni Ecclesie, II, 5. CATHEDRATICUM Episcopo solvendum, I, 306 et seq.

CAUSÆ majores S. Sedi reservatae, I, 157; III, 21 et seq.

CENSURÆ quid et quotuplex, III, 252-255. — Jus infligendi censuras, 255 et seq. — Monitio et citatio præmittendæ, 256-258. — Denuntiatio, 259-241. — Utrum et quatenus ignorantia et metus excusent a censura, 241-244. — Quid in casu dubii et gravis necessitatis, 244-246. Eadem persona potest pluribus simul censuris affici, 246-248. — Quomodo cessent censure, 281. Vid. *Absolutio*.

CESSATIO a divinis; in quo differt ab interdicto, III, 279 et seq.

CISTERSIENSES. Origo congregationis Cisterciensium, II, 185.

CITATIO quid et quotuplex, III, 45. — Illius necessitas, 46; effectus, 47 et seq. — Quæ personæ citari possint a iudice, 48 et seq.

CLAUSURA regularibus præscripta, II, 272. — Discrimen inter clausuram præscriptam viris et clausuram monialium, 275-276. — Clausura *papalis* in quo differt a clausura communi, 277. — Moniales e Gallia non tenentur ad clausuram vi juris communis, 272.

CLEMENTINÆ Decretales, I, 49.

CLERICI a quonam Episcopo possint ordinari, I, 268-272. — Ordinari debent per singulos gradus, nullo prætermissio, II, 27-29; servatis interstitiis jure præfinitis, 30; temporibus statutis, 31-34; prævio examine probati, 35. — Obligationes clericorum. — Obedientia proprio Episcopo præstanda, I, 279-280; II, 259-245. — Recitatio divini officii: tempus, ordo servandus, intentio requisita, causæ excusantes a recitatione, II, 390-399. — Castitas servanda, 37-41. — Vestitus clericalis, 42 et seq. — Tonsura, 45 et seq. — Cohabitatio cum mulieribus, 45 et seq.; venatio, et ludus alearum, 53-55; exercitia officiorum sæcularium, advocati, medici, rerum temporalium gestoribus, 55-59; negotiatio, 59-65, clericis jure canonico interdicta. — Utrum clerici teneantur impendere in pios usus superflua honorum Ecclesiasticorum, 519-525. — Jura clericorum in ordine ecclesiastico, II, 65; illorum privilegia et immunitates in ordine civili, 66. — Quibus fundamentis innixa fuerit disciplina vetus immunitatum cleri, 67-75. — Quid in statu præsentis supersit hujus discipline, 75 et seq.

CLERICI peregrini tenentur legibus locorum per quos transeunt, I, 280. — Subjiciuntur jurisdictioni Episcopi in cujus diocesi actu morantur quoad omnes functiones sacras, 281. — Episcopus potest interdicare ne sacrum faciant, vel licentiam celebrandi ad tempus concessam retrahere, quando ob rationes sibi notas id opportunum judicat, quin teneatur causas ipsis significare, 281-285.

CLERICORUM REGULARIUM congregationes, II, 188.

CLUNIACENSES. Illorum origo, 182 et seq.

COADJUTORIA. COADJUTORES. Jura coadjutorum prout habent coadjutoriam temporariam aut cum futura successione, I, 367. — Coadjutores Episcoporum, 367; Parochorum, 458 et seq.

CEMETERIUM. Praxis vetus condiendi corpora fidelium in Ecclesiis, II, 438. —

- Benedictio cœmeteriorum : quibus actibus polluantur, 439-441. — Ritus in inhumatione servandi, 445. — Dominium cœmeteriorum, ad quem pertineat et quæ sint consecraria hujus domini, 448-451. Vid. *Sepultura*.
- COENOBITE, II, 180.
- CŒTUS CAPITULARIS. Vid. *Capitulum*.
- COLLATIO beneficii. Collatio laicalis, I, 499. Vid. *Beneficia*.
- COLLECTIONES canonum, I, 40. — Collectiones antiquiores Ecclesiæ græcæ et latinae, 42. — Collectio Isidori Mercatoris, 44 et seq. — Collectio Gratiani, 46-48. — Collectiones in corpore juris incluse, 48-50. — Collectiones juris novissimi, 51-54.
- COLLEGIATA, quid et quotuplex. In quo collegiata insignis differat a collegiata communi, II, 102 et seq. — A quo erigi possit Ecclesia collegiata, 107 et seq.
- COLLET. *Traité des dispenses*, I, 90.
- COMMISSARIJ apostolici. Conditiones requisitæ ut quis hoc titulo donetur, I, 198.
- COMITIA cleri gallicani, quem in finem instituta. Nunquam habita sunt pro conciliis nationalibus, I, 384 et seq.
- COMMENDE. Origo, causæ et abusus commendarum, II, 494.
- COMMENTARIA juris canonici. Vid. *Canonistæ*.
- COMMUNIO sanctorum, II, 412; III, 247. — Communio laica ad quam redacti sunt clerici et suo gradu depositi, III, 578.
- COMPETENTIA. Vid. *Forum, Jurisdictio*.
- COMPROMISSUM in electione S. Pontificis, I, 150. — In electione arbitrorum, III, 100 et seq.
- CONCILIA (ECUMENICA, I, 375. — Illorum convocatio, 374; auctoritas, *ibid.*; confirmatio a S. Sede, 377. — Auctoritas concilii œcumenici in casu papæ dubii, tempore schismatis, 379 et seq.
- CONCILIA NATIONALIA, 375.
- CONCILIA PROVINCIALIA, quando convocanda, 585. — Convocandi ad concilium provinciale, 587. — Quinam habeant votum decisivum, 588. — Auctoritas concilii provincialis, 589. — Decreta concilii submituntur examini et correctioni S. Sedis antequam publicentur : quæ auctoritas ex illa correctione S. Sedis concilio aderescat, 590-595.
- CONCILIIUM Tridentinum, I, 51. — Utrum derogari possit decretis hujus concilii contraria consuetudine, 26-51. — Commentaria seu annotationes plurium canonistarum in Conc. Trid., I, 87, 88. — Congregatio Concilii Trid. Vid. *Congregationes Cardinalium*.
- CONCORDATA. Ratio ineundi concordata Ecclesiam inter et gubernia, I, 118. — Notio et vis obligans concordatorum, 120-122. — Concordata de nominatione Episcoporum, 239. — Textus concordati anni 1801, III, 291-295. — Bulla et decretum card. legati, 394-407. — Concordatum anni 1817, 408. — Reclamationes S. Sedis, 416-426.
- CONCURSUS a Conc. Trid. præscriptus pro nominatione Parochorum, I, 411-414. — Exceptiones appositæ ad legem generalem, 414 et seq. — Disciplina concursus non prævaluit in Ecclesiis Galliæ, 415 et seq. — An

- expediat concursum institui in his provinciis ubi hactenus locum non habuit, non est canonistarum judicare, 416 et seq.
- CONFESSARIUS. Approbatio confessariis necessaria, I, 459. — A quonam Episcopo accipienda, 461 et seq. — Restrictio jurisdictionis confessarii per reservationem casuum, 462 et seq. — Jurisdictio confessarii in peregrinos et advenas, 461 et seq.; 467 et seq. — Obligationes confessarii. Non potest uti secretis in confessione auditis pro regimine externo communitatis, 470 et seq. — Sacerdotes regulares subjiciuntur jurisdictioni Episcopi diœcesani pro confessione sæcularium, II, 502-505. — Confessarii ordinarii et extraordinarii monialium, a quo deputandi, 506. — Utrum debeant ad triennium tantummodo deputari, et, eo elapso tempore, ab officio removeri, 511 et seq.
- CONFESSIO rei in judicio, III, 58-60.
- CONFIRMATIO. Quatenus presbyter delegari possit ad conferendum sacramentum confirmationis, I, 267. — Nullus potest statui clericali initiari per primam tonsuram nisi sacramentum confirmationis receperit, III, 522.
- CONFRATERNITATES, quatenus subditæ sint jurisdictioni Episcopi et parochi. Vid. *Capellani*.
- CONGREGATIONES Cardinalium in plures classes distributæ, I, 161. — Congregatio Inquisitionis, 161-165; Indicis, 164-173; de Propaganda Fide, 173-175; Concilii Tridentini, 175-180; Episcoporum et Regularium, 180 et seq.; Jurisdictionis et Immunitatis, 181 et seq.; Rituum, 182-184; Indulgentiarum et Reliquiarum, 184 et seq. — Utrum declarationes Congregationum ad privatos directæ, et non promulgatæ, obligent omnes ad quorum notitiam venerint, I, 176-180. — Non appellatur a congregationibus ad S. Pontificem, I, 185. — Quis sit sensus clausulæ *Et amplius*, I, 185.
- CONGREGATIONES clericorum secularium, in quo differant ab ordinibus religiosi proprie dictis, II, 208 et seq.
- CONGREGATIONES RELIGIOSÆ. Quatenus a legibus civilibus pendeant quoad jura temporalia, II, 519-525.
- CONSECRATIO Ecclesiarum, in quo differat a simplici benedictione, II, 414 et seq.
- CONSERVATORES. Officium et jura Judicis conservatoris ad tuenda privilegia regularium, II, 516 et seq.
- CONSERVATORIA quid sint, quatenus subjecta jurisdictioni Episcoporum, II, 195, 219, 511.
- CONSILIUM idem non est ac consensus : sunt casus in quibus Episcopus tenetur exquirere consilium capituli, licet non teneatur illud sequi, I, 511 et seq.; II, 151.
- CONSISTORIUM quid sit, I, 160.
- CONSTITUTIONES Pontificiæ. Diversæ formæ litterarum Apostolicarum, I, 158.
- CONSUETUDO quid et quotuplex, I, 15 et seq. — Consensus superioris ad valorem consuetudinis requisitus, 14-16. — Conditiones ex parte objecti, 19; ex parte communitatis, 20; ex parte temporis, 22-25. — Consuetudines abrogatæ et reprobatæ in quo differunt, 34 et seq. — Consuetu-

- dines contra leges pœnales et leges irritantes, 25; contra decreta concilii Tridentini, 26-31; contra leges liturgicas, 31-55. — Consuetudines Ecclesiarum Galliae, an fuerint omnes suppressæ vi bullæ *Christi Domini*, 36-40, 345.
- CONTESTATIO LITIS, III, 149.
- CONTUMACIA, quid, III, 47. Contumaces excluduntur a beneficio appellationis, 110.
- CONVENTUS regularium. Necessitas beneplaciti apostolici pro fundatione novi conventus, II, 220. — Licentia ab Episcopo obtinenda, 222 et seq. — Partes quarum interest citandæ, 224-229. — Regulares qui vi expulsi sunt, an possint, pace reddita, instaurare suos conventus absque nova licentia, 250 et seq. — Vid. *Ordines, Status religiosus*.
- CORPUS juris quot partibus constet, I, 48 et seq. — Auctoritas decretalium in corpore juris inclusarum, 50. — Modus adhibitus in citationibus juris canonici, 50 et seq.
- CRUX metropolitana. In quibus locis metropolitanus jus habeat suam crucem proferendi, I, 231.
- CURIA Romana, III, 34 et seq. — Curia Episcopalis, III, 5 et seq.

D

- DATARIA quid sit; quomodo constituatur, quæ sint illius facultates, I, 187.
- DECIMÆ. Variæ species decimarum et leges canonicæ de solutione decimarum, II, 464 et seq.
- DECRETALES, quid sint; quæ illarum collectiones, I, 48.
- DEGRADATIO clericum ob quam causam; coram quibus personis; quomodo peragenda, III, 380 et seq.
- DELEGATIO. Vid. *Jurisdictio delegata*.
- DELICTUM quid sit et quotuplex distinguatur, III, 147. — Delictum occultum et publicum, 148. — Delicta contra fidem, 151-164; contra unitatem Ecclesie, 165-166; contra virtutem religionis, 169-194; contra virtutem justitiæ, 194-202; contra castitatem, 202-209. — Quale esse debeat delictum ut pœnis canonicis plectatur, 229-231.
- DENUNTIATIO. Vid. *Judicium, Sollicitantes*. — Denuntiatio censurarum, an necessaria sit, a quo fieri debeat, III, 259 et seq.
- DEPOSITIO juridica, I, 514. — Depositio totalis aut partialis, verbalis et realis, III, 378. — In quo differat a suspensione, 378 et seq. — Episcopi a solo S. Pontifice deponi possunt, I, 330-335.
- DEVOTI, I, 85.
- DIES astronomicus, I, 342. — Diverse partes diei quoad officium, 360.
- DIGNITAS quid sit, et in quo differat a personatu et officio, II, 105. — An dignitates capituli sint de corpore capituli, 106; an erigi possint ab Episcopo, 109 et seq. — Quibus competat collatio dignitatum, 119 et seq. — Obligaciones dignitatum, 145 et seq. — Illarum jura, 155 et seq.
- DIOECESSES. Diocesium origo, I, 235 et seq. — Quomodo provideatur regi-
mini diocesis, sede vacante, I, 340.

- DISPENSIATIO beneficiorum, II, 501-505.
- DISPENSATIO. Potestas dispensandi, I, 71. — Utrum dispensari possit sine causa, 72. — Quatenus dispensatio debeat esse gratuita, 75. — Regulæ ad interpretationem dispensationum, 75-74. — Dispensationes super irregularitatibus. — Facultates Episcopis ea in materia concessæ, III, 362-368.
- DISTRIBUTIONES QUOTIDIANÆ, cur institutæ, II, 159 et seq. — Percipi non possunt a canonicis qui absentes fuerunt a choro, exceptis casibus jure præfinitis, 147 et seq. — Distributiones *manuales*, 148.
- DIVINATIO, III, 191 et seq.
- DOCTOR. Condiciones ad assequendum gradum doctoris, et privilegia doctoratus, II, 95-98.
- DOS, quando exigi posset ut novitia domus religiosæ, ad professionem admittatur, III, 179. — An dos restitui debeat quando monialis ad aliam religionem transit, II, 281.
- DUBIUM. Regulæ servandæ in dubio de jurisdictione, I, 522-525; in censuris, III, 245 et seq.; in irregularitatibus, 308 et seq.; in dispensationibus, 367 et seq.
- DUELLUM. Propositiones condemnatæ circa duellum et pœnæ canonicæ contra duellantes et duello consentientes, III, 197-199.

E

- ECCLESIA. Falsæ opiniones contra divinam constitutionem Ecclesie, I, 96-98. — Potestas sacerdotii et regiminis in Ecclesia quibus commissa, 99 et seq. — Potestas Ecclesie distincta et independens a potestate seculari Gubernii civilis, 101-107. — Subordinatio potestatis sæcularis auctoritati spirituali Ecclesie in iis quæ sunt ordinis supernaturalis, 107-110. — Relationes mutue utriusque potestatis, 110-118. — Forma constitutiva Ecclesie, 122 et seq. — Potestas judiciaria Ecclesie in foro externo, III, 12-16. — Objectum hujus potestatis, 16-21. — In quibus resideat, 21-25. — Utrum et quatenus valeat reos coercere pœnis corporalibus, 216-224.
- ECCLESIA Romana unitatis centrum et mater omnium Ecclesiarum, I, 137 et seq. — Quoad reliqua vid. *S. Pontifex*.
- ECCLESIA Gallicana, cur sic dicta a pluribus SS. Pontificibus, licet diversæ Ecclesie Galliarum non unirentur sub uno primale, I, 215. — Ecclesie Gallicanæ consuetudines, 36; libertates, 215.
- ECCLESIE particulares unitatem servant in communiione Ecclesie Romanæ, a qua sua jura et prerogativas receperunt, I, 212-215.
- ECCLESIE qua auctoritate construuntur et erigantur, II, 405-410. — Illarum benedictio et consecratio, 411-416. — Quandonam exsecratur aut polluantur et quid tunc agendum ut reconcilientur, 417-422. — Suppellex Ecclesiarum, 425. — Ordo præminentie inter Ecclesias, 431. — Immunitas Ecclesiarum, 434-438. — Dominium Ecclesiarum in Galliis.

- Jura pastorum, quando illud dominium remanet penes gubernium civile, aut municipia, 445-449. — Vid. *Asylum*.
- ELECTIO S. Pontificis. Necessitas electionis ad assumendum S. Pontificem, I, 124 et seq. — Modus olim servatus in electione, et regulæ jure recentiori constitutæ, 126-131. — Electio Episcoporum: jus certum Ecclesiæ ad electionem Episcoporum, 235. — Variæ regulæ pro temporum et locorum conditione constitutæ in electione Episcoporum, 237-244. — Prælatorum regularium electio, II, 286-288.
- EPACTÆ quid sint, quomodo computentur, II, 346.
- EPILEPSIS, an sit irregularitas perpetua et regulæ servandæ erga clericos hoc morbo laborantes, III, 517-520.
- EPISCOPUS. Episcopi sunt apostolorum successores, I, 252. — Quomodo juxta disciplinam hodiernam provideatur Episcoporum nominationi, 244-245. — Quis sit iudex idoneitatis nominatorum ad sedes episcopales, 245. — Electi seu nominati non possunt se ingerere in administrationem diocesis donec habuerint a S. Pontifice institutionem canonicam, 244-249. — Institutio canonica, 250 et seq. — Episcopi sunt pastores titulo perpetuo, 251; juxta divinam ordinationem, 255; quidquid sit de questione inter canonistas controversa utrum suam jurisdictionem habeant immediate a Deo vel a S. Pontifice, quæ controversia exponitur, 257-266.
- EPISCOPUS quatenus Pontifex, I, 266; doctor, 275; legislator pro sua diocesi, 274; administrator, 285.
- EPISCOPUS originis, domicilii, beneficii, familiæ, quoad clericorum ordinationem, I, 269 et seq.
- EPISCOPORUM obligationes quoad residentiam in sua diocesi, 290 et seq.; quoad visitationem diocesis, 295 et seq.; quoad munus docendi et sacr. confirmationis conferendi, 295; quoad convocationem synodi diocesanæ, 296-299; quoad visitationem sacrorum liminum, 301 et seq.
- EPISCOPORUM jura in clericis diocesanis, I, 276-280; in clericis alienis qui in sua diocesi actu morantur, 280-285; in Ecclesiis et bona sua diocesis, 285 et seq.; II, 476-480; in pia iustituta a fidelibus formata in gratiam pauperum, aliave, I, 285 et seq.; in capitulum ecclesiæ cathedralis, 418, 423, 432, 453, 448, 475, 474, 565. — In regulares exemptos, II, 298-305; in moniales exemptas, 505-507; in congregationes religiosas non exemptas, 507-511; in Ecclesiam universalem, quando in communi docent, aut leges ferunt in conciliis œcumenicis, I, 374 et seq. — Episcoporum jura quoad dispensationem super legibus communibus, I, 286-290; super absolutionibus a censuris S. Sedi reservatis, III, 286-289; super dispensatione ab irregularitatibus, III, 362-368.
- EPISCOPORUM jura honorifica, I, 503 et seq.; jura utilia, procuratio, subsidium caritativum, cathedralicum; jus sigilli, I, 505-511.
- EPISCOPORUM jurisdictio in foro externo, III, 22-24.
- EPISCOPORUM consilarii et cooperatores, I, 511 et seq.
- EPISCOPORUM privilegia quoad usum oratorii privati, et altaris portatilis, I, 504; quoad præcedentiam, I, 505.

- EPISCOPUS per orbem dispersi, an aliquam auctoritatem habeant in Ecclesiam universalem, I, 582 et seq.
- EPISCOPUS titulares, I, 561. — Origo Episcoporum titularium, 562-563. — Illorum jura et obligationes, 563-566. — Episcopi administratores, vicarii apostolici et coadjutores, 567-569.
- EPISCOPUS quotuplici modo amittant suam jurisdictionem, aut ab illius usu suspendantur. Renuntiatio sedi, I, 524-528. — Translatio, 528-530. — Depositio juridica, 530-533. — Privatio simplex, 533 et seq. — Captivitas et dementia, quæ tamen titulum non auferunt, nec etiam usum jurisdictionis suspendunt si Episcopus providerit regimini diocesis, vicarium deputando, 534 et seq. Sententia excommunicationis aut suspensionis, 537-539.
- ESSEXI, II, 478.
- EXAMEN præmittendum ordinationi clericorum, II, 55; approbationi confessoriorum, I, 460 et seq.; et professioni religiosæ monialium, 244, 257.
- EXAMINATORES synodales, I, 299, 415.
- EXCEPTIO quid et quotuplex, III, 50. — Effectus exceptionis; an reus excipere possit contra judicem uti suspectum, 51 et seq.
- EXCOMMUNICATIO quid et quotuplex, III, 248-250. — Discrimen anathematis ab excommunicatione, 250. — Effectus excommunicationis majoris quoad ipsum excommunicatum, 251-254; et quoad fideles, quatenus tenentur abstinere consortio excommunicatorum, 254-257. — Utrum liceat sacrificium offerre pro excommunicatis, 257-262. — Effectus excommunicationis minoris, 263 et seq. — Index excommunicationum reservatarum S. Sedi, 295-298.
- EXCORPORATI; quando litteræ excorporationis suum effectum habeant, II, 500.
- EXEMPTI. Vid. *Episcopi et Regulares*. Origo et causæ exemptionum regularium a jurisdictione Episcopi, II, 294-298.
- EXTRAJUDICIALES actus quid, III, 90. — Actus præcipui extrajudiciales de quibus tractatur. Quatenus clerici possint interdici extrajudicialiter a sacris ordinibus suscipiendis, aut suspendi ab exercitio ordinum susceptorum, 92-98.
- EXTRA-TEMPORA: quando clerici ordinari possint extra tempora jure præfixa, et quibus diebus uti possint indulto, II, 55.
- EXTRAVAGANTES communes... Joannis XXII, I, 49.

F

- FABRICA. Origo fabricarum, II, 531 et seq. — Præscriptiones juris canonici circa fabricas, 532-534. — Præscriptiones legis civilis circa compositionem fabricæ parochialis, 541. — In quibus Ecclesiis constitui debeat fabrica, 542; membra fabricæ, 545-545; conventus, 546; collegium matriculariorum, 548-552. — Budgetum, 552. — Locationes sedium,

- 556-557. — Lites, 558 et seq. — Textus legis civilis ex integro citatus, III, 428-446.
- FAGNAN. Opera quæ edidit, I, 86.
- FALSÆ decretales ab Isidoro confictæ, I, 45.
- FALSUM. Pœnæ canonicæ contra falsificatores litterarum apostolicarum, III, 200, 294.
- FERRE. Distinctio feriarum, II, 342; III, 77-82.
- FERRARIS, I, 89.
- FESTI dies immobiles et mobiles, II, 341 et seq.
- FESTA. Origo et ratio festorum, II, 529-532. — Festa jure communi præcepta, 538-540. — Utrum Episcopi valeant nova festa indicere, 539 et seq. — Ordo festorum per cursum anni, 341. — Quid præscriptum sit fidelibus pro celebratione festorum, 348-354. — Quid parochis, 554-556.
- FLEURY quid senserit de excommunicatione lata contra principes sæculares, I, 108; de libertatibus Ecclesiæ gallicanæ, 215, 219; de appellationibus *ab abusu*, III, 141.
- FONTES juris canonici: Scriptura sacra, traditiones divinæ, apostolicæ et ecclesiasticæ, decreta conciliorum et S. Sedis, I, 8-12.
- FORUM ecclesiasticum quid et quotuplex, III, 11. — Forum competens ratione domicilii, 28-31; ratione delicti, 31-35; ratione contractus et rei, 33 et seq.
- FRANCISCANI, II, 187.
- FUNDATIONES quid sint et quibus conditionibus fieri et acceptari debeant, II, 481-485. — Regule statutæ pro assecratione foundationum, 485-485. — Quando cessent et quo jure imminui possint, 485 et seq. — Episcopi non possunt jure proprio imminuere seu reducere onera foundationum; sed declarare aliquando possunt ex jure naturali, ex cognita scilicet aut legitime præsumpta intentione fundatorum, hæc onera aut penitus cessasse, si fundus omnino perierit, aut imminuta esse si redditus notabiliter decreverint absque culpa titularium, adeo ut nullatenus sufficiant onerum adimplentioni, 487 et seq. — Regule servandæ in reductione onerum foundationum, 488 et seq.
- FURTUM. Sanctiones canonicæ contra furtum rerum sacrarum, III, 201. — Vid. *Sacrilegium*.

G

- GALLEMART, in concilium Tridentinum, I, 88.
- GARCIA opera, I, 89.
- GESTIO rerum temporalium quatenus interdicatur clericis, II, 58 et seq.
- GIBERT opera canonica, I, 87. — Illius temeritas in explicandis libertatibus gallicanis, 220.
- GIRALDI opera, I, 87.
- GOHARD, I, 91.
- GONZALÈS opera, I, 86.

- GRADUS academici, II, 95; quatenus necessarii sint ad assequenda beneficia, II, 116; I, 350 et seq.
- GRATIA facta et Gratia facienda distinguuntur in exercitio jurisdictionis delegatæ, ut determinetur quandonam cessat jurisdictio delegata morte delegantis, I, 519 et seq.
- GRATIANUS. Partes decreti Gratiani. Decreti methodus, emendatio, auctoritas, I, 46 et seq.

H

- HABITUS clericorum. Obligatio clericis imposita deferendi habitum proprium sui status, II, 42-45. — Habitus canonicorum, II, 158 et seq. — Habitus religiosorum. — Pœnæ canonicæ contra religiosos habitum sui ordinis dimittentes, 271 et seq. — Utrum episcopus possit clericum privare habitu sui ordinis, quin opus sit procedere ad degradationem realem, III, 383-385.
- HALLIER opera, I, 89.
- HÆRESIS, hæreticus. Notio hæresis, III, 154 et seq. Pœnæ latæ contra hæreticos et hæresis fautores, 155-159. Communicatio cum hæreticis vetita, 159-162. — Disputatio cum hæreticis, quatenus sit laicis et ipsis clericis interdicta, 162. — Regule generales ad discernendum actus quibus illicite communicaretur cum hæreticis, 163. — Absolutio ab hæresi, 164. — Irregularitas ab hæresi orta, 558-561.
- HIERARCHIA quid, I, 472. — Hierarchia ordinis et jurisdictionis, 473 et seq. — Relationes mutue inter hierarchiam ordinis et jurisdictionis, 481-485.
- HOMICIDIUM. Pœnæ canonicæ contra reos homicidii, III, 195. — Irregularitas ex defectu lenitatis ob homicidium, 341-345. — Irregularitas ex delicto homicidii, 545-548.
- HONORARIUM Missæ. Vid. *Oblationes*.
- HORÆ canonicæ. Vid. *Officium divinum*.
- HOSPITALIA: quæ sint jurisdictioni Ecclesiæ et visitationi Episcoporum subiecta, II, 533 et seq.

I

- ILLEGITIMUS ordinari nequit, nisi aut dispensationem obtinuerit super defectu natalium, aut legitimetur per subsequens parentum matrimonium, III, 324-329.
- IGNORANTIA. Regula canonica de ignorantia juris et facti, I, 84. — Ignorantia pœnæ, III, 251 et seq. — Ignorantia censuræ, 242 et seq. — Ignorantia irregularitatis, 315-316. — Utrum et quatenus ignorantia rerum necessariatium ad statum clericalem inducat irregularitatem, 320 et seq.
- IMMUNITATES. S. Congregatio immunitatis ecclesiasticæ, I, 181 et seq.
- IMMUNITATES CLERICORUM: illarum origo; variae opiniones circa principium, seu fundamentum, quo innixæ fuerint, II, 67-75.

- 556-557. — Lites, 558 et seq. — Textus legis civilis ex integro citatus, III, 428-446.
- FAGNAN. Opera quæ edidit, I, 86.
- FALSÆ decretales ab Isidoro conflictæ, I, 45.
- FALSUM. Pœnæ canonice contra falsificatores litterarum apostolicarum, III, 200, 294.
- FERRE. Distinctio feriarum, II, 342; III, 77-82.
- FERRARIS, I, 89.
- FESTI dies immobiles et mobiles, II, 341 et seq.
- FESTA. Origo et ratio festorum, II, 529-532. — Festa jure communi præcepta, 538-540. — Utrum Episcopi valeant nova festa indicere, 539 et seq. — Ordo festorum per cursum anni, 341. — Quid præscriptum sit fidelibus pro celebratione festorum, 348-354. — Quid parochis, 554-556.
- FLEURY quid senserit de excommunicatione lata contra principes sæculares, I, 108; de libertatibus Ecclesiæ gallicanæ, 215, 219; de appellationibus *ab abusu*, III, 141.
- FONTES juris canonici: Scriptura sacra, traditiones divinæ, apostolicæ et ecclesiasticæ, decreta conciliorum et S. Sedis, I, 8-12.
- FORUM ecclesiasticum quid et quotuplex, III, 11. — Forum competens ratione domicilii, 28-31; ratione delicti, 31-35; ratione contractus et rei, 33 et seq.
- FRANCISCANI, II, 187.
- FUNDATIONES quid sint et quibus conditionibus fieri et acceptari debeant, II, 481-485. — Regule statutæ pro assecuratione foundationum, 485-485. — Quando cessent et quo jure imminui possint, 485 et seq. — Episcopi non possunt jure proprio imminuere seu reducere onera foundationum; sed declarare aliquando possunt ex jure naturali, ex cognita scilicet aut legitime præsumpta intentione fundatorum, hæc onera aut penitus cessasse, si fundus omnino perierit, aut imminuta esse si redditus notabiliter decreverint absque culpa titularium, adeo ut nullatenus sufficiant onerum adimplentioni, 487 et seq. — Regule servandæ in reductione onerum foundationum, 488 et seq.
- FURTUM. Sanctiones canonice contra furtum rerum sacrarum, III, 201. — Vid. *Sacrilegium*.

G

- GALLEMART, in concilium Tridentinum, I, 88.
- GARCIA opera, I, 89.
- GESTIO rerum temporalium quatenus interdicatur clericis, II, 58 et seq.
- GIBERT opera canonica, I, 87. — Illius temeritas in explicandis libertatibus gallicanis, 220.
- GIRALDI opera, I, 87.
- GOHARD, I, 91.
- GONZALÈS opera, I, 86.

- GRADUS academici, II, 95; quatenus necessarii sint ad assequenda beneficia, II, 116; I, 350 et seq.
- GRATIA facta et Gratia facienda distinguuntur in exercitio jurisdictionis delegate, ut determinetur quandonam cessat jurisdictio delegata morte delegantis, I, 519 et seq.
- GRATIANUS. Partes decreti Gratiani. Decreti methodus, emendatio, auctoritas, I, 46 et seq.

H

- HABITUS clericorum. Obligatio clericis imposita deferendi habitum proprium sui status, II, 42-45. — Habitus canonicorum, II, 158 et seq. — Habitus religiosorum. — Pœnæ canonice contra religiosos habitum sui ordinis dimittentes, 271 et seq. — Utrum episcopus possit clericum privare habitu sui ordinis, quin opus sit procedere ad degradationem realem, III, 383-385.
- HALLIER opera, I, 89.
- HÆRESIS, hæreticus. Notio hæresis, III, 154 et seq. Pœnæ late contra hæreticos et hæresis fautores, 155-159. Communicatio cum hæreticis vetita, 159-162. — Disputatio cum hæreticis, quatenus sit laicis et ipsis clericis interdicta, 162. — Regule generales ad discernendum actus quibus illicite communicaretur cum hæreticis, 163. — Absolutio ab hæresi, 164. — Irregularitas ab hæresi orta, 558-561.
- HIERARCHIA quid, I, 472. — Hierarchia ordinis et jurisdictionis, 473 et seq. — Relationes mutue inter hierarchiam ordinis et jurisdictionis, 481-485.
- HOMICIDIUM. Pœnæ canonice contra reos homicidii, III, 195. — Irregularitas ex defectu lenitatis ob homicidium, 341-345. — Irregularitas ex delicto homicidii, 545-548.
- HONORARIUM Missæ. Vid. *Oblationes*.
- HORÆ canonice. Vid. *Officium divinum*.
- HOSPITALIA: quæ sint jurisdictioni Ecclesiæ et visitationi Episcoporum subiecta, II, 533 et seq.

I

- ILLEGITIMUS ordinari nequit, nisi aut dispensationem obtinuerit super defectu natalium, aut legitimetur per subsequens parentum matrimonium, III, 324-329.
- IGNORANTIA. Regula canonica de ignorantia juris et facti, I, 84. — Ignorantia pœnæ, III, 251 et seq. — Ignorantia censuræ, 242 et seq. — Ignorantia irregularitatis, 315-316. — Utrum et quatenus ignorantia rerum necessarium ad statum clericalem inducat irregularitatem, 320 et seq.
- IMMUNITATES. S. Congregatio immunitatis ecclesiasticæ, I, 181 et seq.
- IMMUNITATES CLERICORUM: illarum origo; varie opiniones circa principium, seu fundamentum, quo innixæ fuerint, II, 67-75.

- IMMUNITATES** ecclesiarum, 454-458. — Vid. *Asylum*.
INCARDINATI, qui dicantur, I, 154; II, 300.
INDEX, Regulae decem Indicis, I, 164-166. — Modus procedendi S. Congregationis Indicis, 166-167. — Regulae Indicis habent per se vim obligandi non obstante consuetudine contraria; actu tamen non urgentur in nonnullis articulis, ob temporum circumstantias et ex praesumpta voluntate SS. Pontificum, 169-171. — Declarationes conciliorum provincialium Galliae ea de re, 171-173.
INDULGENTIAE, S. Congregatio indulgentiarum, I, 184 et seq.
INFALLIBILITAS activa concessa est personaliter successoribus S. Petri, et corpori pastorum qui in unitate catholica remanent, I, 152 et seq., 374 et seq.; 378, 382.
INFAMIA juridica, legalis, popularis, III, 333-337. — Irregularitas ex infamia orta quamdiu durat, 337 et seq.
INFIDELIS, an subiciantur auctoritati Ecclesiae, II, 5.
INFORMATIO judicialis, quando et quomodo fieri debeat, 41-45.
INHABILITAS clericorum quid sit et quos effectus habeat, III, 379.
INQUISITIO, Origo et auctoritas S. Congregationis Inquisitionis, I, 161. — Varii conventus Congregationis ad negotiorum tractatum, 102 et seq. — Tribunalia inferiora inquisitionis, seu sancti officii, et regulae ab iisdem tribunalibus observatae, III, 86-89.
INSTITUTIO canonica quid, I, 249, 250; 484, 498. A quo Patriarchae olim habuerint institutionem, 206 et seq. — A quo omnes Episcopi juxta disciplinam praesentem institui debeant, 250 et seq. — Nullatenus se ingerere possunt in regimen Ecclesiae ante obtentam institutionem, 246 et seq. — Institutio beneficiorum inferiorum, II, 514 et seq.
INSTRUMENTA musicae, quatenus adhiberi possint in divinis officiis, II, 401-405.
INSTRUMENTA publica et privata; fides et auctoritas instrumentorum in iudiciis, III, 60 et seq.
INTERDICTUM personale, locale, mixtum, III, 275-276. — Effectus interdicti prout est totale aut parziale, 277-279. — Index praecipuorum interdictorum, 300 et seq.
INTERPRETATIO legum; quotuplex distinguatur, I, 57-59. — Utrum interpretatio legislativa promulgari debeat ut habeat vim obligandi, 59-61; 176-178. — Regulae servandae in interpretatione legum, 61-66. — Vid. *Promulgatio*.
INTERSTITIA ordinum, quid sint, ad quem finem instituta; quatenus episcopi dispensare valeant, super interstitiis, II, 30 et seq.
INVESTITURA, Difficultates olim exortae inter Ecclesiam Romanam et principes saeculares circa investituras, I, 501 et seq.
IRREGULARITAS quid, III, 301. — Effectus irregularitatum quoad ordinum susceptionem, ad ordinum exercitium et beneficia, 305-308. — Regulae interpretationis ut irregularitas discernatur a censura, 308 et seq. — Aliquis potest pluribus simul irregularitatibus detineri, 311. — Ignorantia quoad irregularitates ex delicto, 313-316. — Irregularitas ex defectu animi, 317 et seq.; — ex defectu corporis, 322 et seq.; — ex

- defectu natalium, 324-329; — ex defectu aetatis, 329 et seq.; — ex defectu libertatis, 330-335; — ex defectu famae, 335-339; — ex defectu sacramenti, 339-341; — ex defectu lenitatis, 341-345; — ex delicto homicidii, 345-448; — ex mala susceptione et ex illicito usu ordinum, 348-354; — ex iteratione baptismi, 354-358; — ex delicto haeresis et apostasiae, 358-361. — Cessatio irregularitatum, cessatione causa, 361; — professione religiosa, *ibid.*; — dispensatione, 362. — Facultates episcopis attributae pro dispensatione super irregularitatibus ex delicto occulto, et in casu necessitatis, 365-368. — Regulae servandae in postulatione et applicatione dispensationis, 368-372. — Utrum clericus irregularis possit privari suo beneficio, 376-378.
ISORUS Mercator: illius collectio quae sit, an immutationes disciplinae induxerit, I, 44.

J

- JESUITAE**, Constitutio Congregationis clericorum regularium Societatis Jesu, II, 188 et seq.
JEJUNIUM in vigiliis S. Petri et Pauli, an sit in Galliis obligatorium, II, 356 et seq.
JUDEX ordinarius et iudex delegatus. Vid. *Forum, Jurisdictio*.
JUDICIUM, quid; civile, criminale, mixtum, solemne, summarium, III, 3 et seq. — Regulae servandae in iudicio solemnium, 37. — Conditiones praeviae ad iudicium. Libellus, 37 et seq.; — accusatio, 38 et seq.; — denunciatio, 39 et seq.; — informatio praevia, 40-45; — citatio, 45-49. — Regulae in processu iudiciali: litis contestatio, 49 et seq.; exceptiones, 50-52; iuramenta praestanda, 55-55; probationes, 55-71. — Sententia et res iudicata, 72-78. — Executio sententiae, 78 et seq.
JUDICIUM summarium, quando adhiberi possit; quid in ea forma processus retineri debeat; quid possit praetermitti, III, 80-86. — Remedia contra iudicia quibus reus se gravatum contendit, 104-138.
JURAMENTUM fidelitatis erga S. Sedem praestandum a promotis ad Episcopatum, I, 252 et seq. Juramenta de calumnia, de malitia, et de veritate dicenda, III, 55 et seq. — Ritus iuramenti clericorum, 54. — Juramentum *decisorium, suppletorium, purgatorium*, 71.
JURISDICTIO ecclesiastica, I, 474. — Jurisdictio interna et externa, 477; — voluntaria et contentiosa, 477 et seq.; — ordinaria et delegata, 478 et seq.; — jurisdictio *vicaria*, 480. — Immediata et mediata, 481. — Conditiones ad acquirendam jurisdictionem necessariae, 484 et seq.; — Titulus, 484; — status clericalis, 492. — Dotes requisitae ad adipiscendam jurisdictionem ordinariam, 495. — Quid in praxi servandum quando clericus promotus fuit absque dotibus requisitis, 494 et seq. — Utrum eligi debeat dignior, 496 et seq. — Potestas iudicialis Ecclesiae, III, 12-25.
JURISDICTIO delegata: quid sit et quotuplex. A quo habetur, 505. — Qui delegari possunt, 505. — Quid delegari potest, 506. — Praecipuae delegationes a jure, 508. — Modus servandus in exercitio jurisdictionis

- delegatæ, 509. — Restrictiones ad usum jurisdictionis appositæ, 510 et seq. — Quotuplici modo cesset jurisdictio ordinaria, 515 et seq.; — delegata, 516-522.
- JURISDICTIO dubia et probabilis. Quatenus licitum sit utraque uti in praxi, 522-525.
- JUS in genere quid, I, 1. — Jus naturale, 2; — canonicum, 3. — Affinitates juris canonici cum theologia et cum jure civili, 4 et seq. — Jus publicum et privatum; scriptum et consuetudinarium, antiquum, novum et novissimum, 7 et seq.

L

- LAICI qui juri canonico subiciuntur, II, 3. — Obligationes laicorum erga Ecclesiam, 11 et seq. — Illorum jura, 12 et seq.
- LAZARISTÆ, II, 190.
- LA LUZERNE, I, 89.
- LEGATI S. Sedis, I, 192. — Legati nati, *ibid.* Legati a latere, 192; — legati nuntii, 194. — In quo Nuntii cum Legatis a latere conveniunt et in quo differunt, 194-195. — Jus S. Pontificis mittendi Legatos in omnes provincias orbis christiani, 195 et seq.
- LEGES canonice obligant in conscientia, I, 66 et seq. — Lex prohibens differt et pluribus signis distinguitur a lege irritante, 69 et seq. — Leges penales, I, 25; — Tridentinæ, 26; — Liturgicæ, 31, an abrogari possint contraria consuetudine.
- LENITAS, Irregularitas orta ex defectu lenitatis quos afficiat, III, 344-345.
- LEURENNIUS, I, 86.
- LIBELLUS quid. Libelli necessitas in judiciis civilibus et criminalibus, III, 37 et seq. — Libelli solemnitas non necessaria in judiciis summaris, 85.
- LIBERTAS. Necessitas libertatis in adulto ad professionem religionis christianæ, II, 5 et seq.; — ad susceptionem sacrorum ordinum, II, 40 et seq.; — ad professionem religiosam, 256 et seq. — Actio in nullitatem professionis ob defectum sufficientis libertatis, 259-263.
- LIBERTAS civilis conscientie et cultus haberi non debet ut quid in se bonum ac progressus societatis in ordine morali et politico; est tamen licita quatenus necessaria est ratione temporum et status politici populi, ne ordo publicus perturbetur, et ut ipsa Ecclesia libertate civili protegatur, I, 116 et seq.; II, 12 et seq.
- LIBERTATES Ecclesiarum particularium, cur si dictæ, I, 214. — Libertates Ecclesie gallicanæ in quo reponbantur; variæ opiniones de fundamento harum libertatum, 215-225.
- LIBRORUM pravorum lectio vetita. Vide *Index*.
- LIMINA Apostolorum ab episcopis visitanda, I, 501.
- LITIS contestatio quid, et quatenus necessaria in judiciis, III, 49 et seq.
- LITTERÆ apostolicæ, I, 138 et seq. — Clausulæ in litteris apostolicis adhiberi solitæ, 141. — Litterarum apostolicarum promulgatio, 141-148. — Pœnæ canonice contra falsificantes litteras apostolicas, III, 200.

- LITTERÆ dimissoriales pro clericorum ordinatione, I, 272, 354. — Litteræ testimoniales pro clericorum ordinatione, II, 35 et seq.; pro admissione in ordinem religiosum, 243.
- LITURGIA, quid, II, 366. — Diversitas liturgiarum unde orta. Liturgia Ambrosiana, Gallicana, Gothica, 364 et seq. — Conatus SS. Pontificum ad inducendam uniformitatem, 366-369. — Reformationes librorum liturgicorum tentatæ seculo xv°, 369. — Reformatio Breviarii et Missalis romani a Pio V, 371 et seq. — Libri liturgici Gallie decursu seculi xviii confecti, 384-389.
- LUDI aleatorii, industriales et mixti, quatenus interdicti sint clericis, II, 55 et seq.

M

- MAGIA, sortilegium, divinatio, jure naturali et canonico interdicta. Pœnæ canonice latæ contra magos, III, 191-193.
- MAGNETISMUS. Declaratio S. Congreg. Inquisitionis contra usum magnetismi, III, 192.
- MANUALE, MANUALITAS, in officiis Ecclesiasticis. Vid. *Beneficium et Officium*.
- MANUSCRIPTA, an religiosi possint sua retinere, II, 264.
- MARE MAGNUM religiosorum quid, II, 313.
- MARBEUF (YVO DE), Arch. Lugdunensis, II, 175.
- MARSILIUS Patavinus, quos errores tenuit contra constitutionem Ecclesie, I, 96.
- MATRIMONIUM. Utrum et quatenus matrimonium contrahi possit coram parrocho quasi-domicilii, et simplicis habitationis, I, 422-425. — Ordo servandus in causis judicialibus super nullitate matrimonii, III, 112-115. — Cause matrimoniales principum sunt reservatæ S. Sedi, III, 21.
- MAURY (Card.). Quæ gessit Parisiis titulo vicarii capitularis irrita declarantur, I, 247.
- MEDICUS. Officium medici clericis interdictum jure canonico. Leges civiles contra omnes qui exercent medicinam non adepti titulo legali, II, 56 et seq.
- MENDICANTES. Principui ordines Mendicantium, II, 186 et seq.
- METROPOLIS, METROPOLITANUS. Origo dignitatis metropolitanorum; illorum jurisdictio in Episcopos suffraganeos et in subditos suffraganeorum, I, 223-228. — Quatenus teneatur metropolitanus convocare concilium provinciale, I, 385. — Insignia dignitatis metropolitanae, 228-231.
- MINORES, quodnam domicilium illis assignetur a lege, III, 50. — Quando nam conveniri possint in judicio, 48. — An pœnis jure communi latis sint obnoxii, 225 et seq.
- MINORES religiosi e familia S^{ti} Francisci, II, 187.
- MISSA. Quando liceat presbytero bis missam celebrare eadem die, I, 430 et seq.
- MISSA capitularis, II, 142.

MISSA parochialis. Obligatio omnibus olim imposita audiendi missam parochialem diebus dominicis et festis, II, 348 et seq. — Origo consuetudinis quæ paulatim invaluit missam audiendi in quavis Ecclesia publica, 349-351. — Quid ea de re animadvertendum, 351. — Applicatio missæ parochialis. Vid. *Parochi*.

MIXTÆ res in sensu juris canonici, III, 18 et seq.

MONACELLI formularium, I, 90.

MONACHI. Eorum nomen, origo et variae species, 181-184. Vid. *Status religiosus*.

MONASTERIA erigi non debent nisi cum beneplacito apostolico et licentia Episcopi, II, 220-229.

MONIALES, II, 191; earum regimen quatenus Episcopo commissum, 505; regulæ statutæ pro electione abbatissarum, 287; confessarius ordinarius et extraordinarius monialium ab Episcopo approbandus, si sint exemptæ, et deputandus, si non sint exemptæ, vel si superior regularis deputare neglexerit, 506 et seq.

MONITIO censuris prævia, III, 236.

MONYTES pietatis, II, 534.

MULIERES. Mulierum cohabitatio vetita clericis, II, 48; pænæ contra clericos cohabitantes cum mulieribus, præter fas, 49 et seq. — Regulæ canonicæ circa citationem mulierum in iudiciis: quænam nec citari, nec admitti debeant, etiamsi vellent comparere in curia ecclesiastica, III, 48.

MUZZARELLI Opera, I, 89.

N

NATALIA. Defectus natalium irregularitas. Vid. *Illegitimi*.

NEGOTIATIO clericis vetita, II, 59-64. — Non licet clericis negotiari per personam interpositam, 64 et seq.

NOCTURNI et NOCTURNUM. Discrimen inter utrumque, II, 359-361.

NOMINATIO Episcoporum facta a principibus, vi concordatorum, aliquatenus æquiparatur præsentationi factæ a Patronis, I, 245.

NOTARI, qua auctoritate constitui possint, III, 8 et seq.

NOTORIUM quid sit, III, 149 et seq. — Non requiritur informatio prævia, quando de notoriis agitur, III, 41.

NOVITI, novitiatus. Vid. *Status religiosus*.

NUDEM ministerium in quo differat a jurisdictione, I, 507 et seq.

NULLITAS. Oppositio nullitatis apud quem iudicem fieri debeat, III, 404 et seq.

NULLIUS. Qui veniant inter prelatos sub nomine *Nullius*. Origo Ecclesiarum quæ dicuntur *Nullius*, I, 370 et seq.

NUNTII apostolici. Vid. *Legati*.

O

OBEDIENTIA. Votum solemne obedientiæ quem effectum producat, II, 205. — Obligatio obediendi in statu religioso refertur simul ad regulas Instituti

et ad mandata superioris præcipientis juxta easdem regulas, 267-270.

OBELATIONES. Origo et variae species oblationum, II, 465 et seq. — Regulæ servandæ in receptione oblationum ut nihil sit ex quo religio aut justitia violetur, 467-471. — Oblationes attributæ parochiis, parochis et vicariis, 471-475. — Non licet dare presbytero partem stipendii ad celebrationem missæ destinati, altera parte sibi retenta, 474-476. — Jura Episcopi circa partitionem oblationum, 476-481.

OBSERVANTES, e familia S^{ci} Francisci, II, 187.

ODIA: leges odiosæ quid sint juxta stylum juris, I, 62, 63.

OFFICIALES Episcopi et illorum attributiones, I, 322 et seq.

OFFICIALITAS, seu curia episcopalis, ex quibus personis componitur, III, 5-10. — Episcopi non tenentur constituere tribunal officialitatis; sed summmodo judicare, sive per seipsos, sive per delegatos, servatis regulis juris, 22-24.

OFFICIUM quid et quotuplex, I, 497 et seq. Officia manualia, qua ratione revocari possint; an detur appellatio ab actu Episcopi qui clericum ab officio manuali removet, I, 404 et seq.; 515 et seq. Officia in capitulis constituta, II, 105.

OFFICIUM divinum ex quibus elementis constet et qua ratione fuerit ordinatum ab initio ad sæculum XVI, II, 358-374. — Jus ordinandi aut immutandi divinum officium quibus competat, 374-384. — Questiones morales circa recitationem et cantum officii divini, 390-397. — Causæ eximentes clericum ab obligatione recitandi divinum officium, 397 et seq.

OPERA servilia, libera et communia, 351-355.

ORACULA vivæ vocis, I, 140.

ORATORIA publica qua auctoritate erigantur, II, 405. — Oratoria privata, 406-409. — Conditiones apponi solitæ in indultis apostolicis ut liceat uti privilegio oratorii privati, 429. — Privilegium oratorii episcopalis, I, 504.

ORDINATIO clericorum. Vid. *Clerici*. Ordinatio regularium: Privilegia quibusdam congregationibus concessa ordines suscipiendi extra tempora, II, 33, 299. — Quatenus ordinari possint cum litteris dimissoriis suorum superiorum, 298 et seq. — Episcopus potest extrajudicialiter remove a sacris ordinibus clericos seculares, quos judicat non idoneos, III, 90 et seq.

ORDINES religiosi. Præcipuæ species ordinum religiosorum, II, 180-195. — In quo ordines religiosi distinguantur a congregationibus sæcularibus, 208 et seq. — Necessitas approbationis pro fundatione novorum ordinum, 215-218; usu temperata pro congregationibus quæ non habent vota solennia, 219-220. — Ordinum religiosorum privilegia, 313-315. — Conservatores et protectores, 318 et seq. — Pænæ inflictæ iis qui ordines religiosos injuriose insequuntur, III, 190 et seq.

P

PACCA (Card.). Litteræ ad vicarios capitulares Eccl. Nannetensis, ubi agitur

- de pluralitate vicariorum capitularium, et de veteribus consuetudinibus Gallie, 345 et seq.
- PACTUM simoniacum. Vid. *Simonía*.
- PALLIUM quid, I, 228 et seq.; quatenus detur metropolitanis in signum institutionis seu confirmationis suae dignitatis, 229. — Quandonam et ubi metropolitani valeant uti pallio, 230.
- PAROCHIA, PAROCHI. Parochiae notio et diversae species parochiarum, I, 394-398. — Licetum est parochias constituere cum titulo amovibili, 398 et seq. — Parochus quibus titulis donetur, et quatenus coonestari possit titulo pastoris, 396 et seq. — An jure divino vel canonico institutum sit officium parochi, 407-410. — Nominatio et institutio parochorum Episcopo reservata, 411; verum sub conditione praevii concursus statuti a concilio Tridentino, nisi consuetudo contraria praevaluerit, uti re ipsa praevaluit in Gallia, 412-417.
- PAROCHORUM jura quoad sacramentorum dispensationem et regimen parochiae cum in spiritualibus tum in temporalibus, 417-421. — Quinam subsint jurisdictioni parochorum, I, 421-425. — Quatenus communitates et collegia, intra fines parochiae constituta, possint eximi a juribus parochiae, 449 et seq. — Utrum parochus intervenire debeat et sua vota exprimere quando agitur de fundatione conventus intra fines parochiae, II, 224 et seq. — Jus deferendi stolam. Vid. *Stola*.
- PAROCHORUM obligationes quoad officium docendi, 428 et seq.; quoad applicationem missae, 429 et seq.; quoad sacramentorum dispensationem, 434 et seq.; quoad residentiam, 435 et seq.
- PARVULI cur baptizentur ante usum rationis, II, 6. — Quo jure in societatibus catholicis parvuli infidelium, insciis parentibus baptizati, fuerint quandoque subducti a regimine suorum parentum, 7 et seq.
- PASCHA: a die Paschali determinantur festa mobilia, II, 344; quando celebrandum, 347.
- PATRIARCHATUS. Origo sedium patriarchalium, I, 202-206. — Patriarcharum institutio, 206-208; jura, 208-210.
- PAUPERAS religiosa. Votum paupertatis in vario gradu, II, 200 et seq. — Undenam orta sit incapacitas regularium quam inducit votum solemne paupertatis, 202-205. — Ad quid obligentur regulares ex voto paupertatis, 264-266. — Obligationes paupertatis quoad ipsos ordines religiosos, 266.
- PECULIUM religiosorum minus conforme voto paupertatis; potuit tamen legitime permitti sub conditione obedientiae, II, 265 et seq.
- PERSONATUS quid, II, 105.
- PETRA (Card.), I, 89.
- PIGNATELLI, I, 89.
- PIRHING, opera quae edidit, I, 86.
- PENAE canonicae, III, 210. — Pœnae a jure et ab homine, 212; latae et ferendae sententiae, 213-215; ordinariae et arbitrarie, 215; spirituales et temporales, 215. — Quonam jure Ecclesia indixerit olim pœnas temporales et corporales, 216-224. — Quis statuere possit pœnas canonicas,

224. — Qui plecti possint pœnis. Dubia de parvulis, de advenis, de extraneis, de episcopis, 225-229.
- PENITENTIA a confessariis injungenda, III, 232.
- PENITENTIARIA. Officiales S. Penitentiariae et illius attributiones, I, 187 et seq.
- PENITENTIARIUS. In singulis capitulis cathedralibus constitui debet praebenda canonici penitentiarii, II, 410. — Obligationes et jura canonici penitentiarii, 144 et seq.
- PONTIFEX Romanus Ecclesiae caput et centrum unitatis. Doctor Ecclesiae, I, 151-154. — Pastor Ecclesiae catholicae, 154-157. — Potestas ordinaria et plenitudo potestatis Rom. Pontificis, 158 et seq. Vid. *Electio, Principatus civilis*.
- PLACIUM regium, seu *Exequatur*, minime necessarium ut leges S. Sedis, aut conciliorum, possint promulgari, vimque canonicam obligandi habeant, I, 148 et seq.
- PORTALIS. Opiniones contra libertatem Ecclesiae, I, 97.
- POSSESSIO. Regulae canonicae circa missionem in possessionem beneficii, et hujus possessionis effectus, prout est annalis, II, 515 et seq.; aut triennalis, I, 494 et seq.
- POSSESSORIUM, quid. Cur magistratus civiles ad se adducere tentaverunt iudicium de possessorio et de petitorio, III, 19 et seq.
- PRAGMATICA sanctio Caroli VII, I, 239 et seq.
- PRAEBENDA, quid sit; canonici praebendarii, II, 104.
- PRAECEDENTIA inter Episcopos, I, 305, 366; inter clericos, II, 65 et seq.; inter canonicos et protonotarios apostolicos, 157 et seq.; inter regulares, 195 et seq. — Praecedentia Cardinalibus data in omnes alios quosvis prelatos, I, 158 et seq.
- PRAECONIZATIO Episcoporum in consistorio, I, 251.
- PRAEDICATORES, seu Dominicani, II, 187.
- PRAELATUS quis dicatur, I, 369. — Diversae classes Praelatorum, 369. — Jura praelatorum Episcopis inferiorum, 371.
- PRAEFECTI apostolici, I, 197.
- PRAESES fabricae. Illius munia, II, 545-549. — Utrum parochus possit eligi in praesidem concilii fabricae, 546; aut in praesidem collegii matriculariorum, 549.
- PRESUMPTIONES, quid sint in judiciis, et quae sit vis probationis e praesumptionibus deductae, III, 62-64.
- PRIMATES. Origo et jura dignitatis Primatum, I, 210-212.
- PRIMITIVE olim attributae Ecclesiis, II, 464 et seq.
- PRINCEPS secularis nullum jus habet in regimen Ecclesiae, I, 103; subditur, quatenus christianus, potestati Ecclesiae in iis quae sunt ordinis spiritualis, 107 et seq. — Debet auxilium praestare Ecclesiae pro diversa ratione temporum, 112 et seq.; ea tamen conditione ut plena servetur libertas Ecclesiae, 113; II, 11 et seq.
- PRINCIPATUS civilis S. Pontificis origo et fundamenta, 150-155.
- PRIVATIO beneficii. Vid. *Beneficium*.
- PRIVILEGIUM, quid et notuplex. Regulae servandae in interpretatione et usu

- privilegiorum, I, 74-79. — Origo privilegiorum majorum sedium, 212-214. — Privilegia regularium qua ratione acquirantur: Regulae circa communicationem privilegiorum: jura conservatorum ad tuendum privilegia religiosorum, II, 513, 519.
- PROBATIO in judiciis, III, 55. — Praecipua capita probationum, 59-69.
- PROCURATIO, quatenus est jus utile episcoporum, I, 505.
- PROCURATORES in curia episcopali, III, 9.
- PROFESSIO fidei a clericis emittenda quando ad beneficia promoventur, I, 299; II, 154, 516.
- PROFESSIO religiosa expressa aut tacita, II, 252-254. — Conditiones requisitae ad professionem, 255-258; — effectus professionis, 258. — Regulae jure canonico statuta pro casu in quo impugnatur validitas professionis religiosae, 259-263.
- PROMOTOR. Illius officium in curia episcopali, III, 7.
- PROMULGATIO legis. An lex promulgari debeat per singulas provincias, I, 145-148. — Utrum interpretatio legis a superiore facta debeat promulgari ut vim obligandi habeat, 59-61. — Quaestio de promulgatione decretorum Congreg. Romanorum, 176-180.
- PROPAGANDA. Congreg. de Propaganda Fide, I, 175-175.
- PROTECTORES ordinum religiosorum, II, 518.
- PROTONOTARIJ Apostolici. Triplex classis protonotariorum; illorum jura et officia, I, 198-201.
- PSALMODIA. Canonici tenentur psallere in choro nisi infirmitate impediuntur, II, 158 et seq.
- PROVINCE ordinum religiosorum non debent constitui, nec uniri, nec dividi, absque beneplacito apostolico, II, 259.
- PUELLE caritatis, illarum origo, II, 190.
- PUNCTATURA quoad canonicos, in quem finem instituta, II, 140. — Decretum concilii Aquensis circa punctaturam, *ibid.*

R

- RECHABITE, II, 178.
- RECONVENTIO, quid sit et quos effectus operetur, III, 27.
- RECURSUS ad S. Pontificem contra actus judiciales et sententias ex informata conscientia, III, 155-158.
- REGALIA in quo consistebat et quibus fundamentis innixa, I, 499 et seq. — Decretum Innocentii XI contra extensionem regaliae, 501. — Vestigia regaliae in statu presentis legislationis civilis, II, 564.
- REGULARES quoad sacras ordinationes, II, 298; — officium parochiale, 500; — sacrum ministerium, extra officium parochiale, 501 et seq. — Vid. *Status religiosus; Congregationes.*
- REGULAE juris, quid sint, I, 55-57. — Regulae circa interpretationem legum, 57-66; — circa effectum legum, 66-70; — circa dispensationem, 70-74; — circa privilegia, 74-79; — circa rescripta, 79-84. — Ex integro referuntur, III, 587.

- REIFFENSTUEL opera canonica, I, 86.
- RENUNTIATIO. Beneficarii possunt suo titulo renuntiare, I, 525 et seq. — Quando demissio ab Episcopo facta effectum habeat, 526 et seq. — Quid Episcopus agere possit et a quo abstinere debeat quando S. Pontifex demissionem accepit, sed non adhuc pervenit notitia hujus acceptationis, 527 et seq. — Renuntiatio facta a ceteris beneficiatis inferioribus, 517.
- RES. Quid apud canonicas sint res sacrae, II, 527. — Res mixtae, III, 17. — Res temporales, 20.
- RES judicata, III, 79 et seq.
- RESCRIPTA S. Sedis quotuplicis sint speciei, et qua ratione debeant interpretari, I, 79-84.
- RESERVATIO casuum quoad sacram. Penitentiae, an subsistat in casu necessitatis, I, 466 et seq.
- RESIDENTIA episcoporum, an necessaria sit jure divino, I, 290. — Canonicae contra Episcopos non residentes, 291 et seq. — Residentia parochorum, 425 et seq. — Residentia canonicorum in civitate episcopali, II, 155 et seq. — Utrum canonici non residentes faciant fructus suos, 156 et seq.
- RESTITUTIO in integrum quando et in quibus casibus concessa, III, 105-108.
- RICHER errores Marsilii Patavini propugnavit, I, 96.
- RIGANTI commentaria, I, 89.
- RITUS sacri. Vid. *Liturgia; Congregationes.*
- ROTA romana. Auditores Rotae, Auctoritas decisionum Rotae: I, 190 et seq.

S

- S. SACRIFICIUM. Obligatio parochis imposita ut S. Sacrificium applicent pro suis fidelibus. Vid. *Parochus.* — Fructus multiplex S. Sacrificii, III, 258 et seq. — Pro quibus offerri potest, 258-262.
- SACRILEGIUM personale; locale, reale, III, 186. — Poenae contra sacrilegos, 187-189.
- SANCTI. Processus beatificationis et canonizationis, II, 352-358.
- SCHISMA, III, 165. — Poenae contra schismaticos, 165. — Quatenus vitari debeat communicatio cum schismaticis, 167 et seq.
- SCIENTIA juris canonici, I, 6. — Quis defectus scientiae sit irregularitas, III, 520 et seq.
- SCHMALZGRUEBER, opera canonica, I, 86.
- SECRETARIA brevium, in quo differat a dataria, I, 189.
- SEMINARIA clericorum. Jura et obligationes Episcoporum quoad institutionem seminariorum, II, 78. — Decretum concilii Trid. pro regimine seminariorum, 82-88. — Utrum et quatenus Episcopi valeant directionem seminariorum committere congregationibus, 88 et seq. — Decretum concilii non servatur in Gallis si ad litteram attendatur; sed abunde satisfi- menti concilii 89 et seq. — Leges civiles pro regimine bonorum seminariorum, 565.
- SENTENTIA quid et quotuplex: *Interlocutoria, provisionalis, definitiva*, III,

- 75 et seq; quomodo ferenda, 74. — Quandonam habeat vim rei iudicate, 77. — Executio sententiæ, 79 et seq.
- SEPULTURA christiana quibus concedenda aut deneganda, II, 445 et seq. — Fideles jus habent sibi eligendi locum sepulture, modo honor deferatur parochiæ, 441 et seq. — Jura parochorum quoad ritus ecclesiasticos exsequiarum, II, 442 et seq.
- SIGILLUM: jus sigilli in Episcopis, I, 508.
- SOLLICITANTES ad actus inhonestos, occasione confessionis, quando et quomodo sint denuntiandi, III, 207-209. — Pœnæ contra illos indicendæ, 296.
- SIMONIA quid, III, 169-172. — Simonia jure divino et simonia jure canonico, 172 et seq. — Pactum requisitum a simoniâ, 174-176. — Tituli extrinseci vi quorum percipi potest bonum temporale absque vitio simoniæ, 178-180. — Pœnæ canonicæ contra simoniacos, 180-185. — Restitutio rei simoniæ receptæ, 185-186.
- SORTILEGIUM, III, 191 et seq.
- SPOLIUM. Jus spoli a SS. Pontificibus statutum in certa bona clericorum, II, 525.
- STATUS religiosus. Illius origo, II, 175-180; — illius natura, 195 et seq. — An solemnitas votorum sit de essentia status religiosi, 207. — Admittendi in statu religioso, 231-242. — Novitiatus, 244-250. — Obligationes et jura novitiorum, 251-252. — Obligationes status religiosi, 263-284. — Cause quæ tollunt aut immutant has obligationes: Adeptio beneficii, 278; — transitus in aliam religionem, 279 et seq. — Dispensatio, 282. — Obligationes religiosi e suo statu dejecti, 284. — Regimen status religiosi, II, 284. — Superiores ordinum regularium, 284-286. — Potestas jurisdictionis spiritualis superioribus concessa, 288-294. — Potestas superioribus attributa religiosos discolas ejiciendi, 289-291.
- STATUTA capitularia. Vid. *Capitulum* et *Episcopus*. An statuta a capitulis confecta sint leges proprie dictæ, II, 121 et seq. — Quid sentiendum de legitimitate statutorum capitulorum hodiernorum Galliæ quæ minus consentanea sunt juri communi, 126-132.
- SUAREZ, opera canonica, I, 88.
- SUBDIACONATUS, I, 474. — Non potest conferri eodem die cum ordinibus minoribus, nisi ex indulto S. Pontificis, II, 51.
- SUBSIDIUM caritativum, quid sit, I, 506.
- SUCCESSALES ecclesiæ, I, 598. — Cur institutæ sint post concordatum, 401-406. — Succursalistæ habent jurisdictionem ordinariam, nec a parochis aliter distinguuntur quam amovibilitate, 406.
- SUPERIORISÆ conventuum, quam auctoritatem habent, II, 290-294; 509-511.
- SUSPENSIONES *ex informata conscientia*, quando et quibus cautionibus ferendæ sint, III, 90-98. — Quando cessent, 281 et seq.
- SUSPENSIO medicinalis, pœnalis, administrativa, III, 265-268. — Effectus suspensionis, 268-272. — Suspendio lata in communitatem, 272 et seq. — Episcopus potest, vi decreti Tridentini, absolvere ab omnibus suspensionibus ex delicto occulto provenientius, sive sint pœnales, sive sint

- censuræ proprie dictæ; non potest vero dispensare super aliis suspensionibus ex delicto scilicet publico provenientius, et in pœnam delicti, in perpetuum vel ad tempus constitutum inflictis jure communi, tametsi legislator illas non expresse sibi reservaverit, 286-290. — Index suspensionum reservatarum S. Sedi, 299.
- STOLA non est proprie signum jurisdictionis, sed ordinis et officii, I, 426. — Parochis concessum fuit in pluribus locis stolam deferre uti signum distinctivum officii. Non habent jus deferendi stolam ubique pro libitu; sed stare debent regulis et consuetudinibus ea de re probatis, 427.
- SYNODUS diœcesana quando convocanda, I, 296. — Quinam convocandi, 298. — Ordo servandus in synodo, 299. — Episcopus non tenetur subicere examini presbyterorum in synodo adnatorum, statuta quæ promulgare intendit in synodo, 299-301.
- SYNODUS generalis. Vid. *CONCILIA ŒCUMENICA*,

T

- TABERNARUM ingressus clericis interdictus, II, 53.
- TERTIARIUM. Origo tertii ordinis in plerisque institutis religiosis, et regulæ juxta quas viri et mulieres recipi possunt in tertio ordine, II, 191 et seq.
- TESTES admittendi in judiciis, III, 64. — Quando debeant deponere, 65 et seq. — Quatenus necessarium sit nomina testium reo communicare, 66 et seq. — Quandonam depositio testium plenam probationem efficiat, 68 et seq.
- THEATINI, II, 188.
- THESAURARIUS fabricæ. Illius munia et obligationes, II, 549, 550, 558 et seq.
- THEOLOGICALIS officium et obligationes, II, 110, 145 et seq.
- THOMASSINI opera, I, 90.
- TITULUS quoad ordinationem, II, 22-26. — Quoad jurisdictionem: titulus legitimus, coloratus, invalidus, præsumptus, I, 485-489; an sufficiat error communis sine titulo, 489 et seq. — Utrum uti licitum sit titulo colorato, quando privatim cognoscitur hujus tituli defectus, 491 et seq. — Tituli ecclesiarum in quo differant a patronis, II, 416.
- TOLERANTIA CIVILIS in negotio religionis, I, 416.
- TAXA INNOCENTIANA, quid sit, an vigeat in Ecclesiis Galliarum, I, 508-511.
- THERESIA (Sta), reformatrix Carmelitarum, II, 187.
- TONSURA clericalis. Obligatio clericis imposita tonsuram et coronam clericalem deferendi, II, 45. — Quousque urgeat, 46-48.
- TORTURA, cur olim et quibus conditionibus adhibita, III, 59.
- TRADITIONES divinæ, apostolicæ et ecclesiasticæ, I, 11 et seq.
- TRANSACTIO, quid et in quibus causis permittatur, III, 102 et seq.
- TRANSLATIONES Episcoporum ab una sede ad aliam. Vid. *Episcopus*. Utrum et quatenus clericus possit transferri invitatus ab uno beneficio ad alterum, III, 98-100.

U

- UNIVERSITATES. Origo universitatum, II, 91 et seq. — Regimen generale

universitatum, 95-95. — Gradus qui conferuntur, 95. — Regulae in veteri universitate Parisiensi servatae pro collatione graduum, 96. — Privilegia universitatum et graduatorum, 97. — Status praesens in Galliis, 98 et seq.

V

VACATIONES jure concessae canonicis, II, 146 et seq. Vid. *Canonici*.

VAN-ESPEN, quid sentiat de promulgatione legum Pontificiarum, I, 144 et seq.

VENATIO clericis vetita, II, 51 et seq.

VESTIBUS clericalis. Vid. *Clericus*.

VICARII apostolici, I, 497.

VICARII generales Episcopi, I, 515 et seq. — Dotes requisite in clerico ut assumatur in officium vicarii, 516 et seq. — Episcopus habere potest plures vicarios, dummodo singuli habeant jurisdictionem aliquo sensu universalem in diocesim, 517-519. — Jurisdictio vicariorum generalium, 519-522. — Vicarii generales insigniuntur in plerisque nostris diocesisibus titulo archidiaconorum, II, 150 et seq. — An sint convocandi ad coetum capitularem et in illo habeant suffragium, 165 et seq.

VICARII capitulares qui eligi possint, I, 550-552. — An plures eligi possint, 545-549. — Jura vicariorum capitularium, 552-556. — Vicarii non possunt deponi nisi intercesserit auctoritas S. Sedis, I, 557 et seq. — Quando nam expiret jurisdictio vicariorum capitularium, 559 et seq.

VICARII parochiales, I, 459. — Variae species vicariorum parochialium: vicarii *perpetui* et *temporales*, 440, 441. — Jure communi nominatio vicariorum temporalium pertinet ad Parochos, 441; sed alia prevaluit disciplina in Galliis, 442-444. — Jura vicariorum parochialium, 444 et seq. — Quando nam cessent illorum functiones, 448 et seq. — Episcopus praecipere potest ut vicarii cum Parochis cohabitent, si opportunum judicaverit, 446 et seq.

VISITATIO diocesis. Leges canonicae de visitatione diocesis, I, 295-295.

VISITATIO sacrorum liminum. Vide *Episcopi*.

VOCATIO quid, II, 15. Necessitas vocationis ad statum clericalem et signa, 17. — Utrum vocatio imponat obligationem amplectendi statum clericalem, 18-20. — Vocatio ad statum religiosum, 252-255.

VOTA religionis, II, 197. — Discrimen votorum simplicium a votis solemnibus, 198 et seq. — Effectus voti castitatis, 199; paupertatis, 200, 264, 267; obedientiae, 205, 267. — Vota solemnia in Galliis, 210-215. — Cur vota monialium non admittantur uti solemnia in statu praesenti Galliae, 214.

WIESTNER, I, 86.

ZACCARIA, I, 89.

ZALLINGER opera canonica, I, 85, 87.

SS. D. N. PII

DIVINA PROVIDENTIA PAPÆ IX

QUA LIMITANTUR

CENSURÆ ECCLESIASTICÆ LATÆ SENTENTIÆ

PIUS EPISCOPUS

Servus servorum Dei

Ad perpetuam rei memoriam.

Apostolicæ Sedis moderationi convenit, quæ salubriter veterum canonum auctoritate constituta sunt, sic retinere, ut si temporum rerumque mutatio quidpiam esse temperandum prudenti dispensatione suadeat, eadem Apostolica Sedes congruum supremæ suæ potestatis remedium ac providentiam impendat. Quamobrem cum animo Nostro jampridem revolveremus ecclesiasticas censuras, quæ per modum latæ sententiæ ipsoque facto incurrendæ, ad incolumitatem ac disciplinam ipsius Ecclesiæ tutandam, effrenemque improborum licentiam coercendam et emendam, sancte per singulas ætates indictæ ac promulgatæ sunt, magnum ad numerum sensim excrevisse; quasdam etiam, temporibus moribusque mutatis, a fine atque causis, ob quas impositæ fuerant, vel a pristina utilitate atque opportunitate excidisse; eamque ob rem non infrequenter oriri sive in iis quibus animarum cura commissa est, sive in ipsis fidelibus dubietates, anxietates, angoresque conscientiæ; Nos ejusmodi incommodis occurrere volentes, ple-

universitatum, 95-95. — Gradus qui conferuntur, 95. — Regulae in veteri universitate Parisiensi servatae pro collatione graduum, 96. — Privilegia universitatum et graduatorum, 97. — Status praesens in Galliis, 98 et seq.

V

VACATIONES jure concessae canonicis, II, 146 et seq. Vid. *Canonici*.

VAN-ESPEN, quid sentiat de promulgatione legum Pontificiarum, I, 144 et seq.

VENATIO clericis vetita, II, 51 et seq.

VESTIBUS clericalis. Vid. *Clericus*.

VICARII apostolici, I, 497.

VICARII generales Episcopi, I, 515 et seq. — Dotes requisite in clerico ut assumatur in officium vicarii, 516 et seq. — Episcopus habere potest plures vicarios, dummodo singuli habeant jurisdictionem aliquo sensu universalem in diocesim, 517-519. — Jurisdictio vicariorum generalium, 519-522. — Vicarii generales insigniuntur in plerisque nostris diocesisibus titulo archidiaconorum, II, 150 et seq. — An sint convocandi ad coetum capitularem et in illo habeant suffragium, 165 et seq.

VICARII capitulares qui eligi possint, I, 550-552. — An plures eligi possint, 545-549. — Jura vicariorum capitularium, 552-556. — Vicarii non possunt deponi nisi intercesserit auctoritas S. Sedis, I, 557 et seq. — Quando nam expiret jurisdictio vicariorum capitularium, 559 et seq.

VICARII parochiales, I, 459. — Variae species vicariorum parochialium: vicarii *perpetui* et *temporales*, 440, 441. — Jure communi nominatio vicariorum temporalium pertinet ad Parochos, 441; sed alia prevaluit disciplina in Galliis, 442-444. — Jura vicariorum parochialium, 444 et seq. — Quando nam cessent illorum functiones, 448 et seq. — Episcopus praecipere potest ut vicarii cum Parochis cohabitent, si opportunum judicaverit, 446 et seq.

VISITATIO diocesis. Leges canonicae de visitatione diocesis, I, 295-295.

VISITATIO sacrorum liminum. Vide *Episcopi*.

VOCATIO quid, II, 15. Necessitas vocationis ad statum clericalem et signa, 17. — Utrum vocatio imponat obligationem amplectendi statum clericalem, 18-20. — Vocatio ad statum religiosum, 252-255.

VOTA religionis, II, 197. — Discrimen votorum simplicium a votis solemnibus, 198 et seq. — Effectus voti castitatis, 199; paupertatis, 200, 264, 267; obedientiae, 205, 267. — Vota solemnia in Galliis, 210-215. — Cur vota monialium non admittantur uti solemnia in statu praesenti Galliae, 214.

WIESTNER, I, 86.

ZACCARIA, I, 89.

ZALLINGER opera canonica, I, 85, 87.

SS. D. N. PII

DIVINA PROVIDENTIA PAPÆ IX

QUA LIMITANTUR

CENSURÆ ECCLESIASTICÆ LATÆ SENTENTIÆ

PIUS EPISCOPUS

Servus servorum Dei

Ad perpetuam rei memoriam.

Apostolicæ Sedis moderationi convenit, quæ salubriter veterum canonum auctoritate constituta sunt, sic retinere, ut si temporum rerumque mutatio quidpiam esse temperandum prudenti dispensatione suadeat, eadem Apostolica Sedes congruum supremæ suæ potestatis remedium ac providentiam impendat. Quamobrem cum animo Nostro jampridem revolveremus ecclesiasticas censuras, quæ per modum latæ sententiæ ipsoque facto incurrendæ, ad incolumitatem ac disciplinam ipsius Ecclesiæ tutandam, effrenemque improborum licentiam coercendam et emendam, sancte per singulas ætates indictæ ac promulgatæ sunt, magnum ad numerum sensim excrevisse; quasdam etiam, temporibus moribusque mutatis, a fine atque causis, ob quas impositæ fuerant, vel a pristina utilitate atque opportunitate excidisse; eamque ob rem non infrequenter oriri sive in iis quibus animarum cura commissa est, sive in ipsis fidelibus dubietates, anxietates, angoresque conscientia; Nos ejusmodi incommodis occurrere volentes, ple-

nam earundem recensionem fieri, Nobisque proponi jussimus, ut diligenti adhibita consideratione, statueremus, quasnam ex illis servare ac retinere oporteret, quas vero moderari, aut abrogare congrueret. Ea igitur recensione peracta, Venerabilibus Fratribus Nostris S. R. E. Cardinalibus in negotiis Fidei Generalibus Inquisitoribus per universam Christianam Rempublicam deputatis in consilium adscitis, reque diu ac mature perpensa, motu proprio, certa scientia, matura deliberatione Nostra, deque Apostolicæ Nostræ potestatis plenitudine, hac perpetuo valitura Constitutione decernimus, ut ex quibuscumque censuris sive excommunicationis sive suspensionis, sive interdicti, quæ per modum latæ sententiæ, ipsoque facto incurrendæ, hactenus impositæ sunt, nonnisi illæ, quas in hac ipsa Constitutione inserimus, eoque modo, quo inserimus, robur exinde habeant: simul declarantes, easdem non modo ex veterum Canonum auctoritate, quatenus cum hac Nostra Constitutione conveniunt, verum etiam ex hac ipsa Constitutione Nostra, non secus ac si primum editæ ab ea fuerint, vim suam prorsus accipere debere.

Excommunicationes LATÆ SENTENTIÆ speciali modo Romano Pontifici reservatæ

Itaque excommunicationi latæ sententiæ speciali modo Romano Pontifici reservatæ subjacere declaramus:

I. — Omnes a Christiana fide apostatas, et omnes ac singulos hæreticos, quocumque nomine censeantur, et cujuscumque sectæ existant, eisque credentes, eorumque receptores, fautores, ac generaliter quoslibet illorum defensores.

II. — Omnes et singulos scienter legentes sine auctoritate Sedis Apostolicæ libros eorundem apostatarum et hæreticorum hæresim propugnantes, nec non libros cujusvis auctoris per

Apostolicas litteras nominatim prohibitos, eosdemque libros retinentes, imprimentes et quomodolibet defendentes.

III. — Schismaticos et eos qui a Romani Pontificis pro tempore existentis obedientia pertinaciter se subtrahunt vel recedunt.

IV. — Omnes et singulos, cujuscumque status, gradus seu conditionis fuerint, ab ordinationibus seu mandatis Romanorum Pontificum pro tempore existentium ad universale futurum concilium appellantes, nec non eos, quorum auxilio, consilio vel favore appellatum fuerit.

V. — Omnes interficientes, mutilantes, percutientes, capiētes, carcerantes, detinentes, vel hostiliter insequentes S. R. E. Cardinales, Patriarchas, Archiepiscopos, Episcopos, Sedisque Apostolicæ Legatos, vel Nuncios, aut eos a suis diocesis, territorii, terris seu dominiis ejicientes, nec non ea mandantes, vel rata habentes, seu præstantes in eis auxilium, consilium vel favorem.

VI. — Impedientes directæ vel indirecte exercitium jurisdictionis ecclesiasticæ sive interni, sive externi fori, et ad hoc recurrentes ad forum sæculare, ejusque mandata procurantes, edentes, aut auxilium, consilium vel favorem præstantes.

VII. — Cogentes sive directæ, sive indirecte iudices laicos ad suum tribunal personas ecclesiasticas præter canonicas dispositiones: item edentes leges vel decreta contra libertatem aut jura Ecclesiæ.

VIII. — Recurrentes ad laicam potestatem ad impediendas litteras vel acta quælibet a Sede Apostolica, vel ab ejusdem legatis aut delegatis quibuscumque profecta, eorumque promulgationem vel executionem directæ vel indirecte prohibentes, aut eorum causa sive ipsas partes, sive alios lædentes vel perterrefacientes.

IX. — Omnes falsarios Litterarum Apostolicarum, etiam in orna Brevis ac supplicationum gratiam vel justitiam concernentium per Romanum Pontificem, vel S. R. E. Vice-Cancellarios, seu Gerentes vices eorum, aut de mandato ejusdem Romani Pontificis signatarum: nec non falso publicantes Litteras Apostolicas, etiam in forma Brevis, et etiam falso signantes sup-

plicationes hujusmodi sub nomine Romani Pontificis seu Vice-Cancellarii aut Gerentis vices prædictorum.

X. — Absolventes complicem in peccato turpi, etiam in mortis articulo, si alius Sacerdos, licet non adprobatus ad confessiones, sinè gravi exoriturâ infamiâ et scandalo, possit excipere morientis confessionem.

XI. — Usurpantes aut sequestrantes jurisdictionem, bona, redditus ad personas ecclesiasticas ratione suarum ecclesiarum aut beneficiorum pertinentes.

XII. — Invadentes, destruentes, detinentes per se vel per alios civitates, terras, loca aut jura ad Ecclesiam Romanam pertinentia; vel usurpantes, perturbantes, retinentes supremam jurisdictionem in eis; nec non ad singula prædicta auxilium, consilium, favorem præbentes.

A quibus omnibus excommunicationibus huc usque recensitis absolutionem Romano Pontifici pro tempore speciali modo reservatam esse et reservari; et pro ea generalem concessionem absolventi a casibus et censuris, sive excommunicationibus Romano Pontifici reservatis, nullo pacto sufficere declaramus, revocatis insuper earumdem respectu quibuscumque indultis concessis sub quavis forma et quibusvis personis etiam Regularibus cujuscumque ordinis, congregationis, societatis, et instituti, etiam speciali mentione dignis et in quavis dignitate constitutis. Absolvere autem præsumentes sine debita facultate, etiam quovis prætextu, excommunicationis vinculo Romano Pontifici reservatæ innodatos se sciant, dummodo non agatur de mortis articulo, in quo tamen firma sit quoad absolutos obligatio standi mandatis Ecclesiæ, si convaluerint.

Excommunicationes LATÆ SENTENTIÆ Romano Pontifici reservatæ.

Excommunicationi latæ sententiæ Romano Pontifici reservatæ subjacere declaramus :

I. — Docentes vel defendentes sive publice, sive privatim propositiones ab Apostolica Sede damnatas sub excommunicationis pœna latæ sententiæ; item docentes vel defendentes tanquam licitam praxim inquirendi a pœnitente nomen complicis, prouti damnata est a Benedicto XIV in Const. *Suprema* 7 julii 1745, *Ubi primum* 2 julii 1746, *Ad eradicandum* 28 septembris 1746.

II. — Violentas manus, suadente diabolo, injicientes in clericos, vel utriusque sexûs monacos, exceptis quoad reservationem casibus et personis, de quibus jure vel privilegio permittitur, ut episcopus aut alius absolvat.

III. — Duellum perpetrantes, aut simpliciter ad illud provocantes, vel ipsum acceptantes, et quoslibet complices vel qualemcumque operam aut favorem præbentes, nec non de industria spectantes, illudque permittentes, vel quantum in illis est, non prohibentes, cujuscumque dignitatis sint, etiam regalis vel imperialis.

IV. — Nomen dantes sectæ *Massonicae*, aut *Carbonaricæ*, aut aliis ejusdem generis sectis quæ contra Ecclesiam vel legitimas potestates, seu palam, seu clandestine machinantur; nec non iisdem sectis favorem qualemcumque præstantes; earumve occultos coryphæos ac duces non denunciantes, donec non denunciaverint.

V. — Immunitatem asyli ecclesiastici, ausu temerario, violare jubentes aut violantes.

VI. — Violantes clausuram monialium, cujuscumque generis aut conditionis, sexûs vel ætatis fuerint, in earum monasteria absque legitima licentia ingrediendo; pariterque eos introducetes vel admittentes, itemque moniales ab illa exeuntes extra casus ac formam a S. Pio V in Const. *Decori* præscriptam.

VII. — Mulieres violantes regularium virorum clausuram, et superiores aliosve eas admittentes.

VIII. — Reos simoniæ realis in beneficiis quibuscumque, eorumque complices.

IX. — Reos simoniæ confidentialis in beneficiis quibuslibet, cujuscumque sint dignitatis.

X. — Reos simoniæ realis ob ingressum in religionem.

XI. — Omnes qui quæstum facientes ex indulgentiis aliisque gratis spiritualibus excommunicationis censura plectuntur Constitutione S. Pii V *Quam plenum* 2 januarii 1569.

XII. — Colligentes eleemosynas majoris pretii pro missis, et ex iis lucrum captantes, faciendo eas celebrari in locis ubi missarum stipendia minoris pretii esse solent.

XIII. — Omnes qui excommunicatione mulctantur in Constitutionibus S. Pii V, *Admonet nos* quarto kalendas aprilis 1567; Innocentii IX, *Quæ ab hac sede*, pridie nonas novembris 1591; Clementis VIII, *Ad Romani pontificis curam*, 26 junii 1592, et Alexandri VII, *Inter cæteras*, nono kalendas novembris 1660, alienationem et infundationem civitatum et locorum S. R. E. respicientibus.

XIV. — Religiosos præsumentes clericis aut laicis extra casum necessitatis sacramentum Extremæ Unctionis aut Eucharistiæ per viaticum ministrare absque parochi licentia.

XV. — Extrahentes absque legitima venia reliquias ex sacris cœmeteriis sive catacumbis urbis Romæ ejusque territorii, eisque auxilium vel favorem præbentes.

XVI. — Communicantes cum excommunicato nominatim a Papa in crimine criminis, ei scilicet impendendo auxilium vel favorem.

XVII. — Clericos scienter et sponte communicantes in divinis cum personis a Romano Pontifice nominatim excommunicatis et ipsos in officiis recipientes.

Excommunicationes LATÆ SENTENTIÆ Episcopis sive Ordinariis reservatæ.

Excommunicationi latæ sententiæ episcopis sive ordinariis subjacere declaramus :

I. — Clericos in sacris constitutos vel Regulares aut Moniales post votum solemne castitatis matrimonium contrahere præsumentes ; nec non omnes cum aliqua ex prædictis personis matrimonium contrahere præsumentes.

II. — Procurantes abortum, effectu secuto.

III. — Litteris Apostolicis falsis scienter utentes, vel crimini ea in re cooperantes.

Excommunicationes LATÆ SENTENTIÆ nemini reservatæ

Excommunicationi latæ sententiæ nemini reservatæ subjacere declaramus :

I. — Mandantes seu cogentes tradi ecclesiasticæ sepulturæ hæreticos notorios aut nominatim excommunicatos vel interdictos.

II. — Lædentes aut perterrefacientes Inquisitores, denunciantes testes, aliosve ministros S. Officii ; ejusve sacri Tribunalis scripturas diripientes, aut comburentes ; vel prædictis quibuslibet auxilium, consilium, favorem præstantes.

III. — Alienantes et recipere præsumentes bona ecclesiastica absque beneplacito Apostolico ad formam Extravagantis *Ambitosæ*, de Reb. ecc. non alienandis.

IV. — Negligentes sive culpabiliter omittentes denunciare infra mensem confessarios sive sacerdotes a quibus sollicitat;

fuert ad turpia in quibuslibet casibus expressis a prædecess. Nostris Gregorio XV, Constit. *Universi* 20 augusti 1622, et Benedicto XIV, Constit. *Sacramentum penitentiae* 1 junii 1741.

Præter hos hactenus recensitos, eos quoque quos Sacrosanctum Concilium Tridentinum, sive reservata Summo Pontifici aut Ordinariis absoluteione, sive absque ulla reservatione excommunicavit, Nos pariter ita excommunicatos esse declaramus; excepta anathematis pœna in decreto Sess. iv de *Editione et usu sacrorum Librorum* constituta, cui illos tantum subjacere volumus, qui libros de rebus sacris tractantes sine Ordinarii approbatione imprimunt, aut imprimi faciunt.

Suspensiones LATÆ SENTENTIÆ Summo Pontifici reservatæ.

I. — Suspensionem ipso facto incurrunt a suorum beneficiorum perceptione ad beneplacitum S. Sedis capitula et conventus ecclesiarum et monasteriorum aliique omnes, qui ad illarum seu illorum regimen et administrationem recipiunt Episcopos aliosve Prælatos de prædictis ecclesiis seu monasteriis apud eandem S. Sedem quovis modo provisos, antequam ipsi exhibuerint Litteras Apostolicas de sua promotione.

II. — Suspensionem per triennium a collatione Ordinum ipso jure incurrunt aliquem ordinantes absque titulo beneficii vel patrimonii cum pacto, ut ordinatus non petat ab ipsis alimenta.

III. — Suspensionem per annum ab ordinum administratione ipso jure incurrunt ordinantes alienum subditum, etiam sub prætextu beneficii statim conferendi, aut jam collati, sed minime sufficientis, absque ejus Episcopi litteris dimissorialibus, vel etiam subditum proprium qui alibi tanto tempore moratus sit, ut canonicum impedimentum contrahere ibi poterit, absque Ordinarii ejus loci litteris testimonialibus.

IV. — Suspensionem per annum a collatione ordinum ipso jure incurrunt, qui, excepto casu legitimi privilegii, ordinem sacrum contulerit absque titulo beneficii vel patrimonii clerico in aliqua congregatione viventi, in qua solemnis professio non emittitur, vel etiam religioso nondum professore.

V. — Suspensionem perpetuam ab exercitio ordinum ipso jure incurrunt Religiosi ejecti, extra Religionem degentes.

VI. — Suspensionem ab ordine suscepto ipso jure incurrunt qui eundem ordinem recipere præsumperunt ab excommunicato vel suspenso, vel interdicto nominatim denunciatis, aut ab hæretico vel schismatico notorio: eum vero qui bona fide a quopiam eorum est ordinatus, exercitium non habere ordinis sic suscepti, donec dispensetur, declaramus.

VII. — Clerici seculares exteri ultra quatuor menses in Urbe Roma commorantes ordinati ab alio quam ab ipso suo Ordinario absque licentia Card. Urbis vicarii, vel absque prævio examine coram eodem peracto, vel etiam a proprio Ordinario posteaquam in prædicto examine rejecti fuerint; nec non clerici pertinentes ad aliquem e sex episcopatibus suburbicariis, si ordinentur extra suam diœcesim, dimissorialibus sui Ordinarii ad alium directis quam ad Card. Urbis vicarium; vel non præmissis ante ordinem sacrum suscipendum exercitiis spiritualibus per decem dies in domo Urbana sacerdotum à Missionem nuncupatorum, suspensionem ab ordinibus sic susceptis ad beneplacitum S. Sedis ipso jure incurrunt; Episcopi vero ordinantes ab usu pontificalium per annum.

Interdicta LATÆ SENTENTIÆ reservata.

I. — Interdictum Romano Pontifici speciali modo reservatum ipso jure incurrunt universitates, collegia et capitula, quocumque nomine nuncupentur, ab ordinationibus seu man-

datis ejusdem Romani Pontificis pro tempore existentis ad universale futurum concilium appellantia.

II. — Scienter celebrantes vel celebrari facientes divina in locis ab Ordinario, vel delegato iudice, vel a jure interdictis; aut nominatim excommunicatos ad divina officia, seu ecclesiastica sacramenta, vel ecclesiasticam sepulturam admittentes, interdictum ab ingressu ecclesiæ ipso jure incurrunt, donec ad arbitrium ejus, cujus sententiam contempserunt, competenter satisfecerint.

Denique quoscumque alios Sacrosanctum Concilium Tridentinum suspensos aut interdictos ipso jure esse decrevit, Nos pari modo suspensioni vel interdicto eosdem obnoxios esse volumus et declaramus.

Quæ vero censuræ sive excommunicationis, sive suspensionis, sive interdicti, Nostris, aut Prædecessorum Nostrorum Constitutionibus, aut sacris canonibus præter eas, quas recensuimus, latæ sunt, atque hactenus in suo vigore perstiterunt, sive pro R. Pontificis electione, sive pro interno regimine quorumcumque ordinum et institutorum regularium, nec non quorumcumque collegiorum, congregationum, cœtuum, locorumque piorum cujuscumque nominis aut generis sint, eas omnes firmas esse, et in suo robore permanere volumus et declaramus.

Cæterum decernimus, in novis quibuscumque concessionibus ac privilegiis, quæ ab Apostolica Sede concedi cuivis contigerit, nullo modo ac ratione intelligi unquam debere, aut posse comprehendi facultatem absolvendi a casibus et censuris quibuslibet Romano Pontifici reservatis, nisi de iis formalis, explicita ac individua mentio facta fuerit: quæ vero privilegia aut facultates, sive a Prædecessoribus Nostris, sive etiam a Nobis cuilibet Cœtui, Ordini, Congregationi, Societati, et Instituto, etiam regulari cujusvis speciei, etsi titulo peculiari prædito, atque etiam speciali mentione digno a quovis unquam tempore hac Constitutione revocatas, suppressas, et abolitas esse volumus, prout reapse revocamus, supprimimus et abolemus minime refragantibus aut obstantibus privilegiis quibuscumque,

etiam specialibus, comprehensis, vel non, in corpore juris, aut Apostolicis Constitutionibus, et quavis confirmatione Apostolica, vel immemorabili etiam consuetudine, aut alia quacumque firmitate roboratis quibuslibet etiam formis ac tenoribus, et cum quibusvis derogatoriis, aliisque efficacioribus et insolitis clausulis, quibus omnibus, quatenus opus sit, derogare intendimus et derogamus.

Firmam tamen esse volumus absolvendi facultatem a Tridentina Synodo Episcopis concessam (SESS. XXIV, cap. VI, *de Reform.*) in quibuscumque censuris Apostolicæ Sedi hac Nostra Constitutione servatis, iis tantum exceptis, quas eidem Apostolicæ Sedi speciali modo reservatas declaravimus.

Decernentes has Litteras, atque omnia et singula, quæ in eis constituta ac decreta sunt, omnesque et singulas, quæ in eisdem factæ sunt ex anterioribus Constitutionibus Prædecessorum Nostrorum, atque etiam Nostris, aut ex aliis sacris canonibus quibuscumque, etiam Conciliorum generalium, et ipsius Tridentini mutationes, derogationes, suppressiones, atque abrogationes ratas et firmas, ac respective rata atque firma esse et fore, suosque plenarios et integros effectus obtinere debere, ac reapse obtinere; sicque et non aliter in præmissis per quoscumque iudices Ordinarios, et delegatos, etiam causarum Palatii Apostolici Auditores, ac S. R. E. Cardinales, etiam de latere Legatos, et Apostolicæ Sedis Nuntios, ac quosvis alios quacumque prææminentia, ac potestate fungentes, et functuros, sublata eis, et eorum cuilibet quavis aliter judicandi et interpretandi facultate et auctoritate, judicari ac definiri debere; et irritum atque inane esse ac fore quidquid super his a quocumque quavis auctoritate, etiam prætextu cujuslibet privilegii, aut consuetudinis inductæ vel inducendæ, quam abusum esse declaramus, scienter vel ignoranter contigerit attentari.

Non obstantibus præmissis, aliisque quibuslibet ordinationibus, constitutionibus, privilegiis, etiam speciali et individua mentione dignis, nec non consuetudinibus quibusvis, etiam immemorabilibus, cæterisque contrariis quibuscumque.

Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam Nostræ Constitutionis, ordinationis, limitationis, suppressionis, dero-

gationis, voluntatis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumperit, indignationem Omnipotentis Dei et Beatorum Petri et Pauli Apostolorum ejus, se noverit incursum.

Datum Romæ apud S. Petrum anno incarnationis Dominicæ millesimo octingentesimo sexagesimo nono, quarto Idus octobris, Pontificatus Nostri anno vigesimo quarto.

M. Card. MATTEI, *pro-datarius*.

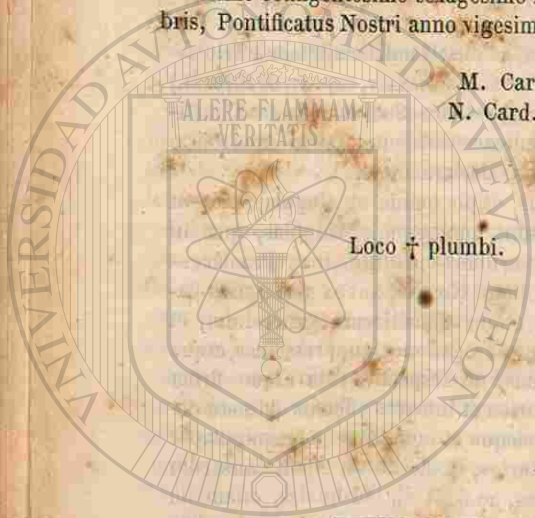
N. Card. PARACCIANI CLARELLI.

Visa de curia.

DOMINICUS BRUTI.

Loco † plumbi.

I. CUGNONI.

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN

DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS

UEVO
OTEC